

Anexo 1

BIBLIOTECA FRASEOLÓXICA
DO CENTRO RAMÓN PIÑEIRO
PARA A INVESTIGACIÓN
EN HUMANIDADES

1. Refraneiro galego da vaca
*Pedro Benavente Jareño e
Xesús Ferro Ruibal*
2. Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía
Xesús Ferro Ruibal, coordinador
3. As imaxes da lingua rusa. Ensaio histórico,
etimolóxico e etnoligüístico sobre fraseoloxía
Valerii Mokienko
4. Fraseoloxía eslava. Manual universitario para a
especialidade de lingua e literatura rusas
Valerii Mokienko
5. Cadernos de fraseoloxía galega 1
O mar na fala da Mariña luguesa
Paco Rivas
6. Cadernos de fraseoloxía galega 2
Refraneiro galego
Xesús Taboada Chivite
7. Cadernos de fraseoloxía galega 3
Achegas a un dicionario de refráns
galego-castelán, castelán-galego
M^a do Rosario Soto Arias
8. Cadernos de fraseoloxía galega 4
Estudos e recadádivas
VV.AA.
9. Cadernos de fraseoloxía galega 5
Refraneiro galego e outros materiais
de tradición oral
Francisco Vázquez Saco
10. Cadernos de fraseoloxía galega 6
11. Cadernos de fraseoloxía galega 7
12. Cadernos de fraseoloxía galega 8
13. Cadernos de fraseoloxía galega 9
14. Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de
tradición oral. Anexo 1 de CFG.
José A. Ventín Durán

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Anexo 1

Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral

José Augusto Ventín Durán

2007

ISSN 1888-3001
Santiago de Compostela

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

XUNTA DE GALICIA
PRESIDENCIA
Secretaría Xeral de Política Lingüística

XUNTA DE GALICIA

CENTRO RAMÓN PIÑEIRO

PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Anexo 1

Frasedoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral

José Augusto Ventín Durán

2007

ISSN 1888-3001

Santiago de Compostela

Edita Xunta de Galicia
Secretaría Xeral de Política Lingüística
Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Secretaría Xeral de Política Lingüística

MARÍA SOL LÓPEZ MARTÍNEZ

Coordinador científico do CIRP

MANUEL GONZÁLEZ GONZÁLEZ

Director Técnico de Lingüística

GUILLERMO ROJO SÁNCHEZ

Estrada Santiago-Noia, Km.3. A Barcia. 15896 Santiago de Compostela.

Tfno. +34 981 542 684

Fax. +34 981 542 553

Enderezo electrónico

paremias@cirp.es

<http://www.cirp.es>

Autor José Augusto Ventín Durán

Título *Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral. Anexo 1, 2007 de Cadernos de Fraseoloxía Galega.*

Edición crítica de Xesús Ferro Ruibal, Raquel Rial Santos, Emma Mª Salgueiro Veiga, Ana Vidal Castiñeira, e cunha nota biográfica de José Augusto Ventín Pereira

Periodicidade: VARIABLE

ISSN: 1888-3001 (CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA)

ISSN: 1698-787X (BIBLIOTECA FRASEOLÓXICA DO CENTRO RAMÓN PIÑEIRO PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES)

D.L.: C 4058-2007

Imprime: Grafinova, S. A.

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA aparece nos seguintes repertorios bibliográficos: DICE, DIALNET, LATINDEX, REBIUN, e SUDOC-ABES, e pode lerse en tódalas bibliotecas das Facultades de letras, humanísticas e de tradución de España e Portugal. Aparece, ademais, no elenco bibliográfico da revista *Proverbium* (The University of Vermont).

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA – ANEXOS publícase como serie anexa á revista CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA. www.cirp.es/pub2/index.html.

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Anexo 1

Fraxeoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral

José Augusto Ventín Durán

Edición crítica de Xesús Ferro Ruibal, Raquel Rial Santos, Emma Mª Salgueiro Veiga,
Ana Vidal Castiñeira, e cunha nota biográfica de José Augusto Ventín Pereira

2007

ISSN 1888-3001
Santiago de Compostela

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades
Real Academia Galega

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Director: Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Secretaria: María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)

CONSELLO CIENTÍFICO

María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)

Javier Calzacorta Elorza (Euskaltzaindia. Real Academia de la Lengua Vasca)

Maria Conca i Martínez (Universitat de València)

Xermán Conde Tarrío (Universidade de Santiago de Compostela)

Gloria Corpas Pastor (Universidad de Málaga)

Xosé María Gómez Clemente (Universidade de Vigo)

Luís González García (Universidade da Coruña)

MªIsabel González Rey (Universidade de Santiago de Compostela)

Ángel Iglesias Ovejero (Université d'Orléans)

Joan Martí i Castell (Institut d'Estudis Catalans)

Carmen Mellado Blanco (Universidade de Santiago de Compostela)

Valerii Mokienko (Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet)

António Nogueira Santos (Portugal)

Fernando Varela Iglesias (Universitât Wien)

Alberto Zuluaga Ospina (Universitât Tübingen)

CONSELLO DE REDACCIÓN

Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)

Isabel Giráldez Arias (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Carme López Taboada (I.E.S. Eusebio da Guardia da Coruña)

Ramón Anxo Martins Seixo (Escola Oficial de Idiomas de Vigo)

Emma Mª Salgueiro Veiga (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

María do Rosario Soto Arias (I.E.S. Eusebio da Guardia da Coruña)

Cristina Veiga Novoa (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Alba Vidal Fernández (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Beatriz Vizcaino Pena (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA, revista de investigación fraseolóxica, está redactada en lingua galega porque, en primeiro lugar, pretende estimular a recolla e investigación da fraseoloxía galega e da fraseoloxía universal en Galicia; pero tamén porque forma parte dun proxecto social de normalización da lingua propia de Galicia. Importantes fraseólogos de Europa e de América colaboran xenerosamente neste proxecto de ecoloxía lingüística publicando en galego traballos inéditos nesta revista, que chega xa gratuitamente á cincuenta dos máis importantes fraseólogos do mundo e, en intercambio, a tódalas bibliotecas universitarias de España e Portugal. Chegará tamén a tódalas outras bibliotecas universitarias que o soliciten en intercambio. Os números anteriores, xa esgotados, poden baixarse integramente en formato PDF da Rede en <http://www.cirp.es/pub2/index.html>.

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA, revista de investigación fraseolóxica, está redactada en lingua gallega porque, en primer lugar, pretende estimular la recogida e investigación de la fraseología gallega y universal en Galicia; pero también porque forma parte de un proyecto social de normalización de la lengua propia de Galicia. Importantes fraseólogos de Europa y de América colaboran generosamente en este proyecto de ecología lingüística publicando en gallego trabajos inéditos en esta revista, que ya llega gratuitamente a cincuenta de los más importantes fraseólogos del mundo y, en intercambio, a todas las bibliotecas universitarias de España y Portugal. Llegará también a las demás bibliotecas universitarias que lo soliciten en intercambio. Los números anteriores, ya agotados, pueden descargarse íntegramente en formato PDF de Internet en <http://www.cirp.es/pub2/index.html>.

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA, review of phraseological research, is edited in Galician language, firstly because it aims at promoting the collection and research of both Galician and universal phraseology in Galicia, but also because it is part of a social project of normalization of the autochthonous language of Galicia. Important European and American phraseologists generously contribute to this project of linguistic ecology by publishing unpublished works in Galician in this review, which is already received at no cost by fifty of the most important phraseologists in the world and, as an exchange, by all Spanish and Portuguese university libraries. It will also be received by those university libraries which apply for it in exchange. The previous numbers, already sold out, can be entirely downloaded on PDF format from the Internet at <http://www.cirp.es/pub2/index.html>.

José Augusto Ventín Durán (1884-1942)

Índice xeral

1. Introducción	XVII
1.1. José Augusto Ventín Durán, o home	XVII
1.1.1. O fillo do Fardán.....	XVIII
1.1.2. Ventín, o emigrante triunfador e solidario	XVIII
1.1.3. Ventín Durán bibliófilo	XX
1.1.4. Etnógrafo descoñecido	XXI
1.1.5. Galicia no contexto portugués e brasileiro	XXI
1.1.6. Ventín Durán, un resistente.....	XXII
1.2. Descrición dos manuscritos de Ventín Durán.....	XXIV
1.3. Xestación dos manuscritos de Ventín Durán.....	XXX
1.4. Refraneiro e outra fraseoloxía	XXXI
1.4.1. Refraneiro	XXXI
1.4.1.1. Data de elaboración do refraneiro.....	XXXI
1.4.1.2. Diferentes criterios de ordenación ideolóxica.....	XXXII
1.4.1.3. Volume e novidade do refraneiro	XXXIII
1.4.1.4. ¿Refraneiro de Moscoso?	XXXIV
1.4.1.5. Prólogo do refraneiro.....	XXXV
1.4.1.6. Explicacións	XXXVI
1.4.1.7. Repetición de refráns e problemas coa numeración.....	XXXVIII
1.4.1.8. Trazos característicos deste refraneiro.....	XXXIX
1.4.1.8.1. Adaptación	XXXIX
1.4.1.8.2. Rotacismo.....	XL
1.4.1.8.3. Pronomes.....	XLI
1.4.1.8.4. Conxugación	XLI
1.4.1.8.5. Sintaxe.....	XLI
1.4.1.8.6. Versións interesantes.....	XLI
1.4.1.8.7. Versións mutiladas	XLI
1.4.1.8.8. Palabras estrañas	XLII
1.4.1.8.9. Eufemismos.....	XLII
1.4.1.8.10. Influxo do portugués	XLII
1.4.1.8.11. A palabra <i>Deus</i> / <i>Dios</i>	XLII
1.4.1.8.12. Topónimos.....	XLIII
1.4.1.8.13. Un caso especial	XLIII

1.4.2. Ditos, locucións e pragas	XLIII
1.5. Cantigueiro	XLIV
1.5.1. Manuscritos con cantigas	XLIV
1.5.2. ¿Cantigueiro de Moscoso?	XLV
1.5.3. O cantigueiro é o máis vivo e actualizable da tradición oral	XLVII
1.5.4. Contidos	XLVII
1.5.5. Presenza de Portugal e do Brasil no cantigueiro	XLVIII
1.5.6. ¿Segundo cantigueiro de Moscoso?	XLVIII
1.6. Contos	XLIX
1.6.1. Clasificación ideolóxica dos contos	XLIX
1.7. Criterios desta edición	L
1.7.1. Ortografía	LI
1.7.1.1. Grafías que responden a gustos da época	LI
1.7.1.2. Influxo do portugués	LI
1.7.1.2.1. <i>herba / herva / erva</i>	LI
1.7.1.2.2. <i>haber / haver</i>	LI
1.7.1.3. Grafías erróneas por inadvertencia	LII
1.7.1.4. Vacilación no vocalismo átono	LII
1.7.1.5. O guión	LII
1.7.1.5.1. Segmentación da fusión do verbo coa segunda forma do artigo	LII
1.7.1.5.2. Segmentación da fusión do verbo cos pronomes átonos	LII
1.7.1.5.3. Segmentación da terceira persoa de plural dialectal	LII
1.7.1.5.4. Segmentación doutras palabras	LIII
1.7.1.5.5. Unión do verbo cos pronomes <i>-me, -te, -se, -nos, -vos, -lle</i>	LIII
1.7.1.6. O uso das maiúsculas	LIII
1.7.1.7. Os signos de interrogación e admiración	LIV
1.7.1.8. Puntuación	LIV
1.7.1.9. O uso dos tiles	LIV
1.7.1.9.1. Palabras agudas	LIV
1.7.1.9.2. A palabra <i>mais</i>	LV
1.7.1.9.3. Monosílabos	LVI
1.7.1.9.4. Palabras esdrúxulas	LVI
1.7.1.9.5. Palabras graves con ditongo na penúltima tónica	LVII
1.7.1.9.6. Palabras graves coa grafía <i>-ia-</i> / <i>-ia</i>	LVII
1.7.1.9.7. Palabras graves coa grafía <i>-io-</i> / <i>-io</i>	LVIII
1.7.1.9.8. Palabras graves con hiato <i>-ai-</i> , <i>-iu</i>	LVIII
1.7.1.9.9. O pronome persoal <i>el</i>	LVIII
1.7.1.9.10. Erros de acentuación	LVIII
1.7.1.9.11. O acento circunflexo	LIX

1.7.2. Morfoloxía	LIX
1.7.2.1. Formación do plural.....	LIX
1.7.2.2. Terminacións verbais.....	LIX
1.7.2.2.1. Terceira persoa de singular do pretérito de indicativo.....	LIX
1.7.2.2.2. Ausencia de <i>n</i> ante pronome átono.....	LIX
1.7.2.3. As formas <i>amai-lo/a/os/as; a mail-o/a/os/as;</i> <i>mai-lo/a</i>	LIX
1.7.2.4. A preposición <i>con</i>	LIX
1.7.3. Sintaxe	LX
1.7.3.1. Anteposición do pronome.....	LX
1.7.4. Léxico	LX
1.7.4.1. Particularidades léxicas	LX
1.7.4.2. Formas dialectais	LX
1.7.4.3. Castelanismos	LXI
1.7.4.4. Variantes dunha mesma palabra.....	LXI
1.7.4.4.1. <i>bendizón / beizón</i>	LXI
1.7.4.4.2. <i>eigrexá / eirexa</i>	LXI
1.7.4.4.3. <i>aldeá / aldeia</i>	LXI
1.7.4.4.4. <i>versión / versón</i>	LXI
1.7.4.4.5. <i>cantiga / cántiga</i>	LXI
1.7.4.4.6. <i>concello / axuntamento</i>	LXI
1.8. José Augusto Ventín Durán. A ansia de saber.	LXII

2. Edición dos manuscritos.....3

2.1. Refraneiro e outros materiais paremiolóxicos3

2.1.1. Refraneiro	5
2.1.1.0. Alpendrado	6
2.1.1.1. Mesa, cociña e despensa. As comidas, o comer, os larpeiros, os alarbios, a fame	20
2.1.1.2. Beber. A taberna, o viño, os borrachos, bebedores, odres, a viña.....	32
2.1.1.3. A familia. Pais, fillos, irmáns, esposas, maridos, tios, xenros e noras, cuñados, mancebas.....	34
2.1.1.4. Agrícolas. Economía rural, meteoroloxía agrícola, fauna e flora agrícolas, pecuaria	38
2.1.1.5. Meteorolóxicos.....	52
2.1.1.6. O tempo	61
2.1.1.7. Animais. Os domésticos, os bravos, os paxariños, as aves domésticas, os bechiños	70

2.1.1.8.	O lar. Economía doméstica, aforros, agarimos do fogar, economía xeral	80
2.1.1.9.	Hixiénicos.....	95
2.1.1.10.	Legalistas. A curia, os preiteantes, o dereito consuetudinario, a xusticia	101
2.1.1.11.	Eigrexas. Cregos, frades, monxas, sancristáns, beateiros, hipócritas, altares, conventos.....	105
2.1.1.12.	Indecentes. Obscenos, escatolóxicos, maliciosos, porcos	109
2.1.1.13.	Xeográficos. Topográficos, toposfóbicos, agrarios, meteorolóxicos, xenofóbicos, topometeorográficos, gabanceiros	114
2.1.1.14.	Supersticiosos. Crendeiros, demoníacos, de sorte, aciagos.....	119
2.1.1.15.	Amor. Namoro, malicias, mulleres, casamento, familia	123
2.1.1.16.	Humorísticos. Satíricos, irónicos, prosmeiros, bulistas, asallosos, praguentos.....	129
2.1.1.17.	Consellos	146
2.1.1.18.	Pesca. O mar, peixes, navegazón, artes de pescar	157
2.1.1.19.	Eruditos. Históricos, literarios, humorísticos, de divulgazón literaria	159
2.1.1.20.	Desportos. A caza, os bailes, o xogo	161
2.1.1.21.	Costumes. Veciñanzas, esperencias, amigos, xenreiras entre as terras, oficios, comenencias	163
2.1.1.22.	Eixemplos. Moral, eixemplos, aforismos	170
2.1.1.23.	Indifinidos. Encomprensíbles, anacos de refráns, utilitarios, comparanzas	181
2.1.1.24.	Relación alfabética dos refráns recollidos por Ventín Durán	188
2.1.2.	Outros materiais paremiolóxicos	223
2.1.2.1.	Refráns e ditos encol da Galiza e dos galegos na tradizón oral e en algúns Refraneiros peninsulares.....	223
2.1.2.1.1.	Refráns en portugués	223
2.1.2.1.2.	Refráns en castelán	224
2.1.2.2.	Refráns espigados a oito na <i>Celestina</i> e dos que achei equivalentes ou sinonimias ideográficas entre os nosos..	227
2.1.2.3.	A aldea no refraneiro portugués	228
2.2.	Ditos e locuzóns	229
2.2.1.	Mesa, cociña e despesa.....	229
2.2.2.	A familia	230
2.2.3.	Agrícolas.....	230
2.2.4.	Meteorolóxicos	231

2.2.5.	O tempo	231
2.2.6.	Animales.....	231
2.2.7.	O lar.....	233
2.2.8.	Hixiénicos.....	233
2.2.9.	Legalistas.....	233
2.2.10.	Eigrexas.....	233
2.2.11.	Indecentes, obscenos.....	235
2.2.12.	Xeográficos.....	235
2.2.13.	Supersticiosos	235
2.2.14.	Humorísticos.....	235
2.2.15.	Pesca	237
2.2.16.	Eruditos.....	237
2.2.17.	Desportos	237
2.2.18.	Costumes	238
2.2.19.	Eixemplos	238
2.2.20.	Indifinidos.....	238
2.2.21.	Comparanzas	241
2.3.	Pragas [e outras fórmulas]	245
2.3.1.	Mesa, cociña e despensa	245
2.3.2.	Beber.....	246
2.3.3.	A familia.....	246
2.3.4.	Agrícolas.....	246
2.3.5.	Animales.....	246
2.3.6.	O lar.....	247
2.3.7.	Hixiénicos.....	247
2.3.8.	Legalistas.....	247
2.3.9.	Eigrexas.....	248
2.3.10.	Indecentes, obscenos.....	248
2.3.11.	Xeográficos.....	249
2.3.12.	Supersticiosos	252
2.3.13.	Amor.....	252
2.3.14.	Humorísticos.....	253
2.3.15.	Consellos	254
2.3.16.	Pesca	254
2.3.17.	Eruditos.....	255
2.3.18.	Costumes	255
2.3.19.	Eixemplos	255
2.3.20.	Indifinidos.....	256
2.3.21.	Comparanzas	257
2.3.22.	Pragas	257
2.4.	Alcumes.....	259

2.4.1.	Alcumes xenofóbicos e topofóbicos	259
2.4.2.	Alcumes referentes a calidades persoales e defeitos	263
2.5.	Cantigueiro	265
2.5.1.	Segundo cantigueiro de Moscoso	265
2.5.1.1.	O manuscrito R:C171/45. A poesía popular galega	265
2.5.1.2.	Cantigas populares de Moscoso	267
2.5.2.	Romances	334
2.5.3.	Canto de xaneiras	335
2.5.4.	Afinidades, imitazóns, adaitazóns e lembranzas con as cantigas de outros pobos	336
2.5.5.	O manuscrito R:C171/43. Galego fobia	338
2.6.	Contos	341
2.6.1.	O lobo	344
2.6.2.	As nocs buxáns	345
2.6.3.	O muiño	345
2.6.4.	Se non pesco eu, pesca o compañeiro	346
2.6.5.	A camisa	347
2.6.6.	A manta	348
2.6.7.	O coello	348
2.6.8.	As saídas do parvo de Oitavén	351
2.6.9.	O das almiñas benditas	351
2.6.10.	O vello	352
2.6.11.	Concencia, caldeireiro!	352
2.6.12.	Unha benfeitoría do demo	353
2.6.13.	O coiro da burra	354
2.6.14.	¡Uxe! ¡uxe!	355
2.6.15.	Facelas e sabelas facer	356
2.6.16.	Cento por un	357
2.6.17.	Vas... vas... meu fillo... mais	359
2.6.18.	Falar soñando	360
2.6.19.	Un baño eixemprar	362
2.6.20.	¡Que santo mais desconfiado!	363
2.6.21.	O saco das mañas	363
2.6.22.	a) O pucho vermello	364
2.6.22.	b) ¡Acudide tódolos defuntos!	365
2.6.23.	Caaveira, ¿quen te matou?	366
2.6.24.	O angazo	367
2.6.25.	Búlalle nas bolsas	368
2.6.26.	Un reloxo para a torre do concello	369
2.6.27.	Por que choras, neno?	370
2.6.28.	Tapade os ollos, xentiña, que é por aposta	370
2.6.29.	Os dous grilos	372

2.6.30.	Suicidio gorado.....	373
2.6.31.	Roque... Roque... Roque.....	374
2.6.32.	A costa de Penascoira.....	375
2.6.33.	Diga así, compadre.....	375
2.6.34.	Fabas cocidas, dan froito?.....	377
2.6.35.	O pimpín e mai-la chasca.....	378
2.6.36.	A señora necesidade.....	379
2.6.37.	Porque san Pedro encalvexou.....	379
2.6.38.	Desta iauga non beberei.....	380
2.6.39.	A grade.....	381
2.6.40.	A vella que se quería casar.....	381
2.6.41.	O afiridoiro.....	382
2.6.42.	Señor abade!... Señor abade!... Señor abade!.....	383
2.6.43.	O santo desaparecido.....	383
2.6.44.	Quen te non conocer, que te compre!.....	384
2.6.45.	Como e por que san Pedro caíu na esparrela.....	385
2.6.46.	Como Xan escolleu o criado.....	386
2.6.47.	O san Andrés e san Pedro.....	387
2.6.48.	As duas anadas.....	388
2.6.49.	Leva-la muller a mai-las lousas.....	389
2.6.50.	O que quixo aprender a roubar.....	390
2.6.51.	O preguiceiro.....	390
2.6.52.	¡Ujurujú!.....	391
2.6.53.	A crus mais grande.....	392
2.6.54.	Antes de todo, a misa.....	393
2.6.55.	Sopa de seixos.....	394
2.6.56.	As da “Queimada”.....	395
2.6.57.	A empanada.....	396
2.6.58.	De como a coella ensinaba os fillos.....	397
2.6.59.	Os tres cregos bulrados.....	398
2.6.60.	Un testimonio co que non contaba.....	400
2.6.61.	Un burro pra unha carga, i-unha carga pra un burro.....	401
2.6.62.	Os vellos, pró monte!.....	401
2.6.63.	As contas da sogra.....	402
2.6.64.	O pucariño fanado.....	403
2.6.65.	San Pedro, a muller i-o demo.....	404
2.6.66.	O santo san Breixo.....	405
2.6.67.	O trado.....	407
2.6.68.	Aquí o señor, polo que amostra, ten mais.....	408
2.6.69.	En boas meadas andas ti metido.....	409
2.6.70.	O pescador que estivo coa muller do compañeiro sen ela o saber.....	410
2.6.71.	A cabeza do año.....	412
2.6.72.	De como un cego enganou os irmáns que tiñan vista.....	413
2.6.73.	Aparato crítico dos contos.....	414

2.7. Adiviñas	425
2.8. Outros materiais.....	425
2.8.1. Oracións populares	425
2.8.2. Oracións, saúdos humorísticos e outras cousas	428
2.8.3. Anotacións varias.....	429
2.8.3.1. O manuscrito L	429
2.8.3.1.1. Lecturas de Ventín verbo da literatura medieval galega.....	433
2.8.3.2. O manuscrito R:C171/45. Literatura galega	439
2.8.3.3. O manuscrito R:C171/46. Historia da literatura galega.....	441
2.8.3.4. O manuscrito R:C170/15. Relación de obras referentes a folclore e literatura.....	444
3. Bibliografía	449

1. Introducción

1.1. José Augusto Ventín Durán, o home

José Augusto Ventín Durán (24.6.1884 - 26.11.1942) ¹, de quen o lector pode ler un perfil biográfico na epígrafe 1.8. redactado por un dos seus netos, foi un autodidacta que recolleu un importante conxunto de materiais fraseolóxicos e de tradición oral que hoxe paran no arquivo da Real Academia Galega.

Antes de máis nada queremos agradecer a tódolos parentes de José Augusto Ventín Durán a autorización para a edición destes manuscritos e tamén as noticias biográficas á súa filla Ilda Ventín Cabada, ós seus netos José Augusto Ventín Pereira, Rosa María Curujeiras Ventín e Juan M. Otero Ventín, e ós sobriños Daniel e Aurelio Curujeira Ventín. Tamén a algúns veciños de Moscoso que nos facilitaron contactos (maiormente Domingo Amoedo Durán e Claudio Gómez Vázquez).

O material que conteñen estes manuscritos (maiormente o fraseolóxico) presenta repeticións e variantes. Isto obrigounos, como diremos en 1.7., a preparar unha edición crítica que lle ofrezca ó lector non só a versión que ventamos que Ventín Durán tiña prevista senón tamén a lectura literal dos diferentes manuscritos.

¹ A partida de bautismo, que amablemente nos facilita D. Xosé M. Lence García, párroco actual de Moscoso, certifica que José Augusto Ventín Durán naceu ás cinco da mañá do 24.6.1884 e que ese mesmo día o bautizou o párroco que había daquela, D. Pedro Gómez; engade que era fillo lexítimo de Manuel Ventín Vidal e de Carmen Durán, que os avós paternos eran Andrés Ventín e Benita Vidal e que os maternos eran Andrés Durán e María de los Dolores Míguez. Dato moi propio desa comarca é a emigración a Portugal: a madriña do bautismo foi por poder María Angélica Franco, *vecina de la Ciudad de Lisboa en el Reino de Portugal*. Non figura padriño. Como é preceptivo na marxe da inscrición de bautismo aparece anotado que José Augusto Ventín Durán casou con Rosa Cabadas [sic] Montes o 13.1.1908.

1.1.1. O fillo do Fardán

En Moscoso (Pazos de Borbén) José Augusto Ventín Durán era coñecido como *o fillo do Fardán*. O Fardán (Manuel Ventín Vidal) era un excelente carpinteiro e home de moita personalidade. Proba do primeiro pode se-la perfección con que facía os carros ou a innovación de substituí-la buxa dos muíños por un rodamento ou caixa de bolas para facilitar que o muíño traballase mesmo coa escasa auga do verán. Proba do segundo pode se-lo feito de que, tendo a casa no máis alto de Moscoso, deu casado tódolos seus sete fillos no mesmo camiño que baixa ó centro da parroquia. A intelixencia e o dinamismo do Fardán herdárona os fillos que souberon buscar vida.

1.1.2. Ventín, un emigrante triunfador e solidario

Emigrar significa corta-lo nó gordiano que atenaza a propia existencia. Emigrar implica soñar un futuro diferente do que parece impoñe-lo propio destino, romper coa rutina, afastarse de lugares, de cousas e de persoas moi queridas, lanzarse a un mundo descoñecido aínda sabendo que pode ser hostil. Emigrar é correr voluntariamente un risco e require audacia, intelixencia e capacidade de sufrimento. Sempre emigran os mellores. Por iso a emigración é unha sangría para o país emisor e unha transfusión de sangue novo para o país receptor.

José Augusto Ventín Durán era un neno con ansia de aprender. Contan que de pequeno nunca faltaba á escola, que estaba en Calvos, á que ía a pé polo monte. Ós nove anos botou unha pequena tempada en Lisboa, na casa da súa madriña e ela viuño tan esperto que lles ofreceu ós pais telo con ela en Lisboa para que estudase pero os pais fixérono volver a Moscoso ². En Moscoso, coma en toda a redonda, hai tradición de emigrar a Lisboa ou ó Brasil e en 1895, con once anos, emigrou a Brasil. Tempo andando, este emigrante intelixente triunfou no Brasil cos negocios que foi montando no bairro de Nazaré na Baía³. Con 24 anos (1908) casa con Rosa Cabada Montes e tiveron catro fillos (Aurora, Daniel, Ilda e Herculina). O éxito económico permitiulle ir e vir á súa casa en Moscoso que, polas dimensións e estilo, é sobria pero rica: a idade dos fillos e as anotacións nos manuscritos revelan que el veu a Moscoso, polo menos, nos seguintes anos: 1912, 1916, 1920, 1926, 1933 (meses I-III), 1934, 1935 (IX-XII), 1936 (I-II), 1938 (III-XII) 1939 (I-VII), 1941 (IX-XII) 1942 (V-VII). Unha diábetes mal coidada ocasionoulle unha morte inesperada ós 58 anos o xoves 26.11.1942, precisamente feira de São Joaquim en Salvador de Baía.

Viaxar é abrir unha enciclopedia viva e a Ventín Durán gustáballe viaxar cos ollos moi abertos: en Madrid non só visitou monumentos e parques senón que asistiu a algunhas sesións do Parlamento e escoitou en vivo a Indalecio Prieto, a Pasionaria e Calvo Sotelo; para el era importante probar a cociña peculiar de cada sitio e consérvanse tódolos menús dunha viaxe familiar por toda España feita no sentido contrario ó das agullas do reloxo; no

² A información é de Ilda Ventín Cabada, a única filla que vive.

³ Inicialmente vendeu carbón vexetal e parece que tamén tivo tenda de alimentación. Máis tarde montou sucesivamente na Rua do Alvo, no bairro de Nazaré, na Baía, tres empresas co nome de *América*, unha padaría, unha torrefactora de café e unha fábrica de macarrón (pasta). Eran catro socios: el, o seu irmán Daniel, Manuel Curujeira (cuñado) e Laurentino Leiro (curmán).

Brasil internouse na Amazonía para coñecer unha especialidade culinaria orixinal. Nunha das súas travesías do Atlántico disque xogou algunha partida de dominó co cardeal Pacelli (futuro papa Pío XII ⁴). Na súa biblioteca hai abundante bibliografía de viaxes.

Que o camiño que sobe á casa do Fardán se chame hoxe *Rúa de José Augusto e Daniel Ventín* indica que algo fixeron tamén os dous irmáns polos seus veciños de Moscoso. A memoria local lembra que José Augusto axudou moito en tres cousas: levar a electricidade a Moscoso (creando con outros socios a empresa *Eléctrica de Moscoso*) ⁵, crear unha sociedade local de caza e pesca (*La Renovadora*), que tiña moito de centro social pero que tamén incluía un seguro do gando e da que el redactou os Estatutos, e crear un novo camposanto, por esta-lo adro da igrexa esgotado, forzando que fose de propiedade veciñal e tamén uniforme, *porque nacemos e morremos igual*. Ventín foi un veciño solidario ⁶.

Ata aquí a historia de José Augusto Ventín Durán é unha historia felizmente repetida en centos de lugares de Galicia, que conservan escolas e centros sociais creados por emigrantes que asumiron labores sociais que o Estado desatendía en Galicia. A responsabilidade social deses emigrantes fixo deles pequenos homes de Estado ou, se se quer, homes dun Estado na sombra.

Onde empeza o excepcional de Ventín Durán é na súa dimensión cultural. Porque se triunfar economicamente require intelixencia e dedicación, para a obra de etnolingüista que hoxe sacamos á luz requiríase tamén dedicación e sensibilidade e formación. É certo que os refráns, adiviñas e contos populares marabillan de seu polo enxeño que conteñen e a arte con que se usan e isto incita ó coleccionismo; é certo que, conforme un vai engadindo novas pezas á súa colección, as propias pezas van facendo visibles as semellanzas e as diferenzas de estrutura e facilitando a clasificación; é certo que a etnolingüística ten unha primeira fase de autoformación. Pero, a partir de aí, cómpre ler e formarse. Ventín aspiraba a situar-la súa colección nun contexto internacional, porque ía percibindo semellanzas e contrastes con materiais semellantes do portugués, do castelán ou do francés. Por estas e outras razóns de curiosidade intelectual, o autodidacta Ventín converteuse nun bibliófilo.

⁴ Esta noticia é sorprendente porque o cardeal Pacelli, como delegado papal ó Congreso Eucarístico Internacional de Buenos Aires de 1934, viaxaba acompañado de varios bispos e diplomáticos, ata o punto de que a prensa italiana dixo que o transatlántico *Conte Grande* era unha *catedral aboiante*. Certamente o Conte Grande era un dos transatlánticos máis vistosos da época. Pero consta que Eugenio Pacelli, que viaxaba na popa, tivo nese barco relación con algunhas persoas que viaxaban en terceira clase, coma o sonado Don Orione. Pacelli tomara o barco en Xénova o 24 de setembro e chegou a Buenos Aires o 9 de outubro. Ventín Durán debeu tomar en Lisboa ese barco que aínda faría escalas probablemente en Las Palmas, Río de Janeiro e Montevideo.

⁵ É certo que as bombillas eran inicialmente de 15 vatios e que algunhas persoas dicían que vían mellor co lume da lareira pero esas bombillas acabaron co uso perigoso de acender palmatorias e candeas pola noite en tódalas habitacións para calquera necesidade.

⁶ O seu sobriño Daniel lembra que del recibiu clase de historia e de xeografía, que sabía moito de arte e que se interesaba por sabe-las raíces das cousas, coma tal a etimoloxía dos topónimos.

1.1.3. Ventín Durán, emigrante bibliófilo

Conta a familia que, sendo novo, chegou a copiar un libro que había no Instituto Portugués de Leitura, sito no Largo da Piedade, na Baía. Non se conserva esa copia e mesmo non hai certeza de se o tal libro era unha gramática galega ou un dicionario galego. Tempo andando, Ventín foi formando a súa propia biblioteca.

A biblioteca persoal é o retrato intelectual do seu dono, talmente coma a sinatura nas mans dun grafólogo ou o test de Rorschach nas dun psicólogo. A biblioteca de Ventín Durán revélanos un home tan interesado na actividade cultural, que a actividade económica debeu ser case secundaria para el.

Mutilada, segundo conta a familia, por traslados da Baía a Moscoso, esa biblioteca aínda hoxe conserva un volume moi superior ós 2.000 volumes predominando os temas literarios, lingüísticos, históricos, xeográficos e a literatura de viaxes: volume e calidade que seguramente no seu tempo moi contados galeguistas podían igualar. Sirva de mostra que alí están dende Fernández Morales a Manoel Antonio e dende Leite de Vasconcellos á *Historia da SAMI Compostelana* de López Ferreiro. Hai nela importantes revistas e almanques, dende a *Revista da Língua Portuguesa* ou a *Revista Lusitana* á revista *Nós*. A bibliografía que cita, e que nesta edición se pode ver no cap. 3, é un indicio pequeno pero significativo.

Este farturento fondo bibliográfico permítelle a Ventín Durán se-lo primeiro en situar parte do seu material no contexto dos paralelos portugueses e casteláns, e algunha vez no contexto francés ou italiano e redactar algunhas notas eruditas (2.3.11). Inicia a comparación do cantigueiro galego co portugués (ms. L) pero a morte inesperada en 1942 trunca ese proxecto que proseguiría en 1946 Fermín Bouza Brey (depositario destes manuscritos) e completaría o etnógrafo portugués Pires de Lima (véxase 2.5.4.). O prólogo do refraneiro (ou *alpendrado* como el lle chama) pon de manifesto que Ventín coñece bastante ben o que había antes del e cales eran os méritos e as eivas dos paremiólogos que o precederan. Os esquemas que preparara para introducir cada xénero (e que só no caso dos refráns chegou a redactar) fannos ver que tiña na idea unha monografía completa da tradición oral galega.

Anotemos que Ventín Durán era un lector atento. O 14.8.1931 empezou a anotar palabras galegas que non vía no *Diccionario* de Carré nin nos das Irmandades ou de Filgueira. A forma de anotalas é a dun moderno *tesouro*: baixo a palabra, anota o contexto en que a atopa coa correspondente cita e mailo día en que fai a anotación. Titulouno *Seara de Booz. Escolma de verbas que fallan no Diccionario Galego Castelán de Leandro Carré Alvarelos. Espigame feito en libros e revistas ó correr da leitura de lembranzas*. Debían ser catro caderniños e puidemos ve-la metade desas anotacións que, polas trazas, debían sumar unhas 350 palabras e a última cita é do 4.10.1942, mes e medio antes de morrer.

1.1.4. Etnógrafo descoñecido

¿Como é que un home destas características aparentemente non tiña relación con ninguén do mundo da cultura galega? Se cadra, este anonimato é mal do xénero: unha colección de refráns, de cantigas ou de contos nunca se considera completa e rematada e isto facilita que non chegue a editarse, co que o traballador pode vivir e morrer sen que o que hoxe entendemos por *mundo da cultura* chegue a saber del. Tamén foron moi poucos os que chegaron a saber do comandante Vicente Llopiz Méndez que deixou rematado un moi importante refraneiro.

Pero ¿cómo é posible que, redactando a súa obra entre 1933 e 1942 a poucos km. de Pontevedra e de Vigo, el non entrase en contacto con xente que tiña preocupacións semellantes? Foron anos difíciles e non sempre estaba en Galicia: ía e viña con frecuencia, como xa dixemos, quizais fuxindo da crispación perigosa que aquí se vivía ⁷. Aínda que el foi un inmigrante integrado na cidade brasileira que o acolleu, a súa obra fala inequivocamente de que lado estaba o seu corazón ⁸.

Os seus sobriños Daniel e Aurelio Curujeira Ventín din que politicamente era *máis tirado á esquerda* pero que nunca lle coñeceron militancia partidaria. De feito un dos artigos dos estatutos da Sociedade de Moscoso, que el redactou, prohibía discutir alí de relixión e de política. Disque unha vez lle concedeu o alcalde lerrouxista de Pazos de Borbén, Enrique Domínguez, o apoio que este lle pedira pero que non se implicou máis. Na súa biblioteca había probas de que lle interesaba o libre pensamento (tiña a revista republicana e anticlerical *La Traca*) pero simultaneamente escribiu un comentario da *Salve*, hoxe perdido, que a súa nora lembra que era mesmo emocionante. Literariamente era devoto de Rosalía e de Curros, anota diversas viñetas de Castelao, cita eloxiosamente a Álvaro das Casas pero, tratar, parece que só tratou a Bouza Brey, como testemuña comentando o refrán 497, a quen visitou algunha vez na Estrada e a quen en definitiva foron parar os seus manuscritos, que este depositou na Real Academia Galega e que agora editamos.

1.1.5. Galicia no contexto portugués e brasileiro

Como se verá, as longas estadias de Ventín Durán no Brasil non só o converten no primeiro etnolingüista galego que coñece en vivo o corpus etnolingüístico portugués e brasileiro (1.4.1.8.10) senón tamén o primeiro que practica unha aproximación ortográfica que por veces se parece ó que hai uns anos se chamaba *de mínimos* (1.7.1.2).

Con todo, é inevitable recoñecer que esa aproximación ortográfica que, no caso del, podía ser total sen problemas, non chega a producirse nunca; e recoñece como modelo o galego de Álvaro das Casas. Ventín ten tan clara a proximidade do galego e do portugués coma a orixinalidade do material galego e mesmo da personalidade galega no contexto lusófono. No prólogo do refraneiro defende a personalidade orixinal da cultura galega entre Castela e Portugal con estas palabras:

⁷ Sábese que algúns dos sublevados foron a Moscoso en busca del, disque, para lle esixir diñeiro.

⁸ A súa filla Ilda lembra que, falando de patriotismo, el dicía: *Bo patriota son eu, que nunca quixen leva-los meus fillos fóra do meu país.*

Eles mantiveron o senso lírico, humorístico e satírico da raza, que non se deixou ausorber por Castela que pretendera eixer a hexemonía peninsular; e que tivo personalidade rexa abondo pra se non deixar arrastar no corrente imantada de Portugal que lle era mais afin, vivendo como irmán probe á beira do ricacho e do vinculeiro sen claudicar e sen esmolar favores de ningún, pódose ora ó lado dun ora ó lado doutro, mais sempre sua, esencialmente sua, de i-alma meiga e de corazón limpo (I:7).

1.1.6. Ventín Durán, un resistente

En xuño de 1936 Galicia aproba o seu Estatuto de Autonomía. Ás poucas semanas grupos militares e paramilitares rebélanse contra a orde establecida e en cidades, vilas e aldeas aparecen persoas que traducen aquela rebelión a feitos concretos: autonomistas, esquerdistas ou republicanos empezan a aparecer fusilados polos camiños e estradas. Os que non conseguen exiliarse, caen presos ou salvan a vida incorporándose ó exército de Franco. A autonomía de Galicia, recentemente aprobada en referendo, e mailo uso público ou escrito da lingua galega entran no paquete das cousas non gratas ó poder militar e paramilitar dominante. Na Illa de San Simón penan por simple delito de opinión persoas honorables: algúns nin por iso, coma aquel Aníbal Otero condenado a morte porque andaba pola raia galego-portuguesa recollendo datos léxicos para o Atlas Lingüístico da Península Ibérica utilizando as claves do alfabeto fonético internacional, que uns militares pouco instruídos tomaran por claves dun terrorista. Nesa illa dos versos de Mendiño perden a vida persoas honestas e ilustres.

A guerra parece que colle a Ventín no Brasil pero en marzo de 1938 o emigrante – andoriña xa está de novo en Moscoso - non lonxe da illa de San Simón - almacenando e preparando unha edición do patrimonio inmaterial galego. É dicir, ten fe no futuro desa lingua e desa cultura que as armas non aman.

É certo que non o sabemos todo da situación da lingua nese momento. É de supoñer que a prohibición de facto alcanzou unicamente o seu uso politicamente intencionado ⁹ ou o uso formalizado (onde tampouco chegara a ser importante) pero que a maior parte dos galegos seguía falando a lingua que falaba. Quizais mesmo a usase informalmente algún represor. E esta lingua oral e a cultura que nesa lingua oral se transmite foi case o único fío da corda da transmisión escrita da lingua: en Lugo Filgueira Valverde segue preparando a edición anual d'O *Gaiteiro de Lugo*, calendario con prognósticos meteorolóxicos e algúns refráns e contos populares, que, aínda estando integramente en galego, conseguiu non faltar nunca á cita anual cos lectores entre 1936 e 1960 e que, por parte, chegou a ter algunha edición de 150.000 exemplares. Esta cousa tan humilde foi o cordón umbilical entre o galego escrito da preguerra e o da posguerra. Poucas cousas escapaban á implacable censura e ó seu poder disuasorio ¹⁰.

⁹ Existen probas gráficas que demostran que o 25 de xullo de 1938 na praza de touros de Castellón os soldados galegos fixeron unha gran alfombra circular con area coloreada na que unha muller co traxe tradicional galego aparecía envolta nunha lenda que dicía: *¡Ei carballeira! Quen me dea un pau doulle un peso*. A alfombra formou parte dos actos de presentación da banda de gaitas galegas do exército que comandaba o xeneral Aranda, e que este creara atendendo a suxerencia dun alto militar escocés.

¹⁰ Ademais do publicado por Claudio Rodríguez Fer (basicamente n'A *literatura galega durante a guerra civil (1936-1939)*. Xerais, Vigo 1994) e por Xesús Alonso Montero (*Os escritores galegos ante a guerra*

Entre 1936 e 1942 Ventín Durán vai e vén con maior frecuencia do Brasil a Moscoso. E nas súas estadias aquí neses anos difíciles, e a pouca distancia da dor concentrada na Illa de San Simón, prepara a súa obra de rescate do patrimonio inmaterial de Moscoso (refrancero, cantigueiro e contos de tradición oral). ¿Pensaba realmente na viabilidade da edición deste traballo? ¿Traballaba para o futuro, na certeza de que a ditadura non podía durar? Non dispoñemos, de momento, de textos que nos desvelen o seu pensamento. Se cadra, trala edición desta obra, aparecen cartas e contactos pero, de momento e a falta deles, inclinámonos a pensar que, ante vitoria franquista, Ventín só aspiraba a porfiar, contra a lóxica do momento, e a esperar tempos mellores en medio daquela traxedia inacabable. A discreción era fundamental en tempos nos que os mecanismos de delación podían levar unha persoa a perde-la vida da maneira máis parva ¹¹. Coma aquelas *toupas* que se agacharon durante anos, Ventín debeu de decidir seguir en solitario, sen atrae-la perigosa mirada dos axentes do novo poder. O novo poder era hostil pero había que prescindir diso. Ventín militaría nesta *prescindencia*, que é unha forma de posibilismo individualista para momentos de dificultade extrema. Quizais esa sexa a razón da súa soidade.

Á luz de todo isto temos que interpretar que nunha comunicación bibliográfica, que el remite a destinatario descoñecido (R:C170/15; véxase 2.8.3.4) asine deste xeito: *José Augusto Ventín Moscoso 9/2/939 III Año Triunfal*. Era a fórmula obrigada naquelas terribles circunstancias na correspondencia oficial que, en certos casos, aparece tamén na correspondencia privada e censurada como renarte salvoconduto. É a única cousa deste estilo e, por parte, é o único escrito en castelán e mecanografado que de Ventín Durán aparece en toda a documentación que agora sacamos á luz.

Pola contra, Ventín é o primeiro paremiólogo galego que explica en galego os refráns que recolle e ordena; en galego están tamén tódalas introducións e glosas que fai ás cantigas e ós contos. Non era iso habitual, ata que empezaron a facelo na revista *Nós* (non o fixeran anteriormente Saco y Arce nin Murguía) pero tampouco foi o habitual, des que se iniciou a guerra civil (non o farán Llópiz Méndez nin Vázquez Saco). Isto significa que no fragor da guerra civil e da represión posterior Ventín Durán cría que a lingua galega non só era vehículo de comunicación informal (por venerable que fose o seu contido) senón tamén vehículo do que hoxe pomposamente chamamos ciencia paremiolóxica ou ciencia etnográfica. E esta xorda resistencia lingüística é fe no futuro.

Comentando o refranceriño de Álvaro das Casas salienta laudatoriamente unha frase do prólogo:

No teu país fala sempre a tua língua; o que non-a entenda que adeprenda: tamen ti cando seas polo mundo tes que aprender outras falas.

civil española 1936-1939. Textos e actitudes Galaxia, Vigo 2006), quedan por divulgar algúns escritos en galego que nesa época non cuestionan ou prescinden da evidente e omnipresente fiscalización franquista. A un militar do exército de Franco (Vicente Llópiz Méndez), debémolles un dicionario interrompido pola guerra e o máis importante refrancero galego (aínda inédito) elaborado na posguerra; e sabemos que aínda nos anos 50 e 60 o xeneral Beceiro, gobernador militar en Melilla traduciu ó galego a Iliada, a Odisea, o Quixote, o Hamlet e deixou un pequeno diario literario en galego, todo aínda inédito.

¹¹ Coa discreción que rodea aínda estes asuntos, en Moscoso cóntase que o buscaron polo menos para a extorsión económica e que se salvou por estar daquela no Brasil.

No prólogo do refraneiro, asinado o 24 de febreiro de 1936, el escribe:

Non faltará quen pescude: ¿Qué facemos nós ó andar á rebusca destas toleiradas sen valor? A resposta é ben doada: — Percurámonos a nós dentro de nós mesmo, onde estabamos perdidos.

E pra nos acharmos temos que mergullar ata o fondo da nosa i-alma, esprorar tódolos currunchos da nosa sensibilidade e ir catar as pérolas que estan alapadas nos cantíños esquecidos, en forma de refráns, cantigas, contos, leendas etc., espello psicolóxico onde se reproduce enteira e verdadeira a nosa persoalidade. Que ela eísiste con rexa vidualidade, estano a decer as suas manifestazóns emotivas no campo do arte popular i-anónimo, neste arte eispontáneo e inspirado, ceibe de regras e de artificios retóricos, que está a berrar a sua orixinalidade ós catro ventos do mundo; arte limpo e baril que vai no ronsel de tódalas arelas da humanidade con persoalidade propia, inda mesmo cando é adaitado de outros pobos.

Desta nosa persoalidade soílo dubidan os malpocados que non arriscan unha pasada sen as muletas do centralismo suicida con medo a cair, ou a desleigados que arrastados por unha ganancia desmedida, ata o mundo lle parece pequeno prá satisfacer.

O texto, como dixemos, é das semanas previas ó referendo do Estatuto pero, a pesar das visitas inquisidoras e dos mecanismos delatores, Ventín Durán nunca borrou do seu manuscrito estas inequívocas palabras nin nos tres anos que durou a guerra nin nos tres anos de posguerra que puido vivir.

Ventín Durán era un resistente.

1.2. Descrición dos manuscritos de Ventín Durán

No arquivo da R.A.G. no fondo doado por Fermín Bouza Brey, entre moitos outros materiais que, en xeral, son notas de Bouza recollidas á présa nos soportes máis variados, apareceron uns cadernos xa elaborados e de letra doutra persoa. Son en total 16 manuscritos que recollen tradición oral (refráns, locucións, fórmulas, cantigas e contos). Pola letra e polas constantes referencias a Moscoso ou terras limítrofes son de José A. Ventín Durán.

Fagamos, logo, unha descrición destes manuscritos con indicación de contidos e sinaturas no arquivo da R.A.G.

Mss.	RAG	Contido	Descrición externa	Descrición interna
A	C169/2.1	Refráns. Caderno 1	Caderno vertical de tapa branda (20, 5 x 15 cms). Na portada di <i>Refraneiro popular galego / Caderno nº 1. / De 1 a 763 e de 1 a 70. / Recolleitado por José Augusto Ventín Durán / Moscoso 8 de Outubro de 1935. 80 páxinas.</i> O contido prosegue no ms. B e é ferramenta previa á elaboración do ms. C. Ten dúas partes.	Páxinas 1-71. Contén 763 refráns sen alfabetizar pero precedidos dunhas claves para a ordenación temática. A primeira folla non a numeramos porque aparece en branco, co cal empeza a numeración na páxina 3. Remata datando o traballo o 8 de san Miguel de 1935 (un mes antes cá portada) ¹¹ .
				Páxinas 72-78. Contén 70 refráns que probablemente oíu con posterioridade ó remate da parte anterior.

¹¹ San Miguel é no mes de setembro, pero quizais el pensou que era outubro, xa que esa é a data da portada.

Ms	RAG	Contido	Descrición externa	Descrición interna
B	C169/2.2	Refráns. Caderno 2	Caderno vertical de tapa branda, (20,5 x 15 cms). Na portada di <i>Refraneiro popular galego / Caderno nº 2. / De 71 a. / Recolleitado por José Augusto Ventín Durán. / Moscoso</i> [sen data]. 160 páxinas. Ten dúas partes.	Páxinas 1-80. Na nosa edición localízase como B (nº de páxina)a. Continúa a primeira versión do <i>Refraneiro popular galego</i> por J. A. Ventín Durán (ms A) e chega ó refrán 453 (con numeración errada varias veces e coas claves temáticas de forma sistemática só ata a p. 26 e dende a páxina 43 está en branco. Etiquetamos como a a primeira parte e a segunda como b comezará na páxina 79 ata a 140; Ventín numéaa da páxina 1 (o que para nós é a páxina 79) ata a 61 (páxina 140 para nós). Seguino-la numeración de Ventín.
				Páxinas 81-160 (aínda que el reinicia a numeración no 1). Na nosa edición localízase como B (nº de páxina)b. Contén: Comparazóns, variantes, referenzas, etc (1-17) Refráns espigados a oito na Celestina . (19-20) Refráns coas equivalencias en distintas linguas (21-57). A aldea no refraneiro portugués (58). Refráns coas equivalencias en distintas linguas (59-61). (castelán, portugués, francés, asturiano, inglés, turco...). Ten numerosas remisións internas.
C	C169/2.5	Refráns. Caderno 5	Caderno vertical de tapa dura (20,5 x 15 cms); sen título nin lugar nin data. Numerado dende a páxina 25 á 160 pero con texto só ata a 97 e o resto en branco. Contén complementos ós refráns anteriores: variantes, equivalencias noutras linguas ou notas eruditas.	pp. 25-54. Refráns sen numerar coas súas equivalencias noutras linguas. Nos bordes da páxina superior aparece a palabra <i>anotado</i> .
				p. 55. Os galegos i-a Galicia nos refraneiros
				p. 56. Refráns casteláns referentes a cousas e terras de Galicia.
				pp. 57-97. Refráns coas suas equivalencias noutras linguas. É a continuación da páxina 54. Ver mss. G, H, H2.
				p. 150. Galicia e os galegos nos refraneiros. Proseguimento das pp. 55-56
				p. 151. Refráns coas suas equivalencias noutra lingua.
				pp 152-153. <i>Galicia i-os¹² galegos nos refraneiros</i> . Proseguimento da p. 150

¹² <i-ôs>.

Ms	RAG	Contido	Descrición externa	Temas	Refráns	Páxinas	Notas
D	C169/2.3	Refráns. Caderno 3	Caderno vertical de tapa branca, (20,5 x 15 cms) sen título nin lugar nin data. 160 páxinas. Contén basicamente a primeira ordenación temática dos refráns contidos nos mss. A e B e chega ó tema XII (<i>Humorísticos</i>) inclusive. Continúa no caderno 4 (ms E)	1 <i>Mesa, coíña e despensa</i>	221	1-21	
				2 <i>Meteorolóxicos</i>	91	26-34	Aínda que o tema anterior remata na páxina 21, logo salta á páxina 26
				3 <i>Agrícolas</i>	224	40-62	Aínda que o tema anterior remata na páxina 34, logo salta á páxina 40. Ver ms. F.
				14 <i>A familia</i>	53	65-69	
				4 <i>Legalistas</i>	44	70-74	
				5 <i>O lar</i>	197	76-95	
				6 <i>Indecentes</i>	50	96-100	Prosegue na páxina 258
				7 <i>Igrexa</i>	55	101-106	Na táboa escribe <i>Eígrexa</i>
				8 <i>Hixiénicos</i>	58	107-112	
				9 <i>Amor</i>	78	113-121	
				10 <i>Topográficos</i>	62	121-127	
				11 <i>O tempo</i>	68	130-136	
				12 <i>Beber</i>	29	138-140	
				13 <i>Humorísticos</i>	194	143-160	Segue en E. (caderno 4)
E	C169/2.4	Refráns Caderno 4	Caderno vertical de tapa branca, (20,5 x 15 cms) ; sen título nin lugar nin data. 160 páxinas. Contén o <i>proseguimento</i> da primeira ordenación temática dos refráns contidos nos mss. A e B. Está numerado á man dende a páxina 161 á 258 que son as que teñen texto. Na 251 recolle novos	13 <i>Humorísticos</i>	41	161-165	Continuac. de D (caderno 3)
				15 <i>Consellos</i>	150	170-184	
				16 <i>Pesca</i>	38	185-188	
				17 <i>Supersticiosos</i>	44	190-194	
				18 <i>Eruditos</i>	14	195-196	
				19 <i>Eixemplos</i>	106	198-207	Prosegue a páxina 251
				20 <i>Animales</i>	130	208-220	
				21 <i>Desportos</i>	18	221-222	
				22 <i>Costumes</i>	99	225-234	
				23 <i>Indifinidos</i>	129	236-248	
				29 <i>Eixemplos</i>	23	251-253	Proseguimento das páxinas 198-207
				6 <i>Indecentes</i>	10	258-259	Proseguimento da páxina 100.

Ms	RAG	Contido	Descrición externa	Temas	Refráns	Páxinas	Notas
			refráns do tema XIX <i>Eixemplos</i> e na 258-259 engade novos ó tema VI <i>Indecentes</i> . Tras numerosas páxinas en branco, no remate do caderno ofrece unha <i>Táboa</i> dos temas con indicación das páxinas nos mss D, E.	<i>Táboa</i>			Dúas últimas páxinas do ms.
F	C169/2.3	Refráns. Follas soltas nas pp. 63-64 do ms. D					
G	C169/2.5	Refráns. Follas soltas nas pp. 74-75 do ms. C					
H	C169/2.5	Refráns. Follas soltas nas pp. 76-77 do ms. C					
H2	C169/2.5	Refráns. Follas soltas nas pp. 78-79 do ms. C e escritas en data posterior a 15.12.1941 que é a que figura no dorso do papel que Ventín aproveita para estas anotacións.					
Ms	RAG	Descrición	Temas	Refráns	Páxinas	Descrición	
I	C168/1	Libro dos chamados <i>Borrador</i> asinado en datado en Moscoso 1935-1936; tapas duras de cor negro e nas esquinas amarelo (31,5 x 21 cms). Portada interior que di <i>Refraneiro Galego/ Recollidos da tradición oral e das coleccións publicadas / por / José Augusto Ventín Durán / Moscoso. 1935-1936</i> . Ten 600 páxinas; contén refráns repartidos en XXIII temas e ditos no tema XXIV. É a versión máis elaborada pero nunca dada por rematada. De feito, hai temas que reaparecen máis para diante con materiais novos e co título de <i>Proseguimento...</i> , e son os que neste cadro aparecen sombreados. No manuscrito a clasificación destes temas aparece en números romanos, e nós seguímo-la numeración arábica.	<i>Alprendrado. As fontes</i>		1-10	Prólogo e fontes. Data 24.2.1936	
			1 <i>Mesa, cociña e despensa</i>	233	11-24	Prosegue na pág. 240	
			2 <i>Beber</i>	38	25-27		
			3 <i>A familia</i>	79	29-33		
			4 <i>Agrícolas</i>	254	35-50	Prosegue na pág. 245	
			5 <i>Meteorolóxicos</i>	130	51-58	Prosegue na pág. 270	
			6 <i>O tempo</i>	126	59-66	Prosegue na pág. 225. Na pág. 65 repítese a numeración do 87 ó 92	
			7 <i>Animales</i>	119	67-78	Prosegue na pág. 275	
			8 <i>O lar</i>	227	79-92	Prosegue na pág. 265	
			9 <i>Hixiénicos</i>	77	93-97		
			10 <i>Legalistas</i>	66	101-104	Prosegue na pág. 280	
			11 <i>Eigrexa</i>	74	105-109		
			12 <i>Indecentes</i>	66	111-114	Prosegue na pág. 220	
			13 <i>Xeográficos</i>	88	115-120		
			14 <i>Supersticiosos</i>	71	123-127		
			15 <i>Amor</i>	103	129-135		
			16 <i>Humorísticos</i>	264	137-152	Prosegue na pág. 230	
			17 <i>Consellos</i>	194	153-164	Nas pág. 162 e 163 repítese a numeración no refrán nº 165.	
			18 <i>Pesca</i>	48	165-167		
			19 <i>Eruditos</i>	23	171-172		
			20 <i>Desportos</i>	29	173-174		
			21 <i>Costumes</i>	127	177-184		
22 <i>Eixemplos</i>	166	187-196	Prosegue na pág. 236. Repítese a numeración no 133 (pág. 194-5) e no 164 (pág. 196).				

Ms	RAG	Descrición	Temas	Refráns	Páxinas	Descrición
			23 <i>Indifinidos</i>	213	197-209	
			24 <i>Comparanzas</i>	175	212-218	Ditos.
			12 <i>Indecentes</i>	26	220-221	Proseguimento da páx. 114. Continúa a numeración a partir do 67.
			6 <i>O tempo</i>	29	225-226	Proseguimento da páx. 66. Continúa a numeración a partir do 121 (aínda que contamos 126 refráns no apartado anterior <i>O tempo</i> a numeración acababa no 120).
			16 <i>Humorísticos</i>	84	230-235	Proseguimento da páx. 152. Continúa a numeración a partir do 265. Repite a numeración do 345 (px. 234-5)
			22 <i>Eixemplos</i>	62	236-239	Proseguimento da páx. 196. Continúa a numeración a partir do 165 (aínda que contamos 166 refráns no apartado anterior <i>Eixemplos</i> a numeración acababa no 164)
			1 <i>Mesa, cociña e despensa</i>	22	240-241	Proseguimento da páx. 20. Continúa a numeración a partir do 234.
			4 <i>Agrícolas</i>	15	245	Proseguimento da páx. 50. Continúa a numeración a partir do 255.
			<i>Alcumes xenofóbicos e topofóbicos</i>	18 alcumes e cantigas	250-251	Alcumes e cantigas de lugares.
			<i>Alcumes referentes a calidades persoais e defeitos</i>	24	252	Vocabulario: algúns dos termos son compostos.
			<i>Pragas</i>	22	255	Fórmulas de maldición
			<i>Alcumes xenofóbicos e topofóbicos</i>	4 cantigas	260	Proseguimento da páx. 251. Cantigas-refráns de lugares. (4 cantigas)
			8 <i>O lar</i>	33	265-267	Proseguimento da páx. 92
			5 <i>Meteoroloxía</i>	21	270-271	Proseguimento da páx. 58.
			7 <i>Animais</i>	4	275	Proseguimento da páx. 78
			10 <i>Legalistas</i>	4	281	Proseguimento da páx. 104

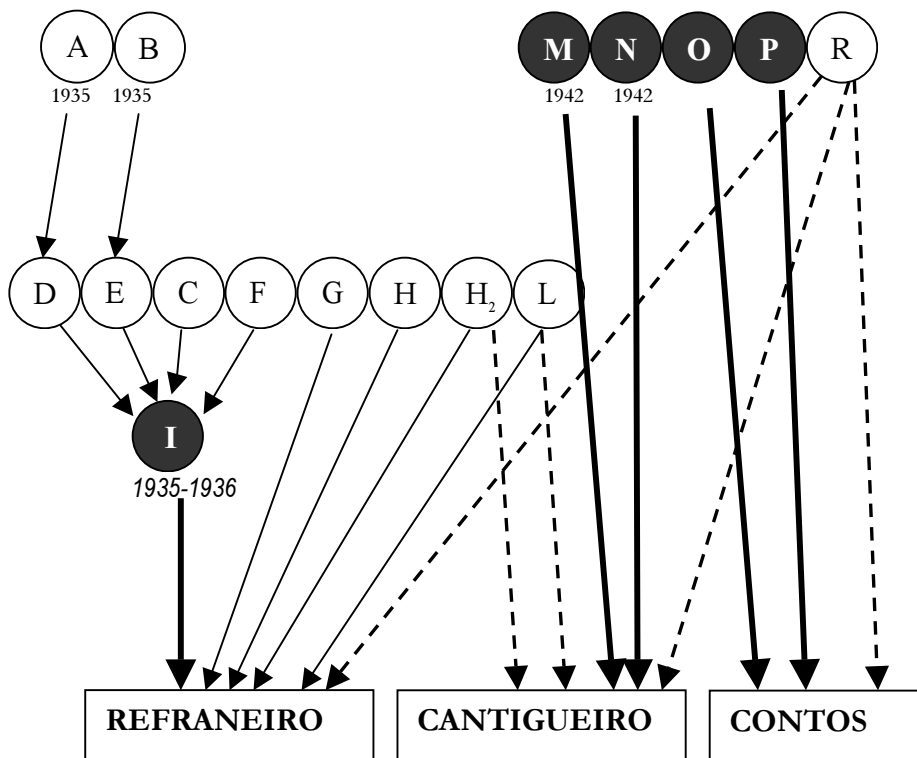
Ms	RAG	Descrición	Temas	Refráns	Páxinas	Descrición
			<i>Refráns explicados</i>	220	301-385	Refráns explicados coas súas correspondencias noutras linguas e nalgúns casos incluso variantes galegas. Nalgúns casos remite dunhas páxinas a outras onde continúan as explicacións dun determinado refrán, pero sempre dentro deste mesmo apartado ¹³ .
			<i>Refráns e ditos encol da Galiza e dos galegos na tradición oral e en algúns Refraneiros peninsulares.</i>	59	551-553	Refráns casteláns sobre Galicia e os galegos
			<i>Táboa</i>		595-596	Táboa de contidos.
L	C168/2	Caderno negro vertical de tapas duras (32, 5 x 22, 5 cms). Hai follas arrancadas e empeza na páxina 35 ata a 100, numeradas estas nunha mesma folla, co cal distinguimos entre 35r e 35v e así sucesivamente. É un caderno de contabilidade cun contido misceláneo: refráns, cantigas, explicacións a refráns e ditos.				
M	C169/1.1	Caderno apaisado de cor amarela e tapa branda (21 x 15'5 cms) que contén cantigas populares; 80 páxinas (numeradas por nós, pois Ventín non lles pon número). Ata a páxina 29 aparecen numeradas 238 cantigas, pero logo Ventín pasa da 238 a numera-la seguinte como 339. Ata a páxina 39 segue a numeralas ata a 411, pero na seguinte páxina pasa a numerala como 312 seguindo correlativamente ata a 573 (páx. 73). Os números de cantigas que se repiten nesta segunda parte clasificámoslos como <i>bis</i> , isto é, na páxina 46 aparece outra vez unha cantiga co número 339 que xa estaba en páxinas anteriores, así esta aparecerá como <i>339bis</i> e así sucesivamente nos casos recorrentes. Dende a páxina 74 ata o final aparecen <i>notas</i> referentes a algunha das cantigas, xa remitidas nas propias cantigas.				
N	C169/1.2	Caderno apaisado de cor amarela e tapa branda (21 x 15'5 cms) que contén cantigas populares; 160 páxinas, pero só aparecen cantigas ata a páxina 11, e continúa a numeración correlativa do ms M (van da 574 ata a 667).				
O	C168/3.1	Caderno vertical de tapas brandas (21 x 15 cms); de cor negra, 158 páxinas. Da páxina 156 á 158 aparece unha táboa de contidos e, entre ás páxinas 130-131 aparecen 2 follas soltas. Contén contos de tradición oral.				
P	C168/3.2	Caderno vertical de tapas brandas (21 x 15 cms); de cor violeta escura; 80 páxinas, das cales aparecen numeradas ata a 37 (a partires da páxina 37 numeramos nós). Na páxina 78 aparece unha táboa de contidos. Contén a continuación dos contos de tradicións oral.				
R	C170 C171 C172	Follas soltas e heteroxéneas con letra inconfundible de Ventín Durán que aparecen dispersas entre os materiais de Bouza Brey	R:C170/15: contén dúas follas soltas sobre a relación de obras referentes a folclore e literatura. R:C171/29: once follas soltas que conteñen <i>refráns, cantigas, explicacións</i>. R:C171/30: unha folla con refráns. R:C171/31: unha folla co conto <i>O corazón do carneiro e As duas anadas</i>. R:C171/33: unha folla co conto de <i>O roubo do carneiro</i> recollido por Ventín. R:C171/34: tres follas sobre poesía popular. R:C171/35: romance de <i>Manuelita</i> e unha folla con unha cantiga satírica. R:C171/36: variantes das poesías populares galegas. (cantigas). R:C171/37: dúas follas; a primeira cunha cantiga e con outras equivalencias en francés e a segunda das follas con refráns. R:C171/38: catro follas con refráns, algúns explicados.			

¹³ Nesta edición insírense no lugar que lles corresponde.

			R:C171/42: unha folla con refráns e nota de Arlindo Pardo Martínez. R:C171/43: sobre dirixido a J. A. Ventín e tres recortes con refráns e información bibliográfica. R:C171/44: unha folla con cadro de materias para os refráns. R:C171/45: tres follas sobre a poesía e a literatura galega: <i>Curros Enríquez, Armando Cotarelo Valedor e A poesía popular galega</i>. R:C171/46: unha folla sobre Historia da literatura galegas. O folclore. R:C171/47: unha folla co conto <i>Falar soñando</i>. R:C171/48: unha folla con refráns e relación en enunciados cos contos de Ventín. R:C171/49: unha folla co conto <i>Un arremetido ... estaba a facer unha obriña...</i> R:C171/50: Letra bancaria a nome de J. A. Ventín con refráns anotados no dorso. R:C171/50: tres follas; dúas co conto do coello e a terceira é unha explicación a ese conto. R:C172/12: dez follas soltas cos contos <i>O miño, As nozes buxáns, O lobo e A camisa</i> recollidos por Ventín.
--	--	--	---

1.3. Xestación dos manuscritos de Ventín Durán

A xénese dos diferentes traballos de tradición oral realizados por Ventín Durán e que el data entre 1935 e 1942 vese con claridade no gráfico seguinte, no que os manuscritos básicos aparecen sobre fondo branco e os posteriores e máis elaborados aparecen sobre fondo negro.

Isto significa que, se falamos de refráns (que é a parte máis constantemente traballada), unha paremía que apareza por orde de recollida nos mss. A ou B volve aparecer ordenada ideoloxicamente nos mss D ou E e finalmente reaparece no I.

O ms I é o máis acabado, e non adoita ofrecer máis ca 15 refráns por páxina; pero Ventín Durán nunca o pechou definitivamente, como demostra o feito de que volva sobre temas anteriores. Nese ms. I conflúen outras anotacións que o autor tiña dispersas. Pero, como o paremiólogo de Moscoso nunca deu por rematado o seu traballo¹⁴ e seguiu anotando refráns novos ou novas variantes, equivalencias ou explicacións nos mss. F, G, H, H2, L e R, podemos dicir que nin o flamante I é o definitivo, polo que só a presente edición recolle por primeira vez refundido e ordenado todo o seu material de tradición oral: incluídas, naturalmente as locucións, fórmulas, cantigas e contos, aínda que nestoutro eido foi menos reelaborador.

No sector de locucións e fórmulas hai 121 entradas que están en L e tamén en I, pero hai tamén 20 entradas que están no ms. L pero non no ms. I: isto significa que L constitúe segunda anotación de fraseoloxismos que inadvertidamente xa tiña no ms. I, pero é claro que L é posterior a I.

Con F é ó revés: hai cinco entradas e as cinco son comúns ós dous manuscritos. Nos refráns hai 51 rexistros procedentes de F e os 51 están recollidos tamén en I: logo F é anterior a I.

Pola contra, os manuscritos M / N e O / P parecen froito dunha elaboración única e progresiva por acumulación.

1.4. Refraneiro e outra fraseoloxía

1.4.1. Refraneiro

1.4.1.1. Data de elaboración do refraneiro

Pouco sabemos de cómo se iniciou a actividade paremiográfica de Ventín Durán. Sabemos que o ms. A leva na portada a data 8.10.1935 e que o prólogo definitivo do manuscrito I remata coa data 24 de febreiro de 1936. Catro meses escasos para pasar da primeira colección á redacción definitiva e nunha persoa que tiña outras ocupacións, poñen en evidencia que Ventín Durán xa tiña o material reunido con anterioridade.

É cousa sabida que ningún refraneiro manuscrito se inicia e se remata nun ano e, sobre todo, non se empeza xa en cadernos que en doce meses pasan da entrada aleatoria a uns segundos cadernos con ordenación ideolóxica. Hai, ou adoita haber, unha longa etapa previa na que os refráns sorprenden o futuro paremiógrafo pola intelixencia con que son traídos a conto e pola brillantez con que permiten ve-la realidade presente noutra dimensión, a dimensión metafórica, a humorística, a dobre linguaxe, a segunda intención do que se di. O paso seguinte é empezar a anotalos no máis humilde soporte que un teña á man, para lembralo noutra ocasión. De aí ata o coleccionismo de refráns pode haber un treito máis ou menos longo. Ventín describe así esta etapa no prólogo do refraneiro (páxina 6 do manuscrito I, no apartado 15):

¹⁴ Así en B:34 e con tinta do ano 1942 rexeita a explicación que alí deixara escrita en 1935.

Andei de aldea en cidade e de vila en lugar, por tódolos currunchos de Galicia, de caderniño na alcibeira e de lapas na man, á cata de eixemprares novos e vellos. Ninguén pode saber, agás os que se adican a esta tarefa ingrata, a ledicia que nos enche a i-alma cando, ó volver de un viaxe, repasando os nosos papeles nos atopamos con un refrán, dito ou cantiga novos pra nós, apracimento que eu coído semellante ó de un entomoloxista que despois de unha xornada afadigosa prende un bestigo de unha especie non crasificada; mais ó naturalista inda lle queda o galardón de o poder bautizar ó seu gosto e con un nome de afeución, mentres que ó folclorista soilo o recompensa o pracer de axuntar mais unha areiña ó montón, das que estaban a piques de se perder.

E, cando xa decide inicia-lo coleccionismo, intervén de maneira moi distinta a capacidade organizativa do incipiente paremiógrafo. Hai quen vai pasando de papeliños a caderniños e pode haber quen, ventando a magnitude do material, empeza xa por cadernos. O propio Ventín no prólogo ó seu refraneiro di (páxina 1 do manuscrito I, no apartado 1):

O pobo cria ou adaita enconcentemente i-os recolectadores van fixando o que ouven aquí i-alí, de un xeito automático no comezo, e despois, cando o material inventariado é ben abondoso como o noso, vaise crasificando mainiñamente con ensaios algo superficiais primeiro e mais tarde con afirmazóns que, se non chegan a merecer o ditame de categóricas, chegan polo menos ó de definicións tolerabres.

Lembremos tamén que Moscoso (concello de Pazos de Borbén) estrema con Redondela e que Ventín entre as súas fontes cita a Buenhijo Pérez Sobrino, procurador de Redondela, de quen recibe unha colección inédita que contiña setecentos sesenta e tres refráns (case un 30% do refraneiro definitivo de Ventín).

Dende logo o traballo nos manuscritos que conservamos debeu de ser relativamente rápido. No ms. A (p. 71) remata e asina en Moscoso o 8 de San Miguel (setembro). Pero nas páxinas seguintes lemos unha nova xeira de refráns que teñen tódalas trazas de seren oídos con posterioridade. E logo aínda vén todo o ms. B, e a organización temática ou ideolóxica de todo o material precedente nos mss. D e E. Simultaneamente quizais traballou tamén en C. Pero en I o sistema de ordenación xa é diferente e isto revela unha maior dedicación.

A referida data do ms. I (24.2.1936) pode se-la do remate do prólogo, pero non nos parece que sexa a do remate do propio ms. Con posterioridade a esa data a actividade continuou, como se percibe non só na continua adición de novos datos senón tamén na rectificación dalgunha das súas propias opinións (n. ó ref. 835). Pero hai máis: dentro do ms. C apareceu unha folla solta (entre as páxinas 78 e 79) que aproveita o dorso dun fragmento dunha carta datada no 15.12.1941; e no propio ms. I hai anotacións de citas d'O *Gaiteiro de Lugo*, edición de 1942, nas páxinas 24 (ref. 228); 50 (refs. 240-246) e 183 (ref. 114).

1.4.1.2. Diferentes criterios de ordenación ideolóxica

Como xa dixemos, nos mss. D e E Ventín Durán distribuíu dunha maneira os grupos temáticos do seu refraneiro pero ese sistema modificouno no ms. I. Nos dous casos asignoulles unha numeración romana para non confundila coa numeración arábiga de cada

paremia¹⁵. As diferenzas son as que se ven na seguinte táboa. A do ms. I, como se ve, é lixeiramente máis completa e modifica a denominación do tema 16 (10 dos mss. D, E).

ORDENACIÓN DE TEMAS NOS MANUSCRITOS D / E			ORDENACIÓN DE TEMAS NO MANUSCRITO I		
Temas	Manuscritos		Temas	Manuscritos	
	D / E	I		I	D / E
<i>Mesa, cociña e despensa</i>	1	1	<i>Mesa, cociña e despensa</i>	1	1
<i>Meteorolóxicos</i>	2	5	<i>Beber</i>	2	12
<i>Agrícolas</i>	3	4	<i>A familia</i>	3	14
<i>Legalistas</i>	4	10	<i>Agrícolas</i>	4	3
<i>O Lar</i>	5	8	<i>Meteorolóxicos</i>	5	2
<i>Indecentes</i>	6	12	<i>O tempo</i>	6	11
<i>Igrexa</i>	7	11	<i>Animales</i>	7	20
<i>Hixiénicos</i>	8	9	<i>O Lar</i>	8	5
<i>Amor</i>	9	15	<i>Hixiénicos</i>	9	8
<i>Topográficos</i>	10	13	<i>Legalistas</i>	10	4
<i>O tempo</i>	11	6	<i>Igrexa</i>	11	7
<i>Beber</i>	12	2	<i>Indecentes</i>	12	6
<i>Humorísticos</i>	13	16	<i>Xeográficos</i>	13	10
<i>A familia</i>	14	3	<i>Supersticiosos</i>	14	17
<i>Consellos</i>	15	17	<i>Amor</i>	15	9
<i>Pesca</i>	16	18	<i>Humorísticos</i>	16	13
<i>Supersticiosos</i>	17	14	<i>Consellos</i>	17	15
<i>Eruditos</i>	18	19	<i>Pesca</i>	18	16
<i>Eixemplos</i>	19	22	<i>Eruditos</i>	19	18
<i>Animales</i>	20	7	<i>Desportos</i>	20	21
<i>Deportos</i>	21	20	<i>Costumes</i>	21	22
<i>Costumes</i>	22	21	<i>Eixemplos</i>	22	19
<i>Indifinidos</i>	23	23	<i>Indifinidos</i>	23	23
			<i>Comparanzas</i>	24	
			<i>Pragas</i>	[25]	

Queremos advertir dúas cousas. Unha, que a uns centos de refráns Ventín non lles asignou tema e, nese caso, somos nós os que os encaixamos dentro do sistema que el deixou establecido. Outra, que, dadas as incoherencias de clasificación duns manuscritos a outros, optamos por prescindir dos subtemas.

1.4.1.3. Volume e novidade do refraneiro

Xebrando algunhas unidades que non son verdadeiramente refráns e agrupando variantes, establecemos en 2.618 o total de refráns acadados por Ventín. Ese conxunto procede de

¹⁵ Fermín Bouza Brey continuaría nos seus manuscritos paremiolóxicos con este sistema.

dous tipos de fontes: a fonte oral, recollida polo propio Ventín e a refundición de coleccións escritas, anteriormente publicadas ou inéditas. ¿Canto é o que el recolleu persoalmente do uso oral? Se ó volume final do refraneiro de Ventín (2.618 refráns) lle restámo-las entradas procedentes das fontes escritas que el recoñece (uns 2.296 refráns¹⁶), podíamos dicir que a achega de Ventín se reduce a 322 refráns novos.

De entrada, 322 refráns poden parecer pouca anada pero a cousa é máis complexa. Primeiro, porque moitas das fontes escritas acumulan e repiten os refráns anteriormente publicados por outros paremiógrafos, é dicir, non suman 2.296. Segundo, porque Ventín reordena o material, reunindo nunha mesma entrada diversas variantes. Terceiro, porque a presenza dun mesmo refrán en coleccións coruñesas, ourensáns ou luguesas non carece de interese, xa que nos fala da extensión xeográfica do seu uso e este dato é decisivo, coma tal, para establece-lo mínimo paremiolóxico galego.

Pero, sobre todo isto, o máis importante é que, se nos situamos en 1942, Ventín resulta se-lo primeiro que en Galicia tenta supera-la recolla alfabética ou xeográfica de refráns para ofrecer unha organización do material que atenda tres parámetros: semántica, variantes e equivalencias noutras linguas. A organización semántica ou funcional do seu material inténtaa sempre (e onde el non o fai —coas derradeiras incorporacións— suplímolo nós nesta edición); os outros dous obxectivos cúmpreos ocasionalmente, aínda que por veces faino con sorprendente erudición (véxanse o que diremos en 1.4.1.6. ou a lista de obras citadas que pretenden situa-lo noso refraneiro no contexto das linguas romances).

Esta tripla organización representa un salto cualitativo na paremiografía galega que, con certa modestia, anticipa o que máis tarde van levar a cabo Vázquez Saco e, sobre todo, o comandante Llópez Méndez (e recentemente pero xa con máis medios, outras persoas).

1.4.1.4. ¿Refraneiro de Moscoso?

A base deste refraneiro é o uso en Moscoso (refs. 638, 659, 666, 667, 670, 683, 958, 1101, 1240, 1477, 1728, 2173), ou en sitios próximos coma Soutomaior (ref.1214), Saxamonde (ref. 437), Redondela (de onde el herda un refraneiro manuscrito), Pontevedra (2135 e ss.) ou Rebordelo de Cotobade (ref. 5, 927, 1573, 2291), pero nalgún caso anota algo oído na feira da Estrada (ref. 1206) ou a un paragüeiro de Pereiro de Aguiar (ref. 1933). Completa con refráns publicados por Noriega, que nalgúns casos especifica que tamén se usan en Moscoso (ref. 958), e o mesmo fai cos publicados por Fabeiro en Muros (refs. 579, 593, 635, 1518, 1584, 1597, 1734, 1844-5). Algúns aluden a lugares relativamente próximos a Moscoso, coma Gargamala, Pías e Frades (refs. 1477) ou o monte Marcofán (ref. 583) e A Lama (ref. 1519).

É certo que Ventín cita refráns xa publicados por Leiras Pulpeiro, Noriega Varela ou Álvaro das Casas, entre outros, pero, a diferenza doutros paremiólogos, non parece facelo con intención de lle dar volume ó seu refraneiro de Moscoso, porque non incorpora tódolos refráns dados a coñecer por eses paremiólogos anteriores a el, senón só unha selección: así, dos 202 que Leiras recolleu en Mondoñedo e publicou en 1893 na revista *Galicia*, Ventín só recolle 84. ¿Por que selecciona eses 84 e prescinde dos outros? Non

¹⁶ [Nota dos editores] Un cómputo máis axustado, incluíndo por suposto os repetidos, elevaría a cifra por riba dos 3.100.

encontramos outra explicación lóxica cá de que el recoñecía eses 84 como vivos tamén en Moscoso, pero non o resto. É dicir, parécenos que os repertorios paremiolóxicos anteriores son para el simplemente un recordatorio, un activador da súa memoria ou unha especie de cuestionario informal da súa propia enquisa paremiolóxica en Moscoso.

E hai un pequeno detalle, que veremos máis en diante (no apartado de adaptacións), e que confirma esta nosa hipótese. A cita que dos refráns de Leiras fai Ventín non é literal senón que axeita os elementos dialectais ás peculiaridades de Moscoso (*acó* > *aquí*, *pas* > *pans*, *cás* > *cans*, *soás* > *soáns*). Curiosamente, el parece negalo no prólogo (*Alpendrado*) do refraneiro (na páxina 7 do manuscrito I), no apartado 16 cando fala da grafía e a ortografía, como veremos máis adiante.

1.4.1.5. Prólogo do refraneiro

O prólogo do refraneiro está estruturado en 19 apartados numerados (aínda que en realidade son 20, porque o número 15 está repetido, tal e como se explica no apartado 1.4.1.7). Xa no primeiro parágrafo destaca a importancia dos materiais paremiolóxicos xa existentes:

Nesta cras de labouras o derradeiro débelle ós que viñeron denantes unha grande parte do traballo. O pobo cria ou adaita enconcentemente i-os recolleitadores van fixando o que ouven aquí i-alí, de un xeito automático no comezo, e despois, cando o material inventariado é ben abondoso como o noso, vaise crasificando mainiñamente con ensaios algo superficiais primeiro e mais tarde con afirmazóns que, se non chegan a merecer o ditame de categóricas, chegan polo menos ó de definicións tolerabres

Tamén reconece nese primeiro apartado as limitacións deste refraneiro que agora editamos:

O noso refraneiro, en tódolos seus modos – refráns, proverbios, ditos, frases, comparanças, etc. – é moi abondoso, mais ata o de agora non pasa de un corpo informe e caótico, do que pouco porveito se poderá tirar; non é que esta crasificación que agora fago veña satisfacer un arregueixo completamente, mais dentro da súa rusticidade é o primeiro dos que conezo algo sistematizado e que deixa uns vieiros cativos prós que veñan atrás de nós. Reconezo que os vintetrés tídoos en que os reparto son de mais, e mais inda, ás veces moi arbitrarias as subdivisións, pero nada disto é difinitivo e por algo se habia de comezar, en proseguimento a esta primeira rebusca e escolma virán outros (se non o fixer eu) que a iremos deixando mais escainada e mais porveitosa.

Sorprende nun autodidacta non só o coñecemento que tiña de traballos anteriores, maiormente porque menta algún inédito, senón tamén a atinada valoración crítica que fai de cada un deles. Hoxe dispoñemos de medios para saber da existencia doutros que el non menciona ¹⁷ pero, aínda así, a todos nos faltan algunhas informacións.

¹⁷ FERRO RUIBAL, X. e VIDAL CASTIÑEIRA, A. “Notas para unha bibliografía paremiolóxica galega” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 4, 2003, 35-58.

Amosa tamén no prólogo unha tripla preocupación baseada en tres piares:

- a) Por unha parte, a dispersión do material fraseolóxico existente naquel momento: *Cativa sorte a dos nosos refraneiros: ou fican inéditos ou son pubricados en revistas ou nos folletíns dos xornaes; isto é, ten a vida efémera das follas voadeiras e que asemade chegan a ser lidas e gardadas por tódolos lectores. Se alguén se intresa por eles vese defraudado nas súas arelas porque lle é humanamente imposíbre chegar a xunta-los varios números pubricados (I:03).*
- b) Por outra parte, o sistema de clasificación destas obras: *É notabre esta obriña [os Brañegos de Noriega] por unha anovazón na forma de nolos apresenter: deixa a forma alfabética pra utilizar o infinitivo do verbo predominante do refrán; non é que esta sexa unha forma definitiva e sen defeitos unha ves que habendo moitos refráns con dous verbos será preciso andar de follla en follla a catalos, tal como por eixemplo: Quen non aparece, esquece, que non se sabe se está no verbo aparecer ou no esquecer, porque amos son predominantes; outras veces é o carecemento do verbo en forma visíbre e clara: Nubes á ribeira, vellas á raxeira; nubes á montaña, vellas á borralla, en que se pode supor o infinitivo ir mais que non se ve. Con todo, mentres non teñamos unha crasificación por materias rigorosamente disciplinada, esta parece a mais acabada porque a alfabética, seguida á risca, acumularia tal número de refráns algúns artigos (os indefinidos o, a, os, as) que o achar un refrán cando fai falla sería traballo de mouros (I:04).*
- c) Por último, a inedición destes materiais: *Foi pena que limitazóns editoriales lle non deixasen recoleitar moitos mais que nese tempo xa andaban imprentados como os catrocentos e tantos do Dicionario de Valladares que é de 1884, ou os do Refranero Gallego, inda inéditos e que foron premiados na Cruña no dito ano (I:02).*

Ten algunha importancia o feito de que el considera que o prólogo do refraneiro de Álvaro das Casas está escrito en moi bo galego (*Avalora esta colección un prólogo escrito en moi bo galego*).

Como dixemos en 1.1.5, nese prólogo parece afronta-lo problema da identidade galega entre Castela e Portugal.

1.4.1.6. Explicacións

Non é habitual neste refraneiro pero nalgún deles engade interesantes explicacións, por veces eruditas. Coma tal, a que ofrece ó refrán 497 (*Por san Agustín andan as noces no rolín*); ou a do refrán 1220 (*Abre un porco e vera-lo teu corpo*); ou a do 1310 comentando *Non é polo ovo, é polo foro*; ou cando no 1388 comenta a pouca devoción que os galegos temos a Santiago. Outras veces defende unha vila dun refrán crítico (ref. 1506), ou ofrece explicacións sobre lugares de Muros (ref. 1518). Tamén aparecen explicacións por veces imprescindibles para entender un refrán brasileiro (ref. 1846).

As máis longas probablemente son a erudita nota ós refráns 1665 (*Na noite da boda cal a achares, tal a toma*), 2164 (*Por marido raiña, por marido mesquiña*), 2195 (*Tempo ten a choca e tempo ten quen a xoga*) e á loc. *Son as mañás d'Alemaña* (apartado 2.3.11./54).

Coidamos que marra algunha vez, coma por exemplo na explicación do ref. 1832, ou cando comenta o refrán *Cando a garza vai pra terra, colle a brosa e fai a estela* (ref. 571), onde afirma que *broca* é a vaca de cornos retorcidos pra baixo. Pensamos que, aínda que Ventín en tres manuscritos escribe *broca*, a explicación non explica nada, porque non se fala de *vacas brocas* (e as vacas non serven para facer leña), senón de *brasas* ou machadas, coas que se fende leña para o lume: é refrán moi documentado e todos, menos Ventín, reproduceno sempre coa palabra *brosa*. Por iso corriximos.

Tamén parece errónea a explicación do refrán 615 (*Farrapos por Axión, norte no cabo*), ó engadir que o tal cabo é Finisterre, tomando en sentido literal a locución conxuntiva temporal *no cabo* e convertendo así un refrán da Serra do Suído en refrán da Costa da Morte, que, curiosamente, só aparecería no afastado lugar de Moscoso.

Pero cómpre recoñecer que, en certos casos, só a explicación permite que o refrán siga existindo e sendo funcional; tal é o caso dos refráns 486, 521, 547, 959, 994, 1012, 1037, 1054, 1465, 1486, 1984, 2063, 2537.

Mostra do constante traballo de pulimento do refraneiro son as anotacións que o propio Ventín engade a algúns refráns. Vexamos algunhas. Onda o refrán 897: *Gando fraco todo é carrachas*, no ms. I dá a versión *Gando de fracas todo é carrachas* e aparece a anotación (*será fragas?*) que parece motivada pola diferente lectura do autor e o corrector. Onda o refrán 416 (*Habendo neboeira o día de san Pedro Fiel, castañas furadas e nabos ruís*) aparece a seguinte anotación: *Debe de ser S. Pedro e S. Fiz; -1º de agosto*. Onda o refrán 565 (*Brétema en Padornelo, sardiñas no garabelo*) aparece a anotación: (*garamelo?*). Onda o refrán 1278 (*Troita cara non é sana*) aparece a anotación *Froiña?*

Podíanse citar moitos máis casos pero véxanse por exemplo os seguintes (as anotacións aparecen no manuscrito I): ref. 108 (*Mais vale fame con pan que fame sen pan*); ref. 1068 (*Hai mais dias ca longarizás*); ref. 4 (*A carne carne cria, non comas peixe que é auga fría*); ref. 77 (*Cristo ganado, Cristo papado e Cristo non chega a medio bocado*); ref. 78 (*Cristo ganado, Cristo papado*); ref. 58 (*Cando o trigo é louro, o barbo é como un touro*); ref. 169 (*Pasádo-los Remedios i-o san Roque non hai festa nin merendote*); ref. 231 (*Que chova que neve, quen ten sede bebe*); ref. 230 (*Que chova que neve, quen come bebe*); ref. 248 (*Boa rocada fia a que seu fillo cria*); ref. 506 (*Por santa Erea toma os bois e semea; por san Martiño, nin fabas nin liño*); e ref. 1123 (*Ó que dorme, dormelle a facenda*).

Do mesmo autor tamén pero con outra tinta, seguramente de 1941, son os refráns 33 (*As sardiñas salgadas, ben cocidas e mal asadas*); ref. 57 (*Cando o caldo non leva graxa, o pan non ten taxa*); ref. 179 (*Que bon home eu son, déxolle o viño ó pan; e este respostoulle: s'en vou diante*); ref. 109 (*Mal do que come pola man doutro, que come moito e engorda pouco*); ref. 135 (*O pan fai panza i-o resto todo é chanza*); ref. 182 (*Quen come aveia, non dorme sen ceia*); ref. 76 (*Corpo folgado é medio sustentado*).

Probablemente de 1942 sexan os seguintes refráns: 183 (*Quen come caldo sen graxa, come pan sen taxa*); ref. 59 (*Cando se abre a boca, quere sopa*); ref. 154 (*O que ó comer sua, ó traballar amua*); ref. 205 (*Vostede é un mozo de brio, que ó comer sua i-ó traballar ten frio*); ref. 117 (*Na casa do home bonrado, tallada gorda e pan delgado*); ref. 198 (*Todos ollan para o que eu como, ningún ollan pra fame que pasó*); ref. 51 (*Café fervido, café perdido*); ref. 3 (*A cabeza do budión diante de ti a pon, i-a da boga diante da tua sogra*); ref. 65 (*Castañas verdes por Nadal saben ben e pártense mal*); ref. 171

(*Perdís cocida, perdís perdida*), entre outros coma os aparecidos nas páxinas 24, 240 e 241 do manuscrito I.

No manuscrito hai tamén anotacións que parecen feitas por outra persoa diferente do propio autor e que sospeitamos que sexa Fermín Bouza Brey, que contra 1953 tentaba elaborar un refraneiro co que presentarse ó concurso da editorial Bibliófilos Gallegos pero ó que finalmente non se presentou e tampouco nos consta que o rematase. Este é o caso das cruceiras que aparecen escritas a lapis ó lado dos refráns na marxe esquerda ou dos números (tamén escritos a lapis) que aparecen ó lado dalgúns refráns, tamén do manuscrito I, na marxe dereita, coma tal o refrán 2006 (*Garda que comer e non gardes que facer*) e sobre todo, a que aparece onda o dito 31 (*Chover no mollado*), onde el engade a anotación *Hasta aquí esta copiado*. Ademais, aparecen outras anotacións a bolígrafo que ás veces se identifica de cor diferente ó escrito polo propio autor.

1.4.1.7. Repetición de refráns e problemas coa numeración

Coma en tódalas coleccións manuscritas de refráns que coñecemos, hai refráns que se repiten por inadvertencia: tal é o caso do refrán 268: *Fillos criados, traballos dobrados* que aparece en I:31 co número 37. Cando se decata de que ese refrán xa estaba anotado, péchao entre parénteses e repite o número para o refrán seguinte. Fai o mesmo nos seguintes casos do manuscrito I: ref. 355: *Cando non chove en febreiro, non hai bo prado nin bo centeo* (I:042-118); ref. 420: *Labradores novos, mal polos comareiros* (I:049-233); ref. 495: *Polo Santiago, sulfato* (I:049-235); ref. 792: *Por san Brais, duas horas mais* (I:063-075); ref. 699: *Abriles e señores poucos hai que non señan traidores* (I:064-087); ref. 697: *Abril frío, moito pan e pouco viño* (I:064-088); ref. 698: *Abril sempre será ruín, ó entrar ou ó saír ou á mitá pra non mentir* (I:089-064); ref. 695: *Á xiada de abril fame ha de seguir* (I:064-090); ref. 732 *En abril cada gota vale por mil* (I:064-091); ref. 789: *Polo Advento grande xiada trai logo gran nevada* (I:064-92); ref. 1178: *Quen ten oficio ten beneficio* (I:091-207); ref. 1096: *Nadal sen porco non veñan moitos* (I:091-213); ref. 456: *O leite fresco está no cesto* (I:092-214); ref. 1030: *Catro cousas quere o amo / do criado que o serve: / dormir tarde, erguerse cedo, / comer pouco e cara alegre* (I:092-218); ref. 2030: *Non custa o vivir, o que custa é o saber vivir* (I:092-225); dito 106: *O rosario na man i-o demo no corpo* (I:109-070); ref. 1511: *Fun a Marín; tal fun, tal vin* (I:120-084); ref. 1803: *Hai cen anos que iso foi e inda hoxe a vella chora* (I:149-214); dito 35: *Anda-lo carro diante dos bois* (I:150-225); ref. 1743: *Cando mal, nunca peor* (I:152-252); ref. 2105: *Unha mentira ben composta dura moito e pouco costa* (I:161-146); ref. 2064: *Palique de inverno, casoiro de vran* (I:162-155); ref. 1965: *Cada moucho pró seu soute* (I:163-176); ref. 2188: *O que xoga por necesidade perde por obrigaçón* (I:174-27); ref. 2580: *Quen ten vagar fai culleres* (I:183-104); ref. 2439: *Onde eu non vou, o meu entrés mal se aviou* (I:194-124); ref. 2441: *Onde moitos cospen, lama fan* (I:194-133); ref. 2583: *Os dedos das mans son irmáns, mais non son iguais* (I:196-160); ref. 2404: *Non hai peor xordo có que non quer ouvir* (I:196-164); ref. 2549: *Mentres dura, vida e dolzura* (I:206-155); dito 185: *Dar coa forma do seu zapato* (I:208-191); ref. 2526: *Deixa andar o can coa roca que el dará conta da mazaroca* (I:209-201); ref. 257: *Digocho filla, enténdemo nora, pra que o saiba a xente de fóra* (I:232-309); ref. 2259: *Obra feita, espello de burros* (I:232-311); ref. 1157: *Quen ben ata, ben desata* (I:265-232).

Noutros casos, o autor confunde a numeración, por exemplo no manuscrito I, na páxina 49 numera os refráns 236-243 como 336-343 e logo continúa ben: 244, 245... aínda que logo algúns parecen corrixidos por riba en lapis como 353, 354... Na páxina 126 dese mesmo manuscrito pasa do refrán 65 ó 67. Na páxina 233 numera os refráns 324-327

como 224-227 e logo continúa ben. Nese mesmo tema volve face-lo mesmo cos refráns 336-347, aínda que do 345-347 aparece corrixido 245 por 345, 246 por 346 e 247 por 347.

1.4.1.8. Trazos característicos deste refraneiro

Inclúense neste apartado aquelas peculiaridades deste refraneiro que destacan ou nos parecen interesantes.

1.4.1.8.1. Adaptación

Ventín anota os refráns segundo as características dialectais de Moscoso ou as que lle son propias. Un exemplo sería o refrán 1525: *Os viláns caldeláns, des que non teñen que comer, lamben as mans*; unha das fontes que manexa presenta a variante dialectal ourensá *vilao ~ mao*, impropia de Moscoso, pero outro ms. di *viláns ~ mans*, quizais referido á vila próxima de Ponte-Caldelas. Outro caso constitúeno os que lembra de Leiras Pulpeiro da revista *Galicia* (números 9, 10 e 12), axéitaos ás características dialectais de Moscoso:

Leiras Pulpeiro (Galicia, nº9)	Manuscritos de Ventín	A nosa edición
<i>C-as bolas duran os <u>pas</u>.</i>	D: <i>Con as, <u>páns</u>.</i> I: <i>Co as, <u>pans</u>.</i>	Ref. 67: <i>Coas bolas duran os <u>pans</u>.</i>
<i>Entre custos e <u>soás</u>, honra de mesas proveito de <u>cás</u>.</i>	D: <i><u>soans</u>, proveito, <u>cans</u>.</i> I: <i><u>soans</u>, proveito, <u>cans</u></i>	Ref. 101: <i>Entrecostos e soáns honra de mesas, proveito de cans.</i>
<i>Co-as bolas duran os <u>pas</u>.</i>	D: <i>Con as, <u>páns</u>.</i> I: <i>Co as, <u>pans</u>.</i>	Ref. 67: <i>Coas bolas duran os <u>pans</u>.</i>
<i><u>Díxoll'o</u> <u>leit'ó</u> viño: -Vente pr'<u>acó</u> meu amigo.</i>	D: <i><u>Díxolle o leite ó</u> viño: -Vente pr'<u>aquí</u> meu amigo.</i> I: <i><u>Díxolle o leite ó</u> viño: -Vénte pr'<u>aquí</u>, meu amigo.</i>	Ref. 90: <i>Díxolle o leite ó viño: -Vente pr'aquí, meu amigo.</i>

Tamén fai adaptacións ortográficas que afectan por un lado a non utilización da letra *y*, frecuente en Leiras:

Leiras Pulpeiro (Galicia, nº9)	Manuscritos de Ventín	A nosa edición
<i>Convidoume Xan Romeu <u>y-o</u> viño pagueino eu.</i>	D, I (362/144): <i><u>i-o</u>.</i> I (026): <i><u>i-ó</u>.</i>	Ref. 212: <i>Convidoume Xan Romeu <u>i-o</u> viño pagueino eu.</i>
<i>A casa, a cama <u>y-a</u> muller canto millor poida ser.</i>	D, F, I: <i><u>i-a</u>.</i>	Ref. 1610: <i>A casa, a cama <u>i-a</u> muller, canto millor poida ser.</i>
<i>Entr'ó novo <u>y-o</u> vello fame d'ó demo.</i>	D: <i>Entre o novo e <u>a</u> vello fame do demo.</i> I: <i>Entre o novo <u>i-ó</u> vello, fame do demo.</i>	Ref. 400: <i>Entre o novo <u>i-o</u> vello, fame do demo.</i>

Tamén afecta a utilización de apóstrofos, xa que Ventín adoita non empregar-lo apóstrofo (aínda que nalgunha ocasión si o fai, pero non como regra xeral), mentres que ese é un trazo característico de Leiras Pulpeiro:

Leiras Pulpeiro (Galicia, nº9)	Manuscritos de Ventín	A nosa edición
<i>C'ó mal d'outro calquera dorm'un sono.</i>	E: <i>Co mal de outro calquera dorme un sono.</i> I: <i>Co mal doutro calquera dorme un sono.</i>	Ref. 2521: <i>Co mal doutro calquera dorme un sono.</i>
<i>Déxoll'o leit'ó viño: vente pr'acó meu amigo.</i>	D: <i>Díxolle o leite ó viño: - Vente pr'aquí meu amigo.</i> I: <i>Déxolle o leite ó viño: -V'ente pr'aquí, meu amigo.</i>	Ref. 90: <i>Déxolle o leite ó viño: - Vente pr'aquí, meu amigo.</i>

É interesante tamén o feito de que Leiras Pulpeiro empregue sempre os puntos suspensivos cando aparece unha palabra malsoante. Ventín no manuscrito D adoita seguir esta tendencia de Leiras pero no ms. I adoita poñer-la palabra sen eufemismos:

Leiras Pulpeiro (Galicia, nº9)	Manuscritos de Ventín	Refrán
<i>A muller n-a cama y-a p... n-a lama.</i>	D: <i>i-a p...</i> I: <i>i-a puta</i>	Ref. 1398: <i>A muller na cama i-a puta na lama.</i>
<i>A m... non ten crella.</i>	D(072): <i>merda, querela.</i> D(097): <i>m..., crella.</i> I: <i>merda, crella.</i>	Ref. 1397: <i>A merda non ten crella.</i>
<i>Cand'é moita, a m... cheira.</i>	D: <i>m..., cheira.</i> I: <i>merda, fede.</i>	Ref. 1407: <i>Cando a merda é moita, fede.</i>
<i>Comer pol-o miudo e c... pol-o maduro.</i>	D: <i>Comer pol-o miudo e c... pol-o maduro.</i> I: <i>Comer pol-o miudo, cagar pol-o maduro.</i>	Ref. 1415: <i>Comer polo miudo, cagar polo maduro.</i>
<i>Donde pago c...</i>	D: <i>Donde pago c...</i> I: <i>Onde pago, cago.</i>	Ref. 1422: <i>Donde pago, cago.</i>

1.4.1.8.2. Rotacismo

Observamos este fenómeno no refrán 2393, na palabra *limorna*. No *saco do probe moita limorna colle*.

1.4.1.8.3. Pronomes

É interesante a aparición dun artigo indefinido *delas* (co valor de “algunhas”), case xa perdido no galego oral: *A festas i-a bodas, a delas e non a todas* (ref. 1706) e *Quen delas ten, delas perde* (ref. 2597).

O pronome átono, nalgúns casos, non colle a nasal: *partios, comeus. Cristos, belliscos, anacos de pan: partios Pedro e comeus Xohán* (ref. 1758).

1.4.1.8.4. Conxugación

É interesante a formación da terceira persoa do plural dalgúns formas verbais: *pon, don* (3º pl): *Vidros e fillos, cantos mais millor: cando uns fallan, outros se pon* (ref. 308); *fixeno. Precaución e caldos de galiña nunca fixeno mal a doentes* (ref. 1258); *Roma e Pavia non se fixeno nun día* (ref. 1535).

As formas *decer, conecer* dalgúns refráns cadran coas do uso persoal (no prólogo e nos comentarios) e da comarca: *Do que non entendas non fales, que val mais non decer nada que decer barbaridades* (ref. 1987); *É millor ouvir decer: velo abí vai ca velo abí fica* (ref. 1990); *A santo que non conezo non rezo nin aborrezo* (ref. 1347); *Se ques conecer a Periquiño, dälle un mandião* (ref. 1922); *Val mais un ruin conecido que un bo por conecer* (ref. 2111).

Na comarca está vivo o futuro de subxuntivo, polo que aquí aparece en refráns que noutras coleccións xa non o recollen: *O que vir as barbas do viciño arder, bote as suas de mollo* (ref. 2255).

Na conxugación verbal tamén observamos particularidades. Nalgúns casos trae sen cita algunha conxugación portuguesa (*ba por hai*): *Onde allos ba, cebolas se collen* (ref. 475); *Onde allos ba, viño haverá* (ref. 476).

Tamén se detectan nalgúns refráns irregularidades por cousa da rima: *Sacha de un mes, inda que che pes* (ref. 521), e formas verbais por influxo do portugués: *Dios escreve dereito por liñas tortas* (ref. 2364). Tamén se oe entre emigrantes en Portugal e Brasil a forma *ouvir*, que aparece no refrán 2459: *Quen di o que quere, ouve o que non quer*.

1.4.1.8.5. Sintaxe

Aparecen algunhas estruturas que son características desa comarca e que temos rexistrado en Caritel (ser + participio): *A sede da parida non é crida* (ref. 1218), e tamén en ocasións podemos detecta-la ausencia de preposición co OD: *Dios desaveña quen nos manteña* (ref. 1296).

Algunha vez omite o artigo ante posesivo.

1.4.1.8.6. Versións interesantes

Destaca algún refrán coma o 1880: *Onde vas cornudo? –Vou cos mais de mestura*, que normalmente os outros premiólogos citan como *cos bois de mestura*.

1.4.1.8.7. Versións mutiladas

Como exemplos podemos cita-los seguintes refráns: *[Choiva en] agosto, nin bo viño nin bo antrecocho nin bo magosto* (ref. 705). Sen esa parte documentada noutros refranceiros, o refrán

non tería o seu sentido natural; *O boi [que] me escornou, en boa parte me deitou* (ref. 919); [...] *Pra ti fias, pra ti son as maçarocas* (ref. 1155); *O que dá o que ten antes que morra, merece [que lle dean] con unha cachamorra* (ref. 1315).

1.4.1.8.8. Palabras estrañas

A pesar de respectármolo principio de *lectio difficilior praeferenda*, en dous casos preferimos outras: son *bornafa* (refs. 683 e 564) e *chorison* (ref. 581); parecen erros vendo que outros manuscritos din *borrafa* e *chuvión*. Advertímolo sempre no aparato crítico.

1.4.1.8.9. Eufemismos

Nalgún caso, por eufemismo e consonte as convencións da época, Ventín ofrece só a inicial dunha palabra malsoante. Dado que, como dixemos en 1.4.1.8.1., nos últimos mss. modificou o criterio, nós restituímolas sempre entre []: *Cando ó mozo lle aponta o bozo, i-á rapaza a teta, p[uta ou caralleta]* (ref. 1409); *Cando os noivos están contentes, m[erda] prós parentes* (ref. 1410); *C[arallo] dreito non garda respeito* (ref. 1418); *Home torto e can rabelo, pra f[odelo]* (ref. 1429); *Pra todo fai falla maña, mais pra f[oder] é preciso a gana* (ref. 1452); *Quen non rouba e non f[ode] é porque non pode* (ref. 1462); *Carros vellos i-amigos probes f[oden] os homes* (ref. 2350).

1.4.1.8.10. Influxo do portugués

É o primeiro galego en ofrecer refráns especificamente brasileiros, en total vinte: *Afia-se a faca no curral do cavalo, mas é para o boi* (ref. 257); *Depois do porco morto é que se lhe apuram as banhas* (ref. 1014); *Bolsa sem dinheiro, chamo-lhe couro* (ref. 228); *Cavalleiro samo, na carreira andamo* (ref. 2209); *Deus da milho a quem não tem dentes* (ref. 2516); *Deus da o frio con [incompleto]. Quando Deus tira os dentes, alarga a guela. Em terra de sapo, de côra como elle.* (ref. 2020); *Em terra de sapo, de côra como elle* (refs. 196, 2019 e 2220); *Laranja madura ao pé da estrada, ou é açeda ou tem morimbondo* (ref. 1800); *Laranja madura na beira da estrada, ou é açeda, ou ten marimbondo* (refs. 1797 e 2205); *Na pataca do sovino o diabo tem dezasete vintens. Na pataca do sovina o diabo tem tres tostões e dez reis (A pataca ten 16 vintens ou 320 reis)* (ref. 1846); *Nadar, nadar, vir morrer na beira* (ref. 2134); *Nadar, nadar, vir morrer na beira* (ref. 2146); *O uso do cachimbo fai a boca torta* (ref. 2568); *Por fora muita farofia; por dentro mulambo só. Por fora filó filó; por dentro, mulambo só* (ref. 1780); *Pragas de urubú não matan cavalo magro* (ref. 2165); *Quando te derem um bacorinho, pega-lhe logo pelo pezinho* (ref. 1967); *Remedio de doido é doido e meio. Pra un doido, entro na porta* (ref. 2257). *Rim-tim-pam, é meu / Rim-tim-pam, é teu e meu.* (ref. 2231). Por veces modifica a grafía portuguesa: *Diã a caldeira á sertan: Tírte la, não me luxes* (ref. 1776), cando tería que poñer *sertã*, que é o que escribe a fonte que el cita. Quizais haxa tamén influxo portugués en *Quen tapa con areia, tapa pra veiga alleia* (ref. 518).

Observamos tamén algún refrán portugués que nos resulta inintelixible, coma o 2468: *Quen non ten tu, vai tu mesmo*. Ofrece mesmo algún creado aquí ante o comportamento dos emigrantes retornados, coma o 2520: *Casa con guieiro? O dono é parvo ou brasileiro ou entón ten moito diñeiro*.

1.4.1.8.11. A palabra *Deus* / *Dios*

Probablemente é o primeiro refraneiro no que a palabra *Deus* aparece en dous refráns (refs. 2163 e 2461) que non sexan o tan citado *Alá me leve Deus onde ache dos meus* (e no primeiro aparece en dous dos tres manuscritos que o anotan), pero a forma *Dios* aparece

noutros 66 casos. O problema principal da restauración da voz *Deus* está nos casos nos que *Dios* rima con *nós* coma no 1765: *De Leirós, Contreras e Quirós librenos Dios, que do demo librámonos nós*. A rima testemuña a vitalidade dese castelanismo (*Dios*) do mesmo xeito que en *La vaca que comió antes ó despues, no come con los bués* (ref. 17) o castelán crea un oxímoron (*bués*) a partir dun plural irregular (*bués* < *bueys* < *buey*) para aclimatar un refrán galego.

1.4.1.8.12. Topónimos

Sorprende o topónimo *Gaián* (ref. 639), que di ser de Moaña e que, se cadra, é o conflitivo *Jaján, Xaxán*. Corriximos *Troén*, erro manifesto, en *Toén* (ref. 1470).

1.4.1.8.13. Un caso especial

Constitúen un caso particular os refráns 566 (*Brétema na montaña, pescador á cabana*) e o 567 (*Brétema no vale, pescador á calle*). Neste último refrán, o ms. I di claramente *pescador* e, como *perva* é peixe de río, de carne comestible e delicada, podería ser incorrecta a lectura *pescador* pero advertímolo e deixámola.

1.4.2. Ditos, locucións e pragas

Nos manuscritos de Ventín Durán hai algún material fraseolóxico que non podemos cualificar de refráns e que, polo menos en parte, el tamén xebra dos refráns ou como *ditos* ou *comparanzas* (locucións) ou como pragas (fórmulas de maldición). Pero noutros casos aparece disperso no medio dos refráns.

Coidamos que a ordenación deste material obríganos a poñer tamén un pouco de orde e que ó paremiólogo de Moscoso non lle desgustaría.

A maior parte dos casos non provoca dúbidas porque xa está lematizada en forma impersonal e intemporal: *botarlle un can ó rabo* (nº 40), *dar coa forma do seu zapato* (nº 185), *andar coa pulga atrás da orella* (nº 36), *estar nas súas sete quintas* (nº 80), ou sen referencia a ninguén concreto: *falso coma as cartas* (nº 275); *moliño coma a nata* (nº 294).

O problema preséntase cando as unidades fraseolóxicas se recollen nunha persoa concreta: *Ainda non rompo por onde rompen as agullas* (pragas e outras fórmulas, nº 71); *Ando apurado como un gato con sete liviáns* (nº 249); *Fágolle tanto caso coma a primeira camisa que vestín* (nº 139), ou fan referencia a unha situación concreta: *Este preito non chega á Cruña* (nº 87). Nese caso todo indica que, cando el as recolleu, se utilizaron como fórmula. Mesmo así, temos que analizar se están fixadas nesa forma verbal (tempo, persoa e modo) ou se son posibles outras realizacións da mesma unidade fraseolóxica, para sabermos se estamos ante unha locución ou unha fórmula.

Neste caso, o noso sentido de falantes dinos que *Comín coma un crego* (nº 265) é raro oílo noutro tempo ou persoa (e polo tanto é unha fórmula, que se usa para expresar satisfacción despois dunha comida ben feita e moi abundante e mesmo se conta un conto do que realmente é frase proverbial). O mesmo acontece con *Seica me queres come-la broa* (pragas e outras fórmulas, nº 5), que é unha fórmula para expresar indiferenza, ou con *Vaiche na misa en Conxo* (nº 116). Non é só o noso sentido de falantes o que nos guía, senón tamén o feito de que non encontramos esas unidades usadas noutro formato e, polo tanto, concluímos que están fixadas na forma e na función.

Caso lixeiramente distinto é o de *Ando apurado como un gato con sete liviáns* (nº 249); *Fágolle tanto caso coma a primeira camisa que vestín* (nº 139); *Este preto non chega á Cruña* (nº 87); *Téñoche tanto medo como o bispo ós cregos* (nº 114); ou *Tanto me dá así como así* (nº 230). Todos eles admiten variacións de tempo ou de modo ou de suxeito ou de actantes (ou de varios elementos á vez), polo que decidimos catalogalos como locucións.

Verbo de *Encontrar con o zapato que lle afixo* (nº187b) a cousa é máis complicada. Aparece en Noriega Varela e probablemente de aí o recolle Ventín. Pero López Taboada e Soto Arias, aínda citando a Noriega, lematízanos como locución: *Encontrar cun zapato que afai a un / Atopa-lo zapato que afai a un* (LÓPEZ 1995: 140,3699), o que quere dicir que o oíron usar noutras formas verbais e danlle o significado de “Topar con quen coñece ben un e sabe como tratalo; topa-la parella axeitada”; sendo así, estamos ante unha locución por máis que Ventín o lematice mesmo entre signos de admiración.

Nas comparanzas metemos as que el mete. Moitas están claras (as que teñen *coma / máis ca / menos ca*) pero preto destas están as elativas que ó significado do verbo lle engaden o concepto de “moito”, “pouco” ou “nada”: *come a renda dun abade* (nº 6); *sabe que gorenga* (nº 300); *prometer montes e moreas* (nº 219); *falar polos cotovelos* (nº 195); *corta canto ve e deixa canto atopa* (nº 180). Estas non as encaixamos no tema comparanzas.

Polo tanto, editamos neste apartado non só os fraseoloxismos que os manuscritos presentan como ditos ou locucións senón tamén algúns que, correspondendo a este apartado, aparecen polo medio dos refráns. Son poucos e este seren poucos fainos ver que Ventín Durán xa tiña certa percepción da diferente entidade destes fraseoloxismos, maiormente comparado a outros paremiógrafos do seu tempo.

No capítulo de Fórmulas aparecerán igualmente outros que el cualifica como *pragas* (ou maldicións). Dado que Ventín non vai moito máis alá na distinción entre locucións e fórmulas, engadirémoslle outras fórmulas que foron aparecendo dispersas e que nunca se utilizan como locucións; pero aquelas que admiten variacións morfosintácticas e que poden eventualmente funcionar como locucións, aparecen neste apartado. Tal é o caso da nº 170 e da nº 183.

A ordenación temática corresponde, mesmo nalgúns poucos casos de incoherencia manifesta, á que Ventín Durán lle atribuíu expresamente. E ós que deixou sen clasificar atribuímoslle nós o tema que lle correspondería dentro do sistema ideolóxico do ms. I.

1.5. Cantigueiro

1.5.1. Manuscritos con cantigas

O cantigueiro que agora editamos procede na súa maior parte dos manuscritos M e N, que, como dixemos, levan as sinaturas C169/1.1 e C169/1.2 no arquivo da RAG. Incorporamos tamén e coa correspondente sigla localizadora, algunhas outras cantigas que apareceron dispersas noutros manuscritos de Ventín Durán (C, I e, sobre todo, R).

O manuscrito M numera 573 unidades (aínda que, como se explica na descrición dos manuscritos, tamén aquí por inadvertencia hai saltos e repeticións na numeración) e o N continúa esa numeración elevándoa a 667. Decidimos separar para un apéndice algúns materiais que non son propiamente cantigas (15 en M e 1 en N) pero ó engadírmolas

cantigas dispersas noutros manuscritos, o número final que editamos chega a 697, é dicir, 30 máis cás que Ventín Durán tiña no seu cantigueiro.

Para facilita-lo manexo deste cantigueiro, presentámo-las cantigas ordenadas alfabeticamente, indicando sempre trala cantiga a exacta localización e numeración no correspondente manuscrito (que, como adoita acontecer en manuscritos deste tipo, contén saltos e repeticións e, polo tanto, resulta pouco manexable).

1.5.2. ¿Cantigueiro de Moscoso?

Baixo o título deste cantigueiro Ventín Durán cualifica as súas cantigas de *inéditas* porque non as colleu de ningunha publicación, aínda que, por veces, lles sinale paralelos éditos. Esta observación non a fai co refraneiro. No conxunto de patrimonio inmaterial que atesoura o arquivo de Ventín Durán este cantigueiro é o máis enraizado en Moscoso; e iso por tres razóns.

A primeira é a gran cantidade de topónimos da redonda de Moscoso que nel se citan (Almofrei, Amoedo, Aranza, Borbén, Fornelos, Forzáns, Gende, Mirón, Pazos, Ponte Sampaio, Ponte Vilán, Soutomaior, Toutón, Xunqueiras etc). Moscoso (ou *Moscaxo*, como a xente di na redonda e como aparece nas cantigas 338 e 680) aparece mentado en trece cantigas:

- 1 (*A aldea de Moscoso / é ruin porque a fan, / sementei o trigo nela / e naceume o aʒafrán*).
- 71 (*Aldeña de Moscoso, / pequeniña polo ser, / quen non ten amores nela / deseara de os ter*).
- 194 (*Cortellas valen un carto / Aranza vale un vintén, / Moscoso vale unha onza / só polas mozas que ten*).
- 242 (*En Moscoso non hai homes / que os queimou a xiada, / solamente quedou un / na gateira da borralla*).
- 338 (*Maria Antonia mo dixó / no monte a apañar o toxo: / -Tódalas mozas de fóra / vén se casar a Moscoxó*).
- 400 (*Na aldea de Moscoso, / cando chove, logo hai lama; / quen a de noite paseia / mais lle vale estar na cama*).
- 401 (*Na aldeia de Moscoso / hai un mociño gardado, / que o gardou sua nai / na cabezalla do carro*).
- 427 (*O abade de Moscoso / andaba a chorar na borta, / que lle roubano a criada / polo buraco da porta*).
- 526 (*Pasei na Ponte Vilán / na casca dunha maʒán; / os mociños de Moscoso / na ribeira non se dan*).
- 564 (*Quen me dera estar agora / onde teño o pensamento, / de Moscoso para fóra / de Lisboa para dentro*).
- 588 (*San Salvador de Xunqueiras, / San Lourenço de Fornelos, / San Pelaio de Moscoso: / -¡Tiraime d'antre estes demos!*).
- 671 (*Vámonos para Moscoso, / miña cariña de rosa; / vámonos para Moscoso / que esta terra non é nosa*).
- 680 (*Viva Toutón, viva Frades, / terra onde m'eu criei; / viva tamén Mescosxiño / onde meu amor tomei*).

Por parte, aparecen indicadas como populares en Moscoso ou propias de alí 16 cantigas (cants. 24, 26, 65, 69, 317, 327, 362, 481, 486, 495, 509, 590, 599, 606, 623, 642). Entre os topónimos foráneos está Carcabelos (cant. 597). Segundo o *Nomenclátor* actual o máis

próximo está en Culleredo, aínda que hai un Carcavelos no Estoril (Portugal) onde nos consta que viviron galegos de Caritel, aldea situada a 14 km.

Nalgúns casos, as cantigas teñen referencias a feitos da pequena historia local, coma as 302 e 488, ou testemuña que mesmo as improvisou alguén para dirixirse ó seu pai, Manuel Ventín (cant. 334), ou consegue data-lo días da súa improvisación: 1894-1895 (cant. 65), 1895 (cant. 334), antes de 1934 (a oración do Venres Santo). Pero o cantigueiro, como colección, está datado en 1942.

A segunda razón que nos fala do enraizamento en Moscoso constitúena as peculiaridades lingüísticas da comarca que afloran neste cantigueiro: entre elas queremos salienta-las seguintes:

- *Crus* (cant. 63 e oración), *lus* (oración), *rapás* (cants. 173 e 178).
- Metátese con líquidas: *porva* por *prova* (*proba*).
- Peculiaridades do vocalismo átono (*furriñas* por *ferriñas*: cant. 691).
- Segunda persoa de plural en *-ai*: *casai-me, meu pai, casai-me* (cant. 178); *daime* (cant. 386); *pagaime* (cant. 316); *daillo* (cant. 518) ou en *-ás* (*home que tripás na lama... ídevos*) (cant. 315) e *-ís* (*servís*) (cant. 585); hai tamén un *decille* (cant. 599).
- Terceira persoa de plural en *-ano* (por *-aron*): *quedánote* (cant. 296), *roubano* (cant. 655); Ventín tamén o usa (*convidánoa*: cant. 11).
- Vitalidade do futuro de subxuntivo: *Cando a zreixeira der peras* (cant. 158); *bei de amar a quen quixer* (cant. 307), *cando o piñeiro der piñas* (cant. 308) que nalgúns casos colle un *-a* que o fai homófono co plusc. ind.: *Se o mar tivera barandas* (cant. 600); *se ti a souberas ler* (cant. 249). Na actualidade asistimos á definitiva extinción dese antigo futuro de subxuntivo pola obsesión normativa de converter eses aparentes plusc. ind. en plusc. de subx. (*tívese*), co que volve ser subxuntivo pero de futuro pasou aparentemente a pasado.
- Ausencia de *-n-* ante pronome átono: *baio* (por *baino*) (cant. 251), *levaio* (cant. 232) ou duplicación: *collinna* (cant. 38).
- Case exclamativo: *case ruín te fixeches* (cant. 530).
- *Que...* que distributivo: *ela, que boa, que mala* (cant. 559).
- Formas de pasado coma *despois do eixo mollado* (cant. 606).
- Uso da pasiva: *As estrelas adimiran, / elas van admiradas* (cant. 115).
- Ausencia de preposición con OD: *vexo folla...* *vexo ruín prenda* (cant. 98); *vexo quen eu quero* (cant. 99); *trago meus fillos nos brazos* (cant. 162); *o pintor que pintou Ana, tamén pintou Lionor* (cant. 486); *enganar unha morena* (cant. 560); *Xosé amo, Xosé quero / Xosé trago no sentido* (cant. 693).
- Anteposición do pronome: *se llo Roque-troque sabe / non se detén coa risa* (cant. 24); *cando se as pedras encontran / que farán as nosas falas* (cant. 136); *cando se a muller asaíña / tócalle a gaita Bartolo* (cant. 150); *se cbe se acaban as trampas* (cant. 265); *mala rabia me no(n) mate* (cant. 328); *malo raio me no(n) parta* (cant. 329); *o señor que ma non deu* (cant. 436); *todos andan arrabeados / porque lle a barba non vén* (cant. 508).
- *Arranxar* co significado de “conseguir” (cant. 369).
- Alternancia de *can* e de *perro*. *Asobíásme de lonxe / como ó can que anda perdido; / Eu non son perro de caza / que entenda por asobio* (cant. 133).

- Interesantes onomatopeas do ferreiro *chique-chique* (cant. 293), *chape-chape* (cant. 545).
- *Madia ti viche* (cants. 326-327); *malo raio* (cant. 330).

Coma en todo cantigueiro, encontrará aquí un amante da lingua moitas curiosidades lingüísticas, coma a cantiga 625, que probablemente nos dá a etimoloxía da palabra *tecelán* ou a inserción de refráns (tema este xa estudado por Domingo Blanco e Conde Tarrío): *terra seca non dá pan* (cant. 48); *quen ten amores, ten pena* (cant. 66); *os amores dun casado é comer por non morrer* (cant. 152), *Quen de nova cantou ben / sempre lle vai dando modo* (cant. 277); algunhas son mesmo un puro refrán (cants. 314, 434 e 507).

1.5.3. O cantigueiro é o máis vivo e actualizable da tradición oral

En textos fixados pola tradición oral son posibles todas estas peculiaridades porque o cantigueiro é sempre o máis vivo e dinámico de toda esa tradición oral, o que máis doadamente se renova e actualiza: refráns e contos constitúen un corpus moito máis fixado.

Que o cantigueiro é vivo e dinámico vese tamén noutros feitos. Un deles é o que Ventín conta na cantiga 509 da apropiación dunha cantiga oída en Lisboa. Outro é o da cantiga referida á emigración a Castela (cant. 9): *A Castilla van os homes, / a Castilla por ganar*, que aparece reelaborada na cant. 520 para matinar na sangría da emigración de Moscoso e de toda a redonda ó Brasil: *Para o Brasil van os homes / para o Brasil, por ganar, (...)*. Igualmente se axeitán cantigas que se comparten con outros lugares próximos: así, Caritel comparte con Moscoso a cantiga *Ímonos pra Caritel, / miña cariña de rosa (...)* que en Moscoso é a cant. 671: *Vámonos para Moscoso, / miña cariña de rosa (...)*. Tamén percibímo-la creatividade activa na presenza de cousas contemporáneas no texto das cantigas: a cantiga 415 fala do *coche*; a 12 e a 415 mentan o *automobile*; a 13, o *camiión*. A creación leva por veces a manipular un topónimo por esixencias da rima: *Os teus ollos, queridiña, / non son pequenos nin grandes, / son como cunchas vieiras / que andan na costa de Randes* (cant. 515) e pola mesma razón (se non é traída de Portugal) úsase unha forma portuguesa (*vi* por *vin*. cant. 549); do mesmo xeito asegura que a xente canta a cantiga 64 axeitando os nomes propios segundo a comenencia e á cant. 65, como dixemos, mesmo lle pon data de creación (antroido de 1894 ou 1895).

1.5.4. Contidos

Neste cantigueiro, coma noutros, aparecen reflexións sobre a morte como proceso que todos teremos que vivir (cants. 23, 89, 274 e 580), a soidade (cant. 30); criterios estéticos da economía tradicional (cant. 27), a beleza feminina como causa de incomodidades (cant. 397); a menstruación (cant. 348); o amor como sensación dolorosa (cant. 305); as relacións sexuais, directa ou veladamente incluídas (cants. 6, 7, 460, 541, 573 e 574) sen que os curas (cants. 59, 61 e 449) e os propios santos (cant. 593) constituán unha excepción. Hai cantigas nas que o home adopta unha posición dominante (cants. 687-689) pero, en xeral, o cantigueiro non é un xénero favorable ó home (cant. 570) e hai moitas nas que a muller non só xoga con autoridade (cants. 312 e 469), senón que mesmo canta a súa infidelidade (cant. 315): lembremos que xa o P. Sarmiento se decatara de que as cantigas son en boa parte obra de mulleres (xenial intuición da preexistencia da cantiga de amigo). Tamén o humor aparece en varias cantigas (cants. 556, 634 e 641).

1.5.5. Presenza de Portugal e do Brasil no cantigueiro

Unha das orixinalidades deste cantigueiro é que nel hai máis referencias a Portugal e Brasil do que en tódolos outros que coñecemos (e isto constitúe unha terceira proba da vitalidade do cantigueiro popular). A emigración a Portugal, tan pouco estudada, é aínda hoxe característica dunha comarca formada por Soutomaior, Ponte-Caldelas, A Lama, Fornelos de Montes, Pazos de Borbén, Mondariz e A Cañiza. Iso explica que Lisboa apareza como lugar onde están seres queridos, coma nas cantigas 213, 389, 468, 509 pero sobre todo na 564: *Quen me dera estar agora / onde teño o pensamento, / de Moscoso para fóra / de Lisboa para dentro*. Coimbra tamén aparece (cant. 515). Con todo iso, Portugal e os portugueses aparecen como unha realidade próxima pero diferente (cants. 461, 489, 553, 563 e 591); e Brasil, igual. Os *lisboanos* e os *brasileiros* son na redonda os galegos emigrantes que regresan temporal ou definitivamente. Deles hai impresión ambigua: compárense as cantigas afectuosas coma estas: *Se o mar tivera barandas, / iate ver ó Brasil, / mais o mar non ten barandas / non sei, meu ben, por onde ir* (cant. 600); *Miña Virxe dos Remedios / rodeada de loureiros, / pola vosa porta entra / a gala dos brasileiros* (cant. 388); *Donde vés, Maruxa? / -Veño do regueiro, / de lavarlle a roupa / ¡ai si! / ó meu brasileiro* (cant. 233), ou as que indican indisimulada admiración polo triunfador: *Eu hei de ir ó Brasil / inque non gane diñeiro, / para que digan as mozas: / -Velahí vén un brasileiro* (cant. 287) con outras menos felices, coma *Teño o amor no Brasil, / teño o amor brasileiro, / teño o amor no Brasil / mándame pouco diñeiro* (cant. 630), ou co refrán negativo 2520: *Casa con guieiro? O dono é parvo ou brasileiro ou entón ten moito diñeiro*. Tamén aparece a Baía, cidade na que Ventín viviu: *Esta noite que vai aire / abálase o limoeiro, / abálase o meu amor / da Bahía para o eido* (cant. 261).

Especialmente interesante é a cantiga 509, porque di que a aprendeu de neno en Lisboa, que a cantou unha vez en Moscoso e que, cando xa home, tomou do Brasil, encontrouna popularizada e azeitada do portugués ó galego e iso motívalle unha reflexión sobre o *outo poder de asimilazon*, aínda que non di cales eran as *verbas eisençalmente lusitanas que os cantadores empregaban sen traducir agás a de padre que moi doadamente transformaron en crego*.

No final do cantigueiro editamos unhas notas coas que Ventín denomina *Afinidades, imitaçons, adaitaçons e rememбранzas con as cantigas de outros pobos*. Parece que pensaba iniciar un estudo comparativo do cantigueiro de Moscoso cos doutros pobos, maiormente co portugués e brasileiro, pero nas notas a diversas cantigas xa ofrece paralelos, sendo probablemente o primeiro en ofrecer paralelos co cantigueiro do Brasil (cants. 78, 204, 322 e 681).

1.5.6. ¿Segundo cantigueiro de Moscoso?

Queremos, por último, explicar por que modificamos nesta edición o título deste cantigueiro chamándolle *Segundo cantigueiro*. A razón é a seguinte: catro anos despois da morte de Ventín Durán, exactamente no ano 1946, Fermín Bouza Brey publicou un *Cancionero popular gallego de Moscoso* reunido polo propio Ventín Durán. Antepúxolle unha breve pero valiosa introdución pero nel só vemos un 10% das cantigas¹⁸ que aquí ven a

¹⁸ Nos manuscritos de Ventín só en 27 cantigas percibimos que se mente Moscoso de xeito directo ou indirecto (cantigas 1, 24, 26, 65, 69, 71, 194, 242, 317, 327, 362, 400, 401, 427, 481, 486, 495, 509, 526, 564, 588, 590, 599, 606, 623, 642 e 671, mentres que Bouza edita unhas 70 cantigas. Non se trata, polo tanto, dos mesmos manuscritos.

luz. Isto significa que, por un lado, non sabemos qué manuscrito puido utilizar Bouza en 1946 e, polo outro, non lle podemos da-lo mesmo título a unha colección máis ampla do mesmo colector. Cando unha desas cantigas publicadas por Bouza aparece tamén nos manuscritos que agora ven a luz, indicámolo e ofrecémo-la páxina, o número da cantiga na edición de Bouza e, se as hai, tamén as diverxencias no aparato crítico.

1.6. Contos

No manuscrito C171/50 Ventín di o seguinte: *Estes contos non son trágicos nen chocalleiros, son enxelmente anacos do vivir e do sentir cotidián de unha raza que olla a vida e que esprica sen realismos nin idealismos estremados masturbando fantasía con realidades sen escorre-lo bulto diante da crueza de un símbolo ou de un eixemplo menos limpo sempre que el diga o que tivo na entenzón de decer.*

1.6.1. Clasificación ideolóxica dos contos

Os contos aparecen recollidos nos manuscritos O (contos do 1 ó 59) e P (do 60 ó 72).

Ventín Durán fixo en certa ocasión un intento de clasificación ideolóxica destes contos: unha nota manuscrita e solta dentro do ms. O clasifica os 58 primeiros contos dese caderno. Supoñemos que este intento fíxoo contra o 24 de xaneiro de 1939, non só porque esa é a data do último conto que clasifica (o 55), senón porque nesa nota usa a mesma tinta dos contos anteriores, que empeza a ser distinta no 56. Aínda clasifica a lapis ou a pluma os contos 56, 57 e 58 (12 de maio de 1939). O conto 59, derradeiro deste caderno, xa non entra nesta clasificación e tampouco entran os do mss. P.

Incluímos a continuación a clasificación que el fixo:

<i>Bulistas /Satíricos</i>	1, 10, 21, 22, 24, 25, 26, 40, 49, 53, 55, 58
<i>Maliciosos</i>	5, 11
<i>De ladróns</i>	4, 22a
<i>Eixemprares</i>	17, 19, 23, 36, 38, 48
<i>Eruditos</i>	7
<i>Santeiros</i>	20, 37, 43, 47
<i>Soldadeiros</i>	15, 32, 57
<i>Crericales</i>	16, 28, 31, 42, 54
<i>Costumes</i>	2, 13, 27, 46, 56
<i>Estudanteiros</i>	44, 34
<i>Supersticiosos</i>	52
<i>Asallosas</i>	3, 6, 8, 9, 12, 14, 18, 29, 30, 33, 35, 39, 41, 50, 51

1.7. Criterios desta edición

Por canto deixamos dito, o arquivo de tradición oral que nos legou José Augusto Ventín Durán, aínda presentando un estado de elaboración notable, non é unha obra acabada senón varias case acabadas, semellantes pero diferentes. É dicir, a colección de tradición oral de Ventín Durán non se reduce a un único manuscrito senón a varios que ofrecen máis ou menos o mesmo material pero que presentan entre eles numerosas diferenzas de contido (un manuscrito contén refráns ou variantes paremiolóxicas que faltan nos outros) e diferenzas de criterio (variantes gráficas ou diferenzas na ordenación semántica do material).

Ante un material destas características o traballo de edición forzosamente ten que ser unha edición crítica que, simplificando as repeticións, aspire a edita-la mellor versión que Ventín Durán puido ter na cabeza antes de morrer pero que, ó mesmo tempo, dea conta das diversas variantes paremiolóxicas que presentan os outros manuscritos, que presente nun aparato crítico as lecturas que se desbotan nesta edición e que, por parte, ofrezca ó posible investigador a exacta localización de cada papel.

Isto implica dúas cousas. Unha, que o traballo do editor consiste en informatizar un por un tódolos mss. porque só ensamblando tódolos mss. poderá saber cal deles é o máis completo e se ese máis completo manuscrito contén todo o material dos outros e é, polo tanto, o definitivo, ou non. Xa avanzamos que o manuscrito I é o máis avanzado para os refráns, pero Ventín deixou moitos materiais complementarios (con ou sen cita) noutros manuscritos, que nós tivemos que levar ó lugar que lle correspondía, deixando sempre indicación da súa localización nos mss.

A segunda cousa é que, como en toda edición crítica, o editor é unha ponte entre os manuscritos e o lector pero esa ponte debe permiti-lo paso sen falsea-los materiais. Non sería difícil hoxe axeita-lo texto á ortografía actual do galego conservando, como é lóxico, tódalas variantes dialectais, e iso facilitaría moito a lectura pero non podemos ocultar que estamos ante manuscritos que se pecharon en 1942, cando tódolos que escribían en galego eran autodidactas e cando a ortografía do galego era moito máis anárquica. Por parte, Ventín Durán viviu en Lisboa e no Brasil e, en certas cousas, maiormente na acentuación, tende a escribi-lo galego á moda portuguesa (*poesia, cria*). Tende, dicimos, porque non é algo sistemático e as súas tendencias teñen numerosísimas excepcións. Isto é o que nos leva a escolle-la maior frecuencia estatística das variantes que en cada caso presenta Ventín para establece-la forma que presuntamente el prefería e que, polo tanto, e para nós a forma definitiva. As únicas excepcións serían a regularización aplicada a pronomes aglutinados con preposición: *pró* > *pró* (ver apartado sobre o acento circunflexo), as maiúsculas iniciais de certas palabras: *Misa* > *misa* (ver apartado sobre o uso das maiúsculas), o uso que Ventín fai do guión para segmentar certas palabras: *todol-os* > *tódolos* (apartado sobre a segmentación doutras palabras), ou a acentuación de monosílabos rematados en *-n*, *-s* ou vogal: *vrán* > *vran* (apartado sobre os monosílabos).

Nos poucos casos nos que a vacilación de Ventín está case equilibrada, optamos por favorecer-lo lector coa forma ortográfica actual (coma tal o uso de tiles nas agudas e esdrúxulas).

A continuación expoñerémo-los trazos ortográficos, léxicos e sintácticos máis característicos da súa obra, e tamén as adaptacións realizadas na nosa versión:

1.7.1. Ortografía

1.7.1.1. Grafías que responden a gustos da época

Escrebe Ventín certas palabras con grafías incorrectas no galego actual, pero que responden ós gustos ou coñecementos da época. Como exemplos podemos observa-las palabras *abogado* (contos 31 e 69); *ahí* (contos 1, 4, 5, 8); *balado* (ref. 1295 e conto 54); *barre* (ref. 2617); *beçou* (ref. 40); *berças* (refs. 191, 1735, 1736 e conto 48); *boda* (refs. 1020, 1665, 1706, 1952, 2022, 2280 e conto 13); *cabildoso* (conto 63); *Cristobo* (ref. 522); *debesa* (ref. 1820); *embasar* (ref. 493); *escarabello* (ref. 1684). En todos estes casos respectámo-la grafía orixinal por ser un trazo distintivo da época na que foron escritos estes textos.

1.7.1.2. Influxo do portugués

De influxo da ortografía portuguesa observamos casos coma *carvoeiro* (ref. 1830); *dévedas* (refs. 1025, 1031, 1421 e 1770); *gavetiña* (conto 49); *valdeiro* (conto 64); *valeira* (ref. 2267). Pola especial biografía de Ventín Durán respectamos estes casos.

Advertimos vacilacións na escritura de certas palabras, por influxo tamén desta lingua:

1.7.1.2.1. *herba* / *herva* / *erva*

A palabra *herba* / *herba* / *erva* aparece escrita por Ventín destas tres formas nos diferentes manuscritos. Escrebe *herba* 2 veces no refraneiro e tamén 2 veces nos contos. Por outra banda, *herva* aparece 10 veces no refraneiro; 6 veces no cantigueiro; e 2 veces nos contos. A palabra *erva* só aparece unha soa vez, na cantiga 398. Nesta edición mantémo-la opción *herv-* por se-la posición maioritaria de Ventín¹⁹.

1.7.1.2.2. *haber* / *haver*

Tamén hai que destaca-lo caso do verbo *haber* / *haver* en presente e en pasado. A forma *hab-* aparece 7 veces no refraneiro; 6 veces no cantigueiro; e 50 veces nos contos. A forma *hav-* só aparece 4 veces no refraneiro; 2 veces no cantigueiro e 1 vez nos contos.

Pola súa banda, a forma *houb-* aparece 3 veces nos contos; e a forma *houv-* aparece 3 veces no refraneiro; unha vez no cantigueiro; e 3 veces nos contos. Na nosa edición, dado que a grafía maioritaria nestas palabras é *b*, esa é a que adoptamos²⁰.

O feito de que Ventín escriba en ocasións *herba*, *erva*, *haver*, *houvo*, así coma tamén algunha locución coma *Así é que é* (cantiga 131) e outras palabras xa mencionadas anteriormente,

¹⁹ *herb-* aparece 2 veces nos refráns (361 e 1004), non aparece nunca nas cantigas e 2 veces nos contos (50 e 72); *herv-* aparece 10 veces nos refráns (316, 323, 343, 422, 438, 477, 521 (coment.), 1403, 1428 e 1717), 7 veces nas cantigas (16, 205, 229, 266, 398 (*erva*), 501, 636) e 2 veces nos contos (17 e 22a).

²⁰ *hab-* aparece 7 veces nos refráns (70, 110, 266, 416, 1310 (coment.), 1921, e 2450), 6 veces nas cantigas (52, 53, 166, 251, 263 e 264) e 50 veces nos contos (3, 7, 8, 14, 16, 17, 19, 28, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 40, 42, 43, 46, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 58, 59, 63, 65, 67, 68, 69, 70); *hav-* aparece 4 veces nos refráns (476, 547 (coment.), 2265 e 2502, 2 veces nas cantigas (173 e 397) e 1 vez nos contos (29); *houb-* só aparece 3 veces nos contos (8 e 13), e ningunha vez nos refráns nin nas cantigas; *houv-* aparece 3 veces nos refráns (1026, 2160 e 2292), 1 vez nas cantigas (307) e 3 veces nos contos (19, 43 e 70).

pódese explicar, como xa se comentou anteriormente, debido á súa residencia temporal en Lisboa ou na Baía.

1.7.1.3. Grafías erróneas por inadvertencia

Nos manuscritos tamén se poden detectar grafías erróneas por inadvertencia, que corriximos, deixando constancia delas no aparato crítico. Este é o caso de *baçurra* (por *barruxa*, alteración disgráfica, ref. 1368); *bonte* (por *onte*, refrán 164, conto 16); *fichêchesme* (por *fixêchesme*, vacilación das palatais, cantiga 228); *qu'as* (por *qu'has*, cantiga 39); *pégacho soniño* (por *pégach'o soniño*, cant. 535).

1.7.1.4. Vacilación no vocalismo átono

Nalgunha ocasión podemos observar unha vacilación no vocalismo átono, característica propia da época: *desgrácea* por *desgracia* (conto 61); *importancea* por *importancia* (conto 69); *intemo* por *íntimo* (conto 61). Nestes casos, respectamos esa vacilación polo explicado anteriormente, pero no caso de que se trate de palabras esdrúxulas ou agudas e non estean acentuadas por el, poñémoslle o til e tamén deixamos constancia destes cambios no aparato crítico.

1.7.1.5. O guión

Nos manuscritos Ventín utiliza o trazo á moda da época (en parte tamén á moda de Leiras Pulpeiro na revista *Galicia*) nos seguintes casos:

1.7.1.5.1. Segmentación da fusión do verbo coa segunda forma do artigo

A segunda forma do artigo é a forma preferida maioritariamente por Ventín, que reproduce nos seus manuscritos ó xeito da época: *pagal-as devedas* (ref. 1025); *bótel-o trigo* (ref. 1369); *comel-a arenga* (cant. 46); *gobernal-a vida* (cant. 67); *buscal-a auga* (conto 3); *tocal-as campanas* (conto 8); *traguel-a cria* (conto 1); *lambel-a cria* (conto 1); *dal-o brazo* (conto 3), etc.

Como na ortografía actual é facultativo o uso ou non da segunda forma do artigo, decidimos acomoda-la nosa edición ó uso desigual que o propio Ventín practica nos seus manuscritos pero, cando el usa esta forma, nós actualizamos esa grafía: *paga-las débedas*; *bóte-lo trigo*; *come-la arenga*; *goberna-la vida*; *busca-la auga*; *toca-las campanas*; *trague-la cria*; *lambe-la cria*; *da-lo brazo*, etc.

1.7.1.5.2. Segmentación da fusión do verbo cos pronomes átonos

Hai algúns casos desta segmentación coma os seguintes: *o que sei pra decil-o quero* (ref. 2430); *prô fin tel-a* (ref. 1075); *a subil-a i-a baixal-a* (cant. 37); *quixeno metel-o n-un apuro* (conto 8); *facel-as e sabel-as facer* (conto 15); *pra ir vel-a* (conto 4). Neste caso, pódense ver no aparato crítico pero nós non reproducímo-lo trazo porque esa marca gráfica non chega a constituir tendencia na ortografía de Ventín, e tamén para diferenciar que se trata dun pronome átono, e non un artigo.

1.7.1.5.3. Segmentación da terceira persoa de plural dialectal

Ás veces, aínda que non é rigoroso tampouco neste aspecto, emprega o trazo para unha defectuosa segmentación da terceira persoa de plural dialectal dos verbos da primeira conxugación (terminación *-an-o*), que Ventín parece interpretar como outro pronome

átono: *chegan-o* (conto 1); *idean-o* (conto 4); *pasan-o* (conto 4); *quixen-o* (conto 4); *tornan-o* (conto 21); *den-o* (conto 21); e *meteren-o* (conto 44). Na nosa edición, reproducimos esa terminación sen trazo, indicando no aparato crítico aqueles casos onde si aparece nos manuscritos.

Hai moitas outras ocasións nas que para esa terminación Ventín non emprega o trazo: *porcatano* (conto 6); *chegano* (conto 13); *ceano* (conto 15); *falano* (conto 15); *pasano* (conto 17), e incluso se dá o caso de que no mesmo conto unhas veces escriba a mesma palabra con trazo, e outra sen el, como por exemplo *chegan-o* / *chegano* (conto 1) e *idean-o* / *ideano* (conto 4). Tamén ó longo dos textos emprega a terminación *-aron* para esa terminación verbal, que nós tamén respectamos na nosa versión: *coidaron* (conto 15 e 72); *tornaron* (conto 19); *roubaron* (contos 33 e 39); *confirmaron* (conto 41); e *comezaron* (conto 43). Velaí unha mostra máis da incoherencia que se pode observar ó longo de tódolos manuscritos.

1.7.1.5.4. Segmentación doutras palabras

En tódolos manuscritos de Ventín atopámo-lo trazo nunha serie de palabras que reproducimos a continuación (aínda que tampouco nesta ocasión é sistemático, e atopamos tamén ás veces nos mss. estas palabras escritas sen trazo): *pol-o* / *pol-os* / *pol-a* / *pol-as*; *todol-os* / *todal-as*; *n-o* / *n-a* / *n-os* / *n-as*; *d-él* / *d-ela* / *d-eles* / *d-elas*; *d-este* / *d-esta* / *d-estes* / *d-estas*; *d-ese* / *d-esa* / *d-eses* / *d-esas* / *d-aquel* / *d-aquela* / *d-aqueles* / *d-aquelas*; *d-un* / *d-unha* / *d-uns* / *d-unhas*; *d-abi*; *d-aquí*; *d-ali*; *d-él* / *d-éla*; *c-un* / *c-unha*; *n-un* / *n-unha* / *n-uns* / *n-unhas*; *n-este* / *n-esta* / *n-estes* / *n-estas*; *n-aquel* / *n-aquela*; *n-el* / *n-ela* / *n-eles* / *n-elas*; *non-o* / *non-a* / *non-os* / *non-as*.

Na nosa edición aparecen regularizadas do seguinte xeito (todas elas sen trazo): *polo* / *polos* / *pola* / *polas*; *tódolos* / *tódalas*; *no* / *na* / *nos* / *nas*; *del* / *dela* / *deles* / *delas*; *deste* / *desta* / *destes* / *destas*; *dese* / *desa* / *deses* / *desas* / *daquel* / *daquela* / *daqueles* / *daquelas*; *dun* / *dunha* / *duns* / *dunhas*; *dabi*; *daquí*; *dali*; *del* / *dela*; *cun* / *cunha*; *nun* / *nunha* / *nuns* / *nunhas*; *neste* / *nesta* / *nestes* / *nestas*; *naquel* / *naquela*; *nel* / *nela* / *neles* / *nelas*; *non o* / *non a* / *non os* / *non as*.

1.7.1.5.5. Unión do verbo cos pronomes *-me*, *-te*, *-se*, *-nos*, *-vos*, *-lle*

Ventín non adoita uni-lo verbo cos pronomes *-me*, *-te*, *-se*, *-nos*, *-vos*, *-lle*, agás cando reproduce algún texto en portugués e noutras poucas ocasións: *foi-lle* (conto 5); *referir-se* (ref. 1665); *bate-se* (ref. 258). Nós reproducimos estas formas sen o trazo, cando escribe en galego.

1.7.1.6. O uso das maiúsculas

Ventín tamén presenta unha vacilación no uso de maiúsculas e minúsculas iniciais en palabras coma os meses²¹ e outras de contido relixioso (*abade*, *eirexa*, *san*, *santo*, *domingo*,

²¹ Ventín emprega sempre nos contos as maiúsculas para os meses do ano: *Xaneiro* (conto 55); *Febreiro* (contos 17, 18 e 19); *Marzal* (contos 20, 21, 22, 63 e 67); *Abril* (contos 18, 23, 24, 25, 26, 27, 56, 57 e 63); *Maio* (contos 28, 29, 30, 31, 57, 58, 59, 63, 68 e 69); *Setembre* (contos 4, 5, 45, 46 e 47); *Santos* (contos 9, 10, 11, 12, 13, 50, 51, 52, 53, 54 65 e 66); e *Santiago* (contos 1, 2, 3, 40, 41, 42, 43, 44, 61, 62, 71 e 72).

No caso do refraneiro, os meses aparecen ás veces en maiúsculas e outras en minúsculas (citamos só algúns exemplos): *Xaneiro* (refs. 99, 100, 190 e 338); *xaneiro* (refs. 313, 337, 358, 395, 396 e 484); *Febreiro* (refs. 714 e 736); e *febreiro* (532 e 545). Pola súa banda, no cantigueiro adoita ser máis coherente e só hai un caso no que escribe un mes con minúscula: *xaneiro* (cant. 531), e no resto dos casos escribeos con maiúscula: *Marzal* (cant. 4); *Abril* (cant. 4); e *Agosto* (cant. 159).

sancristán, misa, reitoria, benditas ánimas, santa minsión, purgatorio e divino) ou institucional (*concello, acuntamento, alcaide, calristas, dona, purgatorio, señor e xués*).

Ante esta vacilación optamos por favorecer-lo lector seguindo a norma actual da minúscula inicial.

1.7.1.7. Os signos de interrogación e admiración

Hai ocasións en que emprega estes signos para abrir e pechar unha frase, pero outras veces só emprega un signo para pechar: *Pra onde vai o louco?* (ref. 2266); *Casa con guieiro?* (ref. 2520); *Non digas ¡ai!* (ref. 2554); *sempre a eterna revista!* (prólogo do refrancero); *¿quen che tirou os colores?* (cant. 59); *¿que millor xentro queredes?* (cant. 179); *Castiñeiro sen candeas / que castañas ha de dar!* (cant. 180); *home que non ten diñeiro / que amores ha de tomar?!* (cant. 180); *¿que fai abí home?* (conto 4); *¿Non ve que o regueiro vai enxoiro e non pode pescar ren?* (conto 4); *¿Ti toleache ou vínote as meigas?* (conto 5); *¿Estas son horas de vir?* ¡Malia a hora que me casei! (conto 13); *foime ben feito!* (conto 13); *Sabes que mais?* (conto 13).

Respectamos tamén na nosa edición o uso que el fai dos signos de interrogación e exclamación.

1.7.1.8. Puntuación

Retocámo-la puntuación dos manuscritos para facilita-la comprensión dos textos. Indicamos no aparato crítico aqueles casos nos que Ventín non emprega o punto final, os dous puntos, ou emprega un signo de puntuación erróneo. Sen embargo, non indicamos todos aqueles casos nos que omite comas.

1.7.1.9. O uso dos tiles

O sistema de tiles de Ventín non é algo rigoroso e constante. Contradise duns refráns a outros e destes ás cantigas ou ós contos, e incluso no mesmo manuscrito hai numerosas incoherencias no tocante a acentuación. El mesmo adoita asinar contraditoriamente como *Ventin Durán* (unha palabra con til e a outra sen el).

Por ese motivo a nosa edición, destinada a lectores de hoxe, quere facilita-la lectura primando a grafía maioritaria dos manuscritos ou máis próxima ós usos actuais, deixando para o aparato crítico as desviacións desa forma maioritaria.

1.7.1.9.1. Palabras agudas

As palabras que acaban en *-on* presentan unha gran vacilación. Ventín chega a escribir unha mesma palabra con e sen til (no cadro aparecen subliñadas)²². A continuación inclúense exemplos dos contos:

²² Os contos nos que aparecen estas palabras unhas veces acentuadas e outras non son os seguintes: *entón* (contos 2, 34 e 48); *enton* (contos 2, 12, 14, 15, 16 e 19); *ladrón* (contos 4, 22b, 34 e 44); *ladron* (contos 15, 22b, 50 e 69); *condizón* (conto 6); *condizon* (conto 58); *bendizón* (contos 12, 16, 53 e 66); *bendizon* (conto 15); *corazón* (contos 16, 17, 45, 61, 62 e 65); *corazon* (conto 27); *versón* (contos 7 e 37); *version* (contos 52 e 66); *patrón* (contos 14 e 31); *patron* (contos 8, 16 e 66); *pretensón* (68); *pretenson* (conto 26); *ocasión* (contos 54 e 70); *ocasion* (conto 21); *capón* (conto 20); *capon* (conto 20), *lión* (conto 22a); *lion* (conto 22a); *admirazón* (conto 25); *adimirazon* (conto 25); *razón* (contos 13, 23 e 25); *razon* (contos 17, 27 e 29); *lizón* (contos 25, 58 e 67); *lizon* (contos 28, 38, 62 e 67). Como se pode observar, a incoherencia prodúcese incluso no mesmo conto; é o caso de *entón* / *enton* (conto 2); *ladrón* / *ladron* (conto 22b); *capón* / *capon* (conto 20); *lión* / *lion* (conto 22a); e *admirazón* / *adimirazon* (conto 25).

SEN TIL	CON TIL
<u>adimiraçõn</u> , <u>beizõn</u> , <u>bendiçõn</u> , <u>bulron</u> , <u>capõn</u> , <u>comin</u> , <u>condiçõn</u> , <u>coraçõn</u> , <u>disposiçõn</u> , <u>ediçõn</u> , <u>entençõn</u> , <u>enton</u> , <u>espricaçons</u> , <u>estã</u> , <u>execuçõn</u> , <u>ilusõn</u> , <u>ilusions</u> , <u>imaxinaçons</u> , <u>impreson</u> , <u>inocenton</u> , <u>interpretaçõn</u> , <u>irmã</u> , <u>Jaen</u> , <u>Ladron</u> , <u>Leon</u> , <u>lion</u> , <u>liçõn</u> , <u>mañan</u> , <u>minsiõn</u> , <u>Oitaven</u> , <u>ouservaçõn</u> , <u>patron</u> , <u>pretensiõn</u> , <u>razõn</u> , <u>remendon</u> , <u>senon</u> , <u>tentaçõn</u> , <u>verson</u>	<u>adimiraçõn</u> , <u>adulaçõn</u> , <u>aforrõn</u> , <u>albardon</u> , <u>antõn</u> , <u>Aragõn</u> , <u>asociaçõn</u> , <u>aviõn</u> , <u>ballõn</u> , <u>bendiçõn</u> , <u>capõn</u> , <u>clasificaciõn</u> , <u>clasificaçõns</u> , <u>condiçõn</u> , <u>coraçõn</u> , <u>custiõn</u> , <u>custiõn</u> , <u>decisiõn</u> , <u>discusiõn</u> , <u>entõn</u> , <u>escomuniõn</u> , <u>falastrõn</u> , <u>fondõn</u> , <u>funçõn</u> , <u>funçõn</u> , <u>golondrõn</u> , <u>imitaçõn</u> , <u>intervençõn</u> , <u>laciõn</u> , <u>Ladrõn</u> , <u>Lansiõn</u> , <u>liõn</u> , <u>liçõn</u> , <u>maldiçõn</u> , <u>minsiõn</u> , <u>miñõns</u> , <u>Mirõn</u> , <u>mortificaçõns</u> , <u>murallõn</u> , <u>ocasiõn</u> , <u>ocasiõn</u> , <u>ocupaçõns</u> , <u>opiniõn</u> , <u>paixõn</u> , <u>pasmõn</u> , <u>patrõn</u> , <u>poseiçõn</u> , <u>precipitaçõn</u> , <u>pregaçõn</u> , <u>pregaçõn</u> , <u>pretensiõn</u> , <u>produçõn</u> , <u>quiñõns</u> , <u>ramallõns</u> , <u>razõn</u> , <u>recriminiçõns</u> , <u>repartiçõn</u> , <u>repartiçõn</u> , <u>resoluciõns</u> , <u>sabañõn</u> , <u>salvaçõn</u> , <u>santarrõn</u> , <u>senõn</u> , <u>separaçõn</u> , <u>solteirõn</u> , <u>terrõns</u> , <u>torbõns</u> , <u>Tourõn</u> , <u>tradiçõn</u> , <u>tradiçõn</u> , <u>triquillõn</u> , <u>versõn</u>

No que respecta ó resto de palabras agudas rematadas en *-n*, *-s* ou vogal, Ventín tampouco segue unha norma de acentuación estrita²³, e por iso optamos pola convención actual de acentualas.

1.7.1.9.2. A palabra *mais*

No caso da palabra *mais*, Ventín tende a non acentuala, nin no caso de que sexa conxunción adversativa, locución conxuntiva ou adverbio de cantidade. Como conxunción adversativa aparece sen acentuar nos tres textos (129 veces), excepto en 22 ocasións nos contos.

Ventín tampouco adoita acentuar esta palabra como adverbio, locución conxuntiva ou pronome, excepto en 5 refráns e 6 contos²⁴. Por todo isto, na nosa edición respectámo-la

²³ As palabras agudas acentuadas nos contos son as seguintes: *afin*, *alá*, *aldeán*, *ali*, *andalús*, *andrés*, *aprendis*, *atrás*, *capás*, *ceibarán*, *cirolán*, *cortésan*, *dacá*, *detrás*, *está*, *freixós*, *fulán*, *guarirán*, *honradés*, *josé*, *lacazán*, *langrán*, *levará*, *mañán*, *maxin*, *mengán*, *naris*, *ningún*, *ouvin*, *poderá*, *rais*, *rapás*, *refrán*, *ribeirán*, *rivés*, *sentenciará*, *serán*, *tafetán*, *terá*, *vanidás*, *verá*. Pola contra, as agudas non acentuadas tamén dos contos son: *abos*, *adan*, *ahi*, *aldean*, *algun*, *ali*, *aprendin*, *aquí*, *asi*, *atras*, *berenchin*, *castelan*, *comin*, *dali*, *d-ali*, *d-aquí*, *detrás*, *esta*, *estas*, *fermin*, *i-ali*, *i-aquí*, *irman*, *latins*, *levian*, *mañan*, *maxin*, *metin*, *ninguen*, *Oitaven*, *opinion*, *palanquins*, *papan*, *pimpin*, *prometin*, *rapas*, *refran*, *rentintin*, *roiben*, *sancristan*, *seran*, *tamen*, *vel-ahi*, *vel-aquí*, *vendin*, *Xaquín*, *Xesus*, *Xohan*.

Como se poderá observar, hai unha serie de palabras desta lista que se repiten no texto unhas veces con til e outras sen til: *aldeán*, *ali*, *atrás*, *detrás*, *está*, *mañán*, *rapás*, *refrán*, *serán*.

²⁴ *mais* (=pero) aparece 24 veces nos refráns (58 (coment.), 61, 282, 328, 539, 603, 845, 846, 931, 1116, 1140, 1149, 1198, 1399, 1452, 1560 (coment.), 1592, 1665 (coment.), 1718, 1759, 1763, 1920, 2361, e 2358). 10 veces nas cantigas (34 (coment.), 89, 99, 337 (coment.), 453 (coment.), 509 (coment.), 600, 650, 677, e 678) e 95 veces nos contos (, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22a, 22b, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 60, 61, 63, 64, 65, 66, e 67). *mais* (=e) aparece 129 veces nos refráns (5,25, 60, 104, 107, 108, 111, 115, 134, 160, 201, 202, 203, 214, 271, 280, 306, 307, 308, 361, 362, 436, 443, 490, 512, 541, 542, 547, 589, 590, 731, 741, 756, 760, 792, 835 (coment.), 847, 848, 903, 928, 936, 948, 953, 957, 958, 986, 1059, 1080, 1086, 1183, 1184, 1190, 1206, 1207, 1214 (coment.), 1243, 1249, 1279, 1310 (coment.), 1341, 1342, 1388 (coment.),

súa tendencia de non lle poñer til, e indicamos no aparato crítico os poucos casos nos que el si llelo pon.

1.7.1.9.3. Monosílabos

Ventín adoita acentua-los monosílabos que acaban en vogal, en *-n* ou en *-s*: *pán* (ref. 174); *trás* (ref. 251); *és* (ref. 297); *pón* (ref. 308); *vés* (cant. 53); *fún* (cant. 62); *són* (cant. 96); *chán* (cant. 113); *vrán* (conto 4); *tés* (conto 5); *dí* (conto 5); e *vé* (conto 6), entre outros.

Nós optamos por non lles poñer til a estas palabras, e indicar no aparato crítico os casos nos que Ventín llelo pon. Pola contra, cando se trata de tiles diacríticos, optamos por poñérllelos.

1.7.1.9.4. Palabras esdrúxulas

Nas palabras esdrúxulas, tende a marca-lo acento pero con numerosas excepcións, mesmo en palabras contiguas, como pode ser esta frase do prólogo do refraneiro: *senso lírico, humorístico e satírico da raza*.

É importante destacar tamén que a última idea de Ventín con respecto ás palabras esdrúxulas foi acentualas, porque atopamos correccións nos manuscritos. Exemplos disto son as palabras *automático* e *léxicas* que aparecen no prólogo do refraneiro.

Dada a vacilación²⁵ e posto que non favorece a lectura, optamos pola convención actual de escribir con til as palabras esdrúxulas.

1405, 1412, 1413, 1414, 1432, 1433, 1434, 1436, 1468, 1506, 1613, 1620, 1695, 1696, 1697, 1717, 1722, 1746, 1749, 1828, 1841, 1879 (coment.), 1887, 1939, 1940, 1941, 1987, 2009, 2025, 2078 (coment.), 2100, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2115, 2120, 2164 (coment.), 2171, 2200, 2241, 2252, 2300, 2328, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2351, 2377, 2389, 2395 (coment.), 2433, 2480, 2493, 2494, 2495, 2496, 2518, 2519, 2547, 2551, 2593 (coment.), 2600, e 2616), 27 veces nas cantigas (44, 72, 74, 151, 170, 205, 258, 320, 337 (coment.), 355, 357 (coment.), 395, 400, 413, 439, 460, 461, 495, 499, 504 (coment.), 580, 583, 584, 596, 619, 642 (tamén no coment.), e 690) e 115 veces nos contos (2, 4, 6, 7, 8, 10, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22a, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 40, 42, 43, 45, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, e 72); *máis* (=pero) aparece 22 veces nos contos (22b, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 33, 36, 40, 43, e 50), e ningunha vez nas cantigas nin no refraneiro; *máis* (e *máis*/ *os máis*) aparece 5 veces nos refráns (837, 1208, 1880, 1942, 2378), 2 veces nas cantigas (420 e 656) e 6 veces nos contos (25, 26, 29, 51, 55, e 69).

²⁵ As palabras esdrúxulas acentuadas nos contos son as seguintes: *abaixándose, abenzóeme, abraíronse, achádego, achegáballo, adiantándose, agachándose, agachábase, agáchao, américa, andáballo, andrómena, aparecédenos, apóstalle, aquentárono, arlótica, arreuéntase, asombrábase, aténtasme, atopábase, axuntábase, berrándolle, bótome, bróculo, búlallo, buliguella, cádrallo, cálate, cántigas, cárrego, casábase, casástevos, ceibábase, chimpándolle, cólganlle, combináronse, coménose, cómoda, contáballo, contádoas, contándolle, contánolle, dáballo, dábaos, dábase, dámoslle, dándolle, dándolle, déalle, decéndolle, deixábase, deixeme, deixemo, déronlle, desapixolle, desfixose, desfixose, desfixose, desgrácea, destempérase, difíceles, dígovos, discípulo, dixéchesme, dixen-o, dixénose, dixéralle, dixéronlle, dixolle, dómine, dóollo, eísaltándolle, encandilánoselle, encheúselle, endórmina, endrómena, ensináballo, enterrárselle, érao, erguéñose, erguéronse, escándalo, escripulos, estáballo, étnica, facéndose, facérselle, fúgame, fálallo, finxíndose, fixénose, fixoas, fixolle, fixoselle, fóiselle, fónose, frougérono, gabábase, gabábnllo, gabándolle, gramática, hábitos, indose, latexáballo, lémbrese, leváballo, levámola, levánome, lévate, magoáchetes, mandándolle, mándote, méntrel-o, métao, méteo, mólleo, pacífica, pagarémol-a, págoa, pantástecas, pasábase, páxina, pisalle, pódeos, pódese, política, posíbeles, práctica, prático, pronósticos, propósito, propixolle, público, píxenlle, píxenme, píxénose, píxéronse, píxoas, píxoas, píxoos, píxose, quentánome, quérulle, quixénose, quixéronlle, quixésedes, remembráballo, remexérolle, repixolle, reservándose, ridículo, roubáranllos, saimol-os,*

1.7.1.9.5. Palabras graves con ditongo na penúltima tónica

Ventín vacila verbo do til das palabras graves que teñen ditongo na penúltima tónica: *convídoume* (ref. 212); *matóuse* (cant. 302); *mandóume* (cant. 292); *váille* (cant. 8); *achegóuse* (conto 44); *alembraívos* (conto 61); *asuóuse* (conto 26); *dóuse* (conto 3); *perguntóulle* (conto 3 e 8).

Esta vacilación e mailo feito de que é redundante poñer un til na vogal inicial dun ditongo decrecente, levounos a optar pola convención actual de non poñerllo e levar ó aparato crítico os casos nos que Ventín llelo pon.

1.7.1.9.6. Palabras graves coa grafía *-ía-* / *-ía*

A acentuación das palabras graves rematadas en *-ía* é mais problemática: aínda que nos contos, detectamos máis casos de acentuación en *-ía*, parécenos predominante nos tres textos a grafía en *-ía*. Neste caso, ó revés de que acontece cos pronomes átonos, coidamos estar ante unha tendencia ortográfica de Ventín, aínda que non leva conta de que escribindo tamén *Límia*, *Asturias* (e non *Límia*, *Astúrias*), en realidade, poderían lerse [limía], [asturias]. Na nosa edición, decidimos regulariza-la forma sen til e sinalar no aparato crítico os casos que nos manuscritos aparecen con til²⁶.

Hai un caso particular no conto 63 no que Ventín escribe *saían*, e neste caso, para non confundir esta forma de pasado co presente de subxuntivo, conservámo-lo til.

salaiábase, saláiome, séculos, sobrepúxose, sorrindose, súpeta, súpeto, táboa, tapádeos, témera, temibele, téñoche, téño, tido, tiráballo, tirámoslle, tiránolla, trágame, trágame, tráxica, trazárase, trougérone, tróugolle, tróugollos, tróugoo, última, váichese, valéndose, vámoslla, véigate, vendénolle, véñoche, vérenlle, véspera, vindevos, vinolle, vinote, virándolle, virándose, xénero, xismático, zorregáballe. Pola contra, as esdrúxulas non acentuadas, tamén nos contos, son: acalentarano, achadego, aere, agarrandoa, alpuñandolle, animas, botádel-os, cacheeme, clásica, comenolo, concencea, confesolla, debemol-a, dixolle, doabanlle, doandollos, dubida, entregaronllos, erguendolle, estabannos, fabula, facemolas, facendoo, faremol-o, ficarense, fixeronchema, fixeronlle, fixeron, fixolle, fixo-o, folselle, foron-os, foronse, lembraste, levame, mentrel-o, mentrel-os, mesmisima, metalicos, meteme-en-todo, metendo-os, meteron-o, negandolle, numaro, paganmo, palpabele, pareceme, parroquea, paxina, perdoeme, pescudaballe, posibeles, puñó, puxenose, puxeron-o, puxeronse, rematanseme, responderonlle, reverendisima, reviraballes, rexeitaba-a, roubasteme, sabel-o, salaiabase, santisima, sentencea, taboa, tendoas, tidoo, tiñalle, tocaballe, total-as, todol-os, topamol-o, vamolo, vendo-o, viñeronse, voandolle.

Como se poderá observar, hai unha serie de palabras desta lista que se repiten no texto unhas veces con til e outras sen til: *dixolle, fixolle, méntre-lo, páxina, puxenose, puxéronse*.

²⁶ As palabras dos contos con grafía *-ía* son as seguintes: *abenzoarian, aparescia, agradecia, arranxaria, batia, benfeitoria, cabia, caian, carecia, compania, conecia, confradeiria, corria, cria, debia, decia, defenderia, dia, dormian, enerxia, facia, fuxia, habia, ia, lambia, levaria, maria, meiguerias, meiodia, pareceira, parecia, parescia, pasaria, pensaria, pertencia, podia, porfia, portaria, quera, recendia, repetia, romeiria, sabia, sentia, seria, servia, toleiria, via, vivia, volvia; as palabras que teñen grafía *-ía* tamén dos contos son: *apracia, cabia, caía, campesia, cataeipesia, cocia, compia, conecia, confradeiria, corria, debia, descubriria, desfaciase, diria, distraía, dormian, enchía, estadia, facia, filantropia, freiguesia, fria, fuxia, habia, ia, iría, manias, meigueria, merecia, montesia, ouvia, pagaria, penedias, perdia, pescaria, podia, querias, recendia, reitoria, remenxia, repetian, respondía, sabia, saía, sancristia, seguí, seria, servia, teria, toleiria, traducia, traían, velaria, vesperia, via, viria, vivía, xacia*. Como se poderá observar, hai unha serie de palabras desta lista que se repiten no texto unhas veces con til e outras sen til: *cabia, caía, conecia, confradeiria, corria, debia, dormian, facia, fuxia, habia, ia, meiguerias, podia, quera, recendia, sabia, seria, servia, via, vivia*.*

1.7.1.9.7. Palabras graves coa grafía *-ío-* / *-ío-*

Tampouco amosa Ventín coherencia no que respecta á acentuación e palabras coa grafía *-ío*. Facendo unha análise da frecuencia de aparición destas palabras (acentuadas ou non) nos tres textos, chegamos á seguinte conclusión: a posición maioritaria de Ventín é non acentuar esta grafía. No refraneiro *-ío-* aparece 29 veces, e *-ío-* 5; no cantigueiro atopamos *-ío-* en 19 palabras, e *-ío-* en 9; e nos contos a grafía *-ío-* aparece en 26 ocasións, mentres que *-ío* aparece en 19 casos²⁷. Por este motivo, e tamén por seguir unha coherencia lóxica co expresado anteriormente (grafía *-ía* / *-ia*), na nosa edición non levan til ás palabras con esta terminación.

1.7.1.9.8. Palabras graves con hiato *-ai-*, *-iu-*

Ventín tende a non acentuar as palabras graves con hiato *-ai-*, *-iu-*: *ainda* aparece sen acentuar 3 veces no refraneiro, 2 veces no cantigueiro, e 20 veces nos contos; *miúdo*/e/a, aparece sen til 4 veces no refraneiro e 5 veces nos contos; e *viúdo*/viúdo aparece sen acentuar 1 vez no refraneiro, 3 veces no cantigueiro, e 2 veces nos contos. *Ainda*, *miúdo*/e/a e *viúdo*/viúdo nunca aparecen acentuadas nos tres textos e nós respectamos esta tendencia²⁸.

1.7.1.9.9. O pronome persoal *el*

O pronome persoal *el*, por influxo da ortografía castelá, aparece acentuado habitualmente nos manuscritos (ref. 217, 452; cant. 463; contos 28, 33, 49, etc.), pero na nosa edición optamos por non acentualo, xa que non hai posibilidade de confusión con ningunha outra palabra na fonética de Moscoso.

1.7.1.9.10. Erros de acentuación

Tamén podemos observar varios erros de acentuación (que corriximos na nosa edición) como por exemplo: *as veces* (por *ás veces*, ref. 1731); *ríse o roto* (por *rise o roto*, ref. 1914); *está afeito as bragas* (por *está afeito ás bragas*, ref. 1864); *as nove* (por *ás nove*, cant. 560); *a noite* (por *á noite*, antiga 29); *vostede e que as quixo* (por *vostede é que as quixo*, conto 2); *¿qué fai ahí home?* (por *¿que fai ahí home?*, conto 4).

²⁷ A grafía *-ío* aparece 29 veces nos refráns (ref. 9, 28, 228, 346, 589, 609, 696, 697, 712, 780, 783, 1013, 1119, 1265, 1758, 1951, 2181, 2207, 2221, 2229, 2313, 2410, e 2482), 19 veces nas cantigas (39, 100, 128, 197, 229, 251, 434, 440, 506, 538, 583, 606, 608, 612 (coment.), e 642 (coment.)) e 26 veces nos contos (4: armentio, 5 e 15: mio, 7: pio, 18: fios, 19: rio, 22b: frio, 29: desvios e cotio, 30 e 36: rio, 52: crio, frio e rio, 55: resolio, 68: confío, 70: ouvio, e 71: cotio, pio e ruxio); a grafía *-ío* aparece 5 veces nos refráns (835 (coment.), 1214 (coment.), 1333, 1416, e 2593 (coment.)), 9 veces nas cantigas (100, 238, 606, 618, 637, 664, 133, 495 (coment.) e 509 (coment.)), e 19 veces nos contos (conto 3: *proseguio*, 5: *enfio* e *saio*, 6: *acotio*, 11: *estadio*, 13: *chio*, 15, 22a, 22b, 29: *acotio*, 25: *campesio*, 30: *corredio*, 32: *lucidio*, 33: *pasadio* e *resio*, 58: *acotio*, 59: *largasio*, 71: *doentio*, 72: *acotio*).

²⁸ *ainda* aparece 3 veces nos refráns (867, 1722), 2 veces nas cantigas (206 e 643) e 20 veces nos contos (37, 38, 40, 47, 48, 54, 55, 57, 65, 66, 69, 70); *ainda* é grafía que non usa; *miúdo* aparece 4 veces nos refráns (409, 449, 960 e 1063) e 5 veces nos contos (7, 28, 29, 33 e 56); *miúdo* é grafía que nunca usa; *viúdo* é forma que usa no refraneiro (1885) e *viúdo* no cantigueiro (433 e 514) e nos contos (36 e 43); *viúdo* e *viúdo* son grafías que nunca usa.

1.7.1.9.11. O acento circunflexo

Como xa dixemos, Ventín escribe case sistematicamente *ô / ôs / á / ás; prô / prôs / prâ / prás*, e nós transcribímoslos respectivamente por *ó / ós / á / ás; pró / prós / prá / prás* polas razóns ditas.

1.7.2. Morfoloxía

1.7.2.1. Formación do plural

No que respecta ós plurais das palabras agudas rematadas en *-al*, Ventín fórmao en *-ales*, e na nosa edición mantémolo tal e como el o reproduce: *superficiales* (prólogo do ref.); *gramaticales* (prólogo do ref.); *editoriales* (prólogo do ref.); *verbales* (prólogo do ref.); *locales* (prólogo do ref.); *orixinales* (prólogo do ref.); *morales* (prólogo do ref.); *raciales* (prólogo do ref.); *animales* (táboa a continuación do prólogo do ref.); *natales* (ref. 273); *cereales* (ref. 449); *forales* (ref. 1310); *iguales* (ref. 2195 e 2583); *raciales* (conto 7); *tradicionales* (conto 23); *sinales* (conto 29); e *crericales* (na clasificación ideolóxica que aparece a continuación do conto 59).

1.7.2.2. Terminacións verbais

1.7.2.2.1. Terceira persoa de singular do pretérito de indicativo

Ventín tende a poñer-la terminación *-iu* para a terceira persoa de singular do pretérito de indicativo dos verbos rematados en *-ir*: *serviu* (refs. 1106 e 2235); *dormiu* (ref. 1702); *pariu* (ref. 1918; cants. 522 e 654; conto 1); *viviu* (conto 3); *seguin* (conto 3); *fuxciu* (conto 4); aínda que nalgũa ocasión observamos excepcións: *proseguio* (conto 3); *saio* (contos 5 e 17), que manteremos tal e como el escribe.

1.7.2.2.2. Ausencia de *-n-* ante pronome átono

Observamos en varias ocasións unha ausencia de *-n-* ante pronome átono: *foio* (conto 62), *baio* (cantiga 251), e *levaio* (cantiga 323). Respectamos tamén esa escritura.

1.7.2.3. As formas *amai-lo/a/os/as*; *a mail-o/a/os/as*; *mai-lo/a*

Analizámo-la frecuencia de uso de cada unha destas palabras nos tres textos, e o resultado foi o seguinte: Ventín sempre pon o trazo nestas formas, polo que decidimos manter esa forma, pero co guión na súa correcta posición. Ademáis, tamén na nosa versión decidimos optar pola forma *a mai-lo/a/os/as* fronte a *amai-lo/a/os/as*, debido á frecuencia de uso nos textos²⁹ e tamén a que na normativa actual forma escríbese *a* separado de *mailo*.

1.7.2.4. A preposición *con*

No caso da preposición *con* seguida do artigo determinado, normalmente Ventín representa a contracción *co / cos / co a / co as*, que na nosa edición representamos coma *co / cos / coa / coas* (refs. 404, 757, 2601; cants. 87, 145, 146, e 446; e contos 6, 38, 41, 54), aínda que hai bastantes exemplos onde non fai a contracción e escribe *con a, con as, con o e*

²⁹ *amai-o/a/os/as* aparece 4 veces nos refráns (447, 1138, 1333), 9 veces nas cantigas (3, 270, 392, 443, 448, 455, 481, 508, e 677) e 6 veces nos contos (45, 49, 59, 60 e na táboa da páxina 158 do manuscrito); *a mail-o/a/os/as* aparece 9 veces nos refráns (447, 305, 465, 918, 1138, 1333, 337), 4 veces nas cantigas (cant. 478, 480, 481, e 657) e 3 veces nos contos (43, 49 e 69); *a-mai-a* só aparece 1 vez nos contos (5); *mai-lo* aparece 2 veces nos refráns (375, 2519), 1 vez nas cantigas (511) e 7 veces nos contos (contos 9, 27, 34, 35, 52 e na táboa da páxina 157 do manuscrito).

con os, debido ó influxo do portugués (refs. 135, 525, 2182, 2595 e prólogo do ref; cants. 52, 67, 128, 453; e contos 1, 4, 7, 11, 12, 13).

Na nosa edición respectamos o uso que el fai da contracción ou non desta preposición.

Cando a preposición *con* vai seguida do pronome persoal de 3ª persoa, Ventín adoita escribir coma *co el* / *co ela* / *co eles* / *co elas*. Na nosa edición, representamos estas formas coma *coel* / *coela* / *coeles* / *coelas*.

1.7.3. Sintaxe

1.7.3.1. Anteposición do pronome

Este é outra das características de Ventín, que observamos nos tres textos, e que respectamos tamén na nosa edición. Algúns exemplos son: *foi pena que limitazons editoriales lle non deixasen recolleitar* (prólogo do refraneiro); *que lle non mancerá tempo de as sementar* (ref. 2472); *ollíños que me ben queren* (cant. 18); *se llo Roque-troque sabe / non se detén coa risa* (cant. 24); *cando se as pedras encontran / que farán as nosas falas* (cant. 136); *cando sea muller asaña / tócalle a gaita Bartolo* (cant. 150); *se che se acaban as trampas* (cant. 265), *mala rabia me no(n) mate* (cant. 328); *malo raio me no(n) parta* (cant. 329); *o señor que ma non deu* (cant. 436); *todos andan arrabeados / porque lle a barba non vén* (cant. 508); *como se lle non dixeran nada* (conto 3); *como lle non cabía a ningún* (conto 22b); *se lle non buligan nas bulsas* (conto 25); *porque a muller lle non abrira a porta mais axiña* (conto 28); *co arregueixo de lle non pasar o mesmo desta vegada* (conto 30); *iso era cousa que os veciños lle non doaban* (conto 33); *como viu que lle non daban de outro* (conto 46); *e así verá se lle non digo a verdade* (conto 55); *pra que se lle non conecese a sua larpeirice e foise deitar* (conto 57); *e foi distrairse do noxo nos seus pazos, onde lle non fallaba ren* (conto 64); e *Como lle non foi posíbele comelo enteiro* (conto 71).

1.7.4. Léxico

1.7.4.1. Particularidades léxicas

Detectamos tamén nos manuscritos palabras excepcionais que usa Ventín: *o cosecemento* (aparece nunha primeira escritura no prólogo do refraneiro, e logo escribe *a ledicia*), e *bestigo* (no prólogo do refraneiro), así como tamén algúns neoloxismos ou palabras únicas: *huchobanco* (conto 66); *coucho* “tranquilo” (conto 50); *muque* (conto 53), *achabouçar* “matar” (conto 54); *desdídarse* (conto 5).

Hai unha serie de palabras que el escribe de xeito particular, e que nós respectamos na nosa edición: *espricar* (conto 64); *amas* por *ambas* (conto 56); *amos* por *ambos* (conto 57, 65); *sadísfeito* (conto 65).

1.7.4.2. Formas dialectais

Observamos tamén nos tres textos (e de xeito especial nas cantigas) formas dialectais da fala de Moscoso, que respectamos na nosa edición: *tran* (por *traen*, ref. 1394); *nino* (por *niño*, conto 50 e refs. 880, 917, 1576, 2236); *aninar* (por *aniñar*, ref. 2227); *baillar* (por *bailar*, cants. 34, 145, 146, 147, 148, 279, 394, 395 e 655); *conecer* (por *coñecer*, cant. 296); *reconecer* (por *recoñecer*, cant. 509); *decer* (por *dicir*, cants. 123, 126, 127, 295 e 551); *prouvera* (cant. 140); *inque* (por *aínda que*, cants. 287 e 464), *digás* (por *digades*, cant. 410).

1.7.4.3. Castelanismos

Podemos diferenciar dous tipos de castelanismos:

- Castelanismos validados pola rima: *abuelos* (cant. 597, rima con *Carcabelos*).
- Castelanismos en proceso de adaptación ó galego: *cuarta la corta*, / *quinta la enverga*, / *sesta la enfeixa* (cant. 297); *moza de los trinta* (cant. 399); *Hasta las mismas areas me dicen que en teño a culpa* (cant. 306); caso particular é a cantiga 430, onde podemos observar un castelanismo e unha forma portuguesa xuntas: *anillo* e *correio*.

1.7.4.4. Variantes dunha mesma palabra

É habitual en Ventín observar nos seus textos variantes dunha mesma palabra. Ó se trataren de variantes, respectámo-lo uso que el fai de todas estas formas verbais e non realizamos ningún cambio na nosa edición. Algúns exemplos destas palabras son os seguintes:

1.7.4.4.1. *bendizón* / *beizón*

Bendizón aparece nos contos 12, 15, 16, 53 e 66; *beizón* no conto 21.

1.7.4.4.2. *eigrexia* / *eirexa*

Eigrexia aparece nos refs. 1381, 1387, e táboa a continuación do prólogo, e tamén nos contos 22b e 42; *eirexa* nos refs. 55, 136, 1388 e 1392 e nos contos 43, 47, 53, 54, 55, 59, 66.

1.7.4.4.3. *aldea* / *aldeia*

Aldea aparece nas cantigas 1, 400, 565 e 589, e no conto 41, mentres que *aldeia* aparece nos refráns 1518 e 2300, na cantiga 401, e nos contos 31, 39, 66, 69.

1.7.4.4.4. *versión* / *versón*

Versión aparece nos contos 1, 2, 3, 4, 5, 7, 16, 45, 48, 67 e 70; e *versón* no refrán 1832 e nos contos 7, 37, 52, 66.

1.7.4.4.5. *cantiga* / *cántiga*

Nos manuscritos de Ventín aparece escrito *cantiga* e *cántiga*, e nesta edición respéctase tamén o uso que el fai destas dúas formas. *Cantiga* aparece 3 veces nos ref. 538, 1962 e 2462; 9 veces nas cants. 154, 205, 357, 453, 504, 505, 612; e 4 veces nos contos 7 e 66. Pola contra, a forma *cántiga* aparece 1 vez no refrán 2112; 10 veces no cantigueiro nas cants. 8, 158, 462, 504, 509, 567, 667, 687 e tamén ó principio do cantigueiro; e 1 vez no conto 61.

1.7.4.4.6. *concello* / *axuntamento*

Concello aparece nos refs. 1394, 1477, 1518; cant. 504; e contos 6, 26, 69. Pola súa banda, *axuntamento* só aparece unha vez co significado de concello no conto 29.

1.8. José Augusto Ventín Durán. A ansia de saber

Por José Augusto Ventín Pereira

A finais do século XIX, nunha aldea denominada Moscoso, pertencente ó Concello de Pazos de Borbén, naceu nunha humilde familia da clase media José Augusto Ventín Durán. Nesa época os recursos económicos da súa familia eran suficientes para a subsistencia vital, pero non alcanzaban para o desenvolvemento intelectual. Supoño que a súa curiosidade innata, herdada do seu pai e do seu avó, lle facía intuír que había un mundo no que se podía desenvolver integralmente.

O seu dominio do castelán era limitado pois no seu ámbito falábase galego. Foi este feito do bilingüismo o que marcou gran parte do seu desenvolvemento. Quizais sen sabelo seguía os principios aristotélicos de que *o asombro é o principio da filosofía*. O contraste entre os poboadores da cidade, castelán-falantes, e os habitantes da súa aldea, galego-falantes, xerou —ademais de asombro— infinidade de preguntas que nunca o abandonaron ó longo da súa vida.

As circunstancias da súa vida e a súa proximidade a parentes e amigos que emigraron a Portugal con poucos anos e cuns estudos elementais levárono ó país veciño, onde o coñecemento do portugués e do galego acentuou a ansia de saber por que dous idiomas tan próximos se xeraran nun ámbito territorial tan pequeno. Nese país, e con apenas recursos económicos, enfrontouse dende un idioma falado e non estudado como era o galego a un idioma estruturado e oficial coma o portugués. Ese enfrontamento foi autodidacta, pois non tiña recursos económicos para poder asistir a unha institución que lle ensinase ese idioma irmán que era o portugués. José Augusto Ventín Durán é a excepción da regra do famoso principio *primum vivere deinde philosophari*, pois quizais non entendese —ou non puidese entender— que vivir con ignorancia non era vivir. Por iso, despois de esgotadoras horas de traballo nun cuarto sen luz eléctrica e á luz dunha candeia, copiou integramente un dicionario de portugués que lle prestaran nunha biblioteca pública (ou no círculo de lectores). José Augusto Ventín non era un asceta, porque lle gustaban tódalas regalías da vida, pero máis, moito máis, gustáballe o coñecemento. Creo que podería afirmar, sen medo a equivocarme, que en José Augusto Ventín confluían varias dimensións: unha hedonista e outra socrática aristotélica.

Da súa época portuguesa apenas puider obter datos, pois os que a podían coñecer xa non existen. O único que sei, aínda que descoñezo as motivacións, é que se desprazou a Brasil e alí foi onde se configurou no personaxe que chegou a ser.

Entendeu a función do diñeiro sen que este chegase a formar unha paixón na súa vida, pois como dicía Casiodoro *O diñeiro adquirese con traballo; pero gárdase con temor e pérdese con gravísima dor*, pois como bo hedonista fuxía da dor e buscaba, por riba de todo, aquilo que lle producía pracer. Retirado dos negocios e buscando a soidade e a protección que lle daba a súa muller e a súa casa familiar, cumpría con constancia e intensidade o “vello vicio” de busca-lo coñecemento, pois pensaba que non podía perde-lo tempo en gañar diñeiro, e que a nobreza e a proxección social e familiar non as ía conseguir acumulando millóns, senón conseguindo o respecto intelectual daqueles ós que a fortuna lles puxo ó seu alcance o rei Midas, que é un bo servente, pero un mal amo. Supoño que pensaba como Constancio Vigil, que dicía *só hai unha avaricia honrosa: a das palabras*. A súa vida foi a

busca constante da riqueza que encerran as palabras, e a súa dimensión aristotélica facíalle pensar que o que non gasta en coñecemento entra na categoría definida polo filósofo grego: *Avaro é o que non gasta no que debe, nin o que debe, nin cando debe*; pensaba como este mestre: *Mercadores e industriais non deben ser admitidos na cidadanía, porque o seu xénero de vida é abxecto e contrario á virtude*.

Por iso pensaba e actuaba acorde ós principios aristotélicos. A súa fortuna e o seu poder creativo e empresarial dedicounos a favorecer ós seus, pagándolles a viaxe a Salvador de Baía e ofrecéndolles participar nos seus negocios ou contratándoos como empregados. Foi a locomotora que tirou da emigración de Moscoso cara a Brasil. Foi tal a capacidade de convocatoria e a comunión que conseguiu entre o seu pobo e o Estado de Baía, que aínda hoxe en día se iza a bandeira brasileira nas festas patronais da vila, xa que tódolos seus habitantes deben logo a este Estado e a este conveciño.

Como empresario, foi un adiantado do seu tempo, xa que cando en Brasil tardaría moitísimos anos en poñerse en marcha o sistema de franquías, el, na década dos 20, creou un sistema moito máis social có norteamericano.

Cando nas súas fábricas de café, macarróns ou panadarías observaba algún empregado honrado e traballador, ofrecíalle unha cantidade de diñeiro para que montase o seu propio comercio, coa condición de que vendese os seus produtos. Isto tamén o aplicaba como sistema de xubilación con aqueles traballadores que achegaran o seu esforzo e fidelidade ás súas empresas, dado que a seguridade social brasileira era inexistente.

Pero non só neste aspecto se preocupou José Augusto Ventín Durán polos seus paisanos e polos fillos destes paisanos emigrados: participou activamente na reorganización do primeiro sistema baiano de seguridade social, a Real Sociedade Española de Beneficencia, organización sanitaria de referencia para galegos e nacionais, onde se practicaba a medicina máis avanzada da súa época e que funcionaba como un sistema solidario, no que pagaba máis o que máis tiña, e o que carecía de recursos, non pagaba. Tamén foi moi coidadoso dado o carácter competitivo da sociedade da súa época, en non facer distinción na distribución de cuartos, nin na atención pola capacidade económica: tódolos que entraban pola porta do Hospital eran iguais.

Quizais fose a causa do que aprendera do pensador revolucionario Jean Jacques Rousseau *a máis antiga de tódalas sociedades e a única natural é a familia*, así como que se pode ser feliz sempre, se se é feliz con todo; pero para iso é necesaria basicamente a saúde.

Pero a súa preocupación non estaba dirixida só á saúde física; sobre todo interesábase pola saúde intelectual. Por facer comprender ós seus paisanos que para ser respectados era necesario enche-la súa vida de palabras, de ideas e de valores. Neste aspecto da súa vida, a súa xenerosidade non coñeceu límites. Quizais seguindo o pensamento de Esquilo e sen recoñecerse como mestre, *odio o sabio que é sabio para el mesmo*. Por iso creou a Casa de Galicia, exemplo —aínda hoxe en día— de organización dedicada á divulgación cultural e ó encontro entre brasileiros e galegos. Buscaba sempre os nexos que unían e fuxía do que confrontaba. Hai que ter en conta que durante gran parte da súa estadia en Brasil aconteceron feitos fraticidas onde o home se confrontou co home, xa que viviu as Guerras Mundiais e a Guerra Civil Española. Feitos nos que el sempre intentou ser un árbitro para

a relación entre as ideas confrontadas, buscando a irmandade e a paz entre aqueles que se pelexaban.

Non quero deixar sen tocar a súa dimensión empresarial, xa que tamén este é un reflexo da súa dimensión humana.

Chegando a Salvador de Baía, cunha *man diante e outra detrás*, decatouse de que unha das grandes carencias desta cidade era o sistema distributivo e, nese momento, a carencia de combustible. Con esa idea empezou o seu labor empresarial indo ó *Mato* e poñéndose de acordo con carboeiros para trasladar o carbón á cidade.

Non lle pareceu xusto pagar, a cambio dun pouco de diñeiro, o carbón que producían. Ofreceulles unha porcentaxe elevada nos beneficios que conseguía ó vender o produto na cidade. Segundo me contan, tódolos carboeiros do interior se pelexaban para poder traballar con José Augusto Ventín Durán.

Desta primeira etapa de comercializador de carbón, pasou a produtos alimenticios que en moitas ocasións eran escasos e difíciles de conseguir. Para iso empezou a introducirse no mundo produtivo: panadarías, fábricas de macarróns, torradora de café, etc. Dado o elevado número de empresas e a súa capacidade para dirixilas, así como o seu pouco gusto pola administración botou man de familiares para que lle axudasen nesa “desagradable” función que, ademais, lle subtraía tempo para dedicarse á súa paixón: a lectura. Foron moitas as persoas ás que axudou prestándolles diñeiro para montar negocios ou facéndoos socios, esquecendo o que pensaba Federico o Grande, para quen *a palabra diñeiro é fatal para os amigos, porque ten a forza de volvelos traidores*. Moitos dos que axudou pagárono con insidias e mesmo intentaron enfrontalo coa súa muller e os seus fillos; xa se sabe, *fai un favor e posiblemente xerará un inimigo*. Por sorte para el, foron moitos máis os que o admiraron e tiveron un sentimento de agradecemento ca aqueles que pagaron a axuda con traizón. Como dicía Jacinto Benavente, *a admiración non interroga nunca; con admirar comprende*.

Buscador do coñecemento, empresario e político, é o conxunto de características de José Augusto Ventín Durán. Non atopei ningunha manifestación política pola súa parte, pero repasando a súa vida vese claramente que foi un home que viviu unha ideoloxía chea de humanismo, de sentido tribal, que achega unha dimensión nacionalista, dimensión que debeu ser cimentada por libros e publicacións de Castelao, xa que na súa biblioteca aparece a revista completa de *Nós*, así como diversas historias de Galicia con anotacións nas que pon de manifesto as contradicións existentes entre o que poderíamos denominar celtistas –defensores do nacionalismo galego– e latinistas que defendían a morte o nacionalismo español ó tempo que negaban o galeguismo. Nótase, polas obras da súa vida, polas súas lecturas e sobre todo polas súas preocupacións culturais, un instinto orientado cara a unha especie de cultura sociopolítica que se podería enmarcar no galeguismo, ou mellor dito, no galaico-lusismo humanista. Con seguridade pensaba o mesmo que Esquilo: *Non considero nada vergonzoso honra-los irmáns*, polo que a súa gran meta política era que tanto el coma os seus paisanos e descendentes tivesen unha forte formación cultural e técnica. De feito, ás súas fillas deulles estudos. Sabía que unha muller, naquela época, non podía ser soberana de si mesma se non tiña formación. Talvez pensase o mesmo que Francis Bacon: *o coñecemento é por si mesmo unha potencia*, ou que *a soberanía do home está oculta no seu*

coñecemento. Por iso perseguíu constantemente o coñecemento, tanto para el coma para os seus.

Dicía Carey: *Non hai que confundir nunca o coñecemento coa sabedoría: o primeiro sérvenos para gañarnos a vida; a sabedoría axúdanos a vivir*. E esa filosofía de vida aplicouna ata os seus últimos suspiros. Non lle importou que moitos daqueles ós cales axudou e protexeu fosen, algunhas veces, os mesmos que o estafasen. Era o seu pobo, a súa tribo, a súa familia. Como di o Talmud: *quen non engade nada ós seus coñecementos, diminúeos* e el pensaba que aqueles que só engadían diñeiro á súa conta corrente, e nada ó seu espírito, cada día eran máis pobres.

Para rematar este pequeno opúsculo da vida de José Augusto Ventín Durán, debo significar dúas cousas: a primeira é a súa gran preocupación porque os seus fillos puidesen obter un título académico, de xeito que a todos eles lles ofreceu a posibilidade de realizar estudos. A segunda é a súa dimensión —pouco coñecida— como gastrónomo. Existen unha serie de anotacións nos libros de cociña da súa magnífica biblioteca, que son reflexións que poderíamos denominar de antropoloxía e socioloxía gastronómica. Din que en Salvador de Baía lle falaban dunha anciá que vivía no Sertao á casa do cal se chegaba despois dunha esgotadora viaxe a cabalo durante máis de tres días, e que facía unha feixoadada digna de deuses. Que se saiba, realizou varias viaxes a través de camiños e mato para poder gozar da arte culinaria desta muller.

José Augusto Ventín Durán

2. Edición dos manuscritos

2.1. Refraneiro e outros materiais paremiolóxicos

Alsa, cocina e despensa
I

As comidas - O comer - Os barpeiros - Os alarveiros - A fame -

- 1
x A muller i a tróita, préndese pol-a boca
- 2
x A muller i a sardíña, pequenina
- 3
x O que lle has de dar a cea non lle chosela merenda
- 4
x A barba do home, se o gana tamén o come
- 5
x Dame pan e chámame can
- 6
x O que non ten pan, xa ceou
- 7
x Golo o pan baila o can
- 8
x Leik con xirio fai de un vello, un meniño
- 9
x A gana de comer fai a vella correr
- 10
x Bolo do lar, comer e soprar
- 11
x Ruína como a galíña na casa, que fica e pasa
- 12
x quen quere comer carne con mortón, coma carneiro ou xameiro e en maio galíña
- 13
x Al máis unha chea que con lambuscas
- 14
x Na petada do meu compadre unha bra rebonda pró meu afillado

2.1.1. Refraneiro Galego²⁹

Recollidos da tradición oral e das coleicións³⁰ publicadas

por José Augusto Ventín³¹ Durán

Moscoso.

1935-1936.

²⁹ Unha man anónima escribiu na primeira páxina deste manuscrito o seguinte: *Estos refranes / llevan el n° / CLXXXIII / salvo los que dicen debajo: Valladares / que estos deben llevar / CCIII*. Podemos asegurar que a letra é de Fermín Bouza Brey e, por parte, o texto da nota ten por obxecto identificar este manuscrito dentro do sistema de cita das fontes no refraneiro que contra 1953 sabemos que preparaba don Fermín e que nunca publicou e probablemente nunca rematou.

³⁰ *tradizon, coleizons.*

³¹ *Ventin.*

2.1.1.0. Alpendrado

[1]

As fontes³²

1) Nesta cras de labours o derradeiro débelle ós³³ que viñeron denantes unha grande parte do traballo. O pobo cria ou adaita enconcentemente i-os recolleitadores van fixando o que ouven aquí i-ali³⁴, de un xeito automático³⁵ no comezo, e despois, cando o material inventariado é ben abundoso como o noso, vaise³⁶ crasificando mainiñamente con ensaios algo superficiais primeiro e mais tarde con afirmazóns que, se non chegan a merecer o ditame de categóricas, chegan polo menos ó de definicións tolerabres³⁷.

O noso refraneiro, en tódolos³⁸ seus modos – refráns, proverbios, ditos, frases, comparanzas, etc. – é moi abundoso, mais ata o de agora non pasa de un corpo informe e caótico, do que pouco porveito se poderá tirar³⁹; non é que esta crasificazón⁴⁰ que agora fago veña satisfacer un arregueixo compretamente, mais dentro da sua rusticidade é o primeiro dos que conezo algo sistematizado e que deixa uns vieiros cativos prós⁴¹ que veñan atrás de nós. Reconezo que os vintetrés⁴² tídoos en que os reparto son de mais, e mais inda, ás⁴³ veces moi arbitrarias⁴⁴ as subdivisións, pero nada disto é difinitivo e por algo se habia de comezar⁴⁵, en proseguimento a esta primeira rebusca e escolma virán outros (se non o fixer eu⁴⁶) que a iremos deixando mais escainada e mais porveitosa⁴⁷.

Como seria desleigamento inxusto e ata pecado de alapamento o non mencioar honradamente as fontes onde⁴⁸ me abeberei, aquí as vou pór⁴⁹, por orde cronolóxica as

³² [Nota dos editores. Ventín emprega unha dobre numeración neste apartado. Así, no manuscrito o punto 2) está tamén numerado como o punto 1º; é dicir: “2) 1º Manuel Murguía”; “3) 2º. Antonio de la Iglesia”; “4) 3º Manuel Leiras Pulpeiro”, etc. Na nosa versión optamos por deixa-la primeira numeración, e elimina-la segunda, xa que non tódolos parágrafos teñen esa segunda numeración].

³³ ós.

³⁴ aquí i-ali.

³⁵ Nunha primeira escritura aparece *automatico* e logo corríxeo por *automático*.

³⁶ Nunha primeira escritura aparece *vaise*, e logo corríxeo por *váise*.

³⁷ *pol-o menos ó de definizons*.

³⁸ *todol-os*.

³⁹ Nunha primeira escritura aparece „.

⁴⁰ *crasificazon*.

⁴¹ *prós*.

⁴² *vintetres*.

⁴³ Nunha primeira escritura aparece *i-ás*, e logo corríxeo por *ás*.

⁴⁴ Nunha primeira escritura aparece *arbitrarias*„.

⁴⁵ Nunha primeira escritura aparece *comezar*„.

⁴⁶ *non-o, eu-*.

⁴⁷ Nunha primeira escritura aparece *en proseguimento a esta primeira rebusca e escolma virán outros que o irán deixando mais escainado e mais porveitoso*.

⁴⁸ Nunha primeira escritura aparece *on*.

⁴⁹ *aquí as vou por*.

que podo, i-as outras como me viñeron ó⁵⁰ bico da pena, sen dar preferencias por me pareceren todas por igual merecentes da nosa gradeza.

Ó seguimento de cada un fago lixeiros comentarios, mais sempre dentro da mais enxel ouxetividade e sen almos de cosecemento inxusto⁵¹.

2) **Manuel Murguía.** *Historia de Galicia*. Ilustración I, tomo I páx.^s 571 a 577. Imprenta de Soto Freire, editor. Lugo, MDCCCLXV. [2] Pubrica cento setenta e nove refráns por orde alfabética.

En lixeira introduzón di que estes refráns son uns recolleitados na boca do pobo e outros tirados da coleizón⁵³ castelán do Comendador Hernán Nuñez, axuntados en 1555 en número de seis mil⁵⁴ e saláíase⁵⁵ de que ningún⁵⁶ galego se lembrese de os publicar arrincándoos⁵⁷ do medio dos casteláns onde estaban en mala ortografía e pior licción, restituíndoos el de unha edizón⁵⁸ inda peor que a primeira –a de Luis Manescal– en *H^a*.⁵⁹ Lérida 1621.⁶⁰

Nesta, como en outras moitas labouras, Murguía foi o grande precursor do noso aitual rexurdimento literario, e neste como en tódolos⁶¹ seus traballos, deixounos un vieiro fondo e ourentador de novos cultivos. Esta súa mangada de refráns é a mais anrega das coñecidas entre nós pois a da nunca ben gabada *Gramática* de Oviedo y Arce⁶² é de 1868.⁶³

Ten algunhas fallas léxicas⁶⁴, gramaticales e ortográficas que son mais fillas do tempo que do saber do autor que estaba acima de calquera cosecemento honrado.

⁵⁰ Ó.

⁵¹ Nunha primeira escritura aparece mais sempre dentro da mais enxela ouxetividade e sen ánimos de cosecementos inxustos.

⁵² *pax^s*.

⁵³ *coleizon*.

⁵⁴ Apud Jaime Fitzmaurice-Kelly, *Hist. de la Lit[eratura] Española*, p^a239. Madrid. [Nota dos editores. Supoñemos que Ventín cita aquí a 4^a ed. corr. de 1926 (Vda. e Hijos de Jaime Ratés, Madrid)].

⁵⁵ Nunha primeira escritura aparece *lament*.

⁵⁶ *ningun*.

⁵⁷ Nunha primeira escritura aparece *arrincandoos*.

⁵⁸ *restituíndoos el de unha edizon*.

⁵⁹ [Nota dos editores. Ignoramos qué obra pode ser esta. Posiblemente sexa o *Aparatus Concionatorum*. [seu loci communes ad contiones, ordine alphabeticus digesti] Tomus tertius (Dedicado al Ilmo. Sr. D. Baltasar de Moscoso y Sandoval, Cardenal de la Santa Iglesia de Roma, etc. Lyon, 162, 838 pp.) do que publicara o 10° tomo en 1614 e o 2° en 1616].

⁶⁰ Nunha primeira escritura aparece a primeira, de de Luis Manescal, en *H^a* Lérida 1621.

⁶¹ *todol-os*.

⁶² [Nota dos editores. Aquí obviamente Ventín ten un lapsus. Realmente está a falar de Saco y Arce, Juan Antonio (1868): *Gramática gallega*. Imp. Soto Freire, Lugo 1868, da que Gráficas Tanco de Ourense fixo unha reimpresión en 1967. Esa Gramática contén 581 refráns entre as páxinas 215-232 e, que saibamos, Eladio Oviedo y Arce non publicou gramática ningunha].

⁶³ No orixinal omítese...

⁶⁴ Nunha primeira escritura aparece *lexicas*, e logo corríxeo por *léxicas*.

3) **Antonio de la Iglesia**. *El Idioma Gallego. Su antigüedad y vida*. Tomo III. Páx.⁶⁵ 202 a 233⁶⁶. Biblioteca Gallega. La Coruña. 1886.

Publica douscentos e trinta e tres refráns en forma pareada e sen orde de ningunha crase, i-a seguir mais un abondoso número⁶⁷ de frases, ditos e comparanzas debidas ó seu irmán⁶⁸ o poeta e escritor don Francisco de la Iglesia⁶⁹ que as andou recolleitando da boca do pobo. Deste derradeiro son tamén⁷⁰ moitos dos refráns denantes citados e que se referen a cousas de pesca e do mar, e que están nas páxinas⁷¹ 224 a 227 do referido tomo.

Os recolleitados son cáseque⁷² todos os de Murguia agás os derradeiros recollidos⁷³ por don Francisco de la Iglesia que ten un outo valor folklórico e etnográfico⁷⁴ por estar especializados en pesca e marítimos⁷⁵.

O pareamento i-a forma de cuabras e triadas que o autor lle quixo dar fíxoos ás veces algo ambiguos mais tamén axudou á⁷⁶ mneumónica e iso serviu pra os manter mais acotio na fala do pobo⁷⁷.

Foi pena que limitazóns⁷⁸ editoriales lle non deixasen recolleitar moitos mais que nese tempo xa andaban imprentados como os catrocentos e tantos do *Diccionario* de Valladares que é de 1884, ou os do *Refranero Gallego*, inda inéditos e que foron premiados na Cruña no dito ano.

* Apud Jaime Fitzmaurice-Kelly, *Hist. de la Lit. Española*, p^a239. Madrid.⁷⁹ [3]

4) **Manuel Leiras Pulpeiro**, *Refranes Gallegos* no comprendidos en la colección del señor Oviedo y Arce, ni en la publicada en la revista *Galicia* por el señor Valladares. En *Galicia*, páxs. 565-[569], 636-[640], 773⁸⁰, ano de 1893. La Coruña. Andrés Martínez⁸¹ Salazar, editor.

⁶⁵ Pax^s.

⁶⁶ Ben mirado, os refráns chegan á páx. 227: o resto son maioritariamente locucións, non refráns.

⁶⁷ número.

⁶⁸ o seu irman.

⁶⁹ Nunha primeira escritura aparece o poeta e escritor (que as andou recolleit) don Francisco de la Iglesia.

⁷⁰ tamen.

⁷¹ estan nas paxinas.

⁷² caseque.

⁷³ Nunha primeira escritura aparece recolleitados.

⁷⁴ folkloriko e etnografico.

⁷⁵ Nunha primeira escritura aparece marítimos.

⁷⁶ fixo-os as veces algo ambiguos mais tamen axudou a a.

⁷⁷ prá os manter mais acotio na fala do pobo e omítese ..

⁷⁸ limitazons.

⁷⁹ No orixinal omítese ..

⁸⁰ [Nota dos editores. Completamos entre corchetes as páxinas das edicións].

⁸¹ Martinez..

Nos números 9 e 12 ós que corresponde a paxinazón⁸² 565 e ss. e 773 ven publicados cento cinco refráns por orde alfabética⁸³ e soilo alcanza o primeiro a letra M; o derradeiro é de ratificazóns. Non me foi posíble achar o que lle correspondía a p^a 636 e ss. que terían⁸⁴ as letras N a Z incrusivas. Cativa sorte a dos nosos refraneiros: ou fican inéditos ou son publicados en revistas ou nos folletíns⁸⁵ dos xornaes; isto é, ten a vida efémera das follas voadeiras e que asemade chegan a ser lidas e gardadas por tódolos⁸⁶ lectores. Se alguén⁸⁷ se intresa por eles vese defraudado nas súas arelas porque lle é humanamente imposíble chegar a xunta-los⁸⁸ varios números publicados.

Esta colección de Leiras Pulpeiro ten sobre as outras a vantaxe de seren inéditos, algo polémicos como o seu subtítulo⁸⁹ o suxere, e esencialmente populares; pena que as obras deste grande poeta que estaban en vía de publicación pola editorial Nós e patrocinadas polas⁹⁰ colonias galegas de América ficasen no tomo primeiro porque nelas tiñamos moito que aprender os da nosa xerazón, no senso racial.

5) **Eugenio Carré Aldao.** *Literatura Gallega* páxinas 187 a 189. 2ª. edición Manecí, editor. Barcelona, 1911.

Dános sesenta e seis refráns por orde alfabética⁹¹. Son ben poucos pra quen di na páxina⁹² 566 da mentada obra ⁹³ que en 1908 publicou na revista *A Nosa Terra*⁹⁴ – sempre a eterna revista! – un “Refranero gallego”, “el mas completo publicado hasta el día” mais por iso non deixan de ser meritorios pois ten bastantes que non ven nos denantes citados.

6) **Antón⁹⁵ Noriega Varela.** “Reportorio de refrás pra tódolos meses do ano” (Recollidos por Antón⁹⁶ Noriega Varela e compretados cos publicados polo⁹⁷ Señor Machado y Álvarez no tomo IV da *Biblioteca de las tradiciones populares españolas*, quen os tomou da *Gramática*⁹⁸ *Gallega* de Saco y -Arce). *Nós* ⁹⁹ nº 3, de 30 de decembro de 1920, pág.^s ¹⁰⁰ 16 a 18.

⁸² *Nos numeros 9 e 12 ós que corresponde a paxinazon.*

⁸³ *alfabetica.*

⁸⁴ *correspondía e terían.*

⁸⁵ *folletins.*

⁸⁶ *que asomade chegan a ser lidas e gardadas por todol-os.*

⁸⁷ *alguen.*

⁸⁸ *xuntal-os.*

⁸⁹ *subtido.*

⁹⁰ *pol-a e pol-as.*

⁹¹ *alfabetica.*

⁹² *paxina.*

⁹³ *Nunha primeira escritura omítese obra.*

⁹⁴ *A nosa terra.*

⁹⁵ *Anton.*

⁹⁶ *Anton.*

⁹⁷ *c'os, pol-o.*

⁹⁸ *Gramatica.*

⁹⁹ *Nos.*

¹⁰⁰ *Decembre e pax.*

Recolle oitenta e catro refráns por orde de meses. É sempre un paso mais adiante no balanço do noso refraneiro o publicar algúns inéditos, i-ó mesmo tempo un méreto pola súa divulgazón.¹⁰¹ [4]

7) **Antón Noriega Varela.** *Como falan os brañegos*. Ed^{al}. Nós, A Cruña, 1928.

(*Locucións, frases, modos adverbiais, unha leria prós rapaciños, refráns, cantares i- adiviñanzas.*) Subtído ben esteso e que nos di o que encerran as 109 páxinas deste porveitoso libríño. Ten trescentos e dez refráns, moitos deles xa publicados. É notabre esta obriña por unha anovazón na forma de nolos¹⁰² apresetar: deixa a forma alfabética pra utilizar o infinitivo do verbo predomiñante do refrán; non é que esta sexa unha forma definitiva e sen defeitos unha ves que habendo¹⁰³ moitos refráns con dous verbos será preciso andar de folla en folla a catalos¹⁰⁴, tal como por eixemplo: *Quen non aparece, esquece*, que non se sabe se está no verbo *aparecer* ou no *esquecer*, porque amos son predomiñantes; outras veces é o carecemento do verbo en forma visibre e clara: *Nubes á ribeira, vellas á raxeira; nubes á montaña, vellas á borralla*¹⁰⁵ en que se pode supor o infinitivo *ir* mais que non se ve. Con todo, mentres non teñamos unha crasificazón por materias rigorosamente disciplinada, esta parece a mais acabada porque a alfabética¹⁰⁶, seguida á risca, acumularia tal número de refráns algúns¹⁰⁷ artigos (os indefinidos o, a, os, as) que o achar un refrán cando fai falla sería¹⁰⁸ traballo de mouros.

8) **Antón¹⁰⁹ Noriega Varela.** “Sabiduría¹¹⁰ Popular”. En *Galicia en Madrid. Órgano de Lar Gallego*. Comeza no nº 37 correspondente a xaneiro de 1935.

Abre a coleición¹¹¹ con un epígrafe do grande vernaculista portugués Camilo Castelo Branco que por si soilo é un tratado de glotoloxía: *Eu leio muito pelo dicionario inédito do povo*.

Prosegue nesta nova edeición o sistema dos infinitivos verbales como guieiros pra crasificazón dos refráns, no resto repete os denantes publicados i-axunta algúns¹¹² novos. Ós¹¹³ grandes méretos de Noriega Varela como poeta hai que engadirlle o non mais pequeno de folklorista e divulgador da nosa produción popular.

¹⁰¹ *alguns inéditos i-ó mesmo tempo un méreto pola súa divulgazón e omítese ..*

¹⁰² *nol-os.*

¹⁰³ *havendo.*

¹⁰⁴ *catal-os.*

¹⁰⁵ *Nubes á ribeira, vellas á raxeira; nubes á montaña, vellas á borralla.*

¹⁰⁶ *alfabetica.*

¹⁰⁷ *alguns.*

¹⁰⁸ *seria.*

¹⁰⁹ *Anton.*

¹¹⁰ *Sabiduria.*

¹¹¹ *coleizon.*

¹¹² *alguns.*

¹¹³ Nunha primeira escritura aparece *Os* e logo corríxeo por *Ós*.

9) **Armando Cotarelo Valledor.** *Cancioeiro da Agulla* Foi publicado na revista *Nós*¹¹⁴ nº 82, 84 e 85, e en volume separado. En *Nós* nº 85, ó¹¹⁵ rematar as copras ven vinte refráns, na súa maioría xa publicados; estes ten a vantaxe de seren todos adicados a un oficio, o que ata de agora non se tiña¹¹⁶ feito.

10) **Florentino L. Cuevillas e Xoaquín¹¹⁷ Lourenzo,** *Vila de Calvos de Randín.*¹¹⁸ Seminario de Estudos Galegos. Santiago, 1930. Páxina¹¹⁹ 67.

Recolleitan vinte refráns e trece ditos, separazón arbitraria e sen razón¹²⁰ [5] pois o que dan como “ditos” os recolleitadores devanditos,¹²¹ rexístanse como refráns e con enteiro acerto:¹²² *Se Pra fame non hai pan pode* é refrán na crasificazón dos A. A. por certo que tamen o será *Canto mais presa mais vagar* que crasifican como dito.

Unha cousa nos ensina esta monografía: é a extensión da zona en que se repeten os mesmos refráns, porque os recolleitados polos¹²³ folkloristas e literatos denantes mentados son de Lugo e da Cruña principalmente, e estes son de Ourense, e non se defrencian en ren uns dos outros.

11) **A. das C. (Álvaro¹²⁴ Maria de las Casas)** *Refraneiro Galego*. Nós. Santiago. S/ano. -É de 1.935- Reparte o autor o seu folletíño (32 páxinas, imprentadas a custa dos Almacenes Dolores Iglesias, de Santiago, pra distribuir ós¹²⁵ seus freigueses) en dúas sezóns: unha os doce meses do ano por orde cronolóxica¹²⁶ i-outra de “Consellos”. A primeira, a mais estesa, repete moitos dos xa conecidos, i-a derradeira en número de cincuenta e oito ten algúns¹²⁷, eruditos de mais, pro¹²⁸ en ambas partes aporta novos eixemprares. Avalora esta coleición un prólogo escrito en moi bo galego aconsellando os¹²⁹ labregos que: “*No teu país fala sempre a tua lingo; o que non-a entenda que aprenda: tamén ti cando seas polo¹³⁰ mundo tes que aprender outras falas*”.

Merece loubanzas a casa que a repartiu entre os seus siareiros porque fixo así¹³¹ unha boa obra de galeguismo enxebre i-honesto.

¹¹⁴ *Nos.*

¹¹⁵ Nunha primeira escritura aparece *o* e logo corríxeo por *ó*.

¹¹⁶ Nunha primeira escritura aparece *tina*.

¹¹⁷ *Xoaquin.*

¹¹⁸ *Randín.*

¹¹⁹ *Paxina.*

¹²⁰ *separazon arbitraria e sen razon.*

¹²¹ Nunha primeira escritura omítese „.

¹²² Nunha primeira escritura omítese „.

¹²³ *pol-os.*

¹²⁴ *Alvaro.*

¹²⁵ *ós.*

¹²⁶ Nunha primeira escritura aparece *cronoloxica.*

¹²⁷ *alguns.*

¹²⁸ Nunha primeira escritura aparece *mais* e logo corríxeo por *pró*.

¹²⁹ *ós.*

¹³⁰ *tamen, pol-o.*

¹³¹ *asi.*

12) **Urbano Santana**. “Folk lore de Sandiás”, Xinzo de Lima. En Revista *Nós* nº90. Trae dezanove refráns¹³² que pouco ven a adiantar sobre os denantes descritos,¹³³ o que ven é a corroborar ideas encol das zonas de difusión¹³⁴, como xa dixer^{ss}10.

13) **Francisco Lanza**. “Falan os de Ribadeo”. En Rev. *Nós* nº118.

Este xa entra por outros vieiros: os cento sesenta e sete “refrais” que nos presenta ven crasificados en I, Agrícolas¹³⁵. Do Tempo. II, De conducta. III, Da hixiene.¹³⁶ Da saude. IV, Satíricos. Festivos. É o primeiro intento de sistematización razoada no xénero,¹³⁷ antre¹³⁸ nós (dos que eu conezo, está visto) e nin sempre moi rigoroso, especialmente os do derradeiro epígrafe. Cada unha das crasificazóns¹³⁹ ven por orde alfabética¹⁴⁰ e ten bastantes inéditas ou polo¹⁴¹ menos con variantes locais e de outro valor filolóxico.

14) **Buenhijo Pérez Sobrino**, de Redondela. Coleición manuscrita. Contén setecentos sesenta e tres refráns.

É a mais estesa das que conezo; está integrada por tódolos¹⁴² de Murguia e de Antonio de la Iglesia e ten moitos de recoleición persoal. Reséntese de [6] falta de pureza léxica i-algúns están en tan ruín¹⁴³ lizón que se tornan incompresibres. Con todo foi pena que o recolleitador os non imprintase. Autorizado por él incruimos nesta colección dándolle a crasificazón dos outros porque na del estaban sen orden de ningunha cras. Non ten data.

15) Na abundosa literatura galega dendes dos Cancioeiros medievos ata arestora achei moitos e moi diferentes eixempres que por un lado viñeron arriquecer esta colección e por outro confirman a enxebriedade racial de moitos que xa estaban publicados¹⁴⁴.

Mais onde a mese foi mais abundosa e variada, foi na boca do pobo. Andei de aldea en cidade e de vila en lugar, por tódolos¹⁴⁵ currunchos de Galicia, de caderniño na alxibeira e de lapes na man, á¹⁴⁶ cata de eiximprares novos e vellos. Ninguén pode saber, agás os que se adican a esta tarefa ingrata, a ledicia¹⁴⁷ que nos enche a i-alma

¹³² *refrans.*

¹³³ Nunha primeira escritura aparece „

¹³⁴ *difuson.*

¹³⁵ *Agrícolas.*

¹³⁶ Nunha primeira escritura omítese „

¹³⁷ Nunha primeira escritura omítese „

¹³⁸ Nunha primeira escritura aparece *entre*.

¹³⁹ *crasificazons.*

¹⁴⁰ *alfabetica.*

¹⁴¹ *pol-o.*

¹⁴² *todol-os.*

¹⁴³ *i-alguns estan en tan ruin.*

¹⁴⁴ Nunha primeira escritura aparece *por un lado viñeron arriquecer esta colección e por outro viñeron confirmar a enxebriedade racial de moitos que xa estaban publicados.*

¹⁴⁵ *todol-os.*

¹⁴⁶ *á.*

¹⁴⁷ Nunha primeira escritura aparece *o cosecemento.*

cando, ó¹⁴⁸ volver de un viaxe, repasan os nosos papeles nos atopamos con un refrán, dito ou cantiga novos pra nós, apracimento que eu coído semellante ó¹⁴⁹ de un entomoloxista que despois de unha xirbada afadigosa prende un bestigo de unha especie non crasificada;¹⁵⁰ mais ó¹⁵¹ naturalista inda lle queda o galardón¹⁵² de o poder bautizar ó¹⁵³ seu gosto e con un nome de afención, mentres que ó¹⁵⁴ folklorista soilo o recompensa o pracer de axuntar mais unha areiña¹⁵⁵ ó¹⁵⁶ montón, das que estaban a piques de se perder.

15)¹⁵⁷ **O idioma.** – O noso idioma, río nacido do esborrallamento social na Idade Media, fecundizou a mais rexa inspirazón i-a mais outa manifestazón lírica que rexista a historia literaria no ocidente peninsuar, nun cativo prazo de dous¹⁵⁸ séculos (dendes do XII ó¹⁵⁹ XIV.)

Despois parece que modestamente arrependido de tanto rumbar, a semellanza de algúns¹⁶⁰ ríos físicos, enterrouse como inspirador artístico por seis séculos e non deu razón de si ata que, a mediados do século XIX, rexurdiu con a puxanza anterga pra novos conquermientos. Do seu cachoar soterráneo¹⁶¹ de cote borbullano fontenlas que mainiñamente ian fecundizando ermos que se fixeno xardíns¹⁶² frolidos e valgadas dondas, que son o inda non orgaizado e inimitable *Corpus* das nosas cantigas populares; os contos, leendas, apólogos i-adiviñanzas que inda menos orgaizados andan de boca en boca, perdéndose,¹⁶³ endemal ben [7] a miude¹⁶⁴, i-os refráns, proverbios, ditos, frases, e comparanzas que atestan ó¹⁶⁵ mundo hispánico a nosa persoalidade. As augas¹⁶⁶ destas fontenlas fono medrando i-arrecadadas en tódolos¹⁶⁷ currunchos desta nosa Galicia fono formando regueiros que se axuntano¹⁶⁸ ó río ó¹⁶⁹ rexurdir e que lle servino¹⁷⁰ de trazo de unión con o pasado, formando así¹⁷¹ un soilo corpo con

¹⁴⁸ ó.

¹⁴⁹ ó.

¹⁵⁰ Nunha primeira escritura aparece ,.

¹⁵¹ ó.

¹⁵² *galardon*.

¹⁵³ o.

¹⁵⁴ ó.

¹⁵⁵ Nunha primeira escritura aparece *liña*.

¹⁵⁶ ó.

¹⁵⁷ No orixinal Ventín repite dúas veces o número 15, e na nosa edición mantemos esa numeración errónea do manuscrito.

¹⁵⁸ Nunha primeira escritura aparece *tres*.

¹⁵⁹ ó.

¹⁶⁰ *alguns*.

¹⁶¹ *soterraneo*.

¹⁶² *xardins*.

¹⁶³ Nunha primeira escritura omítese ,.

¹⁶⁴ *amiude*.

¹⁶⁵ ó.

¹⁶⁶ Nunha primeira escritura aparece *i-augas*.

¹⁶⁷ *todol-os*.

¹⁶⁸ Nunha primeira escritura aparece *axuntaron* e logo corríxeo por *axuntan-o*.

¹⁶⁹ *o río ó*.

¹⁷⁰ Nunha primeira escritura aparece *servino* e logo corríxeo por *servin-o*.

¹⁷¹ *asi*.

carateirísticas¹⁷² racialmente enxebres. Eles mantiveno¹⁷³ o senso lírico, humorístico¹⁷⁴ e satírico da raza, que non se deixou ausorber por Castela que pretendere eixerer a hexemonía peninsuar; e que tivo persoalidade rexa abondo pra se non deixar arrastar no corrente imantada de Portugal que lle era mais afín¹⁷⁵, vivendo como irmán probe á¹⁷⁶ beira do ricacho e do vinculeiro sen claudicar e sen esmolar favores de ningún, pódose ora ó lado dun ora ó¹⁷⁷ lado doutro, mais sempre sua, eisencialmente sua, de i-alma meiga e de corazón limpo.

16) **A grafía i-a ortografía**¹⁷⁸. – Ó recollelos¹⁷⁹, cando xa foran pubricados por outros, respeitei a ortografía, a grafía, a puntuazón i-as variantes léxicas¹⁸⁰, dando destas derradeiras tantas cantas conecín, agás as sinonimias fraseolóxicas como: “O que” no lugar de “Quen”; “Valmais”, no lugar de, “É mellor”, ou vice-versa, e outras que en ren alteraban o senso léxico e ideográfico do refrán¹⁸¹ e que non foron senón a forma persoal de quen os dixo, afixada polo¹⁸² recolleitador. E como non pagaba a pena o cansar a atenzón¹⁸³ con estas cativeces, deixei de os rexistar.

17) Moitos dos refráns aquí¹⁸⁴ rexistados como galegos ven nos refraneiros portugueses e nos casteláns¹⁸⁵ como propios das devanditas rexións da península, mais o noso pobo repéteos acotío¹⁸⁶ como propios e como tal os hai que reconecer. Se fixermos un estudo comparativo dos do resto da península e con os de outras terras de linguas vivas ou mortas, veremos que tamén¹⁸⁷ non son orixinales, mais por iso non diremos que deixen de ser portugueses ou españoles e dentro destes cataláns, lemosíns¹⁸⁸ ou bables. O pobo, como Molière¹⁸⁹, cata as imaxes representativas do que quere decer onde as acha, e non queda diminuído por seren alleas, o caso é que elas de unha forma nidia e grafica dean¹⁹⁰ a sensazón do que el quixo espresar.¹⁹¹

¹⁷² Nunha primeira escritura aparece *carateirística*.

¹⁷³ Nunha primeira escritura aparece *mantiveno* e logo corríxeo por *mantiven-o*.

¹⁷⁴ *humorístico*.

¹⁷⁵ *afín*.

¹⁷⁶ *a*.

¹⁷⁷ *ningun, pondose ora ó lado dun ora ó*.

¹⁷⁸ *A grafía i-a ortografía*. [Nota dos editores. Non nos parece certa esta apreciación de Ventín porque as adaptacións das citas á fonética e morfoloxía de Moscoso son innegables, como deixamos visto no apartado referido ó prólogo do refraneiro].

¹⁷⁹ *Ó recollel-os*.

¹⁸⁰ *ortografía, a grafía, a puntuazon i-as variantes lexicas*.

¹⁸¹ *ideografico do refran*.

¹⁸² *pol-o*.

¹⁸³ *atenzon*.

¹⁸⁴ *aquí*.

¹⁸⁵ *castelans*.

¹⁸⁶ *acotio*.

¹⁸⁷ *tamen*.

¹⁸⁸ *catalans, lemosins*.

¹⁸⁹ *Moliere*.

¹⁹⁰ Nunha primeira escritura aparece *dean* e logo corríxeo por *déan*.

¹⁹¹ No orixinal omítese ..

Bastante razón¹⁹² tiña o vello mestre Juan de Mal Lara¹⁹³ cando referíndose ó refrán i-á¹⁹⁴ sua divulgazón dixo que: *corre por todo el mundo de boca en boca, segun moneda que va de mano en mano gran [8] distancia de leguas, y allá vuelve con la misma ligereza por la circunferencia del mundo, dejando impresa la señal de su doctrina.* Apud Francisco Rodríguez Marín. *Miscelánea de Andalucía*, páx^a 235. Ed. ^{al} Páez. Madrid, 1927.

E non son soilo das difrentes rexións da península, son das mais apartadas partes do mundo e dos mais diversos tempos donde as migrazóns¹⁹⁵ humanas os fono recolleitando e sementando aquí i-ali¹⁹⁶, adaitándoos¹⁹⁷ cada pobo á¹⁹⁸ sua idiosincrasia racial, nazonalizándoos¹⁹⁹ así²⁰⁰, sen emporiso perderen a sua caraiteirización humanística; non sendo menos o noso pobo neste senso, que apesar de illado nun cantíño de Europa, foi capaz de emparellar con os mais adiantados neste ramo da mal chamada filosofía vulgar.

18) **Definizóns**²⁰¹. – Nesta materia de Filosofía Vulgar (ou que millor nome teña), a crasificazón é un balado posto no meio da chaira que non deixa correr ceibemente. Tódolos²⁰² recolleitados non son refráns²⁰³ no senso antergo desta verba; mais non o²⁰⁴ sendo, ¿que nome se lle ha de dar? – ¿Proverbios? ¿Adaxios? ¿Ditos? ¿Comparanzas? Son tantos, tan difrentes e tan afíns²⁰⁵ que non é moi doado eixempificar en separado cada un, ²⁰⁶ pois moitas veces entran polo²⁰⁷ terreo viciño sen se contornaren difinitivamente.

Leroux de Lincy, un dos criadores da paremioloxia de arestora, publicou en 1842 o seu *Livre des proverbes français* en dous tomos, e nel enfeixou toda cras de deceres populares ata mesmo os alcumes das xentes, das vilas e dos pobos, estudándolle, no que poido as orixes e relacións.

O mesmo tiña feito no referente ó²⁰⁸ ataballoamento da crasificazón, o Mestre Gonzalo Correas. No seu *Vocabulario de Refranes y Frases Proverbiales* encaixou sentenzas

¹⁹² *razon.*

¹⁹³ *Mal-lara.*

¹⁹⁴ *ô refrán i-â.*

¹⁹⁵ *migrasons.*

¹⁹⁶ *aquí i-ali.*

¹⁹⁷ Nunha primeira escritura aparece *adaitandos.*

¹⁹⁸ *a.*

¹⁹⁹ Nunha primeira escritura aparece *nazonalizandos.*

²⁰⁰ *asi.*

²⁰¹ *Definizons.*

²⁰² *Todol-os.*

²⁰³ *refrans.*

²⁰⁴ *non-o.*

²⁰⁵ *afíns.*

²⁰⁶ Nunha primeira escritura omítese ,.

²⁰⁷ *pol-o.*

²⁰⁸ *ô.*

morales, ditos, máximas e toda a cras de ditos referentes á²⁰⁹ chamada “deceres dos vellos”. Apenas fixo unha separazón no devandito libro prás²¹⁰ “Frases” (da páxina²¹¹ 523 ata 662) que non era posíbele²¹² metelas no meio dos denantes apuntados.

Eu non fuxín á²¹³ lizón destes vellos mestres i-así axuntei en boa compañía tódolos²¹⁴ deceres desta cras con o chamadoiro común de “Refráns”²¹⁵, inda mesmo sabendo que moitos están ben lonxe de o ser, en parte pola²¹⁶ razón de que nestas labours canto mais grande for o repartimento mais enrevesada será consulta, e en parte polo caristioso que sería²¹⁷ o achar un molde definitivo pra calquera das formas mentadas. Ben sei que non [9] ha de faltar quen pense que esta é disculpa de nugalleiro que non quixo ou non soubo facelo²¹⁸ millor, mais a eses déixolle a ledicia de o faceren eles millorando con sua laboura o noso folklore e facendo con iso merecementos pra lle ficarmos gradecidos.

19) Non faltarán quen pescude: ¿Qué facemos nós ó andar á²¹⁹ rebusca destas toleiradas sen valor? A resposta é ben doada: – Percurámonos a nós dentro de nós mesmo, onde estabamos perdidos.

E pra nos acharmos temos que mergullar ata o fondo da nosa i-alma, esprorar tódolos²²⁰ currunchos da nosa sensibilidade e ir catar as pérolas que estan alapadas nos cantiños esquecidos, en forma de refráns, cantigas, contos, leendas etc., espello psicolóxico onde se reproduce enteira e verdadeira a nosa persoalidade. Que ela eisiste con rexa vidualidade, estano²²¹ a decer as suas manifestazóns emotivas no campo do arte popular i-anónimo, neste arte eispontáneo e inspirado, ceibe de regras e de artificios retóricos, que está a berrar a sua orixinalidade ós²²² catro ventos do mundo; arte limpo e baril que vai no ronsel de tódalas²²³ arelas da humanidade con persoalidade propia, inda mesmo cando é adaitado de outros pobos.

Desta nosa persoalidade soilo dubidan os malpocados que non arriscan unha pasada sen as muletas do centralismo suicida con medo a cair, ou a desleigados que arrastados por unha ganancia desmedida, ata o mundo lle parece pequeno prá²²⁴ satisfacer.

²⁰⁹ á.

²¹⁰ prás.

²¹¹ paxina.

²¹² posíbele.

²¹³ fuxin á.

²¹⁴ i-así axuntei en boa compañía todol-os.

²¹⁵ comun de “Refrans”.

²¹⁶ pol-a.

²¹⁷ pol-o caristioso que sería.

²¹⁸ facel-o.

²¹⁹ ó andar á.

²²⁰ todol-os.

²²¹ estan-o.

²²² ós.

²²³ todal-as.

²²⁴ prá.

20) Non vou cair na gabachada de afirmar que esta é a mais completa das coleicións de refráns²²⁵ das ata arestora feitas no noso idioma: isto tense repetido tantas veces que xa non debe merecer creto a ninguén²²⁶; o que si podo decer é que ás²²⁷ denantes citadas (2 a 13) engadín moitos e estes foron da mais enxel raizame racial, non me asombrando pra iso nin mesmo os de fondo mais indecente ou obsceno.

Murguía, o grande, o proteico, o maior sementador de arelas raciales no seu tempo en nosa terra, deixounos dito: *no deseamos otra cosa, sino que algun dia aparezca una verdadera y copiosa colección de refranes gallegos, que venga a llenar el vacio que en estas cosas se advierte entre nosotros* (Manuel Murguía. *Historia de Galicia*. Tomo I, páxina²²⁸ 572. Lugo, 1865).

Esta miña coleición non ven ateigar o oco que il achara, pro²²⁹ ven [10] erguerlle unha parediña ó²³⁰ grande edificio en construzón. Dio-lo²³¹ queira que non desmereza moito do resto da obra que canteiros mais artistas e mais mestres no arte estan construíndo.

Se iso me acontece ben pagado fico das anguriantes canseiras que levei.

Moscoso, 24 de febreiro de 1936.²³²

José Augusto Ventín²³³ Durán

²²⁵ *coleizons de refrans.*

²²⁶ *ninguen.*

²²⁷ *ás.*

²²⁸ *paxina.*

²²⁹ *pró.*

²³⁰ *ó.*

²³¹ *construzon. Diol-o.*

²³² *Febreiro e omitese ..*

²³³ *Ventin.*

Táboa²³⁴

		Páxina
	<i>Alpendrado</i>	1
1	<i>Mesa, coíña e despensa</i>	11
2	<i>Beber</i>	25
3	<i>A familia</i>	29
4	<i>Agrícolas</i>	35
5	<i>Meteorolóxicas</i> ²³⁵	51
6	<i>O tempo</i>	59
7	<i>Animales</i>	67
8	<i>O lar</i>	79
9	<i>Hixiénicos</i> ²³⁶	93
10	<i>Legalistas</i>	101
11	<i>Eigrexa</i>	105
12	<i>Indecentes</i>	111
13	<i>Xeográficos</i>	115
14	<i>Supersticiosos</i>	123
15	<i>Amor</i>	129
16	<i>Humorísticos</i>	137
17	<i>Consellos</i>	153
18	<i>Pesca</i>	165
19	<i>Eruditos</i>	171
20	<i>Desportos</i>	173
21	<i>Costumes</i>	177
22	<i>Eixemplos</i>	187
23	<i>Indifinidos</i>	197

²³⁴ *Taboa*. Esta táboa aparece na páxina 595 do manuscrito I, e a paxinación que aquí aparece corresponde a ese manuscrito.

²³⁵ *Meteorolóxicas*.

²³⁶ *Hixienicos*.

	<i>Alcumes xenofóbicos</i>	250
	<i>Alcumes referentes a calidades e defeitos persoais</i>	252
	<i>Pragas</i>	255
	<i>A laranxa pola mañán é ouro, ó medio é prata i-a²³⁷ noite mata.</i>	301
	<i>¡Con que peixe ronca o mar!</i>	302
	<i>Santo de perto non fai milagre.</i>	302
	<i>A can vello n'hai tustús²³⁸.</i>	303
	<i>Por marido reiña e por marido mesquiña.</i>	304
	<i>Non é polo ovo, é polo foro²³⁹.</i>	305
	<i>Tella de igrexa-Labrador caçador-O lume ó pé da estopa²⁴⁰</i>	306
	<i>Son as mañas d'Alemaña.</i>	307
	<i>Abre un porco e vera-lo teu corpo.²⁴¹</i>	310

²³⁷ *pol-a mañán é ouro, ó medio é prata i-a.*

²³⁸ *tustus.*

²³⁹ *pol-o ovo, é pol-o.*

²⁴⁰ *ô.*

²⁴¹ *veral-o.*

2.1.1.1. MESA, COCIÑA E DESPENSA. AS COMIDAS, O COMER, OS LARPEIROS, OS ALARBIOS, A FAME

1 **A barba do home, se o gana, tamén o come** ²⁴². (A:003-028,D:001-004,I:011-004).

2 **A boa fame n'hai pan duro** ²⁴³. (B:030b,D:013-132,F:12,I:014-052/375).

A quien tiene hambre, todo a rosquillas le sabe. (RMarin6666:27). *La mejor salsa es el hambre.* (Cervantes). *La mejor salsa es la hambre y buenas ganas.* (Correas:259). *À bon appétit peu de mets résistent.* (Hachette1904:345). *A chi é affamato, ogni cibo é grato.* (RMarin6666:27). (NoriegaGM39).

3 **A cabeza do budión diante de ti a pon, i-a da boga diante da tua sogra** ²⁴⁴. (F:35,I:024-220).

(Correas:97-2^a). *Di que é galego i-asturián* ²⁴⁵.

4 **A carne carne cria, non comas peixe que é auga fría** ²⁴⁶. (A:078-067,D:010-102,F:47,I:016-099).
(Ver nº 24 e 135).

5 **A carne carne cria, o peixe é auga fría, o viño é sangue, o pan é panza i-o mais é contradanza** ²⁴⁷.
F: *peixe auga*, *i-ô resto* (F:48,I:024-225).
(Rebordelo, Cotobade).

6 **A coda dura o dente aguza.** (D:011-108,F:53,I:014-051).
(LeirasGalicia9:565).

7 **A comer, vamos; a traballar, vaian** ²⁴⁸. (D:011-109,F:55,I:017-104).
(LeirasGalicia9:565).

8 **A danza sai da panza.** (A:022-235,C:083,D:003-024,I:012-024/338).

Tripas llevan pies; que non pies tripas. (Castillo:99). *Las tripas están llenas, que ellas llevan piernas.* (Núñez:120).
Turco: L'orso che ha fame non danza. (Gubernatis:351).

9 **A fame e o frío fan ir á casa do nemigo** ²⁴⁹. A: *de nemigo*; E: *Fame e frío, enemigo* (A:030-314,D:004-037,E:232-084,I:013-037).
(NoriegaGM39).

10 **A fame entra pola porta da corte e vaise sentar á do forno** ²⁵⁰. B, D(010-105): *sentar na porta do forno*; D(059-197): *vai sentarse á porta do forno* (B:006a-121,D:010-105/059-197,I:017-101).

11 **A gana de comer fai a vella correr** ²⁵¹. (A:006-064,D:001-009/020-209,I:011-009).
(NoriegaGM37).

12 **A miña barriga chea, sexa de palla ou de aveá.** (A:073-019,D:009-086,I:016-085).

13 **A moita fame non hai pan podre.** (A:045-480,B:030b,D:005-051,I:014-050/375,R:C171/38).
Ver nº 2.

14 **Á muller i-á mula pola boca lle entra a formosura** ²⁵². (A:055-591,D:017-175,I:020-166).

15 **A muller i-a sardiña, pequeniña** ²⁵³. (A:002-016,D:001-002,I:011-002).

²⁴² A,D,I: *gana tamen-o*.

²⁴³ B, I(375): *non hai*.

²⁴⁴ F: *budion*.

²⁴⁵ *asturian*.

²⁴⁶ A, D, F: *A carne*; D, F: *cria, fría*.

²⁴⁷ I, F: *A carne*; I: *cria*; *fría*; *viño*, *sangre*; *pan, panza*; *i-ô e contradanza*; F: *viño e, i-ô*.

²⁴⁸ F: *A comer vamos, a traballar vaian*.

²⁴⁹ A: *a casa*; D, E: *frío*; D, I, E: *á casa*.

²⁵⁰ B, D, I: *pol-a*; B: *váise*; D(059-197): *á*; I: *a*.

²⁵¹ D(020-209): *comer*.

²⁵² A, D, I: *i-á, pol-a*; D, I: *Á muller, mula*.

²⁵³ A, D: *i-á*.

- 16 **A muller i-a troita préndese pola boca** ²⁵⁴. A: *prendense* (A:001-007,D:001-001,I:011-001).
- 17 **A muller que non come cand'o marido o millor da ola xa o ten comido** ²⁵⁵. C: *canda o* (C:063,I:024-230/331).
La mujer que a su hora no quiere comer, o ha comido ya, o comerá despues. (RMarin12600:167). *La vaca que comió antes ó despues, no come con los bués.* (Correas:498). Siciliano: *La vacca que nun mancia cu lu voi, o ha manciato o manciara dipoi.* (RMarin12600:167-2^a). (Varte. no nº 1713).
- 18 **A muller que non come cand'o marido ou espera comer ou xa ten comido** ²⁵⁶. B, C, D, I: *con o marido*; C: *xa o ten comido* (A:075-032,B:043b,C:063,D:004-035,I:013-035/331).
Ver nº 17.
- 19 **A perdís coa man no narís** ²⁵⁷. A: *con a* (A:070-751,D:008-082,I:015-082).
- 20 **A poesia está no cazolo e na chirouvía** ²⁵⁸. D: *cazole* (A:055-593,D:007-065,I:015-066).
- 21 **A quen queiras mal cómelle o pan i-a quen queiras ben tamén** ²⁵⁹. A, D: *e a* (A:018-192,D:003-021,I:012-021).
- 22 **A quen ten pan e capelo nunca lle falta mancebo**. D: *A que* (D:011-110,I:017-105).
(LeirasGalicia9:566).
- 23 **A sardiña por abril cóllea polo rabo e déixaa ir e en maio ása no borrallo** ²⁶⁰. B: *sardiña de abril*; A, B, D: *por Maio* (A:064-692,B:036b,D:007-072,I:015-072).
Sol de Abril, abre a mão, e deixa-o ir. (Morais:verba mão).
- 24 **A sardiña, auga fría i-a carne carne cria** ²⁶¹. (D:013-128,I:018-121).
(NoriegaGM37).
- 25 **A troita e o unto, canto mais vellos, millor** ²⁶². (A:071-760,D:008-083).
- 26 **A vaca que non come cand'os bois ou come antes ou despois** ²⁶³. A: *c'os bois*; B, C, I(331): *ou comeu antes*; B: *ou come despois*; C, I(331): *comerá despois* (A:029-306,B:043b,C:063,D:004-034,I:013-034/331).
Ver nº 17.
- 27 **A verdura no outono cómea o seu dono** ²⁶⁴. D(047): *en Outono comea seu dono* (D:011-111/047-077,I:017-106).
(LeirasGalicia9:566).
- 28 **Abril frío e fornos quentes, alegría prós meus dentes** ²⁶⁵. D(16): *frío, fornos* (D:011-107/016-165,F:26,I:017-103).
(LeirasGalicia9:565).
(NoriegaBrañegos:102).
-
- ²⁵⁴ A, D: *i-á*; A, D, I: *troita*, *pol-a*.
²⁵⁵ C, I: *marido*,; I(024): *cando o*, (331): *cand'ó*.
²⁵⁶ A, B, C, D, I: *marido*,; I(331): *comer*.
²⁵⁷ I: *co a*.
²⁵⁸ A: *poesía*, *chiroubía*; D, I: *esta*.
²⁵⁹ A, D: *comelle*; D, I: *mal*, *pan*,; A, D, I: *ben*, *tamen*.
- ²⁶⁰ A, D: *Abril*, *Maio*; A: *collea*; A, B, D, I: *pol-o*; A, B, I: *deixa-a*; A, B, D, I: *ir*,; A: *asaa*; B, I: *abril*,; B, D: *cólle-a*; B, I: *asa-a*; D: *deixá*, *asá*; I: *maio*.
²⁶¹ D: *fría*,; D, I: *carne*,; I: *sardiña*, *fría*, *cria*.
²⁶² D: *i-ó unto*, *vellos*,.
²⁶³ A, B, C, D, I: *bois*,; C: *comerá despois*; I(331): *comera despois*; D: *cand'ós*.
²⁶⁴ D: *comea*; D(047), I: *Outono*.
²⁶⁵ D(011), F, I: *alegría*; D: *pr'os*; D(016): *frío*, *quentes*,; F: *prós*; I: *pros*.

- 29 **Aceite dáselle ó vello pra que arreite** ²⁶⁶. (B:038a-441,D:021-220).
- 30 **Almorzar con cazador, xantar con carpinteiro e cear con arreeiro.** (A:074-028,D:009-094,I:016-092).
- 31 **Almorzo cedo cria carne e sebo; almorzo tarde, nin sebo nin carne** ²⁶⁷. (A:023-245/077-055,D:003-026/010-099,I:012-026).
- 32 **Antes de comer non podes facer; e de comido, entambollecido** ²⁶⁸. D: *poder facer* (D:012-127,I:018-120). (NoriegaGM37).
- 33 **As sardiñas salgadas, ben cocidas e mal asadas.** R:C171/30: *Sardiña salgada, ben cocida e mal asada.* (I:023-204,R:C171/30).
La vaca bien cocida y mal asada. (Correas:498).
- 34 **Auga, leite, pote cheo** ²⁶⁹. (B:007a-134/044b,D:014-145,I:019-137).
Sinonimia afín de *O moito e mal enche a casa i-o pallal*.²⁷⁰
- 35 **Aúna como a galiña na casa, que pica e pasa** ²⁷¹. (A:007-075,D:002-011,I:011-011).
- 36 **Beber sen comer é cegar sen ver** ²⁷². D: *cegar e non ver* (D:019-198,I:022-188). (NoriegaGM37).
- 37 **Ben aína quen mal come.** (A:078-062,D:010-100,I:016-097).
- 38 **Ben canta Marta despois de farta** ²⁷³. (D:015-159/094-189,I:020-152). (NoriegaBrañegos:79).
- 39 **Bendita sea a tallada que trae outra remangada.** (I:241-252). (Valladares).
- 40 **Bezou a vella os beldros e lámbes'os dedos** ²⁷⁴. (A:064-690,B:055,D:020-206,I:022-195).
Avezou-se a velha aos bredos, lambe-lhe os dedos. (Delicado:66). *Avezou-se a velha ao mel, comer se quer.* (Delicado:75).
- 41 **Boa comida ten a solla cando a figueira ten a folla** ²⁷⁵. (I:240-241). (Redondela).
- 42 **Boca que queres, barriga ten mau** ²⁷⁶. I: *man* (D:011-112,I:017-107). (LeirasGalicia9:566).
- 43 **Bocado comido non fai amigo** ²⁷⁷. (A:074-026,C:032,D:009-092,I:016-091).
Comida feita companhia desfeita.
Francés: *Boucau englouti n'acquiert ami.* (Almeida:32). Tradúceo indebidamente na equivalencia, por *Comida feita companhia desfeita*. En realidade 'boucau' é comida ou bebida envenenada e sendo así o refrán francés ten senso irónico e non equivale nin ó noso nin ó²⁷⁸ portugués.
- 44 **Boi morto, vaca é.** (B:007a-131,D:014-142,I:019-134).
- 45 **Bola mol, moita na man e pouca no fol.** (D:016-164,I:020-157). (NoriegaBrañegos:102).

²⁶⁶ B: *Aceite*,; D: *ó vello*.

²⁶⁷ A(023): *-almorzo*; A(077): *cedo*,; D(010): *sebo*,, *tarde nin*.

²⁶⁸ D, I: *comer*,.

²⁶⁹ D: *-pote*.

²⁷⁰ *sinonimia*.

²⁷¹ A: *na casa que*.

²⁷² D: *comer*,.

²⁷³ D(094), I: *Marta*,.

²⁷⁴ D: *lámbese os*; I: *lámbese-os*.

²⁷⁵ I: *solla*,.

²⁷⁶ D: *queres barriga*.

²⁷⁷ C: *comido*,.

²⁷⁸ *asi, ironico, ô, ô*.

46 **Bolo do lar, comer e soprar.**
(A:007-068,D:002-010,I:011-010).

47 **Bos dias, díxolle o gato ás morcillas e comíaas** ²⁷⁹. D: *dixollo gato* (A:005-055,D:018-192,I:021-182).

48 **Cada un busca o pan do seu mastigo.** (A:030-312,D:004-036,I:013-036).

49 **Cada un co seu caldo fai a sua sopa** ²⁸⁰. (A:066-711,D:008-075,I:015-075).

50 **Cada un come do que gosta.** D: *Cada cual* (B:012-186,D:020-211,I:022-198).

51 **Café fervido, café perdido.** (I:024-219/375).
Ajo hervido, ajo perdido.
(RMarin6666:15).

52 **Cal traballes comerás.** (D:011-113,I:017-108/368).

En esta vida caduca, el que no trabaja, no manduca. (RMarin21000:182). *Ha venido de Roma, que el que no trabaje, no coma.* (RMarin21000:182).
Bíblico: *Se alguén* ²⁸¹ *non traballar, non coma.* (IITes:3-10).
(LeirasGalicia9:566).

53 **Caldo sen pan, no inferno o dan** ²⁸². (D:016-161,I:020-154).
(NoriegaBrañegos:80).

54 **Cando a carballeira soa, sabe ben a broa.** B: *zoa* (A:049-522,B:030b,D:006-055,I:014-057/375).

A quien tiene hambre, todo a rosquillas le sabe. (RMarin6666:27). *La mejor salsa es el hambre.* (Cervantes). *La mejor salsa es la hambre y buenas ganas.* (Correas:259). *À bon appétit*

peu de mets résistent.
(Hachette1904:345). *A chi è affamato, ogni cibo è grato.* (RMarin6666:27).

55 **Cando comerés antes d'ir á eirexa, despois non che porán a mesa** ²⁸³. A, I: *eigrexax*; I: *ir pra* (A:032-337,D:004-039,I:013-038).

56 **Cando non hai pan, aporvéitanse as migallas** ²⁸⁴. D: *aproveitanse*; B: *aproventanse* (B:014a-201,D:018-185,I:021-175).

57 **Cando o caldo non leva graxa, o pan non ten taxa.** (I:023-205).

58 **Cando o trigo é louro, o barbo é como un touro** ²⁸⁵. (A:064-688,D:019-201,I:022-192).

(Correas:135-1^a. *Dão* ²⁸⁶ *en lizón acastelanada, mais di que é galego*).

59 **Cando se abre a boca, quere sopa** ²⁸⁷. (I:023-213).

60 **Canto mais caldo, mais sopas.** (I:240-247).
(Valladares).

61 **Carne da asén é pouca, mais sabe ben** ²⁸⁸. (I:240-245).

62 **Carne de calceta que a coma quen a meta** ²⁸⁹. (D:012-124,I:018-117/378).

Carne de calceta, para quien la meta.
Carne enfundada, para quien le agrada. En desprecio de los embutidos. (RMarin21000:69).
(NoriegaGM37).

63 **Carne do peito, moita sona e pouco porveito.** A, D: *proveito* (A:048-517,D:006-054,I:014-056).

²⁸³ A, D: *a eigrexax*; A, I: *de ir*.

²⁸⁴ D: *pan aproveitanse*; I: *pan aporvéitanse*.

²⁸⁵ I: *louro o*.

²⁸⁶ *da-o*.

²⁸⁷ I: *boca quere*.

²⁸⁸ I: *asén, pouca mais*.

²⁸⁹ D: *que na*; I: *quen-a*; D, I: *calceta*.

²⁷⁹ A, D: *morcillas*; D: *Bós*; I: *dias!* -*dixolle, morcillas-*; A, D, I: *comías*; D: *gata*.

²⁸⁰ A, D: *c'o*.

²⁸¹ *alguen*.

²⁸² D: *pán*.

- 64 **Carne quen non has de comer, déixaa cocer** ²⁹⁰. (D:021-216,I:023-202).
(Varte. do nº 1735).
- 65 **Castañas verdes por Nadal saben ben e pártense mal** ²⁹¹. (I:024-221).
- 66 **Castañas, noces e viño fan a ledicia de san Martiño** ²⁹². D: *ledicia do* (D:019-194,I:022-184/066-118).
(11 de santos). (Casas).
- 67 **Coas bolas duran os pans** ²⁹³. D: *Con as* (D:019-193,I:021-183).
(LeirasGalicia9:566).
- 68 **Comas ben, comas mal, a boca sempre do pan.** (D:012-125,I:018-118).
(NoriegaGM37).
- 69 **Comendo ben, o traballo non mata ninguén** ²⁹⁴. (D:014-139,I:018-131).
(NoriegaGM41).
- 70 **Comer como haber.** (D:012-121,I:017-114).
(NoriegaGM37).
- 71 **Comer e rascar, todo mal é comezar.** (A:068-734,D:008-080,I:015-080).
- 72 **Comer e sorber, non pode ser.** (D:012-123,I:017-116).
(NoriegaGM37).
- 73 **Con castañas asadas e sardiñas saladas non hai ruín viño** ²⁹⁵. (I:241-253).
(Valladares).
- 74 **Con pan e viño, ándase camiño** ²⁹⁶. A(042): *pásase o camiño* (A:042-446/076-042,D:005-049,I:013-048).
- 75 **Con papas e bolos, engáñanse os tolos** ²⁹⁷. (A:073-016,D:008-084,I:016-083).
- 76 **Corpo folgado é medio sustentado.** (C:061,I:023-211/330).
Qui dort, dine. (RMarin12600:105-2^a).
Catalán²⁹⁸: *Qui dorm, menja són.* (RMarin12600:105-2^a).
- 77 **Cristo ganado, Cristo papado e Cristo non chega a medio bocado** ²⁹⁹. (D:013-136,I:018-128).
(NoriegaGM41).
- 78 **Cristo ganado, Cristo papado.** (A:023-241,D:017-174,I:020-165).
Ver nº 77.
- 79 **Da man prá boca pérdese a sopa** ³⁰⁰. (B:008a-149,D:017-178,I:021-168).
- 80 **Da petada do meu compadre unha boa rebanda pró meu afillado** ³⁰¹. A(012): *Do pan do meu compadre, boa rabanada;* A(076): *Na petada do meu compadre, unha boa rabanda;* C, I(349): *rabanda* (A:012-125/076-051,B:028b,C:096,D:002-015,I:011-014/349).
Esta fiesta la hace un devoto, con dinero de otro. Del pan de mi compadre, buen zatico a mi ahijado. (RMarin21000:201). *Del pan de mi compadre gran zatico a mi ahijado.* (Oliver:238).

²⁹⁰ D: *deixa*; I: *deixá*.

²⁹¹ I: *Nadal*.

²⁹² D, I: *viño*;; D, I(022): *S. Martiño*; I(066): *San Martiño*.

²⁹³ D: *pás*; I: *Co as*.

²⁹⁴ D, I: *ben o, ninguén*.

²⁹⁵ I: *ruín*.

²⁹⁶ A(076): *viño andase*.

²⁹⁷ A: *bolos engananse*.

²⁹⁸ Catalan.

²⁹⁹ D, I: *papado*, .

³⁰⁰ B, D: *prá boca*.

³⁰¹ A, B, D, I(349): *compadre*;; A(012): *pro*;
A(076), B, C, D, I: *pró*.

- 81 **Dálle Dios ervillas a quen non ten enxivas** ³⁰². (A:068-732,B:022b,D:008-079,I:015-077/369).

Deus da nozes a quem não tem dentes. (Dalgado:74). *Da Dios almendras a quien no tiene muelas.* (Dalgado:74). *Da Dios habas a quien no tiene quixadas.* (Rojas:I,110). *Chi ha denti non ha pane, e chi ha pane non ha denti.* (Dalgado:74). Concani³⁰³: *Tçane aslyar daut naut, daut aslyar zaljar haustano. 'Quem tem ervanço não tem dentes; quem tem dentes não tem ervanço'.* Brasileiro: *Deus Da o frio con [...]. Deus da milho a quem não tem dentes. Quando Deus tira os dentes, alarga a guela.* (Motta:288). Debe ser antónimo de *Dálle Dios pan a quen non ten dentes*.

- 82 **Dálle Dios pan a quen non ten dentes** ³⁰⁴. (A:067-713,B:022b,D:008-076,I:015-076/369). (Ver nº 81).

- 83 **Dáme pan e chámame can** ³⁰⁵. (A:003-033,D:001-005,I:011-005).

- 84 **Das boas ceas están as sepulturas cheas** ³⁰⁶. D (017): *De boas ceas*; D(109): *De grandes ceas*; I(094): *Das grandes ceas* (B:007-138,D:017-176/109-027,I:021-167/094-028).

- 85 **Dendes que se almorza e que se xanta, xa a fame non é tanta.** (I:240-240).

- 86 **Despois de Dios, a ola.** (A:058-621,D:007-069,I:015-069).

- 87 **Despois que a fame pica, sabe ben a bica.** A: *Cando a fame pica*

(A:063-677,B:030b,D:007-071,I:015-071/375).
Ver nº 2.

- 88 **Dia de Antroido e Domingo de Pascoa, cada larpeiro na sua casa.** I: *Pascua* (D:013-130,I:018-123). (NoriegaGM39).

- 89 **Dixo o xastre: -Un ovo é un ovo: cose, agulla, e vaite amodo. Dous ovos son dous ovos; cose, agulla, de dous modos. Tres ovos son tres ovos: cose, agullíña, hastr'os ollos!** ³⁰⁷ (D:015-158,I:020-151). (NoriegaBrañegos:77).

- 90 **Díxolle o leite ó viño: -Vente pr'aquí, meu amigo** ³⁰⁸. D: *Vente vente* (D:011-117,I:017-110). (LeirasGalicia9:567).

- 91 **Donde hai touciños, hai tornos. I: fornos** (D:013-133,I:018-125,R:C171/38). *No siempre hay tocinos donde hay estacas.* (Cervantes). (NoriegaGM39).

- 92 **Donde ruxe tixela, ou parida ou larpadela.** (D:012-118,I:017-111). (LeirasGalicia9:567).

- 93 **É millor un cheio ca dous afamados** ³⁰⁹. (I:240-236).

- 94 **É un grande regalo na casa do probe tocar unha gaita méntre-lo rico come** ³¹⁰. (B:037a-432,D:021-219).

- 95 **En abril a sardiña val pernil** ³¹¹. (A:065-697,D:007-073,I:015-073).

³⁰⁷ D, I: *váite a modo, ovo: cose agulla e, ovos: cose agulla de.*

³⁰⁸ D: *Díxolle*; D, I: *ó viño, pr'aquí*; D: *pr'aquí meu*; I: *Vénte.*

³⁰⁹ I: *cheio,* .

³¹⁰ B: *E, probe., mentel-o, come!*; D: *mentrel-o.*

³¹¹ A: *Abril*; D: *Abril*; I: *abril,* .

³⁰² A, I: *Dalle.*

³⁰³ *Concani.*

³⁰⁴ A, I: *Dalle.*

³⁰⁵ A, D, I: *Dame.*

³⁰⁶ D, B, I(021): *están.*

96 **En labor feito e pan cocido moito axuda un mal viciño.** D: *veciño* (D:012-119/155-139,I:017-112). (LeirasGalicia9:568).

97 **En marzo abrigo, noces e pantrigo** ³¹². A: *No Marzo* (A:024-251,D:003-027,I:012-027).

98 **En san Xohán tanto queixo como pan** ³¹³. (I:024-229). (GLugo1942).

99 **En xaneiro a raia sabe a carneiro** ³¹⁴. (B:009-160,C:075,D:017-181,I:021-171/335).
Asturiano: *Boga en xinero, sabe como carnero.* (Correas:86-2^a).
(IglesialIII:224-227).

100 **En xaneiro val o savel carneiro** ³¹⁵. A: *a savella* (A:069-741,C:075,D:008-081,I:015-081/335).
Asturiano: *Boga en xinero, sabe como carnero.* (Correas:86-2^a).

101 **Entrecostos e soáns honra de mesas, porveito de cans** ³¹⁶. D: *proveito* (D:012-120,I:017-113). (LeirasGalicia9:568).

102 **Fariña e fermento todo é enchimento** ³¹⁷. (B:014-203,D:018-187,I:021-177).

103 **Gracias a Dios i-as nosas labores, as nosas barrigas parecen tambores.** (A:057-614,D:020-204,I:022-193).

104 **Inda é mais caro o pingue que o peixe** ³¹⁸. A, D(019-203), I(022-191): *mais cara a salsa* (A:015-

154,D:019-200/019-203,I:022-190/022-191).

105 **Labrador cazador, coellos na despensa, fame no comedor.** B(014a), D: *despensa e fame* (B:014a-202/006b,D:018-186,I:021-176/306).

Á porta do caçador, nunca grande monturo. (Delicado:105). *Labrador chucero nunca buen apero.* (Oliver:243). *À la porte du chasseur il n'y a jamais grand fumier.*

106 **Leite con viño fai dun vello un meniño** ³¹⁹. D, I, R:C171/42 *de un vello*; R:C171/30: *O leite i-ô viño fan do vello meniño* (A:006-063,D:001-008,I:011-008,R:C171/30,R:C171/42).

Come leche y bebe vino, harte has de viejo niño. (Correas:116).

107 **Mais val ter fame e non ter que comer ca ter que comer e non ter fame** ³²⁰. A, D: *vale*; D(108): *e non ter pan, ca ter pan e non ter fame* (A:027-282,D:004-031/108-010,I:012-031).

Antonímico do 108.

108 **Mais vale fame con pan que fame sen pan** ³²¹. (A:026-277,D:003-029,I:012-029).

Antonímico do 107.

109 **Mal do que come pola man doutro, que come moito e engorda pouco** ³²². (I:023-207).

110 **Martes d'Antroido, cando has de vir; casquiñas de ovos, cando habés de ruxir?** ³²³ A: *ovos casque*

³¹² A, D: *Marzo*.

³¹³ I: *San Xohan*.

³¹⁴ B, D: *Xaneiro*

³¹⁵ A, D: *Xaneiro*; D: *Xaneiro*; C, I: *xaneiro*.

³¹⁶ D, I: *soans*.

³¹⁷ B, D, I: *fermento*.

³¹⁸ D(019-200): *pingue*.

³¹⁹ A, R:C171/42: *viño*; A: *d'un vello*.

³²⁰ A, D(004), I: *comer*.

³²¹ A, D: *pan*.

³²² I: *pol-a, d-outro*.

³²³ A: *de Antroido*; D, I: *ovos cando*; A, D: *ruxir*.

- habedes*; D: *cando habedes* (A:041-436,D:005-048,I:013-047).
- 111 **Moito come o louco e mais louco é quen llo dá** ³²⁴. (A:054-585,D:007-063,I:014-064).
- 112 **Morra Marta e morra farta** ³²⁵. (D:013-138,I:018-130/233-323b,R:C171/38).
Muera Marta y muera harta. (Cervantes).
- 113 **Muller sen home no regazo come** ³²⁶. (A:068-731,D:008-078,I:015-079).
- 114 **N'hai carne sen oso.** I: *Non hai* (D:020-213,I:022-200).
(Casas:31).
- 115 **Na casa chea logo se fai a cea; na casa vacia inda mais axiña** ³²⁷. A, D, R:C171/38: *fai cea*; B: *Da casa chea logo se fai cea.*; (A:067-722,B:005a-109,D:008-077,I:015-078,R:C171/38).
En casa llena presto se guisa la cena. (Cervantes).
- 116 **Na casa daquel home quen non traballa non come** ³²⁸. A, D: *En cas*; A: *quen traballa come* (A:012-126,D:002-016,I:012-015/368).
En esta vida caduca, el que no trabaja, no manduca. Ha venido de Roma, que el que no trabaje, no coma. (RMarin21000:182). Bíblico: *Se alguén*³²⁹ *non traballar, non coma.* (II Tes :3-10).
- 117 **Na casa do home honrado, tallada gorda e pan delgado.** (I:023-216).
- 118 **Na mesa chea ben parece a fogaza allea** ³³⁰. (A:054-581,D:006-062,I:014-063).
- 119 **No pan encertado corta quen quer.** I: *En pan, quen quere*; E(182): *encetado* (E:182-132/252-118,I:240-249).
(Valladares). (Casas:30).
- 120 **Non comas lamprea, que ten a boca fea** ³³¹. (A:039-411,D:005-044,I:013-043).
- 121 **Non é boa solla a que o pan non molla.** (B:009a-156,D:017-180,I:021-170).
(IglesiaIII:224-227).
- 122 **Non hai carne com'o carneiro nin amor com'o primeiro** ³³². (B:007a-132,D:014-143,I:019-135).
- 123 **Non hai vizo como o pantrigo i-o leite mocizo** ³³³. A: *hai tal vicio como o pan de trigo*; A, D: *leito mocizo*; D: *vicio*; R:C171/30: *Non hai tal vizo* (A:053-565,D:006-061,I:014-062,R:C171/30).
No hay tal vicio como leche con nata y pan trigo. (En Galicia, que hay poco trigo, espreciado, porque los más comen centeno). (Correas:354).
- 124 **Non peca de gula quen nunca tivo fartura.** (I:241-254).
(Valladares).
- 125 **Non se doi o farto do famento.** (A:048-509,D:006-053,I:014-055).
- 126 **Non vas buscar pan ó cocho do can** ³³⁴. B: *vaías buscar* (B:006a-127,D:010-106,I:017-102).

³²⁴ A: *louco*; D, I: *da*.

³²⁵ D: *Marta*.

³²⁶ A, D: *home*.

³²⁷ A: *chea*; R:C171/38, D: *cea*.

³²⁸ A,D, I: *home*; A: *d'aquel*; I(368): *d-aquel*

³²⁹ *alguen*.

³³⁰ I, A: *chea*.

³³¹ A, D: *lamprea que*.

³³² B: *comô carneiro*, *comô primeiro*; I, D: *como o carneiro, como o primeiro*.

³³³ A, D, I: *i-ô*.

³³⁴ B, D, I: *ô cocho*; B: *Can*.

127 **O beber quer comer.** (A:037-388,D:005-043,I:013-042).

128 **O bocado non é pra quen o fai, é pra quen o come** ³³⁵. (B:024a-307,D:020-210/020-208,I:022-197).

129 **O bocado non é pra quen o fai, é pra quen o merece** ³³⁶. (B:024-307,D:020-210/020-208,I:022-196).

130 **O bocexo é fame ou sono ou maña do dono** ³³⁷. I(330): *fame, sono* (C:060,I:024-224/330).

El bostezo es hambre, o sueño o gana de ver al dueño. Bouche que baille, a faim, amour ou sommeil. Catalán: El badall no ment: són, gana ó enamorament. (RMarin12600:100-1ª).

131 **O choco i-a perdís, coa man no narís** ³³⁸. (I:240-243).

132 **O deseo do dente é pior ca o do dente.** (I:240-244).

133 **O leite sen pan ata a porta vai** ³³⁹. A: *fasta a porta* (A:025-266,B:040b,D:003-028,I:012-028).

Puchas sin pan, hasta la puerta van. (Correas:411).

134 **O pan de trigo i-o de centeo valen mais na barriga que no seo** ³⁴⁰. (A:055-596,D:007-067,I:015-068).

135 **O pan fai panza i-o resto todo é chanza** ³⁴¹. (I:023-209).
(Ten relazon³⁴² con o nº 4).

136 **O pantrigo entra na eirexa.** I: *eigrex*a (D:013-129,I:018-122).
(NoriegaGM39).

137 **O pantrigo fíxoos Dios i-o pan de millo mandouno facer** ³⁴³. A: *pan de trigo, i-ô de millo*; D: *e o pan* (A:055-594,D:007-066,I:015-067).

138 **O que aínda no san Xohán ou é tolo ou non ten pan** ³⁴⁴. (I:024-228).
(GLugo1942).

139 **O que ben almorzar, escusa xantar.** A: *almorza* (A:047-501,D:006-052,I:014-054).

140 **O que canta na cama i-asobia na mesa, ten pouco xucio na cabeza** ³⁴⁵. B(023b): *Quen canta*; I: *asubía* (B:007a-135/023b,D:014-146,I:019-138/374).

Chanter à table, siffler au lit démontre l'homme hors de souci. (Hachette1902:320).

141 **O que come e non convida, ten o demo na barriga.** I(022-185), D(019-195): *come e non da, ten o demo na soá*; I(022-187), D(019-197): *come e non promete, revente por onde o mete* (D:019-195/019-196/019-197,I:022-185/022-186/022-187,R:C171/37).
(NoriegaGM37).

142 **O que come pola man d'outro, come moito e engorda pouco** ³⁴⁶. I: *de outro* (A:055-587,D:007-064,I:014-065).

143 **O que chega tarde non ouve misa nin come carne** ³⁴⁷. B: *ven tarde nin*; D(105): *Quen chega*; E:

³³⁵ B, D: *quen-o fai*; B: *fai e pra*; D(020-210): *e pra*; D(020-210), I: *quen-o come*.

³³⁶ B, D: *quen-o fai*; B: *fai e pra*; D(020-210): *e pra*; D(020-210), I: *quen-o come*.

³³⁷ I(024): *fame,, sono,,*

³³⁸ I: *co a*.

³³⁹ A, B, D: *pan,,*

³⁴⁰ A, D, I: *i-ô, centeo,,*

³⁴¹ I: *i-ô*.

³⁴² *relazon*.

³⁴³ A, D, I: *fixo-o, mandoun-o*; A, D: *Dios,,*; A, I: *i-ô*.

³⁴⁴ I: *San Xohan*.

³⁴⁵ B, D: *asobia*; I: *asubía*.

³⁴⁶ A, D, I: *pol-a*.

³⁴⁷ D(013), E: *tarde,,*

- nin ouve* (B:020a-267,D:013-137/105-047,E:175-064,I:018-129).
(MementoLarousse:623).
(NoriegaGM47), (Lanza118:210).
- 144 **O que é burro verte as papas.**
(D:016-167,I:020-158).
(NoriegaBrañegos:108).
- 145 **O que está ó pé da ola, leva a tona** ³⁴⁸. (D:013-131,I:018-124).
(NoriegaGM39).
- 146 **Ó que lle has de dar a cea, non lle chóre-la merenda** ³⁴⁹. (A:003-027,D:001-003,I:011-003).
- 147 **O que na sua casa come morriña, na allea quere carneiro e galiña.** (I:241-250).
(Valladares).
- 148 **O que non hai, ben se come** ³⁵⁰.
(A:050-533,D:006-056,I:014-058).
- 149 **O que non mata, engorda** ³⁵¹.
(B:019a-255,D:020-212/014-140,I:022-199/018-132).
(NoriegaGM41).
- 150 **Ó que non quer caldo, taza e media** ³⁵². D, I: *quere caldo, duas cuncas* (A:027-285,D:004-032,I:013-032).
- 151 **O que non sabe maña non come castaña** ³⁵³. (A:034-357,D:004-040,I:013-039).
- 152 **O que non se farta a comer, non se farta a lamber.** (D:012-122,I:017-115).
(NoriegaGM37).
- 153 **O que non ten pan, xa ceou.**
(A:005-045,D:001-006,I:011-006).
- 154 **O que ó comer sua, ó traballar amua** ³⁵⁴. L(91r-118): *o que a comer sua, a traballar amúa* (I:023-214; L:91r-118).
- 155 **O que ten avea, non pasa sen cea.** (I:240-246).
(Valladares).
- 156 **O que ten bo olfato, logo conece o prato.** (A:022-230,D:003-023,I:012-023).
- 157 **O que vén tarde que coma do que trae** ³⁵⁵. (B:011a-171,D:018-183,I:021-173).
- 158 **O soán, fociño untado, barriga en van** ³⁵⁶. I(240): *Oso de lomban, barbia untada, barriga en van.*; R:C171/37: *Oso de lomban, barriga untada, barriga van.* (A:073-017,D:009-085,I:016-084/240-242,R:C171/37).
(VidaGallega30).
- 159 **Onde non hai fariña todo é riña** ³⁵⁷. (A:040-425,D:005-046,I:013-045).
- 160 **Ós escachos por abril non hai mais que lle pedir** ³⁵⁸. (B:010a-161,D:018-182,E:187-021,I:021-172/166-024).
(IglesiaIII:224-227).
- 161 **Os freixós non se fan con augaxós** ³⁵⁹. (D:019-199,I:022-189).
(NoriegaGM39).
- 162 **Os sesos, os riles e a paxarela co'iles** ³⁶⁰. (D:020-207).
(RiscoCastro:22).

³⁴⁸ D, I: *ó pé*; D: *d'a*.

³⁴⁹ A, D, I: *Ó que, chorel-a; A: dal-a ceia*.

³⁵⁰ D, I: *hai*.

³⁵¹ B, D(020), I(022): *mata*.

³⁵² A, D, I: *Ó que; A: caldo*.

³⁵³ A, D: *maña*.

³⁵⁴ I: *ó comer sua, ó, amúa*.

³⁵⁵ B, D, I: *ven; D: tráe; I: tarde*.

³⁵⁶ D: *Osoan*; I(016): *Osoán*.

³⁵⁷ A, D: *fariña*.

³⁵⁸ B, D, E, I(021): *Os escachos*; I(166): *Ós escachos*; B, D, E: *Abril*; I: *abril*.

³⁵⁹ D: *freixós*.

³⁶⁰ D: *co-iles*.

163 **Pan con pan, comida de bobos**
³⁶¹. (B:038-440).

164 **Pan de onte, carne de hoxe e viño do outro vran fan o home san** ³⁶². (A:078-070,C:069,D:010-103/109-024,I:017-100/094-026/333).

Pão de hoje, carne de ontem, vinho do outro Verão, fazem o homem são. (Delicado:203). *Pan de ayer, vino de antaño y carne manida, dan al hombre vida.* (RMarin12600:245-1ª).

165 **Papas e casamento, en quente.** (A:016-161,D:002-018,I:012-018).

166 **Papas e pan unha casa desfán; papas e bola desfana de todo** ³⁶³. (I:241-251). (Valladares).

167 **Papas sen pan no inferno as dan** ³⁶⁴. (A:078-066,B:040b,D:010-101,I:016-098).

Puchas sin pan, hasta la puerta van. (Correas:411).

168 **Parente rico? Busca o que comas** ³⁶⁵. A, D: *Parente de rico* (A:016-162,B:023b,D:002-019,I:012-019/357).

Cuando no tenía dábate, ahora que tengo no te daré. (Costa:46). *De lo poco, poco; de lo mucho nada.* (Rojas:XII,273). *Cuando el vil está rico no tiene pariente ni amigo.* (Rojas:XII,297).

169 **Pasádo-los Remedios i-o san Roque non hai festa nin merendote** ³⁶⁶. A, D: *Remedios e, xa non hai*; A: *festas nin merendotes* (A:026-269,D:020-205,I:022-194).

Remedios (8 de setembro); san Roque (16 de agosto).

170 **Pede o goloso pró vergonzoso** ³⁶⁷. (A:035-366,D:005-041/020-214,I:013-040).

171 **Perdís cocida, perdís perdida.** (I:024-222/375).
Ajo hervido, ajo perdido. (RMarin6666:15).

172 **Pola Pascua da Resurreizón tres cousas non ten sazón: sardiñas salgadas, castañas asadas e padricazón** ³⁶⁸. (I:240-248). (Valladares).

173 **Polo pan baila o can** ³⁶⁹. (A:005-047,D:001-007,I:011-007).

174 **Polo san Xoán a sardiña molla o pan** ³⁷⁰. D, I: *molla/unta* (D:014-141,I:018-133). (NoriegaGM41).

175 **Por enriba de caldo, sopas.** (A:013-129,D:002-017,I:012-017).

176 **Por ouvir misa e comer cebada non se perde xornada** ³⁷¹. (A:074-002,D:009-088,I:016-087).

177 **Por san Xoán, tanto queixo coma pan** ³⁷². (D:013-134,I:018-126). (Repetido no nº 98). (NoriegaGM39).

178 **Porca é a mesa onde non hai porco.** (I:240-234).

179 **Que bon home eu son, díxolle o viño ó pan; e este respostoulle: s'eu vou diante** ³⁷³. (I:023-206).

180 **Queixo! Cinco meses te como e sete meses te deixo.** (I:240-237).

³⁶¹ B: *pan*.

³⁶² A, C, D, I: *honte*; A, D, I: *vran*.

³⁶³ I: *bola, desfana*.

³⁶⁴ A: *pan*.

³⁶⁵ A, B, D: *rico, busca*.

³⁶⁶ A, D, I: *Pasadol-os*; A: *San Roque*; D, I: *S. Roque*; A, D: *Roque*.

³⁶⁷ A, D, I: *pró*.

³⁶⁸ I: *Pol-a, Resurreizon, -sardiñas*.

³⁶⁹ A, D, I: *Pol-o*; A, D: *pan*.

³⁷⁰ D, I: *Pol-o*; D: *San Xoan*; I: *S. Xoan, pán*.

³⁷¹ I: *cevada*.

³⁷² D: *San Xoan*; I: *San*.

³⁷³ I: *ó pan*.

181 **Quen ben te quer, a boca cho sabe** ³⁷⁴. (A:028-298,D:004-033,I:013-033).

182 **Quen come aveia, non dorme sen ceia.** (I:023-210).

183 **Quen come caldo sen graxa, come pan sen taxa.** (I:023-212).
Variante do nº 57.

184 **Quen come de pé, nunca cheo é** ³⁷⁵. A, C, I(325): *cheio* (A:074-021,C:047,D:009-087,I:016-086/325).
Tem-te em teus pés, comerás por tres. (Tente) (Delicado:129).

185 **Quen comeu as maduras que coma as verdes** ³⁷⁶. (A:074-031,B:011a-178,D:010-097,E:229-045,I:016-095/179-044).

186 **Quen dá o pan, dá o ensino** ³⁷⁷. (I:024-232).

187 **Quen dá o pan, dá o pan** ³⁷⁸. L: *da o castigo* .(I:024-233; L:42r).
Francés: *Qui bien aime, bien chatie* (L:42r).

188 **Quen en maio non merenda, ós mortos se encomenda** ³⁷⁹. A, D: *os mortos encomenda* (A:036-382,D:005-042,I:013-041).

189 **Quen non trabuca, non manduca.** (B:018a-247,D:019-202,I:012-016,368).
Ver nº 116.

190 **Quen quixer comer carne con morriña, coma carneiro en xaneiro e en maio galiña** ³⁸⁰. A:

Quen queira comer; D: *O que quixer comer* (A:008-085,D:002-012,I:011-012).

191 **Quen quixer ver o home morto, déalle berzas no mes de agosto** ³⁸¹.
I(019): *delle*; I(348): *en agosto* (B:012b/006a-126,D:014-144/109-026,I:019-136/348/094-027).

Quem quiser homem morto, dê-lhe verças em Agosto. (Vasconcellos:15).
En julio y agosto, ni hembra ni mosto. (RMarin21000:184). *Juillet et août, ni femme ni chou.* (Almeida:98).
Moscoso.

192 **Quen tarde viñer, comerá do que trouguer** ³⁸². (I:024-223).
(Varte. do nº 157).

193 **Se queres bo lombo, ceba o porco dendes de agosto** ³⁸³. A: *lomo* (A:052-555,D:006-060,I:014-061).

194 **Se queres te-lo marido gordinho, despois do caldo dálle un sorbiño** ³⁸⁴. A, D: *ter marido* (A:040-429,D:005-047,I:013-046).

195 **Se queres tua muller morta, dálle a comer samborca** ³⁸⁵. (A:052-554,D:006-059,I:014-060).

196 **Tal terra andar, tal pan manxar.** (A:017-172,B:032b,D:003-020,I:012-020).
Brasileiro: *Em terra de sapo, de côcra como elle.* (Motta:271).

197 **Tanto merece quen atiza o tizón como quen cava o terrón** ³⁸⁶. D: *como o que* (D:016-162,I:020-155).
(NoriegaBrañegos:93).

³⁷⁴ A: *quer a, ch'o.*

³⁷⁵ A, D, I(016): *pé nunca.*

³⁷⁶ B: *maduras.*

³⁷⁷ I: *da o pan da.*

³⁷⁸ I: *da o pan, da.*

³⁷⁹ A, D: *Maio*; I: *merenda ós.*

³⁸⁰ A, D: *Xaneiro, Maio.*

³⁸¹ D(109): *dealle*; B, D, I(019): *Agosto.*

³⁸² I: *viñer. comera.*

³⁸³ A: *lomo ceba*; A, D: *Agosto.*

³⁸⁴ A, D, I: *dalle.*

³⁸⁵ A, D, I: *dalle.*

³⁸⁶ D, I: *tizón.*

198 **Todos ollan para o que eu como, ninguén olla pra fame que paso**³⁸⁷. (I:023-217).

199 **Un pan con un anaco é un pan e medio**³⁸⁸. (B:039a-450,D:021-215,I:023-201).

200 **Unha sopa pra unha boca.**
B(041a): *Un ovo pra*; I(241): *Un ovo para unha* (B:009a-150/041a-459,D:017-179,I:021-169/241-255).

201 **Val mais comer e comiñar que non ver e desexar**³⁸⁹. (D:012-126,I:018-119).
(NoriegaGM37).

202 **Val mais pan duro que consello de burro**³⁹⁰. (D:016-166,I:014-053).
(NoriegaBrañegos:108).

203 **Val mais unha chea que cen lambuscas.** A: *cheia*, *lambuscos* (A:010-107,D:002-013,I:011-013).

204 **Villao farto, pé dormente**³⁹¹. A, B, D: *durmente*; C: *Vilán* (A:022-229,B:041b,C:091,D:003-022,I:012-022/358).

Barriga quente, pé dormente.
(Delicado:231). (RLP41:112). *Vem-me o mal, que soe vir, que, despois que me farto, me ponho a dormir.* (Delicado:232). *À panse pleine, pied endormi.* (Hachette1907:221; Hachette1906:426).

205 **Vostede é un mozo de brio, que ó comer sua i-ó traballar ten frio**³⁹². (I:023-215).

206 **¡Papas me dan! Papas quedarán**³⁹³. (D:016-160,I:020-153).

(Fala o canteiro).
(NoriegaBrañegos:80).

207 **¿Papas a un home de oficio?!... Pape o demo a quen as fixo**³⁹⁴.
(D:016-163,I:020-156).
(Fala o xastre). (NoriegaBrañegos:97).

2.1.1.2. **BEBER.** A TABERNA, O VIÑO, OS BORRACHOS, BEBEDORES, ODRES, A VIÑA

208 **A i-auga é boa pra facer rabear os moiños.** (I:027-037).
(Dito de un borracho).

209 **Bebe o viño onde come a perdiz.**
(A:014-147,D:138-002,I:025-002).

210 **Bon vai o romeiro des que ll'escoce o bordón**³⁹⁵. I: *Ben*
(A:063-680,D:139-013,I:025-015).

211 **Con peras viño bebas; non sexa tanto o viño que naden as peras**³⁹⁶. A: *vino*; A, D: *sea*; A: *tanto que naden as peras*; I(025-013): *Con peras viño bebas, e se for moito o viño nada de peras* (A:062-666,D:139-011,I:025-012/025-013).

212 **Convidoume Xan Romeu i-o viño pagueino eu**³⁹⁷. (D:139-018/155-137,I:026-022/362/144-130).
Esta fiesta la hace un devoto, con dinero de otro. (RMarin21000:201).
(LeirasGalicia9:567).

213 **A pesares, tragos; i-a rabias, cigarros.** I: *a rabias* (D:140-023,I:026-026).
(NoriegaGM40).

³⁸⁷ I: *ninguen*.

³⁸⁸ D: *anaco*.

³⁸⁹ D, I: *comiñar*; I: *desejar*.

³⁹⁰ D: *duro*.

³⁹¹ A, D, I(012): *pe*.

³⁹² I: *ó comer, i-ó*.

³⁹³ D: *¿Papas me dan? Pápas*; I: *dan*.

³⁹⁴ D: *¿Pápas, oficio!...*; I: *¿Papas*; D, I: *quen-as*.

³⁹⁵ A, D, I: *desque*; D, I: *lle escoce*.

³⁹⁶ A: *bebas*.

³⁹⁷ D(139), I(026): *Convidóume*; I(362,144): *Romeu*; I(026): *i-ó*.

214 **De taberneiro a ladrón non hai mais que un escalón.** (D:140-022,I:026-025).
(NoriegaGM39).

215 **Debaixo de unha mala capa hai un bo bebedor** ³⁹⁸. A: *hai un grande bebedor*; B: *ruin capa pode estar bo bebedor* (A:062-663,B:041-458,D:139-010,I:025-011).

216 **Despois do san Martiño deixa a i-auga e bebe viño** ³⁹⁹. A, D: *Despois de*; A: *a auga* (A:063-675,D:139-012,I:025-014).

217 **Maruxiña ten bo viño. - Si o ten, el o dirá** ⁴⁰⁰. I(025-010): *-O que for sonará* (A:060-646,D:138-009,I:025-009/025-010).

218 **Non vou á misa porque estou coxo; pero á taberna, pouquiño a pouco** ⁴⁰¹. (D:140-024,I:026-027).
(NoriegaGM41).

219 **O borracho di o que ten no cacho.** (B:024b,D:140-028,I:026-031).
Los niños y los locos dicen las verdades. (Costa:274). *Quand le vin est entré le secret est sorti.* (Hachette1906:362).
Latín⁴⁰²: *Non auditur verum nisi a pueris, ebriis et insanis.* (Costa:274).
In vino veritas.

220 **O que non fuma nin bebe viño, lévallo o demo por outro camiño** ⁴⁰³. I(026-017): *lévallo Dios*; D: *o demo/Dios* (D:139-015,I:026-017/026-018/149-206).
(Lanza118:210). Ver nº 221. (Moscoso).

221 **O que non fuma nin toma tabaco, lévallo o demo por outro buraco** ⁴⁰⁴. (E:164-230,I:027-038/148-197).

Ver nº 220.

222 **Ó seu tempo vén as uvas i-as mazáns maduras** ⁴⁰⁵. D(058), I(045): *veñen as uvas*; D(058): *e as mazans* (D:058-190/140-026,I:026-029/045-180).
(NoriegaBrañegos:108).

223 **O tolo i-o borracho din o que teñen no papo.** I: *i-ô borracho*, (B:024b-XII,D:139-016,I:026-019).
Ver nº 219. (Lanza118:210).

224 **O vento non venta, o mar non urra e sopas de viño non emborrachan; que demo é o que me empurra** ⁴⁰⁶? (I:027-035).

225 **O viño é o leite dos vellos.** (B:032-387,D:140-029).

226 **O viño fai o vello mociño.** (D:139-017,I:026-021).
(Cuevillas:67).

227 **Odre por odre, un ha de sair podre.** (A:047-507,D:138-007,I:025-007).

228 **Odre vacio, coiro lle digo** ⁴⁰⁷. (A:035-369,B:011b,D:138-005,I:025-005/384).
Bolsa sin dinero, llámola cuero. (Oliver:235).
Brasileiro: *Bolsa sem dinheiro, chamo-lhe couro.* (Teixeira:118).

229 **Por mal e probe que esteñas, taberneira nunca señas.** (D:139-020,I:026-023).
(NoriegaGM39).

³⁹⁸ A, D, I: *capa*,; B: *De baixo*.

³⁹⁹ A, D, I: *S. Martiño*; A: *Martiño*,.

⁴⁰⁰ A: *viño*; -si; D: *viño*; *ten el*; A, I(025-009): *ten el*.

⁴⁰¹ D: *â misa, â taberna pouquiño a pouco....*

⁴⁰² *latin*.

⁴⁰³ D: *levallo*.

⁴⁰⁴ I(027): *tabaco*.

⁴⁰⁵ D, I: *Ó seu, mazans*; D(140), I(026): *ven as uvas*,.

⁴⁰⁶ I: *qué demo*.

⁴⁰⁷ D, I: *vacio*.

230 **Que chova que neve, quen come
bebe** ⁴⁰⁸. (I:027-036).
Ver nº 231.

231 **Que chova que neve, quen ten
sede bebe** ⁴⁰⁹. (A:016-165,D:138-
003,I:025-003).
Ver nº 230.

232 **Quen ten o mal, ben o xeme;
quen ten o viño, ben o bebe** ⁴¹⁰. A:
xeme, e (A:022-228,D:138-004,I:025-
004).

233 **Quen troca odre por odre, algún
deles ha de ser podre** ⁴¹¹. A: *ha de
ser algun deles podre* (A:042-
452,D:138-006,I:025-006).

234 **Tanto me quier o fillo da uva,
tanto me quier que todo me
derruba**. I(027-034): *fillo de
branco, que todo me cayo* (I:027-
033/027-034).
(Correas:472-2^a).

235 **Todos me saben o viño que bebo,
pro non saben a sede que teño** ⁴¹².
D: *da sede* (D:140-027,I:026-030).
(NoriegaBrañegos:104).

236 **Viño comas que non tollas**.
(A:003-024,D:138-001,I:025-001).

237 **¿Bebes viño? Non bebas siso** ⁴¹³.
(D:139-019,I:026-020).
(NoriegaGM37).

**2.1.1.3. A FAMILIA. PAIS, FILLOS,
IRMÁNS, ESPOSAS, MARIDOS,
TIOS, XENROS E NORAS,
CUÑADOS, MANCEBAS**

238 **Á casa de tua tía non vas cada
dia** ⁴¹⁴. F: *vaias* (A:030-316,D:065-
007,F:43,I:029-008).

239 **Á madrastra o nome lle basta** ⁴¹⁵.
I: *Madrastra*, (A:002-018,D:065-
001,I:029-002,R:C171/29).
De madrastra o nome abasta! (Motta:269).

240 **A muller i-o home honrado polo
camiño do carro** ⁴¹⁶. D: *e o* (D:069-
045,I:032-051).
(Casas:31).

241 **A Pascoa onde quixeres, o
antroido ond'as tuas mulleres** ⁴¹⁷.
A: *e o antoido, ond'as mulleres*
(A:041-442,D:081-060,I:032-056).

242 **A que non cria non pia** ⁴¹⁸. A, D:
O que (A:034-358,D:065-008,I:029-009).

243 **A que seus fillos cria boa tea fia**
⁴¹⁹. (D:067-026,I:031-033).
(Vide nº 248). (Casas:30).

244 **A quen lle matáre-lo pai non lle
crie-lo fillo** ⁴²⁰. A: *quen matarel-o*
(A:034-362,D:065-009,I:029-010).

245 **A quen ten fillos non lle
apodrece o pan**. D: *A que* (D:067-
027,I:031-034).
(Casas:30).

⁴⁰⁸ I: *chova*.

⁴⁰⁹ A, D, I: *chova*.; A: *sede*.

⁴¹⁰ A: *mal ben o xeme*., *viño ben*; D: *ten-o mal
ben-o xeme*.; D, I: *ten-o viño ben-o bebe*; I:
ben-o xeme..

⁴¹¹ D, I: *algun*.

⁴¹² D: *bebo*: -pr'o; I: *pró*.

⁴¹³ D: -Non.

⁴¹⁴ A, D, F: *A casa*; I: *Á casa, tía, día*.

⁴¹⁵ A, D: *Á madrastra*..

⁴¹⁶ D: *honrado*.; D, I: *pol-o*; I: *i-ó*.

⁴¹⁷ A: *pascoa*; I: *onda as*.

⁴¹⁸ A, D, I: *cria*.; D: *cria, non pia*.

⁴¹⁹ D, I: *cria*..

⁴²⁰ A, D, I: *matarel-o pai*.; *criel-o*.

246 **A roupa lixada da familia, lava-la na casa** ⁴²¹. A, D: *lávase* (B:039b,D:069-048,I:032-052/364).

Il faut laver son linge sale en famille. (MementoLarousse:626).

247 **Ben criado, mal criado, ós sete meses sentado** ⁴²². D(068), I(031-040): *nove meses*; D(069): *de nove meses* (D:068-033/069-043,I:031-041/031-040).

(O meniño). (NoriegaGM39). (o neno). (LeirasGalicia9:566).

248 **Boa rocada fia a que seu fillo cria** ⁴²³. D: *a que o seu filliño*; I(133): *roquiña fia a que o* (D:067-029,I:031-036/133-079).

(Vide nº 243). (NoriegaGM37).

249 **Boca de mel, corazón de fel** ⁴²⁴. (B:032a-385,D:069-052).

250 **Cada cal é fillo de quen o pariu** ⁴²⁵. D, I(030-031): *Cada un é fillo de sua nai/de quen-o pariu* (D:067-025,I:030-032/030-031).

(Lanza118:209).

251 **Cada fillo tras seu pan** ⁴²⁶. (I:033-069).

252 **Casamento, apartamento.** (I:032-064).

253 **Como a craba pola viña, por donde vai a nai, vai a filla** ⁴²⁷. A: *A craba vai á viña; por onde vai a nai vai a filla*; E: *A craba vai á viña; por onde vai a nai vai a filla*; D: *craba por sua viña* (A:002-022,D:068-038,E:198-001,I:031-044).

(LeirasGalicia9:567).

254 **Con unha filla non se fan dous xenros.** (D:068-035,I:031-042). (NoriegaGM39).

255 **Da boa nai busca a filla e da boa cepa pranta a viña.** (A:015-149,D:041-012,I:032-054).

256 **Desque o din a criar, non o volvín a aleitar** ⁴²⁸. A: *Dendes que o din a criar, non-o volvín a leitar* (A:066-704,D:066-014,I:030-016).

257 **Digocho filla, enténdemo nora, pra que o saiba a xente de fóra** ⁴²⁹. A: *Digoch'o filla, entendem'o nora*; I(371): *enténdeme nora; pra que mo saiba*; I(232): *pra que mo saiba* (A:078-069,D:086-107,I:032-058/371/232-309).

Brasileiro: *Afia-se a faca no curral do cavalo, mas é para o boi*. Concaní: *Dhuvék marun sunêk bheukdavunk*. 'Bater na filha para amedrontar a nora'. (Dalgado:1968). Alemán: *Man schlägt auf den Sack und meint den Muller*. 'Batese no saco con sentido moleiro' ⁴³⁰.

259 **Ela na casa i-eu na xiada.** D: *Ela na cama* (D:067-031,I:031-037b).

(Fala o marido da muller parida). (NoriegaGM39).

260 **En caste de fillos e de ruín veciño logo un se pon** ⁴³¹. (I:033-073).

261 **En fillos i-en pitos logo un se pon.** (I:033-074).

262 **Entre marido e muller non méta-la culler** ⁴³². (I:030-025).

⁴²¹ I(032): *familia laval-a*; I(364): *lavál-a*.

⁴²² D(068), I: *ós*.

⁴²³ I(133): *fia*; D, I(133): *cria*.

⁴²⁴ B: *corazon*.

⁴²⁵ I: *pariu*.

⁴²⁶ I: *trás*.

⁴²⁷ I: *pol-a*.

⁴²⁸ A, D, I: *non-o*; I: *criar non-o*.

⁴²⁹ A: *Digoch'o, entendem'o*; D: *Digocho, enténdemo*; D, I: *fora*; I(371): *nora*;

⁴³⁰ *Aleman, bate-se*.

⁴³¹ *ruín*.

⁴³² I: *metal-a*.

- 263 **Entre pais e irmáns non méta-las mans** ⁴³³. I(324): *Antre* (I:030-026/324).

Entre el arbol y la corteza, meter la mano es simpleza. Entre padres, hijos y hermanos, nadie meta las manos. (RMarin21000:195). *On ne doit mettre le doigt entre l'escorce et le bois.* (Estienne:214). Este e os nºs 1439, 2216 e 2399 están en francés antigo.

- 264 **Entre parentes non méta-los dentes** ⁴³⁴. (D:068-039,I:030-027). (LeirasGalicía9:568).

- 265 **Fillo alleo, brasa no seo.** (A:021-215,D:065-005,I:029-005).

- 266 **Fillo es e pai serás, conforme fixeres haberás.** A: *fixeres asi encontrarás*; D: *fixeres asi acharás/haberás*; I(029-007): *como fixeres acharás* (A:026-276,D:065-006,I:029-006/029-007).

- 267 **Fillos criados, pesares dobrados.** A, D(066), I(029): *traballos dobrados* (A:037-391,D:066-010/067-030,I:031-038/029-011). (NoriegaGM37).

- 268 **Fillos criados, traballos dobrados** ⁴³⁵. (I:031-037). Ver nº 267.

- 269 **Fillos... quen os pariu, que os arrole e se non pasar sen home** ⁴³⁶. (I:032-065). (Varte. do nº 1.685).

- 270 **Inda que o fillo do malo sexa bo, alá vén un neto que sai ó abó** ⁴³⁷.

B(002a): *sea* (B:002a-081/024a-304,D:066-020,I:030-024).

- 271 **Mais val ruín muller que boa manceba ter** ⁴³⁸. A: *vale* (A:012-127,D:113-006/068-040,I:031-046).

- 272 **Mateus, primeiro os teus.** (B:039-454).

- 273 **Menos de sete natales, n-alabes nin desalabes.** (I:032-060).

- 274 **Mentras eu fuxo, meu pai ten fillo** ⁴³⁹. (B:041-456).

- 275 **Morto o afillado, acabouse o compadrado.** (I:033-075).

- 276 **Muller parida, carreira abaixo, carreira arriba** ⁴⁴⁰. (D:068-032,I:031-039). (NoriegaGM39).

- 277 **Na casa do labrador, cada fillo seu traballador.** (D:068-041,I:031-047).

- 278 **Nin de sabugueiro bo vencello nin de cuñado bo consello** ⁴⁴¹. (A:058-623,D:066-013,I:029-015).

- 279 **Ninguén se avergonzou ata que seu fillo casou** ⁴⁴². R:C171/37: *que seus fillos casou* (I:033-076,R:C171/37).

- 280 **Non hai cousa mais esparrillada cá muller de tres meses preñada** ⁴⁴³. (B:039a-456).

- 281 **Non tomes por dona muller reprimona.** (D:119-063,I:033-068/132-059).

⁴³³ I: *irmans, metal-as*.

⁴³⁴ D: *parentes*; D, I: *metal-os*.

⁴³⁵ I: *criados*.

⁴³⁶ I: *pariu que os arrole, e senon*.

⁴³⁷ B(002a): *ala, sai ó abo*; B, D, I: *ven*; B(024a), D: *ó abó*; I: *ó avo*.

⁴³⁸ D: *ruín muller*.

⁴³⁹ B: *fuxo meu*.

⁴⁴⁰ I: *abaixo carreira*.

⁴⁴¹ A, D, I: *vencello*.

⁴⁴² R:C171/37, I: *Ninguen*.

⁴⁴³ B: *ca muller*.

- (Casas:32).
- 282 **O antroido onde pudeses, mais o Nadal con as tuas mulleres** ⁴⁴⁴. (I:032-057).
- 283 **O casado casa quer i-o solteiro quere muller** ⁴⁴⁵. I(030): *quer, o solteiro quer a muller*; I(132), D(119): *O casado, casa quer* (D:067-024/119-067,I:030-029/132-064). (Lanza118:209).
- 284 **O neno, quen o pareu que o arrole, e senón que volva ó fole** ⁴⁴⁶. (I:033-070).
- 285 **O pai imprudente fai o fillo desobediente.** (B:016a-227,D:067-023,I:030-028).
- 286 **O parir é door, o criar é amor.** (I:033-067).
- 287 **Ó que dos seus desespera, dos alleos mal lle veña** ⁴⁴⁷. (D:069-046,I:032-050). (NoriegaBrañegos:109).
- 288 **O que queira te-la muller boa, déalle cervoa** ⁴⁴⁸. (D:069-050,I:032-055). (cerbúa = doradilla). (García:99).
- 289 **O que ten crabas e fillos non pode estar a ben cos viciños** ⁴⁴⁹. D, I: *veciños* (D:068-034,E:232-081,I:030-022). (NoriegaGM39).
- 290 **O que ten fillos e crabas ten penas bravas** ⁴⁵⁰. (A:070-752,D:066-018,I:030-021).
- 291 **O que ten fillos non reventa de cheo.** (I:032-063).
- 292 **O que ten o fillo ó lado non rabea co bocado** ⁴⁵¹. (I:032-062).
- 293 **Os fillos, quen os pariu, que os arrule; e quen os fixo, que axude** ⁴⁵². D: *os pare* (D:069-049,I:030-020).
- 294 **Os nenos son fillos de Dios e testigos do demo.** B, D(069): *Os rapaces* (A:020-209,B:034a-413,D:065-003/069-053,I:029-003).
- 295 **Ós seis meses dentarei; dáme pan e comerei, segundo a ama que terei** ⁴⁵³. (I:033-071).
- 296 **Ós seis meses me asentarei; dáme pan e comerei** ⁴⁵⁴. (I:033-072).
- 297 **Ou nas unllas ou nos pés, sempre tiras a quen es** ⁴⁵⁵. A: *Ou nas mans ou*; I(029-014): *Ou nas uñas ou nos pes, has de mostrar donde vés*; I(029-013): *pés, tiras a* (A:052-561,D:066-012,I:029-013/029-014).
- 298 **Quen mal quere ós seus, non quererá ben os alleos** ⁴⁵⁶. (A:020-207,D:068-042,I:031-048).
- 299 **Quen os seus desagarima, ós alleos nada pida** ⁴⁵⁷. (D:069-044,I:032-049). (Casas:30).
- 300 **Quen se casa, quer casa** ⁴⁵⁸. (B:035b,I:030-030).

⁴⁴⁴ I: *pudeses mais*.

⁴⁴⁵ D, I(132): *casado*; D(067): *quer*.

⁴⁴⁶ I: *quen-o pareu, senon, ó fole*.

⁴⁴⁷ D, I: *Ó que*.

⁴⁴⁸ D, I: *tel-a, cerboa*.

⁴⁴⁹ D, E: *fillos*; D: *c'os*.

⁴⁵⁰ A, D: *crabas*.

⁴⁵¹ I: *ó lado*.

⁴⁵² D, I: *fillos quen, pariu que, arrule e quen-os fixo que*; I: *pariu*.

⁴⁵³ I: *Ós, meses, dentamei; dame, comerei*.

⁴⁵⁴ I: *Ó seis, dame*.

⁴⁵⁵ D, I(029-013): *és*.

⁴⁵⁶ A, D, I: *ós seus*; A: *os alleos*; D, I: *ós alleos*.

⁴⁵⁷ D: *ós seus*; D, I: *ós alleos*.

⁴⁵⁸ I: *casa quer*.

Avant de te marier aie maison pour habiter. (Hachette1901:211).

301 **Quen ten fillos, ten cadillos e quen non os ten, ten cadillos tamén** ⁴⁵⁹. (A:076-048,D:066-019,I:030-023).

302 **Sogros e porcos, despois de mortos.** (I:033-077).

303 **Téñao meu pai, téñao miña tia; téñao eu na miña casiña** ⁴⁶⁰. I: *Teñô meu, teñô miña, teñô eu* (D:069-047,I:032-053).

304 **Unha nai i-unha capa moita falla atapa** ⁴⁶¹. (I:032-061).

305 **Vai a craba á cortiña, vai a nai a mai-la filla** ⁴⁶². E: *craba prâ viña?*; D, E: *nai e mais a* (D:068-036,E:217-100,I:031-043). (NoriegaGM41).

306 **Val mais ter un home como un gran de millo ca o fillo do rei por amigo** ⁴⁶³. (I:033-079).

307 **Val mais tunda de pai que cariño de amo.** (D:067-028,I:031-035). (Casas:30).

308 **Vidros e fillos, cantos mais millor: cando uns fallan, outros se pon** ⁴⁶⁴. (I:033-078).

⁴⁵⁹ A, I: *fillos ten*; A: *non-os ten ten*; A, D, I: *tamen*; D, I: *cadillos*.

⁴⁶⁰ I: *tia*.

⁴⁶¹ I: *capa*.

⁴⁶² D, I: *a cortiña*; E: *-Vai a nai*; I: *cortiña? Vai, mail-a*.

⁴⁶³ I: *millo*.

⁴⁶⁴ I: *fallan outros se pón*.

2.1.1.4. AGRÍCOLAS. ECONOMIA RURAL, METEOROLOXIA AGRÍCOLA, FAUNA E FLORA AGRÍCOLAS, PECUARIA

309 **-Gurrón, gurrón, vinte dias debaixo do terrón / -Privada, privada, ós tres dias xa estás nada** ⁴⁶⁵. (D:049-093,I:040-084). (Porfia do millo e da liñaza). (NoriegaGM39).

310 **A boa anada non a leva o vento nin a xiada** ⁴⁶⁶. D: *nin xiada* (D:051-120,F:11,I:041-110). (Varte. do nº 353). (NoriegaGM41).

311 **A boi rebelón, aguillón** ⁴⁶⁷. (A:003-030,D:058-193,F:18,I:046-183).

312 **A castaña a nadar i-a landra a suar.** (F:45,I:049-337).

313 **A ferraña de xaneiro non vai ó palleiro** ⁴⁶⁸. (D:051-118,I:041-108). (NoriegaGM41).

314 **A horta do outono mantén o seu dono** ⁴⁶⁹. (A:036-379,D:043-032,I:036-030).

315 **A labranza dáo crudo e lévao cocido** ⁴⁷⁰. (I:049-336).

316 **A mala herva nunca perez.** (D:061-216,I:047-202). (Lanza118:209).

317 **A moita terra dá duas cheas: unha de traballo, outra de miseria** ⁴⁷¹. (D:056-171,I:044-161).

⁴⁶⁵ D: *estar nâda*; D, I: *ós tres*; I: *Gurrón, terrón. -Privada, estas*.

⁴⁶⁶ F: *non-a*.

⁴⁶⁷ I, D: *rebelon*; F: *revelon*.

⁴⁶⁸ D, I: *ô*; D: *xaneiro*.

⁴⁶⁹ A, D, I: *outono*; A, D: *manten*; I: *Outono*.

⁴⁷⁰ I: *dá-o crubo, leva-o*.

⁴⁷¹ D, I: *da*.

- (Casas).
- 318 **A terra ben labrada ó seu dono dá ganancia** ⁴⁷². (A:032-336,D:042-026,I:036-024).
- 319 **A vaca leiteira da noite prá mañán fai a ubreira** ⁴⁷³. B, D: *Vaca leiteira* (B:006-125,D:046-073,I:039-069).
- 320 **A viña, o vello a pranta, o vello a vindima** ⁴⁷⁴. (A:077-059,B:052b,D:046-068,I:039-066/378).
Oliveira de meu avô, figueira de meu pai, e a vinha que eu puzer. (F.R.I.L.E.L.:19). La viña, de mi padre; y el olivar, de mi abuelo. La viña y el potro, críelos otro. (Antónimo). La viña y el potro, quien no los cria es un tonto. (RMarin12600:263).
- 321 **Abrígame do norte que o vendaval non me fai mal** ⁴⁷⁵. (I:245-263).
(A laranxeira i-o⁴⁷⁶ limoeiro).
- 322 **Abril, pendoril; maio, engraio; e san Xoán, segaio** ⁴⁷⁷. D: *engraio; S. Xoán* (D:060-209,F:29,I:046-196).
(NoriegaNós).
- 323 **Agosto ardenteiro, herva no palleiro.** (D:054-150,I:043-140).
(Casas).
- 324 **Agosto e vindima non son cada dia e si cada ano; uns con ganancia e outros con dano** ⁴⁷⁸. D: *vendima non é* (D:060-212,I:047-199).
(NoriegaNós).
- 325 **Agosto e vindima non son cada dia.** (A:030-313,D:042-025,I:036-023).
- 326 **Agosto mollado, nin sebo nin nabo nin pan pró ano** ⁴⁷⁹. (D:052-122,I:041-112).
(NoriegaGM41).
- 327 **Agosto pasou; quen mallou, mallou.** (I:050-242).
(GLugo1942).
- 328 **Alá vai o serodio con o temporán, mais non na palla nin no gran** ⁴⁸⁰. A: *vai serodio con temporán* (A:045-478,D:043-040,I:037-036).
- 329 **Alá vén noso irmán marzo, que nos fará andar cos farrapiños debaixo do brazo** ⁴⁸¹. I(066): *ven o noso, que nos fai* (I:245-256/066-114).
- 330 **Ano de abellas, vaite e non veñas.** (D:053-139,I:042-129).
(Casas).
- 331 **Ano de ameixas, ano de queixas** ⁴⁸². (A:073-015,B:002a-082a,D:046-063,I:038-060).
- 332 **Ano de bolota, ano de lorota.** D: *belota* (D:059-205,I:046-191).
(Santana).
- 333 **Ano de morrón, ano de codión.** (A:072-007,D:045-062,I:038-059).
- 334 **Ano de nevadas, ano de fornadas.** (D:047-076,I:038-061).
(LeirasGalicia9:566).
- 335 **Ano de viño encuba viño; ano mesquiño vende viño** ⁴⁸³. (I:245-258).

⁴⁷² A, D, I: *ô, da.*

⁴⁷³ B, I: *prâ; D: pra.*

⁴⁷⁴ B: *viña o.*

⁴⁷⁵ I: *norte.*

⁴⁷⁶ *i-ô.*

⁴⁷⁷ F: *Abril pendoril, maio engraio e S. Xohan, segaio.*

⁴⁷⁸ D, I: *dia.*

⁴⁷⁹ D: *mollado nin; D, I: sebo,, naba,, pró.*

⁴⁸⁰ A: *palla,; A, D: grán; D: Ala.*

⁴⁸¹ I(066): *Ala, irman, Marzo que; I: ven.*

⁴⁸² D: *Ameixas.*

⁴⁸³ I: *mesquiño.*

(BouzaBrey).

336 **Anque non haxa unha branca, que haxa unha pranta.** (A:007-072,D:040-002,I:035-002).

337 **As patacas de xaneiro enchen a cesta a mai-lo sombreiro** ⁴⁸⁴. (I:048-215).
(Antinómico do nº 484).

338 **As patacas sementadas polo lunar de xaneiro lévaas o home no sombreiro** ⁴⁸⁵. (I:050-247).

339 **Auga de febreiro fai o palleiro** ⁴⁸⁶. I(065): *en Febreiro* (A:007-074,D:040-003,I:035-003/065-092b).

340 **Auga de maio, pan todo o ano** ⁴⁸⁷. A: *en Maio* (A:032-339,D:042-027,I:036-025).

341 **Ave de pico non fai o dono rico** ⁴⁸⁸. D(049), I(040): *seu dono* (A:004-035,D:076-006/049-099,I:040-090/079-007).
(NoriegaGM39).

342 **Bens, cantos vexas; casa, canta quepas** ⁴⁸⁹. A, D: *vexas e* (A:037-394,D:043-034,I:037-032).

343 **Besta de herva, besta de perda.** D: *hérba* (D:058-192,I:046-182).
(IglesiaIII).

344 **Boi vello de seu leva o rego** ⁴⁹⁰. (A:008-076,D:040-004,I:035-004).

345 **Boi vello polo uso ara** ⁴⁹¹. (D:048-084,I:039-075).

⁴⁸⁴ I: *mail-o*.

⁴⁸⁵ I: *pol-o, Xaneiro, leva-as*.

⁴⁸⁶ A, I(065): *Febreiro*; I(065): *Febreiro*.

⁴⁸⁷ A, D: *Maio*.

⁴⁸⁸ I(040): *pico*.

⁴⁸⁹ A, D, I: *Bens cantos, casa canta*; I: *vexas, casa*.

⁴⁹⁰ I: *vello*.

⁴⁹¹ D, I: *pol-o*; I: *vello*.

(NoriegaGM37).

346 **Bota liño e bótalle o rio** ⁴⁹². (D:048-88,I:039-080).
(NoriegaGM37).

347 **Cábame tarde, réndame cedo, que che pagarei o que debo.** (A:029-311,D:042-024,I:036-021).
(Variante do nº 371).

348 **Cada gota de auga na sega val un sapo na terra** ⁴⁹³. A: *vale* (A:011-109,D:040-006,I:035-005).

349 **Cando a galiña pica o galo, sinal de pitos pró ano; cando o galo pica a galiña, sinal de pitos axiña** ⁴⁹⁴. (D:059-198,I:046-193).
(NoriegaBrañegos:96).

350 **Cando a mora madura, xa pinta a uva.** (A:063-673,D:045-055,I:038-052).

351 **Cando a ruliña arrular, colle o cesto e vai sementar; ca se te acolles á sombra da silvareira, pásase o tempo da sementeira.** (I:245-261).

352 **Cando a ruliña rular, colle o foliño e vai sementar.** D(060), I(046): *Cando a rola oias rular, colle o liño e vai sementar*; D(051), I(038): *Cando a ruliña veña a rular, colle o millo e vai sementar* (A:063-679,D:045-056/060-206/051-114,I:038-053/046-192/038-054).
(Santana). (NoriegaGM41).

353 **Cando Dios quer dar a anada, n'a tolle choiva nin xiada** ⁴⁹⁵. (I:048-213).

Variante do nº 310.

⁴⁹² I: *botalle*.

⁴⁹³ A, D: *sega*.

⁴⁹⁴ D, I: *pica o galo, pró ano*.

⁴⁹⁵ I: *dios, anada -n'a*.

354 **Cando hai viño no Ribeiro, hai alegría e diñeiro** ⁴⁹⁶. (D:049-101/127-059/090-150,I:040-092/118-060/365).

Alemán⁴⁹⁷: *Cuando el labrador tiene dinero lo tiene el mundo entero.* (Ruiz).

355 **Cando non chove en febreiro, non hai bo prado nin bo centeo** ⁴⁹⁸. (I:042-118a).

Repetición⁴⁹⁹ do nº 356.

356 **Cando non chove en febreiro, n'hai bo prado nin bo centeo** ⁵⁰⁰. D: *non hai*; I(049): *nin hai bo prado*; I(065): *nin bo prado nin bo centeo* (D:050-111/052-128,I:041-102/065-093/049-232). (NoriegaGM40).

357 **Cando o trigo vai louro, val o millo ouro.** (A:014-143,D:041-011,I:035-011).

358 **Cantos dias pasen de xaneiro, tantos allos perde o alleiro.** (D:052-125,I:041-115). (Casas).

359 **Carro derradeiro, ben cargado ben valeiro** ⁵⁰¹. (C:151,D:059-201,I:046-187/345). *El carro, el barco y el asno, cárgalo al rabo.* (Correas:107-2ª). (NoriegaGM41).

360 **Carro dianteiro leva o boi ó talleiro** ⁵⁰². I(050): *O carro traseiro leva* (C:151,I:050-239/345). Ver nº 359. [Nota dos editores. Nótese a contraposición 'carro

traseiro' e 'carro dianteiro' entre as dúas versións].

361 **Come mais herva un día de sol no mes de febreiro ca os cabalos do rei no ano inteiro** ⁵⁰³. (I:245-264).

362 **Come mais pan un día de sol do mes de febreiro que os cabalos de todo o reino** ⁵⁰⁴. (I:048-212).

363 **Choiva de abril enche o carro i-o carril** ⁵⁰⁵. D: *Chuvia, e o* (D:031-052,I:047-209). (Casas).

364 **Choiva de san Xoán tolle viño e non dá pan** ⁵⁰⁶. D: *Chuvia* (D:053-138,I:042-128). (Casas).

365 **Choiva na semana da Ascensión, cria o trigo mourón.** D: *Chuvia na semán, nos trigos* (D:053-134,I:042-124). (Casas).

366 **Choiva na semana da Ascensión, nin boa faba nin bo melón.** D: *Chuvia na semán, nen boa faba nen bo melón* (D:053-133,I:042-123). (Casas).

367 **Chova por abril e maio e non chova todo o ano** ⁵⁰⁷. (A:024-248,D:041-019,I:036-017).

368 **Chuvia en marzo, nen o mexo dun rato** ⁵⁰⁸. I(050-250): *nin o mexo*; I(050-254): *de un* (I:050-254/050-250). (RMarin21000:190).

⁴⁹⁶ D(127,049): *Ribeiro hai*; D(127), I(040): *alegría*.

⁴⁹⁷ *Aleman*.

⁴⁹⁸ I: *febreiro non*.

⁴⁹⁹ *repetizon*.

⁵⁰⁰ D(052): *febreiro non*; I(065): *Febreiro*.

⁵⁰¹ C, I: *cargado*.

⁵⁰² C, I: *ô talleiro*.

⁵⁰³ I: *herba*.

⁵⁰⁴ I: *febreiro*.

⁵⁰⁵ D: *Abril*.

⁵⁰⁶ D, I: *San Xoan, da*; I: *pán*.

⁵⁰⁷ A: *Abril e Maio*; D: *maio*.

⁵⁰⁸ I(050-250): *d-un*.

- 369 **Da cereixa ó cimón ben che vai, pión; do cimón á cereixa tu me dara-la queixa** ⁵⁰⁹. (D:051-119,I:041-109).

(NoriegaBrañegos:80).

(NoriegaGM41).

- 370 **De palla ou palloeiro enche-lo paleiro** ⁵¹⁰. (A:019-195,D:041-013,I:035-012).

- 371 **Decrúame tarde i-arréndame cedo e pagareiche o que che debo.** D, I(036): *e arréndame* (D:057-174,I:036-022/049-236).

(Casas). (Varte. do nº 347).

- 372 **Deica san Pedro o viño ten medo** ⁵¹¹. (I:050-240). (GLugo1942).

- 373 **Deixa chover, que Dios dará pán** ⁵¹². (I:050-248).

- 374 **Dendes das cereixas ós nabos, ben estamos; dendes dos nabos ás cereixas, todo son queixas** ⁵¹³. (A:026-273,D:042-021,I:036-019).

- 375 **Desque ven o cuco, enche a cal e mai-lo suco** ⁵¹⁴. D, E, I(072): *mais o* (D:058-191,E:216-090,I:045-181/072-096).

(NoriegaBrañegos:109).

- 376 **Di o boi: sácame en marzo e verás como pazo.** I: *Sácame en marzo e verás como pazo (di o boi)* (D:047-079,I:039-071).

(LeirasGalicia9:567).

- 377 **Dia de san Bernabel, nin na terra nin no fardel** ⁵¹⁵. (D:050-104,I:040-095).

(11 de san Xohan). (NoriegaGM39).

- 378 **Dia de san Martiño proba o teu viño** ⁵¹⁶. (A:063-672,D:045-054).

- 379 **É millor enrarentar que resementar** ⁵¹⁷. (I:048-221).

(O millo).

- 380 **É millor ver un lobo no eido ca un home en camisa no mes de febreiro.** (I:050-253).

- 381 **En agosto arder e en setembro beber** ⁵¹⁸. A: *as castañas arder*; D(061): *arder*; en (A:023-238,D:041-017/061-214,I:036-015).

(Din as castañas). (Dillo o ourizo ás⁵¹⁹ castañas). (NoriegaGM37).

- 382 **En agosto, mallar** ⁵²⁰. (D:054-151,I:043-141).

(Casas).

- 383 **En casa do labrador cada fillo é seu traballador.** D: *un traballador* (B:001-076,D:046-070).

- 384 **En febreiro decota o carballo pra aforra-lo tallo** ⁵²¹. (D:052-126,I:042-116).

(Casas).

- 385 **En maio calquera burro é cabalo** ⁵²². (B:005a-113,D:041-016,I:035-014).

Variante do nº 470.

- 386 **En maio, millo sementado, cal enxoiito cal mollado** ⁵²³. I(046): *o*

⁵¹⁵ D, I: *San*; D: *Bernabél*.

⁵¹⁶ A: *S.*; D: *San*; A, D: *Martiño*.

⁵¹⁷ I: *E*.

⁵¹⁸ A, D(061): *Agosto, Setembro*; A: *arder*;; D(061): *Agosto*., *Setembre*..

⁵¹⁹ *as*.

⁵²⁰ D, I: *agosto mallar*.

⁵²¹ D, I: *aforra-lo*.

⁵²² B: *Maio*; D: *maio*..

⁵²³ D, I(046): *maio*; I(049,050): *enxoiito*..

⁵⁰⁹ D: *ô cimón, benche*; I: *vai pión, ô cimon*;; D, I: *a cereixa, daral-a*.

⁵¹⁰ A: *pallo*; A, D, I: *enchel-o*; D, I: *palloeiro*..

⁵¹¹ I: *San Pedro*..

⁵¹² I: *chover que*.

⁵¹³ A, D, I: *ôs nabos*; A, I: *as cereixas*; D: *estamos / Dendes, ás cereixas*; I: *-dendes*.

⁵¹⁴ I: *mail-o*.

- millo* (D:059-200,I:046-186/049-238/050-251).
(Casas). (RMarín21000:191-1ª).
- 387 **En marzo mete o coiro no pelarzo.** (I:245-265).
- 388 **En marzo poda o ricacho e en abril o ruín** ⁵²⁴. (A:065-695,D:045-058,I:038-056).
- 389 **En marzo, espigarzo** ⁵²⁵. (A:037-393,D:043-033,I:036-031).
- 390 **En marzo, espigas catro; en abril, espigas mil; en maio, todo espigado** ⁵²⁶. (D:050-109,I:041-100).
(NoriegaGM40).
- 391 **En outono, caiño e todo** ⁵²⁷.
(D:051-116,I:041-106).
(NoriegaGM41).
- 392 **En ruín gando pouco hai que escoller** ⁵²⁸. (A:035-370,D:042-030,I:036-028).
- 393 **En toda a terra espiga o pan.** D:
toda terra (D:056-168,I:044-158).
(Casas).
- 394 **En todo tratar e pan labrar.**
(D:056-173,I:044-163).
(Casas).
- 395 **En xaneiro polas mañáns sementa as patacas temporáns** ⁵²⁹.
D: *tempráns* (D:052-123,I:041-113).
(Casas).
- 396 **En xaneiro pon o alleiro.** (D:052-124,I:041-114).
(Casas).
- 397 **En xaneiro vaite ó outeiro, se ves verdegar, ponte a chorar; se ves terrexar, ponte a cantar** ⁵³⁰.
(A:042-445,D:043-037,I:047-206).
(a sementeira do centeo).
- 398 **En xullo arder e patacas coller** ⁵³¹. (I:049-233b).
- 399 **Entre Loiro e Ventraces, patacas novas.** (A:025-268,D:041-020,I:036-018).
- 400 **Entre o novo i-o vello, fame do demo** ⁵³². D: *e o vello* (D:047-080,I:039-072).
(LeirasGalicia9:568).
- 401 **Entre san Xoán e san Pedro recolleita o centeo** ⁵³³. (D:053-140,I:042-130).
(24 e 29 de san Xoan). (Casas).
- 402 **Entre san Xoán e san Pedro vén o pan ó vencello** ⁵³⁴. (D:060-211,I:046-197).
(24 e 29 de santiago [sic]).
(NoriegaNós).
- 403 **Entre san Xohán e santiago Dios nos libre de un nubrado** ⁵³⁵. (I:049-229).
- 404 **Enxame de maio carga un carro; enxame de san Xoán cólleo coa man; enxame de santiago a quen cho pida, dállo** ⁵³⁶. (I:048-223).
- 405 **Enxame de marzo val un cabalo.**
(D:053-136,I:042-126).
(Casas).

⁵³⁰ A: *Xaneiro*; A, D, I: *ó outeiro, chorar*; I: *vaito*.

⁵³¹ I: *Xullo*.

⁵³² D: *vello fame*; I: *i-ó*.

⁵³³ D, I: *San Xoán*; D: *S. Pedro*; I: *San Pedro*.

⁵³⁴ D: *S. Xoan e S. Pedro*; D, I: *Pedro*; I: *San Xoán*.

⁵³⁵ I: *San Xohan, Santiago*.

⁵³⁶ I: *Maio*, *Xoán*, *Santiago*, *dallo*.

⁵²⁴ A, D, I: *ruin*; A: *Marzo, ricacho*, *Abril*.

⁵²⁵ A: *Marzo espigarzo*.

⁵²⁶ D: *maio todo*.

⁵²⁷ I: *Outono*.

⁵²⁸ A, D, I: *ruin*.

⁵²⁹ D: *mañáns*; I: *mañans*; D, I: *pol-as*.

- 406 **Escribáns i-ameixeiras, arrédeos Dios das nosas leiras** ⁵³⁷. I(102): *das miñas leiras*; D(048), I(039): *e ameixeiras* (D:048-082/072-025, I:039-073/102-025). (NoriegaGM37).
- 407 **Esterca e non poñas marcos.** (A:054-576, B:045b, D:044-046, I:037-042/376).
Estierca y no pongas mojón, que él se pón. (Correas:214).
- 408 **Esterco de folla, millo pola xiolla** ⁵³⁸. (I:048-220).
- 409 **Facenda miuda seu dono axuda** ⁵³⁹. (D:048-085, I:039-076). (Fusada...). (NoriegaGM37).
- 410 **Facenda, teu dono te vexa.** (D:061-223).
- 411 **Fai un ano, catrocentas; agora, catro cegas.** (D:049-100, I:040-091). (As crabas por mor da morriña). (NoriegaGM39).
- 412 **Febreiro, oveiro** ⁵⁴⁰. (I:245-259). (BouzaBrey).
- 413 **Froles en outono, fame en ano novo** ⁵⁴¹. (I:048-219).
- 414 **Gando na corte, pouco leite e queixo forte.** (D:056-165, I:044-155). (Casas).
- 415 **Gran debaixo do terrón, gran morto; e debaixo da pedra, torto** ⁵⁴². (D:057-175, I:044-164/049-236b). (Casas).
- 416 **Habendo neboeira o día de san Pedro Fiel, castañas furadas e nabos ruís** ⁵⁴³. I: *neboeiro, ruins* (B:023-296, D:060-207, I:046-194). (Debe de ser S. Pedro e S. Fiz, -1º de agosto-) (Croiset:150). (Santana).
- 417 **Home troiteiro, nin boa meda nin bo paleiro e, se for cazador, pior** ⁵⁴⁴. (A:077-053, B:006b, D:046-067, I:038-065/306). Ver nº 105.
- 418 **Horta de san Martiño mantén a seu dono i-ó viciño** ⁵⁴⁵. D: *e ao viciño* (D:055-160, I:044-150, R:C171/42). (11-11). (Casas).
- 419 **Labra ben fondo se ques coller pan de abondo** ⁵⁴⁶. D: *si quês* (D:057-177, I:045-166). (NoriegaBrañegos:77).
- 420 **Labradores novos, mal polos comareiros** ⁵⁴⁷. I(045,318): *comoreiros* (C:028, D:057-176, I:045-165/318/049-233).
De jeune advocat heritage perdu, et de nouveau medicin cemitiere bossu. (Estienne:218).
- 421 **Labradores novos, pan polas silveiras** ⁵⁴⁸. (C:028, I:048-218/193-117/318). Ver nº 420. (Varte. en Melide do nº 420).
- 422 **Mala herba non perigra.** (A:001-003, D:040-001, I:035-001).
- 423 **Malia o dente que come a semente** ⁵⁴⁹. (D:048-090, I:039-082). (NoriegaGM37).

⁵³⁷ D, I: *Escribans*; D(072): *arredeos*.

⁵³⁸ I: *pol-a*.

⁵³⁹ I: *miuda*.

⁵⁴⁰ I: *Febreiro oveiro*.

⁵⁴¹ I: *Outono*.

⁵⁴² D: *Grán debaixo, grán morto, pedra torto*; D, I: *morto*; I(049): *terron*.

⁵⁴³ B, D: *S. Pedro*; I: *Havendo, San Pedro*.

⁵⁴⁴ B: *troiteiro nin*; A, B, D, I: *palleiro, e se*.

⁵⁴⁵ D: *S. Martiño*; I: *San Martiño manten, i-ô*; R:C171/42: *S. Martiño manten, i-o*.

⁵⁴⁶ D: *fondo*; I: *quês*.

⁵⁴⁷ C, D, I(049): *novos mal*; C, D, I: *pol-os*.

⁵⁴⁸ C, I: *pol-as*.

⁵⁴⁹ D, I: *Mália*.

424 **Marzo ben feito, patacas a oito.**
(D:052-130,I:042-120).
(Casas).

425 **Marzo chegar, tempo de enxertar.** (D:052-129,I:042-119).
(Casas).

426 **Marzo venteiro e abril chuvasqueiro enchen en maio de froles o eido** ⁵⁵⁰. (I:245-255).

427 **Marzo, rodriga feita.** (I:245-257).

428 **Mentres loras quebran, bois descansan.** (D:057-181,I:045-171).
(NoriegaBrañegos:98).

429 **Mentres tempo non vén, sazón non pasa** ⁵⁵¹. (D:058-189,I:045-179).
(NoriegaBrañegos:108).

430 **Monte de ran, nin palla nin gran** ⁵⁵². D: *rá*, (D:058-187,I:045-177).
(NoriegaBrañegos:101).

431 **Monte de sapo, pan no saco.**
(D:058-156,I:045-176).
(NoriegaBrañegos:101).

432 **Monte duro, pan seguro.** (D:058-185,I:045-175).
(NoriegaBrañegos:101).

433 **N'hai mel sen aguillón.** D: *Non hai* (D:050-103,I:040-094).
(NoriegaGM39).

434 **N'hai pera que non madurez.**
D: *Non hai* (D:050-102,I:040-093).
(NoriegaGM39).

435 **N'hai regazada como a da arada.**
D: *Non hai* (D:050-107,I:040-098).
(NoriegaGM40).

436 **Nabos e señores, canto mais raros, mellores.** (B:022-292,D:061-215,I:047-201).

⁵⁵⁰ I: *chuvasqueiro*,.

⁵⁵¹ D, I: *ven*.

⁵⁵² D: *grán*; I: *ran nin*.

(Santana).

437 **Néboa de san Xohán moe viño e non dá pan** ⁵⁵³. (I:245-266).
(dixomo o abade de Saxamonde).

438 **Nin bo Pedro nin bo boi marelo nin boa herba por riba do rego** ⁵⁵⁴. (A:013-134,D:040-008,E:196-012,I:035-007).
(Pedro Madruga?).

439 **Nin bo Pedro nin bo burro negro nin bo lameiro pra riba do rego** ⁵⁵⁵. (A:020-213,D:041-014,I:035-008).

440 **Nin millo engrolado nin millo queimado** ⁵⁵⁶. (D:061-222,I:048-211).
(CarréAldao:188).

441 **No bo tempo non te agaches, no malo non te mates** ⁵⁵⁷. (D:048-086,I:039-078).
(NoriegaGM37).

442 **Non están queimados? Non están cavados** ⁵⁵⁸. (D:049-095,I:040-086).
(os terróns). (NoriegaGM39).

443 **Non ha de chover en marzo mais qu'o que molla o rabo dun gato** ⁵⁵⁹. I, D: *molle, de un gato* (A:065-693,D:045-057,I:038-055).

444 **Non se fai palleiro sen palla.** (A:004-041,D:058-194,I:046-184).

445 **O año de abril enche o regazo i-o mandil** ⁵⁶⁰. (D:049-096,I:040-087).
(NoriegaGM39).

⁵⁵³ I: *Néboa, xohan, da pán*. Nunha primeira escritura aparece *tolle* en vez de *moe*.

⁵⁵⁴ A, D, E, I: *Pedro*, *marelo*,.

⁵⁵⁵ A, D, I: *Pedro*, *negro*,.

⁵⁵⁶ D, I: *engrolado*,.

⁵⁵⁷ D, I: *tempo*, *agaches*, *malo*,.

⁵⁵⁸ I: *cabados*.

⁵⁵⁹ A: *Marzo, d'un*; I, D: *que o que*.

⁵⁶⁰ D: *abril*,; I: *i-ó*.

- 446 **O arado, rabudo; i-o labrador, barbudo** ⁵⁶¹. D: *e o labrador* (D:057-178,I:045-167). (Casas).
- 447 **O boi grande leva o carro a mailas tundas** ⁵⁶². (B:008a-145,D:047-074,I:039-070).
- 448 **O cardo que ha de picar, con espiños nace** ⁵⁶³. A: *espiña*; D: *espiño* (A:061-651,D:045-053,I:038-050,R:C171/29).
Espinho que pinica, de pequeno traz a ponta. (Motta:273).
- 449 **O centeo e o miudo segalos no maduro.** I(048-225): *O centeo e o liño segalos no maduriño* (I:048-225/048-224).
(Pra estes cereales non hai Domingos nin diasantos porque se debullan).
- 450 **O día de san Martiño proba o teu viño** ⁵⁶⁴. (I:038-051).
- 451 **O día de san Pedro vai ver o teu olivedro e, se ves un gran, espera un milleiro** ⁵⁶⁵. (I:049-228).
- 452 **O día de san Xoán québralle a primeira raís ó pan; o día de san Pedro québralle a do medio; o día de santiago québralle a do cabo; i-o día de santa Isabel, fouciña a el** ⁵⁶⁶. D: *raiz ao, e o día fouciñas* (D:054-145,I:043-135).
¿Será o primeiro de Santiago [sic]? (Casas).
- 453 **O esterco da palla dá pola barba** ⁵⁶⁷. (A:076-043,D:046-064,I:038-062).
- 454 **O esterco da xesta dá pola testa** ⁵⁶⁸. (A:076-044,D:046-065,I:038-063).
- 455 **O esterco da xesta desinfesta** ⁵⁶⁹. (A:076-45,D:046-66,I:038-064).
- 456 **O leite fresco canta no cesto** ⁵⁷⁰. D, I (092): *está no cesto*; I(040): *canta / está no cesto* (D:049-094,I:040-085/092-214).
- 457 **O millo, por san Marcos, nin no saco nin nado** ⁵⁷¹. A: *Marco*; D: *millo pol-o* (A:061-650,D:045-052,I:038-049).
(25 de abril).
- 458 **O pan temperán, ou en palla ou en gran** ⁵⁷². D(044): *O temperán* (D:044-045/059-202,I:046-188).
(Santana).
- 459 **Ó que de vran non lle ferve a mola, de inverno non lle ferve a ola** ⁵⁷³. (D:050-106,I:040-097).
(NoriegaGM40).
- 460 **O que mate un abellón ten cen dias de perdón; o que mate unha abella ten sete anos de pena** ⁵⁷⁴. I(076-152): *O que mata unha abella, ten sete anos de pena*; I(076-153): *O que mate un abellón ten cen anos de perdón*. (D:051-121,I:041-111/076-152/076-153).
(NoriegaGM41).

⁵⁶¹ D: *arado rabudo e o labrador barbudo*; I: *arado rabudo i-ô labrador barbudo*.

⁵⁶² B, D: *amail-as*; I: *a mail-as*.

⁵⁶³ I: *picar con*.

⁵⁶⁴ I: *San, prova*.

⁵⁶⁵ I: *S. Pedro, e se ves un gran espera*.

⁵⁶⁶ D: *S. Xoán, S. Pedro, Santiago, cabo, Sta. Isabel fouciñas a el*; I: *San Xoán, ó pan, San Pedro, Santiago, quebralle, cabo i-ô, Sata Isabel*.

⁵⁶⁷ A, D, I: *dá pol-a*.

⁵⁶⁸ A, D, I: *da pol-a*.

⁵⁶⁹ D, I: *xesta*.

⁵⁷⁰ I(092), D: *fresco*.

⁵⁷¹ A, D, I: *millo*; A: *S. Marco*; A: *n-o saco*; D: *S. Marcos, saco*; I: *San*.

⁵⁷² D(044): *temperán ou*; D, I: *grán*.

⁵⁷³ D, I: *Ó que*; D: *vran*.

⁵⁷⁴ D, I(041): *abella*.

461 **O que no agosto e setembro non dá cebada, no san Xoán non fai xornada** ⁵⁷⁵. D(054), I: *setembre* (D:054-149/088-133,I:043-139). (Casas).

462 **O que non bima, non vindima** ⁵⁷⁶. (A:047-505,D:044-042,I:037-039).

463 **O que pranta e cria, ve alegría** ⁵⁷⁷. (A:014-142,D:041-010,I:035-010).

464 **O que queira comer patacas por san Xoán, bóteas cand'o pan** ⁵⁷⁸. I(050): *pol-o San Xohan, que as bote cando bota o pan*; D: *cando o pan* (D:053-137,I:042-127/050-341). (Casas). (GLugo1942).

465 **O que rapa antes de san Sidro, rapa a nai a mai-lo fillo** ⁵⁷⁹. D: *antes do, mai e mais o* (D:057-182,I:045-172). (Casas).

466 **O que sementa sen semente, sega sen fouciño**. (D:056-167,I:044-157). (Casas).

467 **O que sobra é o que engorda**. (I:245-262).

468 **O que ten gado non desexa mal ano** ⁵⁸⁰. (D:048-091/089-143,I:040-083). (NoriegaGM39).

469 **O raro enche o carro; i-o mesto, nin o carro nin o cesto** ⁵⁸¹. D: *carro, o mesto* (D:049-097,I:040-088). (NoriegaGM39).

470 **O rocín no maio vólvese cabalo** ⁵⁸². D, I: *en maio* (A:021-214,D:041-015,I:035-013). Variante do nº 385.

471 **O sol do vran non trai o trigo á man** ⁵⁸³. D, I: *trae* (A:066-703,D:045-060,I:038-058).

472 **O temporán, ou en palla ou en gran** ⁵⁸⁴. A, D: *temperán* (A:052-560,D:044-045,I:037-037).

473 **O viño de marzo non vai ó cabazo i-o de maio, pouco e malo** ⁵⁸⁵. B: *Viño de* (A:077-060,B:013a-200,D:046-069,I:039-067).

474 **O viño no lagar i-as fabas no fabal**. A, D: *e as* (A:012-124,D:040-007,I:035-006).

475 **Onde allos ha, cebolas se collen**. D: *allos hai*; I: *Onde hai allos, cebolas* (A:060-639,D:044-051,I:037-047).

476 **Onde allos ha, viño haberá** ⁵⁸⁶. I: *Onde hai allos viño haverá* (A:055-589,D:044-047,I:037-043).

477 **Onde esgaravella a melra non nace a herva** ⁵⁸⁷. (B:001a-078,D:046-071,I:039-068).

478 **Onde hai allos hai bugallos** ⁵⁸⁸. (B:020a-274,D:061-220,I:047-205). (Variante do nº 519).

479 **Onde irás, boi, que non ares? -A Casares** ⁵⁸⁹. (A:039-418,D:043-035,I:037-033).

⁵⁷⁵ D(054), I: *da*; D(088), I: *cevada*; D: *S. Xoán*; I: *San*.

⁵⁷⁶ I: *bima*.

⁵⁷⁷ A: *cria*; D, I: *cria, alegría*; D: *cria*.

⁵⁷⁸ D: *S. Xoán*; I(042): *S. Xoon, candô pán*.

⁵⁷⁹ D: *S. Sidro*; I: *San, a mail-o*.

⁵⁸⁰ D(048): *gado*.

⁵⁸¹ I: *raro*., *carro*, *i-ô*.

⁵⁸² A, D, I: *rocín*; A: *Maio*.

⁵⁸³ D, I: *vran*; D: *nón, trae*; A, D: *a man*.

⁵⁸⁴ I: *temporán*; A: *palla*; D, I: *grán*.

⁵⁸⁵ A, B, D, I: *ô cabazo, i-ô*; A, B: *Marzo, Maio*; A, D, I: *cabazo*., B: *cabazo - i-ô*.

⁵⁸⁶ A: *há*; A,D: *haverá*.

⁵⁸⁷ B: *melra*.,

⁵⁸⁸ D: *allos*.,

⁵⁸⁹ A, D: *ares?*.; A, D, I: *irás boi que*.

- 480 **Os nabos por san Bartolomeu, cada paso, seu** ⁵⁹⁰. (D:059-203,I:046-189).
24 de agosto. (Santana).
- 481 **Outono a chegar, porco a cebar.** (D:055-155,I:043-145).
(Casas).
- 482 **Pascoas molladas moitas sobradas, Pascoas enxoitas nin moitas nin poucas** ⁵⁹¹. A, D: *nin poucas nin moitas* (A:033-354,D:043-031,I:036-029).
- 483 **Pascoas molladas, anadas dobradas.** (A:028-297,D:042-023/034-084,I:036-020).
- 484 **Patacas de xaneiro non enchen o sombreiro.** (I:048-214).
- 485 **Perna lavada non leva millo á cabana** ⁵⁹². A: *o millo* (A:005-050,D:058-195,I:046-185).
- 486 **Pícame tarde i-arráncame cedo, e sacarás a teu amo empeño.** (I:049-235b).
(Dixo o millo).
- 487 **Picoreiro, rúbete ó picouto e se no mes de xaneiro os campos ves verdegar, bótate a chorar; e se os ves queimados, bótate a bailar** ⁵⁹³. A: *de Xaneiros os prados ves* (A:044-470,D:043-039,I:047-207).
- 488 **Piorno cheo, mantenza e creto.** (D:055-157,I:043-147).
(Casas).
- 489 **Poda en marzo, vendima no regazo** ⁵⁹⁴. (I:050-246).
(GLugo1942).
- 490 **Pola medida das tuas aveas, bota-la dos mais a cheas** ⁵⁹⁵. I(315): *aveias, bótala* (C:049,D:048-089,I:039-081/315).
Chacun mesure le blé d'autrui à son propre boisseau. (Hachette1904:84).
(NoriegaGM37).
- 491 **Pola santa Mariña deixa o sacho e colle a fouciña** ⁵⁹⁶. (D:054-148,I:043-138).
(18 de xullo). (Casas).
- 492 **Pola Virxe do Portal pon a xente a vindimar** ⁵⁹⁷. (D:055-152,I:043-142).
(Casas:p^a 21). (12 de setembro).
- 493 **Polo Pilar os nabos na terra i-o viño a embasar** ⁵⁹⁸. D: *e o* (D:055-158,I:044-148).
(12 de S. Miguel). (Casas).
- 494 **Polo san Lourenzo nin nacida nin no lenzo** ⁵⁹⁹. (I:245-260).
(A semente das couves). San Lourenzo (10 de agosto).
- 495 **Polo Santiago, sulfato** ⁶⁰⁰. D, I(043): *Por* (D:053-142,I:049-235/043-132).
(Casas). (25 de santiago).
- 496 **Poltro, de poltrela; becerro, de vaca vella** ⁶⁰¹. (D:058-188,I:045-178).
(NoriegaBrañegos:101).
- 497 **Por san Agustín andan as noces no rolín** ⁶⁰². (D:048-087,I:039-079/315).

⁵⁹⁴ I: *Marzo*.

⁵⁹⁵ C, E, I: *Pol-a*; C, E, I(039): *botal-a*; I(315): *mais*.

⁵⁹⁶ D, I. *Pol-a*; D: *Santa Mariña*; I: *Sta.*

⁵⁹⁷ D, I: *Pol-a, pón*; D: *á xente*; I: *Portal*.

⁵⁹⁸ D, I: *Pol-o*; D: *Pilar*; I: *i-ó*.

⁵⁹⁹ I: *Pol-o San, nacida*.

⁶⁰⁰ D: *Santiago sulfato*; I: *Pol-o*.

⁶⁰¹ D, I: *Poltro de poltrela, becerro de*.

⁶⁰² D, I(039): *San Agustín*; I(315): *San Agustín*; D, I(315): *rolín*.

(Maio 26[riscado]) (5 de maio conversón⁶⁰³ de St. Agustín) (Festa a 28 de agosto). (NoriegaGM37). O ilustrado folclorista galego, Sr. Bouza Brey, dime en amistosa carta que a verba *rolín* é unha modificazón obrigada pola⁶⁰⁴ rima da verba *rola* rexistrada por Rodrigues como *beira* ou *estrema*, ou da verba *roleiro* que Valladares define como *comareiro*, e acrara: *se fose san Xohán ou san Ramón o refrán remataría con rolán ou rolón*. Ó⁶⁰⁵ meu ver está no certo porque as verbas devanditas tamén Cuveiro as define no mesmo ou parecido senso: *roleiro* = *leirucha* ou *roero* 'heredad ó pedazo de labradío estrecho o en pequena estensión', e *rola*: 'pedacito de terra o división⁶⁰⁶ que los labradores hacen en una misma heredad después de sembrada'. Así o refrán pode definirse: 'É no tempo en que as noces, por estar maduras e secas na casca que as cobre, comezan a cair prá rola'⁶⁰⁷

498 **Por san Damián ten o millo da tua man** ⁶⁰⁸. (D:055-153,I:043-143). (27 de setembro). (Casas).

499 **Por san Isidro sementa o millo** ⁶⁰⁹. D: *semental-o* (D:053-135,I:042-125). (15 de maio). (Casas).

500 **Por san Martiño nin fabas nin liño** ⁶¹⁰. D: *nen fabas nen liño* (D:055-161,I:044-151/050-244). (2ª parte do nº 506). (Casas). (GLugo1942).

⁶⁰³ *conversion*.

⁶⁰⁴ *rolin, pol-a*.

⁶⁰⁵ *Xohan, refran, rolan ou rolon, Ó*.

⁶⁰⁶ *estension, division, tamen*.

⁶⁰⁷ *Así, refran, prá*.

⁶⁰⁸ D: *S. Damian*; I: *San Damian*.

⁶⁰⁹ D: *San*; I: *S. Isidro*.

⁶¹⁰ D: *S. Martiño*; I(044): *San*; I(050): *San Martiño*.

501 **Por san Mateu ó soute vou eu, antes por ver que por coller** ⁶¹¹. (D:051-115,I:041-105). (21 de setembro). (As castañas). (NoriegaGM41).

502 **Por san Mateu vai ver o soute teu** ⁶¹². (D:051-117,I:041-107). 21 de setembro. (NoriegaGM41).

503 **Por san Mateu vindima ti, vindimarei eu** ⁶¹³. A: *San Mateu*;; I: *vendima* (A:033-349,D:042-029,I:036-027). (21 de setembro).

504 **Por san Mateu, en cada esquina o seu** ⁶¹⁴. (D:050-108,I:041-099). (o seu nabiño) 21 de setembro. (NoriegaGM40).

505 **Por san Xosé o trigo xa bo é** ⁶¹⁵. (I:050-249). (19 de marzo).

506 **Por santa Erea toma os bois e semea; por san Martiño, nin fabas nin liño** ⁶¹⁶. (A:033-346,C:050,D:042-028,I:036-026/326). *Por Sta. Erea, toma os bois e semea*. (Delicado:84). *Por Sta. Ireia pega nos bois e semea*. (Lamenza:211). (Ver nº 500). Sta. Erea (5 de abril); S. Martiño (11 de santos).

507 **Por santa Mariña vai á tua viña, tal como a cates, tal a vindimas** ⁶¹⁷. (I:049-231). (18 de xullo).

⁶¹¹ D, I: *San Mateu ó*; D: *eu*;; I: *eu: Antes*.

⁶¹² D: *S*;; I: *San*.

⁶¹³ D: *Por S. Mateu*;; I: *Por San Mateu*..

⁶¹⁴ D, I: *San*.

⁶¹⁵ I: *San Xosé*..

⁶¹⁶ A, C, D, I: *Sta*;; A, D: *S. Martiño nin*; C: *San Martiño*; I(036): *S. Martiño*; I(326): *Erea*.., *S. Martiño nin*.

⁶¹⁷ I: *Santa*.

508 **Por xullo arder, as patacas coller**
⁶¹⁸. D: *arder e patacas* (D:054-143,I:043-133).
 (Casas).

509 **Pouca terra ben estercada val pola moita mal traballada** ⁶¹⁹. D: *ben abonada* (D:056-170,I:044-160).
 (Casas).

510 **Pró pan engraiar, ha de o boi tembrar** ⁶²⁰. (D:049-098,I:040-089).
 (NoriegaGM39).

511 **Puxa o boi polo arado, mal de seu grado** ⁶²¹. (D:057-180,E:215-080,I:045-170/072-087).
 (Casas). (NoriegaBrañegos:95).

512 **Que bon maio que mal maio, quince dias os bois ó prado e mais val no principio que no cabo** ⁶²². (D:060-210,I:047-198).
 (NoriegaNós).

513 **Quen mal decrua, na renda o sua** ⁶²³. (D:056-172,I:044-162).
 (Casas).

514 **Quen ó sementar é mesquiño, pra seitura escusa fouciño** ⁶²⁴. (D:056-166,I:044-156).
 (Casas).

515 **Quen quixer ter bo allal, pránteo no nadal.** D: *Quen queira, planteo* (D:056-164,I:044-154).
 (Casas).

516 **Quen sementa na culler, apaña na garfeta** ⁶²⁵. (D:057-183,I:045-173).
 (Casas).

517 **Quen sementa no camiño, cansa os bois e perde o trigo** ⁶²⁶. C, I(334): *camiño, escusa fouciño* (C:073,D:057-184,I:045-174/334).

Quien en el arenal siembra, ya tiene hecha la siega. (RMarín12600:273-2^a). *Quien en el arenal siembra non trilla pegujares.* (Hita:c.170). Castelan⁶²⁷ vello: *¿Quién, synon el mesquino, siembra en la arena?* (Hita:c.835). Bíblicos: Relaciónase de lonxe coas parabolos narradas por san Mateo 13,4 e san Lucas 8,12. (Casas). O noso refrán apesares de ter un marcado senso agrícola tamén ten apricazón moral i-é nesta derradeira que el⁶²⁸ se relaciona cos do Novo Testamento.

518 **Quen tapa con areia, tapa pra veiga alleia.** (I:048-216).
 (A i-auga de regar).

519 **Quen ten allos ten bugallos.** (I:037-048).

520 **Quen teña forza no brazo que cabe e pode en marzo** ⁶²⁹. (A:065-696,D:045-059,I:038-057).

521 **Sacha de un mes, inda que che pes** ⁶³⁰. (I:048-222).
 (O millo sementado nas veigas da herba, porque se botou tarde).

522 **San Cristobo co seu cobo, santa Mariña ca sua regazadiña** ⁶³¹. (I:049-230).
 (25 de xullo) (18 de xullo).

⁶¹⁸ I: *arder as*.

⁶¹⁹ D: *pol-a*; I: *pol-o*.

⁶²⁰ D, I: *Pró, engrayar*.

⁶²¹ D, E, I: *pol-o*.

⁶²² D, I: *bon maio,, ó prado,,*

⁶²³ D: *decrúa na*; I: *decrua na*.

⁶²⁴ D, I: *ó sementar*; I: *e mesquiño*.

⁶²⁵ I: *culler apaña*.

⁶²⁶ [Nota dos editores. Os equivalentes e explicacións aparecen no nº 466 pero parecenos máis pertinente incluílos aquí].

⁶²⁷ *Castelan*.

⁶²⁸ *Relacionase, co as parabolos, refran, apricazon, él*.

⁶²⁹ A: *Marzo*; D: *brazo,, póde*.

⁶³⁰ I: *pés*.

⁶³¹ I: *Santa Mariña*.

523 **San Migueliño das uvas maduras, tarde vés e pouco duras**

⁶³². (A:059-634,D:044-050,I:037-046).
(29 de setembro).

524 **San Simón aperta o baldón.**

(A:046-489,D:044-041,I:037-038).
(28 de san Miguel).

525 **Santa Mariña con a súa regazadiña** ⁶³³. (D:054-147,I:043-137).
(Casas).

526 **Se chove xoves de Ascensión, cava, piñón** ⁶³⁴. D: *Si chove* (D:051-112,I:041-103).
(NoriegaMondoñedo). (NoriegaGM40).

527 **Se chove xoves de Ascensión, hortas ruís e trigo rocón** ⁶³⁵. D: *Si chove, da Ascensión* (D:051-113,I:041-104).
(NoriegaGM40).

528 **Se o mes de agosto vén claro, bon magosto e bon nabo; si nublado, poucas castañas e nabos furados** ⁶³⁶. D: *Si o mes; I(048): craro, bo magosto e bo nabo; se nublado* (D:060-213,I:047-200/048-217).
(NoriegaNós).

529 **Se queres andar adiantado, sacha unha leiriña no mes de maio** ⁶³⁷. (I:245-269).

530 **Se ques ter bon cabazo, sementa en marzo** ⁶³⁸. I(050): *queres ter bo* (I:050-245/049-227).
(GLugo1942).

531 **Se ques ter bon cabazo, sementa en marzo** ⁶³⁹. (I:049-227).

532 **Sementa a avea en febreiro se queres facer diñeiro** ⁶⁴⁰. (D:052-127,I:042-117).
(Casas).

533 **Serodio ou temporán, maio non o deixa sen gran** ⁶⁴¹. (I:245-267).

534 **Terra que de neve se empapa, non precisa de outra capa.** (D:136-065,I:047-210).
(GLugo1936:31).

535 **Terra que froito non deche, vaite pra donde viñeche.** (I:049-226).

536 **Terra sen abono acaba co seu dono.** (D:056-169,I:044-159).
(Casas).

537 **Todos aramos, dixo Balboa.** (A:013-137,D:040-009,I:035-009).

538 **Traballos de sementeira, cantigas na colleita.** (D:055-156,I:043-146).
(Casas).

539 **Un gran non fai graneiro mais axuda o compañeiro** ⁶⁴². A, D: *pero axuda* (A:052-556,D:044-044,I:037-041).

540 **Vaca entransillada, nin leite nin crianza.** D: *Vaca estrullada/entransillada;* I(045-168): *Vaca estrullada* (D:057-179,I:045-169/045-168).
(Casas).

541 **Val mais un turbón de abril que os bois i-o carro e quen vai nil** ⁶⁴³. (D:060-208,I:046-195).

⁶³² A, D: *S. Migueliño*; A: *ves*.

⁶³³ D: *súa regaza diña*.

⁶³⁴ D, I: *Xoves*.

⁶³⁵ D, I: *Xoves*; D: *rocon*.

⁶³⁶ D, I: *ven*; I(048): *Agosto*.

⁶³⁷ I: *adiantado sacha*.

⁶³⁸ I(049): *Marzo*.

⁶³⁹ I: *Marzo*.

⁶⁴⁰ I: *febreiro*.

⁶⁴¹ I: *non-o, grán*.

⁶⁴² I: *grán*; A: *graneiro*.

⁶⁴³ D: *abril*, *carro*; I: *i-ô, quen val*; D, I: *n-il*.

(NoriegaNós).

542 **Vale mais campo roído ca monte frolido.** (l:245-268).

543 **Vindima feita, cartos no peto** ⁶⁴⁴.
D: *Vendima* (D:055-154,l:043-144).
(Casas).

544 **Viño maduro, augardente forte.**
(D:055-159,l:044-149).
(Casas).

545 **Xaneiro aheiro e febreiro cabriteiro.** (D:052-128b,l:042-118b).
(Casas).

546 **Xaneiro muliheiro, nin boa meda nin bo palleiro** ⁶⁴⁵. (D:059-204,l:046-190).
(Santana).

547 **Xaneiro xiadeiro, febreiro ventisqueiro, marzo amoroso, abril choivoso, maio pardo e san Xoán claro valen mais ca os teus bois i-o teu carro** ⁶⁴⁶. D: *chuvioso*;
D(047): *craro*; I: *mais que os*;
D(030): *bois e ca o teu carro*
(B:013a-199,D:030-043/047-075,l:047-208).

Dixollo a vella ó rei que levaba un carro de ouro puxado por bois. Resposta de unha vella ó rei que lle perguntou se habería⁶⁴⁷ maior riqueza que a súa, e ensinoulle un carro puxado por unhas poucas xuntas de bois que ia cargado de ouro.

548 **Xullo andado, millo arrendado** ⁶⁴⁸. (D:053-141,l:049-234/042-131).
(Casas).

⁶⁴⁴ D: *feita*.

⁶⁴⁵ I: *muliheiro*.

⁶⁴⁶ B, D, I: , *xiadeiro*; , *ventisqueiro*; , *amoroso*;
San , *valen*; D: , *chuvioso*; I: , *choivoso*; B,
D: , *pardo* *Xoan*; B, D(030): *Marzo* *Abril*
Maio, *pardo*; D(030): *Febreiro* , *claro*;
D(047): *maio*, *i-ô*; D(047), I: *pardo*,

⁶⁴⁷ *o rei*, *haveria*.

⁶⁴⁸ D: *andado*.

549 **Xullo, xulliño, colleita de trigo** ⁶⁴⁹. (D:054-144,l:043-134).
(Casas).

550 **Xunco que arranques, xunco que prantes.** (D:048-083,l:039-074).
(NoriegaGM37).

551 **¡Lavada, ós tres días nada! - díxolle o millo á liñaza. 'Nugallón, -díxolle ela- un mes baixo o terrón e inda se vou ou non'** ⁶⁵⁰. (l:050-243).
(GLugo1942).

552 **¿Onde irás, boi, que non ares? - Á cortaduría** ⁶⁵¹. (D:041-018,l:036-016).

2.1.1.5. METEORÓLÓXICOS

553 **A luna de outubro / sete lunas cubre; / e non van como pinta, / senón como terceira ou quinta** ⁶⁵².
(l:271-147).
(Céltiga).

554 **Abril choivoso, maio ventoso i-agosto caloroso fan o ano formoso** ⁶⁵³. A, D, I: *e Agosto*; A: *fan ano* (A:028-296,D:027-014,F:25,l:052-016).

555 **Abril, se por mal quer vir, as portas non deixa abrir.** A, I: *quere* (A:033-352,D:027-016,l:052-017).

556 **Agosto mollado, neve pró ano** ⁶⁵⁴.
(D:033-080,l:055-079).
(NoriegaGM41).

⁶⁴⁹ D: *Xullo xulliño*.

⁶⁵⁰ I: *ós tres, terron*.

⁶⁵¹ D, I: *irás boi que, A*.

⁶⁵² I: *outubre*, *senon*.

⁶⁵³ A, D: *Maio, Agosto*; A, D, F, I: *caloroso*, *F: ventoso*.

⁶⁵⁴ D: *pro*; I: *pró*.

557 **Agosto seca os montes e setembro as fontes** ⁶⁵⁵. A: *En Agosto secan os montes, e en Setembro* (A:026-275,D:027-013,I:052-015).

558 **Aire de Meira, caldeira á goteira** ⁶⁵⁶. (D:030-046,I:053-044). (LeirasGalicia9:565).

559 **Aire solán, choiva na man** ⁶⁵⁷. A: *auga na man* (A:041-440,D:028-019,I:052-020).

560 **Arco da vella ó poente, desapón os bois e vente** ⁶⁵⁸. (A:067-721,D:028-027,I:052-029).

561 **As cheas de san Simón tres días son** ⁶⁵⁹. (B:007a-129,D:029-038,I:053-038).

562 **As estrelas a brilar, mariñeiro para o mar.** (I:058-127). (Céltiga).

563 **Auga fría na badia, norte en Muxia** ⁶⁶⁰. (B:009a-154,D:029-039,I:053-039). (IglesiaIII:224-227).

564 **Borrafa en Coto d'Eira, choiva na eira.** I: *Bornafa* (A:072-006,D:029-033,I:053-034).

565 **Brétema en Padornelo, sardiñas no garabelo.** D: *sardiña*; R:C171/37: *no Padornelo, sardiña no carabelo* (D:032-069,I:054-062,R:C171/37). (garamelo?). (NoriegaGM39). (VidaGallega30).

566 **Brétema na montaña, pescador á cabana.** D: *á*; I: *a* (D:032-063,I:054-061). (NoriegaGM39).

567 **Brétema no vale, pescador á calle** ⁶⁶¹. (D:032-062,I:054-060). (NoriegaGM39).

[Nota dos editores. O ms. I di claramente *percador* e un lembra que *perca* é peixe de río, de carne comestible e delicada, polo que igual a lectura *pescador* é a incorrecta].

568 **Cambio de luna, / sorpresa segura; / se o cambio é de nova ou vella / con moito coidado navega.** (I:270-144). (Céltiga).

569 **Cando a Cabeza de Meda ten sombreiro, é sinal que vai chover** ⁶⁶². (I:057-104). (RiscoCastro:59).

570 **Cando a carballeira canta, sabe ben a manta.** (I:271-150). (RiscoMelide:464).

571 **Cando a garza vai prá terra, colle a brosa e fai a estela** ⁶⁶³. (A:008-080,D:026-005,I:051-008). (En Ribadeo din: a gaivota [?]).

[Nota dos editores. A, D e I din *broca* e Ventín engade a explicación de que “broca é a vaca de cornos retorcidos pra baixo”. A definición é correcta pero impertinente, porque este é un refrán moi documentado e sempre coa palabra *brosa*, é dicir, a machada coa que se fende leña para o lume].

572 **Cando a garza vai pró mar, colle os bois e ponte a arar** ⁶⁶⁴. (A:008-081,D:026-006,I:051-009).

⁶⁵⁵ A, D: *Setembre*.

⁶⁵⁶ D: *á*.

⁶⁵⁷ D: *solan*.

⁶⁵⁸ A, D, I: *ó*; A: *desapon*; D, I: *Vella*.

⁶⁵⁹ B: *S. Simón*; B, D: *són*; D, I: *San, Simón*.

⁶⁶⁰ B, D, I: *fría*; B: *badia*.

⁶⁶¹ D: *a*; I: *percador á*.

⁶⁶² I: *sobreiro é*.

⁶⁶³ A, D, I: *prá, broca*.

⁶⁶⁴ A, D, I: *pró*.

573 **Cando abril recacha, queima a vella a maza** ⁶⁶⁵. (A:064-689,D:028-024,I:052-026).

574 **Cando aquí neva, qué fará tra-la serra** ⁶⁶⁶. I:(056-083): *¿qué fará na serra?* (D:034-086,I:056-084/056-083). (NoriegaGM39).

575 **Cando canta o chilro-melro - no alto do Padornelo - a corenta e nove de agosto - ven a primaveira cedo** ⁶⁶⁷. (I:057-105).

576 **Cando chove e mais fai sol, cácase a filla do emperador** ⁶⁶⁸. G: *Cando chove e fai sol cácase a filla da raposa* (G:I:056-093). (Barroso:145). (RibeiroFolklore:291).

577 **Cando de nordés chove, hastr'as pedras move** ⁶⁶⁹. (D:033-074,I:055-073). (NoriegaGM40).

578 **Cando Dios ben quera, con tódolos ventos chovia** ⁶⁷⁰. (A:010-097,D:026-007,I:051-010/381). *Si Dieu le veut, á tous les vents il pleut.* (Hachette1906).

579 **Cando Fisterra estira o piteiro, vendaval verdadeiro.** (I:056-096). (Muros).

580 **Cando hai leste na ribeira, sudoeste na leira.** (I:270-131).

581 **Cando marzo é ventarrón, abril é chuvión** ⁶⁷¹. A: *chovison* (A:065-694,D:028-025,I:052-028).

⁶⁶⁵ A, D: *Abril*.

⁶⁶⁶ D, I: *aquí*; D, I:(056-084): *tral-a*; I:(056-083): *¿qué*.

⁶⁶⁷ I: *melro-, Agosto, primadeira*.

⁶⁶⁸ I: *máis*.

⁶⁶⁹ D: *hastras*.

⁶⁷⁰ A, I: *queria*; A, E, I: *todol-os ventos chovia*; E: *queria*.

⁶⁷¹ A, D: *Marzo*; D: *Abril*.

582 **Cando non hai vento, non hai mal tempo** ⁶⁷². B: *non fai vento* (B:006a-120,D:029-037,I:053-037).

583 **Cando o Marcofán ten touca, choiva moita ou pouca** ⁶⁷³. (I:057-101).

(Varte. do nº 635). Marcofán (Beariz).

[Nota dos editores. Unha nota manuscrita de Fermín Bouza Brey, que se conserva no arquivo da Real Academia Galega, di o seguinte:

Dícese en Fírvada, parroquia del Ayto. de La Lama. Marcofán es un monte del Seixido. Ventín Durán refirió.

Realmente A Fírveda é lugar da parroquia de Covelo, concello da Lama. O Marcofán é un monte de 936 m. de altura no concello de Beariz (non no Seixido, que é da Lama) e cae ó leste da Fírveda].

584 **Cando o Mondigo pon o capelo, tóda-las vellas tembran de medo** ⁶⁷⁴. I:(056-086), D: *mexan de medo* (D:034-087,I:056-085/056-086). (Lanza118:208).

[Nota dos editores. Corriximos unha errata (*Mendigo* por *Mondigo*) que aparece nos dous mss. de Ventín e que el copia da primeira edición deste traballo de Francisco Lanza na revista *Nós* (18,1933,208), pero que posteriores edicións salvaron, porque se refire ó monte Mondigo, na Devesa, en Ribadeo].

585 **Cando o sul está nublado, mañán está mollado** ⁶⁷⁵. (I:058-130).

586 **Cando ronca moito o mar, é probábele o temporal** ⁶⁷⁶. (I:058-120). (Céltiga).

⁶⁷² D: *vento non*.

⁶⁷³ I: *Marcofan*.

⁶⁷⁴ D, I: *todal-as, mendigo*; I: *pón*.

⁶⁷⁵ I: *mañan*.

⁶⁷⁶ I: *e probabele*.

587 **Cando se pon o sol antre nubrado, non contes de mañán con día craro.** (I:058-116).

(Carballiño).

588 **Canta a ra no mes de abril, encrúase o tempo e vóltase ó cubil** ⁶⁷⁷. D: *ao cubil* (D:031-053,I:054-050).

(Casas).

589 **Canto mais norte, mais frio de morte** ⁶⁷⁸. (I:271-149).

590 **Ceo craro e lostregante, tempo bo, mais sofocante** ⁶⁷⁹. (D:032-061,I:054-059).

(NoriegaGM39).

591 **Ceo empedrado, mañán sol claro** ⁶⁸⁰. (I:058-125).

(Céltiga).

592 **Ceo escamado, nordeste ó rabo** ⁶⁸¹. (D:031-058,I:054-055).

(Varte. do nº 593). (NoriegaGM39).

593 **Ceo escamado, vendaval ó rabo** ⁶⁸². (I:056-097).

(Ver nº 592). (Muros).

594 **Ceo lastrado, agro mollado.** (D:030-047,I:053-045).

(LeirasGalicia9:566).

595 **Ceo ovellado, chao mollado.** (D:031-060,I:054-058).

(NoriegaGM39).

596 **Cerco na lua enxuga a lagua** ⁶⁸³. (A:017-181,D:027-010,I:051-011).

597 **Cerco na lua, pastor enxuga; con estrela dentro, choiva ou**

vento ⁶⁸⁴. (A:072-005,D:029-032,I:051-012).

598 **Cerrazón ó este, ou norte ou nordeste** ⁶⁸⁵. (B:010a-166,D:030-042,I:053-041).

(IglesiaIII:224-227).

599 **Ceu de nubes ensortelladas como a lan, choiva pola mañán**

⁶⁸⁶. A, D: *Ceo*; I: *ensorteladas* (A:072-010,D:029-034,I:053-035).

600 **Ceu escamento, chuvia ou vento** D, I. *Ceo, choiva* (B:018-246,D:034-083,I:054-056).

601 **Ceu ovellado, ós tres días mollado** ⁶⁸⁷. D: *Ceo* (D:034-081,I:055-080).

(NoriegaGM41).

602 **Con norte forte ronca a Lanzada, pronto virá a recalmada.** (I:270-146/270-136).

(Céltiga).

603 **Conforme pinta, quinta, se o cuarto non rebrinca; mais, se chega á oitava, como comeza, acaba** ⁶⁸⁸. R:C171/37: *rebrinca; e se chega a oitava así acaba* (I:058-115/350,R:C171/37).

Si como nace tertia, quinta y octava, como empieza acaba. Si como prima tertia, como tertia quinta, y como quinta octava, como empieza acaba. (RMarin21000:453). (a lua).

(VidaGallega30).

⁶⁷⁷ D, I: *rá*; D: *Abril*.

⁶⁷⁸ I: *norte mais*.

⁶⁷⁹ D: *lostregante, bó*;

⁶⁸⁰ I: *mañan*.

⁶⁸¹ D, I: *ó*.

⁶⁸² I: *o*.

⁶⁸³ A, D: *lagúa*.

⁶⁸⁴ A, D: *dentro choiva*.

⁶⁸⁵ B, D, I: *ó Este*; B: *Cerrazon, Este ou, nordeste*.

⁶⁸⁶ A, D, I: *lán, pol-a*; A, D: *mañan*.

⁶⁸⁷ D, I: *ós*.

⁶⁸⁸ I: *pinta, (a lua) quinta, rebrinca*;; I(058): *ó cuarto*.

604 **Corren as nubes pra Lugo?**
Auga no puño ⁶⁸⁹. (A:035-374,D:027-017,I:052-018).

605 **Coruxa noiteira, malladores á eira** ⁶⁹⁰. (D:033-075,I:055-074).
[Nunha primeira escritura aparece 'Coruja noiteira...'] (NoriegaGM41).

606 **Coruxa tardega, auga noitega.**
(D:030-048,I:053-046).
(LeirasGalicia9:567).

607 **Chuvia no mar e vento da ría, sarnalla pra todo o día.** (I:271-148).
(Céltiga).

608 **Dure a mala viciña o que a neve febreiriña** ⁶⁹¹. D: *veciña* (D:031-050,I:053-048).
(Casas).

609 **En agosto dá o frío no rosto** ⁶⁹².
A: *rosto* (A:019-198,D:027-011,I:051-013).

610 **En agosto está a i-auga tras do toxo** ⁶⁹³. A, D: *a auga* (A:022-225,D:027-012,I:051-014).

611 **En agosto sol posto, noite conosco** ⁶⁹⁴. I(225-129): *posto non te conozco*; I(225-121): *conozco* (D:031-054,I:054-051/225-121/225-129).
(Casas). (RMarin21000:48-1^a).
(GLugo1942).

612 **En san Xoán inda a vella pregunta cando ha de vir o vran** ⁶⁹⁵. D: *pergunta* (A:069-744,D:028-029,I:052-031).

613 **En setembro non hai vella que non tembre** ⁶⁹⁶. (D:032-066/134-043,I:055-065).
(NoriegaGM39).

614 **Entre Santos e Natal ou ben chover ou ben nevar** ⁶⁹⁷. I: *Nadal* (A:070-746,D:029-030,I:053-032).

615 **Farrapos por Avión, norte no cabo.** (I:270-135). ⁶⁹⁸
Cabo = Finisterre.

[Nota dos editores. Consideramos erróneo Axión por Avión (non lonxe de Moscoso) e tamén a interpretación de que no cabo alude ó cabo Fisterra: *no cabo /ó cabo* é unha locución galega que significa “ó final, no final” e aparece en moitos refráns paralelos (*Mal delongado, a morte no cabo; A porca de maio val máis no comenzo que no cabo; En xaneiro mete obreiro, antes no cabo que no primeiro*). O sentido do refrán sería que, cando contra Avión, na Serra de Suido, hai nubes farrapentas, acaba virando o aire ó norte].

616 **Gaivotas en terra, mariñeiro na taberna.** (I:058-118).
(Céltiga).

617 **Gaivotas na terra, temporal no mar.** D, I(056): *Gaivotas á terra* (B:018a-248,D:034-085,E:187-024,I:056-082/166-027).

618 **Gaivotas pola terra, choiva ou néboa** ⁶⁹⁹. (I:058-117).
(Céltiga).

619 **Garda leña pra abril, que che ha de comprir.** D: *cumprir* (D:032-070/091-160,I:055-068).
(NoriegaGM40).

⁶⁸⁹ A, D: *Lugo*.

⁶⁹⁰ D, I: *á*.

⁶⁹¹ I: *viciña*.

⁶⁹² A, D: *Agosto*; A, D, I: *da*.

⁶⁹³ A, D: *Agosto*; A, I: *esta*.

⁶⁹⁴ D: *Agosto*; D, I(225-121): *posto noite*; I(225-129): *agosto*.

⁶⁹⁵ A, D: *S. Xoan*; D, I: *vran*; I: *San*.

⁶⁹⁶ D: *setembre*.

⁶⁹⁷ A: *Natal*.

⁶⁹⁸ I: *Axión*.

⁶⁹⁹ I: *pol-a, néboa*.

620 **Golfíns que moito saltan, vento traen ou calma espantan** ⁷⁰⁰. (I:270-145). (Céltiga).

621 **Lama en abril, polvo en agosto.** (I:270-141).

622 **Lua chea, preamar tres e media.** I: *pleamar* (I:058-122,R:C171/42). (Céltiga).

623 **Lua nova con troboada, hastra oito días nada** ⁷⁰¹. R:C171/42: *días mollada* (I:270-138,R:C171/37,R:C171/42). (VidaGallega30).

624 **Lua nova con tronada por trinta días é mollada** ⁷⁰². B, D: *con treboada*, (B:018a-245,D:034-082,I:055-081,R:C171/42).

625 **Luar de xaneiro escusa compañeiro** ⁷⁰³. B, E. *Lunar* (B:015b,D:034-089,I:056-088,R:C171/42). *Ao luar de Janeiro -Se conta diñeiro.* (Vasconcellos:8).

626 **Maio me molla, maio me enxuga, maio me dá unha sacudidura** ⁷⁰⁴. (I:057-100). (Varte do nº 627). (Firvida-Covelo).

627 **Maio me molla, maio me enxuga: raza de sol con raza de chuvia.** (D:033-079,I:055-078). (NoriegaGM41).

628 **Mañáns pardas, mañáns largas** ⁷⁰⁵. (D:030-049,I:053-047).

629 **Marzo marzal, neve nos outos e chuvia no val.** (I:056-091).

630 **Marzo marzán, á noite cara de lobo i-á mañán cara de can** ⁷⁰⁶. (I:056-089). (Varte. dos nºs 631,632,633) (Caneda). (Monforte).

631 **Marzo marzán, pola mañán cara de can, a mediodía enxameia a colmea i-á noite morre a abella** ⁷⁰⁷. D: *enxamea*, *e a noite* (D:032-064,I:054-063). (NoriegaGM39).

632 **Marzo marzán, pola mañán cara de can; ó mediodía, melloría; á serán, como no vran** ⁷⁰⁸. D: *mañá*.; *fai melloría* (D:032-065,I:054-064). (NoriegaGM39).

633 **Marzo marzán, pola mañán cara de rosas, pola noite cara de can** ⁷⁰⁹. (A:056-605,D:028-023,I:052-025).

634 **Marzo marzola, torbón e raiola** ⁷¹⁰. (A:053-571,D:028-022,I:052-024).

635 **Montelouro touca, auga moita ou pouca.** (I:056-095). (Muros) Varte. nº 583.

636 **Na Candeloria, se non chove nin implora, inverno fóra; se chove ou venta, inverno entra; chova ou implore ou deixe de implorar, metade do inverno está por pasar** ⁷¹¹. A: *Candelaria* (A:007-069,D:026-002,I:051-002/335).

Si la Candelaria plora, invierno fora; y si no plora, ni dentro ni fora.

⁷⁰⁰ I: *Golfíns*.

⁷⁰¹ R:C171/37: *hasta*.

⁷⁰² I: *tronada*..

⁷⁰³ B, E: *Xaneiro*; I: *xaneiro*..

⁷⁰⁴ I: *da*.

⁷⁰⁵ D: *Mañans*; D, I: *mañans largas*.

⁷⁰⁶ I: *Marzo*.., *-á noite*, *-i-á*.

⁷⁰⁷ D, I: *Marzo*.., *pol-a*, *medio día*; D: *mañan*, *colmea*..

⁷⁰⁸ D, I: *Marzo*.., *pol-a*, *á*, *vrán*; D: *marzan*, *o mediodía*; I: *cán*, *o medio-día*.

⁷⁰⁹ A, D, I: *Marzo*.., *pol-a* *noite*; D, I: *pol-a mañán*; A: *pol-a mañán*; I: *dara de rosas*.

⁷¹⁰ A, D, I: *Marzo*..

⁷¹¹ A, D, I: *inverno fora*, *-se chove*; A, D: *entra*; *-chova*, *esta por pasar*.

(RMarin21000:460). *El día de la Candelora, que llueva que no llueva, invierno fora; y si llueve y hace viento, invierno dentro.* (RMarin21000:153). Valenciano: *Si la Candelora plora, l'invern es fora; y si riu, tornâten al riu -o ya esten en l'estiu.* (RMarin21000:460). Catalán⁷¹²: *Si la Candelera plora, 'l fret es fora; si la Candelera riu, 'l fret es viu.* (RMarin21000:460). (2 de febreiro).

637 **Nadal choivoso, xaneiro ventoso**
⁷¹³. D: *chuvioso* (D:031-056,I:057-102/054-053). (Casas).

638 **Néboa en Castro Ves, choiva la verés**⁷¹⁴. (I:270-139).
Castro Vés -Suido. (dixomo don José Carreiro, de Lage, Fornelos, médico de Moscoso).

639 **Néboa en Gaián, choiva na man**
⁷¹⁵. (I:270-140).
Gaián⁷¹⁶ (Moaña).

640 **Néboa en Padrón, sinal de cerrazón**⁷¹⁷. (I:057-108).
Padrón (Cruña). (RMarin21000:321-1^a. Está en castelán).

641 **Néboa na Grova, noroeste a fóra**
⁷¹⁸. (I:270-134).
Grova = monte de Bayona.

642 **Nebra en Cañoles, tempos moles**
⁷¹⁹. (D:032-068,I:055-067). (NoriegaGM39).

643 **Nebrina branca na corda de Neda: -Anda galán, descrube a**

tua meda⁷²⁰. (A:070-755,D:029-031,I:053-033).

644 **Néguas ó Galleiro, galiñas ó poleiro**⁷²¹. (I:057-107).
(Pesqueiras-Salvaterra).

645 **Neve na lama, choiva na cama**
⁷²². A: *Neve e lama* (A:069-736,D:028-028,I:052-030).

646 **Non é o que a lua pinta, que é o que Dios dita.** (I:058-123).
(Céltiga).

647 **Non hai lunar com'o de xaneiro / nin carne com'o carneiro / nin amor com'o primeiro**⁷²³. D: *lunar coma en xaneiro*; I: *luar*; I, D: *xaneiro, nin amor como o primeiro.* (B:035a-414,D:032-067,I:055-066). (NoriegaGM39).

648 **Noroeste no serán, vento sul pola mañán**⁷²⁴. I(058-129): *Noroeste pol-a noite*, (I:058-128/058-129).
(Céltiga).

649 **Norte escuro, vendaval seguro**
⁷²⁵. D(033), I(055-071): *vendaval duro*; A(072): *vendaval segura* (A:007-067/072-009,D:033-073/026-001,I:055-071/055-072/051-001). (NoriegaGM40).

650 **Nubes á ribeira, vellas á raxeira; nubes á montaña, vellas á borralla**⁷²⁶. (D:033-076,I:055-075).
(NoriegaGM41).

⁷¹² Catalan.

⁷¹³ D, I(057): *Xaneiro*.

⁷¹⁴ I: *Vés choiva*.

⁷¹⁵ I: *Gaián*.

⁷¹⁶ *Gaián*.

⁷¹⁷ I: *Névvoa, Padrón sinal*.

⁷¹⁸ I: *Névvoa, Groba, fora*.

⁷¹⁹ D: *Nébra*.

⁷²⁰ A: *¿Nebrina, Neda? anda*; A, D: *galan*.

⁷²¹ I: *Nevuas ó, ó*.

⁷²² D: *lama choiva*.

⁷²³ B: *com'ô de Xaneiro*., *com'ô carneiro*., *com'ô primeiro*; B, D, I: *xaneiro*.; I: *com'ô de*.

⁷²⁴ I: *pol-a*; I(058-129): *mañan*.

⁷²⁵ D(033): *¿Norte escuro? Vendaval*.

⁷²⁶ E, I: *á ribeira, á raxeira, á montaña, á borralla*.

651 **Nubes barbadadas, vento a carretadas** ⁷²⁷. (D:033-071,I:055-069). (NoriegaGM40).

652 **Nubes con ribetes, aperta os xoanetes**. E: *xanetes*; I(054): *ribetes, aferra ben os xanetes* (D:031-057,E:187-031,I:054-054/166-032). (NoriegaGM37).

653 **Nunca choveu que non pasase**. (B:006-119,D:029-036,I:053-036/381).
Le mauvais temps ne peut pas toujours durer. Apres la pluie, le beau temps. (Hanotaux:41).

654 **Ó cabo de anos mil tornan as augas ó seu carril** ⁷²⁸. (I:057-099).

655 **Ó mediodia ou recarga ou alivia** ⁷²⁹. (I:057-098). (a choiva).

656 **Ó sol madrugadeiro non ábra-lo medeiro** ⁷³⁰. I: *ábal-o paleiro* (D:034-088,I:056-087). (LeirasGalicia12:773). .

[Nota dos editores. Leiras Pulpeiro rexistra este refrán no número 12 da revista *Galicia*, como corrección a outra versión deste mesmo refrán aparecida no número 10 da mesma revista].

657 **Oíndo as campanas de Salceda, coce pan e garda leña**. (I:057-106). (Pesqueiras-Salvaterra).

658 **Os arroaces brincan no mar, forte norte van a dar**. (I:058-119). (Céltiga).

659 **Os primeiros torbóns prás bandas do Miño, sinal de moito pan e moito viño** ⁷³¹. (I:270-142).

(Moscoso).

660 **Outono enxoito, Nadal vento, moito ou pouco** ⁷³². (D:031-055,I:054-052). (Casas).

661 **Pola Candeloria, mitá do inverno fóra; se chove ou venta, inda entra** ⁷³³. D: *Candelaria mitá, si chove* (C:077,D:031-051,I:054-049/335).

Si la Candelaria plora, invierno fora; y si no plora, ni dentro ni fora. (RMarin21000:460-1^a). *El día de la Candelora, que llueva que no llueva, invierno fora; y si llueve y hace viento, invierno dentro.* (RMarin21000:153). Valenciano: *Si la Candelora plora, l'invern es fora; y si riu, tomâten al riu -o ya esten en l'estiu.* (RMarin21000:460-1^a). Catalán⁷³⁴: *Si la Candelera plora, l' fret es fora; si la Candelera riu, l' fret es viu.* (RMarin21000:460-1^a) (Casas).

662 **Polo san Valerián vai pasando o vran** ⁷³⁵. (I:057-111). (É do tema VI). (15 de setembro).

663 **Polo san Xoquín, de noite sair** ⁷³⁶. (I:057-112). (20 de marzo. Festa a 19 de agosto) (É do tema VI).

664 **Polvo en abril, lama en agosto**. (I:057-110). (GLugo1942).

665 **Por sol que vexas non déixe-la capa** ⁷³⁷. (I:271-151). (RiscoMelide:466).

⁷³¹ I: *torbons*.

⁷³² D: *vento*.

⁷³³ I: *Candeloria mitá*; C, D, I: *Pol-a, fora*; D: *venta inda*.

⁷³⁴ Catalan.

⁷³⁵ I: *Pol-o San Valerian,, vrán*.

⁷³⁶ I: *Pol-o San Xoquin*.

⁷³⁷ I: *deixel-a*.

⁷²⁷ D: *¿Nubes barbadadas? Vento*.

⁷²⁸ I: *Ó cabo, ó seu*.

⁷²⁹ I: *Ó mediodia, alivia*.

⁷³⁰ D, I: *Ó sol*; I: *madrugadeiro,, ábral-o*; D: *abral-o*.

666 **Roibéns á Fonte Fria, choiva ó outro día, cando non é no mesmo día** ⁷³⁸. A: *Rubians* (A:073-011,D:029-035,I:051-007).

(Din os de Moscoso).

667 **Roibéns á Franqueira, vellas á lareira** ⁷³⁹. D: *Rubians* (D:034-090,I:051-005).

(Din os de Moscoso).

668 **Roibéns ó mar, vellas ó solar** ⁷⁴⁰. A: *Ruibans* (A:007-070,D:026-003,I:051-003).

669 **Roibéns ó monte, vellas á fonte** ⁷⁴¹. A: *Ruibans* (A:007-071,D:026-004,I:051-004).

670 **Roibéns ó nacente, choiva de repente** ⁷⁴². A: *Rubians, auga de repente* (A:016-169,D:027-009,I:051-006).

(Din os de Moscoso).

671 **Roibéns ó nacente, pon os bois e vénte** ⁷⁴³. (I:057-103).

672 **Roibéns ó sol posto é sinal de tempo enxoito; roibéns ó sol levantado é sinal de tempo mollado** ⁷⁴⁴. (I:270-143,R:C171/37).
(VidaGallega30).

673 **Ronca Corrubedo, mariñeiro ponte quedo.** (I:058-121).
(Céltiga).

674 **Ronca Teira, choiva ou neveira.** (I:270-137).

Teira = Lagoa próxima ó ⁷⁴⁵ cabo de Corrubedo.

675 **Rubiáns ó sol nado, andarás mollado** ⁷⁴⁶. (I:270-133).

676 **Rubiáns ó sol nado, pegureiro, andarás mollado; rubiáns ó sol posto, pegureiro, andarás enxoito** ⁷⁴⁷. (I:058-114).
(RMarin21000:443).

677 **San Lourenzo, seu caldeiro penso** ⁷⁴⁸. (I:057-113).
(É do tema VI) San Lourenzo (10 de agosto).

678 **Se a Candeloria ri, medio inverno está por vir** ⁷⁴⁹. (C:077,D:030-044,I:053-042).
Ver nº 661. (Iglesiall:206).

679 **Se de tarde unha roda envolve a lua antes de media noite, vento ou chuvia.** (I:058-124).
(Céltiga).

680 **Se o vento queda debaixo do sol, néboa ou venta no pañol** ⁷⁵⁰. (I:058-126).
(Céltiga).

681 **Setembre ou leva as pontes ou seca as fontes.** (D:033-078,I:055-077).
(NoriegaGM41).

682 **Sol barbado, nordeste ó rabo** ⁷⁵¹. (D:033-072,I:055-070).
(NoriegaGM40).

683 **Sol de borrafa queima que abafa** ⁷⁵². (I:056-094b/379).

⁷³⁸ A, D, I: ó; D: a; I: *Roibens á*.

⁷³⁹ I: *Roibens á, á lareira*.

⁷⁴⁰ A, D, I: ó mar, ó solar; I: *Roibens*.

⁷⁴¹ A, D, I: ó, á; I: *Roibens*.

⁷⁴² A, D, I: ó.

⁷⁴³ I: *Roibens ó*.

⁷⁴⁴ I: *Roibens ó, roibens o sol levantado*;
R:C171/37: *Roibens ó Sol posto,, ó sol levantado,,*.

⁷⁴⁵ *proxima ó*.

⁷⁴⁶ I: *ó*.

⁷⁴⁷ I: *Rubians ó, rubians ó*.

⁷⁴⁸ I: *Lourenzo seu*.

⁷⁴⁹ C, D: *esta*.

⁷⁵⁰ I: *néboa*.

⁷⁵¹ D: *¿Sol barbado? Nordeste*; D, I: *ó*.

⁷⁵² I(056): *bornafa,,*.

Brune matinée, belle journée.
(Moscoso).

684 **Sol de marzo queima as donas no pazo** ⁷⁵³. (A:051-543,D:028-020,I:052-021).

685 **Sol madrugadeiro, choiva no eido.** I(052-023/270): *choiva no quinteiro*; D: *no eido / no quinteiro* (A:051-544,D:028-021,I:052-022/052-023/270-132).

686 **Vendaval escuro, nordés seguro.** (D:031-059,I:054-057).
(NoriegaGM39).

687 **Vento travesia polo norte pia** ⁷⁵⁴. (B:010a-163,D:029-040,I:053-040).
(IglesiaIII:224-227).

688 **Xaneiro, xiadeiro.** (A:067-716,D:028-026,I:052-027).

689 **Xiada sobre o lodo, neve ata o xiollo.** D(034), I(056): *Xiada no lodo, neve hastra o codo.* (A:038-403,D:027-018/034-091,I:052-019/056-090).
(NoriegaGM39).

690 **¿Corren as nubes pra Ourense? Sol que nos quente.** (D:030-045,I:053-043).
(IglesiaIII:208).

691 **¿Vai a garza pró monte? Colle os bois e lévaos á corte** ⁷⁵⁵. (D:033-077,I:055-076).
(NoriegaGM41).

2.1.1.6. O TEMPO

692 **A escapada da ovella, mal será que non veña.** D: *escapada*; I(381): *ovella mal* (D:135-053,I:062-053/381).

Le mauvais temps ne peut pas toujours durer. Après la pluie, le beau temps. (Hanotaux:41).
(NoriegaBrañegos:108).

693 **A mediado de xaneiro unha hora por enteiro e, quen a conta lle ben botar, hora e media lle ha de achar** ⁷⁵⁶. I: *En mediados*; B: *e quen ben a conta lle botar* (B:004-107,D:132-022,I:060-025).
(o día).

694 **A ovella do probe no maio morre** ⁷⁵⁷. (D:135-056,I:062-056).
(LeirasGalicia9:566).

695 **Á xiada de abril fame ha de seguir** ⁷⁵⁸. D: *fama ha* (D:136-061,I:062-061/064-090).
(GLugo1936:15).

696 **Abril frio e mollado enche o celeiro e farta o gado** ⁷⁵⁹. (F:27,I:065-096).

697 **Abril frio, moito pan e pouco viño.** (D:136-059,F:28,I:064-088/062-059).
(GLugo1936:15).

698 **Abril sempre será ruín, ó entrar ou ó sair ou á mitá pra non mentir** ⁷⁶⁰. (D:136-060,F:30,I:062-060/064-089).
(GLugo1936:15).

⁷⁵⁶ B: *Xaneiro*; B, D, I: *enteiro, e quen, botar hora.*

⁷⁵⁷ I: *probe*; D: *Maio.*

⁷⁵⁸ I(062), D: *Á, abril*; I(064): *Abril*.

⁷⁵⁹ F, I: *mollado*.

⁷⁶⁰ D, I(064): *ruín*; D, F, I: *ó entrar, ou ó, ou a mitá*; D: *sair*; F: *sera ruín ó.*

⁷⁵³ A, D: *Marzo*.

⁷⁵⁴ D, I: *travesia*; B: *-pol-o*; B, D, I: *pol-o, pia*.

⁷⁵⁵ D, I: *pró, levós á.*

699 **Abriles e señores poucos hai que non seña traidores** ⁷⁶¹. (D:136-058,F:32,I:062-058/064-087). (GLugo1936:15).

700 **Abril, augas mil** ⁷⁶². A, D: *En Abril* (A:015-150,D:027-008,F:24,I:062-063).

701 **Abril, ou no principio ou no fin, será ruín** ⁷⁶³. (I:226-140).

702 **Abril, se por mal quer vir, as portas non deixa abrir** ⁷⁶⁴. A, F, I: *quere* (A:033-352,D:027-016,F:31,I:064-085).

703 **Abril, vai onde has de ir ou vólvetes ó cubil** ⁷⁶⁵. (I:226-143).

704 **Agosto, agosteiro**. (I:225-132). (Casas:18).

705 **[Choiva en] Agosto, nin bo viño nin bo antrecocho nin bo magosto** ⁷⁶⁶. (I:226-137). (BouzaBrey).

[Nota dos editores. Coidamos que este refrán, tal como aparece no manuscrito, está incompleto e carece de sentido. A rima (*agosto/entrecocho/magosto*) e maila existencia de variantes (como *A lama de agosto fai mal entrecocho*), lévannos a afirmar que *antrecocho* é unha errata e que a forma completa ten que ser *[Choiva en] agosto, nin bo viño nin bo antrecocho nin bo magosto*. Escollémo-la variante *choiva* porque é a preferente nos mss. de Ventín (34 casos de *choiva* fronte a 7 de *chuvia*)].

706 **Agosto: sol posto, non te conozo** ⁷⁶⁷. (I:065-102).

707 **Alá vén o noso irmán marzo que nos fai andar cos farrapiños debaixo do brazo** ⁷⁶⁸. (I:066-114).

708 **Antre santos e nadal, ben chover e millor nevar** ⁷⁶⁹. (I:226-144).

709 **As nove en san Xoán con día dan** ⁷⁷⁰. (A:005-053,D:130-002,I:059-004).

710 **Auga criadora cando o maio chora** ⁷⁷¹. (I:065-097).

711 **Bendito mes que empeza con Tódolos Santos i-acaba con san Andrés** ⁷⁷². D: *Todos Santos* (D:132-027,I:060-029). (Lanza118:208).

712 **Bendito mes que entra con Santos, media con san Uxio e remata con san Andrés** ⁷⁷³. (I:066-106).
Bendito mes (santos); S. Uxio (15 de santos) .

713 **Cando as rans cantan en xaneiro, sinal de fame no rueiro** ⁷⁷⁴. (I:065-090b).

714 **Cando chove por febreiro, todo o ano é temporeiro** ⁷⁷⁵. (I:065-094).

715 **Cando marzo maia, maio marcea**. (I:225-125). (Lanza118:208).

⁷⁶¹ D, F, I: *señores*.

⁷⁶² A: *Abril augas*.

⁷⁶³ I: *ruín*.

⁷⁶⁴ I: *Abril se*.

⁷⁶⁵ I: *ir*, *ó*.

⁷⁶⁶ I: *viño*, *antrecocho*.

⁷⁶⁷ I: *Agosto*, *posto non*.

⁷⁶⁸ I: *ven*.

⁷⁶⁹ I: *Santos e Nadal*.

⁷⁷⁰ A, I: *Xoan*; D, I: *San*; D: *Xoán*.

⁷⁷¹ I: *criadora*, *Maio*.

⁷⁷² D: *S. Andrés*; I: *San Andrés*; I: *Todol-os*.

⁷⁷³ I: *S. Uxio*, *S. Andrés*.

⁷⁷⁴ I: *Xaneiro*.

⁷⁷⁵ I: *Febreiro*.

716 **Cando soa o vendaval, mal pola terra, pior polo mar** ⁷⁷⁶. (I:065-089b).

717 **Cerco na lua, lagoa dura; cerco no sol, lagoa mol.** (I:226-142,R:C171/37).
(VidaGallega30).

718 **Ceu escamudo, vendaval seguro.** (I:226-141,R:C171/37).
(VidaGallega30).

719 **Como for o vinte e sete, serán os que tras eles veñen** ⁷⁷⁷. B: *fore*; B: *tras él veñen*; D: *tras el veñen* (B:010a-165,D:135-049,I:062-050).
(IglesiaIII:224-227).

720 **Choiva en maio, a mexadiña dun rato** ⁷⁷⁸. (I:225-126).
(Lanza118:208).

721 **Choiva no mes de agosto é mel e mosto** ⁷⁷⁹. F: *A choiva* (F:65,I:065-101).

722 **Da frol de xaneiro ningún encheu o celeiro** ⁷⁸⁰. (I:065-091b).

723 **Decembre é un vello que engurra o pelexo.** (D:136-066,I:063-067).
(GLugo1936:31).

724 **Deica san Pedro o viño ten medo** ⁷⁸¹. (I:065-100).
(29 de san Xohan) Repetido no nº 372.

725 **Dendes que o mes media, ó que ven se asemella** ⁷⁸². A, D: *Des que* (A:010-103,D:130-003,I:059-005,R:C171/29).
Mez miou, mez acabou. (Motta:281).

726 **Despois da Peregrina, inverno encima.** (I:063-076).

727 **Dia de san Antón, o 17 de xaneiro, se chover, pipas ó fumeiro; e se fixer sol, pipas ó canteiro** ⁷⁸³. (I:063-070).

728 **Dia de san Nicolao está a neve de pao en pao, e senón no chao** ⁷⁸⁴. D, I: *de pau en pau*; I: *Nicolau* (A:031-323,D:027-015,I:059-001).
(6 de nadal).

729 **Dia de santa Inés, chuvia un dia unha ves** ⁷⁸⁵. (I:066-105).
(21 de xaneiro) 20 de abril.

730 **Dia tras dia, maio vai fóra** ⁷⁸⁶. A, D: *vai maio fora* (A:002-012,D:130-001,I:059-003).

731 **Dixo no monte unha vella: - Vaite febreiriño corto cos teus dias vinteito, que se tiveras mais catro, non quedaba can nin gato. Febreiriño contestou moito: -Os teus becerraños oito, deixa que o meu irmán marzo hachos de volver en catro** ⁷⁸⁷. (I:064-081).
(Varona).

732 **En abril cada gota vale por mil** ⁷⁸⁸. I(226): *cada pingueira vale mil* (D:136-062,I:064-091/226-145/062-062).
(GLugo1936:15).

733 **En abril déixame dormir, que en maio de meu caio** ⁷⁸⁹. (D:133-029,I:060-031).
(Lanza118:208).

⁷⁷⁶ I: *pol-a, pol-o*.

⁷⁷⁷ D, I: *vintesete*, D: *vintesete seran*.

⁷⁷⁸ I: *d-un*.

⁷⁷⁹ I: *Agosto*.

⁷⁸⁰ I: *Xaneiro*.

⁷⁸¹ I: *San*.

⁷⁸² A, D, I: *ó que*.

⁷⁸³ I: *San, chover pipas ó fumeiro e, sol pipas, ó canteiro*.

⁷⁸⁴ A, I: *San*; D: *S.*; A, D: *esta*; A, D: *e senon*; D: *cháo*.

⁷⁸⁵ I: *Santa, día*.

⁷⁸⁶ A: *Maio*; A, D, I: *fora*.

⁷⁸⁷ I: *Váite Febreiriño, c'o teus, irman, hách'os*

⁷⁸⁸ D, I(064): *Abril*; I(062): *abril*.

⁷⁸⁹ I: *dormir que*; D: *deixame*.

734 **En abril déixame dormir** ⁷⁹⁰.
(A:018-189,D:130-004,I:059-006).

735 **En abril sal o cuco do covil** ⁷⁹¹.
(I:063-077).

736 **En febreiro xa busca o can a
soma do palleiro** ⁷⁹². (I:064-083).

737 **En febreiro, sete lobos ó
carneiro** ⁷⁹³. (I:064-078).

738 **En maio de meu caio** ⁷⁹⁴. A: *meu
me caio* (A:057-616,D:131-014,I:060-
017).

739 **En maio inda a vella queima o
pé do tallo e, unha miguíña que
lle quedou, pra san Xoán a
deixou** ⁷⁹⁵. D: *o deixou* (D:135-
052,I:062-052).
(NoriegaBrañegos:98).

740 **En maio inda bebe o boi no
prado** ⁷⁹⁶. (A:057-615,D:131-013,I:064-
086/060-016).

741 **En maio tembra o boi no arado,
mais no comezo ca no cabo.** (I:226-
146).

742 **En marzo nin rabo de gato
mollado** ⁷⁹⁷. (I:065-095).

743 **En marzo, iguarzo.** A, D: *Marzo*
(A:053-570,C:027,D:131-011,I:059-
014/312).

*Março liga a noite com o dia, Manoel com
Maria, o pão com o mato e a herva
com o sargaço. Quand l'abricotier est
en fleurs, jour et nuit sont de même
longueur.* (Hachette1904:904-75).

⁷⁹⁰ A: *Abril deixame.*

⁷⁹¹ I: *Abril.*

⁷⁹² I: *Febreiro.*

⁷⁹³ I: *Febreiro.*

⁷⁹⁴ A: *Maio*,; D: *maio*,.

⁷⁹⁵ D: *Maio*; D, I: *tallo*,, e *unha*; D: *quedón*, S.
Xoán; I: *quedou pra*, *San Xoán*.

⁷⁹⁶ A, I(064): *Maio*; D: *boi*.

⁷⁹⁷ I: *Marzo*,.

744 **En san Xoán as nove con dia dan**
⁷⁹⁸. (I:064-079).

745 **En seitura o sol, e en agosto
mellor.** (I:060-027).
Ver nº 781.

746 **En xaneiro arde o verdieiro.**
(D:134-042,I:061-044).
Varte do nº 747. (NoriegaGM37).

747 **En xaneiro arde o virxeiro.**
(I:065-087b).
(Ver nº 746).

748 **En xaneiro berza vella val
carneiro** ⁷⁹⁹. (I:225-122).
(RMarin21000:181- 2ª).

749 **En xaneiro calquera ovella pasa
o regueiro, pero en febreiro nin
ovella nin carneiro** ⁸⁰⁰. (A:065-
698,D:131-018,I:060-021).

750 **En xaneiro deixa a fonte e vaite
ó regueiro** ⁸⁰¹. (A:069-742,D:132-
021,I:060-024).

751 **En xaneiro mete obreiro, antes
na sebe que na parede, non pola
falta do dia senón pola pedra que
está fría** ⁸⁰². (D:135-051,I:061-034).
(NoriegaBrañegos:93).

752 **En xaneiro mete obreiro, antes
na sebe que na parede.** D(088):
antes de sebe que de parede (D:088-
129/133-036,I:061-033).
(Casas). (NoriegaNós).

753 **En xaneiro mete obreiro** ⁸⁰³.
(D:133-030,I:061-032).
(Santana). (Lanza118:208).

⁷⁹⁸ I: *San Xoan*,.

⁷⁹⁹ I: *xaneiro*,.

⁸⁰⁰ A: *Xaneiro, Febreiro*; A, D: *regueiro*;

⁸⁰¹ A: *Xaneiro*; A, D, I: *ó*; D: *xaneiro*,.

⁸⁰² D: *parede*,; *dia*,, *esta*; D, I: *pol-a falta*, *senon*,
pol-a pedra.

⁸⁰³ D: *xaneiro*,.

754 **En xaneiro nin galgo leboreiro
nin falcón perdigueiro** ⁸⁰⁴. (I:063-071).

755 **En xaneiro sete e sete no
carreiro.** D(134-043), I(061-045):
sete lobos no carreiro; D(134-045):
sete lobo ó carneiro; I(134-045):
sete lobos ó carneiro (D:134-044/134-043/134-045,I:061-046/061-045/062-048).
(NoriegaGM39).

[Nota dos editores. Esta versión do refrán sería enigmática, se non coñecésemos por outras fontes de información outras variantes coma estas: *Por xaneiro e febreiro os lobos baixan ó palleiro*; *O dezasete de xaneiro, sete lobos no carreiro* (o rigor do inverno fainos baixar ata as aldeas). Hai tamén variantes que poñen o ataque dos lobos ó gando en febreiro (*En febreiro sete lobos ó carneiro*; *No mes de febreiro, os lobos ó eido*) pero o que interesa neste caso é o anterior].

756 **En xaneiro, vellos ó carreiro; en
marzo, en cada posto, catro; en
abril, vellos mais de mil** ⁸⁰⁵. B: *No mes de Xaneiro, -no mes de Marzo, -No mes de Abril* (B:010a-164,D:030-041,I:059-002).
(IglesiaIII:224-227).

757 **Entre marzo e abril sai o cuco
do cobil, que coa neve non quer
vir** ⁸⁰⁶. A, D: *con a neve* (A:035-376,D:131-010,I:059-012).

758 **Entre marzo e abril, se non ven
o cuco, quer vir o fin** ⁸⁰⁷. A: *quere vir* (A:054-577,D:131-012,I:059-013).

759 **Entre Santos e Natal é o inverno
caroal.** I: *Nadal* (B:023-294,D:132-025,I:060-028).

(Santana) (Variante do nº 811).

760 **Febreiriño corto cos seus dias
vinteito, se tivera mais catro,
non quedara can nin gato nin
ratiño no burato nin corniñas ó
carneiro nin orellas ó pecureiro** ⁸⁰⁸. B, D(132), I(225): *corzo, se duraras mais catro non deixabas can nin gato*; D(133): *ó pregoeiro* (B:023-298,D:133-037/132-026,I:063-075b/225-124).

Varte do nº 731. (Santana).
(NoriegaNós).

761 **Febreiro tira seu pai da cama
con unha raxeirada e mátao con
unha escaravanada** ⁸⁰⁹. (I:225-123).

762 **Febreiro, cabriteiro.** (I:063-073).

763 **Foron onde a Virxe da Peneda a
lle pedir a choiva no agosto e ela
díxolle: -Vén pola santa Lucia
que oito dias abaixo ou oito
arriba has de ir servida** ⁸¹⁰. (I:225-134).

(BouzaBrey).

764 **Garda pan pra maio e leña pra
abril** ⁸¹¹. (I:66-115).

765 **Maio chuvioso, vran caluroso.**
(I:065-098).

766 **Maio me maiou, maio me
enxugou** ⁸¹². (A:028-295,D:130-008,I:059-010).

⁸⁰⁴ I: *leboreiro*.

⁸⁰⁵ D: *Xaneiro, Marzo, Abril vellos*; B, D, I: *posto catro, ó carreiro*.

⁸⁰⁶ A: *Marzo e Abril*; A, D, I: *covil*; I: *co a*.

⁸⁰⁷ A: *Marzo e Abril A, D, I: cuco quer*.

⁸⁰⁸ D(133), I(063): *corto, -c'os, -se tivera, -non quedara, gato,, burato,, -nin corniñas ó carneiro,, -nin orellas*; I(063): *-nin ratiño, ó pecureiro*.

⁸⁰⁹ I: *mata-o*.

⁸¹⁰ I: *Agosto, Ven, pol-a Santa, arriba,,*

⁸¹¹ I: *pán, Maio, Abril*.

⁸¹² A: *Maio me enxugou*.

766b **Maio tolo, san Xoán cordo.**⁸¹³
(A:069-739-XI,20; D:132-020-739,1º;l:060-023).

767 **Maio ventoso: pró labrador, fermoso; pró mariñeiro, destroso**⁸¹⁴. (l:226-147).
(Céltiga).

768 **Mañáns de abril, doces no dormir**⁸¹⁵. A: *As mañáns de Abril*
(A:028-294,D:130-007,l:059-009).

769 **Marzo iguarzo, antes a tres que non a catro**⁸¹⁶. I(312): *que a catro*
(C:027,D:134-040,l:059-015/312).
Ver nº 743. (NoriegaNós).

770 **Marzo iguarzo, o día coa noite i-o pan co carpazo**⁸¹⁷. D: *e o*
(D:135-050,l:062-051/312).
Ver nº 743. (Cuevillas:67).

771 **Marzo marzal, déixame o viño trasegar**⁸¹⁸. (D:052-131,l:066-113/042-121).
Repetido.

772 **Na noite da misa do galo, se está escuro, sementa no seguro; e se vai lunar, sementa no carrascal**⁸¹⁹. (l:225-131).
(Nadal) De Salcedo, Pontevedra.

773 **Neve febreiriña, mala e dura veciña.** (l:064-082).

774 **No marzo, abrigo, noces e pantrigo**⁸²⁰. (l:064-084).

775 **No vran unha mosca colle o pan**⁸²¹. (A:069-738,D:135-054,l:062-054).

⁸¹³ A: *Xoan*; D: *S.*; I: *San*.

⁸¹⁴ I: *pro labrador, pro marineiro*.

⁸¹⁵ I: *Mañáns*.

⁸¹⁶ C, I(059): *Marzo*; I(312): *iguarzo antes*.

⁸¹⁷ I: *Marzo*, *co a, i-ô*.

⁸¹⁸ I(066): *marzal déixame*.

⁸¹⁹ I: *seguro*.

⁸²⁰ I: *Marzo*.

⁸²¹ A, D, I: *vrán*; I, D: *pán*.

776 **O antroido, con suas malas artes, botou san Matias fóra do martes**⁸²². (D:132-028,l:060-030).
(Lanza118:208).

777 **O día de santa Lucia medra o día a pasadiña dunha galiña**⁸²³. I: *de unha galiña* (D:133-032,l:061-036).
(Lanza118:208).

778 **O día de santa Lucia mingua a noite e medra o día**⁸²⁴. D(133): *mengua*; D(134): *Pol-a Sta. Lucia, mingua/reve* (D:133-031/134-047,l:061-035, L:50r-50v).
(Lanza118:208). (NoriegaGM41).

Portugués: *Dia de Sta Luzia cresce un palmo o dia. Dia de Sta Luzia mingua a noite e cresce o dia.*
(BragaCancioneiro:182-183).

Com relação aos conhecimentos meteorológicos os Anexins aparecem muitas vezes contraditórios, por efeito das modificações introduzidas no calendario; diz um proverbio toscano: *Santa Lucia, il piu corto di che sia*. No anexam português *O que não se fez por Santa Luzia, faz-se n'outro dia*, refere-se à mesma observação consignada no proverbio italiano, de que era o [L50r] dia mais curto do anno. O dia 13 de Dezembro, em que se festeja Santa Luzia, não é o mais curto do anno; antes da reforma gregoriana este dia correspondia ao 20 de Dezembro, sendo este o que quadrava com o anexam, porque é n'ele o solsticio do inverno. Com a reforma do calendario modificou-se o facto e ficou alterado o proverbio. Tambem se diz na Toscana: *San Barnaba, il piu lungo della età*. O dia deste Santo é a 11 de Junho, o qual antes da reforma gregoriana

⁸²² D: *Antroido, San, Martes*; D, I: *fora*; I: *S. Matias*.

⁸²³ D, I: *Santa*; D: *Lucia, d'unha*.

⁸²⁴ D(133), I: *Santa*.

correspondía a 20 deste mez em que é o Solsticio do verán. (BragaPovoll:349-350). (GubernatisMythologie:210, notas).

779 **O dous de febreiro súbete ó outeiro, si ves negrexar ponte a cantar, si ves branquexar bótate a chorar** ⁸²⁵. (I:063-074).

780 **O frio de abril mata o porco no cubil.** (D:134-041,I:061-043). (NoriegaNós).

781 **O mes de xaneiro é xiadeiro; febreiro, muliñeiro; marzo, esqueiroso; abril, chuvioso; maio é pardo; e san Xoán, claro; en seitura, o sol; e en agosto, mellor** ⁸²⁶. B, D: *é o xiadeiro, maio pardo;* (B:022a-293,D:132-023,I:060-026).
Ver nº 745. (Santana).

782 **O que en maio se molla, en maio se enxuita.** (I:225-127). (Lanza118:208).

783 **O rocío de agosto dá polo rosto** ⁸²⁷. A, D: *rosto* (A:025-267,D:130-006,I:059-008).

784 **O tempo todo trae** ⁸²⁸. A: *tempo trae todo* (A:021-223,D:130-005,I:059-007).

785 **O vendaval trai o vaso na man.** (I:225-128). (Lanza118:208).

786 **Pola santa Lucia reve a noite e medra o día** ⁸²⁹. D: *mingua/reve* (D:134-047,I:061-037). (13 de nadal). (NoriegaGM41).

787 **Pola santa Mariña cata a tua colmeiña e deita a tua galiña** ⁸³⁰. R:C171/37: *Por Santa Mariña, deita a galiña.* (I:225-135,R:C171/37). (BouzaBrey). (VidaGallega30).

788 **Pola santa Mariña mira a tua viña, si ben a deixarás, ben a acharás** ⁸³¹. D, I(043): *vai ollar a tua viña; segun a traballares a encontrares* (D:054-146,I:226-136/043-136). (BouzaBrey). (18 de santiago, virxe galega). (Casas).

789 **Polo Advento grande xiada trai logo gran nevada** ⁸³². D: *trae;* I(063): *tráe logo grande* (D:136-064,I:064-092/063-065). (GLugo1936:31).

790 **Polo san Martiño vende o teu viño, antes a pipeiro que a taberneiro** ⁸³³. D, I(044): *Por* (D:056-163,I:066-119/044-153). (Casas). (11 de Nov.).

791 **Polos Santos gabea as cepas** ⁸³⁴. I(044): *Por Santos* (D:055-162,I:066-116/044-152). (Casas). (1º de Nov.).

792 **Por san Brais, duas horas mais** ⁸³⁵. (D:133-038,I:063-075/061-041). (NoriegaNós). (3 de febreiro).

⁸²⁵ I: *ó outeiro.*

⁸²⁶ B: *xaneiro e, xiadeiro,, muliñeiro,, esqueiroso,, chuvioso,, San Xoan, Agosto;* B, D: *febreiro, marzo, abril, pardo;* D: *S. Xoan, Seitura, o sol,, Agosto; I: San Xoán, agosto;* D, I: *claro. En; B, I: Seitura o sol.,*

⁸²⁷ A, D, I: *agosto, da pol-o;* A, D: *rocío.*

⁸²⁸ D, I: *tráe.*

⁸²⁹ D, I: *Pol-a;* D: *Sta. Lucia,;* I: *Santa.*

⁸³⁰ I: *Pol-a Sta..*

⁸³¹ D, I: *Pol-a;* D, I(043): *Sta. Mariña,;* D: *túa viña;* I(226): *Santa.*

⁸³² D, I: *Pol-o, xiada,;* I(063): *Advento.,*

⁸³³ D, I(066): *S. Martiño,;* D: *viño,;* I(044): *San.*

⁸³⁴ D, I: *Pol-os, Santos.,*

⁸³⁵ D, I: *San.*

793 **Por san Lucas saben as uvas** ⁸³⁶.
(I:066-104).
(18 de san Miguel).

794 **Por san Martiño di o inverno: -
Alá vou eu** ⁸³⁷. (I:066-107).

795 **Por san Martiño e san Xudas
piñeirñas das tuas uvas** ⁸³⁸. (I:225-
130).
(GLugo1942). S. Martiño (II-XI); san
Xudas (28-X).

796 **Por san Martiño, trompos ó
camiño; pola Pascua, trompos na
ascua** ⁸³⁹. A, D: *no camiño*; A:
Pascoa (A:067-717,D:131-019,I:060-
022).
(11 de santos).

797 **Por san Martiño, veranciño; por
santa Isabel, inverno a encher** ⁸⁴⁰.
(I:066-117).
(Sta. Isabel de Francia é a 22 de
febreiro).

798 **Por san Pedro da Cuadrela sal a
cóbrega da terra** ⁸⁴¹. A: *cobrega
da sua pedra* (A:059-635,D:131-
017,I:060-020).
(Casas:15. Dáo⁸⁴² como de xuño).

799 **Por san Simón proba o viño e o
porco** ⁸⁴³. (I:066-108).

800 **Por santa Andrea colle os bois e
semea** ⁸⁴⁴. (I:066-109).

801 **Que altas, que baixas, en abril
son as Pascuas** ⁸⁴⁵. I: *Pascoas*
(D:133-033,I:061-038).
(Lanza118:208).

802 **Quente en decembre, quente en
xaneiro, friaxe de abondo terá
febreiro** ⁸⁴⁶. (D:136-063,I:063-064).
(GLugo1936:31).

803 **Ramos mollados, carros
cargados.** (I:226-138).
(Domingo de Ramos).

804 **San Antón, o verdadeiro, o 17 de
xaneiro i-a sua festa lle fan o dia
trece de san Xoán** ⁸⁴⁷. D, I: *Santo
Anton, e a sua* (D:134-046,E:232-
085,I:061-047).
(NoriegaGM40).

805 **San Brais da Barca, que afoga e
non mata** ⁸⁴⁸. (A:040-423,D:134-
039,I:061-042).
(NoriegaNós).

806 **San Matias anda con o Antroido
ás porfias** ⁸⁴⁹. (A:059-630,D:131-
015,I:060-018).

807 **San Miguel co seu tonel.** (I:065-
103).

808 **Santa Bibián, mociñas no liño e
vellas na lan** ⁸⁵⁰. (D:088-126,I:063-
069).
(2 de nadal). (Casas).

809 **Santa Lucia saca da noite e mete
no dia** ⁸⁵¹. (I:226-149,R:C171/37).
(VidaGallega30).

⁸³⁶ I: *San*.

⁸³⁷ I: *San, -alá*.

⁸³⁸ I: *S. Martiño, San Xudas*.

⁸³⁹ A, D: *S. Martiño*; A, D, I: *pol-a*; D: *áscua*; I:
San, ó.

⁸⁴⁰ I: *S. Martiño, Sta. Isabel*.

⁸⁴¹ A, D: *S. Pedro*; A, D, I: *Cuadrela*; I: *San
Pedro*.

⁸⁴² *Da-o*.

⁸⁴³ I: *San Simon*.

⁸⁴⁴ I: *Santa Andrea*.

⁸⁴⁵ I: *altas que*.

⁸⁴⁶ D: *tera*.

⁸⁴⁷ E: *S. Anton, San Xoan*; E, D: *xaneiro*; D, I:
San Xoán; D, I: *(o verdadeiro), dezasete*; I:
xaneiro,, fan.

⁸⁴⁸ D: *barca*.

⁸⁴⁹ A: *S. Matias*; A, D: *antroido as*; D: *porfias*; I:
Matias, ás.

⁸⁵⁰ D, I: *lan*; I: *Bibian*.

⁸⁵¹ I: *Lucia*; R:C171/37: *dia*.

- 810 **Santiago co seu canado;
Santiaguíño co seu canadiño** ⁸⁵².
I(066): *Santiago co seu canado*.
(l:064-080/066-112).

Santiago (25 de santiago);
Santiaguinho (1º de maio).

- 811 **Santos e Nadal, inverno carcoal** ⁸⁵³. A: *Natal* (A:059-631,D:131-016,l:060-019).
(Varte. nº 759).

- 812 **Se a noite de Nadal fai luar,
labra ben pra sementar; se fai
escuro, sementa en terreo duro.**
(l:066-111).

- 813 **Se decembre é moi temprado, é
que vén solapado** ⁸⁵⁴. (D:136-067,l:063-068).
(GLugo1936:31).

- 814 **Se Nadal nada, sinal de boa
anada.** (l:066-110).

- 815 **Se non chega pra santa Lucia,
chega pró outro día** ⁸⁵⁵. (A:052-553,D:130-009,l:059-011).

- 816 **Se san Xohán chora, a silveira
non dá amora** ⁸⁵⁶. (l:065-099).

- 817 **Si o Nadal nada, sinal de boa
anada** ⁸⁵⁷. (l:226-139).
(BouzaBrey).

- 818 **Tanto dirán helas! helas! que
veñan cand'as xaneiras** ⁸⁵⁸. I:
cando as (A:040-428,D:135-048,l:062-049).

- 819 **Tras de maio vén san Xoán** ⁸⁵⁹.
(D:133-034,l:061-039).
(Lanza118:208).

- 820 **Tras decembre nuboso vén
xaneiro polvoroso** ⁸⁶⁰. (D:136-068,l:063-066).
(GLugo1936:31).

- 821 **Un día bo no mes de febreiro é
un ladrón que entra no eido** ⁸⁶¹.
I(050): *día quente* (l:065-088b/050-252).

- 822 **Unhas pingan i-outras mollar.**
(D:135-055,l:062-055).
(LeirasGalicia12:773).

[Nota dos editores. Leiras Pulpeiro rexistra este refrán no número 12 da revista *Galicia*, como corrección a outra versión deste mesmo refrán aparecida no número 10 da mesma revista].

- 823 **Vran quente, setembre ledó** ⁸⁶².
(l:225-133).

- 824 **Xaneiro fóra, unha hora** ⁸⁶³.
(l:226-148).

- 825 **Xaneiro verceiro, nin boa meda
nin bo paleiro** ⁸⁶⁴. (D:133-035,l:061-040).
(NoriegaNós).

- 826 **Xaneiro xiadeiro, cada suco seu
regueiro** ⁸⁶⁵. D: *xeadeiro* (D:135-057,l:062-057).
(Cuevillas:67).

- 827 **Xaneiro, añeiro.** (l:063-072).

⁸⁵² I(064): *Santiaguinho*.

⁸⁵³ I: *Nadal inverno*.

⁸⁵⁴ D, I: *ven*; I: *e que*.

⁸⁵⁵ A, D: *Sta. Lucia*; A, D, I: *pró*; D: *día*; I: *Santa Lucia*.

⁸⁵⁶ I: *San Xohan*.

⁸⁵⁷ I: *nada*.

⁸⁵⁸ A: *candas*; A, D: *Xaneiras*.

⁸⁵⁹ D, I: *ven San*.

⁸⁶⁰ D, I: *nuboso, ven*.

⁸⁶¹ I: *Febreiro*; I: *ladrón*.

⁸⁶² I: *Vrán*.

⁸⁶³ I: *fora*.

⁸⁶⁴ D, I: *berceiro*; D: *meda*.

⁸⁶⁵ I: *Xaneiro*.

**828 Xiada de outubro tódolos meses
cubre** ⁸⁶⁶. (I:066-120).

**2.1.1.7. ANIMALES. OS
DOMÉSTICOS, OS BRAVOS, OS
PAXARIÑOS, AS AVES
DOMÉSTICAS, OS BECHIÑOS**

**829 A baba do can cómese co pan i-a
do gato bótase polo burato** ⁸⁶⁷. I:
prô burato . (F:05,I:077-174).

830 A besta golosa, taleigo de area.
A: *talega*; F: *taleiga*; E: *Besta*
(A:010-105,E:208-001,F:09,I:067-001).

**831 A besta, de amatada, de lonxe ve
vir a albarda** ⁸⁶⁸. E(216-088),
F(08), I(072-95): *vir as pegas*
(E:216-089/216-088,F:07/08,I:072-094/072-
095).
(NoriegaBrañegos:107).

832 A boi vello non cates abrigo ⁸⁶⁹.
B: *non lhi busques o abrigo*
(B:051b,F:19,I:078-183/377).

A *buey viejo no le busques abrigo,
buscale al becerrillo*. (Correas:7). A
*buey viejo no le cates majada, que él
se la cata*. (RMarin21000:3). Galego
antigo: ... e por en diz o verv'antigo: /
a boy velho non lhi busques o abrigo.
(Ponte:222,c.1162).

833 A burro morto, cebada ó rabo
⁸⁷⁰. A: *Burro* (A:064-686,B:016a-
225,C:084,D:151-094,E:217-096/243-
082,F:34,I:073-100/077-170).

Indiano: *Gridare al lupo quando la
pecora bela*. 'cioé, quando non é piú
tempo de soccorrerla, essendo già in

bocca al lupo'. (Gubernatis:547).
(NoriegaGM39).

**834 A cabalo dado non se lle ollan os
dentes.** (B:012a-182,E:175-055,I:074-
122).

835 A can vello n'hai tustús ⁸⁷¹.
(B:034b,E:219-124,F:39,I:074-124/303).

*El perro nuevo y el niño vanse para quien
les hace mimos*. (NoriegaGM40).
Emprégase este refrán no senso de
que a persoa concedora do mundo
non se deixa convencer con afagos
non con palabras melosiñas. O mestre
Gonzalo Correas danos un que
antinomicamente lle serviría a este de
bambio⁸⁷²: '*El perro nuevo y el niño
vanse para quien les hace mimos*',
defeito que só lle achaca ós cans
novos. *Tustús*⁸⁷³ e unha verba
onomatopaica precursora de un xesto
refleitido ou instintivo que consiste en
castañetear os dedos un contra o
outro, pra acougar a arremetida dos
cans. Sinonimias: gallega, *quisquis*;
portuguesa, *totó*; francesa, *toutou*
(pronuncian *tutú*) Poida que esta
derradeira teña infruido algo na nosa;
os franceses dendes das grandes
peregrinazóns xacobeas ata a invasión
napoleónica⁸⁷⁴ eixerceno unha grande
hexemonia, sobre nós e
principalmente nos chamados
camiños de Santiago, zona en que
Antón⁸⁷⁵ Noriega Varela vive e que foi
con certeza onde recolleu este adaxio.
Non o vin repetido polo⁸⁷⁶ pobo nin
por outros recoletores. Este dito foi
recolectado por Antón Noriega Varela
e publicado no nº 40 da revista do Lar
Gallego de Madrid tidoada *Galicia en
Madrid* e no artigo 'Sabiduría popular'
comezado no nº 37. Non lle atopo
senso racial. ¿Será unha

⁸⁶⁶ I: *Outubre todol-os*.

⁸⁶⁷ I: *can,, pan,, gato,,*; F: *pan,, pol-o burato*.

⁸⁶⁸ E(216-088,216-089): *A besta de*.

⁸⁶⁹ B: *boy velho*.

⁸⁷⁰ E(217-096): *Á burro*; A,B,C, D, E, F, I: *ó
rabo*.

⁸⁷¹ B, E, I(074-124): *tus-tús*; F, I(303): *tus-tus*.

⁸⁷² *bambio*.

⁸⁷³ *so, Tustus*.

⁸⁷⁴ *peregrinazons xacóbeas, napoleonica*.

⁸⁷⁵ *Anton*.

⁸⁷⁶ *pol-o*.

remembranza dos tempos antergos de cando viñan os romeiros franceses a Santiago? ou será mais novo, e virá dos invasores napoleónicos⁸⁷⁷? Todo pode ser. *Toutou* é verba infantil francesa que siñifica canciño, e que pluralizou *toustous* (pronúnciase: tus-tus): '*toutou n.m. Chie, dans le langage des enfants*'. (PetitLarousse). Sea cal for a orixe, o certo é que a interpretación será: 'A can vello non se lle chama cadelo' sen faltar á verdade. Ten apricazón irónica e non lle vexo no noso Refraneiro sinonimia⁸⁷⁸ ideográfica. -*Toutou*, equivalente sinonímico portugués: -*Totó*⁸⁷⁹. -*Toutou*, equivalente sinonímico galego: -*quisquis*⁸⁸⁰.

[Nota engadida polo autor en 1942 no manuscrito B:034b: Esta opinión púxena ó lado por errada].

836 A craba co vizo dá co corno no cu ⁸⁸¹. A: *cabra, vicio, no cú da cós cornos*; D: *cos cornos*; E: *con o corno* I: *vicio* (A:029-310,D:096-007,E:220-130,F:61,I:077-172a/111-007).

837 A galiña da miña veciña é mais gorda ca a miña ⁸⁸². I(354): *do que a miña* (C:081,I:077-169/354).

La vaca de mi vecina da más leche que no la mía. (RMarín21000:25). Turco: *La gallina del vicino per la vicina appare un'oca.* (Gubernatis:352). Asturiano: *A vaca da mió vecía, da meyor lleite ca mía.* (Cabal:38).

838 A galiña da miña veciña pon millores ovos que a miña ⁸⁸³. B: *que os da miña*; D: *pon ovos*

millores (B:005a-117/004b,D:153-109,I:067-010/354).

Ver nº 837.

839 A galiña polo bico pon ⁸⁸⁴. (I:078-199).
(Valladares).

840 A gata coas présas pareu os fillos cegos ⁸⁸⁵. B: *co a présa, pariu*; E: *con a presa* (B:013a-196,E:211-040,I:069-043).

841 A mula moiña (de remoiño) o demo a trasquila ⁸⁸⁶. (I:077-181).
(Cuveiro: verba remoiño).

842 A ovella co carneiro dáse en calquera regueiro ⁸⁸⁷. (I:077-178,R:C171/38).
(Ver RibeiroFrazes:161).

843 A ovella, coa noite prá cortella ⁸⁸⁸. (A:007-073,D:059-199,E:219-127,I:074-127).

844 A raposa i-o galo o que teñen tráeno ó rabo ⁸⁸⁹. E: *canto téñen tráen ó rabo* (E:218-115,I:073-116).

845 A raposa muda de pelo, mais non muda de mañas ⁸⁹⁰.
(B:028b,E:219-118,I:074-119).

Aunque muda el pelo la raposa, su natural no despoja. (Rojas:267). *Muda el lobo los dientes, y no las mientes.* (Oliver:266). *La zorra mudará los dientes, mas no las mientes.* (Oliver:281).

846 A vaca da miña veciña dá mais leite que a miña ⁸⁹¹. I(354): *do que*

⁸⁷⁷ *napoleonicos.*

⁸⁷⁸ *sinonimia.*

⁸⁷⁹ *tóto.*

⁸⁸⁰ *quisquis.*

⁸⁸¹ A: *có vicio,, cú, da cós cornos*; D: *vizo,,* D, F, I: *da, cú*; E: *da*; I(077-172a): *vicio*. Nunha primeira escritura parece dicir *vizo*.

⁸⁸² I(354): *máis.*

⁸⁸³ B(004b), D: *veciña,,*

⁸⁸⁴ I: *pol-o.*

⁸⁸⁵ B: *co a*; E: *presa*; I: *co as presas,,*

⁸⁸⁶ I: *môña.*

⁸⁸⁷ R:C171/38: *dase.*

⁸⁸⁸ E, I: *ovella co a*; A, D: *ovella co-a*; A, D, E, I: *prá.*

⁸⁸⁹ E: *galo,, téñen*; E, I: *ô rabo*; I: *i-ô.*

⁸⁹⁰ B, E, I: *pelo mais.*

⁸⁹¹ A, B, E, I: *da mais leite*; B: *mina.*

- a miña*; I: *veciña* (A:030-322,B:004b,E:208-009,I:067-009/354).
Ver nº 837.
- 847 **A vaca mamada quere mais unha manada.** (I:077-179).
- 848 **A vaca parida quere mais unha manadiña.** (I:077-180).
- 849 **A vista do amo engorda o cabalo.** (B:027a-342/021b,E:219-121,I:074-121).
Con mal está el uso, cuando la barba no anda de suso. (Rojas:IV,112). *El ojo del amo engorda el caballo.* (Costa:273). Lat.: *Oculus domini pinguem facit equum.* (Costa:273).
- 850 **Alí ten a galiña os ollos onde ten os ovos** ⁸⁹². (A:018-185,E:208-003,I:067-003).
- 851 **Amiguiños si, pro o porco polo que val** ⁸⁹³. (E:212-049,I:070-058).
(Lanza118:208).
- 852 **Anden todos, dixo o cordeiro.** E: *todas* (E:216-093b,I:072-099).
(NoriegaGM37).
- 853 **Asegún sexa o burro, ten que ser a albarda** ⁸⁹⁴. A: *Segun sea* (A:051-546,E:210-023,I:068-027).
- 854 **Ben se folga o lobo do que fai a raposa.** A(029), E(208-008), I(067-008): *alegra o lobo do que come o zorro* (A:028-292/029-307,E:208-007/208-008,I:067-007/067-008).
- 855 **Besta grande, ande non ande.** A(004), E(170/251): *Barco grande*; E(213), I(071): *Cabalo grande*; A(004): *ande ou non ande* (A:049-524/004-038,D:083-076,E:170-003/213-061/251-112,I:074-131/071-072).
- 856 **Besta mular, ou comer ou andar** ⁸⁹⁵. (I:076-156).
- 857 **Besta vella na feira andaba, aunque non via, toutiriñaba** ⁸⁹⁶.
B(032a): *Besta cega na feira andaba, se non via antaroñaba* (B:032a-388/048b,E:253-129,I:076-151).
Avión ⁸⁹⁷. Sinonimia ideográfica con *Can vello, cando non caza, rastexa*.
- 858 **Besta vella non entra en paso.** (E:214-070,I:071-077).
(NoriegaBrañegos:81).
- 859 **Besta vella non toma andadura e, se a toma, pouco lle dura** ⁸⁹⁸.
(B:004a-104,E:211-036,I:069-039).
- 860 **Besta vella, botala ós toxos** ⁸⁹⁹.
(E:213-062,I:071-074).
(NoriegaBrañegos:76).
- 861 **Boi bravo, rego largo.** (I:275-203).
(Valladares).
- 862 **Boi solto de seu se lambe.** (A:027-289,D:042-022,E:219-119,I:074-120).
- 863 **Burro con fame cardos come.** (I:076-162).
- 864 **Cabalo grande, ande ou non ande.** (A:004-038,E:170-003/251-112/213-061,I:071-072).
(NoriegaBrañegos:74).
- 865 **Cabalo grande, besta de pau** ⁹⁰⁰.
(B:002a-082,D:152-107,I:071-073).
- 866 **Cada formiga ten a sua ira.** E: *ten sua* (B:024b,E:216-086,I:072-093).

⁸⁹² A, E, I: *Ali*; E, I: *ollos*.

⁸⁹³ E, I: *pol-o*.

⁸⁹⁴ E, I: *Asegun*.

⁸⁹⁵ I: *comer*.

⁸⁹⁶ B(048b): *via*; I: *via*.

⁸⁹⁷ *Avion*.

⁸⁹⁸ I: *andadura*; B, E, I: *e se a toma pouco*.

⁸⁹⁹ E, I: *botar-a*; E: *ós*.

⁹⁰⁰ D: *páu*.

Cada hormiga tiene su ira. (Costa:273).
(Correas:99). Lat.: *Inest et formicae bilis.* (Costa:273). Montañas de Mondoñedo. (NoriegaBrañegos:104).

867 **Cando a galiña pica o galo, malo; cando o galo pica a galiña, aínda, aínda.** (D:155-136,I:075-135).
(LeirasGalicia9:566).

868 **Cando a raposa anda ós grilos, mal pola nai, peor polos fillos** ⁹⁰¹.
(A:029-308,D:146-041,E:218-114,I:068-024).

869 **Cando cacarexa a pita, algo sente na crista** ⁹⁰². (E:162-205,I:075-142).
(IglesialII:206).

870 **Cando din que o can rabeou, ten que rabear.** A: *lle din o can que rabeou* (A:073-012,C:095,E:211-034,I:069-038/342).

Quien matar quier su can, achaque le levanta, por que no le dé del pan. (Hita:93). *Quien mal quiere a su can, levántale que rabia.* (Correas:422). *El que a su perro quiere matar, rabia le ha de levantar.*

871 **Cando o burro vén ó lugar, toda-lo queren tomar** ⁹⁰³. D: *todas o* (D:159-181,I:075-137).
(NoriegaBrañegos:98).

872 **Cando o can quer a cadela, ¡moita farela! ¿e despois? ergue a pata e mexa por ela** ⁹⁰⁴. A: *Cando o can quer a cadela, ofrece farela.*; D, I(141): *Cando o can quere a cadela, ofrece farela.*; I(377): *quere a cadela* (A:014-521,D:149-074,I:075-147/377/141-077).

Cuando el perro quiere a la cadela, mucho le promete de la farela. (Correas:135). *(Cadela es perra en Galicia, farela pan de salvados, que allá se llaman farelos; de ellos se cuece pan para los perros, y se llaman en Castilla perrunas).*

873 **Cocho fiado ronca todo o ano** ⁹⁰⁵.
(D:159-183,E:161-201,I:075-139).
(NoriegaBrañegos:99).

874 **Cousa de moitos cómena os lobos** ⁹⁰⁶. (A:058-620,B:015b,E:210-028,I:068-032/385).
Asno de muchos, lobos le comen. (Costa:47).

875 **De balde tíanlle pedras ós cans** ⁹⁰⁷. (A:048-515,E:210-021).

876 **De burro abaixo non hai menos besta** ⁹⁰⁸. A: *Do burro abaixo non hai* (A:062-667,D:151-090,I:076-154/142-093).

877 **De can, cadela; e de cadela, can** ⁹⁰⁹. (A:062-669,E:211-032,I:069-036).

878 **De noite tódolos gatos son pardos** ⁹¹⁰. (B:013a-198/018a-243,E:211-041,I:069-044,R:C171/29).
De noite todos os gatos são pardos. (Motta:269).

879 **De pequeniño verás que boi terás.** E: *pequeno* (B:006a-124,D:046-072,E:219-125/219-127,I:074-125).

880 **De tal nino, tal paxariño.** (A:044-468,E:209-017,I:068-019/360).

⁹⁰⁵ D, E: *fiado*.

⁹⁰⁶ A, B, E, I: *moitos*; A, B, E: *comen-a*; I(385): *cómen-a*.

⁹⁰⁷ A, E: *ós*.

⁹⁰⁸ D, I(076): *abaixo*.

⁹⁰⁹ A: *cadela e*; E, I: *cadela*.

⁹¹⁰ B(018a): *noite*; B, E, I: *todol-os*.

⁹⁰¹ A, D, E, I: *ós, pol-a, pol-os*; A, D, E: *e pior*.

⁹⁰² E: *pita -algo*.

⁹⁰³ D, I: *ven ó*; I: *todal-o*.

⁹⁰⁴ I(075, 377): *-¡moita farela!-, -Ergue*; I(075): *Ergue, pata -e, éla*.

Chico huevo, chico pollo.
(RMarín12600:71). *Cattivo uovo,*
cattivo pollastro. (RMarín12600:71).

881 **Debe ter o labrador: centinela e un reloxo** ⁹¹¹. (I:075-148).
centinela (can), reloxo (galo).

882 **Desque marchan os gatos, enténdense os ratos.** E:
esténdense (E:217-104,I:073-107).
(NoriegaGM41).

883 **Dixo a besta ó montador: -Pra riba non me afrontes, pra baixo non me montes e polo chan non me perdones** ⁹¹². (E:177-081,I:075-143).
(LeirasGalicia9:567).

884 **Do contado come o lobo.** (A:024-249,E:208-004,I:067-005).

885 **Donde hai eguas, poldros nacen** ⁹¹³. D, I(040): *poltros*; D: *égoas* (D:050-105,E:214-074,I:071-080/040-096).
(NoriegaBrañegos:86).
(NoriegaGM39).

886 **Dous lobos a un can ben o comerán** ⁹¹⁴. (E:213-063,I:071-075).
(NoriegaBrañegos:77).

887 **Dous zarrulos a un can algo lle fan** ⁹¹⁵. (E:214-072,I:071-076).
(NoriegaBrañegos:84).

888 **En marzo nazo; en abril estou no cubil; en maio saio; en san Xoán xa fuxo do can; en santa Mariña xa pillo a galiña; e en agosto xa son raposo** ⁹¹⁶. A, E:

fuxo ó can (A:058-622,E:210-029,I:069-033).

889 **En que pensas, porco? -Na bolota** ⁹¹⁷. (B:036a-423).

890 **En tódalas niadas hai un pito coxo** ⁹¹⁸. (E:212-051,I:070-061).
(Lanza118:209).

891 **Fai o raposo no sábado, con que no domingo non vai á misa** ⁹¹⁹. (I:078-198).
(RiscoMelide:466).

892 **Fala a pega do que lle reverdega.** (E:217-098,I:073-102).
(NoriegaGM40).

893 **Férrase o burro á vontade do dono.** (R:C171/37).

894 **Galiña gorda por pouco diñeiro, a min non ma dan que son forasteiro.** (I:078-186).

895 **Galiña que cacarexa, algo venta ou ovo deixa.** (I:275-200).
(Valladares).

896 **Gando do monte todo é carrachos.** (I:077-168).

897 **Gando fraco todo é carrachas** ⁹²⁰. D(061), I(037): *Gando de fracas*; D(044), I(077): *carrachos* (A:057-611,D:044-049/061-217,I:078-187/037-045/077-167).
(IglesiaIII:217). (Fracas=fragas?).

898 **Gárdate do can que non ladra e do home que non fala** ⁹²¹. (E:214-073,I:071-079).
(NoriegaBrañegos:85).

⁹¹¹ I: *labrador -centinela*.

⁹¹² E, I: *ó montador, pol-o*; E: *-pra*; I: *Pra*.

⁹¹³ I(040): *éguas*.

⁹¹⁴ E: *cán*; E, I: *can*.

⁹¹⁵ E, I: *can*.

⁹¹⁶ A: *Marzo*., *Abril*, *Maio*., *S. Xoan*., *Agosto*; E, I: *marzo*., *cuvil*, *maio*., *agosto*.; E: *San Xoan*; I: *San*, *galiña*.; A, E, I: *Sta. Mariña*.,

⁹¹⁷ B: *pensas porco*.

⁹¹⁸ E, I: *todal-as*.

⁹¹⁹ I: *Sábado, conque no Domingo*.

⁹²⁰ D(061): *-todo*; I(077): *fraco*.

⁹²¹ E: *ladra*.

899 **Gata roxa, tales fai, tales coida.**

A: *fai e* (A:049-526,B:055,E:210-022,I:068-025).

A *porca ruiva o que faz, isso cuida.* (Delicado:100).

900 **Gato celeiro non quer compañeiro** ⁹²². I: *quere* (D:159-182,I:075-138).

(NoriegaBrañegos:98).

901 **Gato con fame come ferraña** ⁹²³.

(B:021a-276,D:154-121,I:075-134).

(ferrán).

902 **Gato farto non caza rato.** (I:076-164).

903 **Mais quero burro que me leve que cabalo que me deixe** ⁹²⁴. (I:078-190).

904 **Mal anda o paxariño nas mans do meniño** ⁹²⁵. E(216): *paxariño*

que anda nas (A:060-647,E:210-030/216-093,I:069-034).

(NoriegaGM37).

905 **Mal lle vai á raposa cando anda ós ovos** ⁹²⁶. (D:154-126,E:212-052,I:070-063).

(Lanza118:209).

906 **Mal lle vai ó raposo cando anda ós grilos** ⁹²⁷. (A:048-510,E:209-020,I:068-023).

907 **Mal vai a corte onde o boi vello non tose** ⁹²⁸. (A:056-607,D:044-048,I:078-191/037-044).

908 **Mal vai ó gato cando anda ós pardaús** ⁹²⁹. A: *ós gatos cando andan ós gorrións* (A:056-599,E:210-027,I:068-031).

909 **Malia o burro que non gana a cebada** ⁹³⁰. (I:078-189).

910 **Mentres a burra non pare, non se sabe que cria sale.** (E:215-085,I:072-092).

(NoriegaBrañegos:103).

911 **Moito pode o moucho no seu souto** ⁹³¹. (A:054-583,E:210-026,I:68-030).

912 **Mordedela de can cúrase co pelo do mesmo can.** (I:078-188).

913 **Morra o gato e morra farto.** (E:213-053,I:078-192/070-064).

(NoriegaMondofiedo).

(Lanza118:210).

914 **Non hai larada sen pito coxo.** (E:217-099,I:070-062).

(NoriegaGM40).

915 **Non hai pega sen mancha negra.** (E:213-054,I:070-065/238-201).

(Lanza118:210).

916 **Non sabe o lobo das ovellas que dormen fóra** ⁹³². (E:219-126,I:074-126).

917 **Nos ninos de antano non hai paxariños ogano.** E: *Nos niños* (E:217-097,I:073-101).

(NoriegaGM39).

918 **O boi fraco leva as tundas a mailo carro** ⁹³³. (I:075-149).

⁹²² D: *celeiro*.

⁹²³ B, D: *fame*.

⁹²⁴ I: *leve*.

⁹²⁵ A: *paxariño*.

⁹²⁶ D, I: *á*; E: *a*; D, E, I: *ós*. Nunha primeira escritura aparece *o raposo*.

⁹²⁷ A, E, I: *ó*, *ós*.

⁹²⁸ I(078): *á corte*.

⁹²⁹ E, I: *ó*, *ós*; I: *pardaes*.

⁹³⁰ I: *Mália*.

⁹³¹ A: *moucho*.

⁹³² I, E: *fora*.

⁹³³ I: *a mail-o*.

919 **O boi [que] me escornou, en boa parte me deitou**⁹³⁴. (E:214-068,I:070-050).

(*Ex malo bonum*). (NoriegaBrañegos:79).

920 **Ó boi, velo vir; i-á vaca, vela ir**⁹³⁵. (E:219-123,I:074-123).

921 **O burro traseiro que zarre o buqueiro**. B, E(214), I: *boqueiro*; B: *traseiro, zarre* (B:021b,D:160-193,E:214-066/241-057,I:075-140).

Le demier venu ferme la porte. (Hachette1902:80).

(NoriegaBrañegos:78).

922 **O can no oso i-a cadela na costa**⁹³⁶. (A:053-566,E:210-025,I:068-029/378).

O cão no osso, a cadela no lombo. (Delicado:95).

923 **O can no seu palleiro é moita xente**. (I:075-146).

924 **O día da santa Cruz de maio, o lobo i-o corvo nado i-o raposo medio criado**⁹³⁷. E: *Dia de* (E:218-117,I:074-118).

(3 de maio). (NoriegaBrañegos:94).

925 **O fillo da craba cabirto ha de ser**⁹³⁸. (A:044-473,E:209-018,I:068-021).

926 **O fillo do lobo ten o bico pardo**⁹³⁹. E(209-011): *Fillo de lobo*; A(036), E(209-013), I(067-014): *ten a orella parda*; I(067-013), E(209-012): *lobo tira ó monte*; A(035-371): *Fillo de lobo, tira ó monte*; B: *Fillo do lobo tira*

ó monte (A:035-368/035-371/036-380,B:014a-204,E:209-011/209-012/209-013,I:067-012/067-014/067-013).

927 **O fillo do raposo ou do lobo recastado ha de sair ó pai ou nos ollos ou no rabo**⁹⁴⁰. (I:078-184).
(Rebordelo-Cotovade).

928 **O gato berrador non é o mais murador**. A: *Gato berrador, mais pescador* (A:054-580,D:150-078,I:076-150/141-081).

929 **Ó gato escaldado a i-auga fria lle fai dano**⁹⁴¹. A: *Gato escaldado, auga fria*; D: *a auga*; A, D: *daño*; I(073): *O gato escaldado, a i-auga fria ten medo*; I(078): *O gato, fria ten medo*; B: *Gato escaldado*; E: *O gato*; B, E: *da i-auga fria ten medo* (A:048-512,B:026a-334/013b,D:149-072,E:217-105,I:074-132/078-193/073-108).

Sinónimos: *A vella de escarmentada, pasa o rio remangada* [nº 2207]. *O que ve as barbas do viciño arder, bota as suas de mollo* [nº 2255].

930 **Ó home i-ó cabalo non hai que apuralo**⁹⁴². (E:216-092,I:072-098).
(NoriegaGM37).

931 **O lobo come tódalas carnes, mais a sua lámbea**⁹⁴³. B: *a dél lámbea* (B:017a-234,E:212-042,I:069-045).

932 **O primeiro millo é dos paxariños**. A: *pros paxaros*; E: *prós paxaros* (A:045-477,E:209-019,I:068-022).

⁹³⁴ E, I: *boi me*.

⁹³⁵ I: *O boi ve-lo vir, a vaca vel-a*; E: *Ó boi vel-o vir i-á vaca vel-a*.

⁹³⁶ A, I(068): *i-á*.

⁹³⁷ E, I: *Sta. Cruz, lobo i-ó, nado, i-ó raposo*; I: *maio o, corbo*.

⁹³⁸ A, E, I: *craba*.

⁹³⁹ A(035-371), B, E(209-012), I(067-013): *ó monte*.

⁹⁴⁰ I: *recastado*, *ó pai*.

⁹⁴¹ A, B, I(073): *escaldado*; D, I(074): *Ó gato*.

⁹⁴² E, I: *Ó home i-ó*; E: *cabalo*; I: *apural-o*.

⁹⁴³ B, E, I: *todal-as*; B: *carne mais*; E: *lambea*.

933 **O que non leva a mala veciña, escaloumo a miña galiña** ⁹⁴⁴. I: *mina* (E:217-103,I:073-106). (NoriegaGM41).

934 **O que non queira ser lobo que non lle vista a pel** ⁹⁴⁵. B: *Quen non quere, lobo non lle vista a pé!*; D: *lobo, non* (B:017a-233,D:153-117,I:074-133).

935 **Ó que os cochos lle faltan, hastr'as silveiras lle roncan** ⁹⁴⁶. E, I(071): *hastra as*; I(362): *ata as silveiras* (B:055-78,D:157-162,E:214-071,I:071-078/362).

Quem a porcos ha medo, as moutas lle roncão. Quem porcos busca, a cada mounta lle grunhem. (F.R.I.L.E.L.:101). *Quien bueyes ha perdido, con cencerros se le antojan.* (Dalgado:nº1226) Concani⁹⁴⁷: *Bãil sandllãlyachia kana lagim gphantlyô vaztat. 'Quem perdeu un boi som-lhe chocalhos aos ouvidos'.* (Dalgado:nº1226). (NoriegaGM40). (NoriegaBrañegos:84).

936 **O rabo da vaca é o mais malo de esfolar.** (B:008a-139,E:211-037,I:069-040).

937 **Ó raposo dormente non lle amence a galiña no dente** ⁹⁴⁸. I(069), E(214): *non lle canta a galiña* (E:214-067/218-110,I:069-048/070-049).

(NoriegaBrañegos:79).

(LeirasGalicia12:773).

[Nota dos editores Leiras Pulpeiro rexistra este refrán no número 12 da revista *Galicia*, como corrección a outra versión deste mesmo refrán

aparecida no número 10 da mesma revista].

938 **Onde a pega ten o ollo, ten o ovo.** (E:216-087,I:067-004). (NoriegaBrañegos:105).

939 **Onde hai galo non manda galiña, senón que o galo sexa morriña** ⁹⁴⁹. A, E, I(067): *Onde hai galo non manda galiña.*; R:C171/37: *non canta galiña* (A:038-400,E:209-014,I:067-015/078-194,R:C171/37). (VidaGallega30).

940 **Os fillos do raposo cheiran ó farume** ⁹⁵⁰. R:C171/37: *raposo todos cheiran ao farume* (I:078-195,R:C171/37). (VidaGallega30).

941 **Os rapaces i-as ovellas dan bos xantares e millores ceas.** (I:078-196).

942 **Ovella que berra, bocada que perde.** A, B(039b1): *Ovella que bala*; A, B(039b1), I(074): *bocado* (A:045-476,B:039b1/039b2,E:172-030/216-094,I:074-128/366).

Oveja que mucho bala, poco mama. Brebis qui bêle perd sa goulée. (MementoLarousse:623). *Ovella que berra, bocada que perde.* (Lugo). *Ovella que bala, bocado que perde.* (Redondela). (NoriegaGM37).

943 **Ovella vella i-enxame probe, en marzo alea i-en marzo morre** ⁹⁵¹. I(042): *e enxame, e en marzo* (D:053-132,I:077-175/042-122). (Casas).

944 **Ovellas poucas, ovellas loucas.** (E:215-083,I:072-090). (NoriegaBrañegos:102).

⁹⁴⁴ E: *escalóumo*.

⁹⁴⁵ B: *pél*.

⁹⁴⁶ D, E, I: *Ó que*; D, I: *faltan*.

⁹⁴⁷ *Concani*.

⁹⁴⁸ I(069), E(214): *O raposo*; E(214): *dormente*.

⁹⁴⁹ R:C171/37: *senon, sea morriña*.

⁹⁵⁰ I: *ô*.

⁹⁵¹ I(042): *en marza alea*.

- 945 **Ovellas tolas, atrás de unha van todas** ⁹⁵². C: *pra onde vai / atrás de unha*; I(072): *van as outras / todas* (C:049,E:215-078,I:072-084/326).

Mouton de Panurge. (Almeida:123). (NoriegaBrañegos:90).

- 946 **Ovo de carriza non tira paxaro grande.** (E:220-128,I:074-129/068-020/360).

Chico huevo, chico pollo. (RMarin12600:71). *Cattivo uovo, cattivo pollastro*. (RMarin12600:71).

- 947 **¡Palabra! -dixo o lobo á cabra** ⁹⁵³. (I:076-157).

- 948 **Perdido é o rato que non ten mais que un burato.** (A:070-750,E:211-033,I:069-037).

- 949 **Pitos de abril, polo áere os verás ir** ⁹⁵⁴. (I:076-158).

- 950 **Polo rabo da culler vai o gato á ola** ⁹⁵⁵. A: *culler sube o gato*; B: *coller* (A:042-448,B:039-449,D:148-060/158-167,I:077-173/140-064). (NoriegaGM41).

- 951 **Por ano novo púxome a pita un ovo e día de Reis xa tiña seis** ⁹⁵⁶. A, D: *Reis, tiña seis* (A:011-108,D:077-016,I:074-130). -Perogrullada-.

- 952 **Por candeas castra as abellas** ⁹⁵⁷. (R:C171/37).

- 953 **Pró mais ruín cocho, a millor bugalla** ⁹⁵⁸. (E:161-203/215-084,I:072-091/353).

Turco: *L'orso si mangia i frutti migliori. S'applica il proverbio ai Turchi più brutti che posseggono le donne più belle*. (Gubernatis:352). (Varte. do nº 1935). (NoriegaBrañegos:102).

- 954 **Quen a raposa ha de enganar, cómprelle madrugar** ⁹⁵⁹. (B:025b,E:178-093/214-069,I:070-051/346/158-092).

Quem mata alveloa, sabe mais que ella. (Delicado:96). *Si mucho sabe la raposa, mas sabe el que la toma*. (Rojas:345). (NoriegaBrañegos:81).

- 955 **Quen cata o mel da colmea, aguante a picada da abella.** E: *colmeia* (E:214-065,I:069-047). (NoriegaBrañegos:78).

- 956 **Quen con porcós se mistura, farelos come.** (B:040a-459/054b). *Quem com farellos se mistura, porcós o comem*. (Delicado:101).

- 957 **Quen mata a arbela, sabe mais ca ela** ⁹⁶⁰. B: *que ela*; I(346a,172): *Quen mata a churumbela, mais sabe que ela* (A:052-559,B:025b,E:210-024,I:068-028/346/172-018). Ver nº 954. (Correas:419. Verba 'Quien chirivia...')

- 958 **Quen ten besta e anda a pé, mais besta el é** ⁹⁶¹. B, I(073-114,143): *Quen ten burro e vai a pé, inda mais burro é*; D: *O que ten burro e vai a pé, inda mais burro é* (B:012-183,D:153-114,E:218-112,I:073-113/143-110/073-114). (Mondoñedo). (NoriegaGM37). (Moscoso).

- 959 **Quen ten catro, en marzo; que ten mil, en abril** ⁹⁶². (I:076-155). (rapal-as ovellas).

⁹⁵² I(326): *atras*; C, I(326): *unha*.

⁹⁵³ I: *Palabra, dixo, a cabra*.

⁹⁵⁴ I: *Abril*.

⁹⁵⁵ A, B, D, I: *Pol-o*; A: *a ola*; D, I(140): *á ola*; D(158): *culler*.

⁹⁵⁶ A, D: *ovo*; Reis.; I: *ovo*, Reis.

⁹⁵⁷ R:C171/37: *candeas*.

⁹⁵⁸ E: *Pro, ruin*; I: *Prô*.

⁹⁵⁹ E(214), I(158): *á raposa*; I(346): *comprelle*.

⁹⁶⁰ A: *éla*.

⁹⁶¹ E: *él*.

⁹⁶² I: *Marzo, Abril*.

- 960 **Quen ten medo a paxaros non sementa miudo.** D(061-223): *ós paxaros* (B:028a-354/030a-373/041b,D:061-221/061-223,I:077-182/370/047-203,L:42r).

Por medo a pajarillos no dejes de sembrar mijo. (Correas:403). Portugués-Galego: *Ca diz o verbo -ca non semeou / millo quem passarinhos receou.* (Suarez: 55c. 284). Portugués antergo: *Nom semeou quem passarinhos receou.* (Julio:149).

- 961 **Raposa roiba do que usa, coida** ⁹⁶³. (A:078-064,E:211-035,I:068-026).

- 962 **Sardiña que leva o gato, miña nai, gandida vai.** A: *que o gato leva, miña*; Ca, I(332b): *gato, gandida vai, miña nai*; Cb, I(073-104,332a): *gato, tarde ou nunca volve ó prato.*; E(217-102): *gato, tarde, ou nunca, volve ó prato*; D(158): *gato, tarde, ou nunca volve ó prato* (A:070-747,C:067,D:152-099/158-169,E:217-106/217-102,I:073-105/332/073-104).

Morcilla que el gato lleva, gandida/galduda va. (RMarin12600:210). *Gandida dicen algunos refraneros, entre ellos, el de Correas.* (NoriegaGM41).

- 963 **Se a paxariña abala os ovos, quédanlle grolos.** (E:216-091,I:072-097).

(NoriegaGM37).

- 964 **Se non fora o rabo, empreñaba a vaca** ⁹⁶⁴. (E:220-129).

- 965 **Se ques que te siga o can, dálle pan** ⁹⁶⁵. (E:179-100/215-081,I:072-088). (NoriegaBrañegos:98).

- 966 **Tantas ouve a raposa pola semana, que domingo non pode ir á misa** ⁹⁶⁶. I: *que no Domingo* (E:213-057,I:071-068). (Lanza118:210).

- 967 **Toda a carne come o lobo, agás a sua que a delambe** ⁹⁶⁷. (D:159-174,E:214-064,I:069-046). (NoriegaBrañegos:77).

- 968 **Tódoos gatos teñen vinte uñas e cada un rabuña coas suas** ⁹⁶⁸. D: *con as* (D:160-185,I:075-141). (NoriegaBrañegos:104).

- 969 **Trabadela de can cúrase co pelo do mesmo can** ⁹⁶⁹. (I:077-177).

- 970 **Tres anos can novo; tres anos bo can; tres anos can vello; e tres anos folgazán** ⁹⁷⁰. A: *anos de can novo, anos de bo, anos de can vello e outros tres de folgazán*; E: *folgazán / ma cán*; I(068-016): *tres anos ma can* (A:038-405,E:209-015,I:068-017/068-016).

- 971 **Tres anos, unha sebe; tres sebes, un can; tres cans, un cabalo** ⁹⁷¹. I(239): *Unha sebe dura tres anos; un can, tres sebes; unha besta, tres cans, e un home, tres bestas.* (B:022a-289,E:212-046,I:070-055/239-215). (RiscoMelide:462).

- 972 **Un furón, catro anos; un can, catro furóns; un cazador, catro cans** ⁹⁷². R:C171/29: *Un furon 4*

⁹⁶⁶ E: *Tanta ouve*; E, I: *pol-a, Domingo, á misa.*

⁹⁶⁷ D: *carna.*

⁹⁶⁸ D, I: *Todo!-os, uñas.*; I: *co as.*

⁹⁶⁹ I: *cán.*

⁹⁷⁰ E, I: *anos, can novo, anos, bo, anos, can vello.*; E: *bo cán, anos, folgazán / ma.*

⁹⁷¹ B, E, I(070): *anos unha*; E: *sebes un, cans un.*

⁹⁷² I: *furon catro, can catro furons, cazador catro.*

⁹⁶³ A, E, I: *roiba., usa coida.*

⁹⁶⁴ E: *rabo empreñaba.*

⁹⁶⁵ E(179), I: *qués*; E(215): *quês*; I: *dalle pán.*

años / un perro 4 furon / un cazador 4 perros. (I:076-163,R:C171/29).

973 **Unha abella soila fai pouco mel.** (I:076-161).

974 **Unha anduriña soila non fai vran** ⁹⁷³. B: *andoriña* (B:015a-220,E:218-116,I:074-117).

975 **Unha besta non quer outra.** (A:041-435,E:209-016,I:068-018).

976 **Vaca de moitos, ben monxida e mal mantida.** (I:275-201). (Valladares).

977 **Vaca de Ponferrada, moito ubre e pouca camada.** (I:077-176).

978 **Van os cans onde non os chaman** ⁹⁷⁴. (E:217-101,I:073-103). (NoriegaGM41).

2.1.1.8. O LAR. ECONOMIA DOMÉSTICA, AFORROS, AGARIMOS DO FOGAR, ECONOMIA XERAL

979 **A besta pola cebada non é cara** ⁹⁷⁵. (A:003-029,D:092-173,F:10,I:089-170).

980 **A carto vai a vaca, o que o non ten non a papa** ⁹⁷⁶. A, D(080-48): *vai a libra da vaca, o que non o ten*; B: *mais quen non-o ten*; D(021-221): *mais o que* (A:031-326,B:035a-418,D:080-048/021-221,F:40,I:082-049/374).

A blanca vale la vaca: ¡quién tuviera la blanca! (RMarin6666:11).

981 **A casa de morar, á beira do monte i-á beira da fonte** ⁹⁷⁷. A: *de vivir, ou*; A, D, F: *monte ou á* (A:002-020,D:076-003,F:42,I:079-004).

982 **A casa ten o que lle levan.** (D:089-136,F:44,I:087-136). (LeirasGalicia9:565).

983 **A cursidade é boa prá roupa branca** ⁹⁷⁸. (A:038-409,D:081-057,F:62,I:082-059).

984 **A facer i-a desfacer aprende a nena a coser** ⁹⁷⁹. D: *En facer e desfacer* (D:090-147,I:087-146). (NoriegaGM39).

985 **A fame da vaca contigo a acata.** (I:092-214b).

986 **A leña canto mais seca mais arde** ⁹⁸⁰. (A:027-287,D:080-045).

987 **A leña torta ou bilorta o fogo aporta** ⁹⁸¹. (D:093-186,I:090-182). (Murguía:572).

988 **A man ó peito i-a perna ó leito** ⁹⁸². B: *ao peito* (A:012-118,B:036b,E:236-001,I:090-190). *A mão no peito e o pé no leito.* (Morais: verba *mão*). (Varte. do nº 2503).

989 **A muller que come a nata non ten sorte ca manteiga.** (I:092-227).

990 **A muller que é cursidosa deixa a gaita e colle a roca** ⁹⁸³. (A:002-021,D:076-004,I:079-005).

⁹⁷³ B, E, I: *vran*.

⁹⁷⁴ E: *ondo*.

⁹⁷⁵ A, F, I: *pol-a*.

⁹⁷⁶ A, B: *non-o, non-a*; F, I(374): *non-a*.

⁹⁷⁷ D: *á beira, ou á beira*; I: *a beira, i-a*.

⁹⁷⁸ A, D, I: *prá*; F: *pra*.

⁹⁷⁹ D: *desfacer*.

⁹⁸⁰ A: *leña, seca*.

⁹⁸¹ D, I: *bilorta*.

⁹⁸² A, E, I: *ó peito*; A, B, E, I: *o leito*.

⁹⁸³ A, D, I: *cursidosa*.

991 **A ola que moitas veces vai á fonte unha delas rompe** ⁹⁸⁴. (I:079-012).

992 **A porta por onde entrases déixaa como a achares** ⁹⁸⁵. A: *donde, a encontrases* (A:050-535,B:021b,D:083-078,I:083-079).
Le dernier venu ferme la porte.
(Hachette1902:80).

993 **Á que coce i-amasa non lle fúrte-la masa** ⁹⁸⁶. A, D: *A quen*; A: *e amasa*; E: *Ó que coce, nunca lle furtes a* (A:018-191,D:078-029,E:178-086,I:080-030/157-083).
(NoriegaBrañegos:78).

994 **A que é ruín quéimase i-a boa achégase o lume con ela** ⁹⁸⁷. (I:090-196).
(a leña).

995 **A quen madruga Dio-lo axuda** ⁹⁸⁸. A, B, D: *Ó que* (A:072-001,B:027b,C:087,D:085-102,H2,I:083-082/339).

Más vale a quien Dios ayuda, que quien mucho madruga. (Rojas:94).
Dormieron su sueño los varones de las riquezas e ninguna cosa hallaron en sus manos. (Rojas:103).
Catalán⁹⁸⁹: *Val mes Déu ajudar que matinejar.* (Costa:111).
Biblico: *Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat: aperi oculos tuos, et saturare panibus.* (Prov. 20,13).
'No seas amigo del sueño, para que no te veas oprimido de la indigencia: abre tus ojos, desvelate, y te sobrára pan'.

⁹⁸⁴ I: *á fonte*.

⁹⁸⁵ A, B, D: *entrases*; B, D, I: *deixa*; A: *deixa-a*.

⁹⁸⁶ A, I(080): *fúrtel-a*; D, I(157): *fúrtel-a*; E, I(157): *i-amasa*; I: *Á que*.

⁹⁸⁷ I: *ruín queimase*.

⁹⁸⁸ A, B, C, H2, I: *madruga*; A, B, C, D, H2, I: *Diol-o*.

⁹⁸⁹ *Catalan*.

996 **A quen primeiro se ergue, todo lle serve.** (A:009-096,C:087,D:077-013,H2,I:079-015/339).
Ver nº 995.

997 **A roupa dos tolos rómpena os cordos** ⁹⁹⁰. (A:008-082,D:077-011,I:079-013).

998 **A roupa que outro me deixou pouco me durou** ⁹⁹¹. (B:007-130,D:086-115,I:086-118).

999 **A ucha sen centeo é como o prado sen rego.** (A:029-305,D:080-046,I:081-048).

1000 **Acha tirada, pra racha.** (A:039-410,D:081-058,F:64,I:082-060).

1001 **Amigos de lonxe e contos de preto.** (I:266-259).
(Valladares).

1002 **Amigos seamos e de noso teñamos.** (I:266-251).
(Valladares).

1003 **Amo probe non precisa criado.** (I:265-232b).

1004 **Ano de ameixas, ano de queixas; i-ano de herba, ano de miseria** ⁹⁹². (I:266-248).
(RiscoMelide:466).

1005 **Ano seco tras do mollado, garda a lan e vende o fiado.** (I:091-203).

1006 **Antes de merca-lo becerro, facerlle o cortello** ⁹⁹³. (A:001-008,B:035b,D:076-001,I:079-001).
Avant de te marier aie maison pour habiter! (Hachette1901:211).

⁹⁹⁰ A, D: *tolos*; D: *rompena*; I: *rompenna*.

⁹⁹¹ B: *deixou*, *durou*.

⁹⁹² I: *herba*.

⁹⁹³ A, B, D, I: *mercal-o*.

1007 **Arreeiro de unha besta, canto gana, canto pesca.** (l:266-249). (RiscoMelide:465⁹⁹⁴).

1008 **Ás nove déitate, home, i-ás des dorme, se ques** ⁹⁹⁵. R:C171/37: *ás dez* (l:265-233,R:C171/37). (VidaGallega30).

1009 **Ás nove, déitate, home; i-ás des, a muller, se a tes** ⁹⁹⁶. (l:092-216). (Ampriazón do nº 1010).

1010 **Ás nove, déitate home** ⁹⁹⁷. (A:032a-342,D:080-049,l:082-050).

1011 **As obras fanse coas sobras** ⁹⁹⁸. D: *con as* (D:090-149,l:088-149). (NoriegaGM39).

1012 **Ata o cen caben petadas.** (l:265-241). (dise do pan que se vai cocer, cando a masa é moita e non cabe na lousa do forno).

1013 **Ata o san Martiño pinga o ramalliño; despois do san Martiño, fame e frio** ⁹⁹⁹. (D:088-135,l:087-135). (Casas).

1014 **Ata que morre o arreeiro non se sabe de quen son as bestas** ¹⁰⁰⁰. A: *Hastra*; D: *arreeiro*; E: *Non se sabe de quen é a recua ata que morre o arreeiro*; I(180): *de quen é a recua* (A:026-270,B:016b,D:080-042,E:230-062,l:081-044/180-062).

Rir-se o sujo do mal lavado. (Motta:292). *La pelle se moque du fourgon.* (Almeida:110). Brasileiro: *Depois do porco morto é que se lhe apuram as banhas.* (Teixeira:110). (Lanza118:210).

1015 **Auga e leña cada dia veña** ¹⁰⁰¹. (A:027-281,B:018b,D:080-044,l:081-047/346).

Feu, argent et bois, sont bienvenues en tous les mois. (Hachette1902:98).

1016 **Auga en outono mata o seu dono** ¹⁰⁰². (l:091-205).

1017 **Bacoriño en celeiro non quere compañeiro.** A: *non quer* (A:017-177,D:078-028,l:080-029).

1018 **Baguiño a baguiño fixo a vella unha pipa de viño** ¹⁰⁰³. D: *a vella unha pipa de viño / un pipiño*; I(080-020/349b): *a vella o seu pipiño* (A:011-115,C:093,D:077-019,l:080-021/080-020/349a/349b).

Se a seres rico queres chegar, vae devagar. (Delicado:150). *Gota a gota, se llena la bota.* (RMarin21000:209). *Petit à petit l'oiseau fait son nid.* (RMarin21000:209). *Chi va piano, va lontano.* Catalán¹⁰⁰⁴: *De gota en gota s'omple la bota.* (RMarin21000:209). Mallorquín¹⁰⁰⁵: *Mica a mica s'umpl la pica.* (RMarin21000:209). Literatura: *O que escribe en gallego, / por mal que o faga, / pon algun gran de area / n-á moreada; / porque, di un dito: / Axuntando pingotas / fôrmass'un cirio.* (Ver nº 2334). (Losada:3).

1019 **Ben mandado, mal mandado, fai o que che mande o amo.** B: *mandado ou mal mandado*; D:

⁹⁹⁴ Aínda que no manuscrito aparece a páxina 466, corrixímolola pola correcta: 465.

⁹⁹⁵ R:C171/37, I: *As nove,, dorme se quês*; I: *deitate home, i-ás des,;* R:C171/37: *deitate home,;*

⁹⁹⁶ I: *deitate home, des, tés.*

⁹⁹⁷ A, D: *As.*

⁹⁹⁸ I: *co as.*

⁹⁹⁹ D: *S. Martiño,, despois do S.;* I: *San Martiño, do San Martiño.*

¹⁰⁰⁰ A, B: *o arreeiro,;* D: *o arreeiro,.*

¹⁰⁰¹ A, D, I(346): *leña,.*

¹⁰⁰² I: *Outono.*

¹⁰⁰³ A, C, D, I: *baguiño, fixo.* Nunha primeira escritura aparece *baginho a baguiño.*

¹⁰⁰⁴ *Catalan.*

¹⁰⁰⁵ *Mallorquin.*

mandado, ou mal mandado (B:004a-101,D:086-111,I:085-114).

1020 **Bodas e festas en cas do viciño**¹⁰⁰⁶. (A:012-121,D:002-014/094-190,I:090-185).

1021 **Cada probe gobiñase como pode.** A, D: *goberna* (A:029-309,D:080-047,I:081-046).

1022 **Cada un achega a brasa á súa sardiña**¹⁰⁰⁷. A, E: *un arrima*; D: *un chega* (A:031-330,D:094-187,E:226-012,I:090-183/178-016).

1023 **Cada un vai á feira co que ten**¹⁰⁰⁸. D, I: *con o* (A:004-037,D:076-007,I:079-008).

1024 **Cando a pita cacarexa, algo sente.** (A:063-674,D:084-094,I:084-097).

1025 **Cando chove e fai sol, é tempo de paga-las débedas**¹⁰⁰⁹. (I:266-250).
(Iglesia).

1026 **Cando houber fogo na praza, librenos Dios a nosa casa**¹⁰¹⁰. (D:094-189,I:090-184).

1027 **Cando o gran é pouco, anda dun fol noutro**¹⁰¹¹. D, I: *de un* (A:068-725,D:085-098,I:085-101).

1028 **Cando se fixo a panela, fíxose o testo pra ela.** (B:034a-410).

1029 **Catro cousas quere o amo do criado que o serve: dormir tarde,**

erguerse cedo, comer pouco e cara alegre¹⁰¹². (I:084-084).

1030 **Catro cousas quere o amo / do criado que o serve: / dormir tarde, erguerse cedo, / comer pouco e cara alegre**¹⁰¹³. (I:092-218a).
(Repetizón¹⁰¹⁴ do nº 1029).

1031 **Co pesar non se pagan dévedas** (C:092).
Le chagrin ne paie pas les dettes.
(Hachette1907:218).

1032 **Cociña quente, inverno ledó.** (I:090-193).

1033 **Compra na casa e vende na praza.** A: *feira*; D: *vende na feira (ou na praza)* (A:062-660,D:084-091,I:084-094).

1034 **Con teu amo non xógue-las peras, que el come as maduras e darache as acedas**¹⁰¹⁵. A: *Co teu amo*; A, D: *e dache*; D: *el leva as maduras* (A:077-057,D:086-106,I:085-110).

1035 **Costureira sen dedal cose pouco e ese mal.** (I:090-198).

1036 **Criado de un día, caseiro de un ano.** (I:266-254).
(Valladares).

1037 **Chova Dios e veña maio, que anque chova teño amo. -Chova Dios e maio veña, que anque chova has d'ir á leña**¹⁰¹⁶. B: *Choiva Dios, -Choiva Dios e Maio*

¹⁰⁰⁶ A, D: *festas*.

¹⁰⁰⁷ A: *a súa*; D, E, I: *á súa*.

¹⁰⁰⁸ A, D: *á*; A: *c'o*; I: *a*.

¹⁰⁰⁹ I: *e, pagál-as, devedas*.

¹⁰¹⁰ I, D: *houver*.

¹⁰¹¹ A: *d'un*; A, I: *n-outro*; D: *n'outro*.

¹⁰¹² I: *-do criado, -dormir, -comer*.

¹⁰¹³ I: *amo -do, serve: -dormir, cedo, -comer*.

¹⁰¹⁴ *Repetizon*.

¹⁰¹⁵ A, D, I: *xoguel-as*; A, I: *peras que*; I: *él*.

¹⁰¹⁶ B: *veña Maio, e Maio veña*; B, D, I: *á leña*; D: *Chova, Dios, -Chova, Dios e maio veña*; I: *maio veña que anque*; D, I: *amo*.

veña, que anque choiva has de ir
(B:016a-224,D:087-123,I:086-124).
(di o criado e responde o amo).

1038 **Chove non chove, mollóuseme a leña** ¹⁰¹⁷. (I:091-210).

1039 **Da besta, a mular; de home, o de pouco falar** ¹⁰¹⁸. A, I(159), E: *e de home*; E, I(159): *De besta* (A:035-373,D:081-052,E:180-108,I:082-053/159-104).
(IglesialI:209).

1040 **Dáo Dios na eira e tólleo Marta na maseira** ¹⁰¹⁹. (A:062-661,D:007-070/084-092,I:085-102/015-070).

1041 **Dar e ter, siso quer.** (A:010-100,C:089,D:077-014,E:177-080,I:080-016/157-078/340).

Cuando yo tenia dinero me llamaban don Tomás, ahora que no lo tengo es Tomás y nada más. Cuanto tienes, cuanto vales; nada tienes, nada vales. Gana, gasta y guarda. Las tres ges de los agenciosos. (RMarin21000:208). *Qui n'a rien est toujours mal reçu.* (Hachette1901:213). *Qui n'est argenté n'est respecté.* (Hachette1907:407). *Biblicos: Las riquezas aumentan mucho el número de los amigos; pero del pobre se retiran aun los que los tuvo.* (Prov. 19,4). *Son siempre muchos los [que] hacen la corte al poderoso, y los que son amigos de quien distribuye dones.* (Prov. 19,6). (LeirasGalicia9:567).

1042 **De boa mea, boa tea.** (A:065-701,D:085-096,I:085-099).

1043 **De hoxe a mañán o carneiro cria lan** ¹⁰²⁰. D: *cria a lan* (C:034,D:095-196,I:090-191/321).

De manhan em manhan -perde o carneiro a lan. (SantoAntonio:124. Repéteo Delicado:160). (CarréAldao:187).

1044 **Deixa o ladrón, pro o fogo non.**
A: *a o ladrón, pero ó*; D: *pero* (A:011-117,D:077-020,I:080-022).

1045 **Deuda que non se faga, non se paga.** (I:266-246).

1046 **Donde hai cepos, logo se fan astelas** ¹⁰²¹. (D:090-148,I:088-148).
(NoriegaGM39).

1047 **Donde hai paus, logo se fan achas** ¹⁰²². (I:087-147).

1048 **Donde se tira e non se pon, logo se chega ó fondón** ¹⁰²³. A: *Onde* (A:005-054,D:076-009,I:079-010).

1049 **En ano de viño garda viño** ¹⁰²⁴.
I: *compra* (I:091-204).

1050 **En casa pequena moito cabe** ¹⁰²⁵. I:(089-180): *moito se come* (D:093-184,I:089-179/089-180).
(NoriegaGM37).

1051 **En coser e en descoser gástanse as liñas.** D: *e descoser* (D:091-161,I:088-157).
(NoriegaGM40).

1052 **En febreiro mete obreiro, antes no derradeiro que no primeiro.** (D:088-132,I:087-132).
(Casas).

1053 **En setembro come e vende, pro non sexa tanto o vender que non deixes que comer** ¹⁰²⁶. (D:088-134,I:087-134).

¹⁰¹⁷ I: *mollouseme*.

¹⁰¹⁸ D: *Da besta*;: *e de home*;: E: *mular -e*.

¹⁰¹⁹ A: *Dáo*; D(007): *Dá o*; D(084, I): *Da o*; D(007): *tólle-o*.

¹⁰²⁰ C, D, I: *á mañan*.

¹⁰²¹ D, I: *cepos logo*.

¹⁰²² I: *paus logo*.

¹⁰²³ A, D, I: *ó fondón*.

¹⁰²⁴ I: *viño*, .

¹⁰²⁵ D: *pequena*,.

¹⁰²⁶ D: *come vende*; D, I: *vende*;: *vender*,.

- (Casas).
- 1054 **En xaneiro xa os osos valen diñeiro** ¹⁰²⁷. (I:091-208).
(o gando).
- 1055 **Enriba de un ovo pon unha galiña** ¹⁰²⁸. (B:017a-237,D:087-124,I:086-125).
- 1056 **Enxame probe en maio morre** ¹⁰²⁹. (D:061-218).
(NoriegaBrañegos:101).
- 1057 **Escudeiro, déitate tarde, érguete cedo** ¹⁰³⁰. A: *levántate cedo* (A:054-578,D:084-084,I:084-083).
- 1058 **Fale a miña veciña e teña eu o meu fol de fariña**. A: *Diga a miña veciña, e teña meu fol*; D: *veciña, teña eu meu fol* (A:048-513,D:083-074,I:083-076).
- 1059 **Festa de un día non acaba unha casa e, se é de mais, acabaraa quizaís** ¹⁰³¹. (I:266-258).
(Valladares).
- 1060 **Fias de Nadal nen tecedeiras fan** ¹⁰³². (D:088-128,I:086-129).
(Casas).
- 1061 **Fillos e pitos nunca son moitos** ¹⁰³³. (A:054-579,D:084-085,I:084-087).
- 1062 **Fun á casa do viciño, avergonceime; vin á miña e remedieime** ¹⁰³⁴. I(193): *do meu veciño e, volvin á miña*; I: *veciño*
- (A:067-723,D:085-097,I:085-100/193-114/346).
Minha casa e meu lar cem soldos vale, e estimou-se mal, porque mais vale. (Delicado:143). *Mi casilla e mi fogar çien sueldos val.* (Hita:c.973).
- 1063 **Fusada miuda seu dono axuda** ¹⁰³⁵. (I:265-228/039-077).
- 1064 **Gana un bo gardador pra un bo gastador** ¹⁰³⁶. (A:015-152,D:078-025,I:080-027).
- 1065 **Garda o que falta che non fixer, que tempo virá que che será mister** ¹⁰³⁷. B, E: *mester*; C: *vira en que che fará mister* (B:023-a300,C:097,E:176-069,I:082-063/343/156-065).
Garde ton argent pour le mauvais temps. (Hachette1904:33).
- 1066 **Gastar e non ter, non sei como pode ser** ¹⁰³⁸. (A:021-218,D:079-034,I:081-035).
- 1067 **Gran a gran a galiña enche o papo** ¹⁰³⁹. (B:002a-084/008a-143,D:086-110,I:085-113/349).
Ver nº 1018.
- 1068 **Hai mais dias ca longarizas**. (A:051-550,C:097,D:006-058/083-082,I:084-086/014-059/343).
Ver nº 1065.
- 1069 **Home casado muller é** ¹⁰⁴⁰. (I:265-234,R:C171/37,R:C171/42).
(VidaGallega30).
- 1070 **Home peludo, home forzado**. (I:265-235,R:C171/37,R:C171/42).
(VidaGallega30).

¹⁰²⁷ I: *Xaneiro*.

¹⁰²⁸ D: *pón*; I: *En riba*.

¹⁰²⁹ D: *probe*.

¹⁰³⁰ A: *deitate*; I: *erguete*.

¹⁰³¹ I: *casa*, *acabara-a*.

¹⁰³² D, I: *Nadal*.

¹⁰³³ D: *pitos*.

¹⁰³⁴ D, I(085): *a casa*; I(193): *á casa, avergonceime*; D, I(346): *vin*; D, I(346): *a miña*; I(193): *á miña*.

¹⁰³⁵ I(039): *miuda*.

¹⁰³⁶ I: *Gana ou bo*.

¹⁰³⁷ C, I(343): *fixer que*; C: *vira*; I(082): *sera*.

¹⁰³⁸ I: *ter non*.

¹⁰³⁹ D: *Grán a grán*; I(085): *gran*.

¹⁰⁴⁰ I: *e*; R:C171/42, I: *casado*.

1071 **Home probe todo é trazas** ¹⁰⁴¹.
(A:026-271,D:080-043,I:081-045,R:C171/42).

1072 **Home sentado non fai bo mandado.** (A:045-481,D:082-065,I:083-066,R:C171/42).

1073 **Hónrame na casa que eu te honrarei na praza** ¹⁰⁴². (A:013-133,D:078-023,I:080-026,R:C171/42).
(di a roupa).

1074 **Labor feita non ten présa** ¹⁰⁴³.
B(025b2): *O que esta feito, non está por facer* (A:009-086,B:025b1/2,D:077-012,I:079-014).
Chose faite n'est plus á faire. (Hachette1903:311).

1075 **Larcira como seña, pro ó fin, tela** ¹⁰⁴⁴. D: *sea, pero ó* (D:095-197,I:090-192).
(CarréAldao:187).

1076 **Lavar non quer par.** (I:088-151).

1077 **Liño de Holanda pesa e non anda** ¹⁰⁴⁵. R:C171/42: *Holanda que pesa* (D:089-139,I:087-139,R:C171/42).
(NoriegaGM37).

1078 **Lume na lareira, palique de mozas e sono de vellas** ¹⁰⁴⁶. (I:090-194,R:C171/42).

1079 **Madeira serrada é prata labrada.** (I:091-199).

1080 **Mais val na casa ser que na festa mal parecer.** A, D: *vale* (A:024-252,D:079-039,I:081-041).

1081 **Manda e descuida, non se fará cousa ningunha.** B: *Mande* (B:021b,1,D:090-153,I:088-152).

Dormieron su sueño los varones de las riquezas, é ninguna cosa hallaron en sus manos. (Rojas:IV,108).
(NoriegaGM41).

1082 **Manda e faxe, escusarás paxe** ¹⁰⁴⁷. (A:056-601,D:084-086,I:084-088/356).

Chi vuole vada; e chi non vuole mandi. (Secolo:395).

1083 **Mandar non quer par.** (D:090-152).
(NoriegaGM41).

1084 **Mesa farta, testamento fraco.** (A:075-038,B:001b/005b,D:010-098,I:092-218b/016-096).

Cozinha gorda, testamento magro. Boa mesa, mau testamento. Cozinha cheia, algibeira vazia. Cozinha pequena, faz a casa grande. Panela magra, testamento gordo. Deita-te sem ceia, amanhecerás sem dívida. (Delicado:140). *Bom comer traz nom comer.* (Delicado:140). Castelan¹⁰⁴⁸: *A buena olla, mal testamento. Mucho comer, trae poco comer.* (Núñez:89). *A cocina grasa, testamento magro.* (RMarin21000:5). *Quien mucho pone a mesa, no tendrá la bolsa retesa.* (Correas:423). *Grande cuisine, petit testament. Grande chère, maigre testament. Petit cuisine, grand maison. Grasse cuisine fait maigre testament. De grande cuisine pauvreté voisine.* (Hachette1904:92). *Bonne chair, maigre testament. Viande et boisson perdition de maison.* (Hachette1901:47). *Grassa cucina, magro testamento (Toscano). A grassa cucina, povertà è vicina.* (RMarin12600:159-1°). *Bíblico: Ó que lle agrade dar comedelas farturentas acabará na probeza, e nunca será*

¹⁰⁴¹ A: *e*.

¹⁰⁴² A, I, R:C171/42: *Honrame*.

¹⁰⁴³ A, I: *feita*; A, B(025b1), D, I: *presa*.

¹⁰⁴⁴ D: *fin tel-a*; I: *prô, tel-a*.

¹⁰⁴⁵ D: *Holanda*.

¹⁰⁴⁶ R:C171/42: *lareira*.

¹⁰⁴⁷ D: *Mande*.

¹⁰⁴⁸ *Castelan*.

*ricaz o que for moi afeito ó viño i-á*¹⁰⁴⁹
mesa moi farturenta. (Prov. 21,17).
 Siciliano: *Cucina grassa, magro*
tistamentu. (Adrião:121). Inglés: *A fat*
kitchen makes a lean will.

- 1085 **Meu lar, meu fogar, ¡Cantas onciñas d'ouro me vals!** ¹⁰⁵⁰ (I:092-222/346).

Minha casa e meu lar cem soldos vale, e
estimou-se mal, porque mais vale.
 (Delicado:143). *Mi casilla e mi fogar*
çien sueldos val. (Hita:c.973).

- 1086 **Miña casaña, meu lar, quen te gabou non te soubo gabar** ¹⁰⁵¹.
 (A:011-114,D:077-018,I:080-019/346).
 Ver nº 1085.

- 1087 **Miña casaña, meu lar, ¡Cantas onciñas d'ouro me vals!** ¹⁰⁵² (I:092-221/346).
 Ver nº 1085.

- 1088 **Moiño parado non gana maquia nin xornada** ¹⁰⁵³. I(320):
Muiño (D:091-157,I:088-155/320).

Castelán: *Molino andando gana.*
 (Hita:262.r.169). *Molino que no anda,*
no gana. (Correas:469). *El molino*
andando gana, que no estando en la
meda parada. (Correas:105). *El*
molino, mientras anda, gana.
 (Correas:105). *Andando gana la*
aceña, que no estando queda.
 (Correas:48-2ª). (NoriegaGM40).

[Nota dos editores. Aínda que os mss.
 D e I din *xornado*, corriximos
xornado en *xornada* polo problema xa
 comentado de Ventín coas letras
a/o en final de palabra].

- 1089 **Moiño parado non gana maquia** ¹⁰⁵⁴. A, C, I(320,087):

Muiño (A:004-040,B:008-147,C:033,D:076-008,I:079-009/320/087-138).
 Ver nº 1088.

- 1090 **Moiños e fornos, andalos todos.**
A, D: Muiños (A:010-101,D:077-015,I:080-017) ¹⁰⁵⁵.

- 1091 **Moitos pitos, moito comen.**
 (A:003-025,D:076-005,I:079-006).

- 1092 **Na casa do bo amo, alí morre o bo criado** ¹⁰⁵⁶. (I:266-253).
 (Valladares).

- 1093 **Na casa do carpinteiro sentarse no chan.** A, B, D: *carpinteiro*,
 (A:037-396,B:017b,D:081-055,I:082-057/361).

Em casa do ferreiro, peor apeiro.
 (Delicado:224). *En casa del herrero,*
asador de palo y cuchillo de madero.
 (RMarin12600:122). *Les cordoniers*
sont les plus mal chaussés.
 (Almeida:107).

- 1094 **Na casa do ferreiro coitelo de pau.** I(082-056), (361-1): *espeto de pau*; I(361-2): *En cas do ferreiro*; B(017b-2): *En cas de ferreiro espeto de pau* (A:037-395,B:017b-1/017b-2,D:081-054,I:082-055/082-056/361-1/361-2).
 Ver nº 1093.

- 1095 **Na casa do probe que dá o que ten, puntada corta i-aguantar ben** ¹⁰⁵⁷. (I:091-209).

- 1096 **Nadal sen porco non veñan moitos** ¹⁰⁵⁸. (D:088-127,I:091-213/086-128).
 (Casas).

¹⁰⁴⁹ *ó viño i-á.*

¹⁰⁵⁰ I(092): *oncinas.*

¹⁰⁵¹ A, D, I: *casña meu.*

¹⁰⁵² I(092): *lar.*; I(346): *casña meu.*

¹⁰⁵³ D, I(088): *maquia.*

¹⁰⁵⁴ A, B, D, I(079,087): *maquia.*

¹⁰⁵⁵ A, D, I: *andal-os*; D: *fornos andal-os.*

¹⁰⁵⁶ I: *ali.*

¹⁰⁵⁷ I: *da.* Nunha primeira escritura aparece *puntada forte.*

¹⁰⁵⁸ I: *porco.*

1097 **Nas oitavas de Nadal, quen aforra, ben se val** ¹⁰⁵⁹. (I:090-197).

1098 **No alleo souto, un pau ou outro.** (A:049-529,D:083-077,I:083-078).

1099 **Non compres a quen comprou, compra a quen herdou, que non sabe o que lle custou** ¹⁰⁶⁰. (B:036a-422).

1100 **Non fia a fiadora, que fia a servidora** ¹⁰⁶¹. (D:091-156,I:088-154). (NoriegaGM40).

1101 **Non hai feira boa nin feira mala; cando un perde, outro gana** ¹⁰⁶². E: *Non hai feira mala: cando* (D:094-194,E:207-097,I:090-188/192-087).
Moscoso. Variante do nº 2337.

1102 **Non hai pouco que non chegue nin moito que non se acabe** ¹⁰⁶³. (A:012-120,D:078-022,I:080-025).

1103 **Non hai tal feitizo como o bo servizo** ¹⁰⁶⁴. A: *como bon servizo*; D: *como bo servizo* (A:043-455,D:082-064,I:082-065).

1104 **Non pon a galiña, que pon a fariña** ¹⁰⁶⁵. (D:092-167,I:088-164). (NoriegaBrañegos:95).

1105 **Non se apañan troitas con bragas enxoiadas.** A(053), E: *se collen troitas*; I(155): *con as bragas* (A:053-569/078-068,D:089-142,E:174-049/188-032,I:087-142/155-043).
(NoriegaGM37).

¹⁰⁵⁹ I: *aforra ben*.

¹⁰⁶⁰ B: *comprou compra, herdou que*.

¹⁰⁶¹ D: *fia a fiadora, fia a servidora*.

¹⁰⁶² E, I(192): *feira mala*; I(192): *Cando*; D, I(090): *mala*, *perde outro*.

¹⁰⁶³ A, D: *chegue*.

¹⁰⁶⁴ D: *feitizo*.

¹⁰⁶⁵ I: *galiña que*.

1106 **Non sirvas a quen serviu nin pidas a quen pidiu** ¹⁰⁶⁶. C: *Non pidas a quen pediu nin sirvas a quen serviu*. (A:048-511,B:032b,C:057,D:083-073,I:083-075/329).

Quien era ayer rodilla y hoy se ve hecho mantel, no hay quien pueda con él. (RMarin6666:170-1ª). Ni pidas á quien pidió, ni sirvas a quien sirvió. (Salvá:pedir). Fortune fait d'un petit un grand.

1107 **O barato sai caro, o que é bo custa diñeiro** ¹⁰⁶⁷. I(379): *O que é barato sai* (I:265-240/379).

Folclore: *Miña carrapucheiña, / na costa do Areiro: / o que é barato sai caro, / o que é bo custa diñeiro. (Cant. popular). Ver o nº1124.*

1108 **O barato tira os cartos do farrapo.** (I:265-239).

1109 **O bo pano de seu se vende.** B(017b): *pano na arca se* (B:012a-188/017b,D:087-118,I:086-121).

El buen paño en el arca se vende. (Costa:115). Marchandise qui plaît est á moitié vendue. (Hachette1901:50).

1110 **O criado ben mandado xanta á mesa co seu amo** ¹⁰⁶⁸. D: *con seu amo* (D:092-172,I:089-169). (NoriegaBrañegos:109).

1111 **O criado i-o galo soilo serven pra un ano** ¹⁰⁶⁹. A: *e o galo solo sirven para* (A:061-653,D:084-090,I:084-093).

1112 **Ó criado mal mandado, poñer a mesa e mandalo ó recado** ¹⁰⁷⁰. (D:092-171,I:089-168). (NoriegaBrañegos:109).

¹⁰⁶⁶ A, B, I(329): *, nin*; B, D, I: *serviu, pediu*.

¹⁰⁶⁷ I: *bò*.

¹⁰⁶⁸ D: *mandado*; D, I: *á mesa*.

¹⁰⁶⁹ D, I: *i-ô galo*.

¹⁰⁷⁰ D, I: *Ó criado, mandal-o ô recado*.

1113 **Ó criado, cando é novo, danlle pan e ovo; i-así que é vello, dano ó demo** ¹⁰⁷¹. (D:093-183,I:089-178). (NoriegaBrañegos:80).

1114 **O dia que non se pasa o charco, gánase o carto.** (D:091-158,I:088-156). (NoriegaGM40).

1115 **O ferreiro da maldizón cando ten o ferro fáltalle o carbón e cando ten todo fáltalle a devozón** ¹⁰⁷². A: *mandizon* (A:012-119,B:030a-375,D:078-021,I:080-023).

1116 **O lume apágase con auga, mais a i-auga non se apaga con nada** ¹⁰⁷³. A: *a auga con nada se apaga* (A:047-508,D:082-072,I:083-074).

1117 **O moito e mal enche a casa i-o pallal** ¹⁰⁷⁴. (B:044b,I:090-195). Sinónima afin: *Auga, leite, pote cheo*.

1118 **O ouro corre pró tesouro** ¹⁰⁷⁵. (D:092-174,I:089-171).

1119 **Ó pé do rei, ó pé do rio i-ó pé do mar non se pode estar** ¹⁰⁷⁶. (A:068-727,D:085-099,I:085-103).

1120 **Ó porco gordo untarlle o rabo** ¹⁰⁷⁷. A, D: *A porco* (A:022-227,D:079-036,I:081-037).

1121 **O que compra con diñeiro que non é seu, non diga que comprou senón que vendeu** ¹⁰⁷⁸. (I:266-256). (Valladares).

¹⁰⁷¹ D, I: *Ó criado cando, dánlle, así, vello, ó demo*; D: *dan-no*; I: *ovo,, dan-o*.

¹⁰⁷² B, I: *maldizon*; A, B: *ferro faltalle*; A: *faltalle a devozón*; B: *maldizon,, devozon*; B, D: *carbon*; D: *todo,,*; I: *carbón,,*.

¹⁰⁷³ D: *apagase*.

¹⁰⁷⁴ B: *O moite*; I: *mal,, i-ó*.

¹⁰⁷⁵ D, I: *prô*.

¹⁰⁷⁶ A: *Ó pe, ó pe, i-ó pe*; D, I: *Ó pé, ó pé, i-ó pé*; A, D, I: *mar,,*.

¹⁰⁷⁷ D, I: *gordo,,*; I: *Ó porco*.

¹⁰⁷⁸ I: *seu non, senon*.

1122 **O que debe e paga, veste camisa lavada** ¹⁰⁷⁹. A(025-264), D(079), I(081-042): *paga, fai unha festa*; A(025-265): *viste* (A:025-264/025-265,D:079-040/080-041,I:081-042/081-043).

1123 **Ó que dorme, dórmelle a facenda** ¹⁰⁸⁰. A: *Quen dorme* (A:051-549,B:021b,C:087,D:044-043/083-081,I:083-081/339/037-040). Ver nº 995.

1124 **O que é bo custa barato, o que é barato sai caro** ¹⁰⁸¹. (I:265-230/363).

Le bon marché coûte cher. (Hachette1901:343). *Le pus cher est le meilleur.* (Hachette1901:316). Ver o nº 1107.

1125 **O que empresta non millora.** A: *O que presta* (A:069-737,B:017b,C:081,D:085-101,I:085-105/337).

Argent prête n'est pas sûreté. (Hachette1901:207). *Qui emprunt ne compte pas.* (Hachette1902:175). *Non imprestar denaro all'amico; quando ne domanderai la restituzione, perderai l'amico.* (Gubernatis:350). Turco: *Il denaro dato in prestito parte ridendo e torna piangendo.* (Gubernatis:350).

1126 **O que fiache, no marzo non curache.** (D:090-155,I:088-153). (NoriegaGM40).

1127 **O que garda o que ten, non peca con ningún** ¹⁰⁸². E: *Quen garda* (D:091-159,E:178-095,I:088-159). (NoriegaGM40). (NoriegaBrañegos:85).

¹⁰⁷⁹ A(025-264): *paga fai*; A(025-265), D(080), I(081-043): *labada*; A(025-265): *paga viste*.

¹⁰⁸⁰ B, C, D, I: *Ó que*.

¹⁰⁸¹ I: *bo,, barato,, barato,,*.

¹⁰⁸² E, I: *ninguen*.

1128 **O que lle has de dar ó rato, dállo ó gato** ¹⁰⁸³. (A:021-222,D:079-035,E:171-015,I:081-036).

1129 **O que muito abarca, pouco aperta** ¹⁰⁸⁴. A, B(047b), D, I: *moito*; B(047b): *Quen moito*; I(085): *aperta/apreixa* (A:077-056,B:033a-395/047b,D:085-104,I:085-107/377).

Cancioeiros: *e dicen verdade per hũa ren: / do que moito quer a pouco deven.* (Lopo:135,nº705). (Julio:150).

1130 **O que no agosto e setembro non dá cebada, no san Xoán non fai xornada** ¹⁰⁸⁵. D(054), I: *setembro*; I: *en agosto* (D:054-149/088-133,I:087-133). (Casas).

1131 **O que non custa a ganar, non custa a gastar.** (C:048,I:092-215/325). *Ce quit est venu de pille pille, s'en va de tire tire.* (Estienne:221). *Du diable vint, au diable returna.* (Estienne:221).

1132 **O que non ten casa nin viña, en calquera parte se aviciña.** (A:059-637,D:084-088,I:084-090).

1133 **Ó que non ten, media cazola ll'abonda** ¹⁰⁸⁶. D(091), I: *lle abonda* (D:015-157/091-165,I:088-162/019-150). (NoriegaBrañegos:73).

1134 **O que non vai en mangas, vai en faldas** ¹⁰⁸⁷. D, I(089): *faldas* (D:093-180,I:089-175/091-207b). (Cotarelo).

1135 **O que ós vinte non barba, ós trinta non casa i-ós corenta non é rico: fóra borrico!** ¹⁰⁸⁸ (I:084-092). (Varte. do nº 2470).

1136 **O que ós vintecinco non sabe i-ós trinta non ten, ós corenta non é ninguén** ¹⁰⁸⁹. (A:060-645,D:084-089,I:084-091).

1137 **O que rico, probe quixer ser, mande criados e non os vaia ver** ¹⁰⁹⁰. B(027a): *Quen rico*; B(019a), I(086): *O que de rico*; (B:019a-261/027a-341/021b,D:087-125,E:207-102,I:086-126/367).

Obreros a no ver, dineros a perder. (Fiter:210). *Dormieron su sueño los varones de las riquezas, é ninguna cosa hallaron en sus manos.* (Rojas:IV,108). *Catalán*¹⁰⁹¹: *Qui té mossos y no els veu, se fa pobre y no s'ho creu.* (Fiter:210).

1138 **O que se ergue cedo ve o seu a mai-lo alleo** ¹⁰⁹². D(048), E: *e mail-o* (C:087,D:048-092/089-144/094-191,E:232-079,I:087-143/339). Ver nº 995. (NoriegaGM39).

1139 **O tolo ó monte e o cordo ó muiño** ¹⁰⁹³. (A:047-504,D:082-071,I:083-073).

1140 **O traballo dos rapaces é pouco, mais quen o perde é louco** ¹⁰⁹⁴. D: *pouco, e quen-o* (B:001a-072,D:086-108,I:085-111).

¹⁰⁸³ A, D, E, I: *ó rato, ó gato*.

¹⁰⁸⁴ B, D, I: *abarca pouco*.

¹⁰⁸⁵ D(054), I: *da*; D(088): *cevada*; D: *S. Xoán*; I: *Xoan*.

¹⁰⁸⁶ D(091), I: *Ó que*; I(019): *média*.

¹⁰⁸⁷ D, I(091): *mangas*; D: *-vai*.

¹⁰⁸⁸ I: *ós vinte, ó trinta, i-ós, e, -fora*.

¹⁰⁸⁹ A, D, I: *ós vintecinco*; D, I: *i-ós, ós corenta*; A, I: *ninguen*.

¹⁰⁹⁰ B(027a), I(367): *non-os*; I(086): *nos os vaia*

¹⁰⁹¹ *Catalan*.

¹⁰⁹² C, I(339), D(094): *a mail-o*; I(087), D(089): *amail-o*.

¹⁰⁹³ A, D, I: *ó monte, ó muiño*.

¹⁰⁹⁴ D: *quen-o*.

1141 **Oficio o de albardeiro, mete palla e saca diñeiro.** A, D: *oficio de* (A:061-655,D:092-175,I:089-172).

1142 **Onde n'hai, sai.** D, I: *Onde non hai* (A:039-417,D:081-059,I:082-061/382).
Francés antergo: *On ne peut homme nud despoiller.* (Estienne:234). *Où il n-y-a rien, le roy perd son droit.* (Estienne:235). (De onde...).

1143 **Onde vexas corpo, arrima carga.** (A:020-212,D:079-033,I:081-033).

1144 **Ou corte ou cortello** ¹⁰⁹⁵. (I:092-226).

1145 **Pano de probe non garda pontada.** D: *Pano probe, puntada* (D:093-179,I:089-174).
(Cotarelo).

1146 **Pito de xaneiro vai coa sua nai ó poleiro** ¹⁰⁹⁶. (D:088-131,I:087-131).
(Casas).

1147 **Pola santa Maria rapa a aniña** ¹⁰⁹⁷. (I:266-247).
(RiscoMelide:467). (añiña?).

1148 **Polo san Antón toda a galiña pon; pola Candelaria, a boa i-a mala** ¹⁰⁹⁸. D: *Sto., e a mala* (D:088-130,I:086-130).
(Casas).

1149 **Polo san Tomé agarra o porco polo pé e, se vires que tal, déixao pró Natal, mais olla que en tres días pouco pode engordar** ¹⁰⁹⁹.
A(046): *Santo Tomé, agarra o cocho pol-o pé.*; A(075): *Dia de S.*

Tomé agarra; A(075), D: *mais en tres dias* (A:046-491/075-036,D:082-067,I:080-024).

En día de S. André faz o porco: kué, kué.
En día de S. andré quem não tem porco, mata a mulher.
(Vasconcellos:3-4). (Ver nº 2039).

1150 **Por san Andrés toma o porco polo pé** ¹¹⁰⁰. (A:019-197,B:003b,D:079-031,I:081-032).

Ver nº 1149. (30 de santos). Var.: *Polo S. Bernabé, agarrar o cocho polo pé.* (NoriegaGM37).

1151 **Por san Antón xa a galiña pon** ¹¹⁰². D: *Santo* (A:042-453,D:082-063,I:082-064).
(17 de xaneiro).

1152 **Por un punto pérdese unha media.** E, I(193): *ponto, meia* (B:028a-355,E:253-127,I:265-231/193-106).

1153 **Pouco xuro e ben seguro.** (I:265-237).

1154 **Prá misa e pró muiño non chames polo viciño** ¹¹⁰³. A: *muiño chamar e andar.* (A:075-033,D:083-075,I:083-077).

1155 **Pra ti fias, pra ti son as mazarocas.** (A:035-367,D:080-051,I:082-052).

1156 **Probiño de quen vende, que non estira nin estende.** (B:039a-453).

1157 **Quen ben ata, ben desata.** (I:265-232a/161-148/370).
Catalán¹¹⁰⁴: *Qui bé una, be desuna.* (Fiter:25).

¹⁰⁹⁵ I: *Corte.*

¹⁰⁹⁶ D, I: *co a, ó.*

¹⁰⁹⁷ I: *Pol-a Sta. Maria.*

¹⁰⁹⁸ D, I: *Pol-o, Anton, pol-a Candelaria a;* I: *San.*

¹⁰⁹⁹ A(075), I: *pol-o pé.*; A(075): *tal deixó pro;* A(075), D: *mais en tres dias;* D, I: *Pol-o San;* D: *pol-o pe., tal deixa-o pró;* I: *tal deixó pró.*

¹¹⁰⁰ A: *Andres.*; B: *S. Andres.*; D: *San Andres.*; A, B, D, I: *pol-o;* I: *San.*

¹¹⁰¹ *Pol-o, pol-o.*

¹¹⁰² A: *San Antón.*; I: *San.*

¹¹⁰³ A, D, I: *Prá, pró;* D, I: *pol-o.*

¹¹⁰⁴ *Catalan.*

1158 **Quen boa sorte ha de ter, na galiña o ha de ver.** D: *O que boa sorte ten* (D:077-017,I:080-018).

1159 **Quen busca sempre encontra.** A: *O que busca encontra*; D: *O que busca* (A:042-450,D:081-062,I:083-068).

1160 **Quen calza espora, a fibela aforra** ¹¹⁰⁵. (A:033-345,D:080-050,I:082-051).

1161 **Quen come sen conta, vive sen honra.** (I:092-219).

1162 **Quen compra e mente, na bolsa o sente** ¹¹⁰⁶. D: *Quen vende/compra, a bolsa llo sente* (D:082-070,I:083-072).

1163 **Quen dá o que ten a quen o entende, non o dá que ben o vende** ¹¹⁰⁷. B, C, I(318): *Quen da o seu a*; E(182): *Quen da a quén-o entende, non llo da, que ben llo vende*; E(252): *Quen da a quen o entende* (B:006b,C:027,D:079-037,E:182-133/252-119,I:081-038/318).

Quem dá a quem entende, não dá que bem o vende. (Lamenza:229). *Á porta do cazador, nunca grande monturo.* (Delicado:105). *Quien dá, bien vende, si no es ruin el que lo prende.* (Sbarbi). *Chose bien donnée n'est jamais perdue.* (Estienne:231). *Tout est perdu ce qu'on donne à un fol.* (Estienne:231). (Sec. XVI). Latín¹¹⁰⁸: *Beneficium perdit qui stulto dedit.* (Estienne:231). (NoriegaBrañegos:80).

1164 **Quen dá o que ten, a pedir vén** ¹¹⁰⁹. (B:016-223,D:087-122,I:086-123/159-112).
(Varte. do nº 2075).

1165 **Quen demos compra, demos vende.** (B:036a-428,I:091-212).

1166 **Quen empresta non presta** ¹¹¹⁰. (B:017b,C:081,D:093-185,I:089-181/337/230-277).

Qui emprunte ne compte pas. (Hachette1902:175). *Argent prêté n'est pas en sûreté.* (Hachette1901:207). *Non impreter denaro all'amico; quando ne domanderai la restituzione, perderai l'amico.* (Gubernatis:350) Turco: *Il denaro dato in prestito parte ridendo e torna piangendo.* (Gubernatis:350). Repetido.

[Nota dos editores. Ventín escribe no manuscrito I:089-181 que este refrán é repetición do nº81 dese mesmo manuscrito (I:083-081), pero trátase dunha confusión del, xa que é repetición do I:164-188].

1167 **Quen fia e tece, ben lle parece** ¹¹¹¹. I(089): *ben parece* (D:092-168,E:179-099,I:089-165/158-097).
(NoriegaBrañegos:97).

1168 **Quen garda, sempre acha** ¹¹¹². A: *garda encontra* (A:042-449,C:097,D:081-061,I:082-062/343).
Ver nº 1065.

1169 **Quen merca sen ter, vende sen querer.** A: *Quen compra* (A:051-548,D:083-080,I:084-085,R:C171/29).
Quem compra sem poder vende sem querer. (Motta:289).

¹¹⁰⁵ D: *espóra a*; I: *fiavela*.

¹¹⁰⁶ I: *mente na*.

¹¹⁰⁷ B, C, D, E, I: *Quen da*; B, C, D, E, I(081): *da que*; C, I(318): *quen-o, non-o*; E(252): *entende non*.

¹¹⁰⁸ Latín.

¹¹⁰⁹ B, D, I: *da, ven*; D, I(159): *ten a*.

¹¹¹⁰ C, I(230): *empresta*.

¹¹¹¹ Nunha primeira escritura aparece *ben lle parece*.

¹¹¹² D, I: *garda sempre*.

- 1170 **Quen millor cos empregados se confesa, maior penitencia leva.** (I:266-257).
(Valladares).
- 1171 **Quen moito enfeixa, pouco ata** ¹¹¹³. (D:090-146,I:087-145/377).
Cancioeiros: *e dicen verdade per hũa ren: / do que moito quer a pouco deven.* (Lopo:nº 705).
(NoriegaGM39).
- 1172 **Quen non ten a quen mandar, érgase cedo.** A: *Quen non ten quen mande, levántese e ande*; D: *Quen non ten quen mande, levántese cedo* (A:050-536,D:083-079,I:083-080).
- 1173 **Quen non ten rexo coa iauga nin coa leña, non o ten con cousa que teña** ¹¹¹⁴. I: *Quen non goberna a leña, non goberna cousa que teña.* (I:266-255,R:C171/37).
(Valladares).
- 1174 **Quen non traballa, non ten migalla** ¹¹¹⁵. A, D: *non ten nin migalla* (A:036-383,D:081-053,I:082-054).
- 1175 **Quen paga o que debe, sabe o que lle queda.** B: *O que paga o*; D: *debe, sabe o que ten* (B:005a-115,D:086-113,I:086-116).
- 1176 **Quen tempo ten e por tempo espera, tempo é que o demo llo leva** ¹¹¹⁶. (D:092-169,I:089-166).
(NoriegaBrañegos:104).
- 1177 **Quen ten ansia non dorme** ¹¹¹⁷. (A:038-406,C:087,D:081-056,I:082-058/339).
Ver nº 995.
- 1178 **Quen ten oficio ten beneficio** ¹¹¹⁸. (B:035-420,E:181-125,I:091-207/159-117).
(NoriegaBrañegos:104).
- 1179 **Quen ten tenda quer que lle atenda e senón que a venda** ¹¹¹⁹. (B:015a-212/035a-416,D:087-121,I:086-122).
- 1180 **Quen vai á taberna, duas casas goberna** ¹¹²⁰. D: *O que vai* (B:001a-074,C:070,D:086-109,I:085-112/333).
Pan de tienda y vino de taberna mantienen la casa negra. (RMarin12600:245). *Pan pesado y vino medido, pronto es concluido.* (RMarin12600:245-1ª). Valenciano: *Pá pesat y vi mesurat, pronte es acabat.* (RMarin12600:245).
- 1181 **Quen vende e mente, a bolsa llo sente** ¹¹²¹. D: *vende/compra* (A:046-495,D:082-070,I:083-071).
- 1182 **Quen veste de ruín pano, veste duas veces por ano** ¹¹²². (B:012a-187,D:087-117,I:086-120).
- 1183 **Remenda o teu pano, durarache mais un ano; tórnao a remendar i-outro ano che ha de durar** ¹¹²³. A: *e duraráche mais un ano.*; B: *e durarache un ano, e outro ano*; D(085): *un ano.*; D(092): *e durarache, que outro ano che* (A:078-063,B:004a-108,D:085-105/092-176,I:085-108).
- 1184 **Remenda o teu saio, chegarache ó ano; reméndao ben, chegarache ó ano que ven;**

¹¹¹⁸ E, I(159): *oficio.*

¹¹¹⁹ B(035a), I: *senon*; D, I: *tenda.*

¹¹²⁰ D, B, I(085): *á taberna*; B, I(085): *taberna duas.*

¹¹²¹ A: *l'lo.*

¹¹²² B, D, I: *ruin.*

¹¹²³ A: *duraráche*; B: *ano, tornaio*; D(092): *tornao*; I: *torna o a.*

¹¹¹³ D, I(087): *enfeixa pouco.*

¹¹¹⁴ R:C171/37: *co a i-auga nin co a.*

¹¹¹⁵ A, D, I: *traballa non.*

¹¹¹⁶ D: *ten.*

¹¹¹⁷ C: *ansia.*

- reméndao outra vez e botará mais un mes** ¹¹²⁴. D: *-chegarà ô que ven* (D:093-178,I:085-109). (Cotarelo).
- 1185 **Santa Marta de Oliveira, a muller que come a tona non pode facer manteiga** ¹¹²⁵. (C:088,I:092-224/355).
Qui mange la crème ne bat point de beurre. (Hachette1907).
- 1186 **Se queres ter bos becerros, bótalle bos bois ás vacas** ¹¹²⁶. (I:265-242).
- 1187 **Se queres ter caseiros, non teñas herdeiros** ¹¹²⁷. (A:046-492,D:082-068,I:083-069).
- 1188 **Sempre miran pra quen ten i-o mirar sempre foi ben** ¹¹²⁸. A, D: *e o mirar* (A:059-633,D:084-087,I:084-089).
- 1189 **Sete pitiñas co galo comen ración de cabalo** ¹¹²⁹. I(087): *comen a ración*; I(266), R:C171/37: *Sete galiñas e un galo*; R:C171/37: *comen a cebada de un cabalo*; I(266): *comen-a cebada de un cabalo* (D:089-141,I:087-141/266-245,R:C171/37). (NoriegaGM37). (VidaGallega30).
- 1190 **Son mais os dias ca as longarizas.** (I:265-238).
- 1191 **Tal é o carro, tales fumeiros leva.** A, D, I: *fungueiros* (A:005-052,B:024-III,D:059-196/094-192,I:090-186).
A tal olla, tal cobertera. (Costa:274).
Latin¹¹³⁰: *Dignum patella operculum.* (Costa:274).
[Nota dos editores. Corrixímo-lo erróneo *operculum*].
- 1192 **Tanto leva o saco longo coma o saco redondo.** A, I: *leva saco, como saco* (A:046-493,D:082-069,I:083-070).
- 1193 **Tapa, masa, mentralo zorrolleiro pasa** ¹¹³¹. (D:093-181,I:089-176).
(LeirasGalicia12:773).
[Nota dos editores. Leiras Pulpeiro rexistra este refrán no número 12 da revista *Galicia*, como corrección a outra versión deste mesmo refrán aparecida no número 10 da mesma revista].
- 1194 **Tendo saúde e comendo ben, o traballo non mata ninguén** ¹¹³². (I:091-211).
- 1195 **Ter e deber, por moito que se teña, non é ter.** (I:091-206a).
- 1196 **Ti mestre i-eu mestre ¿quen garda a ferramenta** ¹¹³³? (C:091,I:265-229/184-118/354).
Vós maestro y yo maestro ¿quién llevará el caballo del diestro? (RMarin21000:510).
- 1197 **Tódolos que servimos, aunque moito traballemos, sempre nos din que dormimos** ¹¹³⁴. (A:017-174,D:078-027,I:080-028).

¹¹²⁴ D: *-chegarache ô, -remendao ben, -remendao outra vez -e*; I: *-chegarache ô ano, remenda o ben; -chegarache ô, -remenda o outra vez -e.*

¹¹²⁵ I(092): */ a muller, / non pode.*

¹¹²⁶ I: *bótalle.*

¹¹²⁷ I: *caseiros non.*

¹¹²⁸ I: *ten, .*

¹¹²⁹ D: *c'o.*

¹¹³⁰ Latin.

¹¹³¹ D, I: *mentral-o.*

¹¹³² I: *saude, ninguén.*

¹¹³³ C, I (1847354): *mestre, quen*; C, I (184): *ferramenta..*

¹¹³⁴ A, D, I: *Todol-os.*

1198 **Tódolos traballos mandarás facer, mais tua fariña vaina ti moer** ¹¹³⁵. A, D: *vai a ti* (B:005a-116,D:086-114,I:086-117).

1199 **Traballar cos dentes pra comer con as enxivas** ¹¹³⁶. D, I: *con os dentes* (A:068-733,D:085-100,I:085-104).

1200 **Trata en sardiña, comerás galiña.** (A:045-482,D:082-066,I:083-067).

1201 **Un criado i-un galo soilo serven para un ano.** I(266): *Unha criada e un galo, un ano.* (I:266-244/265-236).

1202 **Un lugar pra cada cousa e cada cousa en seu lugar** ¹¹³⁷. (I:092-220).

1203 **Un pano i-un ano logo se van.** (B:030a-374,I:092-217).

1204 **Uns en boa cama i-outros en palla, todos igual chegamos á ialba** ¹¹³⁸. (D:093-182,I:089-177). (LeirasGalicia12:773).

[Nota dos editores. Leiras Pulpeiro rexistra este refrán no número 12 da revista *Galicia*, como corrección a outra versión deste mesmo refrán aparecida no número 10 da mesma revista].

1205 **Urdir e tecer, non pode ser.** (I:266-252). (Valladares).

1206 **Val mais a caste que a fariña.** (I:266-243). (os porcos, ouvinllo a unha vendedeira de bacoriños na Estrada).

1207 **Val mais libra de trato que onza de traballo.** I(079-003): *Val*

mais onza de trato ca libra de salario.; A: *Val mais onza de trato que libra de traballo.* (A:002-017,D:076-002,I:079-002/079-003).

1208 **Vale mais corda vacia que ruín comraduria** ¹¹³⁹. (I:091-200). Varte en Melide do nº 2267.

1209 **Verás fóra quen dentro da casa mora** ¹¹⁴⁰. B: *quen na casa* (B:010a-169,D:087-116,I:086-119).

1210 **Vós dona i-eu dona, ¿quen botará o porco fóra?** ¹¹⁴¹. A, D: *e eu* (A:019-196,D:079-030,I:080-031/354). *Vós maestro y yo maestro ¿quién llevará el caballo del diestro?* (RMarin21000:510).

1211 **Xerro que moito vai á fonte, algunha vez rompe** ¹¹⁴². (A:006-060,D:077-010,I:079-011).

2.1.1.9. HIXIÉNICOS

1212 **A comer o boi aquece i-o home arrefece** ¹¹⁴³. C, I(326): *i-ô*; C: *quece* (C:051,I:096-056/326).

El español fino, despues de comer tiene frio. (Castillo:78). Trae un comentario médico.

1213 **A grandes males, grandes remedios.** (I:097-074).

1214 **A laranxa pola mañán é ouro, ó mediodia é prata i-á noite mata** ¹¹⁴⁴. I(096): *mediodia, prata*; I(301): *meiodia* (B:052b,D:112-054,I:096-055/301).

¹¹³⁹ I: *máis, comraduria.*

¹¹⁴⁰ B, D, I: *fóra.*

¹¹⁴¹ A, I(080): *Vós*; A, I(354): *dona*; I(354): *quén*; A, D, I: *fóra.*

¹¹⁴² A: *a fonte*; D, I: *â fonte.*

¹¹⁴³ C: *Á comer*; C, I(326): *i-ô.*

¹¹⁴⁴ B,D,I: *pol-a mañan, i-â*; B,D,I(096-055): *ô*; B: *medio dia*; B,I(301): *prata*; I(096): *noite*.

¹¹³⁵ A, D, I: *Todol-os*; I: *vain-a.*

¹¹³⁶ A: *c'os.*

¹¹³⁷ I: *cousa e.*

¹¹³⁸ D: *â*; I: *a ialba.*

Portugués: *Huma azeitona ouro, segunda prata, terceira mata.* (F.R.I.L.E.L.:20). *A laranja- de manhan é oiro,- ao meio dia é prata,- e á noite mata.* (Cardoso:120). Castelán¹¹⁴⁵: *Aceituna una es oro; dos, plata y la tercera mata.* (Correas:9). *El mejor melón/por la mañana es oro,/por la tarde es plata/y por la noche mata.* (Muro:403). *El melón en ayunas es oro; al mediodía¹¹⁴⁶, plata; y por la noche mata.* *Creencia popular nada exacta.* (Castillo:81). *Una aceituna es oro, dos plata, y la tercera y las demás no. Una aceituna es oro, dos plata, y la tercera y las demás no valen nada.* (RMarin21000). Toscano: *La prima oliva é oro; la seconda argento, la terza no val niente.* (RMarin21000). Nota: Es lo mas cierto- (Correas:9) Doc. De Refranes onde trae mais tres parelleiros. Refrán afrentoso ó¹¹⁴⁷ millor dos nosos froitos, encanto dos ollos e gorencia do paladar, e que en ren se xustifica. Hai un en castelán, que con toda a certeza, foi o orixe do noso e que se refere ó melón¹¹⁴⁸: *El mejor melón / por la mañana es oro, / por la tarde es plata / y por la noche mata.* Citao Ángel¹¹⁴⁹ Muro no seu *Diccionario General de Cocina* (tomo II, páx^a. 403), e dáo¹¹⁵⁰ como cantar que se lle aprende ós nenos para saberen cando deben comer o melón. Pondo ó lado o pouco que ten de cantar e deixando soilo como proverbio, quedáanos unha verdade que el¹¹⁵¹ autoriza contando casos de moitos persoaxes históricos mortos por abusos e fartadelas da sonada cucurbitácea, mais dendes diso ata alongar os perigos ó¹¹⁵² uso nouturno da laranxa, vai un grande anaco de

camiño a andar. ¿Como viría esta desarrazoada aprización? Non é moi doado responder con verdade. Neste proceso de adaitazón que a nosa xente, con o seu ir e vir decote polo mundo, ó volver tra prá terra xiros, verbas e costumes alleos, tamén entraría o devandito, referente ó melón, mais como é entre nós froito menos xeneralizado que a laranxa e como esta, pola razón dos frios reinantes no tempo da súa frutificación, lle parecería perigosa da noite, non tiveron encomenencia en traducir ou millor dito en arreglar o refrán ó ¹¹⁵³ galego pensando decer unha verdade axiomática cando soilo dixeno unha toleirada. En Galicia, o refrán é moi repetido inda que non o vin entre os recoleitados. Ouvino de neno, e hai pouco tempo repetíumo unha picariña de Soutomaior que acotío llo ouvía á¹¹⁵⁴ súa avoa.

1215 A morte fai a súa e queda ben, porque a morte achaques ten. (I:096-061).

1216 A morte non escolle. (E:204-073/243-085,I:096-062). (NoriegaGM39).

1217 A que empreña en agosto, en maio torce o rosto ¹¹⁵⁵. D: *rosto* (D:110-038,I:095-041). (NoriegaGM39).

1218 A sede da parida non é crida ¹¹⁵⁶. (I:097-076,R:C171/37).

1219 Á vellez todo se arrima. (I:097-075).

1220 Abre un porco e vera-lo teu corpo ¹¹⁵⁷. D: *verás teu corpo;*

¹¹⁴⁵ castelan.
¹¹⁴⁶ melon, medio dia.
¹¹⁴⁷ ó.
¹¹⁴⁸ castelan, ó.
¹¹⁴⁹ Citó, Ángel.
¹¹⁵⁰ pax^a, da-o.
¹¹⁵¹ ó lado, él.
¹¹⁵² curcubitacea, ó.

¹¹⁵³ ó.
¹¹⁵⁴ acotío, a.
¹¹⁵⁵ I: agosto en.
¹¹⁵⁶ R:C171/37: parida.
¹¹⁵⁷ B, F, I(310): veral-o; F: porco,; R:C171/38: verdál-o.

I(095): *verás o teu* (B:053b,D:111-045,F:20,I:095-046/310,R:C171/38).

(I: 310): Portugués: *Se queres ver o teu corpo, mata o teu porco.* (Braga:468) *...Mas não casar é melhor.* (Medeiros:117). É un refrán de orixe histórico: na Idade Media ensinábase a anatomía humana, porque a lei coutaba corta-los defuntos, no corpo de un porco aberto e velahí¹¹⁵⁸ a razón do dito. Citando o caso Anxelo Muro copia e comenta o caso así¹¹⁵⁹: *Cuvier, cansado de oír decir que el interior del cuerpo del cerdo era en todo semejante al del hombre y que los cirujanos de la antigüedad, que no tenían derecho a hacer la autopsia de los cadáveres, estudiaban en dichos animales una anatomía equivalente, escribió estas importantes líneas para combatir el error en que los historiadores de la ciencia médica habían caído*¹¹⁶⁰: *‘El estómago del hombre y el del cerdo no se parecen en nada; en el hombre esta viscera tiene la forma de una cornamusa, en el cerdo es globulosa; en el hombre el hígado está dividido en tres celdas, en el cerdo es largo y aplastado; en el hombre el canal intestinal es igual a ocho veces la altura de su cuerpo, en el cerdo llega hasta veinte’.* (Muro: verba cerdo:450). Terá toda a razón que queira o sabio¹¹⁶¹ naturalista francés, non embargantes o refrán repétese e é moi popular en Galicia, e diante da súa espricazón tamen o deber ser na Franza. (I:301).

...Nas facultades de medicina da idade-media¹¹⁶² aínda era peor: as lições práticas de anatomía eram dadas - imajinem em que animal!- em porcos. O profesor esquartejava um porco e

era no corpo desse animal que ensinava anatomía humana. (B:053b).

1221 **Auga corrente non mata a xente, auga parada está envenenada** ¹¹⁶³. (D:111-048,I:095-047).
(Lanza118:209).

1222 **Auga parada, xente matada.** (B:028a-347,D:111-050,I:096-053).

1223 **Auga que corre non mata o home.** (D:109-021,I:094-023).
(LeirasGalicia9:566).

1224 **Bo está o can que non quere o pan** ¹¹⁶⁴. A: *quer pan*; D: *quere pan* (A:008-077,D:107-004,I:093-004).

1225 **Come ben e caga forte e non teñas medo á morte** ¹¹⁶⁵. (B:028a-346,D:111-049,I:096-054).

1226 **Como te percuras, duras** ¹¹⁶⁶.
(A:062-662,D:108-016,I:094-016).

1227 **Da i-auga mansa librenos Dios, que da i-auga brava librámonos nós** ¹¹⁶⁷. A: *Da auga*; A, D: *que da brava* (A:019-193,D:107-008,I:093-008).

1228 **De xarampón tres días son** ¹¹⁶⁸. (D:109-022,I:094-024).
(LeirasGalicia9:567).

1229 **Despois do xantar, cen pasos polo menos dar** ¹¹⁶⁹. (I:096-065).

1230 **Desque ven o cuco, fora pulpo.** (D:111-043,I:095-044).
(NoriegaBrañegos109).

¹¹⁶³ D, I: *esta*.

¹¹⁶⁴ A: *can*; D, I: *esta*.

¹¹⁶⁵ B: *e c. forte*; D, I: *á*.

¹¹⁶⁶ I: *percuras duras*.

¹¹⁶⁷ A, D, I: *librenos*; A, D: *libramonos*.

¹¹⁶⁸ D: *són*.

¹¹⁶⁹ I: *pasos, pol-o menos*.

¹¹⁵⁸ *cortal-os, vel-ahí*.

¹¹⁵⁹ *así*.

¹¹⁶⁰ *habian caído*.

¹¹⁶¹ *sábio*.

¹¹⁶² *média*.

1231 **Dios nos dea saúde e vamos vivindo** ¹¹⁷⁰. (A:042-447,D:108-012,I:093-012).

1232 **Donde entra o sol, entra Dios** ¹¹⁷¹. (D:110-033,I:095-034). (NoriegaGM39).

1233 **É millor perdido que mal comido.** (D:111-053,I:096-050).

1234 **É millor suar que tosir** ¹¹⁷². B: *mellor suar ca* (B:012a-191,D:109-028,I:094-029).

1235 **Froita cara non é sana.** C, I(327): *Troita cara* (C:052,I:097-072/327).

Truta, cara, não é sã. (Delicado:129). *Boa é a truta, bon é o salmão, quando é de sazão.* (Morais). *Fruta cara, no es sana. Por ser temprana y no madura. La fruta, para que no haga daño, cuando la come el soldado. Es decir, cuando está barata, que es cuando está madura.* (RMarín en Castillo:100). Variante do nº 1278. O refrán¹¹⁷³ galego: *Troita cara* etc. rexistrado Saco:282 e Murguía (no tomo 1º da *Historia de Galicia*), mais un debeu de copialo do outro i-a primeira letra T debeu de ser trocada pola emprenta e pórena¹¹⁷⁴ no lugar de f, así é que me parece mais doado e mais en consoancia coa lizón castelán¹¹⁷⁵ que é a mais sensata. A lizón portuguesa de Delicado ten senso ben defrente e parece que quere decer que a troita é san mais por economía non debe de ser cara. Moraes no seu mañífico *Diccionario da Lingua Portuguesa* rexistrado como o noso, salvo a defrenza ortográfica¹¹⁷⁶:

¹¹⁷⁰ A, D, I: *saude*; I: *saude*.

¹¹⁷¹ I: *sol entra*.

¹¹⁷² B, D: *E*.

¹¹⁷³ *refran*.

¹¹⁷⁴ *copial-o, pol-a, poren-a*.

¹¹⁷⁵ *co a lizon castelan*.

¹¹⁷⁶ *mañífico, registrao, ortografica*.

*Truta cara não é sã, tamén rexistra outro que cicais teña algunha afinidade con este i-é: Boa é a truta, bon é o salmão, quando é de sazão o que parece decer que tamén a troita ten sua época de coalidade e polo tanto de prezo. Polo si, polo non, rexistro os dous mais confeso que o derradeiro non o vin escrito nin llo ouvín a ningún galego*¹¹⁷⁷. (I:327)

1236 **Leite de craba e leite de burra danse camiño da sepultura** ¹¹⁷⁸. (D:109-023,I:094-025,R:C171/42). (LeirasGalicia9:568).

1237 **Mal de herencia non ten cura.** (I:097-070).

1238 **Mal derrengado, morte no cabo.** (A:057-609,D:108-015,I:093-015).

1239 **Morre e vive quen Dios quere.** (A:006-058,D:107-002,I:093-002).

1240 **Morreu o can, morreu a rabia.** (D:111-047,I:096-052). (Moscoso).

1241 **Morte non veñas que achaque non teñas.** (E:204-068,I:096-060). (Lanza118:210).

1242 **Morto o can, acabouse a rabia** ¹¹⁷⁹. (D:111-046,I:096-051). (Lanza118:210).

1243 **Muller bonita e auga de pozo acaban co home mais mozo** ¹¹⁸⁰. B, D: *con o home* (B:018a-251,D:110-032,I:095-033).

1244 **Nin de moza nin de vella, non sentes o cu na pedra** ¹¹⁸¹. (I:096-066).

¹¹⁷⁷ *tamen, tamen, pol-o, non-o, ouvín*.

¹¹⁷⁸ R:C171/42: *burra*.

¹¹⁷⁹ I: *can acabouse*.

¹¹⁸⁰ D: *pozo*.

¹¹⁸¹ I: *moza, cú*.

- 1245 **Ninguén se sentou na pedra que falase ben dela** ¹¹⁸². (A:066-708,D:108-017,I:094-018).
- 1246 **Non ter gana de comer por ter comido, non é enfermédá de perigro** ¹¹⁸³. A: *por haber comido, peligro*; D(004): *por xa ter, enfermidade*; D(108): *non é mal de* (A:031-333,D:004-038/108-011,I:093-011).
- 1247 **O ciruxán vai e vén i-o mal fica con quen o ten** ¹¹⁸⁴. B: *zuruxan vae, mal queda* (B:014a-209,D:109-030,I:094-031).
- 1248 **Ó comer o boi aqueanta i-o home arrefenta** ¹¹⁸⁵. A, D: *quenta*; A, C, D(112), I(326): *i-ô home*; D(009): *e o home*; D(112): *boi quence, home arrefece* (A:074-027,C:051,D:009-093/112-055,I:096-057/326).
Ver nº 1212.
- 1249 **O gusto mais cumprido é rañar onde hai proido** ¹¹⁸⁶. D: *cumprido? Rascar donde hai pruido*; I(096-059): *rascar donde* (D:158-164,I:096-059/096-064).
(NoriegaGM40).
- 1250 **O mal do pai co fillo vai.** (D:108-020,I:094-022).
(Casas).
- 1251 **O mal dos ollos cúrase co cóbado.** (I:097-068).
- 1252 **O que doi cura i-o que aperta segura** ¹¹⁸⁷. (I:097-069).
- 1253 **O que é bo pró bofe é mau pró figado** ¹¹⁸⁸. A, D: *bo pró bazo, e malo pró figado*; I(097): *bo pra o figado e malo pra o bazo* (A:044-472,D:108-013,I:093-013/097-077).
(Valladares).
- 1254 **O que non vai á choiva, non se molla** ¹¹⁸⁹. (B:029a-362).
- 1255 **O que ten eiva, sempre lle reina** ¹¹⁹⁰. (A:014-139,D:107-006,I:093-006).
- 1256 **O vello a inchar i-o mozo a estilar son sinal de pouco durar** ¹¹⁹¹. I: *estilar, sinal* (B:023a-299,D:110-039,I:095-037).
- 1257 **Pola liña vén a tiña** ¹¹⁹². (D:111-044,I:095-045).
(Cotarelo).
- 1258 **Precauzón e caldos de galiña nunca fixeno mal a doentes** ¹¹⁹³. (D:112-057,I:096-058).
- 1259 **Quen cedo endentece, cedo hirmanece.** (I:096-063).
- 1260 **Quen con auga se cura, pouco dura** ¹¹⁹⁴. (B:013a-193,D:109-029,I:094-030).
- 1261 **Quen moito se apura, pouco dura** ¹¹⁹⁵. A, D: *O que moito* (A:006-062,D:107-003,I:093-003).
- 1262 **Quen na pedra se deitou, nunca ben dela falou** ¹¹⁹⁶. (D:112-056,I:094-019).

¹¹⁸² A, D, I: *Ninguen*; A: *d'ela*; D: *pedra*.

¹¹⁸³ I: *comido non*.

¹¹⁸⁴ B, D, I: *ven*; B: *i-ô*; I: *ciruxan, quen-o*.

¹¹⁸⁵ A, C, D, I: *Ó comer*; A, D(112): *comer*.

¹¹⁸⁶ D: *¿O gusto, cumprido? Rascar*; I(096-064): *proido*.

¹¹⁸⁷ I: *i-ô*.

¹¹⁸⁸ A, D: *prô, figado*; I(093): *pro*; A, D, I(097): *e malo*; I(093): *e mau*.

¹¹⁸⁹ B: *a choiva non*.

¹¹⁹⁰ I: *eiva sempre*.

¹¹⁹¹ B, D: *i-ô, estilar*; I: *i-o moza*.

¹¹⁹² D, I: *Pol-a, ven*; D: *-ven*.

¹¹⁹³ D: *galliña*.

¹¹⁹⁴ I: *cura pouco*.

¹¹⁹⁵ A, I: *apura pouco*.

¹¹⁹⁶ D: *-nunca*.

1263 **Quen o seu mal teña por moito, cóntello a outro.** (D:108-019,I:094-021).

(Casas).

1264 **Quen se cura, dura.** (B:005a-110,D:109-025,I:094-017).

1265 **Quen se laia e non come nen ronca, logo dá os fíos á tea** ¹¹⁹⁷. (I:097-067).

(Irmandades da Fala:281).

1266 **Se con malvas te curas, mal vas** ¹¹⁹⁸. (B:017a-242,D:109-031,I:094-032).

1267 **Se che roe o escorpión, busca a sáboa i-o legón** ¹¹⁹⁹. B: *che mordo*; D: *che morde* (B:028a-348,D:111-051,I:095-048).

1268 **Se mal de costas, pior de illargas.** (A:051-542,D:108-014,I:093-014).

1269 **Se queres chegar a vello, garda aceite no peellelo.** (D:110-040,I:095-042).

(Lanza118:209).

1270 **Se queres chegar a vello, rube as costas como vello.** A, D: *rube a costa* (A:017-171,D:108-018,I:094-020).

1271 **Se queres que o neno creza, coa i-auga do cu lávalle a cabeza** ¹²⁰⁰. (I:097-073).

1272 **Se queres vivir moito tempo, faite de mozo vello.** (I:380).

Nul ne parvient à la vieillesse, s'il n'a en soin sa jeunesse. (Hachette1906).

1273 **Se te roe a adesa, encende a vela e pon a mesa** ¹²⁰¹. D: *Si te* (D:110-042,I:095-040).

(NoriegaBrañegos:100).

1274 **Se te roe a sacabeira, chama o cura á cabeceira** ¹²⁰². (D:110-037,I:095-039).

(NoriegaGM40).

1275 **Se te roe o alacrán, chama o cura i-o sancristán** ¹²⁰³. (D:110-036,I:095-038).

(NoriegaGM40).

1276 **Tanto o rico como o probe, cando lle dá a morte, morre** ¹²⁰⁴. C, I(097): *lle ven a morte*; I(322): *lle chega a morte* (C:062,D:156-147,E:163-217,I:097-071/322/145-137).

La mort passe aussi bien en palais qu'en chaumière. (Hachette1904:246). (Cuevillas:67).

1277 **Todo doe pra sanar, menos os ollos que don pra enfermar.** D: *para sanar, que doen* (D:110-041,I:095-043).

(Lanza118:209).

1278 **Troita cara non é sana** ¹²⁰⁵. (A:017-175,C:052,D:107-007,I:093-007/327).

Ver nº 1235. (Froita?).

1279 **Val mais ter fame e non ter pan ca ter pan e non ter fame** ¹²⁰⁶. (I:093-010).

1280 **Vello que incha e mozo que mirra, pouca vida.** I: *incha o mozo* (D:110-035,I:095-036).

(NoriegaGM40).

1281 **Vello que incha, na cova revincha** ¹²⁰⁷. (D:110-034,I:095-035). (NoriegaGM40).

¹²⁰¹ D: *róe, adesa*.

¹²⁰² D, I: *á cabeceira*.

¹²⁰³ D, I: *sancristan*.

¹²⁰⁴ D, E, I(145): *da*.

¹²⁰⁵ D: *cara*.

¹²⁰⁶ I: *pan*.

¹²⁰⁷ I: *incha*.

¹¹⁹⁷ I: *Quén, dá*.

¹¹⁹⁸ B, D, I: *vás*.

¹¹⁹⁹ B, D, I: *escorpión busca*; D: *i-ó*; I: *sabóa, legon*; B: *saboa*.

¹²⁰⁰ I: *co a, cú*.

1282 **Vén a morte e non se sabe de qué sorte** ¹²⁰⁸. (A:021-221,D:107-009,I:093-009).

1283 **Viño con mel sabe mal pro fai ben.** A, D: *pero fai* (A:012-123,D:107-005,I:093-005).

2.1.1.10. LEGALISTAS. A CURIA, OS PREITEANTES, O DEREITO CONSUETUDINARIO, A XUSTICIA

1284 **A castaña que está no camiño é do viciño** ¹²⁰⁹. F: *cai no camiño* (A:034-360,D:071-010,F:46,I:101-010).

1285 **A quen non debo non teño medo** ¹²¹⁰. D(073-075), I(103-037): *non debo, non temo* (D:073-034/073-035,I:103-036/103-037). (LeirasGalicia9:566). (NoriegaGM39).

1286 **Abogado novo, xusticia polas silveiras** ¹²¹¹. F: *Abogados novos*, (B:026b,C:028,D:071-020,F:17,I:102-020/318).

De jeune advocat heritage perdu, et de nouveau medecin cimetière bossu. (Estienne:218). *De jeune avocat heritage perdu.* (Hachette1902:337). (LeirasGalicia9:565).

1287 **As contas de Xan son como as fan** ¹²¹². (A:031-324,D:070-009,I:101-009).

1288 **Ben rei é quen rei non ve** ¹²¹³. D, I(102): *o que rei non ve* (A:068-726,B:026b,D:071-017,I:102-017/328).

Aquel es rey que nunca vido rey. (Costa:53). *Reyes tengamos y no los veamos.* (Bailey:271).

1289 **Bens herdados non son comprados.** (D:073-041,I:103-043).

1290 **Bo ou mal preto, o escribán ó teu xeito** ¹²¹⁴. A: *malo preto, ten o escribano*; D(071): *ten o*; D(072), I(102): *Boa demanda, ruin demanda, ten o escribán da tua banda* (A:063-678,D:071-015/072-028,I:101-015/102-029). (NoriegaBrañegos:104).

1291 **Boa demanda, ruin demanda, ten o escribán da tua banda.** (D:072-028,I:102-029). (NoriegaBrañegos:104).

1292 **Con a autoridade i-a Inquisición, chitón** ¹²¹⁵. A, D(102), I: *Co a*; A: *e-a*; D(102), I: *e con a* (A:062-665,D:071-014/102-020,I:101-014).

1293 **Con preto perdido ou ganado, ten o escribán ó teu lado** ¹²¹⁶. (I:102-030).

1294 **Chámasme a partir? Chámasme a reñir** ¹²¹⁷. (D:074-044,I:103-047). (CarréAldao:187).

1295 **De marco a marco non hai arco sen muro, rego ou balado** ¹²¹⁸. (D:047-078/072-022,I:102-022). (LeirasGalicia9:567).

1296 **Dios desaveña quen nos manteña.** (B:003-095,D:071-019,I:102-019).

1297 **Do bo, boa prenda e do mau non fíes nada** ¹²¹⁹. A: *De bo, de mao*; D: *do mao* (A:057-618,D:071-013,I:101-013).

¹²⁰⁸ A, D, I: *Ven, que.*

¹²⁰⁹ A: *esta*; D: *camiño*; I: *esta, e.*

¹²¹⁰ D(073-075), I(103-037): *non debo*.

¹²¹¹ B, C, D, F, I: *pol-as.*

¹²¹² A, D: *Xan*.

¹²¹³ I(328): *rei é*.

¹²¹⁴ A, D(071), I: *ó teu xeito*; I: *escriban*.

¹²¹⁵ A, D(102): *inquisición*.

¹²¹⁶ I: *ó teu*.

¹²¹⁷ D, I: *Chamasme, ? Chamasme*.

¹²¹⁸ D(047): *muro rego*; I: *arco*.

¹²¹⁹ A, D, I: *fíes*; I: *prenda*.

1298 **Do ceo veña quen nos manteña.**
(A:009-087,D:070-002,I:101-002).
(dito de curiales e de cregos).

1299 **En abril ábrele a porta ó gando e déixao ir** ¹²²⁰. I: *a porta e*
(D:072-023,I:102-023).
(o gando). (LeirasGalicia9:567).

1300 **Entr'amigos, un notario e cen testigos.** (I:103-048).
(IglesialI:173).

1301 **Entre bos amigos, un papel e cinco testigos.** (I:103-049).

1302 **Feita a lei, feita a trampa.**
(I:104-053).

1303 **Home morto non fala** ¹²²¹.
(A:030-320,D:070-008,I:101-008,R:C171/42).

1304 **Manda quen pode i-obedece quen serve.** I(091), R:C171/29:
pode, obedece (C:034,I:104-057/313/091-201,R:C171/29).
À bon droit est puni qui desobeit.
(Hachette1904:162).

1305 **N'asines carta que non leas nin bebas auga que non vexas** ¹²²². D,
I: *Non asines* (D:072-024,E:180-109,I:102-024).
(NoriegaGM37).

1306 **Na casa de Tombo quen non ten diñeiro paga co lombo** ¹²²³.
(I:104-059).

1307 **Naipes e preitos non mercan leiros** ¹²²⁴. (D:072-027/090-154,E:222-016,I:102-028).
(NoriegaGM41).

1308 **Neste preito non entro nin saio.**
(I:104-062).

1309 **Ninguén vai a abogado que non veña consolado** ¹²²⁵. A: *Nadie va a*
(A:068-730,D:071-018,I:102-018).

1310 **Non é polo ovo, é polo foro** ¹²²⁶.
(B:044b/056b,D:073-039,I:103-041/305).

Port: *Não o hei pelo ovo, senão pelo foro*
= *De foro nem um ovo* =
(Delicado:89). Ver (Granizo:39-40).
Nas anacrónicas fundazóns foreiras había as mais cursidosas especies prá forma de pagamentos tanto en Galicia como en León e nesta derradeira leio en (Granizo:39-40), a escea que segue, que ó ¹²²⁷ meu ver ten relación con o noso refrán: *Entonces el viejecito se acercó a uno de los carros, y sacando unas cuantas gallinas atadas, se las puso a los pies.* (o adeiministrador de un marqués que vivía fóra ¹²²⁸ da España, e que estaba recibendo os foros). *Luego, de un cestillo campestre, extrajo un nido de perdiz. Con aquello en las manos, como en las ofrendas que se ven en las viejas tablas y en algunos relieves de la catedral, de nuevo se acercó al administrador: -Aquí está ¹²²⁹ esto, señor; el censo que el pueblo paga al señor Marqués. Cien fanegas de pan mediao, seis gallinas vivas, y un nido de perdiz con cuatro huevos. -No veo más que tres, interrumpió el administrador. -Es que, señor... -empezó a balbucear el paisano. -Bueno -le interrumpió de pronto-. Cien fanegas de pan mediado, seis gallinas y un nido de perdiz con cuatro huevos. ¿No es esto que viene aquí? -Eso será, señor -dijo el otro muy gravemente, con la vista fija en el*

¹²²⁰ D: *abrelle, ó gando*; I: *abril*;; D, I: *deixo*.

¹²²¹ D: *morto*..

¹²²² D, E, I: *leas*..

¹²²³ I: *Tombo*..

¹²²⁴ D(072): *preitos*..

¹²²⁵ I, D: *Ninguen*.

¹²²⁶ B, D, I: *pol-o ovo, pol-o foro*; B, I(103): *e pol-o foro*.

¹²²⁷ *prá, Leon, ó*.

¹²²⁸ *piés, ó, fora*.

¹²²⁹ *Aquí esta*.

suelo, aunque sabia que eran tres. Ben craro se deixa ver o senso do refrán. Faltaba un ovo porque nono pudeno coller, mais o adiministrador, facendo valer os dreitos forales facialle confesar, inda mesmo con mentira, que alí¹²³⁰ estaban os catro, por mor do foro. (I:305)

[Nota dos editores. Ver o refrán nº 2237].

1311 O bo preiteante -dixo Tomé-, boca cerrada, bulsa aberta e listo de pé ¹²³¹. (I:281-070). (Valladares).

1312 O costume fai lei. (D:074-042,I:103-044).

1313 O papel todo rexe. (I:281-067). (Valladares).

1314 O que afora, bota fóra ¹²³². (A:043-456,D:071-012,I:101-012).

1315 O que dá o que ten antes que morra, merece [que lle dean] con unha cachamorra ¹²³³. A: *cachiporra* (A:025-262,D:070-006,I:101-006).

Variante do nº 1332.

1316 O que debe a Xan e paga a Andrés, ten que pagar outra ves ¹²³⁴. (I:281-068). (Valladares).

1317 O que non debe, non teme ¹²³⁵. (B:004a-102,D:073-036,I:103-038).

1318 O que non ten, o corpo llo paga ¹²³⁶. (I:104-064,R:C171/37). (VidaGallega30).

1319 O que testa na rua sérvese pola sua ¹²³⁷. (A:009-088,D:070-003,I:101-003).

1320 Onde hai cartas calan barbas ¹²³⁸. D: *Donde*; I(102-026): *Onde falan cartas* (D:072-026,I:102-027/102-026). (NoriegaGM40).

1321 Onde non hai, rei perde. (I:104-058/382). Francés antergo: *On ne peut homme nud despoiller.* (Estienne:234). *Oú il n-y-a rien, le roy perd son droit.* (Estienne:235).

1322 Onde vexas bulla, escápate, se non queres ser testigo nin parte. (D:072-030,I:103-033). (Casas).

1323 Ós descoidados non lle asiste a lei ¹²³⁹. (I:104-054).

1324 Os preitos defendelos como propios e perdelos como alleos ¹²⁴⁰. (I:104-066). (din os abogados e procuradores).

1325 Palabra e pedra solta non teñen volta ¹²⁴¹. (E:179-105,I:103-046). (Lanza118:209).

1326 Palabra por decir non ten chata. (D:072-029,I:102-031). (Casas).

1327 Polo que gardo no meu peito non teño preito ¹²⁴². (D:073-032,I:103-034). (Casas).

1328 Preito de probe na proba morre ¹²⁴³. (I:281-069).

¹²³⁰ *aquí, ali.*

¹²³¹ I: *preiteante,, Tomé- boca.*

¹²³² A, D, I: *fora.*

¹²³³ A, D, I: *da, merece con unha.*

¹²³⁴ I: *vés.*

¹²³⁵ B, I: *debe.*

¹²³⁶ R:C171/37: *ten o.*

¹²³⁷ A, D, I: *rua,, pol-a.*

¹²³⁸ D, I: *cartas,.*

¹²³⁹ I: *Ós.*

¹²⁴⁰ I: *defendel-os, perdel-os.*

¹²⁴¹ E: *solta,.*

¹²⁴² D, I: *Pol-o; D: peito,.*

¹²⁴³ I: *probe,.*

(Valladares).

1329 **Quen apela, arrepele.** (D:074-043,I:103-045).

1330 **Quen as fixo que as pague** ¹²⁴⁴. (B:027a-344/018b,D:073-038,I:103-040).

El ánima que pecare, aquela mesma muera. (Rojas:IV¹²⁴⁵).

1331 **Quen cala, consente** ¹²⁴⁶. A: *O que cala,* (A:044-475,D:073-033,I:103-035).

1332 **Quen dá o que é seu antes que morra, merece [que lle dean] co unha cachaporra** ¹²⁴⁷. C, I(104): *con unha* (C:054,I:104-055/328).

Quem dá antes da morte, terá má sorte. (RMarin6666:138-1^a). *Quem dá o seu antes de morrer, aparelhe-se a bem sofrer.* (Lamenza:229). *Quien da lo suyo antes de morir, caro compra el arrepentir.* (RMarin6666:138-1^a). Variante do nº 1315.

1333 **Quen fai fillos na muller allea, perde os fillos a mai-lo feito** ¹²⁴⁸. D: *os fillos* (D:073-040,I:103-042/350).

Quien en tierra ajena sembró, tiempo y semilla perdió. (RMarin21000:404). Folclore: *Una morita maúra / le dijo a una mora verde: / -El que siembra en tierra ajena / hasta la semilla pierde.* (RMarin21000:404).

1334 **Quen non ten ouro, paga co couro** ¹²⁴⁹. I: *co coiro* (I:104-060,R:C171/37). (VidaGallega30).

1335 **Quen sen deber queira ser devedor, fágase fiador.** (I:104-052).

1336 **Rei que non cagou, non reinou.** (I:104-056).

1337 **Rou, rou, fagámo-lo que o rei mandou** ¹²⁵⁰. (A:040-427,D:071-011,I:101-011).

1338 **Se queres ver un galeguiño, dálle un mandíño** ¹²⁵¹. (A:011-111,D:070-004/144-011,I:101-004/137-011).

1339 **Tan boa é a venda como a hipoteca.** (A:030-317,D:070-007,I:101-007).

1340 **Todos me queren porque son da Audiencia; leve o demo tal comenencia** ¹²⁵². (I:104-050).

1341 **Val mais custión perdida que preito ganado.** (D:072-031,I:102-032). (Casas).

1342 **Val mais xusticia á porta que misericordia** ¹²⁵³. A: *Mais vale xusticia* (A:002-019,D:070-001,I:101-001).

1343 **Xusticia... na casa allea.** (I:104-061).

¹²⁴⁴ B, D, I: *Quen-as*; B, D: *fixo*.

¹²⁴⁵ O número de páxina aparece no manuscrito sobreescrito, polo que pode ser 111 ou 118.

¹²⁴⁶ D: *cala consente*.

¹²⁴⁷ C, I: *da*; I(328): *merece co unha*; C, I(104): *merece con unha*.

¹²⁴⁸ D, I: *feito*; D: *amail-o*; I: *a mail-o*.

¹²⁴⁹ R:C171/37, I: *ouro paga*.

¹²⁵⁰ A, D, I: *fagamol-o*.

¹²⁵¹ A, D, I(101): *dalle*.

¹²⁵² I: *-leve*.

¹²⁵³ D, I: *a porta*.

2.1.1.11. EIGREXA. CREGOS,
FRADES, MONXAS,
SANCRISTÁNS, BEATEIROS,
HIPÓCRITAS, ALTARES,
CONVENTOS

1344 **A cera xunto ó santo, do devoto
enxuga o pranto.** A, D, F, I: *ó*
(A:003-031,D:101-003,F:51,I:105-003).

1345 **A facenda do crego dálla Dios e
lévalla o demo.** A, D, I: *dalla*
(A:018-183,D:101-007,I:105-007).
*A facenda do crego, dala Deus, o
lévala o demo.* (Correas:13).

1346 **A i-auga bendita é pouca i-os
demos son moitos** ¹²⁵⁴. (A:003-
026,D:101-002,I:105-002).

1347 **A santo que non conezo non
rezo nin aborrezo** ¹²⁵⁵. B: *nin rezo*
(B:040a-454,I:109-074).

1348 **Abade de Redondela, se ben
xanta, millor cea** ¹²⁵⁶. (D:104-
040,F:06,I:107-041).

1349 **As malas noites i-as malas
mañáns son prós cregos e mais
prós cans** ¹²⁵⁷. D: *curas* (D:105-
042,I:107-044).
(Lanza118:209).

1350 **Cando Dios non quere, santos
non valen** ¹²⁵⁸. (I:109-068).

1351 **Cando o defunto deixa diñeiro,
misa i-oficios por enteiro; cando
o defunto non deixa nada, pola
metade e chanfonetada** ¹²⁵⁹. I:

pola metade e mal cantada (I:108-
060).

1352 **Cando se fala do ruín de Roma,
logo sona.** A: *Cando falan de
Roma, logo sona* (A:063-681,D:105-
043,I:107-045).

1353 **Cegos, frades, pegas e choias,
dou ó demo estas catro xoias** ¹²⁶⁰.
C, D(104), I(342): *Cegos; C:
chois; D(105): xoyas; A, D(145),
I(138): Cegos, pegas e choias, dou
ó demo estas tres xoias* (A:018-
182,C:094,D:104-038/105-048/145-
028,I:107-039/342/138-028,R:C171/29).

El abad y el gorrion, dos malas aves son.
(Costa:45). *Monjas y frailes y pájaros
pardales, no hay peores aves.*
(Garevar:164). *Sacerdotes, frailes,
picazas y cornejas son cuatro alhajas
que yo regalo al diablo.* (Garevar:180).
*Clérigos, frailes, pardales y chovas,
¿donde vais las cuatro joyas?*
(Garevar:112). (Murguía:573).

1354 **Con santo Antoniño, rindo e
brincando; con san Benitiño,
rezando e chorando** ¹²⁶¹. (I:108-059).

1355 **Cura vacante, cura rapante.**
(I:109-069).

1356 **De diñeiro e santidad, metade
de metade** ¹²⁶². A: *En falando de
diñeiro e santidad, metade da
metade; D: metade da metade*
(A:010-099,B:053b,D:101-006,I:105-006).

*Do dinheiro, e da verdade, a metade da
metade.* (F.R.I.L.E.L.)

1357 **Descrubir un altar pra cobrir
outro é cousa de louco** ¹²⁶³. A, D:
crubir (A:064-682,D:103-022,I:106-022).
(crubir).

¹²⁵⁴ A, D: *pouca, e os; D: e pouca.*

¹²⁵⁵ B, I: *conezo.*

¹²⁵⁶ D, I: *xanta millor.*

¹²⁵⁷ D: *pros curas, pros cans; I: mañans, prós
curas, prós cans.*

¹²⁵⁸ I: *Santos.*

¹²⁵⁹ I: *Misa, pol-a.*

¹²⁶⁰ A, C, D, I: *ó demo.*

¹²⁶¹ I: *Sto. Antoniño, S. Benitiño.*

¹²⁶² I: *santidad metade.*

¹²⁶³ A: *e cousa.*

- 1358 **Despois dos cregos comer non faltan culleres.** A: *Despois que comen os cregos, non faltan culleres*; D: *Despois de comeren os cregos non faltan culleres* (A:063-676,D:103-021,I:106-021,R:C171/29).

Despois que o diabo come é que chegam as colheres. (Motta:269).

- 1359 **Dios logo mata e logo farta.** (I:109-070b).

- 1360 **Do que ben sabe, dar pouco ó frade** ¹²⁶⁴. (A:023-239,B:039b,D:003-025/102-010,I:105-011/012-025).

No dan al fraile de lo que él bien sabe. (Correas:344).

- 1361 **Donde hai campanas, hai badanas.** E: *Onde hai* (D:104-035,E:258-058,I:107-037). (NoriegaGM40).

- 1362 **Donde hai cura ou albarda, sempre hai hora millorada.** D: I(107-033): *hai mesa*; D: *mellorada* (D:103-031,I:107-034/107-033,R:C171/29).

Bendita la casa que tiene corona rapada. (Garevar:108). (NoriegaGM39).

- 1363 **Fai o que o crego dixer e non fága-lo que el fixer** ¹²⁶⁵. (I:109-072). (Valladares).

- 1364 **Fíate na Virxe e non corras, verás o tombo que tomas** ¹²⁶⁶. I(108): *e veras, tomas/levas* (C:095,I:108-056/358).

¡Fíate de la Virgen, y no corras! (RMarin21000:200). *¡Fíate de la Virgen, y suelta la adelfa!* (RMarin21000:200). *¡Fíate de promesas, y verás lo que medras!* (RMarin21000:200).

¹²⁶⁴ A, B, D, I: *ó frade*; B, D(102), I(105): *sabe dar*.

¹²⁶⁵ I: *dixer,, fagal-o*.

¹²⁶⁶ C: *veras*.

- 1365 **Gorrións e cregos e frades / Dios nos libre de tan malas aves, / os gorrións cómenno-lo millo, / cregos e frades rápanno-lo bolsillo** ¹²⁶⁷. (C:094,I:108-065/342).

El abad y el gorrión ¹²⁶⁸, *dos malas aves son.* (Costa:45). *Monjas y frailes y pájaros pardales, no hay peores aves.* (Garevar:164). *Sacerdotes, frailes, picazas y corneas son cuatro alhajas que yo regalo al diablo.* (Garevar:180).

- 1366 **Mentres foi nova doulle a carne ó demo, de vella dálle os ósos ós santos** ¹²⁶⁹. I(351): *deulle a*; D: *déulle a, osos a Dios* (D:105-045,I:107-047/351).

El diablo, harto de carne, se metió fraile. (Garevar:129).

- 1367 **Na casa do abade comede e levade** ¹²⁷⁰. (A:049-528,D:102-015,I:106-016,R:C171/29).

De casa del abad, comer y llevar. (Garevar:109).

- 1368 **Na casa do cura, cando non chove, barruza.** (D:103-030,I:106-031).

(NoriegaGM37). ¹²⁷¹

[Nota dos editores. Corrixímo-lo erróneo *bazurra* dos mss].

- 1369 **Na porta do rezador non bóte-lo trigo ó sol** ¹²⁷². A: *botel-o millo* (A:018-190,D:101-008,I:105-008).

¹²⁶⁷ C, I(108): *Gorrións, -Dios, aves,, comenol-o, rapanol-o*; C: *aves, os gorrións*; I(108): *Gorrións,, -os gorrións*; I(342): *Gorrións, comenno-lo, rápanno-lo*.

¹²⁶⁸ *gorrión*.

¹²⁶⁹ D: *nova,,*; D, I: *ó demo, dalle, osos*; I(107): *ós santos*; I(351): *demo; de vella,, ós Santos*.

¹²⁷⁰ A, D, I: *abade,,*.

¹²⁷¹ D, I: *bazurra*.

¹²⁷² A, D, I: *ó sol*; A: *botel-o*; D, I: *bótel-o*.

1370 **Nin todo ha de ser rezar, é mister traballar** ¹²⁷³. (A:001-010,D:101-001,I:105-001).

1371 **Nin todos van á misa pra rezar nin á feira por comprar** ¹²⁷⁴. A: *por rezar* (A:058-624,D:102-018,I:106-019).

1372 **Nin vello augador nin mozo rezador** ¹²⁷⁵. A, D: *Nin mozo rezador nin vello augador* (A:071-758,D:103-023,I:106-023).

1373 **O crego i-o raposo, se perden a mañán, perden o dia todo** ¹²⁷⁶. (A:072-003,D:103-024,I:106-024).

1374 **O crego, onde canta, xanta** ¹²⁷⁷. A: *Onde o crego canta, ali xanta*; R:R:C171/38, D(102): *Onde o crego canta, xanta* (A:056-597,B:057b,D:007-068/102-017,I:106-018,R:C171/38).

O *abade donde canta, dahi janta*. (Delicado:30). *El abad de donde canta yanta*. (Cervantes). (I:Cor 9,13).

1375 **O que sea meu amigo verdadeiro, véñame a ver o 20 de xaneiro -dixo o santo de Pico Sagro** ¹²⁷⁸. (I:109-071). (Valladares).

1376 **O que ten o crego de delgado, teno de gordo o beneficiado** ¹²⁷⁹. A: *ten o cura de*; A, D: *ten de gordo* (A:053-564,D:102-016,I:106-017).

1377 **Onde canta un crego, moe un muiño e ornea un burro nunca**

falta un peso duro ¹²⁸⁰. (D:104-034,I:107-036). (NoriegaGM40).

1378 **Onde hai coroa ferve a ola** ¹²⁸¹. D: *Donde* (D:104-032,I:106-032,R:R:C171/29). *Donde hai coroa, hai borona*. (Garevar:117). (NoriegaGM40).

1379 **Os bens do sancristan cantando vén e cantando van** ¹²⁸². C: *Bens de sancristán, cantando ven, cantando van*; I(325): *Bens de sancristan, cantando ven e cantando van* (C:048,I:108-063/325,R:R:C171/29).

Como dinheiros de sacristão que cantando vêm, cantando vão. (Motta:271). *Los dineros del sancristán cantando vienen y cantando van*. (Garevar:130). *Ce quit est venu de pille pille, s'en va de tire tire. Du diable vint, au diable returna*. (Estienne:221).

1380 **Os cartos do sancristán tan de présa vén como van** ¹²⁸³. A: *sacristan* (A:009-090,C:048,D:101-005,I:105-005/325).

Ce quit est venu de pille pille, s'en va de tire tire. Du diable vint, au diable returna. (Estienne:221).

1381 **Pedra de eigrexa ouro gotexa** ¹²⁸⁴. D: *igrexa*, (D:105-050,I:105-010/306).

Telha de igreja sempre goteja. (Vasconcellos:4). (Correas:337. Trae a nota de ser galego). *Teja de iglesia, siempre gotea*. (RMarin21000:481). Valenciano: *En la esglesia, cuant non pòu, goteja*. (RMarin21000:482).

¹²⁷³ D: *hade ser*.

¹²⁷⁴ A, D, I: *rezar,, a feira*; I, D: *á misa*.

¹²⁷⁵ D: *, nin*.

¹²⁷⁶ A, D: *i-ô*; A, I: *mañan*; D: *pérlen-o dia*; I: *raposo se*.

¹²⁷⁷ B: *crego onde*.

¹²⁷⁸ I: *xaneiro. -dixo, Santo*.

¹²⁷⁹ I: *ten-o*.

¹²⁸⁰ D: *muiño*; D, I: *burro*.

¹²⁸¹ D, I: *coroa*.

¹²⁸² I(108): *ven*.

¹²⁸³ D, I(325): *sancristan*; A, D: *, tan*; A, C, D, I: *depresa ven*; C: *ván*.

¹²⁸⁴ I(306): *eigrexa*.

1382 Pola santa béixase a peana ¹²⁸⁵.

E, I(199): *Pol-o santo bicase* (E:240-047,I:109-073/199-048).
(Valladares). (Lanza118:210).

1383 Prós burros de Cristo nunca falta cebada ¹²⁸⁶. D: *faltou* (D:104-033,I:107-035).

(NoriegaGM40).

1384 Quen boa sorte ten, a Dios lla agradece ¹²⁸⁷. (B:008a-148,E:192-024,I:108-057). **1385 Quen che mandou cantar meu frade? Quen che mandou cantar que che pague** ¹²⁸⁸. D(104): *mandou predicar meu, predicar que che* (A:043-458,D:102-012/104-037,I:105-013).

(NoriegaGM41).

1386 Quen moito reza, algo teme ¹²⁸⁹.

A: *reza de algo se teme* (A:047-502,B:001-077,D:103-027,I:106-027).

1387 Quen mora ó pé da eigrexa é quen perde a misa ¹²⁹⁰. I: *O que vive ó pe*; B: *Quen vive ó pé*; R:R:C171/38: *O que vive ó pé da eirexa* (B:040a-452,D:106-053,I:108-054,R:R:C171/38).

Rep. con variante do nº 1388.

1388 Quen mora ó pé da eirexa é quen perde a misa ¹²⁹¹. I(302): *O que mora*; D, I(302): *eigrexa*; R:C171/38: *O que vive* (D:106-053,I:108-051/302,R:C171/38).

Castelán¹²⁹²: *De la iglesia cercano, y de Dios lejano*. (RMarin12600:78).
Francés: *Le saint de la ville n'est point oré* (escrita do século XVI).

(Estienne:233). *Pres de l'église, loin de Dieu*. (RMarin12600: 78). Portugal: *¡Santo da porta non faz milagres!* Xa é anterga esta balda entre a nosa xente, isto foi ouservado no século XVI por un escritor castelán¹²⁹³ que era home de moita perspicacia, Cristóbal de Villalón:

-Juan. -Gran devoción tienen todas estas naciones extranjeras; bien en cargo les es Santiago.

Mata. -Mas que a los españoles, principalmente a los vecinos de Orense y de toda Galicia, que en verdad que tengo por cierto que de mill ánimas no van allá una, ni aun creo que de diez mill.

Juan. -¿Qué es la causa deso?

Mata. -Que piensa que por ser su vecino ya se le tienen ganado por amigo. (Villalón:24).

Os tempos mudano mais o costume inda é o mesmo. Vaise ó¹²⁹⁴ San Andrés de Teixido ou ó¹²⁹⁵ Santo Cristo de Gende mais non se vai ouvir unha misa á¹²⁹⁶ eigrexa da freiguesia inda que ali haixa un Santo Cristo ou un San Andrés.

1389 Quen quixer ter un fillo pillo, métao a tambor ou monaguillo

¹²⁹⁷. A: *O que quixer, qu'o meta a*; D: *que o meta a* (A:044-474,D:102-013,I:105-014).

1390 Regalo de monxa: cunca de leite por cunca de aceite ¹²⁹⁸.

(A:046-490,B:040b,D:102-014,I:105-015/318).

Quem dá a quem entende, não dá que bem o vende. (Lamenza:229). *Quien dá, bien vende, si no es ruin el que lo prende*. (Sbarbi). *Prenda de gallego, vale dinero*. (Correas:409). *Chose*

¹²⁸⁵ I: *Pol-a santa*.

¹²⁸⁶ D: *Pr'os*; D, I: *Cristo*; I: *Pros*.

¹²⁸⁷ B, E. *ten a*.

¹²⁸⁸ A, D: *frade, quen*; I: *frade?* -*Quen*.

¹²⁸⁹ B, I: *reza algo*.

¹²⁹⁰ D, I: *ó*; I: *pe*.

¹²⁹¹ D, I, R:R:C171/38: *ó pé*.

¹²⁹² *castelan*.

¹²⁹³ *castelan*.

¹²⁹⁴ *ó*.

¹²⁹⁵ *ó*.

¹²⁹⁶ *a*.

¹²⁹⁷ I: *meta o*.

¹²⁹⁸ A: *monxa*.

bien donnée n'est jamais perdue.
(Estienne:231). *Tout est perdu ce*
qu'on donne à un fol (Sec. XVI).
(Estienne:231). *Latin*¹²⁹⁹: *Beneficium*
perdit qui stulto dedit. (Estienne:231).

- 1391 **Santo d'ó pé da casa non fai miragre** ¹³⁰⁰. D, I(108-050): *milagres*; I(108-052,302); R:C171/38a,R:C171/38b: *milagre*; I(108-052): *de o pé*; R:C171/38b: *de o pé*; I(108-050/302a), D(106-052), R:C171/38a: *Santo de perto non fai* (B:040a-451,D:106-054/106-052,I:108-052/302/108-050,R:C171/38).
Ver nº 1388.

- 1392 **Tella de eirexa ouro gotexa** ¹³⁰¹. A, D: *igrexas*; I(306): *eigrexas* (A:019-202,D:101-009,I:105-009).
Ver nº 1381.

- 1393 **Unhas e outras botan ó crego de poutas** ¹³⁰². D: *de poutas/xoutas*; I(106-029): *de xoutas*; (D:103-029,I:106-029/106-030).
(NoriegaGM37).

- 1394 **Van os cregos ó concello? Tran o cuco no capelo** ¹³⁰³. I(172): *Van os cregos ós concellos e traen o cuco nos capelos.* (A:059-632,D:102-019,I:106-020/172-019,R:C171/29).
Van los clérigos a los concejos, traen los cucos en los capelos. (Garevar:113).
(Correas:409-2^a. Trae nota espricativa)¹³⁰⁴.

- 1395 **¿Pra onde foche, cristiano, por onde andache, que ás tres misas do Nadal non chegache** ¹³⁰⁵?
(D:104-036,I:107-038).

¹²⁹⁹ *Latin.*

¹³⁰⁰ D (106-054): *dô*; I(302b): *d'ô*.

¹³⁰¹ D: *igrexas*; I(306): *eigrexas*.

¹³⁰² D, I: *outras*; D, I(106-029): *ô crego*.

¹³⁰³ A, D, I(106): *cregos ô*; D, I(106): *Concello?*
-Tran.

¹³⁰⁴ *trae*.

¹³⁰⁵ D, I: *foche cristiano*; D: *ás tres*; I: *as tres*.

(NoriegaGM41).

2.1.1.12. INDECENTES. OBSCENOS, ESCATOLÓXICOS, MALICIOSOS, PORCOS

- 1396 **Á forza de cortar grans apréndese a capador** ¹³⁰⁶. (B:030b,C:062,D:100-043,I:113-043/220-076/330). *Quem te fez albeitar? -Forão os meus burros. Literatura: Sobre quantos mestres são, experiencia dá lição.* (Vicente). *Errando, errando, se hace el hombre sabio.* (RMarin12600:133). *En faillant on apprend.* (RMarin12600:133-1^a). *Apprenti devient maître.* (Hachette1904:186). *C'est en forgent qu'on devient forgeron.* (MementoLarousse:623). *Experience passe science* (Memento Larousse:625). *Latin*¹³⁰⁷: *Errando discitur.* (RMarin12600:133-1^a).

- 1397 **A merda non ten crella** ¹³⁰⁸. D(072-021): *querela* (D:072-021/097-014,I:111-015/102-021).
(LeirasGalicia9:566).

- 1398 **A muller na cama i-a puta na lama.** D: *i-a p...* (D:097-015,I:112-016).
(LeirasGalicia9:566).

- 1399 **A porra é boa, mais é pra quen a toma** ¹³⁰⁹. B: *a leva* (B:034a-405,E:258-054).

- 1400 **A puta non putes i-a ladra non furtos** ¹³¹⁰. (D:098-030,I:112-031).
(NoriegaGM40).

¹³⁰⁶ B, C: *A forza*; B, D: *grans*; D, I(113-043): *Á forza*; I(220-076): *gráns*.

¹³⁰⁷ *Latin.*

¹³⁰⁸ D(097-014): *A m....*

¹³⁰⁹ B: *boa mais*.

¹³¹⁰ D: *putes*.

1401 **Agora xa foi, dixo a que empreñou.** D: *empreñose* (D:097-013,l:111-014).
(LeirasGalicia9:565).

1402 **Antes de chegar ó lugar, cagar**
¹³¹¹. D: *lugar c...* (D:098-025,l:112-026).
(NoriegaGM41).

1403 **Besta de herva, besta de merda**
¹³¹² D(058), I(046): *, besta de perda* (A:041-439,D:043-036/058-192/096-009,l:111-009/037-034/046-182).

1404 **Cada can lambe o seu [carallo].**
B: *Cada un lambe a sua*; D: *Cada un lambe* (B:033a-403,D:097-016,E:218-108,l:112-017/073-110).
(LeirasGalicia9:566).

1405 **Caga mais un can ca cen moscas.** B, D, I(113): *que cen* (B:028a-349,D:100-042,l:113-040/348).
Más vale una cagada asnal que ciento de pardal. Más vale una cagada de león que ciento de gorrón.
(RMarin21000:300).

1406 **Cagou o can unha mosca, se a cagou, comeua toda** ¹³¹³. D: *papou a* (D:100-048,l:113-048).

1407 **Cando a merda é moita, fede**
¹³¹⁴. D: *moita, cheira* (D:097-017,l:112-018).
(LeirasGalicia9:566).

1408 **Cando a semana está de piollos, non val camisa lavada** ¹³¹⁵. A, D: *val mudar a camisa* (A:008-078,D:096-001,l:111-001).

1409 **Cando ó mozo lle aponta o bozo, i-á rapaza a teta, p[uta ou caralleta].** ¹³¹⁶. (D:098-022,l:112-023).
(NoriegaGM37).

1410 **Cando os noivos están contentes, m[erda] prós parentes**
¹³¹⁷ (l:114-060).

1411 **Cando os piollos saltan, ¿que farán as pulgas** ¹³¹⁸? D: *¿o qué farán* (A:008-084,D:096-002,l:111-002).

1412 **Canela de home, cú de muller e fucín de can, son as tres cousas mais frias que están.** (D:099-037,l:111-011).
(Lanza118:209).

1413 **Canto mais prima, mais se lle arrima** ¹³¹⁹. (D:098-027/118-056,l:112-028).
(NoriegaGM37). (Lanza118:209).

1414 **Canto mais vella, mais leva.** (D:099-031,l:112-032).
(NoriegaGM41).

1415 **Comer polo miudo, cagar polo maduro** ¹³²⁰. D: *miudo e* (D:011-114/097-018,l:112-019).
(LeirasGalicia9:567).

1416 **Como come a besta díó a bosta**
¹³²¹. (D:011-115/097-019,l:112-020).
(LeirasGalicia9:567).

1417 **Cousa gabada, cousa cagada**
¹³²². (D:098-026,l:112-027).

1418 **C[arallo] dreito non garda respeito** ¹³²³. (l:114-053).

¹³¹¹ D, I: *ó*.

¹³¹² D(043), I(111/037): *besta de m...*; D(096): *besta de m...*; D(058): *Besta de herba*.

¹³¹³ D: *cagou papou*; I: *cagou comeu a*.

¹³¹⁴ D: *Cando a m...*

¹³¹⁵ I: *piollos non*.

¹³¹⁶ D, I: *ó mozo, i-á*.

¹³¹⁷ I: *están, prós*.

¹³¹⁸ A, I: *saltan ¿qué*; D: *saltan -¿o qué*.

¹³¹⁹ I: *prima mais*.

¹³²⁰ D, I: *pol-o miudo, pol-o maduro*; D: *e c...*

¹³²¹ D(011): *di-o*; D(097): *di-o*; I: *di o*.

¹³²² D: *cousa c...*

¹³²³ I: *C...*

1419 **Chufas e peidos non custan diñeiros.** (D:098-021,I:112-022). (LeirasGalicia9:568).

1420 **Dendes que o dei, chorei.** (I:221-084).

1421 **Dévedas de m[erda] con m[erda] se pagan** ¹³²⁴. (I:114-063).

1422 **Donde pago, cago** ¹³²⁵. (D:098-020,I:112-021). (LeirasGalicia9:567).

1423 **É millor estar ó pé de quen caga ca de quen racha** ¹³²⁶. (I:221-086).

1424 **Faima borracha que eu cha farei puta** ¹³²⁷. (C:096,D:098-024/140-021,I:112-025/343/026-024).

Ca do mucho vino es la luxuria e todo mal despues. (Hita:296). *Quien te hizo puta? -El vino y la fruta.* (DelicadoF). (NoriegaGM39).

1425 **Gabáchete, cagáchete.** (I:114-056).

1426 **Home alleo nunca é cheo** ¹³²⁸. R:C171/37: *cheio* (I:221-088,R:C171/37,R:C171/42). (VidaGallega30).

1427 **Home de moita lingua todo é merda** ¹³²⁹. (A:021-217,D:096-004,I:111-004,R:C171/42). (Saco).

1428 **Home de moita verba e vaca de moita herva son de merda** ¹³³⁰. (D:098-023,I:112-024,R:C171/42). (NoriegaGM37).

1429 **Home torto e can rabelo pra f[odelo].** ¹³³¹. (A:028-290,D:096-005,I:111-005,R:C171/42).

1430 **Ir mexar e non botar un peido é como unha gaita sen tamborileiro.** (I:220-073).

1431 **Maio sen torbóns é como un home sen collóns** ¹³³². I(056): *como home* (I:220-081/056-092).

1432 **Mais val a cagada de unha vaca que a de cen andoriñas.** D: *golondrinas*; I(348): *vale , ca a de cen* (D:099-039,I:113-039/348). Ver nº 1405. (Lanza118:210).

1433 **Mais vale unha cagada de asnal ca cento de pardal** ¹³³³. A: *unha de asnal*; A, D: *que cento*; I(111): *que cen /cento de* (A:015-157,D:096-003,I:111-003/348). Ver nº 1405.

1434 **Man de barbeiro, cu de muller e narís de can son as tres cousas mais frias que hai** ¹³³⁴. (A:069-743,D:097-010,I:111-010).

1435 **Mexa na cama, caga no lar, cando llo din, bota a chorar** ¹³³⁵. (A:028-293,D:096-006,I:111-006).

1436 **Moito me pesa por ergue-la saia; moito me pesa, mais agora vaia** ¹³³⁶. (I:220-072,R:C171/30).

Mucho me pesa, senora Juana; mucho me pesa, mas empero vaya. (Correas:322). *Mucho me pesa, mas empero vala.* (Correas:322). Variante: *Se sei non ergo a saia, mais*

¹³²⁴ I: *de m..., con m...*

¹³²⁵ D: *pago c...*

¹³²⁶ I: *E, ó pe.*

¹³²⁷ C, D(140), I(026,343): *Fáima*; D(098):

Faim'a, chá farei p...

¹³²⁸ R:C171/37: *alleo*.

¹³²⁹ A, D, I, R:C171/42: *lingua*; D: *todo e m...*

¹³³⁰ D, I, R:C171/42: *herba*; D: *son de m...*

¹³³¹ I: *rabelo pra*; A, R:C171/42, D: *f*; I: *f...*

¹³³² I: *torbons*; I(220): *e*.

¹³³³ D: *unha cag...*

¹³³⁴ A, D, I: *can*; I: *cu*.

¹³³⁵ A, D, I: *din bota*.

¹³³⁶ I, R:C171/30: *erguel-a saia, pesa mais*; R:C171/30: *agora*.

como a erguín, vaia. [Véxase o apartado de fórmulas].

1437 **Moza nova que non empreña, se virgo ten, virgo lle queda** ¹³³⁷. D: *se tiña virgo* (D:100-045,l:113-045).

1438 **Moza rinchadeira, ou puta ou palreira** ¹³³⁸. (D:099-035,l:113-036).

1439 **Muller apurada, puta ou ladra** ¹³³⁹. (B:020-265,C:042,D:097-012,l:111-013/323).

Francés: *Les chambres vides font les sottés dames*. (Estienne:238). *Vide chambre fet folle dame*. (Dáo como do século¹³⁴⁰ XIII). (Lincyl:213). *Vides chambres font femmes folles*. (É o derradeiro modernizado). (Lincyl:158). *Il faut faire de nécessité vertu. Il n'est tant mauvais hoste en la chambre d'un prince, comme d'une femme despitée et pleine de convoitise*. (Estienne:239).

1440 **Muller que de alto fia, o fuso lle cai i-o cu lle asubia** ¹³⁴¹. (D:099-032,l:113-033). (NoriegaBrañegos:79).

1441 **Muller rideira, puta ou peideira**. (l:114-061).

1442 **Muller zalameira, ou puta ou meiga**. (D:099-034,l:113-035).

1443 **Nariz de can e cu de xente nunca está quente** ¹³⁴². (l:220-075).

1444 **O cu mal avezado avergonza o dono no mercado** ¹³⁴³. (E:258-051).

1445 **O fermento i-a pis... ó pouco isca** ¹³⁴⁴. (l:114-062).

1446 **O fillo da puta tira a nai da culpa**. E: *A filla da; I(114-057): nai da disputa* (E:258-052,l:114-058/114-057).

1447 **Ó labrego, tratalo ben, quererlle mal, comerlle o que ten e cagarlle ó portal** ¹³⁴⁵. (B:021a-282,D:099-036,l:113-037).

1448 **O ladrón a negar i-a puta a chorar** ¹³⁴⁶. (l:114-065).

1449 **O que remexe moito na merda fede a ela** ¹³⁴⁷. E: *Quen remexxe* (B:035-417,E:258-055).

1450 **O que se non atreveu, nunca en boa cama dormeu** ¹³⁴⁸. B, D(098), I(112): *O que non se; D(117): durméu; I(370): Quen se* (B:029b,D:098-028/117-045,l:112-029/359). *Quem não arrisca, não petisca*. (Lamenza:238). *Quem nunca se aventurou, nunca perdeu nem ganhou*. (Lamenza:242). *Por medo a pajarrillos no dejes de sembrar mijo*. (Correas:403). *Qui ne risque rien, n'a rien*. (Carneiro). Portugués¹³⁴⁹. Galego: *Ca diz o verbo -ca non semeou / millo quem passarinhos receou*. (Suares:284). Portugués¹³⁵⁰ antergo: *Nom semeou quem passarinhos receou*. (Julio:149). (NoriegaGM37).

1451 **Pau de punta e muller deitada por de leve faltan**. (l:114-064).

¹³³⁷ I: *ten virgo*.

¹³³⁸ I: *rinchadeira ou*.

¹³³⁹ D: *p... ou ladra*.

¹³⁴⁰ *Da-o como do século*.

¹³⁴¹ D, I: *cú, asubia; I: fia*.

¹³⁴² I: *cú, xente, esta*.

¹³⁴³ E: *cú*.

¹³⁴⁴ I: *pis..., o pouco*.

¹³⁴⁵ B, D, I: *Ó labrego tratál-o, ó portal; B, I: -quererlle; B: cagalle; I: -comerlle, ten, -e cagarlle*.

¹³⁴⁶ I: *ladron*.

¹³⁴⁷ E: *merda*.

¹³⁴⁸ D(117): *atreveu; I(370): atreveu*.

¹³⁴⁹ *Portugues*.

¹³⁵⁰ *Portugues*.

1452 **Pra todo fai falla maña, mais pra f[oder] é preciso a gana** ¹³⁵¹. (l:114-054).

1453 **Pra un xordo, un peido: anque o non ouve, chéirao** ¹³⁵². D: *cando o non* (B:033-399,D:100-050).

1454 **Pró tempo que hei de estar no convento, mexo fora e cago dentro** ¹³⁵³. (l:221-089).

1455 **Put a ti, puta tua nai, / puta tamen tua tia, / como non has de ser puta / se naceche en putaria** ¹³⁵⁴? (C:090,l:220-078/341).

Put a la madre y puta la hija, y puta la manta que las cobija. (Correas:413-2^a). *De madre honrada puede salir hija puta; de madre puta nunca hija honrada.* Literatura: *É verdade que un pode / Ser pior ou millor; / Pero vir de bon tronco / Eso sempre foi bo.* (CastroFollas:190).

1456 **Putas e porcas, todas revoltas.** (C:092,D:098-029,I:112-030/341).

Putos y tuertos todos revueltos. (Correas:414). (NoriegaGM37).

1457 **Quen bebe o viño do arreeiro, pága co conto ou con diñeiro** ¹³⁵⁵. B: *A que bebe*; B, D, I(113): *arreeiro, con o* (B:026a-331,D:100-041,l:113-042/365).

La mujer que toma, su cuerpo vende. Catalán¹³⁵⁶: *La dòna que pren, son cos ven.* (Núñez:123).

1458 **Quen bo peido bota, no cu se estreve** ¹³⁵⁷. (B:040-458,E:259-060).

¹³⁵¹ I: *pra f... é.*

¹³⁵² B: *peido*; D, I: *peido*; *cheiro*; D: *xordo un, ouvo.*

¹³⁵³ I: *Pró.*

¹³⁵⁴ C, I(220): *nai, -puta, tia, -como, puta -se.*

¹³⁵⁵ I(113): *arreeiro paga o*; I(365): *arreeiro paga-o.*

¹³⁵⁶ *Catalan.*

¹³⁵⁷ B, E: *bota no cú.*

1459 **Quen come doce, caga acedo.** (l:221-085).

1460 **Quen é dono dos beixos é dono dos peidos.** (l:221-090).

1461 **Quen moito se abaixa, o cu se lle ve** ¹³⁵⁸. (l:114-055). (Varte. nº 2049).

1462 **Quen non rouba e non f[ode] é porque non pode** ¹³⁵⁹. (l:114-051).

1463 **Quen se deita con rapaces amañece mexado** ¹³⁶⁰. D: *amañece mollado*; E: *érguese mexado* (B:035a-419,D:100-046,E:258-056,l:113-046).

1464 **Quen ten cu ten medo** ¹³⁶¹. D(154): *O que ten cú* (A:038-407,B:038a-442/041a-465,D:096-008/154-127,l:111-008/152-251). (Lanza118:210).

1465 **Quen ten dous non é mono.** (l:220-070). dous (cornos).

1466 **Ser puta e non ganar nada, é millor ser muller honrada.** D(100): *mellor*; D(118): *nada, val mais ser* (D:100-047/118-055,l:113-047). (Lanza118:210).

1467 **Vaca cagada, vaca preñada.** (B:039a-452,l:221-091).

1468 **Val mais ter que desexar.** B, E, I: *desear* (B:028b,D:099-040,E:239-035,l:113-041/199-036).

Mieux vaut avoir qu'espoir d'avoir. (Hachette1902:41). (répica: *merda no teu paladar*). (Lanza118:210).

¹³⁵⁸ I: *abaixa o cú.*

¹³⁵⁹ I: *e non f...*

¹³⁶⁰ E: *rapaces*.

¹³⁶¹ A, B(038), D, I: *cú*; A, D(096): *cú*; B(041): *cu*.

2.1.1.13. XEOGRÁFICOS.
TOPOGRÁFICOS, TOPOFÓBICOS,
AGRARIOS, METEOROLÓXICOS,
XENOFÓBICOS,
TOPOMETEOROGRÁFICOS,
GABANCEIROS

[Nota dos editores. V. tamén 2.3.11. e 2.4.1.].

1469 **'Ten-quen-ten' di a campá de Quende** ¹³⁶². I: *din as campanas* (D:125-043,l:117-044).
(NoriegaBrañegos:104).

1470 **'Val-quen-ten' din as campás de Toén** ¹³⁶³. A: *'Val quen ten', as campás*; I: *campanas* (A:045-484,D:122-010,l:115-010).

[Nota dos editores. Corriximos *Troén*, que nos parece erro manifesto].

1471 **A Cruña rabuña** ¹³⁶⁴. (B:019a-257,D:123-025,F:63,l:116-025).

1472 **Agudos os de Valiño, que cortan o aire co fouciño** ¹³⁶⁵. (D:124-031,l:117-032).
(LeirasGalicia9:565).

1473 **Andar todo o mundo e morrer en Lugo.** (A:065-699,D:123-020,l:116-020).

1474 **Asturiano, ou tolo ou vano ou mal cristiano** ¹³⁶⁶. (l:120-086).

1475 **Besta luguesa, muller coruñesa e home pontevedrés líbrenos Dios de todos tres** ¹³⁶⁷. D: *De besta luguesa, de muller coruñesa e de home pontevedrés, librenos Dios dos tres* (D:126-050,l:118-051).
(Pedret).

1476 **Bestas en pelo hainas en Monterroso** ¹³⁶⁸. (A:049-523,D:122-015,l:116-015).

1477 **Bois de Pias, vacas de Frades e mulleres de Gargamala Dios mos tire da miña besada** ¹³⁶⁹. (B:021a-279,D:123-028,l:116-028).

[Nota dos editores. Supoñemos que se refire a Pias de Pontearreas, Gargamala de Mondariz e Frades de Salvaterra de Miño, todos concellos próximos ó de Pazos de Borbén, onde se sitúa a parroquia de Moscoso].

1478 **Cando chove e fai sol, vai o diaño pró Ferrol cargado de tenedores pra espichar os homes** ¹³⁷⁰. D, I: *demo, nos homes* (A:037-392,D:121-007,l:115-007).

1479 **Cando fores a Torbeo, leva pan no seo** ¹³⁷¹. A: *leva o pan* (A:031-328,D:121-005,l:115-005).

1480 **Cando hai fame en Vela, haina en toda a terra.** (l:120-084b). Vela (Soutomaior).

1481 **Cando hai fartura en Salvaterra, hai fame en toda a terra** ¹³⁷². (l:120-085).
(Din así¹³⁷³ os de Budiño).

1482 **Cando hai viño no Ribeiro, hai alegría e diñeiro.** (D:090-150,l:118-060).
(NoriegaGM39).

1483 **Cando venta de Amoedo, non para can nin gato nin raposa no penedo** ¹³⁷⁴. (D:126-058,l:118-059).

¹³⁶² D: *dia a campá, Quende.*

¹³⁶³ I: *Val-quen-ten, Troen; A, D: ten', Troén.*

¹³⁶⁴ B, F: *Cruña.*

¹³⁶⁵ D: *fouciño.*

¹³⁶⁶ I: *toló, ou vano.*

¹³⁶⁷ D, I: *pontevedrés.*

¹³⁶⁸ A, D, I: *pelo.*; A: *háinas.*

¹³⁶⁹ B: *Pias*; B, D, I: *Gargamala.*

¹³⁷⁰ D: *sol, -vai*; D, I: *-cargado de tenedores*; I: *sol -vai*; A, D, I: *pró.*

¹³⁷¹ A, D, I: *Tarbeo.*

¹³⁷² I: *Salvaterra hai.*

¹³⁷³ *así.*

¹³⁷⁴ D, I: *Amoedo non*; D: *gato.*

(din os de Aranza, Soutomaior).

1484 **De Arroxo nin gado nin xente, que hastra os cochos roen as portas** ¹³⁷⁵. (D:125-042,I:117-043).

(NoriegaBrañegos:100).

1485 **De Avión, boi si, home non** ¹³⁷⁶. (D:127-060,I:118-061).

1486 **De baixo, pouco; de riba, nada e librenos Dios do da Cabrafanada** ¹³⁷⁷. (I:120-082).
(O vento). (Noroeste).

1487 **De Budiño, nin boa xente nin bo porco nin bo viño** ¹³⁷⁸. (I:119-066).

1488 **De Caroi nin bo home nin bo boi**. (I:120-087).
Caroi (Cotobade).

1489 **De español de pelo roxo e de francés de pelo negro librate como do demo** ¹³⁷⁹. (D:126-055,I:118-056).
(LeirasGalicia9:567).

1490 **De Lugo, nin bo home nin bo burro** ¹³⁸⁰. (B:022-285,D:124-029,I:116-029).

1491 **De Lugo nin boa besta nin bo burro, pro montadores os millores** ¹³⁸¹. (D:124-030,I:116-030).
(LeirasGalicia9:567).

1492 **De Meira, tropa lixeira**. (D:125-048,I:118-048).
(Lanza118:208).

1493 **De Mirón, cada veciño seu ladrón** ¹³⁸². C, I(322): *En Miron* (C:039,D:127-062,I:118-063/322).

S. *Martinho de Leitões, trinta fregueses e vintinove ladrões*. (Braga:425). *En Bahaón, en cada casa un ladrón*. (En todos los lugares de este consonante dicen lo mismo) (Correas:185). *En Malagón en cada casa un ladrón*. Y en Piedrabuena, en cada casa una docena. (Son pueblos de la provincia de Ciudad Real. La segunda parte suelen decirla los de Malagón a los de Piedrabuena devolviéndoles mejorado el requiebro). (RMarín12600:127-2ª). Os nosos tamén non ten senso xenófobo, son prosmeiros i-aprovéitanse¹³⁸³ da toada dos nomes pra se riren a custa dos veciños.

1494 **De Puga quen poider fuga** ¹³⁸⁴. (A:027-280,D:121-004,I:115-004).

De Puga (Orense) quien pudiere, emprenda la fuga. (RMarín21000:123).

1495 **De Vilán nin bo home nin bo can** ¹³⁸⁵. (D:127-061,I:118-062).

1496 **De Xeve, un; de Bora, ningún** ¹³⁸⁶. (B:021a-278,D:123-027,I:116-027).

1497 **Dous de Xeve e un de Bora botan o amo fóra da obra** ¹³⁸⁷. B: *botan o amo da obra pra fora* (B:021a-277,D:123-026,I:116-026).

1498 **En Ares, non te pares; / en Redes, non te quedas / i-en Camouco, para pouco**. (I:119-071).
Antonímicos do nº 1546 e 1547 os primeiros, i-o derradeiro confson. do nº 1537.

¹³⁷⁵ D: *Arróxo*.

¹³⁷⁶ D, I: *Avion*.

¹³⁷⁷ I: *nada*;

¹³⁷⁸ I: *Budiño nin, xente, nin bo porco*..

¹³⁷⁹ D, I: *negro*..

¹³⁸⁰ D: *home*;; I: *Lugo nin*.

¹³⁸¹ D, I: *pró*; D: *Lugo*., *besta*., *burro*;;

¹³⁸² C, D, I: *Miron*; D: *Miron cada*; D, I(322): *ladron*.

¹³⁸³ *tamen, aporvéitanse*.

¹³⁸⁴ A, D, I: *Puga*..

¹³⁸⁵ D: *Vilan*.

¹³⁸⁶ B, D, I: *Xebe*; B: *un*;; D, I: *ningun*.

¹³⁸⁷ B, D, I: *Xebe*; D, I: *Bora*., *fora*.

1499 **En Cabarcos capan os gatos; en Vilanova bótanos fora, gaxe! gatiño, pra cas de tua dona** ¹³⁸⁸. D: *gache! gatiño pra cas tua dona* (D:124-032,l:117-033).

(LeirasGalicia9:567).

1500 **En Labrada canto din hoxe, mañán non é nada** ¹³⁸⁹. I(376): *En Mallada*, (D:124-033,l:117-034/376).

É como os da Mealhada, que o que dizen á noite, pela manhan não é nada. (Amaral). (LeirasGalicia9:568).

1501 **En Lugo nin boa albarda nin bo burro, pro montadores, dos milleros** ¹³⁹⁰. D: *pero* (D:126-052,l:118-053).

(NoriegaGM40).

1502 **En Mañón cada casa seu ladrón, méno-los Penabades que son os fillos i-os padres** ¹³⁹¹. I(119): *que o son* (C:039,l:119-077/322).

Ver nº 1493. (NoriegaMondoñedo).

1503 **En Meira nin boa besta nin boa feira** ¹³⁹². (D:125-047,l:117-047).

(Lanza118:208).

1504 **En Mivedo bebe e está quedo** ¹³⁹³. (A:075-035,D:123-021,l:116-021).

1505 **En Paredes non te quedas.** (l:119-065).

(Paredes-Pontareas).

1506 **En Pontareas pon a capa onde a veas que, se a deixas atrás, non**

a verás mais ¹³⁹⁴. I(120): *donde* (C:036,l:120-078/321).

Este refrán nada ten de ofensivo pra vila devandita pois non é senón unha adaitazón, pouco eufónica por certo, dos que se seguen [os casteláns]¹³⁹⁵.

Castelán¹³⁹⁶: *En aldeas, pon la capa do la veas. (Lo mismo en otras acabadas en as)* (Correas:184). *En Beas (Huelva), pon la capa donde la veas; y que la veas que no la veas, sin media te quedas.* (Rmarín12600:121). Comenta este refrán¹³⁹⁷ narrando un contíño. *En Corte de Peleas (Badajoz), pon tu capa donde la veas. Como en todos los pueblos de esta consonancia: Aleas, Beas, Breas, Puenteareas, etc.* (RMarín12600:122-2^a).

1507 **En Trabada, pouco ou nada, tres zamelos na presada** ¹³⁹⁸. (D:124-034,l:117-035).

(LeirasGalicia9:568).

1508 **En Untes bebe e non preguntes.** (A:026-272,D:121-003,l:115-003).

1509 **España é unha eira, Portugal unha peneira.** (l:119-075).

1510 **Fidalgos do Valedouro, farfulla solo.** (D:124-036,l:117-037).

(LeirasGalicia9:568).

1511 **Fun a Marín; tal fun, tal vin** ¹³⁹⁹. (A:057-610,C:094,D:122-017,l:116-017/120-084/349).

Fuíme a palacio; fuí bestia y vine asno. (RMarín21000:207-2^a). *Quien bestia va a Roma, bestia se torna.*

¹³⁸⁸ D: *gatos*;; I: *os gato*;; D, I: *gatiño pra*.

¹³⁸⁹ D, I(117): *hoxe mañan*; I(117): *Labrada*;; D, I: *mañan*.

¹³⁹⁰ D: *Lugo*,, *albarda*,, *burro*;;

¹³⁹¹ I(322): *Mañon, ladron*; C, I(119): *Penabades*; C, I: *menol-os*.

¹³⁹² I: *Meira*,,

¹³⁹³ A, D, I: *Mivedo*,,

¹³⁹⁴ C: *Pontaréas*; C, I: *veas, que se*; I: *non-a*; I(120): *atrás non-a*.

¹³⁹⁵ *pra, senon, adaitazon, eufonica.*

¹³⁹⁶ *Castelan.*

¹³⁹⁷ *refran.*

¹³⁹⁸ D, I: *Trabada pouco.*

¹³⁹⁹ A, C, I: *Marin*; A, C, I(116): *Marin*;; D: *Marín*;; I(120): *fun tal*. Este refrán aparece no número 17 e non no 4 como se indica en I:349.

- (RMarín21000:392). *Qui beste va á Romme, tel en retourne.* (siglo XVI). (RMarín21000:392).
- 1512 **Fun a Vigo por ver Cangas.** (l:120-083).
- 1513 **Gargamala, se a terra é boa, a xente lle gana** ¹⁴⁰⁰. (B:022-288,D:123-023,l:116-023).
(Réplica ó¹⁴⁰¹ nº 1514).
- 1514 **Gargamala, terra boa e xente mala.** (A:075-041,D:123-022,l:116-022).
- 1515 **Home de Lugo, muller de Melide, besta da Cruña e can de Furelos, de todos eles Dios che me libre como dos demos** ¹⁴⁰².
R:C171/42: *Melide e can de Furelos, de todos eles nos libre Dios como* (D:126-051,l:118-052,R:C171/42).
(Pedret).
- 1516 **Mazáns, troitas e muller, de Vilanova, se pode ser** ¹⁴⁰³. D: *si pode* (D:124-037,l:117-039).
(LeirasGalicia9:569).
- 1517 **Mentres auga leve o Miño, no Riveiro non falta viño.** (l:120-080).
(Suárez:284).
- 1518 **Millo en Louro e Tal, fame xeral.** A: *xeneral* (A:070-753,D:045-061/126-057,l:118-058/372).
(Muros). Louro e Tal son aldeias do concello de Muros, e son secanas. Cando a anada do millo é boa alí é porque o ano é moi choivoso e isto faille dano as terras húmedas dos arredores; velahí¹⁴⁰⁴ o orixe do refrán.
- 1519 **Na Lama xanta e vaite** ¹⁴⁰⁵. A, D: *Os da Lama*; A: *'xanta e vaite'*; D: *-Xante e vaite* (A:047-503,D:122-014,l:115-014).
- 1520 **O diñeiro da Habana pouco costa e pouco dura** ¹⁴⁰⁶. (A:061-654,D:123-019,l:116-019).
- 1521 **O Miño separa o que naceu xunto.** (R:C171/29).
- 1522 **O que foi a Portugal perdeu o lugar.** –Réplica. *O que foi e volveu non o perdeu* ¹⁴⁰⁷. (B:015b,D:123-024,l:116-024).
Foi ao vento, -Perdeu o assento. (Vasconcellos:5). *Quien fué a Sevilla perdió la silla.* (Bailly:276). *Qui va a la chasse perd sa place.* (Hachette1902:26).
- 1523 **O que pasou a Marola pasou a mar toda** ¹⁴⁰⁸. (A:004-039,D:121-002,l:115-002).
- 1524 **O Sil dá a i-auga i-o Miño leva a fama** ¹⁴⁰⁹. B(008b), D: *Sil trae*; B(024a): *O Miño leva a fama i-o Sil a auga*; R:C171/29: *O Miño da o nome i-o Sil a i-auga*. (B:024a-305/008b,D:126-053,l:118-054/328,R:C171/29).
O Douro leva as augas, o Tejo as nomeadas. (Payares:391). *Duero tiene la fama, y Pisuerga lleva el agua.* (Correas:168). *El Tajo tiene la fama, y Guadila lleva el agua.* (RMarín21000:172).
- 1525 **Os viláns caldeláns, des que non teñen que comer, lamben as**

¹⁴⁰⁰ I: *boa a*.

¹⁴⁰¹ *ô*.

¹⁴⁰² D, I: *-besta, -de todos, -como*.

¹⁴⁰³ D, I: *Mazans*.

¹⁴⁰⁴ *vel-ahí*.

¹⁴⁰⁵ I: *Lama*.

¹⁴⁰⁶ A, D, I: *Habana*.

¹⁴⁰⁷ B: *Portugal*, *lugar* -O; I: *lugar*. *O, non-o*.
Réplica: *O que foi e volveu non-o perdeu*.

¹⁴⁰⁸ A, D, I: *Marola*.

¹⁴⁰⁹ I(118): *da*; B(008b), D: *auga*; B(008b), D, I: *i-ô*.

- mans** ¹⁴¹⁰. A, D: *villaos* (A:058-625,D:122-018,I:116-018).
- 1526 **Padróns, catorce veciños e quince ladróns** ¹⁴¹¹. (C:039,I:120-079/322).
Ver nº1493.
- 1527 **Pontevedra, Pontevedra, quen te vira non te dera** ¹⁴¹². (B:042a-450,I:119-068).
- 1528 **Pra carne, pan e viño, o Carballiño** ¹⁴¹³. (D:126-056,I:118-057).
- 1529 **Quen é burro tanto é aquí como en Lugo** ¹⁴¹⁴. (I:116-031).
- 1530 **Quen fixo a Lugo, fixo Astorga e a ponte de Cigarrosa e levou unha pedra no capelo con que fixo o Coronatelo** ¹⁴¹⁵. A: *fez a Lugo fez a Astorga e ponte, con que fez a Coronatelo*; D: *fes a Lugo fixo , a Coronatelo* (A:034-365,D:121-006,I:115-006).
(Murguía:576), (Saco:279) e
(Correas:421). Parece ser castelán¹⁴¹⁶.
- 1531 **Quen perder amigo na Ribeira, non tome canseira.** (I:119-064b).
- 1532 **Quen ten, val, din as campanas de Rendal.** (I:119-070).
- 1533 **Quen ten, val; quen ten, ten, val; din as campanas de Amiudal** ¹⁴¹⁷. (I:120-081).
(Lamas).
- 1534 **Quen vai a Santiago e non vai a Padrón, ou fai romaria ou non** ¹⁴¹⁸. (I:119-067).
- 1535 **Roma e Pavia non se fixeno nun día** ¹⁴¹⁹. D: *se fixeron* (D:124-038,E:204-074,I:119-064a).
Repetizón do nº 1536. (NoriegaGM39).
- 1536 **Roma e Pavia, non se fixeron nun día** ¹⁴²⁰. E: *fixeno* (D:124-038,E:204-074,I:117-038).
(NoriegaGM39).
- 1537 **Se algún día vas por Camouco, párate pouco** ¹⁴²¹. (D:125-041,I:117-042).
(NoriegaGM41).
[Nota dos editores. Ver refrán nº 1498].
- 1538 **Se vas pra Camba leva pan na manga** ¹⁴²². (A:038-408,D:121-008,I:115-008).
- 1539 **Tarazona é bo pano, pro Segovia é millor** ¹⁴²³. (I:119-076).
- 1540 **Terra por terra, Barciademera; millor por millor, o val de Miñor** ¹⁴²⁴. A: *vale de Miñor*; D: *o vale de Miñor*; C, I(323): *Val de Miñor* (A:045-486,C:041,D:122-011,I:115-011/323).
Vega por vega, de Hita a Talavera. (Correas:501-1ª). *Vega por vega, de Moncayo a Tudela.* (Correas:501-1ª). *Ciudad por ciudad, Lisboa de Portugal.* (Correas:114-1ª). *Rincón por rincón, Calatayud en Aragón.* (Núñez:179).
-
- ¹⁴¹⁰ A, D, I: *caldelans, desque*; A: *comer*; I: *vilans*.
- ¹⁴¹¹ I: *Padrons*; I(322): *ladrons*.
- ¹⁴¹² I: *¡Pontevedra! ¡Pontevedra! -Quen te vira,*.
- ¹⁴¹³ D: *viño*..
- ¹⁴¹⁴ I: *aquí*.
- ¹⁴¹⁵ A, I: *Cigarrosa*.; A: *capelo*.; D, I: *Astorga*.; I: *Lugo fixo*.
- ¹⁴¹⁶ *castelan*.
- ¹⁴¹⁷ I: *tén, val, quen tén, tén*.
-
- ¹⁴¹⁸ I: *romaria*..
- ¹⁴¹⁹ I: *Pavía*; D, E, I: *, non se, n-un*.
- ¹⁴²⁰ D, E: *n-un*; I: *Pavía*.
- ¹⁴²¹ D, I: *algún*; D: *Canóuco*.
- ¹⁴²² A: *Camba*.; D, I: *Camba*..
- ¹⁴²³ I: *pró*.
- ¹⁴²⁴ C: *Barciademra*.; A: *millos, por millor*.

1541 Terra por terra, Barciademera; terrón por terrón, val de Avión

¹⁴²⁵. A: *Barcia de Mera* (A:075-040,C:041,D:122-012,I:115-012/323). Ver nº 1540.

1542 Tóquell'as carroucoeirás a quen diga mal de Moreiras ¹⁴²⁶. A: *caroucoeirás*, (A:050-540,D:122-016,I:116-016).

[Nota dos editores. Supoñemos, pero non aseguramos, que *carroucoeirás* está por *carrouceiras*, que ofrecen outros refraneiros, e que intepretamos tal como as define Carré: "Conchas cóncavas de la vieira que se usan popularmente como instrumento, rascando las aristas que tienen fuerte y rápidamente, una contra otra, para acompañar cantares de rueda?"].

1543 Unha manta ó lombo i-un pau na mau, caldelau ¹⁴²⁷. (D:125-044,I:118-050). (RiscoCastro:21).

1544 Xente de Noia, campana de coiro e tocan á misa cun corno ¹⁴²⁸. R:C171/37: *coiro, tocan* (I:120-088,R:C171/37). (VidaGallega30).

1545 Zapato burgués, besta d'andadura e amigo cruñés pouco duran todos tres ¹⁴²⁹. (I:119-069).

1546 ¿Como has d'ir por Ares sin que te pares ¹⁴³⁰? I: *has de ir, sen que* (D:125-039,I:117-040).

¹⁴²⁵ D: *por terra*; C: *Barciademera*; A: *Barcia de Mera, terron por terron*; I(323): *por terron*; A, C, D, I(323): *Val*; I: *Avion*.

¹⁴²⁶ A: *Toquell'as*; D: *carroucoeirás*; I: *Tóquellas*.

¹⁴²⁷ D, I: *ó lombo, mau -caldelau*.

¹⁴²⁸ R:C171/37: *á misa*; R:C171/37, I: *c-un*.

¹⁴²⁹ I: *cruñés,, trés*.

¹⁴³⁰ D, I: *Ares*.

(NoriegaGM41).

[Nota dos editores. Ver refrán nº 1498].

1547 ¿Como has d'ir por Redes sin que te quedés? I: *has de ir, sen que* (D:125-040,I:117-041). (NoriegaGM41).

[Nota dos editores. Ver refrán nº 1498].

1548 ¿Es de Arante? O demo que te levante ¹⁴³¹. (D:125-046,I:117-046). (Lanza118:207).

2.1.1.14. SUPERSTICIOSOS. CRENDEIROS, DEMONÍACOS, DE SORTE, ACIAGOS

1549 A quen Dios quere ben, o vento lle apaña a leña ¹⁴³². (A:022-226,E:190-005,I:123-005).

1550 A San Andrés de Teixido, ou morto ou vivo ¹⁴³³. (A:018-188,E:190-004,I:123-004).

1551 A sorte tanto anda como desanda. (A:075-034,E:192-021,I:124-027).

1552 A vara de sanguíño leva o gando por mal camiño. (E:194-044).

1553 Anos de perda non son de ganancia. (E:193-039,I:123-008).

1554 Ás tres cai a ves ¹⁴³⁴. (A:032-340,E:190-009,I:123-010).

1555 Atrás do apedrexado corren as pedras ¹⁴³⁵. (I:124-022).

¹⁴³¹ D: *És*.

¹⁴³² E: *ben*.

¹⁴³³ A: *san*; E: *Andres*.

¹⁴³⁴ A, E: *As*; A, E, I: *vés*; E: *tres*; I: *Ás*.

¹⁴³⁵ I: *A tras do*.

1556 **Cabalo que ha de ir á guerra non o aborta sua nai** ¹⁴³⁶. (I:127-071).

(RiscoMelide:464).

1557 **Cando Dio-lo asinalou, algo lle achou** ¹⁴³⁷. (I:126-054).

1558 **Cando mexa o can, diñeiro na man.** (I:126-067).

(Dise¹⁴³⁸ cando un can ven mexar diante de unha persoa).

1559 **Cando os cans ladran, algo ventan.** (A:070-749,E:191-020,I:124-026).

1560 **Compañía de tres, o demo a fes.** I(172): *el demo la fez* (I:126-064/172-021).

(Correas:122-1º dá¹⁴³⁹ como galego, mais trae os artigos castelanizados).

1561 **De home coxo e can rabelo arrenego como do demo** ¹⁴⁴⁰. (I:126-053).

(Varte. en Melide do nº 1562).

1562 **De home coxo e can rabelo librenos Dios como do demo** ¹⁴⁴¹.

A, E(191): *De coxo e can rabelo*;

E(193): *librate deles como do demo*;

(A:062-670,E:191-018/193-033,I:124-020).

(NoriegaGM41).

1563 **Dio-los fixo i-o demo os axuntou** ¹⁴⁴². (I:126-055).

1564 **Do luns pró martes hai poucas artes** ¹⁴⁴³. (B:006a-128,E:192-023,I:124-030).

¹⁴³⁶ I: *non-o*.

¹⁴³⁷ I: *Diol-o*.

¹⁴³⁸ *Dise*.

¹⁴³⁹ *da-o*.

¹⁴⁴⁰ I: *rabelo*.

¹⁴⁴¹ A, E, I: *rabelo*; A, E(191): *librenos*.

¹⁴⁴² I: *Diol-os, i-ó*.

¹⁴⁴³ B, E, I: *pró Martes*; B, E: *Luns*; E, I: *Martes*.

1565 **En martes non te cases nin te embarques nin o teu porquín mates** ¹⁴⁴⁴. (A:067-714,E:191-019,I:124-025/384).

À terça feira não cases a filha, nem urdas a teia. (Vasconcellos:4).

1566 **Gaiola feita, paxaro morto** ¹⁴⁴⁵. (I:123-015/371).

Jaula hecha, pájara muerta.

(RMarin21000:227). Catalán¹⁴⁴⁶:

Quan es fet lo colomar, lo colom es mort. (RMarin21000:227).

1567 **Hai galáns con fortuna e hai galáns sen ningunha** ¹⁴⁴⁷. A: *sin* (A:015-153,E:190-003,I:123-003).

1568 **Librate da maldizón, cal a merezas, cal non** ¹⁴⁴⁸. (B:022a-290,E:176-068,I:125-044,R:C171/42).

1569 **Luas, duas mil; e non veña a de abril** ¹⁴⁴⁹. (A:008-083,D:040-005,E:193-038,I:125-043,R:C171/42).

1570 **Luns, di a sabedoria, tal a mañán tal o día** ¹⁴⁵⁰. B: *sabiduria* (B:032-394,I:126-057,R:C171/42).

1571 **Muller que asubía e galiña que canta com'o capón, na miña casa, non** ¹⁴⁵¹. D, I(125): *como o* (D:117-043,E:192-029,I:125-034/133-077). (NoriegaGM37).

1572 **Na casa do que xura todo é desventura** ¹⁴⁵². (A:005-051,E:190-001,I:123-001).

¹⁴⁴⁴ A, E, I: *Martes, embarques*; I(384): *cases*.

¹⁴⁴⁵ I(123): *feita paxaro*.

¹⁴⁴⁶ *Catalan*.

¹⁴⁴⁷ A, E, I: *Hai galans, hai galans*.

¹⁴⁴⁸ B, E: *nón*; R:C171/42: *maldizón, merezas*.

¹⁴⁴⁹ A: *mil, é*; A, D, E, I, R:C171/42: *Luas duas*;

D, E, I, R:C171/42: *mil e*.

¹⁴⁵⁰ B: *mañan*; I: *dí a sabedoria*; R:C171/42: *mañan*.

¹⁴⁵¹ D, I: *asubia*; E: *com'ó*; I(125): *nón*.

¹⁴⁵² I, A: *xura*.

1573 Neste mundo vesme andar, no outro non me verás penar ¹⁴⁵³. B: *mais no outro* (B:021a-284,E:192-028,I:125-033,R:C171/29).

(Rebordelo). (Sociedad Arqueológica Pontevedra).

1574 Nin bo coxo nin bo noxo ¹⁴⁵⁴. (A:049-530,E:191-014,I:124-019).

1575 Nin bo Pedro nin bo can negro ¹⁴⁵⁵. (A:015-158,D:144-020,I:125-047).

1576 Nino feito, pega morta ¹⁴⁵⁶. I(123-014), E: *pega morta /paxaro morto* (A:037-397,B:013b,E:191-011,I:123-013/123-014).

Asturias: *A jaula nueva, pájaro muerto. La casa compuesta, la muerte a la puerta.* (Cabal:11-12).

1577 No xoves da Ascensión se a paxariña abala os ovos quedánlle grolos. (I:126-050).

1578 Nunca vén unha sen outra ¹⁴⁵⁷. (A:022-233/064-691,E:190-006,I:123-006).

1579 Ó branco, todo me espanto; ó negro, todo me achego ¹⁴⁵⁸. B, I(126): *Ó negro, todo me achego; ó branco, todo me espanto.* (B:041a-457,E:194-043,I:125-046/126-058).

1580 O demo ós seus quer ¹⁴⁵⁹. E: *quere* (A:061-652,E:191-017,I:124-024).

1581 O que boa sorte ten, a Dios lla agradece ¹⁴⁶⁰. E: *Quen boa* (E:192-024,I:124-028).

1582 O que boa sorte ten, na galiña o ha de ver ¹⁴⁶¹. (A:011-113,D:077-017,E:190-002,I:123-002).

1583 O que co demo as faga, co demo as paga. (I:126-061).

1584 O que de noite asubia, polo deño pia ¹⁴⁶². (I:126-060). Muros.

1585 O que é de Dios non o leva o demo ¹⁴⁶³. (B:015a-214,E:192-025,I:124-031).

1586 O que é do demo, o demo o leva ¹⁴⁶⁴. (C:048,I:126-063/325).

Ce quit est venu de pille pille, s'en va de tire tire. (Estienne:221). *Du diable vint, au diable retourna.* (Estienne:221).

1587 O que neste mundo fai mofa, no outro foza. (D:157-161,E:193-032,I:125-038). (NoriegaGM40).

1588 O que neste mundo fai risa, no outro toca a chifra. I(125-036): *risa, no outro queímanlle a camisa;* E: *risa, no outro queímanlle a camisa/toca a chifra* (D:157-160,E:192-031,I:125-037/125-036). (NoriegaGM40).

1589 O que salva é a fe e non o pau de barca ¹⁴⁶⁵. A, E: *non é o, da barca* (A:076-046,E:192-022,I:124-029).

1590 O que se alegra co mal do veciño, venlle o seu polo camiño ¹⁴⁶⁶. A: *do mal, xa lle ven o seu;* E: *contenta co mal* (A:029-302,E:190-008,I:123-009).

¹⁴⁵³ B, I: *vésme*; E: *veras*.

¹⁴⁵⁴ A, I: *coxo*, .

¹⁴⁵⁵ A, I: *Pedro*.

¹⁴⁵⁶ I(123-013), E: *feito pega*; E: *feito paxaro morto*.

¹⁴⁵⁷ A, E, I: *ven*.

¹⁴⁵⁸ E, I: *Ó branco, ó negro*.

¹⁴⁵⁹ A: *os seus*; E, I: *ós seus*.

¹⁴⁶⁰ E, I: *ten a*.

¹⁴⁶¹ I: *ten na*.

¹⁴⁶² I: *asubia, pol-o*.

¹⁴⁶³ E, I: *non-o*.

¹⁴⁶⁴ C: *demo o demo*.

¹⁴⁶⁵ A, E, I: *fê*.

¹⁴⁶⁶ A, E, I: *pol-o*; A: *veciño*; E: *venlle*.

- 1591 **O vintedous de xaneiro, san Vicente Ferreiro, quen traballa neste dia fai da casa un pardiño**¹⁴⁶⁷. I: *vinte de xaneiro, dia de S. Vicente, fai da sua casa* (E:193-042,I:125-045).
- 1592 **Pedro, nin querelo nin temelo, mais é bo na casa telo**¹⁴⁶⁸. (B:018-249,E:192-026,I:124-032).
- 1593 **Poucas son as malas fadas.** (A:034-355,E:191-010/193-040,I:123-011).
- 1594 **Pouco dura a fortuna dun probe.** (E:193-041,I:123-012/174-026)¹⁴⁶⁹.
(Dino¹⁴⁷⁰ os xogadores de dominó cando lle obrigan a xogar unha chave).
- 1595 **Quen co demo anda, o boi se ll'esmanda**¹⁴⁷¹. E, I: *lle esmanda* (A:047-500,E:191-013,I:124-018).
- 1596 **Quen non vai unha ves na vida ó san Andrés, despois de morto vai tres**¹⁴⁷². (I:127-068).
- 1597 **Relox e campana, morte na semana**¹⁴⁷³. (I:126-059).
Muros.
- 1598 **San Andrés de Teixido do morto fai vivo**¹⁴⁷⁴. (E:192-030,I:125-035).
(NoriegaGM39).
- 1599 **Se ouvires as tres misas de Nadal, ninguén che fará mal**¹⁴⁷⁵. (I:127-069).
- 1600 **Si te morde a donicela, busca viño e busca vela, que mañán che darán terra**¹⁴⁷⁶. (I:126-051).
(Rodríguez:112).
- 1601 **Si te morde un alacrán, busca viño e busca pan, que mañán te enterrarán**¹⁴⁷⁷. (I:126-052).
Ver nº 1600.
- 1602 **Touca negra non saca ánima de pena**¹⁴⁷⁸. (E:193-035,I:125-040).
(NoriegaBrañegos:100).
- 1603 **Tras do probe sempre anda o demo coa fouce amolada**¹⁴⁷⁹. A: *con a fouce* (A:052-557,E:191-016,I:124-023).
- 1604 **Unha desgracia nunca vén soila**¹⁴⁸⁰. (E:190-007,I:123-007).
- 1605 **Van pés onde fadas tes**¹⁴⁸¹. (E:193-037,I:125-042).
- 1606 **Xaula feita, páxaro morto**¹⁴⁸². B(013b2): *Gaiola feita*; B(013b2), I(124): *paxaro* (B:013b,E:213-058,I:124-016/071-069).
Ver nº 1576. (Lanza118:210).
- 1607 **¡O diaño ten cara de coello!** (A:067-719,D:152-097,I:125-048).

¹⁴⁶⁷ E, I: *S. Vicente; I: Ferreiro (sic) quen*. Parece unha galeguización de san Vicente Ferrer (que se celebra o 5 de abril), pero a data que dá corresponde á celebración de san Vicente de Zaragoza.

¹⁴⁶⁸ B, E, I: *querel-o, tel-o*; B: *tomel-o*; E, I: *temel-o*; B: *querel-o*,; I: *Pedro nin*.

¹⁴⁶⁹ E, I: *de un*.

¹⁴⁷⁰ *dino*.

¹⁴⁷¹ A: *c'o*; E: *anda o*.

¹⁴⁷² I: *vés, ó San*.

¹⁴⁷³ I: *Relóx*.

¹⁴⁷⁴ E: *Teixido*,; I: *Andres*.

¹⁴⁷⁵ I: *ninguen, fara*.

¹⁴⁷⁶ I: *donicela / busca, vela, / que*.

¹⁴⁷⁷ I: *alacrán / busca, pan, / que, enterrarán*.

¹⁴⁷⁸ E: *negra*,.

¹⁴⁷⁹ E, I: *co a fouce*.

¹⁴⁸⁰ E, I: *ven*.

¹⁴⁸¹ E: *pés*,.

¹⁴⁸² B(013b2): *feita paxáro*.

2.1.1.15. AMOR. NAMORO, MALICIAS, MULLERES, CASAMENTO, FAMILIA

1608 **A 'masa' moita pantasma casa.**
(D:119-071,I:133-068).

1609 **A boa vida fai a nena garrida.**
F: *moza garrida* (D:117-046,F:14,I:131-044).
(NoriegaGM39).

1610 **A casa, a cama i-a muller, canto millor poida ser** ¹⁴⁸³. (D:116-031,F:41,I:130-030).
(LeirasGalicia9:565).

1611 **A dona ben composta tira o marido de outra porta** ¹⁴⁸⁴.
(B:027a-340,D:119-070,I:133-067).

1612 **A lingua que vaia e veña, pro as mans quedas** ¹⁴⁸⁵. A, D: *pero*
(A:001-011,D:113-004,I:129-004).

1613 **A leña i-a muller, canto mais anos, mais arder** ¹⁴⁸⁶. (D:116-032,I:130-031).
(LeirasGalicia9:566).

1614 **A moza, prá festa; prá casa, a besta** ¹⁴⁸⁷. (D:118-059,I:132-055).
(LeirasGalicia9:566).

1615 **A muller brava, corda larga.**
(D:117-049,I:131-047).
(NoriegaBrañegos:81).

1616 **A muller cando é rapaza é reiña; cando moza, puta; cando vella, bruxa** ¹⁴⁸⁸. D: *reina* (D:118-053,I:132-051).
(Santana:111).

1617 **A muller i-a besta a naide se empresta** ¹⁴⁸⁹. (A:001-004,D:113-002,I:129-002).

1618 **A muller i-a galiña á casa con dia** ¹⁴⁹⁰. A: *e a* L: *prá casa axiña*
(A:004-034,D:113-005,I:129-005,L:41v).
*A muller e a galinha pouco devem passear;
a galinha come bichos,
a mulher dá que falar.*
(Chaves:145) (L:41v).

1619 **A muller i-a gata son de quen as trata** ¹⁴⁹¹. A, D: *é de quen a trata* (A:001-005,D:113-003,I:129-003).

1620 **A muller i-a loba do mais feio se namora** ¹⁴⁹². (A:001-002,D:113-001,I:129-001).

1621 **A muller i-a ovella con dia prá cortella** ¹⁴⁹³. (D:118-052,I:132-050).
(NoriegaBrañegos:108).

1622 **A muller que moito fala no millor desbarra** ¹⁴⁹⁴. (D:116-040,I:131-040).
(Casas).

1623 **A primeira, na borralleira; a segunda, na cadeira** ¹⁴⁹⁵. (A:033-351,D:114-017,I:130-017).
(a muller que se casa con viuvo).

1624 **A que o feio ama, bonito lle parece** ¹⁴⁹⁶. A, D: *O que*; A, D, I(129): *feo*; B: *Quen o* (A:032-335,B:032a-390/047b,C:071,D:114-015,I:129-015/333).

¹⁴⁸³ D, F, I: *muller canto*.

¹⁴⁸⁴ B, D, I: *composta*.

¹⁴⁸⁵ A: *veña*.

¹⁴⁸⁶ D, I: *anos mais*.

¹⁴⁸⁷ D, I: *moza prá, prá casa a*.

¹⁴⁸⁸ D, I: *rapaza*.

¹⁴⁸⁹ A, D: *i-â*; A: *besta*.

¹⁴⁹⁰ A, D: *galiña*; A: *a casa*; D: *i-â, â casa*; L: *para casa*.

¹⁴⁹¹ A, D: *i-â gata*.

¹⁴⁹² A, D: *i-â loba*.

¹⁴⁹³ D, I: *ovella*; D: *pra*; I: *prá*.

¹⁴⁹⁴ D, I: *fala*.

¹⁴⁹⁵ A: *borralleira*; D, I: *borralleira a*; A, D, I: *primeira na, segunda na*.

¹⁴⁹⁶ A, B(047b): *ama bonito*; B(032a): *lle parece*.

*Pasión tapa los ojos a la razón. Affezione
acceca ragione.* (RMarin12600:249-2).
Literatura: *Quem o feyo ama, dizem
lhe parece formoso.* (Mello:130). Os
ollos enganar/ van home dacousas
que gran ben querer. (Bernal:663).

1625 **A que se quixer casar moitos
traballos ten que pasar** ¹⁴⁹⁷. (I:133-
075).

1626 **Amor con amor se paga.** (I:134-
088).
(BRAG:293).

1627 **Amor louco, eu por ti e ti por
outro.** (B:025-322,D:119-065,I:132-062).

1628 **Amor louco, eu por vós e vós
por outro** ¹⁴⁹⁸. (I:135-100).

1629 **Andar ben vestida fai a moza
garrida** ¹⁴⁹⁹. D: *O andar* (D:119-
066,I:132-063).
(Cotarelo).

1630 **Antre marido e muller non
méta-la culler** ¹⁵⁰⁰. (B:003a-
097,C:045,D:067-021,I:134-095/324).

*Entre el árbol y la corteza, meter la mano
es simpleza.* (RMarin21000:195).
*Entre padres, hijos y hermanos, nadie
meta las manos.* (RMarin21000:195).
*On ne doit mettre le doigt entre
l'escorce et le bois.* (Estienne:214).

1631 **Antre pais e irmáns non méta-
las mans** ¹⁵⁰¹. (B:003a-
098,C:045,D:067-022,I:134-096/324).
Ver nº 1630. Repetido no nº 263.

1632 **Boa roupa e boa vida fan a
vella garrida** ¹⁵⁰². (D:119-068,I:132-
065).

¹⁴⁹⁷ I: *casar*,.

¹⁴⁹⁸ I: *vós, e vós*.

¹⁴⁹⁹ D: *-fai*; I: *vestida*,.

¹⁵⁰⁰ B, C, D, I (134): *metal-a*; D: *muller*,; I (324):
métal-a.

¹⁵⁰¹ B, C, D, I: *metal-as*; C, D, I: *irmans*; D:
irmans,.

(Casas:32).

1633 **Cabelo louro vale un tesouro.**
(I:134-089).

1634 **Cando a xesta fai tris-trás,
busca muller que a terás** ¹⁵⁰³.
(D:116-033,I:131-033).
(LeirasGalicia9:566).

1635 **Cando me eu casei, meu
burriquiño alquilei** ¹⁵⁰⁴. (I:134-
086,R:C171/29).

1636 **Cando pedimos, somos
meiguiños; des que alcanzamos,
xa variamos** ¹⁵⁰⁵. (I:131-048).

1637 **Cando te casache ti, caseime
eu: pau ti, pau eu.** (I:135-103).

1638 **Casamento de san Coellán:
casar á noite, descasar pola
mañán** ¹⁵⁰⁶ D: *casar de noite*
(B:038a-439,D:120-077).

1639 **Casamento por entrés,
casamento por un mes** ¹⁵⁰⁷. (I:135-
101).

1640 **Casamentos e porcos, Dio-los
acerte** ¹⁵⁰⁸. (D:120-073,I:133-070).
(Varte. do nº 1681).

1641 **Cásate, Xan, que Dios dará pan**
¹⁵⁰⁹. (D:119-062,I:132-058).
(NoriegaBrañegos:80).

1642 **En coxeira de can e lágrimas de
muller non hai que crear** ¹⁵¹⁰.
(I:133-080).

¹⁵⁰² D, I: *vida*,.

¹⁵⁰³ D: *tris-tras*.

¹⁵⁰⁴ R:C171/29: *burriquiño*.

¹⁵⁰⁵ I: *meiguiños, desque*.

¹⁵⁰⁶ B, D: *San, pol-a, mañan*.

¹⁵⁰⁷ I: *més*.

¹⁵⁰⁸ D: *Diol-os*; I: *Diol-os*.

¹⁵⁰⁹ I: *Diós*.

¹⁵¹⁰ I: *lagrimas, muller*,.

1643 **Está triste? É que o amor non lle asiste.** (I:134-091).

1644 **Gárdate da mula que fai ¡hin! e da muller que sabe latín** ¹⁵¹¹. A, D: *de mula, de muller*; R:C171/30: *Librate de mula, e de muller* (A:013-135,D:113-007,I:129-007,R:C171/30).

Mujer que habla latín nunca tuvo buen fin.
[Nota dos editores. Ver refrán n° 1666].

1645 **Gárdete Dios de can lebrel, de casa de torre e de muller sabidora.** (A:030-319,D:114-014,I:129-014).

1646 **Hai cativos con fortuna e bos mozos sen ningunha.** (D:120-075,I:133-072).
(CarréAldao:187).

1647 **Home que ó deitarse di: aí!, i-ó levantarse di: opa! non é para a filla de meu pai** ¹⁵¹². R:C171/42: *Home que ó erguerse di: opa!, i-o deitarse di: aí! non* (I:133-078,R:C171/42).

1648 **Home vello e muller nova, fillos atia a cova.** R:C171/42: *deica* (D:120-076,I:133-074,R:C171/42).

1649 **Lonxe dos ollos, lonxe do corazón** ¹⁵¹³. I(193): *Lonxe da vista, lonxe do corazón* (B:049b,D:120-74,I:133-071/193-115,R:C171/42).

Pero que uyvy muyt'alongado/ de vós, non acho este verv'antigo: / quan longe d'olhos tan longe do coração. (Esquío:168,c.900).

1650 **Mans frias, amores tódolos dias** ¹⁵¹⁴. (B:011a-175,D:115-026,I:130-026).

1651 **Mans quentes, amores ausentes.** (B:011-176,D:115-027,I:130-027).

1652 **Mentres moza, bo pasar; pro, de vella, choutar** ¹⁵¹⁵. A, D: *pero*; D: *Mentès* (A:039-413,D:114-018,I:130-018).

1653 **Moza nova e roupa vella, todo demo pega nela.** (B:021a-275,D:115-029,I:131-032).

1654 **Moza probe e ben vestida, mal me cheira a chamusquina.** D: *probe ben* (D:116-039,I:131-039).
(Casas).

1655 **Muller barbuda de lonxe a sauda** ¹⁵¹⁶. (I:134-083/353).

Mujer con barba, de lejos saludarla. Modificación del carácter feminino por el hombruno, por la alteración de secreciones internas. (Castillo:34).
Mujer velluda, varonil y forzada. (Tipo suprarreno genital). (Castillo:129).

1656 **Muller costureira e home troiteiro, nin boa meda nin bo paleiro.** (B:006b,D:116-038,I:131-038/306).

À porta do caçador, nunca grande monturo. (Delicado:105). *Labrador chucero nunca buen apero.* (Oliver:243). *À la porte du chasseur, il n'y a jamais grand fumier.* (LeirasGalicia9:569).

1657 **Muller de bigote escusa dote** ¹⁵¹⁷. (B:021-280,D:116-030,I:130-029/353).
Ver n° 1655. Antónimo do n° 1655.

¹⁵¹¹ A, D, I, R:C171/30: *latin*.

¹⁵¹² I: *ó deitarse, i-ó*.

¹⁵¹³ B: *olhos*; B, D, R:C171/42: *corazon*.

¹⁵¹⁴ B, D, I: *todol-os*; I: *frias*.

¹⁵¹⁵ A, I: *moza bo, vella choutar*; D, I: *pasar*;; A, D: *pero de*; I: *pro de*.

¹⁵¹⁶ I(353): *sáuda*; I: *barbuda*..

¹⁵¹⁷ B: *bigote*;; D: *bigode*..

1658 Muller do cego que se compón moito, non se compón pra el, que se compón pra outro¹⁵¹⁸. (A:024-253,D:114-010,I:129-011).

1659 Muller morta, sete á porta¹⁵¹⁹. (A:024-255,D:114-012/068-037,I:129-012/031-045).
(Repetido). (NoriegaGM41).

1660 Muller pequena, sempre é nena. (I:134-087).

1661 Muller que fia de pé nunca boa é¹⁵²⁰. A: *que asobia e fia* (A:024-254,D:114-011,I:129-010).

1662 Muller que muito bebe, tarde paga o que debe¹⁵²¹. I: *moito* (D:117-051/140-025,I:132-049/026-028).
(NoriegaBrañegos:97).

1663 Muller sen oficio e con pouca fariña cheira á morriña¹⁵²². (D:116-037,I:131-037).
(LeirasGalicia9:569).

1664 Mulleres e mulas hai poucas sen zuna. (D:116-036,I:131-036).
(LeirasGalicia9:569).

1665 Na noite da boda cal a achares, tal a toma¹⁵²³. (A:057-608,D:114-019,I:130-019/344;L:40r-40v).

Ela cabras guardou, / Sebes saltou, / Se em alguma se espetou, / E a quereis; / Assim como é, / Assim vo-la dou. No casamento symbolico no Bouro achase a consagração do costume da unión temporaria: 'Nos montes crianse muitos gados que são guardados por moços e moças, que se desregam por causa das ocasións próximas; e por isso quando se efectua algun casamento, no acto de

irem receber-se vem um dos principaes parentes do noivo á porta do sogro, onde está um outro dos principaes parentes da noiva, e tirando ambos os chapéus, pergunta o da casa ao de fora:

-*Qué procuras?*

Responde este: -*Mulher, honras, fazenda e dinheiro.*

Logo o de dentro toma a esposada pela mão, e apresentando-lha, diz:

*Ela cabras guardou,
Sebes saltou,
Se em alguma se espetou,
E a quereis;
Assim como é,
Assim vo-la dou.*

Dito isto dirigen-se todos á igrexa e celebra-se o matrimonio; e não pode haver desunião, nem questão alguma ainda que haja defeito, porque ela se vale da forza d'aquelas palavras trocadas entre os parentes de um e outro, que são um baptismo que lava todas as culpas passadas (AlmeidaDiccionario:157).

É importante a circunstancia de referirse este costume á vida pastoral.

(BragaPovol:231 – 232).

Non sei onde T. Braga viu nesta citazón a 'consagração da unión temporaria', cando no que acaba é nun casamento canónico real e verdadeiro, apenas usando os intresados de unha sutileza pra se non chamaren a engano, precauzón moi natural dados os antecedentes pecoreiros dos protagonistas¹⁵²⁴.

Terá o noso refrán algo de común¹⁵²⁵ cos devanditos castelán e portugués?

Non me atrevo a afirmalo¹⁵²⁶, antes penso que mais será un consello entreseiro, acoutador de unha falla ou illador de un escándalo.

¹⁵¹⁸ A, I: *pra el que*; D: *prâ el que*.

¹⁵¹⁹ A: *a*; D, I(129): *â*.

¹⁵²⁰ A, D, I: *pé*; D: *fia*.

¹⁵²¹ I(026): *bebe tarde*.

¹⁵²² D, I: *fariña*; D: *â*.

¹⁵²³ A, D, I: *boda*.

¹⁵²⁴ *referir-se, viu, n-esta, consagrazon, union, precauzon.*

¹⁵²⁵ *comun.*

¹⁵²⁶ *afirmal-o.*

Correas compreta a lizón de J. Costa así¹⁵²⁷: 'digo y redigo, que cual está la recibo'. (Costa:8).

A Castilla fué,
de Castilla volvió,
barranco saltó,
garrancho le entró;
tal cual está,
tal te la doy.

(Costa:54)¹⁵²⁸. (L:40r-40v).

1666 **Nin mula que xema ¡hin! nin muller que saiba latín** ¹⁵²⁹. A: *mula que faga*; D: *mula que diga* (A:078-061,D:115-024,l:130-024). (variante do nº 1644).

1667 **Ninguén casou onde pensou** ¹⁵³⁰. (D:120-072,l:133-069).

1668 **Non hai morena sen gracia nin bonita sen chata** ¹⁵³¹. (B:008a-146,D:115-025,l:130-025).

1669 **Non hai sábado sen sol nin romeu sin frol nin dama sin amor** ¹⁵³². A: *sin sol*; A, I(368): *sen frol*; A, B, E, I(368): *sen amor*; I(368): *moza sen amor* (A:036-387,B:009b,D:117-047,l:131-045/368).

Não ha sabado sem Sol, nem alecrim sen flor, nem menina bonita sem amor. (Adrião). *Não ha sábado sem Sol, nem domingo sem misa, nem menina bonita sem amor.* (Adrião). *Não ha sábado sem Sol, nem vella sem dor, nem menina sem amor.* (Adrião). Castelan¹⁵³³: *No hay sábado sin sol, ni mocita sin su amor.* (Adrião). *Ni sábado sin sol, ni moza sin amor, ni viejo sin dolor, ni puta sin arbol.*

¹⁵²⁷ lizon, asi.

¹⁵²⁸ [Nota dos editores. Tamén a cita Luis Chaves (Chaves:85-86)].

¹⁵²⁹ A,D, I: *latin*; A: *mula que faga*: ¡hin!.

¹⁵³⁰ D, I: *Ninguen*.

¹⁵³¹ I, D: *gracia*.

¹⁵³² A, B, E, I: *sol*., *frol*.; B: *sabado*; E: *Sabado*; I(131): *Sábado*.

¹⁵³³ *castelan*.

(Bergua:22). *No hay sábado sin sol, ni mocita sin amor, ni callejuela sin revuelta, ni vieja que no sea alcahueta.* (RMarin21000:339). *Pas samedi sans soleil, pas de vieille sans conseil.* (Adrião). *Non v'e sabato senza sole, non v'e donna senza amore, né domenica senza dapore.* (Adrião). *No hi há disapte sense sol, ni viudeta sense dol, ni donsella sense amor, ni prenyada sens dolor.* (RMarin21000:339). (NoriegaGM39). (RibeiroFrazes:72-75). (Adrião:123-127).

1670 **O amor ponse nun corno** ¹⁵³⁴. (B:032a-391,C:071,D:120-078,l:134-094/333).

Pasión tapa los ojos a la razón. (RMarin12600:249-2ª). *Affezione acceca ragione.* (RMarin12600:249-2ª). Literatura: *Quem o feyo ama, dizem lhe parece formoso.* (Mello:130). Galego antigo: *Os ollos enganar / van home das cousas que gran ben quer.* (Bonaval:c.663).

1671 **Ó casamento, apartamento** ¹⁵³⁵. (l:134-093).

1672 **O escorregar é dos homes i-o cair é das mulleres** ¹⁵³⁶. (l:134-090).

1673 **Ó papel i-á muller, hastra o culles hai que ver** ¹⁵³⁷. (D:118-054,l:132-052). (Lanza118:209).

1674 **O primeiro ano, bico con bico; o segundo, cu con cu; i-ó terceiro: ¿que trougueche tu** ¹⁵³⁸? B: *e o terceiro*: -¿que trouguen eu que trougueche tu?; D: *e ô terceiro* (B:019-263,D:115-028,l:130-028).

¹⁵³⁴ B, D, I: *pónse*; C, I: *n-un*.

¹⁵³⁵ I: *Ó casamento*.

¹⁵³⁶ I: *i-ô*.

¹⁵³⁷ D, I: *Ô papel i-â, cú*.

¹⁵³⁸ I: *ano bico, bico,, i-ô*; B, D, I: *cú con cú*.; D: *ô terceiro*; B: -¿que; D, I: *qué, tú*.

1675 O que fóra da terra vai casar, ou ten chata ou a vai buscar ¹⁵³⁹.

A: *que lonxe vai casar, ou ten tacha ou vai buscar*; B: *Quen fora, vai procurar* (A:059-638,B:057b,D:115-021,I:130-021/350).

Quem longe vae casar, ou vae enganado, ou vae enganar. (Delicado:33). *Quien lejos se va a casar, o va engañado, o va a enganar.* (RMarin21000:409). *Quien se casa en tierra ajena, o pega parche o se lo pegan.* (RMarin21000:427). *Ni seas fraile en tu tierra, ni te cases fuera de ella.* (Garevar:142). *Qui loing se va marier, será trompé ou vent tromper.* (Sec. XVI) (RMarin21000:410).

1676 O que non serve pra casado que non engane a muller. (A:033-344,D:114-016,I:130-016).

1677 Os rapaces, as mulleres i-os cans só ollan prás mans ¹⁵⁴⁰. (A:073-014,D:115-022,I:130-022).

1678 Palabras de casamento danse no campo e lévaas o vento ¹⁵⁴¹. (D:117-048,I:131-046). (NoriegaBrañegos:81).

1679 Parir é door, criar é amor. (I:134-098).

1680 Por mor dos santos bícanse as pedras, por mor das mozas cortéxanse as vellas ¹⁵⁴². D: *chúchanse/bícanse as pedras*; I(132-060): *chúchanse as pedras*; I(133-082): *Pol-os santos báixanse as pedras; pol-as mozas ouséquiense as vellas* (D:119-064,I:132-061/132-060/133-082). (NoriegaBrañegos:89). (VidaGallega571:10/X/1933).

¹⁵³⁹ B, D, I: *fora*; D: *casar ou*.

¹⁵⁴⁰ A, D: *i-ós*; A, D, I: *cans, so, pras*.

¹⁵⁴¹ D: *dánse, levaas*; I: *levas*.

¹⁵⁴² D: *por môr das, cortexanse*.

1681 Porcos e xenros, Dio-los acerte ¹⁵⁴³. (I:133-073). (Variante do nº 1640).

1682 Quen amores ha, como dormirá? ¹⁵⁴⁴ (I:134-084). (Varte. afín do nº 1691).

1683 Quen cos seus non se arranxa, cos alleos mal se acha. (I:134-097).

1684 Quen fixo de min espello, non hei de facer del escarabello ¹⁵⁴⁵. A, E, I(178): *Quen fixer de min escarabello, non farei del espello* (A:050-537,E:227-027,I:134-099/178-030).

1685 Quen pareu que arrole e, se non, pasar sen home ¹⁵⁴⁶. D(117): *e sinon pasar*; D(118): *e sinón pasar sin* (D:117-042/118-061,I:131-041/132-057). (Varte do nº 269). (NoriegaGM37).

1686 Quen pensou non casou. (I:135-102).

1687 Quen quere pracer ten que o axudar a facer ¹⁵⁴⁷. (A:076-047,B:004a-106,D:115-023,I:130-023).

1688 Quen quixer casar, faga boa letra ¹⁵⁴⁸. (I:133-081).

1689 Quen quixo casar, casou; se non foi con quen quixo, foi con quen cadrou ¹⁵⁴⁹. (A:028-299,B:042b,D:114-013,I:129-013/343). *Casamento e mortalha no ceu se talha. Casamiento y mortaja del cielo baja. Casar, casar; que bien, que mal.* (Gallardo:53). (Correas:109). *On a vu*

¹⁵⁴³ I: *Diol-os*.

¹⁵⁴⁴ I: *dormira*.

¹⁵⁴⁵ I(134): *d-él*.

¹⁵⁴⁶ D(117): *pareu*;; D, I(132): *arrole*;; I: *senón*.

¹⁵⁴⁷ B: *pracer*..

¹⁵⁴⁸ I: *casar faga*.

¹⁵⁴⁹ A, B, D, I(343): *casar casou*; A, B, D: *casou*;; A, B, D, I(129): *quixo foi*.

des rois épouser des bergères.
(Almeida:146).

- 1690 **Quen serve mozo, muller e común, non serve ningún** ¹⁵⁵⁰.
I(129): *a mozo, a ningún* (A:016-166,B:015b,D:113-008,I:129-008/385).
Asno de muchos, lobos le comen.
(Costa:47).

- 1691 **Quen ten amores non dorme.**
(I:133-076).
Ver nº 1682: *Quen amores ha, como dormirá?*. (Nunes1).

- 1692 **Quen torce pra fóra ten un andar que namora** ¹⁵⁵¹. (B:040a-457).

- 1693 **Saco de xenro nunca é cheo** ¹⁵⁵².
(A:016-170,D:065-002/113-009,I:129-009/029-001).

- 1694 **Tras a ma procura vén a ma ventura** ¹⁵⁵³. (A:045-485,D:118-060,I:132-056).

- 1695 **Val mais preñada que cega.** D,
E: *Mais val preñada* (D:116-034,E:242-074,I:131-034).
(LeirasGalicia9:569).

- 1696 **Val mais ruín muller que boa manceba ter** ¹⁵⁵⁴. (I:129-006).

- 1697 **Vale mais casada cun tambor que amistada cun bo señor** ¹⁵⁵⁵.
(I:134-085).

- 1698 **Vello casado con moza bonita e mozo sen rendas nin oficio: cego é o que non ve polo cribo** ¹⁵⁵⁶. A:
rentas (A:051-552,D:115-020,I:130-020).

- 1699 **Vintou? Casou** ¹⁵⁵⁷. (I:134-092).

- 1700 **¿Casáchete? Abrasáchete.**
I(131-043): *¿Casáchete?*
Luxáchete.; D: *¿Casáchete?*
Abrasáchete / ¡Luxáchete! (D:117-044,I:131-042/131-043).
(NoriegaGM37).

2.1.1.16. HUMORÍSTICOS. SATÍRICOS, IRÓNICOS, PROSMEIROS, BULRISTAS, ASALLOSOS, PRAGUENTOS

- 1701 **-Lucas ¿por que non cucas? - Porque non teño diñeiro nas huchas** ¹⁵⁵⁸. (I:233-321,R:C171/37,R:C171/42).
(VidaGallega30).

- 1702 **-Ten pacencia que tamén a tivo Xan do Outeiro a mais dormiu tres noites sen a muller. -Pro dormiu coa criada** ¹⁵⁵⁹. (I:151-243).

- 1703 **A cada un o seu, dixo o que roubaba.** F: *dicia* (D:159-176,F:37,I:146-160).
(NoriegaBrañegos:81).

- 1704 **Á conta do chan, calquera ten man** ¹⁵⁶⁰. A: *do can*; E: *Á costa*
(A:003-032,D:143-004,E:241-060,F:58,I:137-004).
(NoriegaBrañegos:80).

- 1705 **A dar ninguén morreu rico** ¹⁵⁶¹.
(I:232-306).

- 1706 **A festas i-a bodas, a delas e non a todas** ¹⁵⁶². (D:158-166,I:146-152).
(NoriegaGM41).

¹⁵⁵⁰ D, I: *comun*; I: *ningun*.

¹⁵⁵¹ B: *fora*.

¹⁵⁵² A, D, I: *xenro*.

¹⁵⁵³ A, D, I: *procura, ven*.

¹⁵⁵⁴ I: *muller*.

¹⁵⁵⁵ I: *c'un tambor*, *c'un bo*.

¹⁵⁵⁶ A: *oficio*; A, D, I: *pol-o*.

¹⁵⁵⁷ I: *-Casou*.

¹⁵⁵⁸ I, R:C171/42: *Lucas, porqué, 'Porque, uchás'*; R:C171/37: *-Por que non, n-as*.

¹⁵⁵⁹ I: *tamen-a, amais, Prô, co a*.

¹⁵⁶⁰ A, D, I: *Á conta*; D, E: *chán*; E, I: *mán*; F: A *conta, chan calquera*.

¹⁵⁶¹ I: *ninguen*.

¹⁵⁶² D: *e a, delas*, *nón*; I: *delas*.

1707 **A gaita quere o gaiteiro.** (A:018-184,D:145-029,I:138-029).

1708 **Á má veciña dálle a agulla sen liña** ¹⁵⁶³. A, B, D: *mala*; A, B: *viciña*; A: *da a* (A:023-237,B:036b,D:146-033,I:139-033).

Á má vizinha má agulla sem linha. (Morais: verba agulla).

1709 **A mortos e idos non hai amigos** ¹⁵⁶⁴. (D:159-178,E:203-055,I:146-164). (NoriegaBrañegos:87).

1710 **A moza bonita i-o diñeiro gobernan o mundo enteiro** ¹⁵⁶⁵. (I:152-250).

1711 **A muller do cego que se compón moito, non se compón pra el que se compón pra outro** ¹⁵⁶⁶. A, D: *Muller*; D: *de cego* (A:024-253,D:114-010,I:151-245).

1712 **A muller que malla no home fai ben, se pode** ¹⁵⁶⁷. (A:001-006,D:143-002,I:137-001).

1713 **A muller que non come cando o seu home o millor do pote xa o ten no fole** ¹⁵⁶⁸. I(152): *mellor* (I:152-262/331).

La mujer que a su hora no quiere comer, o ha comido ya, o comerá despues. (RMarin12600:167). *La vaca que comió antes ó despues, no come con los bués.* (Correas:498). Siciliano: *La vacca que nun mancia cu lu voi, o ha manciato o manciara dipoi.* (RMarin21000:254-2ª). (Varte. nº 17).

¹⁵⁶³ A: *A*; B, D, I: *Á*; B, I: *dalle*.

¹⁵⁶⁴ D, E: *idos*.

¹⁵⁶⁵ I: *i-ô diñeiro*.

¹⁵⁶⁶ A, D, I: *él*; D: *prá él*; I: *compon moito*.

¹⁵⁶⁷ A, D, I: *home*.

¹⁵⁶⁸ I: *home*.

1714 **A nugalla nin come pan nin dorme na cama** ¹⁵⁶⁹. D(089), I(087): *dorme na palla* (D:157-152/089-140,E:207-101,I:145-143/087-140/192-091). (NoriegaGM37).

1715 **A ovella sua i-o can ladra; eu estouche na cama: n'hai millor vida ca non ter nada** ¹⁵⁷⁰. D: *suda e can, que quen non ten*; I(146): *que non ter* (D:159-179,I:146-162/369). *Chi non ha niente non teme niente.* (NoriegaBrañegos:88).

1716 **Á porta do rezador non poñas o trigo ó sol; i-á porta de quen non reza nada, nin o trigo nin a cebada** ¹⁵⁷¹. D: *Na porta do rezador non bótelo-o trigo ó sol.* E: *nin trigo nin cebada* (D:101-008,E:161-199,I:147-173). (NoriegaBrañegos:95).

1717 **A vaca da miña viciña come menos herba e dá mais leite que a miña** ¹⁵⁷². (D:157-154,I:145-145). Variante do nº 846. (NoriegaGM37).

1718 **A volpe vai polo millo e non come, mais dálle co rabo e sacode** ¹⁵⁷³. (A:026-278,D:146-036,I:139-037).

1719 **Afeita un cepo e parecerá un mancebo** ¹⁵⁷⁴. (A:030-315,D:146-042,I:139-042).

1720 **Agárrome a este sachó porque outro non acho** ¹⁵⁷⁵. (D:155-134,E:201-035,I:144-128/189-034). (LeirasGalicia9:565).

¹⁵⁶⁹ D(157), E: *nugalla*.

¹⁵⁷⁰ D, I(146): *ladra*; *estouche*; D: *cama*. *N'hai*; I(146): *sua*, *cama*; (369): *i-ô*.

¹⁵⁷¹ E,I: *Á porta, ô sol; i-â*.

¹⁵⁷² D: *viciña*, *herba*; D, I: *da mais leite*.

¹⁵⁷³ A, D, I: *pol-o*, *dalle*.

¹⁵⁷⁴ I: *é*.

¹⁵⁷⁵ D, E: *sachó*; E: *Agarrome*.

1721 **Ahí vai o ben que a vella ten**
¹⁵⁷⁶. (D:155-133,I:144-127).
(LeirasGalicia9:565).

1722 **Ainda que un dea canto ten,
non queda mais rico** ¹⁵⁷⁷. (I:232-
303).

1723 **Alá vai, alá vai o burro tras da
nai** ¹⁵⁷⁸. (A:027-286,D:146-038,I:139-
039).

1724 **Alcacén mollado non toca a
gaita** ¹⁵⁷⁹. (B:025a-321/010b,I:152-261).
*Ya está duro el alcácer para
zampoñas*¹⁵⁸⁰. (Oliver:234). *No está el
horno para bollos. No está la
Magdalena para tafetanes.*
(Nós122:34). Ver nº 1837.
(BouzaNós:35).

1725 **Alcaide novo, todo é leis.**
(C:028,I:144-118/318).
*De jeune advocat héritage perdu, et de
nouveau medicin cemitiere bossu.*
(Estienne:218).

1726 **Alcaide novo, todo é xusticia.**
(B:026-XII,C:028,D:154-123,I:143-117/318).
Ver nº 1725. *De jeune avocat héritage
perdu.* (Hachette1902:337). (Variante
do nº 1725). (Lanza118:209).

1727 **Ansias alleas matan os asnos.**
(I:234-245).
(Valladares).

1728 **Antre folla e folla veña o demo
e escolla** ¹⁵⁸¹. A, B, D: *Entre; A:*
folla, o diaño escolla; (A:041-
437,B:037b,D:148-058,I:140-062).
(Moscoso).

1729 **Antre o rapo i-a rebola veña o
demo e escolla** ¹⁵⁸². (I:149-217).
(Varte. en Melide do nº 1761).

1730 **As contas de Xan son como as
fan i-as de Pedro son como as
teño** ¹⁵⁸³. (D:155-135,I:144-129).
(LeirasGalicia9:566).

1731 **Ás veces unha ovella moura
pare un año branco** ¹⁵⁸⁴. A, D:
ovella negra (A:013-136,D:144-
015,I:138-016).

1732 **Ás veces, ruín cadela, roe boa
correa** ¹⁵⁸⁵. (A:032-343,D:147-047,I:139-
049).

1733 **Asáñanse as comadres porque
lle din as verdades.** B(035a):
*Cando berran as comadres
descobrense as verdades* (A:034-
359,B:035a-415/031b,D:147-048,I:140-
050).
*Mal me quieren mis comadres, porque
digo las verdades.* (Rojas:81).

1734 **Azoutar e dar no cu todo é un**
¹⁵⁸⁶. (I:150-232/232-301).
(Muros).

1735 **Berzas que non has de comer
déixaas cocer** ¹⁵⁸⁷. R:C171/30:
deixás ferver (A:030-321,B:009b,D:147-
043,I:139-043,R:C171/30).
*Verças que não has de comer / não as
cures de menxer.* (Delicado apud
Vasconcellos:360). *Diz o exemplo da
vella, -o que não haveis de comer,
leixae-o a outrem mexer.*
(Vicente:147,vs.454-456).

¹⁵⁷⁶ D, I: *Ahi.*

¹⁵⁷⁷ I: *Ainda.*

¹⁵⁷⁸ A, D, I: *vai o burro; I: ala vai.*

¹⁵⁷⁹ B(010b), I: *Alcacén.*

¹⁵⁸⁰ *esta, alcacer.*

¹⁵⁸¹ A, B, D, I: *folla e folla.*

¹⁵⁸² I: *rebola.*

¹⁵⁸³ I: *fan.*

¹⁵⁸⁴ A, D: *As veces; I: As veces; E: páre.*

¹⁵⁸⁵ A, D, I: *As veces, ruín.*

¹⁵⁸⁶ I: *cú.*

¹⁵⁸⁷ A, B, D, I, R:C171/30: *comer; A: deixás; I:*
nón; B, D, I: deixas.

- 1736 **Berzas que non has de comer déixaas ó demo cocer** ¹⁵⁸⁸. B: *demo ferver*; D, E: *demo ferver (ou cocer)*; I: *demo cocer (ou ferver)* (B:009b,D:157-155,E:241-059,I:139-044).

Verças que não has de comer / não as cures de menxer. (Delicado Apud Vasconcellos:360).
(NoriegaGM37).
(NoriegaBrañegos:80).

- 1737 **Berza, ¿porque non cocече? - Porque antes non me metече** ¹⁵⁸⁹. I(240): *Berza, porqué te non cocече? -Miña ama, porque me non remexeche* (A:031-331,B:009b,D:160-191,I:139-045/240-238).
Ver nº 1736.

- 1738 **Bo es, bo es con que tralo lar n'estés** ¹⁵⁹⁰. D: *non estes* (A:048-518,D:149-073,I:141-076).

- 1739 **Boi pequeno en cornos crece** ¹⁵⁹¹. (A:006-059,D:143-007,I:137-007/077-171).

- 1740 **Bota pra diante, Marcos, que quen paga son os cartos** ¹⁵⁹². I(026): *Bota viño Marcos* (I:151-237/026-032).

- 1741 **Cando a ola malla na pedra, mal prá ola** ¹⁵⁹³. (I:232-309b/358).
C'est le pot de fer contre le pot de terre. (MementoLarousse:624).

- 1742 **Cando durmo, non sei o que teño** ¹⁵⁹⁴. (D:154-124,I:144-119).
(Lanza210:209).

- 1743 **Cando mal, nunca pior.** (I:152-251b).

(Afin¹⁵⁹⁵ do nº 1818).

- 1744 **Cando os ulmos dean peras e os toxos deren uvas, han de ser homes de ben os homes das barbas rubias** ¹⁵⁹⁶. R:C171/37: *Cando os olmos dean peras e os toxos boten uvas, han de ter boas aizóns os homes das barbas rubias.* (I:233-313,R:C171/37).

Nos anexins populares ainda se conserva a aversão ao typo ruivo, o qual entre os povos germanicos é considerado como un vestigio scythico:

*Barba ruiva
De longe a sauda."*

*Ruço de má pelo
De má casta
E má cabelo."*

*Home'de barba ruiva
Uma faz, outra cuida"*
(BragaPovol:45). (L:41v).
(VidaGallega30).

- 1745 **Cando vai torta, o demo a guia** ¹⁵⁹⁷. (A:027-284,D:146-037,I:139-038).

- 1746 **Canto mais probe, menos esmola.** A, B, D: *menos limosna* (A:064-685,B:023b,D:151-093,I:142-095/357).

Cuando no tenía dábate, ahora que tengo no te daré. (Costa:46). *De lo poco, poco; de lo mucho, nada.* (Rojas:XII,273). *Cuando el vil está rico no tiene pariente ni amigo.* (Rojas:XII,297).

- 1747 **Casa grande, esmola pequena** ¹⁵⁹⁸. A, B: *limorna* (A:073-013,B:023-XII,D:152-104,I:142-096/357).

¹⁵⁸⁸ B, I: *ó, deixas*; I: *comer*.

¹⁵⁸⁹ B, I: *¿porqué*.

¹⁵⁹⁰ A, D, I: *Bo és, bo és, tralo-o*; A: *n'estés*.

¹⁵⁹¹ A, D, I(077): *pequeno*.

¹⁵⁹² I(151): *que que paga*.

¹⁵⁹³ I: *prá*.

¹⁵⁹⁴ D, I: *durmo non*.

¹⁵⁹⁵ *Afin*.

¹⁵⁹⁶ R:C171/37, I: *peras /, uvas, /, ben / os*.

¹⁵⁹⁷ A, D, I: *torta o*.

¹⁵⁹⁸ I: *grande esmola*.

- Ver nº 1746.
- 1748 **Casamentos con foguetes acaban con cachetes** ¹⁵⁹⁹. (D:156-149,I:145-139).
(NoriegaGM37).
- 1749 **Cascariñas nos meus ollos, mais val a risa ca os ovos.** (I:230-273).
(Correas:110-1^a. Lizón moi arbitraria).
- 1750 **Castexao xexunante, mal para o pan do día d'adiante.** (I:230-272).
(Correas:110-1^a, sen acrazón do orixe; eu téño¹⁶⁰⁰ por galego).
- 1751 **Cigarro de guapo, moito papel e pouco tabaco** ¹⁶⁰¹. (A:062-668,D:151-091,I:142-094).
- 1752 **Coida o ladrón que todo-lo son** ¹⁶⁰². B: *Coida o ladron que todos son da sua condizón* (B:014-210,D:153-115,E:231-067,I:143-111/181-066).
(NoriegaBrañegos:78).
- 1753 **Come do teu, veste do teu e chámalle meu.** (I:152-256).
Correas dao así¹⁶⁰³: *Come de teo, y viste de teo y llámate meo* i-anota: *'Imita al gallego'*.
- 1754 **Cortesía? Dio-la mande: dendes que eu bebo ¿quen quere auga?** ¹⁶⁰⁴ (A:014-144,D:144-018,I:138-019).
- 1755 **Corvo que estás no bico da pena, o que por outro ouves, por ti o espera** ¹⁶⁰⁵. (E:161-196,I:147-171).
(NoriegaBrañegos:82).
- 1756 **Costa abaixo, tódolos santos axudan** ¹⁶⁰⁶. (D:156-151,I:145-141).
(Var. do nº 1894). (NoriegaGM37).
- 1757 **Couces de burro non chegan ó ceo** ¹⁶⁰⁷. (B:019a-256/032a-389,D:154-120,I:143-115).
- 1758 **Cristos, belliscos, anacos de pan: partíos Pedro e comeus Xohán** ¹⁶⁰⁸. (I:230-271).
- 1759 **Chafar, chafoume, mais, como pagar o viño, pagoume** ¹⁶⁰⁹. (E:164-233,I:148-200).
(CarréAldao:187).
- 1760 **Chámolle tia pra que me dia e, se me non dá, chámolle tia d'acólá** ¹⁶¹⁰. A: *me dea* (A:032-338,D:147-046,I:139-048).
- 1761 **Da maza á rebola veña o demo e escolla** ¹⁶¹¹. D(160): *Entre a maza i-a rebola* (B:037b,D:154-125/160-187,I:144-120).
(Varte. do nº 1729). (Lanza118:209).
(NoriegaBrañegos:108).
- 1762 **Dan... dan... as campanas badaladas** ¹⁶¹². D: *as caspás* (A:077-052,D:152-106,I:143-105).
- 1763 **De balde traballa o can, mais leva pan** ¹⁶¹³. I(137): *leva o pán*

¹⁵⁹⁹ D: *foguetes*.

¹⁶⁰⁰ *teño-o*.

¹⁶⁰¹ I: *guapo*.

¹⁶⁰² B, E, I(181): *ladron*; E, D, I: *todol-o*; E: *són*

¹⁶⁰³ *da-o así*.

¹⁶⁰⁴ A, D: *Cortesía...*; I: *Cortesía?...;* A, D, I: *Diol-a*; A: *mande;*; A, D: *bebo*, *¿*; A, I: *quén*; I: *-dendes que eu bebo*.

¹⁶⁰⁵ I: *estas, ouves por*.

¹⁶⁰⁶ D: *tódol-os*; I: *todol-os Santos*.

¹⁶⁰⁷ B, D, I: *ó*.

¹⁶⁰⁸ I: *belliscos, partíos, coméus Xohan*.

¹⁶⁰⁹ E, I: *chafoume, mais como*.

¹⁶¹⁰ A, D, I: *, e se*; D: *día*; I: *tía*.

¹⁶¹¹ B, D(154), I: *á rebola*; B, D, I: *rebola*; B: *vena*.

¹⁶¹² A: *Dán, dán,*; D: *Dán, dán...*

¹⁶¹³ D: *cán*; E, I(137): *pán*.

- (A:013-128,D:144-013,E:208-002,I:137-014/067-002).
- 1764 **De boas intenzóns está o inferno cheo.** (E:163-222,I:148-189).
- 1765 **De Leirós, Contreras e Quirós librenos Dios, que do demo librámonos nós.** (I:230-266).
(Porriño).
- 1766 **De presunzón, auga e vento, cada un toma a que quer.** A: *o que quer*; I: *a que quere* (A:063-671,D:151-092,I:146-153).
- 1767 **De vello, gaiteiro.** (A:044-469,D:149-066,I:141-070).
- 1768 **Despois da casa roubada, trancas nas portas.** E: *as portas* (C:084,E:164-229,I:148-196).
Indiano: *Gridare al lupo quando la pecora bela* (cioé, quando non é piú tempo de soccorrerla, essendo già in bocca al lupo). (Gubernatis:547).
- 1769 **Desta maneira, o que non ten fariña escusa peneira** ¹⁶¹⁴.
I(150,152): *quen non ten fariña* (A:044-467,D:149-065,I:141-069/150-233/152-255).
- 1770 **Dévedas vellas non se pagan i-as novas déixanse envellecen** ¹⁶¹⁵.
(I:152-252b).
- 1771 **Dio-lo queira, Dio-lo queira, que o meu burriño non vaia á feira** ¹⁶¹⁶. (I:149-214b).
Variante: *Queira non queira o meu burriño ha d'ir á feira*. [Véxase o apartado de fórmulas].
- 1772 **Dios dá pan, pro non cocido.** (I:232-305).
- 1773 **Dios é bo i-o demo non é mao.** (I:233-318).
- 1774 **Dios nos dea con que riamos e non sean fillos charros** ¹⁶¹⁷. I(033): *Dios nos dea en que nos vexamos, e que non sean fillos charros* (A:061-659,D:151-089,I:142-092/033-066).
- 1775 **Dios nos dea un homiño, aunque soilo sea como un granciño** ¹⁶¹⁸.
I(233-315): *unque sea como o cornello de un foliño*; R:C171/37: *un home unque sea coma o cornello d-un fol* (I:233-317/233-315,R:C171/37).
- 1776 **Díxolle a sartén ó pote: -Lisca d'ahí, que me manchas** ¹⁶¹⁹.
(B:016b,E:162-214,I:142-091/357).
Diz a caldeira á sertan: Tírte la, não me luxes. (Amaral). *Dijo la sartén a la caldera, tírate allá, colinegra.* (Oliver:239). *¿Quién dice a quién, el caldero a la sartén?* (Correas:419). *Dijo la comeja al cuervo: Quitate allá, negro.* Y *el cuervo a la comeja: Quitaro vós allá, negra.* (RMarin21000:131). Bable: *Dixu la sarten al cazu: -Quita p'allá, non me llixes.* (Cabal:19). (Lanza118:209).
- 1777 **Díxolle o pote ó caldeiro: -Tírate pra alá, non me lixes** ¹⁶²⁰.
A: *Dixoll'o pote ó caldeiro: -saca prá la*; B(016b), D, I(142): *pra la*; B(059b): *-ciate atrás, que me luxas*; I(149): *ciate atrás, que me luxas*; I(357): *-Ciate atras que me luxas* (A:061-658,B:016b/059b,D:151-088,I:142-090/357a/357c/149-216).

¹⁶¹⁴ A, I(141,150): *fariña*.

¹⁶¹⁵ I: *i-ás, deixanse*.

¹⁶¹⁶ I: *Dio-lo queira, Diol-o queira*.

¹⁶¹⁷ A, D, I: *riamos*.

¹⁶¹⁸ I: *homiño unque*.

¹⁶¹⁹ B, E, I: *ó pote*; E: *pote: Lisca*; E, B, I(142): *d'ahí*; I(357): *d-ahí*.

¹⁶²⁰ A, B, D, I: *ó caldeiro*; A: *prá*; D: *prá*.

- (Varte. do nº 1776). (I:149 recollido en Melide).
- 1778 **Do diñeiro roubado ninguén encheu sobrado** ¹⁶²¹. A: *o sobrado* (A:009-094,D:160-190,I:146-168).
- 1779 **Donde se capa, escapa**. A: *Onde capan, escapan* (A:039-416,D:148-055,I:140-059).
- 1780 **Donde un pensa que hai touciños, inda non hai tornos prós colgar** ¹⁶²². I: *Onde*; D, I: *tornos pra colgal-os* (D:157-159,H,I:145-149).
 Brasileiro: *Por fora muita farofa; por dentro mulambo só. Por fora filó filó; por dentro, mulambo só.* (Lamenza:210). (NoriegaGM39).
- 1781 **Dou ó demo todos, dixo o que araba con lobos** ¹⁶²³. A: *c'os lobos*; B: *Ess'é que foi con os lobos arar!* (A:019-199,B:050b,D:145-031,I:138-031/361).
 Cancioeiros: *Ese que foi con os lobos arar.* (Guillade:t.1104).
- 1782 **Dous probes a unha porta, Diolos favoreza** ¹⁶²⁴. (E:163-219,I:148-186).
- 1783 **En casa de probe ata o trigo é limosna**. (I:231-296).
- 1784 **En gando ruín non hai en que escoller** ¹⁶²⁵. (I:231-287).
- 1785 **En que pensas, porco? -Nas lavaduras** ¹⁶²⁶. B, D: *lavadura* (B:015a-217/036a-424,D:153-116,I:143-112).
- 1786 **En tempo de figos non hai amigos** ¹⁶²⁷. (D:159-177,E:161-198,I:146-161).
 (NoriegaBrañegos:87).
- 1787 **Encargos sen diñeiro chegan a Sigüeiro** ¹⁶²⁸. I(385): *ô Sigüeiro* (A:038-399,B:014b,D:147-053,I:140-055/385).
Encargos sin dinero, poco le pesan al asno del recuero. (RMarin12600:121-2^a). *Encargo sin dinero siempre está hecho.* (RMarin21000:178. Ten nota). *Encargos sin din, descanso de mi rocín.* (RMarin21000:178. Ten nota). *Encomendar sin dinero, es encomendarlo al Duero.* (RMarin21000:179-1°).
- 1788 **Encargos sen diñeiro non pasan da Ponte d'Outeiro** ¹⁶²⁹. (B:014b,D:155-138,I:140-057/385).
 Ver nº 1787. (LeirasGalicia9:567).
- 1789 **Encomendas sen diñeiro chegan ó primeiro regueiro** ¹⁶³⁰. A: *Encargos sen* (A:060-644,B:014b,D:150-086,I:140-056/385).
 Ver nº 1787.
- 1790 **Ergueuse a nugalla pra lle prender fogo á casa** ¹⁶³¹. (B:010b,I:383).
Levantatou-se o preguiçoso a varrer a casa, e poz-lhe fogo. (Delicado:132).
Una en el año y esa en tu daño.
- 1791 **Ergueuse o preguiceiro pra prender fogo ó paleiro** ¹⁶³². A: *Levantouse o preguiçoso a prender*; D: *preguizoso* (A:060-643,B:010b,D:150-085,I:142-088/383).

¹⁶²¹ A, D, I: *ninguen*.

¹⁶²² H: *pros*.

¹⁶²³ A, D, I: *ô demo*; B: *Esse que foy con os lobos arar*; I(138): *díxo*.

¹⁶²⁴ E, I: *Diol-os*; I: *porta*; -*Diol-os*.

¹⁶²⁵ I: *ruin*.

¹⁶²⁶ B(036a), D: *pensas porco*; B(015a), D: *porco?;*; D: *qué*.

¹⁶²⁷ D: *figos*.

¹⁶²⁸ A, B, D, I(140): *diñeiro*.

¹⁶²⁹ I(385): *Ponte do Outeiro*.

¹⁶³⁰ A, B, D, I(385): *ô*; I(140): *o*; B: *diñeiro*;; I(385): *dinheiro*.

¹⁶³¹ B: *Erguéuse, a casa*.

¹⁶³² D, B, I(142): *Erguéuse*; A, B, D, I: *ô paleiro*.

Ver nº 1790.

1792 **Este labor feito vai, dixo o que enterraba a muller.** (D:155-140,l:144-131).

1793 **Estudiante de cama e sol non val o atume de un fol.** (D:156-141,l:144-132).
(LeirasGalicia9:568).

1794 **Eu na miña casa son como o Xan, fago o que me mandan e como o que me dan** ¹⁶³³. (l:151-234).

1795 **Fachenda da montaña: meda na eira e fame na casa** ¹⁶³⁴. H: *montana* (D:047-081,E:164-231,H,l:148-198).

Ver nº 1780. Ver nº 1796.
(LeirasGalicia9:568).

1796 **Fampa na praza e fame na casa.** (H,l:149-215).

Ver nº 1780. (Equivalente ao nº 1795).

1797 **Froito xitoso, home ladrón** ¹⁶³⁵. (B:013b,E:162-204/231-074,l:147-175/357).
Brasileiro: *Laranja madura na beira da estrada, ou é azeda, ou ten marimondo*. (NoriegaBrañegos:102).

1798 **Gábate coitelo, que a venderte veño** ¹⁶³⁶. A: *Alábate coitelo* (A:041-441,D:148-059,l:140-063/322).

El que dice mal de la yegua, ése la lleva. (Correas:179-2^a). *Quien menosprecia la vaca, gana tiene de compralla.* (RMarin6666:138-1^a). *Chi biassima vuol comprare.* (RMarin6666:142-1^a).
Latín¹⁶³⁷: *Malum est, malum est, dicit omnis emptor; et cum recesserit, tunc gloriabitur. 'Esto es malo, esto no vale nada, dice todo comprador; y después de haberse llevado la cosa, entonces*

se gloria de la compra'. (Prov. 20,14:127).

1799 **Galego con mando e catalán con botas!...** (l:137-012).

1800 **Galiña gorda por pouco diñeiro, ou está choca ou cai do poleiro** ¹⁶³⁸. (B:038a-444/013b,l:149-204/076-160).

Brasileiro: Ver nº 1797.

1801 **Galiña gorda pró canteiro, ou está choca ou cai do poleiro** ¹⁶³⁹. (B:035a-421,l:149-205/076-159/076-160).
(Vte. do nº 1800). (Varte.do nº 894).

1802 **Gracias a Dios que sete petadas cocemos e catorce debemos** ¹⁶⁴⁰.
A: *que cocemos, 7 petadas e 9 debemos*; B: *que cocemos sete petadas e catorce debemos*; se mais *coceramos, mais debiamos*; D: *que cocemos sete petadas e catorce debemos* (A:054-575,B:037a-431,D:150-077,l:141-080).

1803 **Hai cen anos que iso foi e inda hoxe a vella chora** ¹⁶⁴¹. (B:037a-435/036b/057b,E:164-227,l:148-194/149-214/367).

Morreo vosso macho, inda agora lle fede o rabo. (F.R.I.L.E.L.:108). *Ha um anno que morreu o asno, e agora lhe cheira o rabo.* (Morais: verba rabo). *Antaño murió el mulo, y ogaño le huele el culo.* (Fiter:222). Catalán: *Cent anys fa que's mort el mut, y encara el cul li put.* (Fiter:222). Folclore galego: *Unha vella fixo as papas/, botoullas o pote fora*¹⁶⁴²; *hai cen anos que iso foi,/ inda hoxe a vella chora.*

¹⁶³³ I: *dán*.

¹⁶³⁴ D: *montaña*.

¹⁶³⁵ I(357): *ladron*.

¹⁶³⁶ A, D: *coitelo que*; D: *Alabate*; I: *vender te*.

¹⁶³⁷ *Latin*.

¹⁶³⁸ I(149): *diñeiro ou, esta*; I(076): *cái*.

¹⁶³⁹ B, I(076): *pró*; B: *esta*; I(149): *canteiro ou*; I(076): *cái*.

¹⁶⁴⁰ I: *cocemos*.

¹⁶⁴¹ E: *foi*.

¹⁶⁴² *fora*.

1804 **Hai moitos burros da mesma cor do coiro** ¹⁶⁴³. E: *color* (E:164-234,I:148-201).
(CarréAldao:187).

1805 **Home de barba ruiba, unha di e outra cuida.** E, I: *barba roxa, coida*; R:C171/42: *barba roxa: unha fai i-outra coida* (A:049-527,E:162-213,I:147-183,R:C171/42).

1806 **Home pequeno, tente na viña, que anque non caves, fas cuadrilla** ¹⁶⁴⁴. R:C171/42: *cadrilla* (A:053-574,D:150-076,I:141-079,R:C171/42).

[Nota dos editores. Corriximos *cabes* para evitar mal entendemento do refrán].

1807 **Home que fie, muller que asubíe, galiña que cante como o capón, na miña casa non** ¹⁶⁴⁵. R:C171/42: *que fia, que asubia e galiña, cante de capón* (I:231-294,R:C171/42).

1808 **Home que pia, muller que asubia e galiña que canta como o galo, arrenego deles como do diablo** ¹⁶⁴⁶. R:C171/37: *arrenegar, coma do diablo*; R:C171/42: *Home que fia* (I:233-320,R:C171/37,R:C171/42).
(VidaGallega30).

1809 **Home tramposo e muller mintireira na casa de quen os queira** ¹⁶⁴⁷. I(151): *mentireira* (E:163-216,I:148-185/151-240,R:C171/42).
(Casas:32).

1810 **Labor feita! Obreiro ó demo** ¹⁶⁴⁸. (I:233-316).

1811 **Ladrón que rouba ladrón ten cen anos de perdón** ¹⁶⁴⁹. (A:009-093,D:160-189,I:146-167).

1812 **Largo de baos e curto de maos, bon de convidar e malo de fartar.** I: *mans* (D:156-144,I:144-134).
(LeirasGalicia9:568).

1813 **Levantouse a preguiciña e puxo fogo á casiña** ¹⁶⁵⁰. E: *puxo lume* (B:010b,E:165-235,I:149-202/383,R:C171/42).
Ver nº 1790. (CarréAldao:187).

1814 **Levantouse o preguiceiro e meteu lume ó palleiro** ¹⁶⁵¹. A: *o preguizosa a prender fogo*; D: *Erguéuse o preguizoso/preguiceiro pra prender fogo*; R:C171/42: *e puxo lume* (A:060-643,D:150-085,I:233-322,R:C171/42).

1815 **Madrugou a preguiza pra lle por fogo á vila** ¹⁶⁵². A, B: *preguiza a poñer fogo*; I(383): *preguiza para poñer fogo* (A:070-748,B:010b,D:152-100,I:142-099/383).
Ver nº 1790.

1816 **Mañán!... o carneiro perdeu a lan.** (C:034,I:230-275/321).
De manhan em manhan -perde o carneiro a lan. (SantoAntonio:124).
(Delicado:160). (Dise de bulra).

1817 **Memorias sen diñeiro molestan o pasaxeiro.** (A:037-398,B:014b,D:147-052,I:140-054/385).
Ver nº 1787.

¹⁶⁴³ I: *Hoi*.

¹⁶⁴⁴ R:C171/42: *pequeno tente*; A, R:C171/42, D, I: *cabes*; A, D, I: *cabes fas*.

¹⁶⁴⁵ R:C171/42: *casa*.

¹⁶⁴⁶ I: *d-eles*; R:C171/37: *asubia*.

¹⁶⁴⁷ I: *quen-os*; E: *mintireira*.

¹⁶⁴⁸ I: *ó*.

¹⁶⁴⁹ A, I: *Ladron que*; A: *ladron ten, perdon*; D: *ladrón, ten*.

¹⁶⁵⁰ B, E, I(149): *á casiña*; I(149): *é puxo*; R:C171/42: *a casiña*.

¹⁶⁵¹ A, D, I, R:C171/42: *ó palleiro*.

¹⁶⁵² D: *preguiza*; D, I(142): *á vila*; A, B: *a vila*.

1818 **¡Menos mal!, dixo o que o castraban** ¹⁶⁵³. D: *o que castraban*; E: *dixo que castraban* (D:156-143,E:243-076,I:144-133/201-072). (LeirasGalicia9:569).

1819 **Mentramentes teña ramo, non se m'anoxe se é que llo chamo** ¹⁶⁵⁴. B: *Mentramentras, si é*; R:C171/30: *Se non queres que che chame non poñas ramo*. (B:029b,D:156-145,I:145-135,R:C171/30). *Numa porta se põe o ramo, e noutra se vende (ou se bebe) o vinho*. (Adrião:125). (LeirasGalicia9:569). (PetitLarousse:bouchon).

1820 **Méntre-lo pau está na debesa, descansa a cabeza** ¹⁶⁵⁵. (I:233-224).

1821 **Méntre-lo pau vai e vén, o lombo descansa** ¹⁶⁵⁶. (I:232-310).

1822 **Miña comadre Pelonia, non hai muller coma ela: os ósos dállos ó home i-a carne cómea ela** ¹⁶⁵⁷. (I:233-225).

1823 **Moito fume, pouco lume**. (I:233-227).

1824 **Moito madruga Xan da Gadella, moito madruga e tarde parella** ¹⁶⁵⁸. A: *aparella* (A:071-761,B:027-XII,D:152-102,I:143-101).

Más vale a quien Dios ayuda, que quien mucho madruga. (Rojas:94). Catalán: *Val mes Deu ajudar que matinejar*. (Costa:111).

1825 **Moito riso é sinal de pouco siso** ¹⁶⁵⁹. (B:028a-352,C:097,E:164-232/251-108,I:148-199/354).

En la demasiada risa se conoce al necio. (RMarin21000:186). *La sobrada risa, de la cordura no es hija*. (RMarin21000:186). *Qui troppo ride, ha natura di matto; e chi non ride, ha natura di gatto*. (RMarin21000:186). Latin¹⁶⁶⁰: *Per risum multum potest cognoscere stultum*. (RMarin21000:186).

1826 **Muller que sabe latín e mula que fai ¡hin!, arrenega dela ata o fin** ¹⁶⁶¹. (I:233-226).

1827 **Na Campá naide campou nin campará** ¹⁶⁶². A, D: *nadie* (A:014-141,D:144-017,I:138-018).

1828 **Na casa de Gonzalo manda mais a galiña que o galo**. A: *En casa de Gonzalo, pode a galiña con o galo* (A:057-612,D:150-081,I:142-084).

1829 **Na casa do can quen manda é Xan** ¹⁶⁶³. (A:015-156,D:144-019,I:138-020).

1830 **Negro é o carvoeiro, branco é o seu diñeiro**. (I:151-247).

1831 **Nin ouro é todo o que se ve** ¹⁶⁶⁴. A, D: *todo canto se ve* (A:009-089,D:143-008,I:137-008).

1832 **No chao da coce, quen non puder andar onte** ¹⁶⁶⁵. B: *de coce*; B, C, D, I: *chan* (A:039-415,B:060b,C:082,D:148-054,I:140-058/337).

¹⁶⁵³ D, E, I: *Menos mal*.

¹⁶⁵⁴ D: *me anoxe*; I: *me añoxe*.

¹⁶⁵⁵ I: *Mentrel-o, esta*.

¹⁶⁵⁶ I: *Mentrel-o, ven o*.

¹⁶⁵⁷ I: *osos dallos ô, comea, Pelonia, /, ela: /, home /*.

¹⁶⁵⁸ A: *d'a*; A, B, D: *Gadella*;

¹⁶⁵⁹ B: *riso*;; C: *e*.

¹⁶⁶⁰ *Latin*.

¹⁶⁶¹ I: *latin, fai*;

¹⁶⁶² A, D, I: *Campá*;

¹⁶⁶³ D: *Xán*.

¹⁶⁶⁴ I: *é*;

¹⁶⁶⁵ A: *d'a coce*; B, C, D, I: *puder*;

Em chão de coice, quen não puder andar, choute. (Delicado:108). *Etcétera, Martín Porra; quien no puede andar que corra.* (Correas:170-1^a). (Saco) e (Murguía) dan este refrán así: *N-o chan dá coce, quen non puder andare onte*, forma que me parece pouco doada e por iso mudei-a verba *dá* na preposición *de*. *Coce* será algún topónimo? Antonio Delicado dá outra versión ben deferente na puntuazón e tamén¹⁶⁶⁶ algo ambigua no senso: *Em chão de coice, quem não puder andar, choute.* (Delicado:108). *Qué é chão de coice?* Os dicionaristas portugueses definen *couce* ou *coice*: *Golpe que a besta dá com o pé, ou pés para trás; pernada.* (Moraes: verba *couce*).

- 1833 **Non che hai millor vida ca non ter nada: ládranche os cans i-eu estouche na cama.** I(152): *cans i-estouche*; D: *A ovella suda e can ladra: eu estouche na cama. N'hai millor vida que quen non ten nada.* (D:159-179,I:152-257/369).

Chi non ha niente non teme niente. (NoriegaBrañegos:88).

- 1834 **Non é da chapra, é da perna quebrada** ¹⁶⁶⁷. (B:004-099,D:153-108,I:232-312/209-201b/143-106).

- 1835 **Non é o mesmo dar lata que levala** ¹⁶⁶⁸. B: *misimo*; A: *dar a lata* (A:036-381,B:014b,D:147-050,I:140-052). (RibeiroFrazes:82) *Latar* v.a. *Hacer novillos. Faltar a la escuela.* (Carré).

- 1836 **Non está a sardiña no prato por falta de gato** ¹⁶⁶⁹. (E:162-210,I:147-180). (Lanza118:210).

- 1837 **Non está sempre o alcacén pra gaitas** ¹⁶⁷⁰. (B:010b,E:162-206,I:147-176).

Ver nº 1724. (BouzaNós:34).

- 1838 **Non loce o carvoeiro, loce o seu diñeiro.** (I:151-248).

- 1839 **Nunca faltou un roto pra un descosido nin un corno pra un atrevido** ¹⁶⁷¹. (D:158-163,I:145-150). (NoriegaGM40).

- 1840 **Nunca faltou un zapato roto pra un pé doente** ¹⁶⁷². B, I(149): *pra un pe enfermo* (B:023a-301,D:154-122,I:149-213/143-116).

- 1841 **O can mais ladrador non é o mais trabador.** A, D, I: *mais mordedor* (A:009-092,D:143-009,I:137-009).

- 1842 **O demo ben sabe a quen toma i-a besta a quen derriba** ¹⁶⁷³. (I:231-297).

- 1843 **O demo non é tan feio como o pintan.** (I:151-239).

- 1844 **O demo ten calzóns de maragato.** (I:150-231). (Muros).

- 1845 **O diaño ten cara de coello** ¹⁶⁷⁴. I: *O demo, de conexo* (D:152-097,I:150-230). (Muros).

- 1846 **O diñeiro do engurruñado por duas veces é gastado.** I(351): *engurruñado duas veces* (I:231-289/351).

O avarento, por un real, perdeu cento. (Delicado:102). *O escaso cuida que*

¹⁶⁶⁶ *preposizon, da, algun, version, pontuazon, tamen.*

¹⁶⁶⁷ D, I(143): *chapra*; I(209): *chapra*;

¹⁶⁶⁸ A, B, D, I: *leval-a*; A: *lata*;

¹⁶⁶⁹ E: *esta*.

¹⁶⁷⁰ B, E: *alcacen*.

¹⁶⁷¹ D, I: *descosido*;

¹⁶⁷² B, I: *pe*.

¹⁶⁷³ I: *toma*;

¹⁶⁷⁴ D: *¡O, coello!*.

poupa un e gasta quatro.
(Delicado:102). Brasileiro: *Na pataca do sovino o diabo tem dezesete vintens. Na pataca do sovina o diabo tem tres tostões e dez reis. (A pataca ten 16 vintens ou 320 reis).*
(Lamenza:147).

1847 **O falar todo é parola.** (A:056-598,D:150-080,I:141-083).

1848 **O galego por unha cunca de leite quiere outra de aceite.** (A:015-159,B:040b,D:145-021,I:138-021/318).
Ver nº 1390.

1849 **O gato ladrón, cando pilla a sardiña, non olla se ten a maga ou se está limpa** ¹⁶⁷⁵. B, D: *cando rouba non sabe* (B:007a-133,D:153-110,I:143-107).

1850 **Ó home fiel, telo polo cordel** ¹⁶⁷⁶. D: *Home fiel* (A:061-656,D:151-087,I:142-089).

1851 **Ó home rico ándalle ben o pico pro, se é probe, ou se cansa ou se dorme** ¹⁶⁷⁷. A, D: *pero si é* (A:032-334,D:147-045,I:139-047).

1852 **O lume ó pé da estopa, vén o demo e sopra** ¹⁶⁷⁸. (B:017a-236/007b,C:046,D:153-118,I:143-113/306).

Nem estopa com tições, nem muller com varões. (Almanaque:86). *Moza cabe mancebo, dígola fuego.* (Correas:318). *Amour en cueur, feu en estoupes.* (Estienne:245). Valenciano: *Dóna y hôme, el diable pel mig.* (RMarín12600:152-1^a).

1853 **Ó malo, amalo** ¹⁶⁷⁹. A, E, I: *O malo*; E, I(160): *malo, calal-o*

(A:060-641,D:150-083,E:181-128,I:142-086/160-120).
(Lanza118:209).

1854 **O pan de millo moita besta cria** ¹⁶⁸⁰. (I:234-330).

1855 **O probe sempre é mal home i-o rico sempre é un bendito** ¹⁶⁸¹. D, E: *e o rico sempre un bendito* (D:156-146,E:163-218,I:145-136).
(Cuevillas:67).

1856 **O que come cabrito e craba non ten, de algures lle vén** ¹⁶⁸². I: *de algures lle ven / de onde demos lle ven?* (D:157-153,I:145-144).
(NoriegaGM37).

1857 **O que che é tolo éche de un pé, que da cabeza calquera o é.** (A:025-263,D:146-035,I:139-036).

1858 **O que é moda non incomoda** ¹⁶⁸³. (I:234-335).

1859 **O que é tolo, é do miolo** ¹⁶⁸⁴. (A:028-291,D:146-039,I:139-040).

1860 **O que escoita i-acexa ouve cousas con que lle pesa.** E(161): *e acexa*; I(366): *cousas que lle pesa* (E:161-197/180-114,I:147-172/366).

Literatura: *E myltas veces oy eu decer / que quen ascuita as costas lle dá.* (Nunes2:293). (NoriegaBrañegos:83).
(NoriegaGM39).

1861 **O que fala mal da egua é o que a leva** ¹⁶⁸⁵. C, I(322): *Quen fala mal da egua é quen a leva* (A:047-506,C:054,D:149-071,I:141-075/322).
Ver nº 1798.

¹⁶⁷⁵ B, I: *ladrón cando, esta*; B: *sardina*; D: *ladron*; I: *sardiña non*.

¹⁶⁷⁶ A, D, I: *tel-o pol-o*; A: *O home*; I: *Ó home*.

¹⁶⁷⁷ A, D, I: *Ó home, pico, pro*; A, D: *probe ou*; I: *rico*.

¹⁶⁷⁸ B, C, D, I: *ó pé, ven*; D: *é sopra*; C, I(143): *estopa ven*.

¹⁶⁷⁹ D: *Ó malo*; A, D, I(142): *amal-o*.

¹⁶⁸⁰ I: *cria!*.

¹⁶⁸¹ E: *e mal*; E, I: *home*.

¹⁶⁸² D, I: *ven*.

¹⁶⁸³ I: *moda*.

¹⁶⁸⁴ D, I: *tolo é*.

¹⁶⁸⁵ I(141): *égua*; C: *égua*; I(322): *quen-a*.

1862 **O que ha de levar o demo, pórlllo á porta** ¹⁶⁸⁶. E: *poñerllo* (D:159-180,E:179-098,I:146-163). (NoriegaBrañegos:95).

1863 **O que non comeu allos non cheira a eles** ¹⁶⁸⁷. (A:036-385,D:147-051,I:140-053).

1864 **O que non está afeito ás bragas, as costuras lle fan chagas.** ¹⁶⁸⁸ A: *llagas* (A:060-642,D:150-084,I:142-087).

1865 **O que non queira ter cans á porta, que bote a cadela fóra** ¹⁶⁸⁹. E: *queira cans* (A:059-636,D:150-082,E:180-112,I:142-085). (NoriegaGM37).

1866 **O que non ten que facer, sacha os nabos antes de nacer** ¹⁶⁹⁰. (I:234-334,R:C171/37). (VidaGallega30).

1867 **O que non ten remedio, xa está remediado.** (I:234-332).

1868 **Ó que non ten, chámalle ninguén** ¹⁶⁹¹. B, I(340): *A quen non* (B:035b,D:158-165,E:181-120/233-087,I:145-151/340).

*Cuando yo tenía dinero me llamaban don Tomás, ahora que no lo tengo es Tomás y nada más. Cuanto tienes, cuanto vales; nada tienes, nada vales. Gana, gasta y guarda. (Las tres ges de los agenciosos). (RMarin21000:268). Qui n'a rien est toujours mal reçu. (Hachette1901:213). Qui n'est argenté n'est respecté. (Hachette1907:407).
Biblicos: Las riquezas aumentan mucho el número de los amigos; pero*

del pobre se retiran aun los que los tuvo. (Prov. 19,4:127). Son siempre muchos los que hacen la corte al poderoso, y los que son amigos de quien distribuye dones. (Prov. 19,6:127). (NoriegaGM40).

1869 **O que o alleo veste, na praza o despe** ¹⁶⁹². A: *que de alleo se veste, na calle se despe*; B: *Quen alleo* (A:043-457,B:001a-079,D:148-062,I:140-066).

1870 **O que perde as ovellas leva a choca nas orellas** ¹⁶⁹³. A: *perdeu*; I: *leva choca* (A:071-759,D:152-101,I:142-100).

1871 **O que pon seu cu en consello, uns dinlle que é branco, outros dinlle que é negro** ¹⁶⁹⁴. I(351): *o seu cú* (I:149-207/351).

Quem faz a casa na praça, uns dizem que é alta, outros que é baixa. (Lamenza:233). Quien hace casa en la plaza, unos dicen que es alta, y otros que es baja. (RMarin21000:406).

1872 **O que promete e non dá, no inferno as pagará.** (A:004-042,D:143-005,I:137-005).

1873 **O que se pon ó lado do fuso ou é burro ou non ten uso** ¹⁶⁹⁵. (D:158-168,I:146-155). (NoriegaGM41).

1874 **O que ten a lingua aguda, que teña a costela dura.** (D:160-184,I:146-165). (NoriegaBrañegos:104).

1875 **O que ten paz e guerra busca, é que ten ganas de charraman-**

¹⁶⁸⁶ E, I: *a porta*; I: *por llo*.

¹⁶⁸⁷ A, I: *allos*.

¹⁶⁸⁸ A, D, I: *as bragas*.

¹⁶⁸⁹ D, E, I: *á porta*; E: *porta*; A,D, E,I: *fóra*.

¹⁶⁹⁰ R:C171/37: *facer*.

¹⁶⁹¹ D, E, I(145): *Ó que*; B, I: *ten*; B, E(181), I: *ninguen*.

¹⁶⁹² B: *veste*.

¹⁶⁹³ A, D, I: *ovellas*.

¹⁶⁹⁴ I: *cú*; I(351): *uns dinlle, outros dinlle*.

¹⁶⁹⁵ D, I: *pón ó, fuso*.

- duzca** ¹⁶⁹⁶. (D:157-157,I:145-147).
(NoriegaGM39).
- 1876 **O que ten quen o chore, tódolos días morre** ¹⁶⁹⁷. A, E: *Quen ten, cada día morre* (A:046-494,D:158-172,E:227-021,I:146-158).
(NoriegaGM41).
- 1877 **O raposo sempre tira ás galiñas** ¹⁶⁹⁸. I: *raposo tira* (A:011-112,D:144-012,I:137-013).
- 1878 **Ó vilán dáslle o pé e tómake a man** ¹⁶⁹⁹. (I:232-302/230-267).
- 1879 **O xastre das Vaiñas cose de balde e mais pon as liñas** ¹⁷⁰⁰. I(383): *Baliñas* (B:010b,E:162-208,I:147-178/383).
El alfayate de la encrucijada pone el hilo de balde. El satre del Campillo, cose de balde y pone el hilo. Será Baliñas? Só en Pontevedra hai mais de 1 ducia de lugares con este nome. (Cotarelo).
- 1880 **Onde vas cornudo? -Vou cos mais de mestura** ¹⁷⁰¹. (I:150-225b).
- 1881 **Onde vas tolo? -Pra onde van todos** ¹⁷⁰². (I:139-035).
- 1882 **Os burros do arrieiro levan viño e beben auga** ¹⁷⁰³. I: *levan o viño* (E:164-228,I:148-195).
- 1883 **Os fillos, se non lle quedar que partir, que partan a cabeza.** (I:234-331).
- 1884 **Ós ricos párenlle as vacas i-ós probes as mulleres** ¹⁷⁰⁴. (B:025a-317,E:212-048,I:152-258/070-057).
- 1885 **Os solteiros son de ouro, os viudos son de prata, os casados son de cobre, i-os vellos, folla de lata** ¹⁷⁰⁵. (I:234-333).
- 1886 **Ovella monga, o demo a trasquila** ¹⁷⁰⁶. I(275): *Ovella melende, melenta ou menga, o demo a trasquila.* (A:043-454,D:148-061,I:140-065/275-202).
(Valladares).
- 1887 **Pesa mais unha moxena ca un feixe de leña.** (I:149-212/234-336).
- 1888 **Por ben que che vaia, non cóma-la baia** ¹⁷⁰⁷. (I:234-237,R:C171/37).
(VidaGallega30).
- 1889 **Por campar, rabear.** (A:043-464,D:160-192,I:147-169).
- 1890 **Por detrás chámasele ó rei corno** ¹⁷⁰⁸. E, I(198,345b): *rei cornudo* (B:025a-320,E:238-031,I:231-281/198-032/345a/345b).
Debaixo do meu manto a El-Rey mando. (Mello:147). *Debajo de mi manto, al rei mando y mato.* (Costa:53).
- 1891 **Pouco aceite dan por un carto.**
B: *dan n-un carto, menos n-un maravedil* (B:037a-437,D:154-128,E:240-048,I:144-122/200-050).

¹⁶⁹⁶ D: e que.

¹⁶⁹⁷ A, D, E: *quen-o*; I: *queno*; D, I: *todol-os*.

¹⁶⁹⁸ D, I: *ás*; I: *galliñas*.

¹⁶⁹⁹ I(230): *Ó vilan, tomache, man*; I(232): *O vilán*; I: *daslle*.

¹⁷⁰⁰ B, E: *Vaiñas*; E: - *cose*, - *e mais*; I(147): *Vaiñas,, pón*.

¹⁷⁰¹ I: *vás, máis*.

¹⁷⁰² I: *Ónde*.

¹⁷⁰³ I: *arrieiro*.

¹⁷⁰⁴ B, E, I: *Ós ricos, i-ós*; B: *vacas*.

¹⁷⁰⁵ I: / *os viudos*, / *os casados*, / *i-os vellos*.

¹⁷⁰⁶ A: *monga*.

¹⁷⁰⁷ R:C171/37, I: *cómal-a*.

¹⁷⁰⁸ E, I(198,345b): *detrás*; B, E, I: *ó*.

(Lanza118:210).

1892 Pouco, mal e ben xemido ¹⁷⁰⁹.
(A:034-356,E:162-212,I:147-182).

1893 Pr'onde vas Vecente? -Pra onde vai a xente ¹⁷¹⁰. (A:025-259,D:146-034,I:139-034).

1894 Pra baixo tódolos santos axudan ¹⁷¹¹. (B:006a-123/012a-184,I:145-142).

1895 Prá gaita non hai perna coxa ¹⁷¹². (A:028-300,D:146-040,I:139-041).

1896 Pra quen é meu pai, chega ben miña nai. B: *abonda/chega ben* (B:031b,E:163-224,I:148-191).
A *tal olla, tal cobertera*. (Costa:274).
Latín¹⁷¹³: *Dignum patella aperculum*. (Costa:274).

1897 Pra quen é, bacallau abunda.
B, E: *bacallau basta* (B:031b,E:163-225,I:148-192).
Ver nº 1896.

1898 Pra ser bo barriqueiro hai que cair primeiro ¹⁷¹⁴. (I:234-238).

1899 Pra vellanzos non hai herbanzos ¹⁷¹⁵. (A:014-140,D:144-016,I:138-017/369).

Deus dá nozes a quem não tem dentes. (Dalgado:74). *Da Dios almendras a quien no tiene muelas.* (Dalgado:74). *Chi ha denti non ha pane; e chi ha pane non ha denti.* (Dalgado:74). *Concani*¹⁷¹⁶: *Tçane aslyar daut nemt, daut aslyar zalýar haustano.* (Quem tem ervanço não tem dentes; quem tem dentes não tem ervanço).

¹⁷⁰⁹ A, E, I: *Pouco mal*.

¹⁷¹⁰ A, I: *Pra onde*.

¹⁷¹¹ B, I: *todol-os*; B(006a): *baixo*;; B(012a): *Prâ, Santos*; I: *Santos*.

¹⁷¹² A, D, I: *Prâ*.

¹⁷¹³ *Latin*.

¹⁷¹⁴ I: *barriqueiro*..

¹⁷¹⁵ A, D: *hervanzos*.

¹⁷¹⁶ *Concani*.

(Dalgado:74). (*Herbanzo* = *garbanzo*). (Valladares) e (Cuveiro).

1900 Presunzón i-auga bendita cada cal toma a que quere. (I:146-154).

1901 Probes e xordos páreos o demo ¹⁷¹⁷. (I:149-210).

1902 Prometer e non dar, ós tolos fai alegrar ¹⁷¹⁸. (D:157-158,I:145-148).
(NoriegaGM39).

1903 Quen cabritos vende e crabas non ten, de algures lle vén ¹⁷¹⁹. A: *Quen crabas non ten e cabirtos vende, de algunha parte lle proceden*; D: *Quen crabas non ten e cabritos vende, se non-os rouba de algures lle ven* (A:073-020,D:152-105,I:143-104).

1904 Quen co demo cava a viña, co demo a vindima ¹⁷²⁰. E: *con o demo a vindima* (A:051-547,E:191-015,I:151-246 /124-021).

1905 Quen non ten que facer, sacha os nabos antes de nacer. (I:150-218).

1906 Quen nunca tivo un porco i- agora ten un bacoriño, sempre anda: -¡Corrichiño, corrichiño! ¹⁷²¹ A: -¡corrichiño! ¡corrichiño!; D: *bacoriño*, -¡Corrichiño! ¡Corrichiño! (A:066-712,D:151-096,I:142-097).

1907 Quen pon seu cu en consello, uns áchanllo branco, outros vermello ¹⁷²². (I:231-290/351).

¹⁷¹⁷ I: *xordos*..

¹⁷¹⁸ D, I: *ós*; I: *dar ós*.

¹⁷¹⁹ I: *ven*.

¹⁷²⁰ A: *c'o demo cava, c'o demo a*.

¹⁷²¹ A: *O que nunca, e agora*.

¹⁷²² I: *cú*.

- Ver nº 1871. (Varte. do nº 1871).
- 1908 **Quen quixer ver un papán, métalle un candil na man.** A: *Quen queira ver a un papán, que lle poña unha vela na man* (A:055-595,D:150-079,I:141-082).
- 1909 **Quen se fia en zapatos de difunto morre descalzo** ¹⁷²³. B: *Fiarse en zapatos de defunto* (B:042a-452,I:150-224).
- 1910 **Quen se pica, allos come.** (A:019-203,D:146-032,I:138-032).
- 1911 **Quen semea ventos, recolleita tempestades.** B: *sementa*; D: *O que semea* (B:011a-174,D:153-113,I:143-108).
- 1912 **Quen ten mulleres e bestas sempre ten novidades frescas** ¹⁷²⁴. (E:164-226,I:148-193).
- 1913 **Quen todo é mel cómeno as moscas** ¹⁷²⁵. (A:046-488,D:149-068,I:141-072).
- 1914 **Rise o roto do esfarrapado.** ¹⁷²⁶ (B:016b,I:152-254).
Rir-se o sujo do mal lavado. (Motta:292).
La pelle se moque du fourgon. (Almeida:110).
- 1915 **Roupa branca en xaneiro é sinal de pouco diñeiro** ¹⁷²⁷. (B:026b,E:163-221,I:148-188/347).
Roupa branca em janeiro é falta de dinheiro. (Lamenza:257). *Seda en enero, fantasía o poco dinero.* (Bailey:38).
- 1916 **Sábado á noite Marica pilla a roca.** I: *Maria* (I:234-241,R:C171/37). (VidaGallega30).
- 1917 **San Benitiño da Cova do Lobo, hei d'ir alá, miña nai, se non morro** ¹⁷²⁸. D: *de ir* (A:040-426,D:148-057,I:140-061).
- 1918 **Santa Lilaila pariu por un dedo: serache verdade, pero non o creo** ¹⁷²⁹. I: *pareu* (D:155-130,I:144-124). (Lanza118:210).
- 1919 **Santa Lucia da nosa aldea pra uns é cega, pra outros alumea** ¹⁷³⁰. (I:149-209).
- 1920 **Sarna con gosto non pica, mais mortifica.** I(149): *Sarna con gosto non pica.* (I:150-229/149-211).
- 1921 **Se a envexa fora tiña, moitos tiñosos habia.** A: *envidia* (A:040-422,D:148-056,I:140-060).
- 1922 **Se ques conecer a Periquiño, dálle un mandião** ¹⁷³¹. I: *queres conecer Periquiño* (D:154-129,I:144-123). (Lanza118:210).
- 1923 **Señorías probes, señorías podres** ¹⁷³². (A:051-551,D:149-075,I:141-078).
- 1924 **Serás vello cancarín, tera-la sarna i-o xarampín** ¹⁷³³. (D:155-131,I:144-125). (Lanza118:210).
- 1925 **Sete xastres fan un home, sete peneireiros non** ¹⁷³⁴. (E:162-207,I:147-177). (Cotarelo).
-
- ¹⁷²³ I: *difunto*.
¹⁷²⁴ E: *bestas*.
¹⁷²⁵ A, D: *mel*; A, D, I: *comen-o*.
¹⁷²⁶ B, I: *Rise*.
¹⁷²⁷ I(347): *Xaneiro*.
¹⁷²⁸ A: *S. Benitiño, nai se*; I: *hei dir*.
¹⁷²⁹ D, I: *non-o*; I: *-Serache*.
¹⁷³⁰ I: *Lucia*.
¹⁷³¹ D, I: *dalle*.
¹⁷³² D: *Señorías, senorias*.
¹⁷³³ D: *Seras, i-ô*; D, I: *teral-a, xarampin*.
¹⁷³⁴ E: *peneireiros, nón*; I: *peneireiros*.

1926 **Sombreiro ó pombo, capital ó lombo** ¹⁷³⁵. (D:160-186,E:242-069,I:146-166).

(NoriegaBrañegos:106).

1927 **Tal é o carro de Madanela, tales son os fumeiros que leva** ¹⁷³⁶. B, E: *fungueiros* (B:024b,E:163-223,I:148-190).

Ver nº 1896. (NoriegaBrañegos:102).

1928 **Tanto lle quere o demo ós fillos que lle tira os ollos** ¹⁷³⁷. (A:047-499,D:149-070,I:141-074).

1929 **Tanto pesa arroba de lan como arroba de gran.** (I:234-242).

1930 **Ti que me levas i-eu que me axudo, vámo-los dous ó cabo do mundo** ¹⁷³⁸. A, D: *e eu*; A: *dous a cabalo do* (A:046-497,D:149-069,I:141-073).

1931 **Ti que non podes, lévame ás costas** ¹⁷³⁹. D: *Tú, que* (D:158-170,I:146-156).

(NoriegaGM41).

1932 **Toca-de-balde morreu coa gaita á cabeceira** ¹⁷⁴⁰. (D:158-171,I:146-157).

(NoriegaGM41).

1933 **Tódolos días nace un tolo, o caso é dar coel** ¹⁷⁴¹. (I:232-298).

(Ouvínlllo¹⁷⁴² a un paragüeiro do Pereiro de Aguiar).

1934 **Tres cunha besta perdidos van: un agarra, outro ten man i-outro**

arréalle a carga pró chan¹⁷⁴³. B: *agarra i-outro*, *i-ô outro atira co-a carga no chan* (B:033a-396,I:235-345).

1935 **Un ruín porco topa sempre unha boa landra** ¹⁷⁴⁴. C: *O porco mais ruín é quen come a millor landra.* (A:002-015,C:083,D:143-003,I:137-003/353).

Turco: *L'orso si mangia i frutti migliori. (S'applica il proverbio ai Turchii più brutti che posseggono le donne più belle)* (Gubernatis:352). (Varte. do nº 953).

1936 **Unha camisa na pedra i-outra no lombo.** (A:046-487,D:149-067,I:141-071).

1937 **Unhos comen as noces i-outros levan as voces.** A, E: *Uns levan as noces e outros as voces.* (A:034-364,D:157-156,E:226-014,I:145-146).

(NoriegaGM37).

1938 **Uns nacen pra santos i-outros pra pés de bancos** ¹⁷⁴⁵. D, I: *santos, outros* (A:017-176,D:145-026,I:138-026).

1939 **Val mais pequeno i-agudo que grande e burro** ¹⁷⁴⁶. A, B: *e agudo*; B: *ca grande* (A:043-460,B:013a-192,D:148-064,I:141-068).

1940 **Val mais ser amo de unha mula ca criado de unha recua** ¹⁷⁴⁷. (I:151-242).

1941 **Val mais un 'toma' que dous 'che darei'.** D: *Mais val un* (B:011a-170/033a-400,D:153-112,I:143-109).

¹⁷³⁵ D, E, I: *ó pombo*; D, I: *ó lombo*; E: *o lombo*.

¹⁷³⁶ B: *Madanela*; E: *Madanela*.

¹⁷³⁷ A: *Tante lle*; A, D, I: *ós fillos*; I: *fillos*.

¹⁷³⁸ I: *Ti*; A, D, I: *vamol-os*; D, I: *ó cabo*.

¹⁷³⁹ I: *as*.

¹⁷⁴⁰ D: *morreu,, â cabeceira*; D, I: *co a*; I: *a cabeceira*.

¹⁷⁴¹ I: *Todo-os, co el*.

¹⁷⁴² *Ouvínlllo, Pereiro*.

¹⁷⁴³ B: *c'unha, van, / un, man / i-ô*; I: *c-unha, man,, pró chán*.

¹⁷⁴⁴ A, C, D, I: *ruín*; I(353): *porco*.

¹⁷⁴⁵ I: *Santos*; A, I: *pes*.

¹⁷⁴⁶ A, B, I: *agudo*; A: *buro*.

¹⁷⁴⁷ I: *mula,, récua*.

1942 **Vale mais ser pillo que pillado**
¹⁷⁴⁸. (l:150-219).

1943 **Velahí está o ben que a vella ten** ¹⁷⁴⁹. B: *Vel-aqui*; E, I(180): *Vel-ahi o ben* (B:026a-330,E:230-060,l:230-268/180-060).

1944 **Velahí está o que Marta fiou**
¹⁷⁵⁰. (l:231-291).

1945 **Vello casado con moza bonita, o susto do corpo non se lle quita.**
 (l:231-295).

1946 **Xa xaneiro é mes** ¹⁷⁵¹. (l:234-340).

1947 **Xan Bixigán en cada bolso leva un pan** ¹⁷⁵². (l:151-244).

1948 **Xan matou a paus o can e despois chorou por el** ¹⁷⁵³. I: *matou o can a paus, e* (A:013-131,D:144-014,l:137-015).

1949 **Xente nova e leña verde todo é fume** ¹⁷⁵⁴. (E:161-202,l:147-174).
 (NoriegaBrañegos:101).

1950 **Xogan os machos e págana os arrieiros** ¹⁷⁵⁵. E, I(071): *págan-as* (D:155-132,E:213-059,l:144-126/071-070).
 (Lanza118:210).

1951 **¿Non te tostas nin te mallas? Si non o tes ou non o roubas, vas a fio a Valdencollas** ¹⁷⁵⁶. (E:162-209,l:147-179).
 (LeirasGalicia12:773).

[Nota dos editores. Leiras Pulpeiro rexistra este refrán no número 12 da

revista *Galicia*, como corrección a outra versión deste mesmo refrán aparecida no número 10 da mesma revista].

2.1.1.17. CONSELLOS

1952 **A boda i-a bautizado non vaias sen ser chamado** ¹⁷⁵⁷. F: *ser convidado* (A:024-247,E:171-018,F:16,l:153-015/363).

À nocés et à baptêmes ne va pas sans être prié. (Hachette1901:326).

1953 **A cabalo dado non se lle olla a boca.** B, E(175-055), I(074-122): *ollan os dentes* (B:012a-182,E:175-055/219-122,F:36,l:1074-122/56-051).

1954 **A noz i-a avelán tanto se paga a podre como a san** ¹⁷⁵⁸. (l:163-178).
 (BouzaBrey).

1955 **A palabras vans, ouvidos xordos.** B(012a-185/020a-264), E(175-056), I(156-052): *palabras oucas, orellas moucas* (B:012a-185/020a-264,E:175-056/180-115/205-076,l:156-052/159-108/191-068).
 (NoriegaGM39).

1956 **A percura corre coa desventura**
¹⁷⁵⁹. (l:161-149).

1957 **A porta vella, caravilla nova**
¹⁷⁶⁰. E: *Á porta* (D:091-166,E:179-097,l:088-163/158-096).
 (NoriegaBrañegos:95).

1958 **A rico non debas i-a probe non prometas** ¹⁷⁶¹. (A:002-014,E:170-002,l:153-002).

¹⁷⁴⁸ I: *maís*.

¹⁷⁴⁹ E, I(180): *Vel-ahi*; B: *esta*.

¹⁷⁵⁰ I: *Vel-ahi*.

¹⁷⁵¹ I: *més*.

¹⁷⁵² I: *Bixigan*.

¹⁷⁵³ D: *cán*.

¹⁷⁵⁴ E: *verde*.

¹⁷⁵⁵ D, I(144): *pagan-a*; I(071): *pagan-as*.

¹⁷⁵⁶ E: *non-o tés, ou non-o*; I: *non tés, ou nono*.

¹⁷⁵⁷ A, E: *e a*.

¹⁷⁵⁸ I: *nóz, avelán*.

¹⁷⁵⁹ I: *co a*.

¹⁷⁶⁰ I(158): *vella caravilla*.

¹⁷⁶¹ I: *debas*.

1959 **A vela que vai diante é a que alumea.** (A:072-004,E:174-046,I:155-040).

1960 **Aconséllate con quen sepa e, se ques acertar, acertas** ¹⁷⁶². I: *de quen*; F, I: *se queres*; F: *acertar*, *acerta* (E:176-076,F:57,I:157-073). (Casas: 27).

1961 **Arden os cangos? Quentémonos a eles** ¹⁷⁶³. (A:002-013,E:170-001,I:153-001).

1962 **As silveiras ten oreilleiras.** (I:161-141/371,R:C171/37).

Montes vêm, paredes ouvem. (F.R.I.L.E.L:80). Portugués cantiga: *Oh meu amor, fala baixo,/ Fala baixo, fala bem;/ Que as paredes tem ouvidos,/ os matos olhos, e vêm.* (Braga:47). (VidaGallega).

1963 **Ata que te acabes, non te alabes.** B: *Ata que acabes, non te gabes* (B:034a-412,E:180-111,I:159-106). (NoriegaGM37).

1964 **Cabra coxa non toma a sesta e, se a toma, mal lle presta** ¹⁷⁶⁴. C: *non ten sesta* (C:076,I:162-165).

Cabra coja, no tenga siesta, que si la tiene caro le cuesta. (Correas:97-2^a).

1965 **Cada moucho pró seu souto** ¹⁷⁶⁵. (I:163-176).

1966 **Cando a casa arde, quentarse a ela** ¹⁷⁶⁶. (I:162-152).

1967 **Cando che dean a ovella, colle a corda e vai por ela.** D, I(084, 370): *deren a ovella*; B(041b),

E(183), I(370/158): *dan a ovella, coller a corda e ir por ela*; A: *dan a ovella* (A:064-687,B:009b/091b,D:085-095,E:178-091/183-145,I:158-089/084-098/370/158-090).

Quando te dão o porquinho, - Vae logo c'o bacorinho. (BragaHistoria:185). *Quando te derem um bacorinho, pega-lhe logo pelo pezinho.* (RLP91). *Quando te dieren la vaquilla, acude con la soguilla.* (Correas:10-1°). *Brasro.: Quando te derem um bacorinho, pega-lhe logo pelo pezinho.* (RLP41). (NoriegaBañegos:80). (RLP25:165).

1968 **Cando fores ó consello, acorda o teu e deixa o alleo** ¹⁷⁶⁷. I(163, 359): *Concello, coida do teu e deixa o alleo*; A: *acorda no teu* (A:064-683,D:071-016,I:163-177/359/102-016).

Literatura: *Los intereses particulares hacen olvidar facilmente los públicos.* (Montesquieu).

1969 **Cando o amigo non é certo, un ollo pechado i-o outro aberto.** (I:164-180/375).

Al amigo reconciliado, un ojo abierto y el otro cerrado. (RMarin6666:16). *El amigo que no es cierto, con un ojo cerrado y el otro abierto.* (RMarin6666:16).

1970 **Cando vires as barbas do teu viciño arder, bota as tuas de mollo** E: *a arder*; I: *veciño*; I(160): *do veciño*; E, I(161): *pon as tuas de mollo* (B:028a-353,E:183-144,I:161-147/160-129).

Qui la maison de son voisin voir ardre, doit avoir peur de la sienne. (Estienne:223). *Qui la maison voisin ardoir voit, de la sienne douter se doit.* (Século XVI) (Estienne:223).

¹⁷⁶² E, F: *Aconsellate*; E: *e se ques acertar* *acertas*; F, I: *sepa*, *e se*.

¹⁷⁶³ A, E: *cangos*, *quentemonos*.

¹⁷⁶⁴ C: *e se a*; I: *sesta, e se toma mal*.

¹⁷⁶⁵ I: *pró*.

¹⁷⁶⁶ I: *arde quentarse*.

¹⁷⁶⁷ A, D, I: *fores ó*; I(102), D: *Consello*; I(102): *Consello acorda*.

- 1971 **Con vinagre non se collen moscas.** (I:155-044).
- 1972 **Contas feitas son medias pagas.** (B:036a-425,I:163-175).
- 1973 **Contra forza non hai resistencia.** (I:162-159).
- 1974 **Craba coxa non toma sesta e, se a toma, mal lle presta** ¹⁷⁶⁸. I(335): *non ten sesta* (A:078-065,E:174-048,I:155-042/335).
Cabra coja, no tenga siesta, que si la tiene caro le cuesta. (Correas:97).
- 1975 **Cria corvos, sacaranche os ollos** ¹⁷⁶⁹. B(038b), E: *e sacaranche*; B(056b): *e tiraranche* (B:038b/056b,E:179-106,I:159-102).
Antinómico: *Corvos a corvos não se tiram os olhos.* (F.R.I.L.E.L.: 87). *Críe cuervo que me sacase el ojo.* (Rojas:297). (Lanza118:209).
- 1976 **Cria sona e déitate a dormir.** (I:163-173).
- 1977 **Dá o duro e non dá o desnudo** ¹⁷⁷⁰. (I:161-135).
- 1978 **Dar con ter pra que nos veñan ver** ¹⁷⁷¹. A, C, E, I(084-096/158/087/340): *Dar en ter*; D, I(084): *Dar e ter* (A:062-664,C:089,D:084-093,E:178-090,I:158-088/158-087/084-095/084-096/340).
Ver nº 1868. (NoriegaBrañegos:80).
- 1979 **Dar ó pé, que tempo é** ¹⁷⁷². (A:058-619,E:173-039,I:155-034).
- 1980 **Darlle tempo ó tempo i-ó relo corda** ¹⁷⁷³. (B:031a-382,I:161-146b).
- 1981 **De hora en hora Dios millora.**
D: *mellora* (D:112-058,I:164-182).
- 1982 **De quen non pede ninguén se lembra** ¹⁷⁷⁴. A: *Do que non pide ninguén se acorda*; E: *Do que* (A:023-240,E:171-017,I:153-014).
- 1983 **Dios nos dea a ira que a pacencia xa a temos** ¹⁷⁷⁵. E: *de a ira, xa nós a temos* (E:183-147,I:160-130).
(CarréAldao:187).
- 1984 **Dios nos libre do dia das alabanzas.** (E:182-129,I:160-121).
(o da morte). (Lanza118:209).
- 1985 **Do lobo un pelo, i-aquel do zorro do lombo.** A, E: *do medio do lombo*; A: *e aquel* (A:048-514,E:172-031,I:154-026).
- 1986 **Do monte mao, fuste na mao** ¹⁷⁷⁶. A, E: *man* (A:026-274,E:171-019,I:154-016).
- 1987 **Do que non entendas non fales, que val mais non decer nada que decer barbaridades.** E: *non decir nada que decir* (E:182-130,I:160-122).
(Casas:28).
- 1988 **É millor calar que mal falar.** (I:159-110).
- 1989 **É millor deixar a ruíns que pedir a bos** ¹⁷⁷⁷. (B:027-345,E:183-139,I:160-126).
- 1990 **É millor ouvir decer: velo ahí vai ca velo ahí fica** ¹⁷⁷⁸. (I:164-184).
- 1991 **É millor prevenir que lamentar** ¹⁷⁷⁹. B, I(380): *mellor*; I(380): *ca*

¹⁷⁶⁸ A: *sesta*; A, I(335): *toma mal*; I: *e se*.

¹⁷⁶⁹ B(038b), E, I: *Cría*.

¹⁷⁷⁰ I: *Da o duro, da o desnudo*.

¹⁷⁷¹ C, E, D, I(084,158): *ter*.

¹⁷⁷² A, E, I: *ô*; I: *pé que*.

¹⁷⁷³ B, I: *ô tempo, i-ô*.

¹⁷⁷⁴ A, I: *ninguen*.

¹⁷⁷⁵ I: *xa temos*.

¹⁷⁷⁶ I: *mao fuste*.

¹⁷⁷⁷ B, E: *ruins*; E: *bós*; I: *E*.

¹⁷⁷⁸ I: *vel-o ahí vai, vel-o ahí fica*.

¹⁷⁷⁹ I: *E*.

- lamentar* (B:011-173,E:174-054,I:156-050/380).
- 1992 **É millor soilo que mal acompañado.** B(022b1): *Val mais soilo que mal acompañado* (B:022b1/022b2,E:177-077,I:157-075).
Vale más solo que mal acompañado. (Rojas:II,80). *Mieux vaut être seul, que mal accompagné.* (Hachette1902:190). (Casas:27).
- 1993 **En boca calada non entran moscas.** A(057), E(173), I(155): *boca cerrada* (A:006-057/057-613,E:170-007/173-038,I:153-005/155-033).
- 1994 **Entre sebes e paredes catade o que facedes** ¹⁷⁸⁰. (E:177-082,I:157-079).
(LeirasGalicia9:568).
- 1995 **Envexa non teñas se queres ter paz** ¹⁷⁸¹. E: *Invidia* (E:184-150,I:160-133).
(CarréAldao:188).
- 1996 **Esta vida non chega a netos.** (I:162-160).
- 1997 **Fai ben e non cates a quen.** (B:042b,E:176-075,I:157-071).
Faz bien e non cates a quién. (GallardoCastigos). Ref. ó ¹⁷⁸² nº 1998. (Casas:27).
- 1998 **Fai mal e gárdate.** (B:042b,,E:183-146,I:157-072).
Ver nº 1997. Antinomia¹⁷⁸³ ideográfica do nº 1997.
- 1999 **Fai o que eu che mando e non o que eu faga** ¹⁷⁸⁴. A: *Non fagas o*
qu'eu faga, fai o que che mandan; E(205): *Fai o que che mando e non fágalo que eu fago* (A:056-603,E:173-035/205-079,I:154-031).
(NoriegaGM40).
- 2000 **Fai o que poidas e non o que queiras.** (E:183-148,I:160-131).
(CarréAldao:187).
- 2001 **Fíate en Dios e non corras, verás o tombo que tomas** ¹⁷⁸⁵. H2: *Fiate en Dios e non corras* (B:025a-318,E:176-073,H2,I:157-069).
(Variante do nº 1364).
- 2002 **Fíate en Dios que é santo vello.** ¹⁷⁸⁶ E: *Fiate en Dios / Fianza en* (C:095,E:179-101,I:158-098/108-055/358).
¡Fiate de la Virgen, y no corras! (RMarin21000:200). *¡Fiate de la Virgen, y suelta la adelfa!* (RMarin21000:200). *¡Fiate de promesas, y verás lo que medras!* (RMarin21000:200).
(NoriegaBrañegos:102).
- 2003 **Fol mollado leva dobrado.** E(245), I(201): *leva mais un ferrado* (E:177-083/202-042/242-073/245-098,I:157-080/201-070).
(LeirasGalicia9:568) (NoriegaGM41).
- 2004 **Fuxir do deber que o pagar é certo** ¹⁷⁸⁷. (B:036a-430,I:161-136).
- 2005 **Garda o pico e terás paz.** (E:183-149,I:160-132).
- 2006 **Garda que comer e non gardes que facer.** B, D(018), I(021): *comer, non* (A:074-023,B:011a-180,D:009-089/018-184,E:177-078,I:157-076/016-088/021-174).
(Casas:30).

¹⁷⁸⁰ E, I: *paredes*.

¹⁷⁸¹ I: *teñas*.

¹⁷⁸² Ó.

¹⁷⁸³ Antinómia.

¹⁷⁸⁴ E(173): *mando*; E(205): *fágalo*.

¹⁷⁸⁵ B: *veras*.

¹⁷⁸⁶ E: *Dios*; C, E: *Santo*.

¹⁷⁸⁷ B: *deber*.

2007 Home prevenido non é vencido.

(C:040,E:182-137,I:160-124/162-150/323,R:C171/42).

Ayna yerra ome, que non es apercebudo. (Hita:c.922). *Hombre apercebido, medio combatido.* (Rojas:251). *Hombre apercebido, anda seguro el camino.* (Correas:244). *El hombre prevenido vale por dos.* (Correas:246). *Hombre apercebido, no es decebido.* (Correas:244. Nota: decebido = engañado).

2008 Home seco e non de fame, librate que non te agarre ¹⁷⁸⁸.

R:C171/42: *librate de que te agarre* (E:177-084,I:157-081,R:C171/42,R:C171/43).

Seco y no de hambre, huye dél como del landre. (Núñez:182). (NoriegaBrañegos:73).

2009 Mais val burro vivo ca sabio morto. R:C171/37: *que sabio*

(I:164-185,R:C171/37). (VidaGallega30).

2010 Mal de quen debe que o pagar é certo. (I:164-187).

2011 Mal escapa quen debe a forza. (I:164-186).

2012 Mans que tomades e non dades, ¿que esperades? ¹⁷⁸⁹ (E:178-092/182-134/202-051,I:158-091).

(NoriegaBrañegos:81).

2013 Maula comprar e maula vender. (A:053-572,E:173-033,I:154-029).

2014 Moitas veces hai que sacalo do bico e pólo no penderico ¹⁷⁹⁰. (I:162-154).

2015 N'hai atallo sen traballo nin arrodeio sen vereio ¹⁷⁹¹. B(015b),

E(180): *sin vereio*; I(238): *Non hai, rodeo sen recreo*; B(013a), E(175): *Non hai atallo sen traballo.*; I(156-053): *Non atallo sen traballo.* (B:013a-195/015b,E:175-057/180-116,I:156-053/156-054/238-210).

Quem deixa caminhos por atalhos. - Mette-se em trabalhos. (Vasconcellos:7). (NoriegaGM39). (Valladares).

2016 Na casa allea quen ben está, ben estea ¹⁷⁹². I(087), D(089): *O*

que está na casa allea, se ben esta ben estea (A:020-205,C:074,D:089-145,E:171-013,I:153-011/162-162/183-113/334/087-144).

María, si bien estás, no te mudarás. (Correas:191-2^a). (NoriegaGM39).

2017 Na casa do ferreiro, non tentar; e na botica, non probar ¹⁷⁹³. (I:164-193).

(Valladares).

2018 Na semana de Ramos lavarás os teus panos; na semana da Pasión ou os lavarás ou non ¹⁷⁹⁴.

E: *de Pasión, paños* (D:090-151,E:181-123,I:159-115/088-150).

(NoriegaGM41).

2019 Na terra dos lobos, ouvear como eles ¹⁷⁹⁵. B(017a): *coma eles*;

I(072): *ouvear como todos*;

E(215): *ouvear coma todos* (A:021-219/056-600,B:017a-239/032b,E:171-014/215-079/233-094,I:072-086/153-012,R:C171/29).

¹⁷⁹¹ B(015b), E(180), I(156-054/238): *traballo*;; B: *N'ai*.

¹⁷⁹² C, E, I(153/162/183): *allea*;; I(162): *estéa*;; I(183): *está ben*; I(334): *esta*; D(089): *O que esta*.

¹⁷⁹³ I: *tenta*..

¹⁷⁹⁴ I(088), D, E: *Ramos*; I: *nón*.

¹⁷⁹⁵ I(153), B(017a): *lobos ouvear*; A(056): *oubear*.

¹⁷⁸⁸ E, I: *seco*;; R:C171/43: *fame librate*.

¹⁷⁸⁹ E(182,202), I: *¿qué*; I: *dades ¿qué*.

¹⁷⁹⁰ I: *sacal-o, pol-o*.

- Em terra de sapo, de cõcra como elle!*
(Motta:271). Brasileiro: *Em terra de sapo, de cõcra como elle.* (Motta:271).
- 2020 **Na terra en que vivires fai o que vires** ¹⁷⁹⁶. A: *fai sempre o que vires* (A:009-095,B:016b/032b,E:170-009,I:153-007).
Vay hu vaaes, com quaaes te achares tal te faras. (Duarte:185). Brasileiro: *Em terra de sapo, de cõcra como elle.* (Motta:271).
- 2021 **Nena que de si non torna é porta sen tarabelo.** (D:119-069,I:162-155b/133-066).
(Casas:31).
- 2022 **Nin boda sen canto nin morte sen pranto** ¹⁷⁹⁷. E(182): *sin canto, sin pranto* (E:182-135/252-120).
(NoriegaGM40).
- 2023 **Nin de día tras das sebes nin de noite tras das paredes** ¹⁷⁹⁸.
(B:051b,E:180-113,I:159-107/371).
Ver nº 1962. (NoriegaGM39).
- 2024 **Nin moito ó mar nin moito á terra** ¹⁷⁹⁹. (I:162-158).
- 2025 **Nin por moito madrugar amanece mais cedo.** B: *amanece* (A:072-002,B:027b,E:174-045,I:155-039/339).
Más vale a quien Dios ayuda, que quien mucho madruga. (Rojas:94).
Dormieron su sueño los varones de las riquezas e ninguna cosa hallaron en sus manos. (Rojas:102) Bíblico: *Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat: aperi oculos tuos, et saturare panibus.* (Prov. 22,13).
Traduzón¹⁸⁰⁰: 'No seas amigo del sueño, para que no te veas oprimido
- de la indigencia: abre tus ojos, desvelate, y te sobrarà pan'.* Catalán: *Val mes Déu ajudar que matinejar.* (Costa:111). (Antónimo do nº 1138).
- 2026 **Nin tanto ¡arre! que fuxa nin tanto ¡xo! que pare** ¹⁸⁰¹. (I:164-192).
(RiscoMelide:466).
- 2027 **Ninguén faga conta senón do que ten á man** ¹⁸⁰². A: *sinón* (A:056-602,E:173-034,I:154-030).
- 2028 **No fociño do can non cáte-lo pan nin no da cadela a manteiga** ¹⁸⁰³. A, E: *bico do can, cadela cáte-la manteiga* (A:039-414,E:172-026,I:154-023).
- 2029 **No tempo de compañía o que apaña, apaña** ¹⁸⁰⁴. (I:163-179).
(BouzaBrey) .
- 2030 **Non custa o vivir, o que custa é o saber vivir.** I(092): *Non custa vivir; custa saber vivir.* (I:162-153/092-225).
- 2031 **Non é caro o que ben sabe.** B, E: *Nunca é* (B:024-309,E:176-071,I:157-067).
- 2032 **Non fága-lo que eu fago, fai o que eu che mando** ¹⁸⁰⁵. A: *fagas o qu'eu faga, fai o que che mandan;* E(173): *Fai o que eu che mando, e non o que eu faga.* (A:056-603,E:173-035/180-117,I:159-109).
(Variante do nº 1999). (NoriegaGM40).
- 2033 **Nunca hai acordo com'o trascordo** ¹⁸⁰⁶. A: *como o*

¹⁷⁹⁶ B, E: *viwives.*

¹⁷⁹⁷ E(182): *canto.*

¹⁷⁹⁸ B, I(371): *sebes.*

¹⁷⁹⁹ I: *ó.*

¹⁸⁰⁰ Traduzon.

¹⁸⁰¹ I: *tanto arre!, fuxa;, tanto xó!.*

¹⁸⁰² A, E, I: *Ninguen;* A: *d'o;* E, I: *â;* I: *senon.*

¹⁸⁰³ A, E: *catel-o pan,;* E: *catel-a manteiga;* I: *cátel-o.*

¹⁸⁰⁴ I: *compaña.*

¹⁸⁰⁵ A: *qu'eu faga;* E(180), I: *fagal-o.*

¹⁸⁰⁶ A: *como o;* E, I: *comô trascordo.*

- trascordo* (A:029-303,E:171-021,I:154-018).
- 2034 **O alleo, nin na man nin no seo**¹⁸⁰⁷. (I:161-139).
- 2035 **O amigo i-o melón, o calado é o millor**¹⁸⁰⁸. (E:182-136,I:160-123).
- 2036 **O ben feito ben parece i-o que o fai algo merece**¹⁸⁰⁹. E: *e o que* (E:176-074,I:157-070). (Casas:27).
- 2037 **Ó bo entendedor media palabra ll'abonda**¹⁸¹⁰. (E:182-138,I:160-125).
- 2038 **O boi polos cornos i-o home pola palabra**¹⁸¹¹. (B:023a-302,E:176-070,I:156-066/352).
O boi pela ponta e o homem pela palabra. (Lamenza:175). *Al buey, por el cuerno, y al hombre, por el verbo.* (Correas:26). *On lie les boeufs par les cornes et les hommes par les paroles.* (Hachette1907:282).
- 2039 **Ó chegar ó san Tomé, colle o porco polo pé, se che di: -coé, coé!- dille que tempo é**¹⁸¹². A: *Si fores a Sto. Tomé colle, dille de que;* E: *chegar a* (A:069-735,E:173-043,I:155-037).
En día de S. André faz o porco: kué, kué.
En dia de S. andré quem não tem porco, mata a mulher. (Vasconcellos:3-4).
- 2040 **Ó feito, peito**¹⁸¹³. (B:011a-172,C:064,E:174-053,I:155-049/331).
- A *daño fecho aved ruego e pecho.* (Hita:c.880). *A lo malhecho, ruego y pecho.* (Santillana). *Ce qui est fait, est fait.* (RMarin12600:189-2^a). *Il fatto non si puo disfare.* (RMarin12600:189-2^a).
- 2041 **Ó labrego non lle fagas mal porque non o merece nin ben porque non o agradece**¹⁸¹⁴. (I:163-167).
- 2042 **O perdido non é agradecido.** (I:161-143).
(dise¹⁸¹⁵ polo que se empresta e non se lembra de cobrar).
- 2043 **O que ardeu, queimouse.** (I:163-172/331).
Ver nº 2040.
- 2044 **O que do seu fai alleo, meta pallas no seo.** I(154-028): *alleo, agarre un corno e metô no seo* (A:053-568,E:172-032,I:154-027/154-028).
- 2045 **O que empresta non presta**¹⁸¹⁶. B, C, D: *Quen empresta non presta* (B:017b,C:081,D:093-185,I:164-188).
Argent prête n'est pas sûreté. (Hachette1901:207). *Qui emprunt ne compte pas.* (Hachette1902:175). *Non imprestar denaro all'amico; quando ne domanderai la restituzione, perderai l'amico.* (Gubernatis:50). [italiano/turco?] *Turco: Il denaro dato in prestito parte ridendo e torna piangendo.* (Gubernatis:350).
- 2046 **O que fai ben ó comun, non fai ben a ningún**¹⁸¹⁷. A: *Quen fai* (A:043-463,B:015b,E:172-029,I:154-025/385).
Ver nº 1690.
-
- ¹⁸⁰⁷ I: *alleo nin.*
¹⁸⁰⁸ E: *i-ô.*
¹⁸⁰⁹ E, I: *parece,.*
¹⁸¹⁰ E, I: *Ó bo; I: lle abonda.*
¹⁸¹¹ B, E, I: *pol-os, pol-a; I: cornos,; B, E, I(352): i-ô.*
¹⁸¹² A, E, I: *pol-o; E, I: Ó chegar; E: S. Tomé colle, pé;, 'coé', 'coé' -dille; A: 'coé, coé,; I: ó San Tomé, di: -Coé, coé! -dille.*
¹⁸¹³ B, C, E, I: *Ó feito.*
-
- ¹⁸¹⁴ I: *Ó labrego, non-o merece,; non-o agradece.*
¹⁸¹⁵ dise.
¹⁸¹⁶ C, I: *empresta,.*
¹⁸¹⁷ A, B, E, I: *ô comun; I(154): comun non; B, I: ningún.*

2047 **O que mal vive, o medo o persigue.** (E:181-126/203-063/242-071,I:160-118).
(NoriegaBrañegos:109).

2048 **O que moito corre, perto para**¹⁸¹⁸. (I:153-009).

2049 **Ó que moito se abaixa, vénselle as pernas**¹⁸¹⁹. (I:161-138).
Varte do nº 1461.

2050 **Ó que non se muda, Dios non lle axuda.** I: *O que* (E:180-110,I:159-105).
(NoriegaGM37).

2051 **O que se fai mel, cómeno as moscas**¹⁸²⁰. A: *A quen, fai de mel* (A:076-050,E:174-047,I:155-041).

2052 **Ó que se muda Dio-lo axuda**¹⁸²¹. (A:005-046,E:170-005,I:153-004).

2053 **O que traballa pró común non traballa pra ningún**¹⁸²². (B:001a-073/015b,E:174-050,I:155-045/385).
Ver nº 1690.

2054 **O que vai a pedir non vai a fuxir**¹⁸²³. (A:027-288,E:171-020,I:154-017).

2055 **O segredo do teu peito non llo contes ó amigo, porque a amizade se acaba e vaiche server de testigo**¹⁸²⁴. C, I(339): *servir* (C:086,I:163-165b/339).

Bíblico: *Ei qui revelat mysteria, et ambulat fraudulenter, et dilatat labia sua, ne commiscearis.* (Prov. 20,19).

Traduzón¹⁸²⁵: 'No te familiarices con el hombre que revela los secretos, y que anda con solapa, y hace grandes ofertas'.

2056 **Onde foren cen vai ti tamén, que onde for só un non vai ningún**¹⁸²⁶. B(037b): *Onde foren cen, vai ti tamen.*; B(010a): *so for un*; I: *onde for un* (B:010a-167/037b,E:174-052,I:155-047).

Portugués: *Vida de aldeia, Deus a dê a quem a deseja.* (Morais: verba aldeia). *Quem deixa a vila pel-a aldeia, venha-lhe ma estrela.* (Morais: verba aldeia). *Melhor é uma casa na vila que duas no arrabalde.* (Delicado:32).

2057 **Onde non te chamen non te metas**¹⁸²⁷. E: *chaman* (E:177-076,I:164-190/157-074).
(Valladares). (Casas:27).

2058 **Onde non vexas corpo non poñas carga e onde vires orellas dá cebada.** (I:164-189).

2059 **Onde non vires corpo non poñas carga**¹⁸²⁸. A, E, I(154): *vexas corpo*; A: *botes carga* (A:056-606,E:173-037,I:154-032/081-034).
Ver nº 1143.

2060 **Onde se perdeu a capa, alí se cata**¹⁸²⁹. B: *perde*; E: *se percura/cata*; B(020a): *ali se procura*; I(156-064): *ali se ha de percurar* (B:010b/020a-271,E:176-066,I:156-063/156-064).
*Aquí perdi una aguja, aquí*¹⁸³⁰ *la hallaré.* (Oliver:234).

¹⁸¹⁸ I: *corre perto.*

¹⁸¹⁹ I: *Ó que.*

¹⁸²⁰ A: *comen-o*; E: *cómen-o*; I: *mel, comeno.*

¹⁸²¹ A, E, I: *Ó que, Diol-o*; A, E: *muda.*

¹⁸²² B, E, I: *pró comun, ningun*; I(385): *comun.*

¹⁸²³ E: *pedir.*

¹⁸²⁴ C, I(163): *peito, -non*; I(339): *peito, / non, / porque, acaba, / e*; C, I: *ó amigo*; I(163): *amigo -porque, -e vaiche*; C: *acaba, -e.*

¹⁸²⁵ Traduzon.

¹⁸²⁶ B, I: *cen., tamen*; B(010a): *-que ondo*; E: *tamén*; *so, un*; B(010a), I: *ningun.*

¹⁸²⁷ I(157): *chamen.*

¹⁸²⁸ E: *corpo.*

¹⁸²⁹ B, E, I: *ali.*

¹⁸³⁰ *Aquí, aquí.*

2061 **Onde se tira e non se pon, logo se chega ó fondón** ¹⁸³¹. D: *Donde se* (A:005-054,D:076-009,I:380).

Sans économie, nulle richesse n'est assez grande.

2062 **Onde viviren cen vive ti tamén, que onde vive un non vive ningún** ¹⁸³². (I:155-048).

2063 **Os homes, un cento; as mulleres, nin un no pensamento.** (I:164-194).
(Dise¹⁸³³ dos amores adúlteros).

2064 **Palique de inverno, casoiro de vran** ¹⁸³⁴. (I:162-155a/183-103).

2065 **Pedra que moito se move non cria limos** ¹⁸³⁵. (B:014a-207/022b,E:175-059,I:156-056).

A piedra movediza nunca moho la cobija. (Rojas:313). *Pierre que roule n'amasse pas mousse.* (Hachette1903:315).

2066 **Por falta de un berro máncase un boi.** B: *grito pérdese*; E: *grito, pérdese*; B, E: *unha vaca* (B:020a-268,E:175-065,I:156-062).

2067 **Por mal que che va, vive na cidá** ¹⁸³⁶. (A:022-231,B:027b,C:025,E:171-016/233-088,I:153-013/317).

Vida de aldeia, Deus a dê a quem a deseja. (Morais: verba aldeia). *Quem deixa a vila pel-a aldeia, venha-lhe ma estrela.* (Morais: verba aldeia). *Melhor é uma casa na vila que duas no arrabalde.* (Delicado:32). *Quem te fez rico? -O não da minha aldeia.* (Delicado:32). *Na aldeia que não é*

boa, mais mal há, que soa. (Delicado:32). *Buena es la vida de la aldea por un rato, mas no por un año.* (Correas:88-2^a). *Buenos y malos mantienen la ciudad.* (Correas:92-1^a). *Puerta de la villa, puerta de la vida.* (Correas:411-2^a). (NoriegaGM41).

2068 **Por unha besta dar un couce non se lle corta a perna** ¹⁸³⁷. B, E: *Por un burro* (B:016a-228,E:175-061,I:156-058).

2069 **Prá misa e pró souto n'hai que agardar por outro** ¹⁸³⁸. E: *que agardar un pol-o outro* (E:181-124,I:159-116).
(NoriegaGM37).

2070 **Quen ben quixer pasar, ha de ouvir, ver e calar** ¹⁸³⁹. B, E. *O que ben quixer* (B:019-260,E:175-063,I:156-060).

2071 **Quen contas non bota, contas n'atopa** ¹⁸⁴⁰. (E:181-127,I:160-119).
(Lanza118:209).

2072 **Quen corre polo muro, non dá paso seguro** ¹⁸⁴¹. (B:025b,E:178-087,I:158-084).

Quem corre pelo muro não da passo seguro. (Morais:786). *No da passo seguro quien corre por el muro.* (Rojas:248). Mondoñedo.
(NoriegaBrañegos:78).

2073 **Quen chega tarde, nin ouve misa nin come carne** ¹⁸⁴². D, I(107): *non ouve*; E: *O que chega tarde* (D:105-047,E:175-064,I:156-061/107-048).
(Lanza118:210).

¹⁸³¹ I: *pon*; A, D, I: *ó fondón*.

¹⁸³² I: *cen*., *ningun*.

¹⁸³³ *Dise*.

¹⁸³⁴ I(183): *vrán*.

¹⁸³⁵ B(014a): *move*.,

¹⁸³⁶ E: *vá*; I(153): *va vive*.

¹⁸³⁷ B: *couce*.,

¹⁸³⁸ E, I: *Prá, pró souto*.,

¹⁸³⁹ E, I: *pasar ha*.

¹⁸⁴⁰ I: *n-atopa*.

¹⁸⁴¹ B, E, I: *pol-o, da*; I: *muro non*.

¹⁸⁴² D, I: *tarde nin*.

2074 **Quen garda o que ten, non peca con ningún** ¹⁸⁴³. D: *O que garda* (D:091-159,E:178-095,I:158-094). (NoriegaGM40). (NoriegaBrañegos:85).

2075 **Quen gasta o que ten, a pedir vén** ¹⁸⁴⁴. (D:091-162,E:181-119,I:159-111/088-158). (NoriegaGM40).

2076 **Quen moito corre, logo cai** ¹⁸⁴⁵. A, E: *O que moito corre*; E: *logo cai (ou: perto para)* (A:016-160/059-629,E:170-010/173-041,I:153-008).

2077 **Quen moito escolle, o demo o tolle** ¹⁸⁴⁶. (B:014a-211,C:046,E:175-060,I:156-057/195-144/325). *Qui a choix prend le pire. Il est maudit de l'Évangile qui ha le choix et prend le pire.* (Estienne:246). Estienne relacioa este refrán co feito dos xudeus teren escollido N. S. Xesucristo pra o crucificar no canto de Barrabás.

2078 **Quen moito escolle, o pior colle.** A, E: *O que moito escolle, o mais ruín colle* (A:006-061,C:046,E:170-008,I:153-006/325). Ver nº 2077.

2079 **Quen moito fala, nalgo se erra** ¹⁸⁴⁷. E, I: *en algo erra* (A:038-402,E:172-025,I:154-022).

2080 **Quen moito pede, moito fede.** (I:161-137).

2081 **Quen non aparece, esquece** ¹⁸⁴⁸. (E:177-085,I:157-082). (NoriegaBrañegos:75).

2082 **Quen non chora, non mama** ¹⁸⁴⁹. E: *O que non chora* (B:029-358,E:170-006/207-099/251-113,I:163-171). (Lanza118:210).

2083 **Quen non se arriscou non perdeu nin ganou** ¹⁸⁵⁰. (B:029b,E:183-140,I:160-127/359). Para portugués e francés ver nº 1450.

2084 **Quen o come antes de o ganar, escusa bolsa para o gardar** ¹⁸⁵¹. D, I(090): *Quen-o gasta antes*; D: *escusa balsa pra*; I(090): *excusa balsa pra* (D:094-195,I:162-151/090-189).

2085 **Quen quere, vai; quen non quere, manda.** (I:163-176b/356). *Chi vuole, vada; e chi non vuole, mandi.* (Secolo:395).

2086 **Quen se calara e pedras apañara, tempo lle virá que as esparcirá** ¹⁸⁵². A: *virá en que as* (A:020-204,E:171-012,I:153-010).

2087 **Quen se condena, que non se condene.** (I:163-174).

2088 **Quen se gardou, non errou** ¹⁸⁵³. (E:178-096,I:158-095). (NoriegaBrañegos:85).

2089 **Quen seu nemigo poupa, nas mans lle morre** ¹⁸⁵⁴. (B:028a-351,E:183-143,I:160-128).

2090 **Quen ten boca, vai a Roma** ¹⁸⁵⁵. E(179-102), I(158-099): *ten ollos* (E:179-103/179-102,I:158-100/158-099).

¹⁸⁴³ E, I: *ninguen*; I: *ten non*.

¹⁸⁴⁴ D, E, I: *ven*; I(159): *ten a*.

¹⁸⁴⁵ A(016), I: *corre logo*.

¹⁸⁴⁶ C, I(195,325): *escolle o*.

¹⁸⁴⁷ I: *fala en*.

¹⁸⁴⁸ E: *aparece esquece*.

¹⁸⁴⁹ B, I: *chora non*.

¹⁸⁵⁰ B, I(359): *arriscou*.

¹⁸⁵¹ I: *ganar escusa*.

¹⁸⁵² A: *esparcir*.

¹⁸⁵³ E, I: *gardou non*.

¹⁸⁵⁴ E, I: *poupa nas*.

¹⁸⁵⁵ E(179-103), I(158-100): *boca vai*.

(NoriegaBrañegos:102).

2091 **Quen ten présa, vai por terra,
que a maré nin sempre é certa**¹⁸⁵⁶. (B:026a-325,E:187-027,l:162-163/166-029).

2092 **Quen tiver remoiño na testa,
non irá comigo á festa**¹⁸⁵⁷. E: *connigo* (A:058-627,E:173-040,l:155-035).

2093 **Quen unta, amolenta**¹⁸⁵⁸. (B:019a-258,E:175-062,l:156-059).

2094 **Quen xoga co ferro, xoga co demo**¹⁸⁵⁹. (A:033-348,E:172-022,l:154-019).

2095 **Quere ben, se queres que che queiran tamén**¹⁸⁶⁰. E: *si queres* (E:177-079,l:162-156/157-077). (Casas:31).

2096 **Sacramentos e comida, a quen os pida**¹⁸⁶¹. (C:048,l:163-170/315).
Sels et conseils ne se donent qu'a ceux qui les demandent (Hachette1904:377).

2097 **Se che pica, ráscate.** (E:179-107,l:159-103). (Lanza118:210).

2098 **Se o teu tellado é de vidro, non apedrexes o do viciño**¹⁸⁶². I: *veciño* (A:070-754,E:174-044,l:155-038).

2099 **Tempos van e tempos veñen, súfranse os que penas teñen.** (l:160-134).

2100 **Todo o que é de mais, sobra.** (l:162-157).

2101 **Tras do perdido n'hai que ir buscar**¹⁸⁶³. E(205): *non hai* (E:181-122/205-083,l:159-114). (NoriegaGM41).

2102 **Trigo que n'has de colleitar, déixao de visitar.** (l:161-140).

2103 **Tu que o sabes i-eu que o sei, cala ti que eu calarei**¹⁸⁶⁴. B, E: *e eu que*; E, I(163): *cálate tú, me calarei*; B: *cala tú*; I(163): *qu'eu* (B:011b,E:178-088,l:158-085/163-169/374). *Cállate y callemos, que sendas nos tenemos.* (NoriegaBrañegos:79).

2104 **Un burro calado pasou por un sabio**¹⁸⁶⁵. (C:068,l:162-164).
Necio que calla, por sabio pasa. (RMarin12600:217-2^a). *Fou qui se tait, passe pour sage.* (RMarin12600:217-2^a). Latin¹⁸⁶⁶: *Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur.* (RMarin12600:217-2^a).

2105 **Unha mentira ben composta dura muito e pouco costa**¹⁸⁶⁷. E, I: *moito* (B:031a-377,E:246-117,l:161-146a/203-106).

2106 **Unha ovella ruín bota un rabaño a perder**¹⁸⁶⁸. E(219): *rebaño* (B:004a-103,E:174-051/219-120,l:155-046/072-085).

2107 **Vai e ven i-ó teu te atén**¹⁸⁶⁹. (E:181-121,l:159-113). (NoriegaGM41).

2108 **Val mais andar ca ornear.** (l:164-191).

¹⁸⁵⁶ B, E, I: *presa vai*; B, E, I(162): *terra que*.

¹⁸⁵⁷ I: *testa non*; E, I: *à festa*.

¹⁸⁵⁸ E: *amolente*.

¹⁸⁵⁹ A, E: *c'o ferro, c'o demo*.

¹⁸⁶⁰ E, I: *tamen*; I(162): *ben se*.

¹⁸⁶¹ C, I(315): *quen-os*.

¹⁸⁶² A, I: *vidro non*.

¹⁸⁶³ E(205): *perdido*.

¹⁸⁶⁴ B, E, I(163): *Tú que*; I(163): *sabes*,

¹⁸⁶⁵ I: *calado*.

¹⁸⁶⁶ Latin.

¹⁸⁶⁷ E, I(203): *composta*.

¹⁸⁶⁸ B, E, I(155): *ruín*.

¹⁸⁶⁹ E, I: *i-ó*; I: *aten*.

2109 **Val mais pouca axuda que moita derruba** ¹⁸⁷⁰. B, E(175), I(156): *Val mais pequena axuda que grande estorbo.* (B:013a-197,E:175-058/179-104,I:156-055/159-101/161-142).
(NoriegaBrañegos:108).

2110 **Val mais un páxaro na man ca dous a voar.** (B:033a-401).

2111 **Val mais un ruín conecido que un bo por conecer** ¹⁸⁷¹. A, E: *Mais vale un;* A: *conecido;* E: *coñecido, coñecer* (A:004-043,E:170-004,I:153-003).

2112 **Vale mais probe con honra ca rico de mala lei** ¹⁸⁷². (C:088,I:163-166/340).

Bíblico: *Más apreciado es el probe que procede con sencillez, que el rico de labios perversos, e insensato.* (Prov. 19,1:127). Folclore: *Ti deixácheme por probe / i-eu por rico te olvidei, / vale mais probe con honra / ca rico de mala lei.* (Cántiga popular galega).
[Nota dos editores. Ver cantiga 642].

2113 **Vestir, ó uso; calzar, a gusto** ¹⁸⁷³. A: *Vestir a uso* (A:034-363,E:172-023,I:154-020).

2114 **Viciño que non presta, coitelo que non corta, anqu'os leve Xudas pouco importa.** I: *Veciño;* E, I: *presta e coitelo, anque os* (A:068-724,E:173-042,I:155-036).

2.1.1.18. **PESCA. O MAR, PEIXES, NAVEGAZÓN, ARTES DE PESCAR**

2115 **A i-auga dixo: dos poucos e dos moitos veñan pra acá os mais afoutos** ¹⁸⁷⁴. A: *Cando a auga falou dixo: -Dos moitos e dos poucos, veñan os mais afoutos;* I: *prâ ca* (A:029-304,E:185-004,I:165-007).

2116 **Á liña, pouca fariña** ¹⁸⁷⁵. (B:003a-093,E:186-015,I:166-018).
(Recollino na Sociedad Arqueológica Pontevedra:358).

2117 **A sacada chucha a cana** ¹⁸⁷⁶. (B:003a-091,E:186-013,I:166-016).
(Recollino na Sociedad Arqueológica Pontevedra:358).

2118 **A sardiña en abril ponlle a man e déixaa ir, en maio xa pinga no borrallo e en San Xohán molla o pan** ¹⁸⁷⁷. (I:167-042).

2119 **Andar, andar e cair no mar.** (A:014-138,B:033b,E:188-033,I:167-034).
Brasro.: *Nadar, nadar, vir morrer na beira.* (Motta:282).

2120 **Arrieiro de unha besta, cesteiro de unha cesta e pescador de cana mais perde ca gana** ¹⁸⁷⁸. D, I(086): *tendeiro de unha cesta;* D: *comen mais que ganan;* I(086): *comen mais ca ganan;* E: *que gana* (D:089-137,E:187-030,I:167-033/086-127).
(Lanza118:209). (LeirasGalicia9:566).

2121 **Ás artes non te mates** ¹⁸⁷⁹. (B:003a-094,E:186-016,I:166-019).
(Recollino na Sociedad Arqueológica Pontevedra:358).

¹⁸⁷⁰ E(179): *axuda.*

¹⁸⁷¹ A, E, I: *ruín;* A, E: *, que un bo.*

¹⁸⁷² I(163): *honra.*

¹⁸⁷³ I: *vestir ô;* A, I: *uso, calzar a;* E, I: *ô uso.*

¹⁸⁷⁴ A, I: *-Dos;* A: *poucos;* E: *Dos.*

¹⁸⁷⁵ B, I: *liña pouca;* B, E, I: *Â.*

¹⁸⁷⁶ B: *Sacada;* B, E: *â cana.*

¹⁸⁷⁷ I: *abril., deixâ ir., maio., borrallo, Xohan.*

¹⁸⁷⁸ D, E, I: *cana.*

¹⁸⁷⁹ B, E, I: *Âs;* B: *Artes.*

- 2122 **Ás betas non te metas** ¹⁸⁸⁰.
(B:002a-086,E:185-008,I:165-011).
(Recollino na Sociedad Arqueológica
Pontevedra:358).
- 2123 **Barco moi cargado afonda** ¹⁸⁸¹.
(A:012-122,E:185-001,I:165-001).
- 2124 **Cando fai vento, móllase a vela.**
(B:026a-326,E:187-028,I:166-030/363).
Il faut tendre la voile second le vent.
(Hachette1901:398).
- 2125 **Cereixeiro, castiñeiro, o munxe
vale carneiro** ¹⁸⁸². B: *Cereixeiro e
castiñeiro* (B:009a-155,E:186-017,I:166-
020).
(IglesiaIII:224-227).
- 2126 **En abril, peixiños mil** ¹⁸⁸³.
(A:069-740,E:185-006,I:165-009).
- 2127 **Figos á figueira, vellos á
golfeira** ¹⁸⁸⁴. (B:010a-162,E:187-
022,I:166-025).
(IglesiaIII:224-227).
- 2128 **Fillo de peixe sabe nadar** ¹⁸⁸⁵.
(B:014a-205,E:187-023,I:166-026).
- 2129 **Fillo de peixe, peixiño é.** (I:167-
047).
- 2130 **Lua posta, baixamar na costa.**
(I:167-048).
- 2131 **Mar de andazo, non che faltará
argazo.** (I:167-041).
- 2132 **Mazaricos na praia a cantar, os
mariscos a flotar.** (I:167-044).
- 2133 **Misa e maré, ó pé** ¹⁸⁸⁶. (B:026a-
327,E:187-029,I:166-031).
- 2134 **Nadar, nadar i-agora el afogar**
¹⁸⁸⁷. (A:027-279,B:033b,E:185-
003,I:165-003,R:C171/29).
Nadar, nadar, vir morrer na beira.
Brasileiro: Ver nº 2119.
- 2135 **O chinchorro foi ó sorro** ¹⁸⁸⁸.
(B:003a-090,E:186-012,I:165-015).
(Recollino na Sociedad Arqueológica
Pontevedra:358).
- 2136 **O muxe val ouro cando o pan
vai louro** ¹⁸⁸⁹. (I:167-039).
(Afin¹⁸⁹⁰ do nº 2125). (En xulio e
agosto).
- 2137 **O palangre chucha o sangue**
¹⁸⁹¹. E, I: *sangre* (B:002a-087,E:185-
009,I:165-012).
(Recollino na Sociedad Arqueológica
Pontevedra:358).
- 2138 **O polveiro, pouco diñeiro** ¹⁸⁹².
(B:002a-088,E:186-010,I:165-013).
(Recollino na Sociedad Arqueológica
Pontevedra:358).
- 2139 **O xeito senta ó peito** ¹⁸⁹³.
(B:002a-085,E:185-007,I:165-010).
(Recollino na Sociedad Arqueológica
Pontevedra:358).
- 2140 **Os corvos do mar en terra,
mariñeiro vente en vela.** (I:167-
045).
- 2141 **Os miños fan miniños** ¹⁸⁹⁴. B, E:
meniños (B:002a-089,E:186-011,I:165-
014).
(Recollino na Sociedad Arqueológica
Pontevedra:358).
- 2142 **Pola boca morre o peixe** ¹⁸⁹⁵.
(I:167-038).

¹⁸⁸⁰ B: *Betas*; E, I: *Ás*.

¹⁸⁸¹ I: *cargado*.

¹⁸⁸² B, E: *castiñeiro o*.

¹⁸⁸³ A, E: *Abril*.

¹⁸⁸⁴ B, E, I: *â figueira, â golfeira*.

¹⁸⁸⁵ B: *peixe*.

¹⁸⁸⁶ B, E, I: *ô; B: pe*.

¹⁸⁸⁷ I: *Nadar, nadar*; A, B, E, I: *él*.

¹⁸⁸⁸ B, E, I: *ô*.

¹⁸⁸⁹ I: *múxe*.

¹⁸⁹⁰ *Afin*.

¹⁸⁹¹ B: *Palangre, ô*.

¹⁸⁹² B: *Polveiro pouco*.

¹⁸⁹³ B: *Xeito*; I: *xeito*; B, E, I: *ô peito*.

¹⁸⁹⁴ B: *Miños*.

¹⁸⁹⁵ I: *Pol-a*.

2143 **Por santa Lucia éncese de auga a sardiña** ¹⁸⁹⁶. (B:009a-159,E:186-020,I:166-023). (IglesiaIII:224-227).

2144 **Quen vai á barbada, nas penas esbarra** ¹⁸⁹⁷. (B:009-158,E:186-019,I:166-022). (IglesiaIII:224-227).

2145 **Remar contra maré.** (E:188-036,I:165-006).

2146 **Remar, remar e caer no mar** ¹⁸⁹⁸. B: *e caír no mar / na orilla naufragar*; E: *e na orilla naufragar / caer no mar*; I(165-005): *e na orilla naufragar* (B:033b,E:187-025/240-051,I:165-004/165-005).

Brasileiro: Ver nº 2119. (Lanza118:210).

2147 **San Miguel e Santos, nubes de tranchos** ¹⁸⁹⁹. B: *De S. Miguel a Santos* (B:009a-157,E:186-018,I:166-021). (IglesiaIII:224-227).

2148 **Se o mascato ves voar e tirar, vai alí pescar** ¹⁹⁰⁰. (I:167-043).

2149 **Solla de abril, abre a man e déixaa ir** ¹⁹⁰¹. (A:050-541,B:036b,D:006-057,E:188-035,I:167-036).

Sol de abril, abre a mão, e deix-o ir. (Morais: verba mão). (Murguía:576).

2150 **Tal vento, tal viaxe.** (E:187-026,I:166-028). (Lanza118:210).

2151 **Tronada pola terra, pais e fillos para o mar** ¹⁹⁰². (I:167-046).

2152 **Unha sardiña en abril pare mil** ¹⁹⁰³. (E:188-037,I:167-037).

2153 **Xornada de mar non é de taixar** ¹⁹⁰⁴. E: *do mar*; E, I: *taxar* (A:019-200,E:185-002,I:165-002).

2154 **¿Vas á rapeta? Andarás mollado, faraste a p..., morrerás inflado** ¹⁹⁰⁵. (B:003a-092,E:186-014,I:166-017). (Recollino na Sociedad Arqueológica Pontevedra:358).

2.1.1.19. ERUDITOS. HISTÓRICOS, LITERARIOS, HUMORÍSTICOS, DE DIVULGAZÓN LITERARIA

2155 **A rei morto, rei posto.** A, E: *Rei morto* (A:033-350,E:195-003,I:171-002).

2156 **Agrada a traizón, o traidor non** ¹⁹⁰⁶. A: *Gusta a* (A:035-372,E:195-005,I:171-004).

2157 **As cousas no seu tempo i-as feras no seu tobo** ¹⁹⁰⁷. (I:172-024). (CastroFollas:127).

2158 **Bon dia naceu, com[o] eu o, / quen se d'outro castiga e non de sí** ¹⁹⁰⁸. (I:172-026). (Airas).

2159 **De longas vias, moi longas mentiras** ¹⁹⁰⁹. B: *De longas vyas muy longas mentiras, / est'é*

¹⁹⁰² I: *pol-a*.

¹⁹⁰³ E, I: *abril*.

¹⁹⁰⁴ I: *mar*.

¹⁹⁰⁵ E: *-¿-Vas, -Andarás*; B, E, I: *Vas á; B: Rapeta, á p...*

¹⁹⁰⁶ A, E: *nón*.

¹⁹⁰⁷ I: *n-o*.

¹⁹⁰⁸ I: *naceu como eu oy*.

¹⁹⁰⁹ I: *vias moi*.

¹⁸⁹⁶ B, I: *Santa*; B: *Lucia enchese*; E: *Sta. Lucia*.

¹⁸⁹⁷ E: *á*; I: *a barbada nas*.

¹⁸⁹⁸ I(165-004): *remar, e*.

¹⁸⁹⁹ B, E: *Santos nubes*; E: *S. Miguel*; I: *nuves*.

¹⁹⁰⁰ I: *ali*.

¹⁹⁰¹ A, D: *Abril, deixá*; B, E, I: *deixa*.

verv'antigo verdadeiro (B:049b,l:172-025/365,R:C171/43).

De luengas vías, luengas mentiras. (Núñez:48). *A beau mentir qui vient de loin.* (MementoLarousse:622). (Fernandes:184,c.979).

2160 **En canto houber ferreiro hai diñeiro.**¹⁹¹⁰ (l:171-013).

2161 **Meu parente é Pedro bo, tanto me dá como eu lle so**¹⁹¹¹. A: *como lle eu só* (A:054-582,E:195-007,l:171-006).

2162 **Mondoñedo manda**¹⁹¹². (A:065-700,E:195-008,l:171-007).

2163 **O que di o pobo é o que di Deus**¹⁹¹³. I: *O que o pobo di, dí-o Dios* (A:039-420,E:196-013,l:171-011).

2164 **Por marido raiña, por marido mesquiña**¹⁹¹⁴. A, E, I(304): *e por marido* (A:040-431,B:056b,E:195-006,l:171-005/304).

Pel-o marido vassoura, e pelo marido senhora. (Delicado:74). *Pelo marido Rainha e pelo marido mesquinha.* (Delicado:218). *Por marido regina y por marido mezquina.* (Correas:403). (Inés de Castro?). Delicado:74 dão¹⁹¹⁵ como portugués. Murguía rexista este refrán¹⁹¹⁶ como galego, i-a min non me parece que sexa noso. En realidade ten mais xeito de ser unha adaitazón dos versos de Camões: *Aconteceo da misera, e mesquinha, Que depois de ser morta foi Rainha.* (Lusiadas Canto III, est. CXVIII). referentes ó¹⁹¹⁷ conecido episodio da historia portuguesa, dos amores do

Príncipe¹⁹¹⁸ D. Pedro, despois Rei con o nome de D. Pedro I, o Cruel, con a galega Inés de Castro, que mandada matar por seu sogro D. Alfonso IV, cando D. Pedro I subiu¹⁹¹⁹ ó trono mandouna desenterrar e obrigou os cortesáns a prestarlle vasallaxe, sendo así polo marido malfadada e polo marido reiña. Di Murguía, nas verbas que vén denantes da súa coleizón de refráns que publica na Ilustración¹⁹²⁰ I da súa *Historia de Galicia*, (F 1ª. pª 571, Lugo 1865), que moitos deles que os tiña tirado da coleizón castelán do Comendador Hernán Núñez que son de 1555, se ben que Murguía di que se serviu da edizón de Lérida de 1621 que e¹⁹²¹ acoima de *la mas desgraciada de todas*. Non conezo a coleizón dos seis mil proverbios do *Comendador* e non sei se o noso aducido refrán ven nela; en caso de vir, entón¹⁹²² os versos de Camões é que serán un desdobramento do refrán ou polo menos a interpretazón do mesmo feito de forma moi afín, pois o poema "Os Lusíadas" é ben mais novo: é de 1570 data en que foi acabado, e non a en que foi imprentado. O mestre Gonzalo Correas, no seu *Vocabulario de Refranes* que xuntou no primeiro terzo do Século XVII, na 2ª edizón feita pola¹⁹²³ Academia de la Lengua, (Madrid, 1924, páxina 403), trae o castelán: *Por marido regina y por marido mezquina*. E acraza: *-Sucede a las mujeres con buen o mal marido. Regina es reina*. O que me leva a supor que tamén non sería moi popular cando foi recolleitado polo mencioado recolleitador, nin mesmo moi castelán, porque se o fose non lle faria falla tal acrazazón, que ademais

¹⁹¹⁰ I: *houver*.

¹⁹¹¹ I: *da*.

¹⁹¹² A, E: *Mondoñedo*.

¹⁹¹³ E: *pobo*.

¹⁹¹⁴ A: *raiña*; B: *raiña*;

¹⁹¹⁵ *da-o*.

¹⁹¹⁶ *refran*.

¹⁹¹⁷ *o*.

¹⁹¹⁸ *Principe*.

¹⁹¹⁹ *subiu*.

¹⁹²⁰ *así, ven, refrans, Ilustracion*.

¹⁹²¹ *Hernan Nuñez, edizon, él*.

¹⁹²² *enton*.

¹⁹²³ *Seculo, pol-a*.

non lle cadra moi ben. En Galicia tamén non é popular ou eu polo menos non o ouvin nin o vin recoleitado por mais ninguén¹⁹²⁴ ca Murguía e D. Antonio de la Iglesia no III tomo do seu *El Idioma Gallego*. (La Coruña, 1886, p^a 220), mais este derradeiro paréceme que o copiou do primeiro. Tamén o trae¹⁹²⁵ Saco y Arce na p^a 278 da súa *Gramática Gallega*, (Lugo 1868).

- 2165 **Pragas de malas mulleres nunca lle can ós soldados** ¹⁹²⁶. (C:053,l:172-022/327).

Maldiciones de puta vieja, no caen sino en ella mesma. (RMarin6666:21-2^a). *Amenes de putas y de alcahuetas, valen menos que una carajeta.* Brasileiro: *Pragas de urubú não matan cavalo magro.* (CastroFollas:186).

- 2166 **Qual ricomen tal vasalo, / qual concelho, tal campana** ¹⁹²⁷! (B:050b,l:172-027/375).

A buena campana, buen badajo. (RMarin6666:12). (López:c.1082).

- 2167 **Quen con ferro fere, con ferro será ferido.** (l:171-014). (LFeirreira:342).

- 2168 **Quen con ferro mata, con ferro morre** ¹⁹²⁸. (l:171-015).

- 2169 **Quen leve vai leve x'ar ven.** (l:172-017). (D'Ardia) Século XIII.

- 2170 **Somos galegos e non nos entendemos** ¹⁹²⁹. (l:172-016). (Iglesiall:49).

- 2171 **Val mais fraco no mato que gordo no papo do gato** ¹⁹³⁰. E(196-011), I(171-009): *gordo no cu do gato*; I(171-010), E(196-010): *fraco no soute, que gordo na boca de outro*; A: *Mais val fraco* (A:068-728,E:195-009/196-010/196-011,l:171-008/171-009/171-010). (NoriegaBrañegos:108).

- 2172 **¿Déronlle aquí morcillas a Vidal? -¡¡Aquí non!!! -¡Pois adiante co varal** ¹⁹³¹! (l:172-023). (CastroCantares:152).

2.1.1.20. DESPORTOS. A CAZA, OS BAILES, O XOGO

- 2173 **A can de caza búscalle raza** ¹⁹³². B: *a raza* (B:001a-080/038b,E:221-004,F:38,l:173-004/347).

Bom cão de caça, até a morte dá co rabo. (Delicado:105). *Bon chien chasse de race.* (MementoLarousse:623). Moscoso.

- 2174 **A caza está ó pé da casa** ¹⁹³³. (F:50,l:174-019).

- 2175 **Can de caza sal á raza** ¹⁹³⁴. (B:038b,E:222-011,l:173-010/347). Ver nº 2173. Mondoñedo. (NoriegaBrañegos:101) (Var. nº 2173).

- 2176 **Can vello, cando non caza, rastexa** ¹⁹³⁵. (A:077-054,E:221-003,l:173-003/347). Ver nº 2173.

- 2177 **De caste é o can pra ser coelleiro!** (l:174-020).

¹⁹²⁴ *tamen, sería, faría, ouvin, ninguén.*

¹⁹²⁵ *Tamen o trae.*

¹⁹²⁶ C, I(172): *cân*; C, I: *ôs*.

¹⁹²⁷ B: *ric'omen tal vassalo, concelho tal*; I: *Cal ric'home,, cal concello*; I(172): *concello tal*.

¹⁹²⁸ I: *mata con*.

¹⁹²⁹ I: *Galegos*.

¹⁹³⁰ E(196-011): *cú*; A: *mato*.

¹⁹³¹ I: *Aqui, c'o*.

¹⁹³² B, E, F: *caza*; B, F: *buscalle*.

¹⁹³³ F, I: *ô*.

¹⁹³⁴ B, E, I(173): *â*; E, I(173): *caza*.

¹⁹³⁵ I(347): *caza rastexa*.

- 2178 **Dese mato non sai coello** E:
espirra coello (B:034a-411,E:222-018).
- 2179 **En dias de vento non caces nin
pesques, que pérde-lo tempo** ¹⁹³⁶.
(E:222-014,l:173-013).
- 2180 **En xaneiro cen cans i-un bo
coelleiro**. I(173): *cans pra un
coelleiro* (l:174-025/173-015).
- 2181 **Fame e frio meten a lebre ó
camiño** ¹⁹³⁷. E: *a camiño* (E:222-
012,l:173-011).
(NoriegaBrañegos:93).
- 2182 **O coello en xaneiro está con o
cu no regueiro** ¹⁹³⁸. (A:075-037,E:221-
002,l:173-002).
- 2183 **Ó millor cazador escápalle
unha lebre** ¹⁹³⁹. (C:028,l:174-024/312).
A grand pêcheur anguille échappe.
(Hachette1904:78).
- 2184 **O que adoita de danzar, nunca
quedo pode estar** ¹⁹⁴⁰. (E:221-
009,l:173-009).
(NoriegaGM39).
- 2185 **O que de novo bailou ben, de
vello tamén** ¹⁹⁴¹. (E:221-007,l:173-
007).
(NoriegaGM37).
- 2186 **O que pensa o cazador pénsao
a caza** ¹⁹⁴². (E:222-013,l:173-012).
- 2187 **O que se mete a xogar, métese a
perder ou a ganar** ¹⁹⁴³. B: *Quen
se, perder i-a ganar* (B:030a-
372,E:222-015,l:173-014).
- 2188 **O que xoga por necesidade
perde por obrigazón** ¹⁹⁴⁴. (E:205-
084,l:174-027).
(Lanza118:210). Repetido no nº 2479.
- 2189 **Onde menos se pensa, salta a
lebre** ¹⁹⁴⁵. (B:026a-332,E:221-006,l:173-
006).
- 2190 **Pola Candeloria cásanse os
paxariños e vaise a galiñola** ¹⁹⁴⁶.
(l:174-017).
- 2191 **Pra cazar o coello, o cazador
coxo i-o can vello** ¹⁹⁴⁷. (l:174-021).
- 2192 **Quen non ten can, caza con
gato** ¹⁹⁴⁸. (B:030a-371,E:222-017).
- 2193 **Quen porfia, mata caza** ¹⁹⁴⁹.
(B:005-111,E:221-005,l:173-005).
- 2194 **San Martiño, trompos ó
camiño; santa Olalla, trompos á
borralla** ¹⁹⁵⁰. (l:174-029).
(BouzaArousa: cant. 333, nota). (11-11
e 12/2).
- 2195 **Tempo ten a choca e tempo ten
quen a xoga**. B: *e tempo quen*
(A:043-462,B:008b-462,E:221-001,l:173-
001/364).
Olho á choca, e olho a quem a joga.
(Solano:255-2^a). *Choca*. s. f. *bola com
que os rapazes jogão dando-lhe com
huma vara grossa*. Este autor di que é
a choca unha bola con que xogan os
rapaces, dándolle con unha vara, e
define¹⁹⁵¹ o senso do refrán decendo
que quere decer: *Coidai das vosas*
-
- ¹⁹³⁶ E: *perdel-o*; I: *pesques que, pérdel-o*.
¹⁹³⁷ E: *frio*,; I: *ó camiño*.
¹⁹³⁸ A, E, I: *esta*; A: *Xaneiro, cú*; E: *coello*,; E, I:
xaneiro,.
¹⁹³⁹ C, I: *Ó millor*.
¹⁹⁴⁰ E: *quedo*.
¹⁹⁴¹ E, I: *tamen*.
¹⁹⁴² I: *pensó*; E: *pensao*.
¹⁹⁴³ B: *mete se*.
-
- ¹⁹⁴⁴ E, I: *necesidade*,.
¹⁹⁴⁵ I: *pensa*.
¹⁹⁴⁶ I: *Pol-a*.
¹⁹⁴⁷ I: *i-ó*.
¹⁹⁴⁸ D: *can caza*.
¹⁹⁴⁹ B, E: *porfia*; I: *porfia mata*.
¹⁹⁵⁰ I: *ó, Santa*.
¹⁹⁵¹ *define*.

cousas e da capacidade do que volas manexa. Attendei ao negocio e á capacidade de quem o maneja. (Murguía:577). (Vasconcellos:407). Folclore: Xogo de rapaces, nos Chaos de Amoeiro. A *porca*: Fan un buraco na terra, e unponse ao pé do burato, e os outros arredor, todos con paus. O que está no burato, tira a *porca*, que é unha pedra grande, e ten que impedir que a *porca* vaia ao *cortello*, e tiralla aos outros, que están a uns des pasos. Os outros danlla á *porca* cos paus, pra metela no burato, berrando:

-*Deixa entrar a porca no cortello!*

E il:

-*Non quero!*

E defende o burato. Si a *porca* entra, ten que saír do seu posto, eponse outro. (Nós66). En Otero, aldea situada ao norte do Bierzo faise o xogo que indica a Revista (Nós66:105) co nome de *A Porca*, pero en Otero (Bierzo) leva o nome de *Cocha*, xogándose en igual forma. (Nós72:220).

O poeta Antonio Fernández¹⁹⁵² Morales, en nota a súa poesía *Os magostos* escrita en dialecto berciano, tamén¹⁹⁵³ a describe en forma parecida á devandita, soilo que no lugar de ser un encontra todos, son en dous bandos iguais. Chámalle *cocha*. *Ensayos Poéticos* p^a 208. Carré Alvarellos non dá¹⁹⁵⁴ a verba *choca* neste senso. Leite de Vasconcellos:306 ten unha referencia ó xogo da *Cocha* no Bierzo. O xogo da *cocha*. (FernándezMorales:208, nota).

2196 **Un día é da caza i-outro é do cazador.** (I:174-018).

2197 **Xogar e perder, pagar e calar.** (I:174-027b).

¹⁹⁵² Fernández.

¹⁹⁵³ *tamen*.

¹⁹⁵⁴ *da*.

2.1.1.21. COSTUMES. VECINANZAS, ESPERENCIAS, AMIGOS, XENREIRAS ENTRE AS TERRAS, OFICIOS, COMENENCIAS

2198 **A aldea, Dio-la dea** ¹⁹⁵⁵. (A:014-146,B:027b,C:025,E:225-005,F:01,I:177-006/317).

Ver nº 2067.

2199 **A cadea non se fixo prós cans** ¹⁹⁵⁶. (I:184-119).

2200 **A corda sempre creba polo lado mais fraco** ¹⁹⁵⁷. A: *Sempre a corda creba*; F: *sempre se quebra*; I(178-018): *quebra / creba*, (237-190): *A corda crebase pol-o* (A:036-378,E:226-015,F:59,I:178-018/237-190).

2201 **A escote nada é caro.** (I:183-109).

2202 **A escote un boi é barato** ¹⁹⁵⁸. E: *non é caro* (E:216-095,I:183-110). (NoriegaGM37).

2203 **A i-auga a correr i-os cans a ladrar, non se lles pode privar** ¹⁹⁵⁹. E: *i-auga correr* (E:231-066,I:180-065). (NoriegaBrañegos:78). (Var. nº 2204).

2204 **A i-auga de correr i-a xente de falar, non se lle pode privar.** E: *a correr, a falar* (E:230-061,I:180-061). (Lanza118:209).

2205 **A ocasión fai o home ladrón** ¹⁹⁶⁰. (B:013b,E:231-069/233-095,I:181-067/357). Brasileiro: Ver nº 1797. (NoriegaBrañegos:84).

¹⁹⁵⁵ A,B,C,E,F,I: *Diol-a*.

¹⁹⁵⁶ I: *prós*.

¹⁹⁵⁷ A, E, F, I: *pol-o*.

¹⁹⁵⁸ E: *escote, un boi*.

¹⁹⁵⁹ I: *ladrar*.

¹⁹⁶⁰ I(181): *ocasion*.

- 2206 **A pior alancada é a da porta.** (E:231-065,l:177-014). (LeirasGalicia9:566). (Ver nº 2239 e nº 2248).
- 2207 **A vella de escarmentada pasa o río remangada** ¹⁹⁶¹. (E:231-073,l:181-071). (NoriegaBrañegos:96).
- 2208 **Aprende cachola que estás na escola.** (l:183-106).
- 2209 **Arrieiriños somos e no camiño nos encontramos.** B(032a/008b): *Arreeiriños*; B(009a): *nos camiños* (B:009a-153/032a-386/008b,E:229-044,l:179-043). Brasileiro: *Cavalleiro samo, na carreira andamo*. (Motta:266).
- 2210 **Boca que se abre algo quere** ¹⁹⁶². A, E: *algo quer* (A:049a-520,E:227-022,l:178-025).
- 2211 **Bos e maos mantén a cidade** ¹⁹⁶³. (A:064-684,B:027b,C:025,E:227-030,l:179-033/317). Ver nº 2067.
- 2212 **Cada probe enterra seu pai como pode.** E: *a seu pai* (E:232-082,l:181-078). (NoriegaGM39).
- 2213 **Cada un sabe onde lle manca o seu zapato.** A: *Cada cal*; A, E: *o zapato* (A:017-178,E:225-006,l:177-007).
- 2214 **Canto temos, ó lombo o traemos** ¹⁹⁶⁴. (A:049-525,E:227-023,l:178-026).
- 2215 **Capa non descobre capa.** (l:182-096).
- 2216 **Coita fai a vella soutar.** A: *fas vella* (A:021-224,C:043,E:225-009,l:177-011/324). *Bessoin fait la vieille trotter*. (Estienne:239. Francés antigo). (choutar).
- 2217 **Con arte e engano vívese medio ano; con engano e arte, a outra parte** ¹⁹⁶⁵. (E:232-077,l:181-074). (NoriegaBrañegos:108).
- 2218 **Cousa boa por pouco diñeiro a min non ma dan que son forasteiro** ¹⁹⁶⁶. (l:182-089).
- 2219 **Choqueiro e choqueira sempre fan feira.** (E:234-099,l:182-088). (CarréAldao:187).
- 2220 **De arrieiro pra arrieiro non hai diñeiro** ¹⁹⁶⁷. B(012a): *arreeiro prá arreeiro* (B:012a-181/018b,E:229-047,l:179-046/360). *De cosario a cosario no se pierden sino los barriles*. (Rojas:181). *De gitano a gitano, no cabe engaño*. (RMarin12600:76). *De sastre a sastre, las tiras de balde*. (RMarin12600:81).
- 2221 **Dios dá o frío conforme é a manta** ¹⁹⁶⁸. B, I(359): *segundo é a manta* (B:020a-266/007b,E:229-051,l:180-050/359,R:C171/29). *Deus dá a roupa segundo é o frío*. (Costa:111-29). *Dá Deus a roupa conforme o frío*. (Lamenza:78). *Deus dá o frío conforme é a roupa*. (Motta:288). *Al ganado esquilado manda Dios viento moderado*. (RMarin12600:15). *À brevis tondue Dieu mesure le vent*. (MementoLarousse:622). *Dio modera il vento all'agnello tosato*. (RMarin12600:16). Bíblico: *Qui dat nivem sicut lanam, nebulam sicut*

¹⁹⁶¹ E: *escarmentada*..

¹⁹⁶² A, E: *abre*..

¹⁹⁶³ A, B, C, E, I: *manten*.

¹⁹⁶⁴ A, E, I: *ô lombo*; I: *temos ô*.

¹⁹⁶⁵ E: *engano*.; I: *vivese medio ano*..

¹⁹⁶⁶ I: *m-a*.

¹⁹⁶⁷ B(012a): *prá*.

¹⁹⁶⁸ B(007b), E, I(359): *frío*..; B, E, I: *da*.

- cinerem spargit.* (Salmos 147,16). (RibeiroRLP). Inglés: *God tempers the wind to the shorn land.* (RibeiroRLP).
- 2222 **Do disque-disque san os cascabeles** ¹⁹⁶⁹. (E:234-096,l:177-009). (Varte. do nº 2223).
- 2223 **Do roxe-roxe fanse os cascabeles** ¹⁹⁷⁰. A: *De roxe*; I(182): *Do rusme-rusme saíen os cascabeles* (A:019-194,E:225-007,l:177-008/182-094). (Varte. do nº 2222). (RiscoMelide:465).
- 2224 **En cada terra hai seu uso; en cada roca, seu fuso** ¹⁹⁷¹. A, E: *e en cada* (A:009-091,B:032-XXI,E:225-002,l:177-002).
Bras.: *Em terra de sapo, de cõcra como elle!* (Motta:271).
- 2225 **En casa vella todo son goteiras.** (A:014-145,E:225-004,l:177-005).
- 2226 **En tódalas casas se cocen fabas e na miña ás caldeiradas** ¹⁹⁷². E: *terras se cocen* (B:025-319,E:230-059,l:180-059).
- 2227 **Ferreiro de lima pouco anina** ¹⁹⁷³. (l:182-098).
- 2228 **Forneiro e ferreiro, oficios propios de xaneiro** ¹⁹⁷⁴. (A:070-745,E:228-034,l:179-036).
- 2229 **Mentras capo, non asubio** ¹⁹⁷⁵. B: *asobío* (B:004a-100/002b,E:228-038,l:177-004).
Quando se capa não se assobia. (Vasconcellos:5).
- 2230 **Mentras capo, non rapo** ¹⁹⁷⁶. (A:010-098,E:225-003,l:177-003).
- 2231 **Meu amigo papafigo, o meu só i-o teu comigo** ¹⁹⁷⁷. B(024a): *conmigo*; I(361): *meu soilo* (B:024a-303/013b,E:230-055,l:180-055/361).
Non me pago do amigo que come o seu só e o meu comigo. (Morais: verba amigo). *Arrenego do amigo que come o meu comigo, e o seu consigo.* (Morais: verba amigo). Brasil: *Rim-tim-pam, é meu / Rim-tim-pam, e teu e meu.*
- 2232 **Moitas augas non tran báguas.** A: *bagoas*; E: *bágoas* (A:065-702,E:227-031,l:179-034).
- 2233 **Na terra dos cegos o torto é rei** ¹⁹⁷⁸. A: *é o rei*; B, E(228), I(178-023/352): *cegos quen ten un ollo é rei* (A:041-438,B:005a-114,E:226-019/228-039,l:178-022/178-023/352).
En tierra de mudos, son Cicerones los tartamudos. (RMarin6666:73). *Borgne es roy entre aveugles.* (Seculo XVI) (Estienne:227). Latín: *Inter caecos regnat strabus.* (Estienne:227).
- 2234 **Nas barbas do tolo aprende o barbeiro novo.** (B:018a-244,E:229-050,l:179-048).
- 2235 **Nin sirvas a quen serviu nin roubes a quen roubou** ¹⁹⁷⁹. (l:184-120).
- 2236 **No nino do ano pasado non hai miniños deste ano.** I: *meninos*; E, I: *este ano* (A:067-715,E:228-032,l:179-035).

¹⁹⁶⁹ E: *disque, disque*; E, I: *disque, san*.

¹⁹⁷⁰ A: *roxe roxe*,; E: *roxe, roxe*,.

¹⁹⁷¹ A: *seu uso e*; A, E, I: *roca seu*; E, I: *uso*,.

¹⁹⁷² E, B, I: *todal-as*; E, I: *fabas*,; B, E: *ás*; I: *as*.

¹⁹⁷³ I: *lima*,.

¹⁹⁷⁴ A, E: *Xaneiro*; I: *ferreiro oficios*.

¹⁹⁷⁵ B, E, I: *capo non*.

¹⁹⁷⁶ E, I: *capo non*.

¹⁹⁷⁷ B, E, I(361): *i-ó*.

¹⁹⁷⁸ E(228), I(178-023/352): *cegos*,; E(228): , *é rei*.

¹⁹⁷⁹ I: *servíu*,.

2237 **Non é pola pera nin pola mazán, é polo caso que de min fan** ¹⁹⁸⁰. (A:077-058,E:228-036,I:179-037).

2238 **Non é sempre Martes d'Antroido** ¹⁹⁸¹. I(024): *Non é todol-os dias Martes* (I:182-091/024-218).

2239 **Non hai pior portela que a da casa.** (A:025-260,E:226-010,I:177-012).
Var. nº 2248 e nº 2206.

2240 **Non ollan prá vella, ollan pró que leva** ¹⁹⁸². D, I(132): *Non se olla, óllase* (B:001a-071,D:118-057,E:228-037,I:179-038/132-053).
Var. do nº 2293.

2241 **O antroido é un lavadurán, que come mais carne ca pan** ¹⁹⁸³. B: *entroido, que pán* (B:023a-297,E:230-054,I:180-054).
(Santana).

2242 **Ó bo mestre calquera ferramenta lle serve** ¹⁹⁸⁴. I(314): *A bò, ferramenta serve* (C:045,I:184-116/314).
N'est pas bon maçon qui refuse des pierres. (Hachette1904:188).

2243 **O bon viciño fai o home despercebido.** (I:181-068).

2244 **Ó criado vello, o pan do demo** ¹⁹⁸⁵. (I:183-112).
(O pan que o demo amasou) por estaren moi acostumados á casa.

2245 **O dote da tecedora son tres cartos i-unha bola** ¹⁹⁸⁶. E: *e unha* (E:232-075,I:181-072).
(NoriegaBrañegos:102).

2246 **O home, onde non sabe, usma.** (A:041-433,E:226-018,I:178-021).

2247 **O medo garda a viña.** (A:059-628,D:138-008,E:233-086,I:181-081/025-008).
(NoriegaGM40).

2248 **O pior portelo de saltar é o do eido.** (A:067-720,E:228-033,I:177-013).
(Ver nº 2239 e nº 2206).

2249 **O que foi e non é, como se non fora.** (A:050-532,E:227-025,I:178-028).

2250 **O que naceu pra chavo non chega a carto** ¹⁹⁸⁷. (A:005-048,B:008a-141/005b,D:160-188,E:228-041,I:179-041).
O que nasceu para dez reis, não chega a vintem.

2251 **O que non cai na maza, cai na espadela.** (I:182-095).

2252 **O que non ten esforzo, foxe mais que un corzo.** (A:050-534,E:227-026,I:178-029).

2253 **O que vai á festa e rompe a testa e perde o que ten, boa festa lle vén** ¹⁹⁸⁸. A: *festa a romper* (A:060-648,I:184-127).

2254 **O que vai ó toxal, sen espiñas non sal** ¹⁹⁸⁹. (E:203-058/233-090,I:181-076).
(NoriegaBrañegos:90).
(NoriegaGM41).

2255 **O que vir as barbas do viciño arder, bote as suas de mollo** ¹⁹⁹⁰.

¹⁹⁸⁰ A, E, I: *pol-a pera, nin pol-a, pol-o caso*; A: *mazán e*; I: *mazan é*.

¹⁹⁸¹ I(024): *Martes de Antroido*.

¹⁹⁸² B, E, D, I(132): *prá*; B, D, E, I: *pró*; I(179): *pra*.

¹⁹⁸³ B: *e un lavadurán*; B, E: *pán*; I: *Antroido*.

¹⁹⁸⁴ I(314): *bò*; C, I(184): *Ó bò mestre*.

¹⁹⁸⁵ I: *Ó criado*.

¹⁹⁸⁶ E: *tecedora*.

¹⁹⁸⁷ A, B(005b), D, E: *chavo*.

¹⁹⁸⁸ A: *a festa, testa*; A, I: *ven*.

¹⁹⁸⁹ E, I: *ó*; I: *tozal*.

¹⁹⁹⁰ B(031a): *ceciño arder, molho*; I: *arder*.

- B(027a), E: *O que ve as, a arder, bota*; B(031a): *Quen vir, veciño* (B:027a-339/031a-379,E:232-078,l:181-075).
- 2256 **O roubado non loce.** (E:233-091,l:182-083). (NoriegaGM41).
- 2257 **O tolo pola pena é cordo** ¹⁹⁹¹. (A:050-531,B:035b,E:227-024,l:178-027).
Brasileiro: *Remedio de doido é doido e meio*. (Motta:291). *Pra un doido, entro na porta*.
- 2258 **O usar fai mestre.** (B:030b,C:062,E:233-095b,l:182-086/330).
Quem te fez albeitar? -Forão os meus burros. Errando, errando, se hace el hombre sabio. (RMarin12600:133-1ª).
En faillant on apprend. (RMarin12600:133-1ª). *Apprenti devient maître*. (Hachette1904:186).
C'est en forgent qu'on devient forgeron. (MementoLarousse:623).
Experience passe science. (MementoLarousse:625). ¹⁹⁹² *Latin*: *Errando discitur*. (RMarin12600:133-1ª). *Literatura: Sobre quantos mestre são, -experiencia dá lição*. (Gil Vicente).
- 2259 **Obra feita, espello de burros** ¹⁹⁹³. (B:008a-144/042a-468,E:228-042,l:179-042/232-311/236-174).
- 2260 **Onde hai fume, hai lume** ¹⁹⁹⁴. (A:076-049,B:012a-190,D:085-103,l:183-100/085-106).
- 2261 **Onde vivires, fai como vires** ¹⁹⁹⁵.
E: *Donde* (E:232-083,l:181-079). (NoriegaGM39).
- 2262 **Peneiraba cando viñeche, amasei e quentei o forno, xa agora espera que cóme-lo bolo** ¹⁹⁹⁶. (B:016-230,E:229-049,l:180-049).
- 2263 **Porta aberta garda a casa.** (E:231-071,l:181-070). (NoriegaBrañegos:85).
- 2264 **Pra entender de presos, carcereiros vellos** ¹⁹⁹⁷. (A:020-206,E:225-008,l:177-010).
- 2265 **Pra hoxe haberá, pra mañán, Dios dará** ¹⁹⁹⁸. (l:182-097).
- 2266 **Pra onde vai o louco? -Pra onde vai o outro** ¹⁹⁹⁹. (A:036-384,E:226-016,l:178-019).
- 2267 **Pra ruín feira, corda valeira** ²⁰⁰⁰. (D:092-170,E:232-076,l:181-073/089-167). (NoriegaBrañegos:106).
- 2268 **Preso, nin por un pelo** ²⁰⁰¹. (B:029a-363,E:204-071/232-080,l:181-077). (NoriegaGM39).
- 2269 **Probe que pedicha, saca codelo** ²⁰⁰². (l:182-090).
- 2270 **Queira non queira, a galiña ha de ir á feira** ²⁰⁰³. E(244): *Queira que non* (E:233-089/244-096,l:181-082). (NoriegaGM41).
- 2271 **Quen campa pola semana, no domingo non campa nada** ²⁰⁰⁴. (l:183-102).
-
- ¹⁹⁹¹ A, B, E, I: *pol-a*.
¹⁹⁹² *Latin*.
¹⁹⁹³ Repetizon do nº 42-XXI.
¹⁹⁹⁴ I(085): *fume hai*.
¹⁹⁹⁵ I: *vivires*.
- ¹⁹⁹⁶ B: *vineche, -amasei, forno -xa*; E: *-amasei, -xa*; B, E, I: *comel-o*.
¹⁹⁹⁷ I: *presos carcereiros*.
¹⁹⁹⁸ I: *haverá, mañan*.
¹⁹⁹⁹ A: *-pra*.
²⁰⁰⁰ D, E, I: *ruin*.
²⁰⁰¹ B: *Preso? Nin*; I: *Preso nin*.
²⁰⁰² I: *pedicha saca*.
²⁰⁰³ E: *â feira*; I: *queira a, a feira*.
²⁰⁰⁴ I: *pol-a; Domingo*.

2272 **Quen canta, seus males espanta**
2005. (B:016-226,E:229-048,I:179-047).

2273 **Quen deixa a vila pola aldea, a ollo ve a má estrela** 2006. A: *máa*
(A:050-538,B:027b,C:025,E:227-028,I:178-031/317).
Ver nº 2067.

2274 **Quen dixo pueblo, dixo ceo; quen dixo vila, dixo vida** 2007.
(A:052-558,B:027b,C:025,E:227-029,I:178-032/317).
Ver nº 2067.

2275 **Quen dixo vila, dixo vida.**
(A:006-066,C:025,E:225-001,I:177-001/317).
Ver nº 2067.

2276 **Quen é o teu nemigo? -O oficial do teu oficio** 2008. (B:025a-314,E:230-058,I:180-058).

2277 **Quen espera, desespera.** A, E:
O que espera (A:041-432,E:233-092,I:182-084).

2278 **Quen foi a Portugal perdeu o lugar; quen foi e volveu non o perdeu** 2009. B(015b), D: *O que foi a Portugal, -O que foi e volveu;* B(015a): *o que foi e volveu* (B:015a-216/015b,D:123-024,I:184-124).
Foi ao vento, -Perdeu o assento. (Vasconcellos:5). *Quien fué a Sevilla perdió la silla.* (Bailly:276). *Qui va à la chasse perd sa place.* (Hachette1902:26).

2279 **Quen foi ó vento perdeu o asento; quen foi e volveu non o perdeu** 2010. (I:184-126).

2005 E, I. *canta seus.*

2006 A, B, C, E, I: *pol-a*; B, C, E, I: *ma.*

2007 C, I(178): *ceo.*

2008 B: *nemigo*; o; E: *nemigo?* O.

2009 B: *Portugal*; B(015b): *lugar -O*; D: *lugar*. -
O; I: *volvou, non-o.*

2010 I: *ó vento*, *non-o.*

2280 **Quen for á boda, leve do que coma** 2011. B: *Quen vaia*; E: *leve o*
(B:002a-083,D:010-104,E:234-097,I:182-087).

2281 **Quen foi a Sevilla perdeu a silla; quen foi e volveu non a perdeu** 2012. (I:184-125).

2282 **Quen lle comeu a carne, que lle roa os ósos** 2013. B(009a): *rille*
(B:009a-152/027a-338,D:153-111,E:229-046,I:179-045).

2283 **Quen parte e reparte e pra si non deixa a millor parte, ou é tolo ou non ten arte.** B: *O que parte e reparte e non queda con a mellor parte*; E: *reparte e non deixa pra si a millor parte* (B:006a-122,E:228-040,I:179-040/372).

Quien parte y reparte, guarda para sí -o se lleva- la mejor parte. (RMarin21000:422). Literatura: *Quien con su mano reparte / e tiene poder de dar, / con rrazon debe tomar/ para si la mejor parte.* (Menéndez:463). Anaco de unha relazón do século XV. (RMarin21000:422).

2284 **Quen pon mesa, pon vergonza.**
(I:183-111).

2285 **Quen quer a Beltrán, quer o seu can** 2014. Ca: *ama Beltran, ama*; Cb, I(180,321a): *quere a Beltran quere*; I(321b): *ama a Beltran, ama* (B:031b,C:035,E:231-064,I:180-064/321).

Quem ama a Beltrão, ama o seu caõ. (Moraes: verba amar). *Quien bien quiere a Beltrán a todas sus cosas ama.* (Rojas:329). *Qui aime Martin,*

2011 B, I: *á boda*; D: *a boda*; E, I: *boda leve.*

2012 I: *volvou, non-a.*

2013 B(009a), D, I: *carne que*; B, D, E, I: *osos.*

2014 B, C, I(321a/b): *Beltran*; Cb, I(180): *ó seu can.*

- aime son chien.* (Almeida:179). *Chi ama me, ama el mio cane.* (Dalgado:155). Concani: *É honra ao cão ou ao dono do cão.* (Dalgado:155). Inglés: *Love me, love my dog.* (Dalgado:155). =*Quen ama... ama...* (Lanza118:210).
- 2286 **Quen ten capa, escapa e quen a non ten, escapa tamén** ²⁰¹⁵. (B:024-306,E:230-056,I:180-056).
- 2287 **Quen vai a berrar, non vai a chorar** ²⁰¹⁶. (B:030a-369/042a-453).
- 2288 **San Antón, o verdadeiro, o 17 de xaneiro i-a sua festa lle fan o día trece de san Xoán** ²⁰¹⁷. (E:232-085,I:181-080). (NoriegaGM40).
- 2289 **San Martiño mata o porco e proba o viño** ²⁰¹⁸. (I:183-114). (GLugo1942). San Martiño (11 de Santos).
- 2290 **San Martiño sempre quer o seu graiño** ²⁰¹⁹. (I:183-115). San Martiño (-11-11-).
- 2291 **Saúde e paz, viño na cuba, pan no arcaz e groria segura** ²⁰²⁰. R:C171/29: *gloria* (B:021a-283,E:229-052,I:180-051,R:C171/29). Rebordelo. (Sociedad Arqueológica Pontevedra).
- 2292 **Se non houbese encubridores, non habia malféitores** ²⁰²¹. (I:184-122).
- 2293 **Se non miro prá vella, miro prá guapeza que leva** ²⁰²². E: *Si non* (E:231-072,I:179-039). Var.do nº 2240. (NoriegaBrañegos:92).
- 2294 **Seas canteiro ou non, pedras ó tizón** ²⁰²³. (I:184-123).
- 2295 **Sol da porta non che quenta.** (I:182-092/302). Ver nº 1388. (CotareloBeiramar:72).
- 2296 **Tal palabra din, tal corazón pon** ²⁰²⁴. (B:017a-240,E:233-093,I:182-085).
- 2297 **Tanto dure a mala viciña como a neve marciña** ²⁰²⁵. B: *dura*; B, E, I(180-053): *veciña*; I(180-052): *neve febreiriña* (B:023a-295,E:230-053,I:180-053/180-052/057-109). (Santana). Ver o nº 608.
- 2298 **Un ferreiro a outro non fai dano.** A: *non lle fai dano* (A:045-483,E:226-020,I:178-024).
- 2299 **Un golpe de machada a certa altura, é un golpe de escultura.** (I:182-099).
- 2300 **Val mais probe na vila ca rico na aldeia** ²⁰²⁶. I(183): *da vila, que rico de aldeia* (C:025,I:183-101/317). Ver nº 2067.
- 2301 **Vicios poñas que non tollas.** (A:038-404,E:226-017,I:178-020).
- 2302 **Vivir ben custa barato -decíalle Polonia ás crabas e dáballa ca machada na cabeza** ²⁰²⁷. (I:183-104b).
-
- ²⁰¹⁵ B, I: *escapa*., *ten escapa*; B, E: *quen-a*; B, E, I: *tamen*; E: *escapa*.;
- ²⁰¹⁶ I: *berrar non*.
- ²⁰¹⁷ E: *S. Anton, xaneiro*;; E, I: *San Xoan*; I: *Anton, xaneiro*.,
- ²⁰¹⁸ I: *Martiño*.,
- ²⁰¹⁹ I: *San Martiño*.,
- ²⁰²⁰ B, E, I, R:C171/29: *Saude*; B, E: *é paz*, *-e groria*; B, E, I: *-viño*, *-pan*; I: *arcáz e*.
- ²⁰²¹ I: *houvese*.
-
- ²⁰²² E, I: *prá vella*; E: *pra guapeza*; I: *vella miro prá*.
- ²⁰²³ I: *ó*.
- ²⁰²⁴ B, E: *corazon*; B: *pón*.
- ²⁰²⁵ E: *veciña*., I(057): *marcina*.
- ²⁰²⁶ I: *vila*.,
- ²⁰²⁷ I: *ben*., *barato*. *Decíalle, crabas*.,

2303 **Xente nova non garda o rego.**
(E:231-070,I:181-069).
(NoriegaBrañegos:85).

2.1.1.22. EIXEMPROS. MORAL, EIXEMPROS, AFORISMOS

2304 **A alforxa do probe con todo
pode.** (I:239-220).
(RiscoMelide:464).

2305 **A araña come do que tece** ²⁰²⁸.
B, E, F(03), I(069-042): *araña vive*
(B:012-189,E:211-039,F:02/03,I:195-
134/069-042).

2306 **A bocas grandes, ouvidos
xordos.** (E:205-077,F:15,I:191-069).
(NoriegaGM39).

2307 **A conduta do home bo anda na
boca do home mau** ²⁰²⁹, A: *na
man*; A, F: *home malo* (A:035-
375,E:199-017,F:56,I:187-015).

2308 **Á conta de meus compadres,
roubades ós afillados.** I: *Á, os*
(I:239-221).
(RiscoMelide:465).

2309 **A cortesia non tira a valentía**
²⁰³⁰. (F:60,I:236-168/237-185).

2310 **A envexa matou Cain.** (I:236-
165).

2311 **A facenda do teu nemigo en
diñeiro a vexas.** C: *O cabedal, o
vexas*; E: *enemigo* (C:093,D:062-
224,E:207-100,I:192-090).
Cent sons changés, fagot délié.
(Hachette1904:93).

2312 **A formosura cómea a terra** ²⁰³¹.
(A:018-186,E:171-011/251-114,I:192-097).

2313 **A i-auga corre pró rio** ²⁰³².
(B:040a-455/055b,C:090,I:236-
170/355).

Toutes les pierres vont au tas.
(Hachette1907:224). *L'eau va toujours
à la rivière.* (Almeida:107).

2314 **A i-auga todo lava, agás a mala
fada** ²⁰³³. E(251-110): *mala fama*;
I(239-222): *senon a* (E:206-088/251-
110,I:191-077/239-222).
(NoriegaGM41). (RiscoMelide:464).

2315 **A lan non lle pesa ó carneiro**
²⁰³⁴. (I:195-139).

2316 **A moita bondá destroe a
autoridá.** (I:239-223).
(Valladares:70²⁰³⁵).

2317 **A moita cobiza rompe o saco.**
(I:237-195).

2318 **A novez toda é torpez** ²⁰³⁶.
(A:004-036,E:198-002,I:187-001).

2319 **A pedra andando non cria
musgo** ²⁰³⁷. (A:023-236,B:022b,E:199-
012,I:187-010).
Ver nº 2065.

2320 **A pena do morto chega ó horto**
²⁰³⁸. (E:203-056,I:190-053).
(NoriegaBrañegos:89).

2321 **A un torto, torto e medio.**
(R:C171/43).
A ruín, ruín y medio. (Núñez:28).

²⁰³¹ A: *comea*.

²⁰³² B(040a-455): *pr'o*; I: *pró*.

²⁰³³ I(191-077): *lava agás*.

²⁰³⁴ I: *ó*.

²⁰³⁵ Corriximos a fonte do manuscrito pola
correcta, xa que el cita este refrán como
aparecido en *Terra de Melide*.

²⁰³⁶ E: *torpéz*.

²⁰³⁷ E: *pedra, andando*.

²⁰³⁸ E, I: *ó*.

²⁰²⁸ Nunha primeira escritura aparece *tege*.

²⁰²⁹ A: *bo*.

²⁰³⁰ I: *cortesia, valentia*.

2322 **A verdade anda na herdade.**
(A:017-179,E:198-009,I:187-008).

2323 **A verdade fura as paredes.**
(E:203-053,I:190-051).
(NoriegaBrañegos:85).

2324 **Ai se a vellice pudesel; ai se a mocidade soubese!** (I:239-213/382).
Francés antergo: *Si jeunesse sçavoit, si vieillesse pouvoit.* (Estienne:234).

2325 **Anque non teño uñas, meto cuñas.** (E:201-036,I:189-035).
(LeirasGalicia9:566).

2326 **Antes torto que cego de todo.** E: *ca cego* (A:042-443,E:206-089a,I:191-078).

2327 **Ao que se ri do mal do viciño lle vén o seu polo camiño** ²⁰³⁹.
(I:236-179).
(BouzaBrey).

2328 **Apáñase mais de présa un mentiroso que un coxo** ²⁰⁴⁰. I(373): *Pillase, ca un* (B:038b,E:251-107,I:192-095/373).
Curtas ten as pernas a mentira, e alcança-se azinha. (Morais: verba alcançar).

2329 **Aprende o barbeiro novo nas barbas do tolo** ²⁰⁴¹. (C:062,I:239-226/330).
Ver nº 2258.

2330 **As pragas fan como as abellas: tornan ó cortizo donde sairon** ²⁰⁴².
(I:195-149).

2331 **Atrás do apedrexado corren as pedras** ²⁰⁴³. (B:020a-269,E:192-027,I:236-169).

2332 **Auga mol en pedra dura tanto bate ata que a fura** ²⁰⁴⁴. (I:237-181/366).

Tú ves que el agua es más blanda que la piedra, pues si mucho atura el agua por encima, face resto en ella. (Calila:89).

2333 **Ave que se muda en cada sitio deixa unha pruma** ²⁰⁴⁵. (I:239-225).
(Valladares:161²⁰⁴⁶).

2334 **Axuntando pingotas fórmase un cirio** ²⁰⁴⁷. (C:093,I:193-112/349).

Se a seres rico queres chegar, vae devagar. (Delicado:150). *Gota a gota, se llena la bota.* (RMarin21000:209). *Petit à petit l'oiseau fait son nid.* (RMarin21000:209). *Chi va piano, va lontano.* Catalán²⁰⁴⁸: *De gota en gota s'omple la bota.* (RMarin21000:209). Mallorquin²⁰⁴⁹: *Mica a mica s'umpl la pica.* (RMarin21000:209). Literatura: *O que escribe en gallego, / por mal que o faga, / pon algún gran de area / n-á moreada; / porque, di un dito: / Axuntando pingotas / fórmase un cirio.* (Losada:3).

2335 **Cada cal pró seu igual** ²⁰⁵⁰.
(I:194-126).

2336 **Cada cal sabe de si e Dios sabe de todos.** (I:237-196).

2337 **Cada un fala da feira según lle vai nela** ²⁰⁵¹. (E:207-096,I:192-086).
(Lanza118:209).

²⁰⁴⁴ I(366): *dura.*.

²⁰⁴⁵ I: *muda.*.

²⁰⁴⁶ Corriximos a fonte do manuscrito pola correcta, xa que el cita este refrán como aparecido en *Terra de Melide*.

²⁰⁴⁷ C, I: *pingotas*,; C: *formase*; I(193): *cirio*.

²⁰⁴⁸ *Catalan*.

²⁰⁴⁹ *Mallorquin*.

²⁰⁵⁰ I: *pró*.

²⁰⁵¹ E: *feira*,, *n-ela*; E, I: *segun*.

²⁰³⁹ I: *ven, pol-o*.

²⁰⁴⁰ B, E, I: *depressa*.

²⁰⁴¹ C: *novo*,; I: *Aprende*.

²⁰⁴² I: *ó cortizo*.

²⁰⁴³ B, E: *Atras*.

2338 **Cada un tira tras do que lle tira.** I: *tiraa* (A:008-079,E:198-004,I:187-003).

2339 **Can que moito lambe tira sangue.** (I:239-224).
(Valladares:90).

2340 **Cando Dios dá, dá pra todos**²⁰⁵². (E:204-064,I:190-058).
(Lanza118:208).

2341 **Cando Dios dá, non é cocho**²⁰⁵³.
(E:201-037,I:189-036).
(LeirasGalicia9:566).

2342 **Cando falta a muela, alárgase a güela**²⁰⁵⁴. (I:194-120).

2343 **Cando os regos teñen chea, nunca limpa a i-auga levan.**
(E:201-038,I:189-037).
(LeirasGalicia9:566).

2344 **Cando unha porta se pecha, outra se abre.** (I:236-172).

2345 **Canta mais presa, mais vagar**²⁰⁵⁵. E, R:C171/43: *Canto* (A:031-329,E:201-039,I:189-038,R:C171/43).
A gran presa, gran vagar. (Núñez:14).
(LeirasGalicia9:566).

2346 **Canto mais doce é o mel, mais zugan as abellas nel**²⁰⁵⁶. (E:252-122,I:193-101).
(CarréAldao:187).

2347 **Canto mais ten, mais quer**²⁰⁵⁷.
I: *quere* (E:201-040,I:189-039).
(LeirasGalicia9:566).

2348 **Canto mais ter, mais humilde ser.** (C:085,I:194-119).

Traduzón parafrástica do preceito da doutrina cristián²⁰⁵⁸ de acordo co P. Astete: *Contra soberbia, humildad*.

2349 **Canto menos vulto, mais craridade.** (I:238-197).

2350 **Carros vellos i-amigos probes f[oden] os homes**²⁰⁵⁹. (I:237-183).
f... (amolan).

2351 **Catro ollos ven mais ca dous.**
(I:236-173).

2352 **Cesteiro que fai un cesto, se lle dan vergas e tempo, fai un cento**²⁰⁶⁰. A: *Quen fai un cesto, fai un cento, se lle dan vergas e tempo*; B, E: *fai un cento se lle dan vergas e tempo* (A:067-718,B:033b,E:200-025,I:188-025).
Qui fait un fer, cent on sait fair.
(Hachette1902:169).

2353 **Con augas pasadas non moen moiños.** A, E: *muiños* (A:006-056,E:198-003,I:187-002).

2354 **Conforme é a fe, así é a fortuna**²⁰⁶¹. (A:071-762,E:200-026,I:188-026).

2355 **Dá Dios codas a quen non ten dentes**²⁰⁶². (C:089,I:236-171/355/369).
Dá Deus biscoito a quem não tem dentes. (Delicado:140). *Deus da nozes a quem não tem dentes.* (Dalgado:74). *Da Dios almendras a quien no tiene muelas.* (Dalgado:74). *Souvent on donne des croûtes à qui n'a pas des dents.* (Hachette1907:275). *Chi ha denti non ha pane, e chi ha pane non ha denti.* (Dalgado:74). Concani²⁰⁶³: *Tçane aslyar daut naut, daut aslyar zaljar haustano.* (Quem tem ervaço

²⁰⁵² E, I: *da, da*.

²⁰⁵³ I: *da non*.

²⁰⁵⁴ I: *güela*.

²⁰⁵⁵ A, I: *presa mais*.

²⁰⁵⁶ E, I: *n-el*.

²⁰⁵⁷ I: *ten mais*.

²⁰⁵⁸ Traduzon, cristian.

²⁰⁵⁹ I: f... os homes.

²⁰⁶⁰ B: *fai un cento*; E: *fai un cento*.

²⁰⁶¹ A, D, I: *fë asi*.

²⁰⁶² C, I: *Da*.

²⁰⁶³ Concani.

não tem dentes; quem tem dentes não tem ervanço). (Dalgado:74).

- 2356 **De pequeniño se aguza o espiño.** (B:012b,E:202-047,I:189-046,R:C171/29).
De pequenino se torce o pepino. (Vasconcellos:5). Bras.: *O espinho que pinica, de pequeno traz a ponta.* (Motta:273). (NoriegaBrañegos:74). (NoriegaMontaña).

- 2357 **De ruín madeira, nunca boa astela** ²⁰⁶⁴. (A:057-617,E:204-067,I:190-062).
 (Lanza118:209).

- 2358 **Deber é honra, pagar é foro.** (I:237-184).

- 2359 **Desculpa quer a morte e non sabe de que sorte** ²⁰⁶⁵. (E:203-062,I:190-057).
 (NoriegaBrañegos:98).

- 2360 **Dia de moito, véspera de nada.** I(081-040): *vispra*; I(081-039): *Dia de todo vispra de nada*; D: *Dia de todo, vispra de nada* (A:023-243,D:079-038,E:206-095,I:192-085/081-040/081-039).
 (Lanza118:209).

- 2361 **Dios consente, mais non pra sempre** ²⁰⁶⁶. (B:015a-219,E:206-090,I:191-080).

- 2362 **Dios dá cento por un** ²⁰⁶⁷. (I:193-111/232-304).

- 2363 **Dios é un pingón.** (E:203-061,I:190-056).
 Latín: *¡Quam magnanimus Deus!*. (NoriegaBrañegos:97).

- 2364 **Dios escreve dereito por liñas tortas.** (B:029-365).
 (Mello:5).

- 2365 **Díxolle a cerna ó cravo: - Deixarás aquí o rabo** ²⁰⁶⁸. (E:201-041,I:189-040).
 (LeirasGalicia9:567).

- 2366 **Donde non hai, non cai** (E:205-082).
 (NoriegaGM40).

- 2367 **Duro con duro non fai bo muro** ²⁰⁶⁹. (B:009a-151,C:043,E:229-043/178-094,I:196-160b/313/158-093).
Dur contre dur ne fait pas bon mur. (Hachette1904:173).
 (NoriegaBrañegos:85).

- 2368 **É millor andar ca ornear.** (I:196-153/092-225b).

- 2369 **Fágase o ben e fágao Xan ou Miguel** ²⁰⁷⁰. E: *Xoan* (E:202-043,I:189-042).
 (Casas:27).

- 2370 **Fártase un de comer e de beber, e non se farta de saber** ²⁰⁷¹. (E:182-131/202-046/252-117,I:189-045).
 (Casas:30).

- 2371 **Gusta a traizón i-o traidor non** ²⁰⁷². A, E: *traizón, o*; E: *Agrada a* (A:035-372,E:195-005,I:238-199).

- 2372 **Home apercebido non é vencido.** (C:040,I:195-140/323).
 Ver nº 2007.

- 2373 **Home prevenido val por dous.** C, I: *vale por* (C:040,I:195-141/323,R:C171/42).
 Ver nº 2007.

²⁰⁶⁴ A, E, I: *ruín*; A, I: *madeira nunca*.

²⁰⁶⁵ E, I: *morte*.

²⁰⁶⁶ B: *consente mais*.

²⁰⁶⁷ I(193): *da*.

²⁰⁶⁸ E, I: *ó cravo, aquí*; E: *cravo: deixarás*.

²⁰⁶⁹ E(178): *duro*.

²⁰⁷⁰ E, I: *ben*; I: *fágao*.

²⁰⁷¹ E(182,252): *beber e*.

²⁰⁷² A, E: *nón*; I: *i-ô traidor*.

- 2374 **Home reñidor, cabalo corredor e odre de bo viño nunca moito duran** ²⁰⁷³. A: *nunca dura moito* (A:037-390,E:199-019,I:188-018,R:C171/42).
- 2375 **Honra e porveito non caben nun saco** ²⁰⁷⁴. B, C, E, I: *proveito* (B:027-336,C:026,E:205-085,I:191-074/312,R:C171/42).
Desir et contentement ne s'accordent souvent. (Hachette1904:54).
- 2376 **Hoxe por min, mañán por ti** ²⁰⁷⁵. (I:195-142/R:C171/42).
Latín: *Hodie mihi, cras tibi.*
- 2377 **Mais sabe o tolo en sua casa ca o cordo na allea** ²⁰⁷⁶. C: *alleia*; I(196): *ca cordo* (C:065,I:196-156/331).
Mais sabe o sandeu no seu que o sesudo no alheio. (RMarin12600:199-1°). *Más sabe el necio en su casa que el sabio en la extraña.* (RMarin12600:199).
- 2378 **Malia o rato que non sabe mais qu'un burato** ²⁰⁷⁷. (I:193-116).
- 2379 **Mentres vas e vés, xornada tes** ²⁰⁷⁸. (E:207-098,I:192-088). (Lanza118:210).
- 2380 **Moito e ben non o fai ninguén** ²⁰⁷⁹. B(004b2), D(091), I(088): *non hai quen*; I: *no fai* (A:053-573,B:005a-112/004b1/2,D:083-083/091-163,I:238-200/088-160).
Muito e bem / Ha pouco quem. (Vasconcellos:7). (NoriegaGM40).
- 2381 **Morrendo i-aprendendo.** (I:195-137).
Varte. do nº 2435.
- 2382 **Morte desexada, vida prolongada.** (I:195-146).
- 2383 **N'hai prazo serodio.** (I:195-148/104-063).
(RMarin21000:338-2°). Equivalente a: *No hay plazo lejano.*
- 2384 **Na arca aberta o xusto peca** ²⁰⁸⁰. (C:093,E:203-060,I:189-041/342).
Porta aberta, o justo peca. (Lamenza:213). *Puerta abierta, al santo tienta.* (NoriegaBañegos:97).
- 2385 **Na cobranza está a ganancia** ²⁰⁸¹. (I:238-203).
Ver nº 2391.
- 2386 **Naide naz aprendido.** E(204): *Ninguén/Naide*; E(204), I(190-060): *nace*; I(191/190-059): *naceu*; I(190-059): *Ninguen* (E:204-065/206-093,I:190-059/190-060/191-083). (Lanza118:208).
- 2387 **Ninguén as faga, que tarde ou cedo todo se paga** ²⁰⁸². (E:202-044,I:189-043).
(Casas:28).
- 2388 **Ninguén se ergue ata que cai** ²⁰⁸³. (B:031-383).
- 2389 **Ninguén ten mais honra cá que o mundo lle quere dar** ²⁰⁸⁴. A: *Non ten un mais fama qu'a que lle queren dar*; E: *fama/honra que a que lle queiran dar*; I(188-016): *que a que, queira*; I(188-024): *mais fama que a que lle queiran*
-
- ²⁰⁷³ A, E, I, R:C171/42: *viño*.; A, R:C171/42: *corredor*..
- ²⁰⁷⁴ E: *proveito*.; B, C, E, I(312), R:C171/42: *n-un*.
- ²⁰⁷⁵ I: *mañan*.
- ²⁰⁷⁶ C, I: *casa*..
- ²⁰⁷⁷ I: *Mália, máis*.
- ²⁰⁷⁸ I: *tés*.
- ²⁰⁷⁹ A, I: *Moite*; A, D: *non-o*; A, B(005a/004b1), I: *ninguen*; B(004b2): *é ben*.; D: *ben*..
-
- ²⁰⁸⁰ E: *aberta*..
- ²⁰⁸¹ I: *esta*.
- ²⁰⁸² I, E: *Ninguen*.
- ²⁰⁸³ B: *Ninguen*.
- ²⁰⁸⁴ B, E, I: *Ninguen*; A: *qu'a*; B: *ca*.

- dar* (A:055-590,B:001a-075,E:200-024,l:188-016/188-024).
- 2390 **No camiño de Santiago tanto anda o coxo com'o sano** ²⁰⁸⁵. (A:021-220,B:044b,E:202-048,l:189-047/376).
Caminito del Retiro, / tanto lo anda el viejo como el niño, / sino que el uno le anda a pasos / y el otro a pasitos. (Quiñones:39).
(NoriegaBrañegos:74).
- 2391 **No cobrar vai a ganancia.** (E:206-094,l:192-084).
(Lanza118:209).
- 2392 **No millor pano é que a mancha cai.** (l:195-133b).
- 2393 **No saco do probe moita limorna colle** ²⁰⁸⁶. (E:204-070,l:190-064).
(NoriegaGM37).
- 2394 **Non erra quen ós seus se somella** ²⁰⁸⁷. A: *seus semella*; I: *se asemella* (A:024-256,E:199-013,l:187-011).
- 2395 **Non fai o mesmo quen quer que quen pode** ²⁰⁸⁸. A(055): *mismo*; I: *quere ca quen*; A(015): *Mais fai quen quere que quen pode*; D, E(251): *Fai mais quen quer que quen pode* (A:055-586/015-155,D:078-026,E:206-086/251-111,l:191-075).
- 2396 **Non hai alma sen pena.** (l:237-192b).
- 2397 **Non hai casamento probe nin enterro rico.** (l:194-132).
- 2398 **Non hai home sen home.** (B:025a-316,E:176-072,l:196-155/157-068).
- 2399 **Non hai mal que sempre dure nin ben que nunca se acabe** ²⁰⁸⁹. B: *Non hai ben que sempre dure nin mal que nunca se acabe.*; D: *Non hai pouco que non chegue, nin moito que non se acabe.* (B:005a-118,C:044,D:078-022,l:195-147/324).
Il n'est pas à seür à qui ne meschent ouques. (Estienne:240-241), (francés antigo). (Dalle a este refrán unha interpretación histórica²⁰⁹⁰ relacionada coa vida de Polycrates).
- 2400 **Non hai palleiro sen palla.** (B:041a-461,l:238-203b).
- 2401 **Non hai pior cego ca o que non quere ver.** I, E: *cego que o que* (B:026a-329,E:201-034,l:189-033).
- 2402 **Non hai pior cuña ca a do mesmo pau.** E, I(190): *cuña que a*; I(190): *mismo* (E:203-054,l:190-052/236-180/313).
Dur contre dur ne fait pas bon mur. (Hachette1904:173).
(NoriegaBrañegos:87).
- 2403 **Non hai pior ladrón ca o da casa** ²⁰⁹¹. R:C171/37: *que o da* (l:238-202,R:C171/37).
(VidaGallega30).
- 2404 **Non hai pior xordo có que non quer ouvir** ²⁰⁹². I: *ca o que, quere* (E:163-215,l:196-164/147-184).
(Lanza118:210).
- 2405 **Non hai principio sen fin.** (l:195-136).

²⁰⁸⁵ A, E, I(376): *Santiago*; B: *comô sano*; E: *com'ô sano*; A, I: *como o sano*.

²⁰⁸⁶ E: *probe*.

²⁰⁸⁷ A: *ós seus*; E, I: *os seus*.

²⁰⁸⁸ E(206): *quer*; D: *quen quer*.

²⁰⁸⁹ I(324): *dure*.

²⁰⁹⁰ *Dalle, interpretazon historica.*

²⁰⁹¹ R:C171/37, I: *ladron*.

²⁰⁹² E: *co*.

2406 **Non hai soberba que non colla nin demo que non tolla.** (I:196-161).

2407 **Non louquea quen non pode.** (A:025-261/054-584,E:199-014,I:187-012).

2408 **Nunca o envexoso medrou nin quen ó pé del morou** ²⁰⁹³. E: *invexoso* (B:010a-168/007b,E:200-028,I:188-028).

Envie ne donne rien a personne. (Hachette1901:195).

2409 **O ben i-o mal á cara sal** ²⁰⁹⁴. A: *e o mal* (A:010-104,E:198-006/239-034,I:187-005/199-035/356).

Galego antigo: *Ouc'eu decer un vervo aguisado / que ben e mal sempre na face ven.* (FD'Elvas:44). (Lanza118:209).

2410 **O can pola caste i-o novelo polo fio** ²⁰⁹⁵. A: *casta e o* (A:010-102,E:198-005,I:187-004).

2411 **O ganar fai fé.** (I:237-188).

2412 **O home de rapás é rei; de mozo, capitán; de casado, burro; e de vello, can** ²⁰⁹⁶. B: *cando é rapaz*; E: *rapaz* (B:022a-291,E:201-031,I:188-022). (Santana).

2413 **O mal i-o ben na cara se ven** ²⁰⁹⁷. I(194): *e o ben*; I(201), E: *á cara* (B:031a-380/046b,E:242-070,I:194-122/356/201-068).

Galego antigo: Ver nº 2409. (NoriegaBrañegos:108).

2414 **O mao vaia e veña i-o bo non se perda** ²⁰⁹⁸. A: *e o bo* (A:055-588,E:200-023,I:188-023).

2415 **O medio do probe é andar a pedir.** R:C171/37: *O meio* (I:238-209,R:C171/37). (O meio de vida).

2416 **O probe honrado en toda a parte é venerado.** (B:028a-350,E:207-103,I:192-092).

2417 **O probe i-o muiño andando ganan** ²⁰⁹⁹. (C:033,D:089-138,E:202-049,I:087-137/189-048/320).

Molyno andando gana. (Hita:262). *Molino que no anda, no gana.* (Correas:469). *El molino andando gana, que no estando la meda parada.* (Correas:105). *El molino, mientras anda, gana.* (Correas:105). *Andando gana la aceña, que no estando queda.* (Correas:48-2ª). (NoriegaGM37). (NoriegaBrañegos:74).

2418 **Ó probe i-ó nogal todos lle fan mal** ²¹⁰⁰. (E:202-052/244-089,I:190-050). (NoriegaBrañegos:85). (NoriegaGM39).

2419 **O que a todo di que si ou é tonto ou o coida de min** ²¹⁰¹. (E:252-123,I:193-102). (CarréAldao:187).

2420 **Ó que desexa o mal do seu veciño, vénlle o seu polo camiño** ²¹⁰². E, I: *O que*; E: *veciño*; I: *do veciño* (B:017a-238,E:206-091,I:191-081).

2421 **O que dos seus se aparta, cos alleos mal se acha.** (I:238-207).

2422 **O que está de Dios non o leva o demo** ²¹⁰³. E(252), I(190-066):

²⁰⁹³ B(010a), E, I: *ó pé*; B(007b): *ó pe*.

²⁰⁹⁴ E(198), I(356): *i-ó*; A: *mal*; A, E(198): *á cara*; E(239), I(187/199): *a cara*.

²⁰⁹⁵ A, E, I: *pol-a, pol-o*.

²⁰⁹⁶ B: *home*; B, E, I: *burro*; E: *de casa burro*.

²⁰⁹⁷ B, E: *ben*; E, I(356): *i-ó*.

²⁰⁹⁸ A, E, I: *veña*; E, I: *i-ó*.

²⁰⁹⁹ D, E, I(087): *muiño*; I(087/320): *i-ó*; I(320): *muiño*.

²¹⁰⁰ E, I: *Ó probe i-ó*; E: *nogal*.

²¹⁰¹ E, I: *si*; I: *e tonto*.

²¹⁰² B, E, I: *pol-o*; B: *Ó que*; I: *venlle*.

²¹⁰³ E(204): *Dios*; E(204), I(190-065): *non-o*; I(190-066): *esta*.

Dios ten moita forza (E:204-072/252-121,I:190-065/190-066).

(NoriegaGM39).

- 2423 **O que foi cociñeiro antes de ser frade, o que pasa na cociña ben o sabe** ²¹⁰⁴. I(353): *o que se pasa* (B:028a-356,C:090,E:253-128,I:193-107/353).

El monaguillo que llega a abad sabe lo que hacen los mozos detrás del altar. (Garevar:162).

- 2424 **O que merece, sempre prea.** (I:238-208).

- 2425 **O que non acontece nun ano, acontece nunha hora** ²¹⁰⁵. (C:029,I:196-159/313).

Il advient en une heure çe qui n'advient pas en cent. (Hachette1904:157).

- 2426 **O que non chora, non mama** ²¹⁰⁶. (A:005-049,E:170-006/207-099/251-113,I:192-089).

(Lanza118:210).

- 2427 **O que non fai as cousas de unha ves, fainas de duas ou tres** ²¹⁰⁷. I: *vez* (E:252-124,I:193-103).

(CarréAldao:187).

- 2428 **O que non sabe é como o que non ve** ²¹⁰⁸. (A:029-301,E:199-015,I:187-013).

- 2429 **O que se vai sen ninguén o mandar, torna sen ninguén o chamar** ²¹⁰⁹. B(034a): *O que vai sen ningen mandar* (B:034a-408/048b).

Galego medieval: '*... mays oy / hum verv'antiguo, de mi bem / verdadeyr', e*

ca diz assy: / quem leve vay, leve x'ar vem'. (D'Ardia:136,c.713).

- 2430 **O que sei, pra decilo o quero** ²¹¹⁰. E, I: *decil-o quero* (A:019-201,E:199-010,I:187-009).

- 2431 **O que ten maña apaña.** (A:022-232,E:199-011).

- 2432 **O que ten que ser trae moita forza.** B, E: *ten moita* (B:015a-215,E:206-089b,I:191-079).

- 2433 **O que tropeza e non cai, mais adiante un paso vai.** C, I(356): *cai, un paso adiante vai*; I(190): *cai, mais un paso adiante vai* (C:092,E:203-057,I:190-054/356).

Tropezar y no caer, añadir un paso es. (RMarin21000:492).

(NoriegaBrañegos:90).

- 2434 **O seguro morreu de vello.** I(237-187): *Ó seguro non-o levan preso* (I:237-186/237-187).

- 2435 **O vello a morrer i-a aprender.** B(019a), I: *i-aprender* (B:019a-259/032b,E:200-030,I:188-030/329).

Con el tiempo viene el seso. (RMarin12600:57-1^a). *Está en los antiguos el seso e la sabyencia.* (Hita:c.886). *En los mas viejos están los buenos consejos.* (Correas:195). *Salomón muriendo, de un niño aprendiendo.* (RMarin21000:446). *Qui a âge doit être sage.* (Hachette1902:216). *Le temps et l'usage rendent l'homme sage.* (Hachette1904:27). *Avec l'âge on devient sage.* (RMarin12600:57-1^a). V. nº 1491.

- 2436 **Ola de moitos, ben rapada e mal lavada.** (I:196-152).

²¹⁰⁴ B: *frade o*; B, C: *ben-o*.

²¹⁰⁵ C, I: *n-un, n-unha*.

²¹⁰⁶ E(251): *chora*.

²¹⁰⁷ E: *fain-as*.

²¹⁰⁸ A: *e*.

²¹⁰⁹ B: *ningen, mandar, ningen*.

²¹¹⁰ A, E, I: *sei, decil-o*.

2437 **Onde as dan, as toman.** (A:060-640,E:206-087,I:191-076).

2438 **Onde está patrón non manda mariñeiro** ²¹¹¹. I: *está capitan* (E:188-038,I:194-131).

2439 **Onde eu non vou, o meu entrés mal se aviou** ²¹¹². (I:194-124).

2440 **Onde hai morte, non hai boa sorte** ²¹¹³. (E:205-078,I:191-070). (NoriegaGM39).

2441 **Onde moitos cospen, lama fan** ²¹¹⁴. (A:040-424,B:016a-229,E:172-027/252-115,I:194-133/192-098).

2442 **Os amigos concéncense nas ocasións.** (I:236-166).

2443 **Os amigos i-as mulas fallan ás duras** ²¹¹⁵. A: *Amigos e mulas* (A:031-325,E:199-016,I:187-014).

2444 **Os ollos comen do que ven.** (I:195-138).

2445 **Pé de galiña non mata pito** ²¹¹⁶. (B:013-194,D:087-119,E:246-115,I:196-151/075-145).

2446 **Pecado encoberto é meio perdoado.** I(108): *encuberto é medio* (I:193-109 /108-058).

2447 **Pequeno machado derriba grande carballo.** (E:251-109,I:192-096). (Correas:389).

2448 **Pola sona búscase a persoa** ²¹¹⁷. (E:204-069,I:190-063).

(NoriegaGM37).

2449 **Por ben facer, mal arreceber** ²¹¹⁸. (I:193-108).

2450 **Por ben facer, mal haber.** (E:205-080,I:191-071). (NoriegaGM40).

2451 **Pra quen non ten vergonza, todo o mundo é seu.** (I:195-143).

2452 **Pra tempo andado, pan ganado.** (E:202-050,I:189-049). (NoriegaBrañegos:74).

2453 **Primeiro é a obrigazón ca a devozón.** (I:237-189).

2454 **Quen boa cama fixer, nela se ha de deitar** ²¹¹⁹. (I:194-118).

2455 **Quen co demo anda, co demo acaba.** (I:194-128).

2456 **Quen dá o pan, dá o castigo.** B(020a): *da o pán, da;* B(024a): *da o pán / pau da;* E(176): *da o pan, da;* E(252), I: *da o pan da* (B:020a-273/024a-310,E:176-067/252-116,I:192-099,L:42-r,R:C171/29).

Quem come do meu pirão leva de meu cinturão. (Motta:289). (RibeiroFrazes:60).

2457 **Quen dá ós probes, empresta a Dios** ²¹²⁰. I(360): *a os* (I:193-110/237-192/360).

Dar limosna no empobrece, y para el cielo enriquece. (RMarin12600:73). *Qui donne aux pauvres prêt à Dieu.* (Almeida:177). Bíblico: *Qui dat pauperi non indigebit.* (Pr. 28,27). (RMarin12600:73).

²¹¹¹ E: *patron*.

²¹¹² I: *vou o meu*.

²¹¹³ I: *morte non*.

²¹¹⁴ E(172): *fán;* E(252): *cospen*.

²¹¹⁵ A, E: *ás duras;* I: *as duras;* A: *mulas*.

²¹¹⁶ E, I(075): *Pe*.

²¹¹⁷ E, I: *Pol-a;* E: *sona*.

²¹¹⁸ I: *facer mal*.

²¹¹⁹ I: *n-ela*.

²¹²⁰ D, I: *da;* I(193,237): *ós;* I(360): *probes empresta*.

2458 **Quen debe a Dios, paga ao demo** ²¹²¹. (l:194-129).

2459 **Quen di o que quere, ouve o que non quer.** B, I: *non quere* (B:026a-328,E:201-033,l:188-032).

2460 **Quen dixo medo sendo de dia!** ²¹²² (E:253-126,l:193-105).
(CarréAldao:188).

2461 **Quen erra e se emenda, a Deus se encomenda** ²¹²³. (B:033b,E:202-045,l:189-044).
Quien yerra é se emienda á Dios se encomienda. (Rojas:168).
(Casas:29).

2462 **Quen escoita, seu mal ouve** ²¹²⁴.
I(238): *escoita mal ouve* (B:026a-324/037a-433/046b,E:201-032,l:188-031/238-211/366/194-123).

Literatura: *E muytas veces oy eu decer / que quem ascuíta as costas lle dá.* (Nunes2:88) Nunes dá esta cantiga con outra lizón. 'Cant. de Amor', p^a 293).

2463 **Quen honras fai, honras merece.** (l:193-113).

2464 **Quen mal anda, mal acaba** ²¹²⁵.
(A:044-466,B:015a-222,E:200-021/200-029,l:194-130/188-029/188-020).

2465 **Quen malas mañas tiver, tarde ou nunca as ha de perder.** A: *mañas ten* (A:011-116,E:198-008,l:187-007).

2466 **Quen manda, non roga** ²¹²⁶.
(l:236-176/091-202,R:C171/29).

2467 **Quen moito escolle, pega no pior** ²¹²⁷. (C:046,l:195-145 /325).
Ver nº 2077.

2468 **Quen non ten tu, vai tu mesmo** ²¹²⁸. (B:030a-370).

2469 **Quen o merece, non o agradece** ²¹²⁹. (l:194-125,R:C171/29).

2470 **Quen ós vinte non é home, ós trinta non casou, i-ós corenta non é rico: ese paxaro voou** ²¹³⁰. A, D: *O que;* A: *e os corenta* (A:052-563,E:200-022,l:188-021).
(Varte. do nº 1135).

2471 **Quen pode, puxa i-o que non, tarruxa** ²¹³¹. E: *e o* (E:203-059,l:190-055).
(NoriegaBrañegos:95).

2472 **Quen poider: ver, ouvir e calar e pedriñas apañar, que lle non mancerá tempo de as sementar** ²¹³². (l:236-177).

2473 **Quen se senta na pedra, no cu leva a mancela** ²¹³³. (E:207-106,l:192-094).
(Murguía:576).

2474 **Quen tal ve, tal quere.** (E:252-125,l:193-104).
(CarréAldao:187).

2475 **Quen ten pouco, logo reza** ²¹³⁴.
(l:236-178).

2476 **Quen ten rabo de palla, non pasa ó pé do lume** ²¹³⁵. B: *pasa*

²¹²⁷ I: *escolle pega.*

²¹²⁸ B: *ten tú.*

²¹²⁹ I, R: C171/29: *merece non.*

²¹³⁰ A, I: *ós vinte;* A: *os trinta, paxáro;* D: *os vinte;* D, I: *ós trinta, i-ós corenta.*

²¹³¹ E: *puxa;* I: *pode puxa.*

²¹³² I: *calar;*

²¹³³ E, I: *ciú;* I: *pedra no.*

²¹³⁴ I: *pouco logo.*

²¹³⁵ A, B, D, E, I: *palla non;* A, D, I: *ó pé;* E: *ó pe.*

²¹²¹ I: *Dios paga.*

²¹²² E, I: *medo;* E: *dia..*

²¹²³ I: *emenda a.*

²¹²⁴ B(026a,046b), E, I(188,366,194): *escoita seu.*

²¹²⁵ E(200-021), I(188-029): *anda mal.*

²¹²⁶ R: C171/29, I: *manda non.*

cabe do lume; D, E: *O que tiver rabo, non pase*; D: *de lume*; I(143): *Quen tiver rabo, non pase* (A:072-008,B:039a-448,D:152-103,E:183-141,I:238-204/143-102).

2477 **Quen ten rabo, non se asenta**²¹³⁶. (B:034a-409,I:238-205).

2478 **Quen ten tellado de vidro, non atira pedras ó tellado alleo**²¹³⁷. B: *alleio*; E: *Quen tiver tellado, non atire*; I(143): *non atire pedras ó do viciño*; R:C171/43: *non atire pedras no tellado alleio* (B:038a-447,E:183-142,I:238-206/143-103,R:C171/43).

Variante do nº 2098.

2479 **Quen xoga por necesidade, perde por obrigazón**²¹³⁸. E: *O que xoga* (E:205-084,I:191-073). (Lanza118:210).

2480 **Sabe mais vello ca demo**²¹³⁹. (A:075-039,B:032b,C:059,E:200-027,I:188-027/329).
Ver nº 2435.

2481 **Sabe un ó que chegou e non sabe ó que chegará**²¹⁴⁰. (E:204-066,I:190-061). (Lanza118:209).

2482 **Saco vacio non se ten en pé**²¹⁴¹. I(198): *de pe* (B:014a-208,E:238-023,I:196-157/198-023).

2483 **Tal amo, tal criado**. (I:239-214/383).

Francés antergo: *Entre tels tel deviendrás*. (Estienne:225). *Tel maistre tel valet*. (Estienne:225). *Tel seigneur telle mesnie*. (Estienne:225).

2484 **Tanto a i-auga dá na pedra que a fai amolecer**²¹⁴². (I:237-182/366).

Literatura: *Tú ves que el agua es mas blanda que la piedra, pues si mucho atura el agua por encima, face rastro en ella*. (Calila:89).

2485 **Tanto lamben, tanto lamben que o prato rompen**²¹⁴³. (I:239-219).

2486 **Todo está ben se a morte non vén**²¹⁴⁴. (E:206-092,I:191-082). (Lanza118:209).

2487 **Tódolos meazados comen pan**²¹⁴⁵. B: *ameazados* (B:039a-451,I:194-127).

2488 **Tres cousas frias han: cu de muller, rodilla de home e fuciño de can**²¹⁴⁶. (I:239-216). (RiscoMelide).

2489 **Turrou e ganou**. (A:010-106,E:198-007,I:187-006).

2490 **Un pau soilo non fai sebe**. (E:205-075,I:191-067). (NoriegaGM39).

2491 **Vai o vello morrendo i-aprendendo**. B: *morrendo e aprendendo*; A, E, I(188): *morrendo e vai aprendendo* (A:036-377,B:032b,E:199-018,I:188-017/329).
Ver nº 2435.

2492 **Váianse as sortellas e queden os dedos**. (I:238-212).

²¹³⁶ B, I: *rabo non*.

²¹³⁷ B, E, I(238): *ó tellado*; B, R:C171/43, E, I(238): *vidro non*.

²¹³⁸ I: *necesidade perde*.

²¹³⁹ I(329): *vello*.

²¹⁴⁰ E, I: *un ó, sabe ó*.

²¹⁴¹ B: *vacio*.

²¹⁴² I: *da*.

²¹⁴³ I: *lamben, que*.

²¹⁴⁴ E: *esta*; E, I: *ven*.

²¹⁴⁵ B, I: *Todol-os*.

²¹⁴⁶ I: *cú*.

2493 **Val mais calar que mal falar**
²¹⁴⁷. (E:180-118/205-081,l:191-072).
 (NoriegaGM40).

2494 **Val mais chegar a tempo que rondar un ano.** E: *Mais val chegar* (A:039-419,E:199-020,l:188-019).

2495 **Val mais morte ca vergonza.**
 (l:237-191/369).
Homem honrado antes morto que injuriado. (Dalgado:154).
 Concani²¹⁴⁸: *Mama paras apayas thotem.* 'A desonra é pior que a morte'. (Dalgado:154).

2496 **Val mais quen Dios axuda ca quen cedo madruga** ²¹⁴⁹. A(073):
Vale mais; A(073), B, E: *a quen Dios, que quen* (A:042-451/073-018,B:027b,E:207-104).
 Ver nº 1824.

2497 **Xusto, xusto, soio Dios.** (l:239-217).
 (RiscoMelide:465).

2.1.1.23. INDIFINIDOS.

ENCOMPRENSIBRES, ANACOS DE REFRÁNS, UTILITARIOS, COMPARANZAS

2498 **A ave de paso, trancaso.** E,I:
trancazo (E:245-101,F:04,l:202-091).

2499 **A boa masa desvia a brasa** ²¹⁵⁰.
 (F:13,l:208-194).

2500 **A folla verde mexa no lume e vaise.** E: *folla mexa* (E:247-122,l:203-111).
 (CarréAldao:187).

2501 **A necesidá fai os cestos.** (E:244-088,l:201-081).
 (NoriegaGM39).

2502 **A non haber, Dios valer** ²¹⁵¹.
 (B:037a-434,l:195-135/205-136).

2503 **A perna ó leito i-o brazo no peito** ²¹⁵². A: *no leito*; B, E: *e o brazo*;
 (A:055-592,B:036b,E:237-016,l:198-016).
A mão no peito e o pé no leito. (Morais: verba mão). (Varte. do nº 988).

2504 **A roupa nova fai a xente tola.**
 (l:201-082).

2505 **A roupa vella fai a xente tola**
²¹⁵³. (E:244-090,l:201-083).
 (Varte. antinómico do nº 2504, Mondoñedo). (NoriegaGM39).

2506 **A sorte do probe é andar a pedir.** (E:243-080,l:201-077).
 (NoriegaGM37).

2507 **Alma por alma, anima mea.**
 (l:208-193).

2508 **Ao peisano non lle fagas mal, que non o merece; nen ben, que non o agradece** ²¹⁵⁴. (l:204-121).
 (SanSalvadordeVilasante).

2509 **As palabras son como as cereixas: enrédanse unhas noutras** ²¹⁵⁵. I: *As palabras son como as cereixas.*; B: *cereixas: unhas puxan polas outras.* (B:019a-254,E:238-028,l:198-029).

2510 **Ás veces o demo é tendeiro** ²¹⁵⁶.
 (E:247-123,l:203-112).

²¹⁴⁷ E(205): *calar.*

²¹⁴⁸ Concani.

²¹⁴⁹ A(042), E: *axuda.*

²¹⁵⁰ I: *masa., desvia.*

²¹⁵¹ B: *dios*; I(195): *haber Dios.*

²¹⁵² A: *i-ó*; B, E, I: *ó leito.*

²¹⁵³ E: *vella.*

²¹⁵⁴ I: *merece., ben que.*

²¹⁵⁵ B: *pol-as*; E: *cereixas, n-outas.*

²¹⁵⁶ E, I: *As veces.*

(CarréAldao:187).

2511 **Ata sete, mete Xepe; de sete arriba, Xepe tira** ²¹⁵⁷. (I:209-204).

2512 **Boa vida non quer présa** ²¹⁵⁸. (E:240-052,I:200-053). (Casas:28).

2513 **Cada cabeza, sua sentenza** ²¹⁵⁹. B(007b), E: *sentencia* (B:015a-221/007b,E:238-025,I:198-025). *Autant de gens, autant d'avis.*

2514 **Cada cousa é pró que é** ²¹⁶⁰. (A:014-148,D:078-024,E:246-112,I:203-102).

2515 **Cando chove no domingo antes da misa, toda a semana se vai de risa** ²¹⁶¹. (B:017a-241/028b,E:245-104/193-034/196-010,I:202-094/125-039). *La pluie du dimanche dure souvent la semaine.* (Hachette1902:82).

2516 **Cando Dios tira os dentes, endurece as enxivas** ²¹⁶². (B:031a-378/022b,E:245-103,I:202-093,R:C171/29). *Da Dios habas/havas a quien no tiene quixadas.* (Rojas:I,110). *Da Dios almendras a quien no tiene muelas.* (Rojas:I,67). *Brasil: Deus da o frio con [incompleto]. Quando Deus tira os dentes, alarga a guela.* (Motta:288). *Deus da milho a quem não tem dentes.* Antonímico do nº 81 e nº 82.

2517 **Cando non vires, apalpa; i- onde estiver duro, calca** ²¹⁶³. B: *Onde non vexas, apalpa* (B:036a-429,I:209-200).

2518 **Canto mais burro, mais peixe.** (E:239-042,I:199-043 /379).

Folclore: *Se fores ô mar pescar,/ i-â fortuna te non deixe,/ faite burro, i- atira as redes ô fondo:/ e canto mais burro, mais peixe.* (Lanza118:209).

2519 **Canto mais lle dan ó tolo, mailo tolo quer** ²¹⁶⁴. I: *mais o tolo quere* (E:241-055,I:200-056).

2520 **Casa con guieiro? O dono é parvo ou brasileiro ou entón ten moito diñeiro** ²¹⁶⁵. E: *agueiro?*, *enton home de moito diñeiro* (E:245-102,I:202-092).

[Nota dos editores. Para entender este refrán é interesante lembra-lo que escribía o P. Sobreira para definir *casa de agueiro*. En Ribadavia, GUIEIRO. P. SOBREIRA.- En Orense y Tuy llaman *agueiros* a las vigas que suben desde la esquina de la casa al cume o cumbre del techo, sobre los cuales, como también sobre las tijeras, se arma el tejado... Verdad es, que las esquinas de las casas, han solido adornarse con un *águila* (*aguia*) en las cornisas de madera artesonada, de cuya labor todavía se ven algunas, y de allí pudo pasar el nombre a las tales vigas... Debo decir, que las casas cuyas paredes son todas horizontalmente iguales, se llaman *casas de agueiro*, y no de *agueiros*, y son contra distintas de aquellas otras casas de cuyas paredes, la una (y a veces dos fronteras), sube más que las otras paredes, y sube en disminución como una mitra hasta el punto de altura que ha de tener el cume que descansa sobre un remate, aborrande *agueiros* por aquel lado, por cuyo exceso de pared, se llaman de su nombre las que lo tienen, *casas de outón*, o de *pinchón*, o de *pipineira*].

2521 **Co mal doutro calquera dorme un sono.** E: *de outro* (E:242-072,I:201-069). (LeirasGalicia9:567).

²¹⁵⁷ I: *Xepe*.

²¹⁵⁸ D, I: *presa*.

²¹⁵⁹ I: *cabeza sua*.

²¹⁶⁰ A: *e pró*; D: *pró*; I: *pro*.

²¹⁶¹ E(193): *misa toda*; B, E, I: *Domingo*.

²¹⁶² B(031a): *Dios cando tira os dentes endurece*.

²¹⁶³ I: *viros apalpa*.

²¹⁶⁴ E, I: *dan ó*; E: *mail-o*.

²¹⁶⁵ E: *-O dono, enton*; E, I: *brasileiro*; I: *parvo*.

2522 **Con respeito a caravillas,
fuxiulle o carro a Bieito** ²¹⁶⁶. (l:207-176).

2523 **Choiva na aira non fai
maiadoiro. A:** *Chove n-a aria,
non foi mayadoiro* (A:066-707,E:237-019,l:198-019).

2524 **Chove, chove na casa do probe** ²¹⁶⁷. E(242), I(200): *na aira do probe* (A:023-242,E:236-006/242-067,l:197-005/200-065/208-197). (NoriegaBrañegos:88). (Lamas).

2525 **De labor feita, obreiro ó demo** ²¹⁶⁸. E: *labor feito* (E:244-086,l:201-080). (NoriegaGM39).

2526 **Deixa andar o can coa roca que
el dará conta da mazaroca** ²¹⁶⁹. (D:159-175,l:209-201/075-136). (NoriegaBrañegos:80).

2527 **Deixade ao mestre, anque seña
un burro.** (E:239-039,l:199-040). (Lanza118:208).

2528 **Desde que o carro cai non lle
faltan carrilleiras** ²¹⁷⁰. E: *carrileiras* (E:241-058,l:200-059). (NoriegaBrañegos:79).

2529 **Despois que eu morra, nunca o
moiño moa** ²¹⁷¹. I: *muiño* (A:013-130,B:002b,E:236-002,l:197-001). *Muerto yo, húndase el mundo o no.* (RMarin12600:212-2ª). *Après moi, le déluge. Morto io, morto il mondo.* (RMarin12600:212-2ª).

2530 **Desque os toxos fan orellas,
non se buscan as ovellas** ²¹⁷². (E:243-081,l:201-078).

²¹⁶⁶ I: *fuxiulle*.

²¹⁶⁷ A, E(236), I(200,208): *Chove, chove*.

²¹⁶⁸ E, I: *ó*.

²¹⁶⁹ D, I(209): *co a*; I(209): *él*; D: *roca*.

²¹⁷⁰ E: *cai*.

²¹⁷¹ I: *morra nunca*.

²¹⁷² I: *orellas non*.

(NoriegaGM37).

2531 **Do demo prá nai pouco vai** ²¹⁷³. (E:246-111,l:203-101/151-241).

2532 **Do dito ó feito vai un gran
preito** ²¹⁷⁴. (E:241-064,l:200-062). (NoriegaBrañegos:81).

2533 **En abril déixame dormir; en
maio de meu caio; en san Xohán
de min non teño man; e en
santiago xa teño algo** ²¹⁷⁵. (l:209-202).

2534 **En cada canto seu Esprito
Santo.** (l:206-160).

2535 **En san Xil non hai pan por
dormir** ²¹⁷⁶. (E:244-091,l:202-084). (14 de Maio). (NoriegaGM39).

2536 **En tódalas partes hai un anaco
de mal camiño** ²¹⁷⁷. (l:205-149).

2537 **Esta é a libra, esta é a media,
quen con Dios anda, Dio-lo
alumea** ²¹⁷⁸. E: *Dios o alumea* (E:243-079,l:201-076). (Fala o lobo). (NoriegaGM37).

2538 **Fariña do demo toda se volve
farelo** ²¹⁷⁹. (E:241-054,l:200-055). (Casas:28). (Cuevillas:67).

2539 **Fol mollado masa leva** ²¹⁸⁰. (E:245-099,l:201-071). (NoriegaGM41).

2540 **Fol sen fariña cheira a morriña** ²¹⁸¹. (D:013-135/091-164,l:202-087/018-127/088-161).

²¹⁷³ E, I: *prá*; E: *nai*.

²¹⁷⁴ E, I: *ó feito*; E: *feito*.

²¹⁷⁵ I: *abril*, *maio*, *Xohan*, *Santiago*, *teno*.

²¹⁷⁶ E, I: *San*; E: *Xil*.

²¹⁷⁷ I: *todal-as*.

²¹⁷⁸ I: *Diol-o*.

²¹⁷⁹ E: *demo*.

²¹⁸⁰ E: *mollado*.

²¹⁸¹ D, I(018): *fariña*; I(088): *á morriña*.

- (NoriegaGM40).
- 2541 **Hasta sete, tira, Pepe; de sete arriba, tira, Pepe, tira.** (I:209-210). (RiscoMelide:464).
- 2542 **Hastra as tres vai a loita.** E: *Hastra* (E:245-097,I:202-089). (NoriegaGM41).
- 2543 **Home pequeno, fol de veneno.** A, E(191), I(124): *veneno*; R:C171/42a: *pequeno e fol*; R:C171/42b: *pequeno é fol de veneno* (A:042-444,E:191-012/239-041,I:199-042/124-017,R:C171/42). (Lanza118:209). (veneno en Ribadeo).
- 2544 **Inda non asamos e xa pingamos.** (A:021-216,B:043b,E:236-005,I:197-004). *Aun no asan y ya pringan.* (León:147).
- 2545 **Lanza larga pola neve non hai díaño que cha leve** ²¹⁸². (A:061-649,E:237-018,I:198-018).
- 2546 **Mágoas alleas matan os burros.** (E:247-125,I:203-114). (CarréAldao:187).
- 2547 **Mais val dor de brazos que de corazón.** (E:243-075,I:201-073). (LeirasGalicia9:569).
- 2548 **Mau por mau como o pardau** ²¹⁸³. (A:039-412,E:236-008,I:197-007).
- 2549 **Mentres dura, vida e dolzura** ²¹⁸⁴. (I:206-155a). [Nota dos editores. *Vida e dolzura* é un sintagma dunha oración que ata mediados do século XX sabían case tódolos galegos, a *Salve Regina*].
- 2550 **Meu dito, meu feito** ²¹⁸⁵. (A:032-341,E:236-007,I:197-006).
- 2551 **Moitos cartos son un ichavo, mais son un maravedil.** (I:205-137). (Refrán parvo e sen senso. O ichavo valía dous maravediles).
- 2552 **Naide está libre de meter un pé por un ollo** ²¹⁸⁶. (E:243-083,I:201-079). (Non sense). (NoriegaGM39).
- 2553 **Non digas mal do ano antes que seña pasado.** (E:241-062,I:200-060). (NoriegaBrañegos:81).
- 2554 **Non digas ¡ai! que deshonras teu pai** ²¹⁸⁷. (E:241-063,I:200-061). (NoriegaBrañegos:81).
- 2555 **Non hai alma sen pecado.** (I:204-122).
- 2556 **Non hai Cristo sen cruz.** (E:244-092,I:202-085). (NoriegaGM39).
- 2557 **Non hai galiña por pouco diñeiro.** (A:056-604,E:173-036/247-118,I:203-107).
- 2558 **Non hai nada como un día despois do outro.** (B:011a-179,E:238-022,I:198-022/192-100).
- 2559 **Non se pode repicar i-andar na procesión.** I: *e andar* (E:239-038,I:199-039). (Lanza118:209).
- 2560 **Non son as polainas, son as pernas do home.** (E:247-126,I:203-115). (CarréAldao:187).
- 2561 **O caro é o que sabe.** (A:053-567,E:237-015,I:197-015).

²¹⁸² A, E, I: *pol-a neve*,; A: *no-hai, ch'a*.

²¹⁸³ A: *mau*,.

²¹⁸⁴ I: *dura vida*.

²¹⁸⁵ I: *dito meu*.

²¹⁸⁶ E, I: *esta*; I: *pe*.

²¹⁸⁷ I: *desonras*.

2562 **O demo cróbeas con unha manta e descróbeas con unha gaita.** I: *descóbreas* (B:038a-445,E:246-110,I:202-100).

2563 **O mar é grande e nin sempre ten peixe.** (I:206-154).

2564 **O medo é pardo.** (E:242-069,I:201-067).
(NoriegaBrañegos:101).

2565 **O moito falar é vicio.** (E:244-093,I:202-086).
(NoriegaGM40).

2566 **O mundo dá moitas voltas** ²¹⁸⁸.
(B:036-426,E:248-129).

2567 **O primeiro diñeiro é feiteceiro.**
(E:247-121,I:203-110).
(CarréAldao:187).

2568 **O que anda cun coxo, ó cabo de un ano coxelea** ²¹⁸⁹. C, I(334):
Quen anda; C: con un coxo
(C:072,I:207-173/334).

Quien con cojo anda, aunque cojo no sea, al mes renquea.
(RMarin12600:269-2ª). *Chi pratica lo zoppo, impara a zoppicare.*
(RMarin12600:269-2ª). *Brasileiro: O uso do cachimbo fai a boca torta.*
(Lamenza:191).

2569 **Ó que dan de balde, darlle** ²¹⁹⁰.
I: *O que* (A:071-763,E:237-020,I:198-020).

2570 **O que é burro pede a Dios que o mate i-ó demo que o carregue** ²¹⁹¹. D: *burro, que pida a Dios; E: burro pida a Dios que o mate;*
I(146): *pide* (D:158-173,E:245-100,I:202-090/146-159).
(NoriegaGM41).

2570b **O que é parvo, lévase da cabeza.** I: *e* (I:217-154).

2571 **Ó que moito se cala, tódo-lo montan** ²¹⁹². (I:206-161).

2572 **O que non é home na terra, non é home na guerra** ²¹⁹³. (E:240-053,I:200-054).
(Casas:28).

2573 **O que non te entenda, que te venda** ²¹⁹⁴. (E:243-084,I:200-058).
(NoriegaGM39).

2574 **O que se non fai no dia de santa Lucia, faise ó outro dia** ²¹⁹⁵.
E: *que non se fai dia* (E:239-037,I:199-038).
(Lanza118:209).

2575 **O que se ve non se esconde** ²¹⁹⁶.
(E:240-044,I:199-045/200-051/206-165).
(Lanza118:210).

2576 **O que ten boca, sopra.** (A:020-208,D:079-032,E:246-113,I:203-103).

2577 **O que ten cu, ten medo** ²¹⁹⁷.
(D:154-127,E:240-045,I:199-046/144-121).
(Lanza118:210).

2578 **O que ten padriño, bautízase.**
(E:240-046,I:199-047).
(Lanza118:210).

2579 **O que veña atrás, que arree.**
(I:209-213).

2580 **O tempo fai culleres.**
B(018a/007a), E(238), I(158-026):
O vagar fai culleres; B(007b): *O tempo fai culleres. / O vagar fai culleres;* I(183): *Quen ten vagar*

²¹⁹² I: *Ó que, todol-o.*

²¹⁹³ I: *terra.*

²¹⁹⁴ I: *entenda que.*

²¹⁹⁵ E: *Sta. Lucia, o outro; I: Santa Lucia, ó outro.*

²¹⁹⁶ I(206): *ve,.*

²¹⁹⁷ D: *cú ten; E: cu ten; I(144): cú,.*

²¹⁸⁸ B, E: *da.*

²¹⁸⁹ C, I: *ó cabo; I: c-un coxo; I(207): coxeléa.*

²¹⁹⁰ A, E: *Ó que; E: dárle.*

²¹⁹¹ D: *burro, mate,; D, I(202): i-ó; I(146): i-o.*

- fai culleres.* (B:007a-250/018a-250/007b,E:238-026/244-087,I:198-027/198-026/183-104).
(NoriegaGM39).
- 2581 **Onde vaia a ola, vaia a tapadeira.** (E:240-043,I:199-044).
(Lanza118:210).
- 2582 **Orate frates, non me trates con rapaces.** (I:209-208).
(RiscoMelide:463).
- 2583 **Os dedos das mans son irmáns, mais non son iguais** ²¹⁹⁸. *B, E: Os dedos da man non son iguais.; I(314): mans, non son igoales, a mais son irmans* (B:011-177,C:044,E:238-021,I:198-021/196-160a/314).
Tous les doigts de la main ne se ressemblent pas.
(Hachette1904:356/352).
- 2584 **Ou ti non queres ou ti non podes ou ti non traes o leite nos foles** ²¹⁹⁹. (E:246-108,I:202-098).
(Murguía:575).
- 2585 **Ouvir é forza.** (I:205-148).
- 2586 **Para a mesa, barba tesa e, para o labor, andar ó redor** ²²⁰⁰. (I:205-147).
- 2587 **Para probe, un fol** ²²⁰¹. (I:205-145).
- 2588 **Pia, pia, manga vacia - Chámolle pia pra que me dia** ²²⁰².
(A:051-545,E:237-013,I:197-013).
- 2589 **Por abaixo anda quen o manda** ²²⁰³. (A:047-498,E:237-010,I:197-010).
- 2590 **Por causa do santo chúchanse as pedras.** (I:199-049).
- 2591 **Por muito trigo nunca é mal ano.** E(162), I: *moito* (E:162-211/240-049,I:200-052/147-181).
(Lanza118:210).
- 2592 **Por un pracer, mil doores.** (I:209-198).
- 2593 **Poucos cartos son un chavo, menos un maravedil.** (I:205-138).
(Variante do nº 2551 i-acotio²²⁰⁴ mais repetido).
- 2594 **Pra cada canto seu Esprito Santo.** (I:206-162).
Variante do nº 2534.
- 2595 **Quen coas uñas non pode, con os dentes se acode** ²²⁰⁵. *I: con as* (B:031a-376,I:197-009).
- 2596 **Quen coas uñas non pode, cos dentes acode** ²²⁰⁶. (I:206-153).
(Repetizón²²⁰⁷ do nº 2595).
- 2597 **Quen delas ten, delas perde** ²²⁰⁸.
(E:239-036,I:199-037).
(Lanza118:209).
- 2598 **Quen di ¡ai!, se de maña o non fai, mal lle vai.** *A: di.; E: ¡Ai! -se, fai-* (A:050-539,E:237-012,I:197-012).
- 2599 **Quen está vivo, sempre aparece** ²²⁰⁹. (I:208-195).
- 2600 **Quen mais non pode, cos dentes se acode** ²²¹⁰. *A: dentes acode; I: con os* (A:044-471,E:236-009,I:197-008).

²¹⁹⁸ C, I: *irmans*; I(196/314): *mans*.

²¹⁹⁹ E, I: *queres*; E: *podes*.

²²⁰⁰ I: *mesa, tesa, e, labor, ó redor*.

²²⁰¹ I: *probe*.

²²⁰² A: *día*; E, I: *vacía*; E: *pia, pra*; I: *-chámolle*.

²²⁰³ A, D: *quen-o*; I: *queno*.

²²⁰⁴ *i-acotio*.

²²⁰⁵ B: *co as, pode con*.

²²⁰⁶ I: *co as*.

²²⁰⁷ *Repetizon*.

²²⁰⁸ E: *délas ten, d'elas perde*.

²²⁰⁹ I: *vivo sempre*.

²²¹⁰ A, E: *c'os*; A: *pode c'os*.

- 2601 **Quen perdeu e n'achou, co demo andou.** *E: non achou, con o; I(192): non achou con o* (E:207-105,I:204-119/192-093). (Murguía:576).
- 2602 **Quen ten boca, non manda soprar** ²²¹¹. (B:014a-206,D:087-120,E:246-114,I:203-104).
- 2603 **Quen ten medo, compra un perro.** (I:207-170).
- 2604 **Roupa lavada polo sol agarda** ²²¹². (E:243-077,I:201-074). (NoriegaGM37).
- 2605 **Só perde quen ten qué perder** ²²¹³. (B:033b,E:245-105,I:202-095). *Qui a à perdre, perd toujours.* (Hachette1902:213).
- 2606 **Só perde venda quen non ten qué vender** ²²¹⁴. (D:094-193,E:245-106,I:202-096/090-187).
- 2607 **Solla de abril, abre a man e déixaa ir** ²²¹⁵. B(036b2), I: *Folla de abril* (B:036b,E:246-109,I:202-099). *Sol de Abril, abre a mão, e deixa-o ir.* (Morais: verba mão). (Debe de ser solla). (Casas:11).
- 2608 **Sonche fillo de un burro e neto de un frade; aquel que pregunta é porque non sabe.** (I:207-166).
- 2609 **Sua alma, sua palma.** (I:206-151).
- 2610 **Todo o toxo é por rozar** ²²¹⁶. (E:242-068,I:200-066). (NoriegaBrañegos:101).
- 2611 **Tódolos demos se parecen** ²²¹⁷. (D:094-188,E:246-116,I:203-105).
- 2612 **Tres veces nada, cousa ningunha.** (I:205-143).
- 2613 **Un n'é ningún** ²²¹⁸. (E:247-127,I:203-116). (CarréAldao:187).
- 2613b **Un tolo fai un cento.** (I:217-147).
- 2613c **Uns todo, outros nada.** (I:217-141).
- 2614 **Unha man lava a outra i-as duas lavan a cara.** (B:029a-366,E:246-107,I:202-097).
- 2615 **Vai quen chaman.** (E:244-095,I:202-088). (NoriegaGM41).
- 2616 **Val mais entendelas que porfialas** ²²¹⁹. (E:242-066,I:200-064). (NoriegaBrañegos:83).
- 2617 **Xesta nova barre ben.** (I:205-146).
- 2618 **Zapateiro, a teus zapatos.** (E:248-128,I:204-118).

²²¹¹ B, D, E, I: *boca non*.

²²¹² E: *lavada*; E, I: *pol-o*.

²²¹³ B, E, I: *So, que*.

²²¹⁴ D, E, I: *So, que*.

²²¹⁵ I: *abril abre*; B(036b2): *deixâ ir*; B(036b1), I: *deixa ir*; E: *deixa a ir*.

²²¹⁶ E: *ó, e*.

²²¹⁷ D, E, I: *Todo!-os*.

²²¹⁸ E: *n'e*; E, I: *ningun*.

²²¹⁹ E, I: *entendel-as*; E: *porfial-as*.

2.1.1.24. Relación alfabética dos refráns recollidos por Ventín Durán

[Nota dos editores. Por consideralo de certa utilidade, ofrecemos aquí unha relación alfabetizada de tódolos refráns coa referencia numérica que teñen dentro da ordenación ideolóxica de Ventín Durán: isto facilitará chegar por outro camiño ó lugar onde eventualmente aparecen as variantes, equivalentes e explicacións que achega o colector].

A 'masa' moita pantasma casa. (1608)
 A aldea, Dio-la dea. (2198)
 A alforxa do probe con todo pode. (2304)
 A araña come do que tece. (2305)
 A ave de paso, trancaso. (2498)
 A baba do can cómese co pan i-a do gato bótase polo burato. (829)
 A barba do home, se o gana, tamén o come. (1)
 A besta golosa, taleigo de area. (830)
 A besta pola cebada non é cara. (979)
 A besta, de amatada, de lonxe ve vir a albarda. (831)
 A boa anada non a leva o vento nin a xiada. (310)
 A boa fame n'hai pan duro. (2)
 A boa masa desvía a brasa. (2499)
 A boa vida fai a nena garrida. (1609)
 A bocas grandes, ouvidos xordos. (2306)
 A boda i-a bautizado non vaías sen ser chamado. (1952)
 A boi rebelón, aguillón. (311)
 A boi vello non cates abrigo. (832)
 A burro morto, cebada ó rabo. (833)
 A cabalo dado non se lle olla a boca. (1953)
 A cabalo dado non se lle ollan os dentes. (834)
 A cabeza do budión diante de ti a pon, i-a da boga diante da tua sogra. (3)
 A cada un o seu, dixo o que roubaba. (1703)
 A cadea non se fixo prós cans. (2199)
 A can de caza búscalle raza. (2173)
 A can vello n'hai tustús. (835)
 A carne carne cria, non comas peixe que é auga fría. (4)
 A carne carne cria, o peixe é auga fría, o viño é sangue, o pan é panza i-o mais é contradanza. (5)
 A carto vai a vaca, o que o non ten non a papa. (980)
 A casa de morar, á beira do monte i-á beira da fonte. (981)
 Á casa de tua tia non vas cada día. (238)
 A casa ten o que lle levan. (982)
 A casa, a cama i-a muller, canto millor poida ser. (1610)
 A castaña a nadar i-a landra a suar. (312)
 A castaña que está no camiño é do viciño. (1284)
 A caza está ó pé da casa. (2174)

A cera xunto ó santo, do devoto enxuga o pranto. (1344)
 A coda dura o dente aguza. (6)
 A comer o boi aquece i-o home arrefece. (1212)
 A comer, vamos; a traballar, vaian. (7)
 A conduta do home bo anda na boca do home mau. (2307)
 Á conta de meus compadres, roubades ós afillados. (2308)
 Á conta do chan, calquera ten man. (1704)
 A corda sempre creba polo lado mais fraco. (2200)
 A cortesia non tira a valentía. (2309)
 A craba co vizo dá co corno no cu. (836)
 A Cruña rabuña. (1471)
 A cursidade é boa prá roupa branca. (983)
 A danza sai da panza. (8)
 A dar ninguén morreu rico. (1705)
 A dona ben composta tira o marido de outra porta. (1611)
 A envexa matou Cain. (2310)
 A escapada da ovella, mal será que non veña. (692)
 A escote nada é caro. (2201)
 A escote un boi é barato. (2202)
 A facenda do crego dálle Dios e lévalle a demo. (1345)
 A facenda do teu nemigo en diñeiro a vexas. (2311)
 A facer i-a desfacer aprende a nena a coser. (984)
 A fame da vaca contigo a acata. (985)
 A fame e o frío fan ir á casa do nemigo. (9)
 A fame entra pola porta da corte e vaise sentar á do forno. (10)
 A ferraña de xaneiro non vai ó palleiro. (313)
 A festas i-a bodas, a delas e non a todas. (1706)
 A folla verde mexa no lume e vaise. (2500)
 A formosura cómea a terra. (2312)
 Á forza de cortar grans apréndese a capador. (1396)
 A gaita quere o gaitero. (1707)
 A galiña da miña veciña é mais gorda ca a miña. (837)
 A galiña da miña veciña pon millores ovos que a miña. (838)
 A galiña polo bico pon. (839)

- A gana de comer fai a vella correr. (11)
 A gata coas présas pareu os fillos cegos. (840)
 A grandes males, grandes remedios. (1213)
 A horta do outono mantén o seu dono. (314)
 A i-auga a correr i-os cans a ladrar, non se lles pode privar. (2203)
 A i-auga bendita é pouca i-os demos son moitos. (1346)
 A i-auga corre pró rio. (2313)
 A i-auga de correr i-a xente de falar, non se lle pode privar. (2204)
 A i-auga dixo: dos poucos e dos moitos veñan pra acá os mais afutos. (2115)
 A i-auga é boa pra facer rabear os moiños. (208)
 A i-auga todo lava, agás a mala fada. (2314)
 A labranza dáo crudo e lévao cocido. (315)
 A lan non lle pesa ó carneiro. (2315)
 A laranxa pola mañán é ouro, ó mediodía é prata i-á noite mata. (1214)
 A lingua que vaia e veña, pro as mans quedas. (1612)
 A leña canto mais seca mais arde. (986)
 A leña i-a muller, canto mais anos, mais arder. (1613)
 A leña torta ou bilorta o fogo aporta. (987)
 Á liña, pouca fariña. (2116)
 A luna de outubro / sete lunas cubre; / e non van como pinta, / senón como terceira ou quinta. (553)
 Á má veciña dálle a agulla sen liña. (1708)
 Á madrastra o nome lle basta. (239)
 A mala herba nunca perez. (316)
 A man ó peito i-a perna ó leito. (988)
 A mediado de xaneiro unha hora por enteiro e, quen a conta lle ben botar, hora e media lle ha de achar. (693)
 A merda non ten crella. (1397)
 A miña barriga chea, sexa de palla ou de avea. (12)
 A moita bondá destroe a autoridá. (2316)
 A moita cobiza rompe o saco. (2317)
 A moita fame non hai pan podre. (13)
 A moita terra dá dúas cheas: unha de traballo, outra de miseria. (317)
 A morte fai a sua e queda ben, porque a morte achaques ten. (1215)
 A morte non escolle. (1216)
 A mortos e idos non hai amigos. (1709)
 A moza bonita i-o diñeiro gobernan o mundo enteiro. (1710)
 A moza, prá festa; prá casa, a besta. (1614)
 A mula moiña (de remoiño) o demo a trasquila. (841)
 A muller brava, corda larga. (1615)
 A muller cando é rapaza é reiña; cando moza, puta; cando vella, bruxa. (1616)
 A muller do cego que se compón moito, non se compón pra el que se compón pra outro. (1711)
 A muller i-a besta a naide se empresta. (1617)
 A muller i-a galiña á casa con día. (1618)
 A muller i-a gata son de quen as trata. (1619)
 A muller i-a loba do mais feio se namora. (1620)
 Á muller i-á mula pola boca lle entra a formosura. (14)
 A muller i-a ovella con día prá cortella. (1621)
 A muller i-a sardiña, pequeniña. (15)
 A muller i-a troita préndese pola boca. (16)
 A muller i-o home honrado polo camiño do carro. (240)
 A muller na cama i-a puta na lama. (1398)
 A muller que come a nata non ten sorte ca manteiga. (989)
 A muller que é cursidosa deixa a gaita e colle a roca. (990)
 A muller que malla no home fai ben, se pode. (1712)
 A muller que moito fala no millor desbarra. (1622)
 A muller que non come cand'o marido o millor da ola xa o ten comido. (17)
 A muller que non come cand'o marido ou espera comer ou xa ten comido. (18)
 A muller que non come cando o seu home o millor do pote xa o ten no fole. (1713)
 A necesidá fai os cestos. (2501)
 A non haber, Dios valer. (2502)
 A noveza toda é torpez. (2318)
 A noz i-a avelán tanto se paga a podre como a san. (1954)
 A nugalla nin come pan nin dorme na cama. (1714)
 A ocasión fai o home ladrón. (2205)
 A ola que moitas veces vai á fonte unha delas rompe. (991)
 A ovella co carneiro dáse en calquera regueiro. (842)
 A ovella do probe no maio morre. (694)
 A ovella sua i-o can ladra; eu estouche na cama: n'hai millor vida ca non ter nada. (1715)
 A ovella, coa noite prá cortella. (843)
 A palabras vans, ouvidos xordos. (1955)
 A Pascoa onde quixeres, o antroido ond'as tuas mulleres. (241)
 A pedra andando non cria musgo. (2319)
 A pena do morto chega ó horto. (2320)
 A percura corre coa desventura. (1956)
 A perdís coa man no narís. (19)
 A perna ó leito i-o brazo no peito. (2503)
 A pesares, tragos; i-a rabias, cigarros. (213)
 A pior alancada é a da porta. (2206)
 A poesía está no cazolo e na chirouvia. (20)
 A porra é boa, mais é pra quen a toma. (1399)

- Á porta do rezador non poñas o trigo ó sol; i-á porta de quen non reza nada, nin o trigo nin a cebada. (1716)
- A porta por onde entrases déixaa como a achares. (992)
- A porta vella, caravilla nova. (1957)
- A primeira, na borralleira; a segunda, na cadeira. (1623)
- A puta non putes i-a ladra non furtos. (1400)
- Á que coce i-amasa non lle fúrte-la masa. (993)
- A que é ruin quéimase i-a boa achégase o lume con ela. (994)
- A que empreña en agosto, en maio torce o rosto. (1217)
- A que non cria non pia. (242)
- A que o feio ama, bonito lle parece. (1624)
- A que se quixer casar moitos traballos ten que pasar. (1625)
- A que seus fillos cria boa tea fia. (243)
- A quen Dios quere ben o vento lle apaña a leña. (1549)
- A quen lle matáre-lo pai non lle crie-lo fillo. (244)
- A quen madruga Dio-lo axuda. (995)
- A quen non debo non teño medo. (1285)
- A quen primeiro se ergue, todo lle serve. (996)
- A quen queiras mal cómelle o pan i-a quen queiras ben tamén. (21)
- A quen ten fillos non lle apodrece o pan. (245)
- A quen ten pan e capelo nunca lle falta mancebo. (22)
- A raposa i-o galo o que teñen tráeno ó rabo. (844)
- A raposa muda de pelo, mais non muda de mañas. (845)
- A rei morto, rei posto. (2155)
- A rico non debas i-a probe non prometas. (1958)
- A roupa dos tolos rómpena os cordos. (997)
- A roupa lixada da familia, lava-la na casa. (246)
- A roupa nova fai a xente tola. (2504)
- A roupa que outro me deixou pouco me durou. (998)
- A roupa vella fai a xente tola. (2505)
- A sacada chucha a cana. (2117)
- A San Andrés de Teixido, ou morto ou vivo. (1550)
- A santo que non conezo non rezo nin aborreo. (1347)
- A sardiña en abril ponlle a man e déixaa ir, en maio xa pinga no borrallo e en San Xohán molla o pan. (2118)
- A sardiña por abril cóllea polo rabo e déixaa ir e en maio ása no borrallo. (23)
- A sardiña, auga fría i-a carne carne cria. (24)
- A sede da parida non é crida. (1218)
- A sorte do probe é andar a pedir. (2506)
- A sorte tanto anda como desanda. (1551)
- A terra ben labrada ó seu dono dá ganancia. (318)
- A troita e o unto, canto mais vellos, millor. (25)
- A ucha sen centeo é como o prado sen rego. (999)
- A un torto, torto e medio. (2321)
- A vaca da miña viciña come menos herva e dá mais leite que a miña. (1717)
- A vaca da miña viciña dá mais leite que a miña. (846)
- A vaca leiteira da noite prá mañán fai a ubreira. (319)
- A vaca mamada quere mais unha manada. (847)
- A vaca parida quere mais unha manadiña. (848)
- A vaca que non come cand'os bois ou come antes ou despois. (26)
- A vara de sangüño leva o gando por mal camiño. (1552)
- A vela que vai diante é a que alumea. (1959)
- A vella de escarmentada pasa o río remangada. (2207)
- Á vellez todo se arrima. (1219)
- A verdade anda na herdade. (2322)
- A verdade fura as paredes. (2323)
- A verdura no outono cómea o seu dono. (27)
- A viña, o vello a pranta, o vello a vindima. (320)
- A vista do amo engorda o cabalo. (849)
- A volpe vai polo millo e non come, mais dálle co rabo e sacode. (1718)
- Á xiada de abril fame ha de seguir. (695)
- Abade de Redondela, se ben xanta, millor cea. (1348)
- Abogado novo, xusticia polas silveiras. (1286)
- Abre un porco e vera-lo teu corpo. (1220)
- Abrígame do norte que o vendaval non me fai mal. (321)
- Abril choivoso, maio ventoso i-agosto caloroso fan o ano formoso. (554)
- Abril frío e fornos quentes, alegría prós meus dentes. (28)
- Abril frío e mollado enche o celeiro e farta o gado. (696)
- Abril frío, moito pan e pouco viño. (697)
- Abril sempre será ruín, ó entrar ou ó sair ou á mitá pra non mentir. (698)
- Abriles e señores poucos hai que non señan traidores. (699)
- Abril, augas mil. (700)
- Abril, ou no principio ou no fin, será ruin. (701)
- Abril, pendoril; maio, engrao; e S. Xoán, segaio. (322)
- Abril, se por mal quer vir, as portas non deixa abrir. (702)
- Abril, se por mal quer vir, as portas non deixa abrir. (555)
- Abril, vai onde has de ir ou vólvetes ó cubil. (703)
- Aceite dáselle ó vello pra que arreite. (29)

- Aconséllate con quen sepa e, se ques acertar, certas. (1960)
- Acha tirada, pra racha. (1000)
- Afeita un cepo e parecerá un mancebo. (1719)
- Agárrome a este sacho porque outro non acho. (1720)
- Agora xa foi, dixo a que empreñou. (1401)
- Agosto ardenteiro, herva no palleiro. (323)
- Agosto e vindima non son cada día e si cada ano; uns con ganancia e outros con dano. (324)
- Agosto e vindima non son cada día. (325)
- Agosto mollado, neve pró ano. (556)
- Agosto mollado, nin sebo nin naba nin pan pró ano. (326)
- Agosto pasou; quen mallou, mallou. (327)
- Agosto seca os montes e setembro as fontes. (557)
- Agosto, agosteiro. (704)
- Agosto: sol posto, non te conozo. (706)
- Agrada a traizón, o traidor non. (2156)
- Agudos os de Valiño, que cortan o aire co fouciño. (1472)
- Ahí vai o ben que a vella ten. (1721)
- Ai se a vellice pudesel; ai se a mocidade soubese! (2324)
- Ainda que un dea canto ten, non queda mais rico. (1722)
- Aire de Meira, caldeira á goteira. (558)
- Aire solán, choiva na man. (559)
- Alá vai o serodio con o temporán, mais non na palla nin no gran. (328)
- Alá vai, alá vai o burro tras da nai. (1723)
- Alá vén noso irmán marzo, que nos fará andar cos farrapiños debaixo do brazo. (329)
- Ala ven o noso irman Marzo que nos fai andar cos farrapiños debaixo do brazo. (707)
- Alcacén mollado non toca a gaita. (1724)
- Alcaide novo, todo é leis. (1725)
- Alcaide novo, todo é xusticia. (1726)
- Alí ten a galiña os ollos onde ten os ovos. (850)
- Alma por alma, anima mea. (2507)
- Almorzar con cazador, xantar con carpinteiro e cear con arreeiro. (30)
- Almorzo cedo cria carne e sebo; almorzo tarde, nin sebo nin carne. (31)
- Amigos de lonxe e contos de preto. (1001)
- Amigos seamos e de noso teñamos. (1002)
- Amiguiños si, pro o porco polo que val. (851)
- Amo probe non precisa criado. (1003)
- Amor con amor se paga. (1626)
- Amor louco, eu por ti e ti por outro. (1627)
- Amor louco, eu por vos e vos por outro. (1628)
- Andar ben vestida fai a moza garrida. (1629)
- Andar todo o mundo e morrer en Lugo. (1473)
- Andar, andar e cair no mar. (2119)
- Anden todos, dixo o cordeiro. (852)
- Ano de abellas, vaite e non veñas. (330)
- Ano de ameixas, ano de queixas; i-ano de herva, ano de miseria. (1004)
- Ano de ameixas, ano de queixas. (331)
- Ano de bolota, ano de lorota. (332)
- Ano de morrón, ano de codión. (333)
- Ano de nevadas, ano de fornadas. (334)
- Ano de viño encuba viño; ano mesquiño vende viño. (335)
- Ano seco tras do mollado, garda a lan e vende o fiado. (1005)
- Anos de perda non son de ganancia. (1553)
- Anque non haxa unha branca, que haxa unha pranta. (336)
- Anque non teño uñas, meto cuñas. (2325)
- Ansias alleas matan os asnos. (1727)
- Antes de comer non podes facer; e de comido, entambollecido. (32)
- Antes de chegar ó lugar, cagar. (1402)
- Antes de merca-lo becerro, facerlle o cortello. (1006)
- Antes torto que cego de todo. (2326)
- Antre folla e folla veña o demo e escolla. (1728)
- Antre marido e muller non méta-la culler. (1630)
- Antre o rapo i-a rebola veña o demo e escolla. (1729)
- Antre pais e irmáns non méta-las mans. (1631)
- Antre Santos e Nadal, ben chover e millor nevar. (708)
- Ao peisano non lle fagas mal, que non o merece; nen ben, que non o agradece. (2508)
- Ao que se ri do mal do viciño lle vén o seu polo camiño. (2327)
- Apáñase mais de présa un mentiroso que un coxo. (2328)
- Aprende cachola que estás na escola. (2208)
- Aprende o barbeiro novo nas barbas do tolo. (2329)
- Arco da vella ó poente, desapón os bois e vente. (560)
- Arden os cangos? Quentémonos a eles. (1961)
- Arreeiro de unha besta, canto gana, canto pesca. (1007)
- Arrieiriños somos e no camiño nos encontramos. (2209)
- Arrieiro de unha besta, cesteiro de unha cesta e pescador de cana mais perde ca gana. (2120)
- Ás artes non te mates. (2121)
- Ás betas non te metas. (2122)
- As contas de Xan son como as fan i-as de Pedro son como as teño. (1730)
- As contas de Xan son como as fan. (1287)
- As cousas no seu tempo i-as feras no seu tobo. (2157)
- As cheas de san Simón tres días son. (561)
- As estrelas a brilar, mariñeiro para o mar. (562)
- As malas noites i-as malas mañáns son prós cregos e mais prós cans. (1349)

Ás nove déitate, home, i-ás des dorme, se ques.
(1008)

As nove en san Xoán con día dan. (709)

Ás nove, déitate home. (1010)

Ás nove, déitate, home; i-ás des, a muller, se a tes. (1009)

As obras fanse coas sobras. (1011)

As palabras son como as cireixas: enrédanse unhas noutras. (2509)

As patacas de xaneiro enchen a cesta a mailo sombreiro. (337)

As patacas sementadas polo lunar de xaneiro lévaas o home no sombreiro. (338)

As pragas fan como as abellas: tornan ó cortizo donde saíron. (2330)

As sardiñas salgadas, ben cocidas e mal asadas. (33)

As silveiras ten orelleiras. (1962)

Ás tres cai a ves. (1554)

Ás veces o demo é tendeiro. (2510)

Ás veces unha ovella moura pare un año branco. (1731)

Ás veces, ruín cadela, roe boa correa. (1732)

Asáñanse as comadres porque lle din as verdades. (1733)

Asegún sexa o burro, ten que ser a albarda. (853)

Asturiano, ou tolo ou vano ou mal cristiano. (1474)

Ata o cen caben petadas. (1012)

Ata o san Martiño pinga o ramalliño; despois do san Martiño, fame e frío. (1013)

Ata que morre o arrieiro non se sabe de quen son as bestas. (1014)

Ata que te acabes, non te alabes. (1963)

Ata sete, mete Xepe; de sete arriba, Xepe tira. (2511)

Atrás do apedrexado corren as pedras. (1555)

Atrás do apedrexado corren as pedras. (2331)

Auga corrente non mata a xente, auga parada está envenenada. (1221)

Auga criadora cando o maio chora. (710)

Auga de febreiro fai o palleiro. (339)

Auga de maio, pan todo o ano. (340)

Auga e leña cada día veña. (1015)

Auga en outono mata o seu dono. (1016)

Auga fría na badia, norte en Muxia. (563)

Auga mol en pedra dura tanto bate ata que a fura. (2332)

Auga parada, xente matada. (1222)

Auga que corre non mata o home. (1223)

Auga, leite, pote cheo. (34)

Aúna como a galiña na casa, que pica e pasa. (35)

Ave de pico non fai o dono rico. (341)

Ave que se muda en cada sitio deixa unha pruma. (2333)

Axuntando pingotas fórmase un cirio. (2334)

Azoutar e dar non cu todo é un. (1734)

Bacoriño en celeiro non quere compañeiro.
(1017)

Baguiño a baguiño fixo a vella unha pipa de viño. (1018)

Barco moi cargado afonda. (2123)

Bebe o viño onde come a perdiz. (209)

Beber sen comer é cegar sen ver. (36)

¿Bebes viño? Non bebas siso. (237)

Ben aínda quen mal come. (37)

Ben canta Marta despois de farta. (38)

Ben criado, mal criado, ós sete meses sentado. (247)

Ben mandado, mal mandado, fai o que che mande o amo. (1019)

Ben rei é quen rei non ve. (1288)

Ben se folga o lobo do que fai a raposa. (854)

Bendita sea a tallada que trae outra remangada. (39)

Bendito mes que empeza con Tódolos Santos i-acaba con san Andrés. (711)

Bendito mes que entra con Santos, media con san Uxio e remata con san Andrés. (712)

Bens herdados non son comprados. (1289)

Bens, cantos vexas; casa, canta quepas. (342)

Berzas que non has de comer déixaas cocer. (1735)

Berzas que non has de comer déixaas ó demo cocer. (1736)

Berza, ¿porque non cocече? -Porque antes non me metече. (1737)

Besta de herva, besta de merda (1403)

Besta de herva, besta de perda. (343)

Besta grande, ande non ande. (855)

Besta luguesa, muller coruñesa e home pontevedrés librenos Dios de todos tres. (1475)

Besta mular, ou comer ou andar. (856)

Besta vella na feira andaba, anque non via toutiriñaba. (857)

Besta vella non entra en paso. (858)

Besta vella non toma andadura e, se a toma, pouco lle dura. (859)

Besta vella, botala ós toxos. (860)

Bestas en pelo hainas en Monterroso. (1476)

Bezou a vella os beldros e lámbes'os dedos. (40)

Bo está o can que non quere o pan. (1224)

Bo es, bo es con que tralo lar n'estés. (1738)

Bo ou mal preito, o escribán ó teu xeito. (1290)

Boa comida ten a solla cando a figueira ten a folia. (41)

Boa demanda, ruín demanda, ten o escribán da tua banda. (1291)

Boa rocada fia a que seu fillo cria. (248)

Boa roupa e boa vida fan a vella garrida. (1632)

Boa vida non quer présa. (2512)

Boca de mel, corazón de fel (249)

Boca que queres, barriga ten mau. (42)

Boca que se abre algo quere. (2210)

- Bocado comido non fai amigo. (43)
 Bodas e festas en cas do viciño. (1020)
 Boi bravo, rego largo. (861)
 Boi morto, vaca é. (44)
 Boi pequeno en cornos crece. (1739)
 Boi solto de seu se lambe. (862)
 Boi vello de seu leva o rego. (344)
 Boi vello polo uso ara. (345)
 Bois de Pias, vacas de Frades e mulleres de
 Gargamala Dios mos tire da miña besada.
 (1477)
 Bola mol, moita na man e pouca no fol. (45)
 Bolo do lar, comer e soprar. (46)
 Bon día naceu, com[O] eu oí, / quen se d'outro
 castiga e non de sí. (2158)
 Bon vai o romeiro des que ll'escoce o bordón.
 (210)
 Borrafa en Coto d'Eira, choiva na eira. (564)
 Bos días, díxolle o gato as morcillas e comíaas.
 (47)
 Bos e maos mantén a cidade. (2211)
 Bota liño e bóttalle o río. (346)
 Bota pra diante, Marcos, que quen paga son os
 cartos. (1740)
 Brétema en Padornelo, sardiñas no garabelo.
 (565)
 Brétema na montaña, pescador á cabana. (566)
 Brétema no vale, pescador á calle. (567)
 Burro con fome cardos come. (863)
 Cabalo grande, ande ou non ande. (864)
 Cabalo grande, besta de pau. (865)
 Cabalo que ha de ir á guerra non o aborta sua
 nai. (1556)
 Cábame tarde, réndame cedo, que che pagarei o
 que debo. (347)
 Cabelo louro vale un tesouro. (1633)
 Cabra coxa non toma a sesta e, se a toma, mal lle
 presta. (1964)
 Cada cabeza, sua sentença. (2513)
 Cada cal é fillo de quen o pariu. (250)
 Cada cal pró seu igual. (2335)
 Cada cal sabe de si e Dios sabe de todos. (2336)
 Cada can lambe o seu. (1404)
 Cada cousa é pró que é. (2514)
 Cada fillo tras seu pan. (251)
 Cada formiga ten a sua ira. (866)
 Cada gota de auga na sega val un sapo na terra.
 (348)
 Cada moucho pró seu souto. (1965)
 Cada probe enterra seu pai como pode. (2212)
 Cada probe gobiernase como pode. (1021)
 Cada un achega a brasa á sua sardiña. (1022)
 Cada un busca o pan do seu mastigo. (48)
 Cada un co seu caldo fai a sua sopa. (49)
 Cada un come do que gosta. (50)
 Cada un fala da feira según lle vai nela. (2337)
 Cada un sabe onde lle manca o seu zapato.
 (2213)
 Cada un tira tras do que lle tira. (2338)
 Cada un vai á feira co que ten. (1023)
 Café fervido, café perdido. (51)
 Caga mais un can ca cen moscas. (1405)
 Cagou o can unha mosca, se a cagou, comeua
 toda. (1406)
 Cal traballes comerás. (52)
 Caldo sen pan, no inferno o dan. (53)
 Cambio de luna, / sorpresa segura; / se o cambio
 é de nova ou vella / con moito coidado
 navega. (568)
 Can de caza sal á raza. (2175)
 Can que moito lambe tira sangue. (2339)
 Can vello, cando non caza, rastexa. (2176)
 Cando a Cabeza de Meda ten sombreiro, é sinal
 que vai chover. (569)
 Cando a carballeira canta, sabe ben a manta.
 (570)
 Cando a carballeira soa, sabe ben a broa. (54)
 Cando a casa arde, quentarse a ela. (1966)
 Cando a galiña pica o galo, malo; cando o galo
 pica a galiña, aínda, aínda. (867)
 Cando a galiña pica ó galo, sinal de pitos pró
 ano; cando o galo pica a galiña, sinal de
 pitos axiña. (349)
 Cando a garza vai prá terra, colle a brosa e fai a
 estela. (571)
 Cando a garza vai pró mar, colle os bois e ponte
 a arar. (572)
 Cando a merda é moita, fede. (1407)
 Cando a mora madura, xa pinta a uva. (350)
 Cando a ola malla na pedra, mal prá ola. (1741)
 Cando a pita cacarexa, algo sente. (1024)
 Cando a raposa anda ós grilos, mal pola nai, pior
 polos fillos. (868)
 Cando a ruliña arrular, colle o cesto e vai
 sementar; ca se te colles á sombra da
 silvareira, pásase o tempo da sementeira.
 (351)
 Cando a ruliña rular, colle o foliño e vai
 sementar. (352)
 Cando a semana está de piollos, non val camisa
 lavada. (1408)
 Cando a xesta fai tris-trás, busca muller que a
 terás. (1634)
 Cando abril recacha, queima a vella a maza.
 (573)
 Cando aquí neva, que fará tra-la serra. (574)
 Cando as rans cantan en xaneiro, sinal de fame
 no ruciro. (713)
 Cando cacarexa a pita, algo sente na crista. (869)
 Cando canta o chilro-melro - no alto do
 Padornelo - a corenta e nove de Agosto -
 ven a primaveira cedo. (575)
 Cando comeres antes d'ir á eirexa, despois non
 che porán a mesa. (55)
 Cando che dean a ovella, colle a corda e vai por
 ela. (1967)

- Cando chove e fai sol, é tempo de paga-las débedas. (1025)
- Cando chove e fai sol, vai o díaño pró Ferrol cargado de tenedores pra espichar os homes (1478)
- Cando chove e mais fai sol, cácase a filla do emperador. (576)
- Cando chove no domingo antes da misa, toda a semana se vai de risa. (2515)
- Cando chove por febreiro, todo o ano é temporeiro. (714)
- Cando de nordés chove, hastr'as pedras move. (577)
- Cando din que o can rabeou, ten que rabear. (870)
- Cando Dio-lo asinalou, algo lle achou. (1557)
- Cando Dios ben quera, con tódolos ventos chovia. (578)
- Cando Dios dá, dá pra todos. (2340)
- Cando Dios dá, non é cocho. (2341)
- Cando Dios non quere, santos non valen. (1350)
- Cando Dios quer dar a anada, n'a tolle choiva nin xiada. (353)
- Cando Dios tira os dentes, endurece as enxivas. (2516)
- Cando durmo, non sei o que teño. (1742)
- Cando fai vento, móllase a vela. (2124)
- Cando falta a muela, alárgase a güela. (2342)
- Cando Fisterra estira o piteiro, vendaval verdadeiro. (579)
- Cando fores a Torbeo, leva pan no seo. (1479)
- Cando fores ó consello, acorda o teu e deixa o alleo. (1968)
- Cando hai fame en Vela, haina en toda a terra. (1480)
- Cando hai fartura en Salvaterra, hai fame en toda a terra. (1481)
- Cando hai leste na ribeira, sudoeste na leira. (580)
- Cando hai viño no Ribeiro, hai alegría e diñeiro. (1482)
- Cando hai viño no Ribeiro, hai alegría e diñeiro. (354)
- Cando houber fogo na praza, librenos Dios a nosa casa. (1026)
- Cando mal, nunca pior. (1743)
- Cando marzo é ventarrón, abril é chuvión. (581)
- Cando marzo maia, maio marcea. (715)
- Cando me eu casei, meu burriquiño alquilei. (1635)
- Cando mexa o can, diñeiro na man. (1558)
- Cando non chove en febreiro, n'hai bo prado nin bo centeo. (356)
- Cando non chove en febreiro, non hai bo prado nin bo centeo. (355)
- Cando non hai pan, aporvéitanse as migallas. (56)
- Cando non hai vento, non hai mal tempo. (582)
- Cando non vires, apalpa; i-onde estiver duro, calca. (2517)
- Cando o amigo non é certo, un ollo pechado i-o outro aberto. (1969)
- Cando o burro vén ó lugar, tóda-lo queren tomar. (871)
- Cando o caldo non leva graxa, o pan non ten taxa. (57)
- Cando o can quer a cadela, ¡moita farela! ¿e despois? ergue a pata e mexa por ela. (872)
- Cando o defunto deixa diñeiro, misa i-oficios por enteiro; cando o defunto non deixa nada, pola metade e chanfonetada. (1351)
- Cando o gran é pouco, anda dun fol noutro. (1027)
- Cando o Marcofán ten touca, choiva moita ou pouca. (583)
- Cando o Mondigo pon o capelo, tóda-las vellas tembran de medo. (584)
- Cando ó mozo lle aponta o bozo, i-á rapaza a teta, p... (1409)
- Cando o sul está nublado, mañán está mollado. (585)
- Cando o trigo é louro, o barbo é como un touro. (58)
- Cando o trigo vai louro, val o millo ouro. (357)
- Cando os cans ladran, algo ventan. (1559)
- Cando os noivos están contentes, m[erda] prós parentes (1410)
- Cando os piollos saltan, ¿que farán as pulgas? (1411)
- Cando os regos teñen chea, nunca limpa a i-auga levan. (2343)
- Cando os ulmos dean peras e os toxos deren uvas, han de ser homes de ben os homes das barbas rubias. (1744)
- Cando pedimos, somos meiguíños; des que alcanzamos, xa variamos. (1636)
- Cando ronca moito o mar, é probábele o temporal. (586)
- Cando se abre a boca, quere sopa. (59)
- Cando se fala do ruín de Roma, logo sona. (1352)
- Cando se fixo a panela, fíxose o testo pra ela (1028)
- Cando se pon o sol antre nublado, non contes de mañán con día craro. (587)
- Cando soa o vendaval, mal pola terra, pior polo mar. (716)
- Cando te casache ti, caseime eu: pau ti, pau eu. (1637)
- Cando unha porta se pecha, outra se abre. (2344)
- Cando vai torta, o demo a guía. (1745)
- Cando venta de Amoedo, non para can nin gato nin raposa no penedo. (1483)
- Cando vires as barbas do teu viciño arder, bota as tuas de mollo (1970)

- Canela de home, cú de muller e fucín de can, son
as tres cousas mais frias que están. (1412)
- Canta a ra no mes de abril, encrúase o tempo e
vóltase ó cubil. (588)
- Canta mais presa, mais vagar. (2345)
- Canto mais burro, mais peixe. (2518)
- Canto mais caldo, mais sopas. (60)
- Canto mais doce é o mel, mais zugan as abellas
nel. (2346)
- Canto mais lle dan ó tolo, mai-lo tolo quer.
(2519)
- Canto mais norte, mais frio de morte. (589)
- Canto mais prima, mais se lle arrima. (1413)
- Canto mais probe, menos esmola. (1746)
- Canto mais ten, mais quer (2347)
- Canto mais ter, mais humilde ser. (2348)
- Canto mais vella, mais leva. (1414)
- Canto menos vulto, mais craridade. (2349)
- Canto temos, ó lombo o traemos. (2214)
- Cantos días pasen de xaneiro, tantos allos perde
o alleiro. (358)
- Capa non descobre capa. (2215)
- Carne da asén é pouca, mais sabe ben. (61)
- Carne de calceta que a coma quen a meta. (62)
- Carne do peito, moita sona e pouco porveito.
(63)
- Carne quen non has de comer, déixaa cocer. (64)
- Carro derradeiro, ben cargado ben valeiro. (359)
- Carro dianteiro leva o boi ó taller. (360)
- Carros vellos i-amigos probes f[oden] os homes.
(2350)
- Casa con guieiro? O dono é parvo ou brasileiro
ou entón ten moito diñeiro. (2520)
- Casa grande, esmola pequena. (1747)
- ¿Casáchete? Abrasáchete. (1700)
- Casamento de san Coellán: casar á noite,
descasar pola mañán (1638)
- Casamento por entrés, casamento por un mes.
(1639)
- Casamentos con foguetes acaban con cachetes.
(1748)
- Casamentos e porcos, Dio-los acerte. (1640)
- Casamento, apartamento. (252)
- Cásate, Xan, que Dios dará pan. (1641)
- Cascariñas nos meus ollos, mais val a risa ca os
ovos. (1749)
- Castañas verdes por Nadal saben ben e pártense
mal. (65)
- Castañas, noces e viño fan a ledicia de san
Martíño . (66)
- Castexao xexunante, mal para o pan do día
d'adiante. (1750)
- Catro cousas quere o amo do criado que o serve:
dormir tarde, erguerse cedo, comer pouco
e cara alegre. (1029)
- Catro cousas quere o amo / do criado que o
serve: / dormir tarde, erguerse cedo, /
comer pouco e cara alegre. (1030)
- Catro ollos ven mais ca dous. (2351)
- Cegos, frades, pegas e choias, dou ó demo estas
catro xoias. (1353)
- Ceo craro e lostregante, tempo bo, mais
sofocante. (590)
- Ceo empedrado, mañán sol claro. (591)
- Ceo escamado, nordeste ó rabo. (592)
- Ceo escamado, vendaval ó rabo. (593)
- Ceo lastrado, agro mollado. (594)
- Ceo ovellado, chao mollado. (595)
- Cerco na lua enxuga a lagua. (596)
- Cerco na lua, lagoa dura; cerco no sol, lagoa
mol. (717)
- Cerco na lua, pastor enxuga; con estrela dentro,
choiva ou vento. (597)
- Cereixeiro, castiñeiro, o munxe vale carneiro.
(2125)
- Cerrazón ó este, ou norte ou nordeste. (598)
- Cesteiro que fai un cesto, se lle dan vergas e
tempo, fai un cento. (2352)
- Ceu de nubes ensortelladas como a lan, choiva
pola mañán. (599)
- Ceu escamento, chuvia ou vento (600)
- Ceu escamudo, vendaval seguro. (718)
- Ceu ovellado, ós tres días mollado. (601)
- Cigarro de guapo, moito papel e pouco tabaco.
(1751)
- Co mal doutro calquera dorme un sono. (2521)
- Co pesar non se pagan dévedas (1031)
- Coas bolas duran os pans. (67)
- Cociña quente, inverno led. (1032)
- Cocho fiado ronca todo o ano. (873)
- Coida o ladrón que tódo-lo son. (1752)
- Coita fai a vella soutar. (2216)
- Comas ben, comas mal, a boca sempre do pan.
(68)
- Come ben e caga forte e non teñas medo á morte.
(1225)
- Come do teu, veste do teu e chámalle meu.
(1753)
- Come mais herba un día de sol no mes de
febreiro ca os cabalos do rei no ano
enteiro. (361)
- Come mais pan un día de sol do mes de febreiro
que os cabalos de todo o reino. (362)
- Comendo ben, o traballo non mata ninguén. (69)
- Comer como haber. (70)
- Comer e rascar, todo mal é comezar. (71)
- Comer e sorber, non pode ser. (72)
- Comer polo miudo, cagar polo maduro. (1415)
- Como a craba pola viña, por donde vai a nai, vai
a filla. (253)
- Como come a besta díó a bosta. (1416)
- Como for o vinte e sete, serán os que tras eles
veñen. (719)
- ¿Como has d'ir por Ares sin que te pares? (1546)
- ¿Como has d'ir por Redes sin que te quedes?
(1547)

- Como te percuras, duras. (1226)
 Compañía de tres, o demo a fes. (1560)
 Compra na casa e vende na praza. (1033)
 Con a autoridá i-a Inquisizón, chitón (1292)
 Con arte e engano vívese medio ano; con engano e arte, a outra parte. (2217)
 Con augas pasadas non moen moiños. (2353)
 Con castañas asadas e sardiñas saladas non hai ruín viño. (73)
 Con norte forte ronca a Lanzada, pronto virá a recalmada. (602)
 Con pan e viño, ándase camiño. (74)
 Con papas e bolos, engáñanse os tolos. (75)
 Con peras viño bebas; non sexa tanto o viño que naden as peras. (211)
 Con preito perdido ou ganado, ten o escribán ó teu lado. (1293)
 Con respecto a caravillas, fuxiulle o carro a Bieito. (2522)
 Con santo Antoniño, rindo e brincando; con san Benitiño, rezando e chorando. (1354)
 Con teu amo non xógue-las peras, que el come as maduras e darache as acedas. (1034)
 Con unha filla non se fan dous xenros. (254)
 Con vinagre non se collen moscas. (1971)
 Conforme é a fe, así é a fortuna. (2354)
 Conforme pinta, quinta, se o cuarto non rebrinca; mais, se chega á oitava, como comeza, acaba. (603)
 Contas feitas son medias pagas. (1972)
 Contra forza non hai resistencia. (1973)
 Convidoume Xan Romeu i-o viño pagueino eu. (212)
 Corpo folgado é medio sustentado. (76)
 Corren as nubes pra Lugo? Auga no puño. (604)
 ¿Corren as nubes pra Ourense? Sol que nos quente. (690)
 Cortesía?... Dio-la mande: dendes que eu bebo ¿quen quere auga? (1754)
 Coruxa noiteira, malladores á eira. (605)
 Coruxa tardega, auga noitega. (606)
 Corvo que estás no bico da pena, o que por outro ouves, por ti o espera. (1755)
 Costa abaixo, tódolos santos axudan. (1756)
 Costureira sen dedal cose pouco e ese mal. (1035)
 Couces de burro non chegan ó ceo. (1757)
 Cousa boa por pouco diñeiro a min non ma dan que son forasteiro. (2218)
 Cousa de moitos cómena os lobos. (874)
 Cousa gabada, cousa cagada. (1417)
 Craba coxa non toma sesta e, se a toma, mal lle presta. (1974)
 Cria corvos, sacaranche os ollos. (1975)
 Cria sona e déitate a dormir. (1976)
 Criado de un día, caseiro de un ano. (1036)
 Cristo ganado, Cristo papado e Cristo non chega a medio bocado. (77)
 Cristo ganado, Cristo papado. (78)
 Cristos, bellicosos, anacos de pan: partios Pedro e comeus Xohán. (1758)
 Cura vacante, cura rapante. (1355)
 C[arallo] dreito non garda respeito. (1418)
 Chafar, chafoume, mais, como pagar o viño, pagoume. (1759)
 Chámasme a partir? Chámasme a reñir. (1294)
 Chámolle tia pra que me dia e, se me non dá, chámolle tia d'acólá. (1760)
 Choiva de abril enche o carro i-o carril. (363)
 Choiva de san Xoán tolle viño e non dá pan. (364)
 [Choiva en] Agosto, nin bo viño nin bo antrecosto nin bo magosto. (705)
 Choiva en maio, a mexadiña dun rato. (720)
 Choiva na aira non fai maiadoiro. (2523)
 Choiva na semana da Ascensión, cria o trigo mourón. (365)
 Choiva na semana da Ascensión, nin boa faba nin bo melón. (366)
 Choiva no mes de agosto é mel e mosto. (721)
 Choqueiro e choqueira sempre fan feira. (2219)
 Chova Dios e veña maio, que anque chova teño amo. -Chova Dios e maio veña, que anque chova has d'ir á leña. (1037)
 Chova por abril e maio e non chova todo o ano. (367)
 Chove non chove, mollóuseme a leña. (1038)
 Chove, chove na casa do probe. (2524)
 Chufas e peidos non custan diñeiros. (1419)
 Chuvia en marzo, nen o mexo dun rato. (368)
 Chuvia no mar e vento da ría, sarnalla pra todo o día. (607)
 Da besta, a mular; de home, o de pouco falar. (1039)
 Da boa nai busca a filla e da boa cepa pranta a viña. (255)
 Da cereixa ó cimón ben che vai, pión; do cimón á cereixa tu me darala queixa. (369)
 Dá Dios codas a quen non ten dentes. (2355)
 Da frol de xaneiro ningún encheu o celeiro. (722)
 Da i-auga mansa librenos Dios, que da i-auga brava librámonos nós. (1227)
 Da man prá boca pérdese a sopa. (79)
 Da mazá á rebola veña o demo e escolla. (1761)
 Dá o duro e non dá o desnudo. (1977)
 Da petada do meu compadre unha boa rebanda pró meu afillado. (80)
 Dálle Dios ervillas a quen non ten enxivas. (81)
 Dálle Dios pan a quen non ten dentes. (82)
 Dáme pan e chámame can. (83)
 Dan... dan... as campanas badaladas. (1762)
 Dáo Dios na eira e tólleo Marta na maseira. (1040)
 Dar con ter pra que nos veñan ver. (1978)
 Dar e ter, siso quer. (1041)

- Dar ó pé, que tempo é. (1979)
 Darlle tempo ó tempo i-ó reloxo corda. (1980)
 Das boas ceas están as sepulturas cheas. (84)
 De arrieiro pra arrieiro non hai diñeiro. (2220)
 De Arroxo nin gado nin xente, que hastra os
 cochos roen as portas. (1484)
 De Avión, boi si, home non. (1485)
 De baixo, pouco; de riba, nada e librenos Dios
 do da Cabrafanada. (1486)
 De balde tiranlle pedras ós cans (875)
 De balde traballa o can, mais leva pan. (1763)
 De boa mea, boa tea. (1042)
 De boas intenzóns está o inferno cheo. (1764)
 De Budiño, nin boa xente nin bo porco nin bo
 viño. (1487)
 De burro abaixo non hai menos besta. (876)
 De can, cadela; e de cadela, can. (877)
 De Caroi nin bo home nin bo boi. (1488)
 De caste é o can pra ser coelleiro! (2177)
 De diñeiro e santidad, metade de metade.
 (1356)
 De español de pelo roxo e de francés de pelo
 negro librate como do demo. (1489)
 De home coxo e can rabelo arrenego como do
 demo. (1561)
 De home coxo e can rabelo librenos Dios como
 do demo. (1562)
 De hora en hora Dios millora. (1981)
 De hoxe a mañán o carneiro cria lan. (1043)
 De labor feita, obreiro ó demo. (2525)
 De Leirós, Contreras e Quirós librenos Dios, que
 do demo librámonos nós. (1765)
 De longas vías, moi longas mentiras. (2159)
 De Lugo nin boa besta nin bo burro, pro
 montadores os millores. (1491)
 De Lugo, nin bo home nin bo burro. (1490)
 De marco a marco non hai arco sen muro, rego
 ou balado. (1295)
 De Meira, tropa lixeira. (1492)
 De Mirón, cada veciño seu ladrón. (1493)
 De noite tódolos gatos son pardos. (878)
 De palla ou pallocoiro enche-lo palheiro. (370)
 De pequeniño se aguza o espíño. (2356)
 De pequeniño verás que boi terás. (879)
 De presunzón, auga e vento, cada un toma a que
 quer. (1766)
 De Puga quen poider fuga. (1494)
 De quen non pede ninguén se lembra. (1982)
 De ruín madeira, nunca boa astela. (2357)
 De taberneiro a ladrón non hai mais que un
 escalón. (214)
 De tal nino, tal paxariño. (880)
 De vello, gaitero. (1767)
 De Vilán nin bo home nin bo can. (1495)
 De xarapón tres días son. (1228)
 De Xeve, un; de Bora, ningún. (1496)
 Debaixo de unha mala capa hai un bo bebedor.
 (215)
 Debe ter o labrador: centinela e un reloxo. (881)
 Deber é honra, pagar é foro. (2358)
 Decembre é un vello que engurra o pelexo. (723)
 Decruame tarde i-arrendame cedo e pagareiche o
 que che debo. (371)
 Deica san Pedro o viño ten medo. (724)
 Deica san Pedro o viño ten medo. (372)
 Deixa andar o can coa roca que el dará conta da
 mazaroca. (2526)
 Deixa chover, que Dios dará pán. (373)
 Deixa o ladrón, pro o fogo non. (1044)
 Deixade ao mestre, anque seña un burro. (2527)
 Dendes das cereixas ós nabos, ben estamos;
 dendes dos nabos ás cereixas, todo son
 queixas. (374)
 Dendes que o dei, chorei. (1420)
 Dendes que o mes media, ó que ven se asemella.
 (725)
 Dendes que se almorza e que se xanta, xa a fame
 non é tanta. (85)
 ¿Déronlle aquí morcillas a Vidal? -¡¡Aquí non!!!
 -¡Pois adiante co varal! (2172)
 Descrubir un altar pra cobrir outro é cousa de
 louco. (1357)
 Desculpa quer a morte e non sabe de que sorte.
 (2359)
 Desde que o carro cai non lle faltan carrilleiras.
 (2528)
 Dese mato non sai coello (2178)
 Despois da casa roubada, trancas nas portas.
 (1768)
 Despois da Peregrina, inverno encima. (726)
 Despois de Dios, a ola. (86)
 Despois do san Martiño deixa a i-auga e bebe
 viño. (216)
 Despois do xantar, cen pasos polo menos dar.
 (1229)
 Despois dos cregos comer non faltan culleres.
 (1358)
 Despois que a fame pica, sabe ben a bica. (87)
 Despois que eu morra, nunca o moíño moa.
 (2529)
 Desque marchan os gatos, enténdense os ratos.
 (882)
 Desque o din a criar, non o volvin a aleitar. (256)
 Desque os toxos fan orellas, non se buscan as
 ovellas. (2530)
 Desque ven o cuco, enche a cal e mai-lo suco.
 (375)
 Desque ven o cuco, fora pulpo. (1230)
 Desta maneira, o que non ten fariña escusa
 peneira. (1769)
 Deuda que non se faga, non se paga. (1045)
 Dévedas de m[erda] con m[erda] se pagan.
 (1421)
 Dévedas vellas non se pagan i-as novas déixanse
 envellecer. (1770)

- Di o boi: sácame en marzo e verás como pazo. (376)
- Dia de Antroido e Domingo de Pascoa, cada larpeiro na sua casa. (88)
- Dia de moito, véspera de nada. (2360)
- Dia de san Antón, o 17 de xaneiro, se chover, pipas ó fumeiro; e se fixer sol, pipas ó canteiro. (727)
- Dia de san Bernabel, nin na terra nin no fardel. (377)
- Dia de san Martiño proba o teu viño (378)
- Dia de san Nicolao está a neve de pao en pao, e senón no chao. (728)
- Dia de santa Inés, chuvia un día unha ves. (729)
- Dia tras día, maio vai fóra. (730)
- Digocho filla, enténdemo nora, pra que o saiba a xente de fóra. (257)
- Dio-lo queira, Dio-lo queira, que o meu burriño non vaia á feira. (1771)
- Dio-los fixo i-ó demo os axuntou. (1563)
- Dios consente, mais non pra sempre. (2361)
- Dios dá cento por un. (2362)
- Dios dá o frío conforme é a manta. (2221)
- Dios dá pan, pro non cocido. (1772)
- Dios desaveña quen nos manteña. (1296)
- Dios é bo i-o demo non é mao. (1773)
- Dios é un pingón. (2363)
- Dios escribe dereito por liñas tortas (2364)
- Dios logo mata e logo farta. (1359)
- Dios nos dea a ira que a pacencia xa a temos. (1983)
- Dios nos dea con que riamos e non sean fillos charros. (1774)
- Dios nos dea saúde e vamos vivindo. (1231)
- Dios nos dea un homiño, anque soilo sea como un granciño. (1775)
- Dios nos libre do día das alabanzas. (1984)
- Dixo a besta ó montador: -Pra riba non me afrontes, pra baixo non me montes e polo chan non me perdone. (883)
- Dixo no monte unha vella: -Vaite febreiriño corto cos teus días vinteoito, que se tiveras mais catro, non quedaba can nin gato. Febreiriño contestou moito: -Os teus becerriños oito, deixa que o meu irmán marzo hachos de volver en catro. (731)
- Dixo o xastre: -Un ovo é un ovo: cose agulla e vaite amodo. Dous ovos son dous ovos; cose agulla de dous modos. Tres ovos son tres ovos: cose, agullíña, hastros ollos!. (89)
- Dixolle a cerna ó cravo: -Deixarás aquí o rabo. (2365)
- Dixolle a sartén ó pote: -Lisca d'ahí, que me manchas. (1776)
- Dixolle o leite ó viño: -Vente pra'quí, meu amigo. (90)
- Dixolle o pote ó caldeiro: -Tírate pra alá, non me lixes. (1777)
- Do bo, boa prenda e do mau non fies nada. (1297)
- Do ceo veña quen nos manteña. (1298)
- Do contado come o lobo. (884)
- Do demo prá nai pouco vai. (2531)
- Do diñeiro roubado ninguén encheu sobrado. (1778)
- Do disque-disque san os cascabeles. (2222)
- Do dito ó feito vai un gran preito. (2532)
- Do lobo un pelo, i-aquel do zorro do lombo. (1985)
- Do luns pró martes hai poucas artes. (1564)
- Do monte mao, fuste na mao. (1986)
- Do que ben sabe, dar pouco ó frade. (1360)
- Do que dá en sua nai e volve por sua tia ¿que espera a viciña? (258)
- Do que non entendas non fales, que val mais non decer nada que decer barbaridades. (1987)
- Do roxe-roxe fánse os cascabeles. (2223)
- Donde entra o sol, entra Dios. (1232)
- Donde hai campanas, hai badanas. (1361)
- Donde hai cepos, logo se fan astelas. (1046)
- Donde hai cura ou albarda, sempre hai hora millorada. (1362)
- Donde hai eguas, poldros nacen. (885)
- Donde hai paus, logo se fan achas. (1047)
- Donde hai touciños, hai tornos. (91)
- Donde non hai, non cai (2366)
- Donde pago, cago. (1422)
- Donde ruxe tixela, ou parida ou larpadela. (92)
- Donde se capa, escapa. (1779)
- Donde se tira e non se pon, logo se chega ó fondón. (1048)
- Donde un pensa que hai touciños, inda non hai tornos prós colgar. (1780)
- Dou ó demo todos, dixo o que araba con lobos. (1781)
- Dous de Xeve e un de Bora botan o amo fóra da obra. (1497)
- Dous lobos a un can ben o comerán. (886)
- Dous probes a unha porta, Dio-los favoreza. (1782)
- Dous zarrulos a un can algo lle fan. (887)
- Dure a mala viciña o que a neve febreiriña. (608)
- Duro con duro non fai bo muro. (2367)
- É millor andar ca ornear. (2368)
- É millor calar que mal falar. (1988)
- É millor deixar a ruins que pedir a bos. (1989)
- É millor enrentar que resementar. (379)
- É millor estar ó pé de quen caga ca de quen racha. (1423)
- É millor ouvir decer: velo ahí vai ca velo ahí fica. (1990)
- É millor perdido que mal comido. (1233)
- É millor prevenir que lamentar. (1991)
- É millor soilo que mal acompañado. (1992)

- É millor suar que tosir. (1234)
 É millor un cheio ca dous afamados. (93)
 É millor ver un lobo no eido ca un home en
 camisa no mes de febreiro. (380)
 É un grande regalo na casa do probe tocar unha
 gaita mentre-lo rico come. (94)
 Ela na casa i-eu na xiada. (259)
 En abril a sardiña val permil. (95)
 En abril ábrele a porta ó gando e déixao ir.
 (1299)
 En abril cada gota vale por mil. (732)
 En abril déixame dormir, que en maio de meu
 caio. (733)
 En abril déixame dormir; en maio de meu caio;
 en san Xohán de min non teño man; e en
 santiago xa teño algo. (2533)
 En abril déixame dormir. (734)
 En abril sal o cuco do covil. (735)
 En abril, peixiños mil. (2126)
 En agosto arder e en setembro beber. (381)
 En agosto dá o frío no rosto. (609)
 En agosto está a i-auga tras do toxo. (610)
 En agosto sol posto, noite conosco. (611)
 En agosto, mallar. (382)
 En ano de viño garda viño. (1049)
 En Ares, non te pares; / en Redes, non te quedas
 / i-en Camouco, para pouco. (1498)
 En boca calada non entran moscas. (1993)
 En Cabarcos capan os gatos; en Vilanova
 bótanos fóra, gaxe! gatiño, pra cas de tua
 dona. (1499)
 En cada canto seu Espírito Santo. (2534)
 En cada terra hai seu uso; en cada roca, seu fuso
 (2224)
 En canto houber ferreiro hai diñeiro. (2160)
 En casa de probe ata o trigo é limosna. (1783)
 En casa do labrador cada fillo é seu traballador.
 (383)
 En casa pequena moito cabe. (1050)
 En casa vella todo son goteiras. (2225)
 En caste de fillos e de ruín veciño logo un se
 pon. (260)
 En coser e en descoser gástanse as liñas. (1051)
 En coxeira de can e lágrimas de muller non hai
 que crear. (1642)
 En días de vento non caces nin pesques que
 perde-lo tempo. (2179)
 En febreiro decota o carballo pra aforra-lo tallo.
 (384)
 En febreiro mete obreiro, antes no derradeiro que
 no primeiro. (1052)
 En febreiro xa busca o can a soma do palleiro.
 (736)
 En febreiro, sete lobos ó carneiro. (737)
 En fillos i-en pitos logo un se pon. (261)
 En gando ruín non hai en que escoller. (1784)
 En labor feito e pan cocido moito axuda un mal
 veciño. (96)
 En Labrada canto din hoxe, mañán non é nada.
 (1500)
 En Lugo nin boa albarda nin bo burro, pro
 montadores, dos millores. (1501)
 En maio calquera burro é cabalo. (385)
 En maio de meu caio. (738)
 En maio inda a vella queima o pé do tallo e,
 unha miguña que lle quedou, pra san
 Xoán a deixou. (739)
 En maio inda bebe o boi no prado. (740)
 En maio tembra o boi no arado, mais no comezo
 ca no cabo. (741)
 En maio, millo sementado, cal enxoiro cal
 mollado. (386)
 En Mañón cada casa seu ladrón, méno-os
 Penabades que son os fillos i-os padres.
 (1502)
 En martes non te cases nin te embarques nin o
 teu porquiño mates. (1565)
 En marzo abrigo, noces e pantrigo. (97)
 En marzo mete o coiro no pelarzo. (387)
 En marzo nazo; en abril estou no cubil; en maio
 saio; en san Xoán xa fuxo do can; en santa
 Mariña xa pillo a galiña; e en agosto xa
 son raposo. (888)
 En marzo nin rabo de gato mollado. (742)
 En marzo poda o ricacho e en abril o ruín. (388)
 En marzo, espigarzo. (389)
 En marzo, espigas catro; en abril, espigas mil; en
 maio, todo espigado. (390)
 En marzo, iguarzo. (743)
 En Meira nin boa besta nin boa feira. (1503)
 En Mivedo bebe e está quedo. (1504)
 En outono, caiño e todo. (391)
 En Paredes non te quedas. (1505)
 En Pontareas pon a capa onde a veas que, se a
 deixas atrás, non a verás mais. (1506)
 En que pensas, porco? -Na bolota. (889)
 En que pensas, porco? -Nas lavaduras. (1785)
 En ruín gando pouco hai que escoller. (392)
 En san Xil non hai pan por dormir. (2535)
 En san Xoán as nove con día dan. (744)
 En san Xoán inda a vella pregunta cando ha de
 vir o vran. (612)
 En san Xohán tanto queixo como pan. (98)
 En seitura o sol, e en agosto mellor. (745)
 En setembro come e vende, pro non sexa tanto o
 vender que non deixes que comer. (1053)
 En setembro non hai vella que non tembre. (613)
 En tempo de figos non hai amigos. (1786)
 En toda a terra espiga o pan. (393)
 En tódalas casas se cocen fabas e na miña ás
 caldeiradas. (2226)
 En tódalas niadas hai un pito coxo. (890)
 En tódalas partes hai un anaco de mal camiño.
 (2536)
 En todo tratar e pan labrar. (394)

- En Trabada, pouco ou nada, tres zamelos na
presada. (1507)
- En Untes bebe e non preguntes. (1508)
- En xaneiro a raia sabe a carneiro. (99)
- En xaneiro arde o verdieiro. (746)
- En Xaneiro arde o virxeiro. (747)
- En xaneiro berza vella val carneiro. (748)
- En xaneiro calquera ovella pasa o regueiro, pero
en febreiro nin ovella nin carneiro. (749)
- En xaneiro cen cans i-un bo coelleiro. (2180)
- En xaneiro deixa a fonte e vaite ó regueiro. (750)
- En xaneiro mete obreiro, antes na sebe que na
parede, non pola falta do día senón pola
pedra que está fría. (751)
- En xaneiro mete obreiro, antes na sebe que na
parede. (752)
- En xaneiro mete obreiro. (753)
- En xaneiro nin galgo lebreiro nin falcón
perdigreiro. (754)
- En xaneiro polas mañáns sementa as patacas
temporáns. (395)
- En xaneiro pon o alleiro. (396)
- En xaneiro sete e sete no carreiro. (755)
- En xaneiro vaite ó outeiro, se ves verdegar,
ponte a chorar; se ves terrexar, ponte a
cantar. (397)
- En xaneiro val o savel carneiro. (100)
- En xaneiro xa os osos valen diñeiro. (1054)
- En xaneiro, vellos ó carreiro; en marzo, en cada
posto, catro; en abril, vellos mais de mil.
(756)
- En xullo arder e patacas coller. (398)
- Encargos sen diñeiro chegan a Sigüeiro. (1787)
- Encargos sen diñeiro non pasan da Ponte
d'Outeiro. (1788)
- Encomendas sen diñeiro chegan ó primeiro
regueiro. (1789)
- Enriba de un ovo pon unha galiña. (1055)
- Entr'amigos, un notario e cen testigos. (1300)
- Entre bos amigos, un papel e cinco testigos.
(1301)
- Entre Loiro e Ventraças, patacas novas. (399)
- Entre marido e muller non meta-la culler. (262)
- Entre marzo e abril sai o cuco do cobil, que coa
neve non quer vir. (757)
- Entre marzo e abril, se non ven o cuco, quer vir o
fin. (758)
- Entre o novo i-o vello, fame do demo. (400)
- Entre pais e irmáns non meta-las mans. (263)
- Entre parentes non meta-los dentes. (264)
- Entre san Xoán e san Pedro recolleita o centeo.
(401)
- Entre san Xoán e san Pedro vén o pan ó
vencello. (402)
- Entre san Xohán e Santiago Dios nos libre de un
nubrado. (403)
- Entre Santos e Natal é o inverno caroyal. (759)
- Entre Santos e Natal ou ben chover ou ben
nevar. (614)
- Entre sebes e paredes catade o que facedes.
(1994)
- Entrecostos e soáns honra de mesas, porveito de
cans. (101)
- Envexa non teñas se queres ter paz. (1995)
- Enxame de maio carga un carro; enxame de san
Xoán cólleo coa man; enxame de Santiago
a quen cho pida, dállo. (404)
- Enxame de marzo val un cabalo. (405)
- Enxame probe en maio morre. (1056)
- Ergueuse a nugalla pra lle prender fogo á casa.
(1790)
- Ergueuse o preguiceiro pra prender fogo ó
palleiro. (1791)
- ¿Es de Arante? O demo que te levante. (1548)
- Escribáns i-ameixeiras, arrédeos Dios das nosas
leiras. (406)
- Escudeiro, déitate tarde, érguete cedo. (1057)
- España é unha eira, Portugal unha peneira.
(1509)
- Esta é a libra, esta é a media, quen con Dios
anda, Dio-lo alumea. (2537)
- Está triste? É que o amor non lle asiste. (1643)
- Esta vida non chega a netos. (1996)
- Este labor feito vai, dixo o que enterraba a
muller. (1792)
- Esterca e non poñas marcos. (407)
- Esterco de folla, millo pola xiolla. (408)
- Estudiante de cama e sol non val o atume de un
fol. (1793)
- Eu na miña casa son como o Xan, fago o que me
mandan e como o que me dan. (1794)
- Facenda miuda seu dono axuda. (409)
- Facenda, teu dono te vexa. (410)
- Fachenda da montaña: meda na eira e fame na
casa. (1795)
- Fágase o ben e fágao Xan ou Miguel. (2369)
- Fai ben e non cates a quen. (1997)
- Fai mal e gárdate. (1998)
- Fai o que eu che mando e non o que eu faga.
(1999)
- Fai o que o crego dixer e non faga-lo que el
fixer. (1363)
- Fai o que poidas e non o que queiras. (2000)
- Fai o raposo no sábado, con que no domingo non
vai á misa. (891)
- Fai un ano, catrocentas; agora, catro cegas. (411)
- Faima borracha que eu cha farei puta. (1424)
- Fala a pega do que lle reverdega. (892)
- Fale a miña viciña e teña eu o meu fol de fariña.
(1058)
- Fame e frío meten a lebre ó camiño. (2181)
- Fampa na praza e fame na casa. (1796)
- Fariña do demo toda se volve farelo. (2538)
- Fariña e fermento todo é enchimento. (102)
- Farrapos por Axión, norte no cabo. (615)

- Fártase un de comer e de beber, e non se farta de saber. (2370)
- Febreiriño corto cos seus días vinteito, se tivera mais catro, non quedara can nin gato nin ratiño no burato nin corniñas ó carneiro nin orellas ó pecureiro. (760)
- Febreiro tira seu pai da cama con unha raxeirada e mátao con unha escaravanada. (761)
- Febreiro, cabriteiro. (762)
- Febreiro, oveiro. (412)
- Feita a lei, feita a trampa. (1302)
- Férrase o burro á vontade do dono. (893)
- Ferreiro de lima pouco anina. (2227)
- Festa de un día non acaba unha casa e, se é de mais, acabaraa quizais. (1059)
- Fias de Nadal nen tecedeiras fan. (1060)
- Fíate en Dios e non corras, verás o tombo que tomas. (2001)
- Fíate en Dios que é santo vello. (2002)
- Fíate na Virxe e non corras, verás o tombo que tomas. (1364)
- Fidalgos do Valedouro, farfulla solo. (1510)
- Figos á figueira, vellos á golfeira. (2127)
- Fillo alleo, brasa no seo. (265)
- Fillo de peixe sabe nadar. (2128)
- Fillo de peixe, peixiño é. (2129)
- Fillo es e pai serás, conforme fixeres haberás. (266)
- Fillos criados, pesares dobrados. (267)
- Fillos criados, traballos dobrados. (268)
- Fillos e pitos nunca son moitos. (1061)
- Fillos... quen os pariu, que os arrole e se non pasar sen home. (269)
- Fol mollado leva dobrado. (2003)
- Fol mollado masa leva. (2539)
- Fol sen fariña cheira a morriña. (2540)
- Forneiro e ferreiro, oficios propios de xaneiro. (2228)
- Foron onde a Virxe da Peneda a lle pedir a choiva no agosto e ela díxolle: -Vén pola santa Lucía que oito días abaixo ou oito arriba has de ir servida. (763)
- Froita cara non é sana. (1235)
- Froito xeitoso, home ladrón. (1797)
- Froles en outono, fame en ano novo. (413)
- Fun á casa do viciño, avergonceime; vin á miña e remedieme. (1062)
- Fun a Marín; tal fun, tal vin. (1511)
- Fun a Vigo por ver Cangas. (1512)
- Fusada miuda seu dono axuda. (1063)
- Fuxir do deber que o pagar é certo. (2004)
- Gabáchete, cagáchete. (1425)
- Gábate coitelo, que a venderte veño. (1798)
- Gaiola feita, paxaro morto. (1566)
- Gaivotas en terra, mariñeiro na taberna. (616)
- Gaivotas na terra, temporal no mar. (617)
- Gaivotas pola terra, choiva ou néboa. (618)
- Galego con mando e catalán con botas!... (1799)
- Galiña gorda por pouco diñeiro, a min non ma dan que son forasteiro. (894)
- Galiña gorda por pouco diñeiro, ou está choca ou cai do poleiro. (1800)
- Galiña gorda pró canteiro, ou está choca ou cai do poleiro. (1801)
- Galiña que cacarexa, algo venta ou ovo deixa. (895)
- Gana un bo gardador pra un bo gastador. (1064)
- Gando do monte todo é carrachos. (896)
- Gando fraco todo é carrachas. (897)
- Gando na corte, pouco leite e queixo forte. (414)
- Garda leña pra abril, que che ha de comprir. (619)
- Garda o pico e terás paz. (2005)
- Garda o que falta che non fixer, que tempo virá que che será mister. (1065)
- Garda pan pra maio e leña pra abril. (764)
- Garda que comer e non gardes que facer. (2006)
- Gárdate da mula que fai ¡hin! e da muller que sabe latín. (1644)
- Gárdate do can que non ladra e do home que non fala. (898)
- Gárdete Dios de can lebre, de casa de torre e de muller sabidora. (1645)
- Gargamala, se a terra é boa, a xente lle gana. (1513)
- Gargamala, terra boa e xente mala. (1514)
- Gastar e non ter, non sei como pode ser. (1066)
- Gata roxa, tales fai, tales coida. (899)
- Gato celeiro non quer compañeiro. (900)
- Gato con fame come ferraña. (901)
- Gato farto non caza rato. (902)
- Golfíns que moito saltan, vento traen ou calma espantan. (620)
- Gorrións e cregos e frades / Dios nos libre de tan malas aves, / os gorrións cómenno-lo millo, / cregos e frades rápanno-lo bolsillo. (1365)
- Gracias a Dios i-as nosas labores, as nosas barrigas parecen tambores. (103)
- Gracias a Dios que sete petadas cocemos e catorce debemos. (1802)
- Gran a gran a galiña enche o papo. (1067)
- Gran debaixo do terrón, gran morto; e debaixo da pedra, torto. (415)
- Gurrón, gurrón, vinte días debaixo do terrón / -Privada, privada, ós tres días xa estás nada. (309)
- Gusta a traizón i-o traidor non. (2371)
- Habendo neboeira o día de san Pedro Fiel, castañas furadas e nabos ruis. (416)
- Hai cativos con fortuna e bos mozos sen ningunha. (1646)
- Hai cen anos que iso foi e inda hoxe a vella chora. (1803)
- Hai galáns con fortuna e hai galáns sen ningunha. (1567)

- Hai mais dias ca longarizas. (1068)
 Hai moitos burros da mesma cor do coiro. (1804)
 Hasta sete, tira, Pepe; de sete arriba, tira, Pepe, tira. (2541)
 Hastra as tres vai a loita. (2542)
 Home alleo nunca é cheo. (1426)
 Home apercebido non é vencido. (2372)
 Home casado muller é. (1069)
 Home de barba ruiba, unha di e outra cuida. (1805)
 Home de Lugo, muller de Melide, besta da Cruña e can de Furelos, de todos eles Dios che me libre como dos demos. (1515)
 Home de moita lingua todo é merda. (1427)
 Home de moita verba e vaca de moita herva son de merda. (1428)
 Home morto non fala. (1303)
 Home peludo, home forzado. (1070)
 Home pequeno, tente na viña, que anque non caves, fas cuadrilla. (1806)
 Home pequeno, fol de veneno. (2543)
 Home prevenido non é vencido. (2007)
 Home prevenido val por dous. (2373)
 Home probe todo é trazas. (1071)
 Home que fie, muller que asubíe, galiña que cante como o capón, na miña casa non. (1807)
 Home que ó deitarse di: ai!, i-ó levantarse di: opa! non é para a filla de meu pai. (1647)
 Home que pia, muller que asubía e galiña que canta como o galo, arrenego deles como do diablo. (1808)
 Home reñidor, cabalo corredor e odre de bo viño nunca moito duran. (2374)
 Home seco e non de fame líbrate que non te agarre. (2008)
 Home sentado non fai bo mandado. (1072)
 Home torto e can rabelo, pra [fodelo]. (1429)
 Home tramposo e muller mintireira na casa de quen os queira. (1809)
 Home troiteiro, nin boa meda nin bo palleiro e, se for cazador, pior. (417)
 Home vello e muller nova, fillos atia a cova. (1648)
 Honra e porveito non caben nun saco. (2375)
 Hónrame na casa que eu te honrarei na praza. (1073)
 Horta de san Martiño mantén a seu dono i-ó viciño. (418)
 Hoxe por min, mañán por ti. (2376)
 Inda é mais caro o pingue que o peixe. (104)
 Inda non asamos e xa pingamos. (2544)
 Inda que o fillo do malo sexa bo, alá vén un neto que sai ó abó. (270)
 Ir mexar e non botar un peido é como unha gaita sen tamborileiro. (1430)
 Labor feita non ten présa. (1074)
 Labor feita! Obreiro ó demo. (1810)
 Labra ben fondo se ques coller pan de abondo. (419)
 Labrador cazador, coellos na despensa, fame no comedor. (105)
 Labradores novos, mal polos comareiros. (420)
 Labradores novos, pan polas silveiras. (421)
 Ladrón que rouba ladrón ten cen anos de perdón. (1811)
 Lama en abril, polvo en agosto. (621)
 Lanza larga pola neve non hai diño que cha leve. (2545)
 Lareira como seña, pro ó fin, tela. (1075)
 Largo de baos e curto de maos, bon de convidar e malo de fartar. (1812)
 ¡Lavada, ós tres días nada! -díxolle o millo á liñaza. 'Nugallón, -díxolle ela- un mes baixo o terrón e anda se vou ou non'. (551)
 Lavar non quer par. (1076)
 Leite con viño fai dun vello un meniño. (106)
 Leite de craba e leite de burra danse camiño da sepultura. (1236)
 Levantouse a preguiciña e puxo fogo á casiña. (1813)
 Levantouse o preguiceiro e meteu lume ó palleiro. (1814)
 Librate da maldizón, cal a merezas, cal non. (1568)
 Liño de Holanda pesa e non anda. (1077)
 Lonxe dos ollos, lonxe do corazón. (1649)
 Lua chea, preamar tres e media. (622)
 Lua nova con troboada, hastra oito días nada. (623)
 Lua nova con tronada por trinta días é mollada. (624)
 Lua posta, baixamar na costa. (2130)
 Luar de xaneiro escusa compañeiro. (625)
 Luas, duas mil: e non veña a de abril. (1569)
 -Lucas ¿por que non cucas? -Porque non teño diñeiro nas huchas. (1701)
 Lume na lareira, palique de mozas e sono de vellas. (1078)
 Luns, di a sabedoria, tal a mañán tal o día. (1570)
 Madeira serrada é prata labrada. (1079)
 Madrugou a preguiza pra lle por fogo á vila. (1815)
 Mágoas alleas matan os burros. (2546)
 Maio chuvioso, vran caluroso. (765)
 Maio me maiou, maio me enxugou. (766)
 Maio me molla, maio me enxuga, maio me dá unha sacudidura. (626)
 Maio me molla, maio me enxuga: raza de sol con raza de chuva. (627)
 Maio sen torbóns é como un home sen collóns. (1431)
 Maio tolo, san Xoán cordo. (766b)
 Maio ventoso: pró labrador, fermoso; pró mariñeiro, destroso. (767)

- Mais quero burro que me leve que cabalo que me deixe. (903)
- Mais sabe o tolo en sua casa ca o cordo na allea. (2377)
- Mais val a cagada de unha vaca que a de cen andoriñas. (1432)
- Mais val burro vivo ca sabio morto. (2009)
- Mais val dor de brazos que de corazón. (2547)
- Mais val na casa ser que na festa mal parecer. (1080)
- Mais val ruín muller que boa manceba ter. (271)
- Mais val ter fame e non ter que comer ca ter que comer e non ter fame. (107)
- Mais vale fame con pan que fame sen pan. (108)
- Mais vale unha cagada de asnal ca cento de pardal. (1433)
- Mal anda o paxariño nas mans do meniño. (904)
- Mal de herencia non ten cura. (1237)
- Mal de quen debe que o pagar é certo. (2010)
- Mal derengado, morte no cabo. (1238)
- Mal do que come pola man doutro, que come moito e engorda pouco. (109)
- Mal escapa quen debe a forza. (2011)
- Mal lle vai á raposa cando anda ós ovos. (905)
- Mal lle vai ó raposo cando anda ós grilos. (906)
- Mal vai a corte onde o boi vello non tose. (907)
- Mal vai ó gato cando anda ós pardaús. (908)
- Mala herba non perigra. (422)
- Malia o burro que non gana a cebada. (909)
- Malia o dente que come a semente. (423)
- Malia o rato que non sabe mais qu'un burato. (2378)
- Man de barbeiro, cu de muller e narís de can son as tres cousas mais frias que hai. (1434)
- Manda e descuida, non se fará cousa ningunha. (1081)
- Manda e faxe, escusarás paxe. (1082)
- Manda quen pode i-obedece quen serve. (1304)
- Mandar non quer par. (1083)
- Mans frias, amoros tódolos días. (1650)
- Mans que tomades e non dades, ¿que esperades? (2012)
- Mans quentes, amoros ausentes. (1651)
- Mañáns de abril, doces no dormir. (768)
- Mañáns pardas, mañáns largas. (628)
- Mañán!... o carneiro perdeu a lan. (1816)
- Mar de andazo, non che faltará argazo. (2131)
- Martes d'Antroido, cando has de vir; casquiñas de ovos, cando habés de ruxir?. (110)
- Maruxiña ten bo viño. - Si o ten, el o dirá. (217)
- Marzo ben feito, patacas a oito. (424)
- Marzo chegar, tempo de enxertar. (425)
- Marzo iguarzo, antes a tres que non a catro. (769)
- Marzo iguarzo, o día coa noite i-o pan co carpazo. (770)
- Marzo marzal, déixame o viño trasegar. (771)
- Marzo marzal, neve nos outos e chuvia no val. (629)
- Marzo marzán, á noite cara de lobo i-á mañán cara de can. (630)
- Marzo marzán, pola mañán cara de can, a mediodía enxameia a colmea i-á noite morre a abella. (631)
- Marzo marzán, pola mañán cara de can; ó mediodía, melloría; á serán, como no vran. (632)
- Marzo marzán, pola mañán cara de rosas, pola noite cara de can. (633)
- Marzo marzola, torbón e raiola. (634)
- Marzo ventero e abril chubasqueiro enchen en maio de froles o eido. (426)
- Marzo, rodriaga feita. (427)
- Mateus, primeiro os teus. (272)
- Mau por mau como o pardau. (2548)
- Maula comprar e maula vender. (2013)
- Mazáns, troitas e muller, de Vilanova, se pode ser. (1516)
- Mazaricos na praia a cantar, os mariscos a flotar. (2132)
- Memorias sen diñeiro molestan o pasaxeiro. (1817)
- Menos de sete natales, n-alabes nin desalabes. (273)
- ¡Menos mal!, dixo o que o castraban. (1818)
- Mentraméntes teña ramo, non se m'anoxe se é que llo chamo. (1819)
- Mentras capo, non asubio. (2229)
- Mentras capo, non rapo. (2230)
- Mentras eu fuxo, meu pai ten fillo. (274)
- Méntre-lo pau está na debesa, descansa a cabeza. (1820)
- Méntre-lo pau vai e vén, o lombo descansa. (1821)
- Mentres a burra non pare, non se sabe que cria sale. (910)
- Mentres auga leve o Miño, no Riveiro non falta viño. (1517)
- Mentres dura, vida e dolzura. (2549)
- Mentres foi nova doulle a carne ó demo, de vella dálle os ósos ós santos. (1366)
- Mentres loras quebran, bois descansan. (428)
- Mentres moza, bo pasar; pro, de vella, choutar. (1652)
- Mentres tempo non vén, sazón non pasa. (429)
- Mentres vas e vés, xornada tes. (2379)
- Mesa farta, testamento fraco. (1084)
- Meu amigo papafigo, o meu só i-o teu comigo. (2231)
- Meu dito, meu feito. (2550)
- Meu lar, meu fogar, ¡Cantas onciñas d'ouro me vals! (1085)
- Meu parente é Pedro bo, tanto me dá como eu lle so. (2161)

- Mexa na cama, caga no lar, cando llo din, bota a chorar. (1435)
- Millo en Louro e Tal, fame xeral. (1518)
- Miña casaña, meu lar, quen te gabou non te soubo gabar. (1086)
- Miña casaña, meu lar, ¡Cantas onciñas d'ouro me vals! (1087)
- Miña comadre Pelonia, non hai muller coma ela: os ósos dállos ó home i-a carne cómea ela. (1822)
- Misa e maré, ó pé. (2133)
- Moiño parado non gana maquia nin xornado. (1088)
- Moiño parado non gana maquia. (1089)
- Moiños e fornos, andalos todos. (1090)
- Moitas augas non tran báguas. (2232)
- Moitas veces hai que sacalo do bico e pólo no penderico. (2014)
- Moito come o louco e mais louco é quen llo dá. (111)
- Moito e ben non o fai ninguén. (2380)
- Moito fume, pouco lume. (1823)
- Moito madruga Xan da Gadella, moito madruga e tarde parella. (1824)
- Moito me pesa por ergue-la saia; moito me pesa, mais agora vaia. (1436)
- Moito pode o moucho no seu souto. (911)
- Moito riso é sinal de pouco siso. (1825)
- Moitos cartos son un ichavo, mais son un maravedil. (2551)
- Moitos pitos, moito comen. (1091)
- Mondoñedo manda. (2162)
- Monte de ran, nin palla nin gran. (430)
- Monte de sapo, pan no saco. (431)
- Monte duro, pan seguro. (432)
- Montelouro touca, auga moita ou pouca. (635)
- Mordedela de can cúrase co pelo do mesmo can. (912)
- Morra Marta e morra farta. (112)
- Morra o gato e morra farto. (913)
- Morre e vive quen Dios quere. (1239)
- Morrendo i-aprendendo. (2381)
- Morreu o can, morreu a rabia. (1240)
- Morte desexada, vida prolongada. (2382)
- Morte non veñas que achague non teñas. (1241)
- Morto o afillado, acabouse o compadrado. (275)
- Morto o can, acabouse a rabia. (1242)
- Moza nova e roupa vella, todo demo pega nela. (1653)
- Moza nova que non empreña, se virgo ten, virgo lle queda. (1437)
- Moza probe e ben vestida, mal me cheira a chamusquina. (1654)
- Moza rinchadeira, ou puta ou palreira. (1438)
- Muller apurada, puta ou ladra. (1439)
- Muller barbuda de lonxe a saudá. (1655)
- Muller bonita e auga de pozo acaban co home mais mozo. (1243)
- Muller costureira e home troiteiro, nin boa meda nin bo palleiro. (1656)
- Muller de bigote escusa dote. (1657)
- Muller do cego que se compón moito, non se compón pra el, que se compón pra outro. (1658)
- Muller morta, sete á porta. (1659)
- Muller parida, carreira abaixo, carreira arriba. (276)
- Muller pequena, sempre é nena. (1660)
- Muller que asubía e galiña que canta com'o capón, na miña casa, non. (1571)
- Muller que de alto fia, o fuso lle cai i-o cu lle asubía. (1440)
- Muller que fia de pé nunca boa é. (1661)
- Muller que muito bebe, tarde paga o que debe. (1662)
- Muller que sabe latín e mula que fai ¡hin!, arrenega dela ata o fin. (1826)
- Muller rideira, puta ou peideira. (1441)
- Muller sen home no regazo come. (113)
- Muller sen oficio e con pouca fariña cheira á morriña. (1663)
- Muller zalameira, ou puta ou meiga. (1442)
- Mulleres e mulas hai poucas sen zuna. (1664)
- N'asines carta que non leas nin bebas auga que non vexas. (1305)
- N'hai atallo sen traballo nin arroteo sen vereio. (2015)
- N'hai carne sen oso. (114)
- N'hai mel sen aguillón. (433)
- N'hai pera que non madurez. (434)
- N'hai prazo serodio. (2383)
- N'hai regazada como a da arada. (435)
- Na arca aberta o xusto peca. (2384)
- Na Campá naide campou nin campará. (1827)
- Na Candeloria, se non chove nin implora, inverno fóra; se chove ou venta, inverno entra; chova ou implore ou deixe de implorar, metade do inverno está por pasar. (636)
- Na casa allea quen ben está, ben estea. (2016)
- Na casa chea logo se fai a cea; na casa vacía inda mais axiña. (115)
- Na casa daquel home quen non traballa non come. (116)
- Na casa de Gonzalo manda mais a galiña que o galo. (1828)
- Na casa de Tombo quen non ten diñeiro paga co lombo. (1306)
- Na casa do abade comede e levade. (1367)
- Na casa do bo amo, alí morre o bo criado. (1092)
- Na casa do can quen manda é Xan. (1829)
- Na casa do carpinteiro sentarse no chan. (1093)
- Na casa do cura, cando non chove, bazurra. (1368)
- Na casa do ferreiro coitelo de pau. (1094)

- Na casa do ferreiro, non tentar; e na botica, non probar. (2017)
- Na casa do home honrado, tallada gorda e pan delgado. (117)
- Na casa do labrador, cada fillo seu traballador. (277)
- Na casa do probe que dá o que ten, puntada corta i-aguantar ben. (1095)
- Na casa do que xura todo é desventura. (1572)
- Na cobranza está a ganancia. (2385)
- Na Lama xanta e vaite. (1519)
- Na mesa chea ben parece a fogaza allea. (118)
- Na noite da boda cal a achares, tal a toma. (1665)
- Na noite da misa do galo, se está escuro, sementa no seguro; e se vai lunar, sementa no carrascal. (772)
- Na porta do rezador non bóte-lo trigo ó sol. (1369)
- Na semana de Ramos lavarás os teus panos; na semana da Pasión ou os lavarás ou non. (2018)
- Na terra dos cegos o torto é rei. (2233)
- Na terra dos lobos, ouvear como eles. (2019)
- Na terra en que vivires fai o que vires. (2020)
- Nabos e señores, canto mais raros, mellores. (436)
- Nadal choivoso, xaneiro ventoso. (637)
- Nadal sen porco non veñan moitos. (1096)
- Nadar, nadar i-agora el afogar. (2134)
- Naide está libre de meter un pé por un ollo. (2552)
- Naide naz aprendido. (2386)
- Naipes e preitos non mercan leiros. (1307)
- Nariz de can e cu de xente nunca está quente. (1443)
- Nas barbas do tolo aprende o barbeiro novo. (2234)
- Nas oitavas de Nadal, quen aforra, ben se val. (1097)
- Néboa de san Xohán moe viño e non dá pan. (437)
- Néboa en Castro Ves, choiva la verés. (638)
- Néboa en Gaian, choiva na man. (639)
- Néboa en Padrón, sinal de cerrazón. (640)
- Néboa na Grova, noroeste a fóra. (641)
- Nebra en Cañoles, tempos moles. (642)
- Nebrina branca na corda de Neda: -Anda galán, descrube a tua meda. (643)
- Nébuas ó Galleiro, galiñas ó poleiro. (644)
- Negro é o carvoeiro, branco é o seu diñeiro. (1830)
- Nena que de sí non torna é porta sen tarabelo. (2021)
- Neste mundo vesme andar, no outro non me verás penar. (1573)
- Neste preto non entro nin saio. (1308)
- Neve febreiriña, mala e dura veciña. (773)
- Neve na lama, choiva na cama. (645)
- Nin bo coxo nin bo noxo. (1574)
- Nin bo Pedro nin bo boi marelo nin boa herva por riba do rego. (438)
- Nin bo Pedro nin bo burro negro nin bo lameiro pra riba do rego. (439)
- Nin bo Pedro nin bo can negro. (1575)
- Nin boda sen canto nin morte sen pranto. (2022)
- Nin de día tras das sebes nin de noite tras das paredes. (2023)
- Nin de moza nin de vella, non sentes o cu na pedra. (1244)
- Nin de sabugueiro bo vencello nin de cuñado bo consello. (278)
- Nin millo engrolado nin millo queimado. (440)
- Nin moito ó mar nin moito á terra. (2024)
- Nin mula que xema ¡hin! nin muller que saiba latín. (1666)
- Nin ouro é todo o que se ve. (1831)
- Nin por moito madrugar amañece mais cedo. (2025)
- Nin sirvas a quen serviu nin roubes a quen roubou. (2235)
- Nin tanto ¡jarre! que fuxa nin tanto ¡xo! que pare. (2026)
- Nin todo ha de ser rezar, é mister traballar. (1370)
- Nin todos van á misa pra rezar nin á feira por comprar. (1371)
- Nin vello augador nin mozo rezador. (1372)
- Ninguén as faga, que tarde ou cedo todo se paga. (2387)
- Ninguén casou onde pensou. (1667)
- Ninguén faga conta senón do que ten á man. (2027)
- Ninguén se avergonzou ata que seu fillo casou. (279)
- Ninguén se ergue ata que cai. (2388)
- Ninguén se sentou na pedra que falase ben dela. (1245)
- Ninguén ten mais honra cá que o mundo lle quere dar. (2389)
- Ninguén vai a abogado que non veña consolado. (1309)
- Nino feito, pega morta. (1576)
- No alleo souto, un pau ou outro. (1098)
- No bo tempo non te agaches, no malo non te mates. (441)
- No camiño de Santiago tanto anda o coxo com'o sano. (E) (2390)
- No cobrar vai a ganancia. (2391)
- No chao da coce, quen non puder andar onte. (1832)
- No fociño do can non cáte-lo pan nin no da cadela a manteiga. (2028)
- No marzo, abrigo, noces e pantrigo. (774)
- No millor pano é que a mancha cai. (2392)

- No nino do ano pasado non hai miniños deste ano. (2236)
- No pan encertado corta quen quer. (119)
- No saco do probe moita limorna colle. (2393)
- No tempo de compañía o que apaña, apaña. (2029)
- No vran unha mosca colle o pan. (775)
- No xoves da Ascensión se a paxariña abala os ovos quedánlle grolas. (1577)
- Non comas lamprea, que ten a boca fea. (120)
- Non compres a quen comprou, compra a quen herdou, que non sabe o que lle custou. (1099)
- Non custa o vivir, o que custa é o saber vivir. (2030)
- Non che hai millor vida ca non ter nada: ládranche os cans i-eu estouche na cama. (1833)
- Non digas mal do ano antes que seña pasado. (2553)
- Non digas ¡ai! que deshonras teu pai. (2554)
- Non é boa solla a que o pan non molla. (121)
- Non é caro o que ben sabe. (2031)
- Non é da chapra, é da perna quebrada. (1834)
- Non é o mesmo dar lata que levala. (1835)
- Non é o que a lua pinta, que é o que Dios dita. (646)
- Non é pola pera nin pola mazán, é polo caso que de min fan. (2237)
- Non é polo ovo, é polo foro. (1310)
- Non é sempre Martes d'Antroido. (2238)
- Non erra quen ós seus se somella. (2394)
- Non está a sardiña no prato por falta de gato. (1836)
- Non está sempre o alcacén pra gaitas. (1837)
- Non están queimados? Non están cavados. (442)
- Non faga-lo que eu fago, fai o que eu che mando. (2032)
- Non fai o mesmo quen quer que quen pode. (2395)
- Non fia a fiadora, que fia a servidora. (1100)
- Non ha de chover en marzo mais qu'o que molla o rabo dun gato. (443)
- Non hai alma sen pecado. (2555)
- Non hai alma sen pena. (2396)
- Non hai carne com'o carneiro nin amor com'o primeiro. (122)
- Non hai casamento probe nin enterro rico. (2397)
- Non hai cousa mais esparrillada cá muller de tres meses preñada. (280)
- Non hai Cristo sen cruz. (2556)
- Non hai feira boa nin feira mala; cando un perde, outro gana. (1101)
- Non hai galiña por pouco diñeiro. (2557)
- Non hai home sen home. (2398)
- Non hai larada sen pito coxo. (914)
- Non hai lunar com'o de xaneiro / nin carne com'o carneiro / nin amor com'o primeiro. (647)
- Non hai mal que sempre dure nin ben que nunca se acabe. (2399)
- Non hai morena sen gracia nin bonita sen chata. (1668)
- Non hai nada como un día despois do outro. (2558)
- Non hai paleiro sen palla. (2400)
- Non hai pega sen mancha negra. (915)
- Non hai pior cego ca o que non quere ver. (2401)
- Non hai pior cuña ca a do mesmo pau. (2402)
- Non hai pior ladrón ca o da casa. (2403)
- Non hai pior portela que a da casa. (2239)
- Non hai pior xordo có que non quer ouvir. (2404)
- Non hai pouco que non chegue nin moito que non se acabe. (1102)
- Non hai principio sen fin. (2405)
- Non hai sábado sen sol nin romeu sin frol nin dama sin amor. (1131) (1669)
- Non hai soberba que non colla nin demo que non tolla. (2406)
- Non hai tal feito como o bo servizo. (1103)
- Non hai vizo como o pantrigo i-o leite mocizo. (123)
- Non loce o carvoeiro, loce o seu diñeiro. (1838)
- Non louquea quen non pode. (2407)
- Non ollan prá vella, ollan pró que leva. (2240)
- Non peca de gula quen nunca tivo fartura. (124)
- Non pon a galiña, que pon a fariña. (1104)
- Non sabe o lobo das ovellas que dormen fóra. (916)
- Non se apañan troitas con bragas enxotas. (1105)
- Non se doi o farto do famento. (125)
- Non se fai paleiro sen palla. (444)
- Non se pode repicar i-andar na procesión. (2559)
- Non sirvas a quen serviu nin pidas a quen pidiu. (1106)
- Non son as polainas, son as pernas do home. (2560)
- ¿Non te tostas nin te mollas? Si non o tes ou non o roubas, vas a fio a Valdencollas. (1951)
- Non ter gana de comer por ter comido, non é enfermédá de perigo. (1246)
- Non tomes por dona muller repriconá. (281)
- Non vas buscar pan ó cocho do can. (126)
- Non vou á misa porque estou coxo; pero á taberna, pouquiño a pouco. (218)
- Noroeste no serán, vento sul pola mañán. (648)
- Norte escuro, vendaval seguro. (649)
- Nos ninos de antano non hai paxariños ogano. (917)
- Nubes á ribeira, vellas á raxeira; nubes á montaña, vellas á borralla. (650)
- Nubes barbadás, vento a carretadas. (651)
- Nubes con ribetes, aperta os xoanetes. (652)

Nunca choveu que non pasase. (653)
 Nunca faltou un roto pra un descosido nin un corno pra un atrevido. (1839)
 Nunca faltou un zapato roto pra un pé doente. (1840)
 Nunca hai acordo com'o trascordo. (2033)
 Nunca o envexoso medrou nin quen ó pé del morou. (2408)
 Nunca vén unha sen outra. (1578)
 O alleo, nin na man nin no seo. (2034)
 O amigo i-o melón, o calado é o millor. (2035)
 O amor ponse nun corno. (1670)
 O antroido é un lavadurán, que come mais carne ca pan. (2241)
 O antroido onde pudeses, mais o Nadal con as tuas mulleres. (282)
 O antroido, con suas malas artes, botou san Matias fóra do martes. (776)
 O año de abril enche o regazo i-o mandil. (445)
 O arado, rabudo; i-o labrador, barbudo. (446)
 O barato sai caro, o que é bo custa diñeiro. (1107)
 O barato tira os cartos do farrapo. (1108)
 O beber quer comer. (127)
 O ben feito ben parece i-o que o fai algo merece. (2036)
 O ben i-o mal á cara sal. (2409)
 Ó bo entendedor media palabra ll'abonda. (2037)
 Ó bo mestre calquera ferramenta lle serve. (2242)
 O bo pano de seu se vende. (1109)
 O bo preiteante -dixo Tomé-, boca cerrada, balsa aberta e listo de pé. (1311)
 O bocado non é pra quen o fai, é pra quen o come. (128)
 O bocado non é pra quen o fai, é pra quen o merece. (129)
 O bocexo é fame ou sono ou maña do dono. (130)
 O boi fraco leva as tundas a mai-lo carro. (918)
 O boi grande leva o carro a mai-las tundas. (447)
 O boi polos cornos i-o home pola palabra. (2038)
 O boi [que] me escornou, en boa parte me deitou. (919)
 Ó boi, velo vir; i-á vaca, vela ir. (920)
 O bon viciño fai o home despercebido. (2243)
 O borracho di o que ten no cacho. (219)
 Ó branco, todo me espanto; ó negro, todo me achego. (1579)
 O burro traseiro que zarre o buqueiro. (921)
 Ó cabo de anos mil tornan as augas ó seu carril. (654)
 O can mais ladrador non é o mais trabador. (1841)
 O can no oso i-a cadela na costa. (922)
 O can no seu palleiro é moita xente. (923)
 O can pola caste i-o novelo polo fio. (2410)
 O cardo que ha de picar, con espiños nace. (448)

O caro é o que sabe. (2561)
 O casado casa quer i-o solteiro quere muller. (283)
 Ó casamento, apartamento. (1671)
 O centeo e o miudo segalos no maduro. (449)
 O ciruxán vai e vén i-o mal fica con quen o ten. (1247)
 O coello en xaneiro está con o cu no regueiro. (2182)
 Ó comer o boi aqueita i-o home arrefenta. (1248)
 O costume fai lei. (1312)
 O crego i-o raposo, se perden a mañán, perden o día todo. (1373)
 O crego, onde canta, xanta. (1374)
 O criado ben mandado xanta á mesa co seu amo. (1110)
 O criado i-o galo soilo serven pra un ano. (1111)
 Ó criado mal mandado, poñer a mesa e mandalo ó recado. (1112)
 Ó criado vello, o pan do demo. (2244)
 Ó criado, cando é novo, danlle pan e ovo; i-asi que é vello, dano ó demo. (1113)
 O cu mal avezado avergonza o dono no mercado. (1444)
 Ó chegar ó san Tomé, colle o porco polo pé, se che di: -coé, coé!- dille que tempo é. (2039)
 O chinchorro foi ó sorro. (2135)
 O choco i-a perdis, coa man no narís. (131)
 O demo ben sabe a quen toma i-a besta a quen derriba. (1842)
 O demo cróbeas con unha manta e descróbeas con unha gaita. (2562)
 O demo non é tan feio como o pintan. (1843)
 O demo ós seus quer. (1580)
 O demo ten calzóns de maragato. (1844)
 O desexo do dente é peor ca o do dente. (132)
 O día da santa Cruz de maio, o lobo i-o corvo nado i-o raposo medio criado. (924)
 O día de san Martiño proba o teu viño. (450)
 O día de san Pedro vai ver o teu olivedro e, se ves un gran, espera un milleiro. (451)
 O día de san Xoán québralle a primeira raís ó pan; o día de san Pedro québralle a do medio; o día de Santiago québralle a do cabo; i-o día de santa Isabel, fouciña a el. (452)
 O día de santa Lucia medra o día a pasadiña dunha galiña. (777)
 O día de santa Lucia mingua a noite e medra o día. (778)
 O día que non se pasa o charco, gánase o carto. (1114)
 ¡O díaño ten cara de coello! (1607)
 O díaño ten cara de coello. (1845)
 O diñeiro da Habana pouco costa e pouco dura. (1520)

- O diñeiro do engurruñado por duas veces é gastado. (1846)
- O dote da tecedora son tres cartos i-unha bola. (2245)
- O dous de febreiro súbete ó outeiro, si ves negrexar ponte a cantar, si ves branquexar bótate a chorar. (779)
- O escorregar é dos homes i-o cair é das mulleres. (1672)
- O esterco da palla dá pola barba. (453)
- O esterco da xesta dá pola testa. (454)
- O esterco da xesta desinfesta. (455)
- O falar todo é parola. (1847)
- Ó feito, peito. (2040)
- O fermento i-a pis... ó pouco isca. (1445)
- O ferreiro da maldizon cando ten o ferro fáltalle o carbón e cando ten todo fáltalle a devozón. (1115)
- O fillo da craba cabirto ha de ser. (925)
- O fillo da puta tira a nai da culpa. (1446)
- O fillo do lobo ten o bico pardo. (926)
- O fillo do raposo ou do lobo recastado ha de sair ó pai ou nos ollos ou no rabo. (927)
- O frio de abril mata o porco no cubil. (780)
- O galego por unha cunca de leite quere outra de aceite. (1848)
- O ganar fai fê. (2411)
- O gato berrador non é o mais murador. (928)
- Ó gato escaldado a i-auga fria lle fai dano. (929)
- O gato ladrón, cando pilla a sardiña, non olla se ten a maga ou se está limpa. (1849)
- O gusto mais cumprido é rañar onde hai proido. (1249)
- O home de rapás é rei; de mozo, capitán; de casado, burro; e de vello, can. (2412)
- Ó home fiel telo polo cordel. (1850)
- Ó home i-ó cabalo non hai que apuralo. (930)
- Ó home rico ándalle ben o pico pro, se é probe, ou se cansa ou se dorme. (1851)
- O home, onde non sabe, usma. (2246)
- Ó labrego non lle fágas mal porque non o merece nin ben porque non o agradece. (2041)
- Ó labrego, trátalo ben, quererlle mal, comerlle o que ten e cagarlle ó portal. (1447)
- O ladrón a negar i-a puta a chorar. (1448)
- O leite fresco canta no cesto. (456)
- O leite sen pan ata a porta vai. (133)
- O lobo come tódalas carnes, mais a sua lámbea. (931)
- O lume apágase con auga, mais a i-auga non se apaga con nada. (1116)
- O lume ó pé da estopa, vén o demo e sopra. (1852)
- O mal do pai co fillo vai. (1250)
- O mal dos ollos cúrase co cóbado. (1251)
- O mal i-o ben na cara se ven. (2413)
- Ó malo, amalo. (1853)
- O mao vaia e veña i-o bo non se perda. (2414)
- O mar é grande e nin sempre ten peixe. (2563)
- O medio do probe é andar a pedir. (2415)
- Ó mediodía ou recarga ou alivia. (655)
- O medo é pardo. (2564)
- O medo garda a viña. (2247)
- O mes de xaneiro é xiadeiro; febreiro, muliñeiro; marzo, esqueiroso; abril, chuvioso; maio é pardo; e san Xoán, claro; en seitura, o sol; e en agosto, mellor. (781)
- Ó millor cazador escápalle unha lebre. (2183)
- O millo, por san Marcos, nin no saco nin nado. (457)
- O Miño separa o que naceu xunto. (1521)
- O moito e mal enche a casa i-o pallal. (1117)
- O moito falar é vicio. (2565)
- O mundo dá moitas voltas. (2566)
- O muxe val ouro cando o pan vai louro. (2136)
- O neno, quen o pareu que o arrole, e senón que volva ó fole. (284)
- O ouro corre pró tesouro. (1118)
- O pai imprudente fai o fillo desobediente. (285)
- O palangre chucha o sangue. (2137)
- O pan de millo moita besta cria. (1854)
- O pan de trigo i-o de centeo valen mais na barriga que no seo. (134)
- O pan fai panza i-o resto todo é chanza. (135)
- O pan temperán, ou en palla ou en gran. (458)
- O pantrigo entra na eirexa. (136)
- O pantrigo fixoo Dios i-o pan de millo mandouno facer. (137)
- Ó papel i-á muller, hastra o cu lles hai que ver. (1673)
- O papel todo rexe. (1313)
- O parir é door, o criar é amor. (286)
- Ó pé do rei, ó pé do río i-ó pé do mar non se pode estar. (1119)
- O perdido non é agradecido. (2042)
- O pior portelo de saltar é o do eido. (2248)
- O polveiro, pouco diñeiro. (2138)
- Ó porco gordo untarlle o rabo. (1120)
- O primeiro ano, bico con bico; o segundo, cu con cu; i-ó terceiro: ¿que trougueche tu? (1674)
- O primeiro diñeiro é feiticeiro. (2567)
- O primeiro millo é dos paxariños. (932)
- O probe honrado en toda a parte é venerado. (2416)
- O probe i-o muiño andando ganan. (2417)
- Ó probe i-ó nogal todos lle fan mal. (2418)
- O probe sempre é mal home i-o rico sempre é un bendito. (1855)
- O que a todo di que si ou é tonto ou o coida de min. (2419)
- O que adoita de danzar, nunca quedo pode estar. (2184)
- O que afora, bota fóra. (1314)
- O que anda cun coxo, ó cabo de un ano coxelea. (2568)

- O que ardeu, queimouse. (2043)
 O que aínda no san Xohán ou é tolo ou non ten pan. (138)
 O que ben almorzar, escusa xantar. (139)
 O que boa sorte ten, a Dios lla agradece. (1581)
 O que boa sorte ten, na galiña o ha de ver. (1582)
 O que canta na cama i-asobia na mesa, ten pouco xuicio na cabeza. (140)
 O que co demo as faga, co demo as paga. (1583)
 O que come cabrito e craba non ten, de algures lle vén. (1856)
 O que come e non convida, ten o demo na barriga. (141)
 O que come pola man d'outro, come moito e engorda pouco. (142)
 O que compra con diñeiro que non é seu, non diga que comprou senón que vendeu. (1121)
 O que che é tolo éche de un pé, que da cabeza calquera o é. (1857)
 O que chega tarde non ouve misa nin come carne. (143)
 O que dá o que ten antes que morra, merece [que lle dean] con unha cachamorra. (1315)
 Ó que dan de balde, darlle. (2569)
 O que de noite asubía, polo deño pia. (1584)
 O que de novo bailou ben, de vello tamén. (2185)
 Ó que de vran non lle ferve a mola, de inverno non lle ferve a ola. (459)
 O que debe a Xan e paga a Andrés, ten que pagar outra ves. (1316)
 O que debe e paga, veste camisa lavada. (1122)
 Ó que desexa o mal do seu veciño, vénlle o seu polo camiño. (2420)
 O que di o pobo é o que di Deus. (2163)
 O que do seu fai alleo, meta pallas no seo. (2044)
 O que doi cura i-o que aperta segura. (1252)
 Ó que dorme, dórmelle a facenda. (1123)
 Ó que dos seus desespera, dos alleos mal lle veña. (287)
 O que dos seus se aparta, cos alleos mal se acha. (2421)
 O que é bo custa barato, o que é barato sai caro. (1124)
 O que é bo pró bofe é mau pró figado. (1253)
 O que é burro pede a Dios que o mate i-ó demo que o carregue. (2570)
 O que é burro verte as papas. (144)
 O que é de Dios non o leva o demo. (1585)
 O que é do demo, o demo o leva. (1586)
 O que é moda non incomoda. (1858)
 O que é parvo, lévase da cabeza (2570b)
 O que é tolo, é do miolo. (1859)
 O que empresta non millora. (1125)
 O que empresta non presta. (2045)
 O que en maio se molla, en maio se enxuita. (782)
 O que escoita i-acexa ouve cousas con que lle pesa. (1860)
 O que está de Dios non o leva o demo. (2422)
 O que está ó pé da ola, leva a tona. (145)
 O que fai ben ó comun, non fai ben a ningún. (2046)
 O que fala mal da egua é o que a leva. (1861)
 O que fiache, no marzo non curache. (1126)
 O que foi a Portugal perdeu o lugar. -O que foi e volveu non o perdeu. (1522)
 O que foi coñeiro antes de ser frade, o que pasa na cociña ben o sabe. (2423)
 O que foi e non é, como se non fora. (2249)
 O que fóra da terra vai casar, ou ten chata ou a vai buscar. (1675)
 O que garda o que ten, non peca con ninguén. (1127)
 O que ha de levar o demo, pórlllo á porta. (1862)
 Ó que lle has de da-la ceia, non lle chóre-la merenda. (146)
 O que lle has de dar ó rato, dállo ó gato. (1128)
 O que mal vive, o medo o persigue. (2047)
 O que mate un abellón ten cen días de perdón; o que mate unha abella ten sete anos de pena. (460)
 O que merece, sempre prea. (2424)
 O que moito corre, perto para. (2048)
 Ó que moito se abaixa, vénselle as pernas. (2049)
 Ó que moito se cala, tódo-lo montan. (2571)
 O que muito abarca, pouco aperta. (1129)
 O que na sua casa come morriña, na allea quere carneiro e galiña. (147)
 O que naceu pra chavo non chega a carto. (2250)
 O que neste mundo fai mofa, no outro foza. (1587)
 O que neste mundo fai risa, no outro toca a chifra. (1588)
 O que no agosto e setembro non dá cebada, no san Xoán non fai xornada. (1130)
 O que no agosto e setembro non dá cebada, no san Xoán non fai xornada. (461)
 O que non acontece nun ano, acontece nunha hora. (2425)
 O que non bima, non vindima. (462)
 O que non cai na maza, cai na espadela. (2251)
 O que non comeu allos non cheira a eles. (1863)
 O que non custa a ganar, non custa a gastar. (1131)
 O que non chora, non mama. (2426)
 O que non debe, non teme. (1317)
 O que non é home na terra, non é home na guerra. (2572)
 O que non está afeito ás bragas, as costuras lle fan chagas. (1864)

- O que non fai as cousas de unha ves, fainas de
duas ou tres. (2427)
- O que non fuma nin bebe viño, lévallo o demo
por outro camiño. (220)
- O que non fuma nin toma tabaco, lévallo o demo
por outro buraco. (221)
- O que non hai, ben se come. (148)
- O que non leva a mala veciña, escaloumo a miña
galiña. (933)
- O que non mata, engorda. (149)
- O que non queira ser lobo que non lle vista a pel.
(934)
- O que non queira ter cans á porta, que bote a
cadela fóra. (1865)
- Ó que non quer caldo, taza e media. (150)
- O que non sabe é como o que non ve. (2428)
- O que non sabe maña non come castaña. (151)
- O que non se farta a comer, non se farta a
lamber. (152)
- Ó que non se muda, Díos non lle axuda. (2050)
- O que non serve pra casado que non engane a
muller. (1676)
- O que non te entenda, que te venda. (2573)
- O que non ten casa nin viña, en calquera parte se
aviciña. (1132)
- O que non ten esforzo, foxe mais que un corzo.
(2252)
- O que non ten pan, xa ceou. (153)
- O que non ten que facer, sacha os nabos antes de
nacer. (1866)
- O que non ten remedio, xa está remediado.
(1867)
- Ó que non ten, chámalle ninguén. (1868)
- Ó que non ten, media cazola ll'abonda. (1133)
- O que non ten, o corpo llo paga. (1318)
- O que non vai á choiva, non se molla. (1254)
- O que non vai en mangas, vai en faldras. (1134)
- O que o alleo veste, na praza o despe. (1869)
- O que ó comer sua, ó traballar amua. (154)
- Ó que os cochos lle faltan, hastr'as silveiras lle
roncan. (935)
- O que ós vinte non barba, ós trinta non casa i-ós
corenta non é rico: fóra borrico! (1135)
- O que ós vintecinco non sabe i-ós trinta non ten,
ós corenta non é ninguén. (1136)
- O que pasou a Marola pasou a mar toda. (1523)
- O que pensa o cazador pénsao a caza. (2186)
- O que perde as ovellas leva a choca nas orellas.
(1870)
- O que pon seu cu en consello, uns dinlle que é
branco, outros dinlle que é negro. (1871)
- O que pranta e cria, ve alegría. (463)
- O que promete e non dá, no inferno as pagará.
(1872)
- O que queira comer patacas por san Xoán, bóteas
cand'o pan. (464)
- O que queira te-la muller boa, déalle cervoa.
(288)
- O que rapa antes de san Sidro, rapa a nai a mai-
lo fillo. (465)
- O que remexe moito na merda fede a ela. (1449)
- O que rico, probe quixer ser, mande criados e
non os vaia ver. (1137)
- O que salva é a fe e non o pau de barca. (1589)
- O que se alegra co mal do veciño, vénlle o seu
polo camiño. (1590)
- O que se ergue cedo ve o seu a mai-lo alleo.
(1138)
- O que se fai mel, cómeno as moscas. (2051)
- O que se mete a xogar, métese a perder ou a
ganar. (2187)
- Ó que se muda Dio-lo axuda. (2052)
- O que se non atreveu, nunca en boa cama
dormeu. (1450)
- O que se non fai no día de santa Lucía, faise ó
outro día. (2574)
- O que se pon ó lado do fuso ou é burro ou non
ten uso. (1873)
- O que se vai sen ninguén o mandar, torna sen
ninguén o chamar. (2429)
- O que se ve non se esconde. (2575)
- O que sea meu amigo verdadeiro, véñame a ver
o 20 de xaneiro -dixo o santo de Pico
Sagro. (1375)
- O que sei, pra decilo o quero. (2430)
- O que sementa sen semente, sega sen fouciño.
(466)
- O que sobra é o que engorda. (467)
- O que ten a lingua aguda, que teña a costela
dura. (1874)
- O que ten avea, non pasa sen cea. (155)
- O que ten bo olfato, logo conece o prato. (156)
- O que ten boca, sopra. (2576)
- O que ten crabas e fillos non pode estar a ben cos
viciños. (289)
- O que ten cu, ten medo. (2577)
- O que ten eiva, sempre lle reina. (1255)
- O que ten fillos e crabas ten penas bravas. (290)
- O que ten fillos non reventa de cheo. (291)
- O que ten gado non desexa mal ano. (468)
- O que ten maña apaña. (2431)
- O que ten o crego de delgado, teno de gordo o
beneficiado. (1376)
- O que ten o fillo ó lado non rabea co bocado.
(292)
- O que ten padriño, bautízase. (2578)
- O que ten paz e guerra busca, é que ten ganas de
charramandusca. (1875)
- O que ten que ser trae moita forza. (2432)
- O que ten quen o chore, tódolos días morre.
(1876)
- O que testa na rua sèrvese pola sua. (1319)
- O que traballa pró común non traballa pra
ningún. (2053)
- O que tropeza e non cai, mais adiante un paso
vai. (2433)

- O que vai á festa e rompe a testa e perde o que ten, boa festa lle vén. (2253)
- O que vai a pedir non vai a fuxir. (2054)
- O que vai ó toxal, sen espiñas non sal. (2254)
- O que vén tarde que coma do que trae. (157)
- O que veña atrás, que arree. (2579)
- O que vir as barbas do viciño arder, bote as suas de mollo. (2255)
- O que xoga por necesidade perde por obrigazón. (2188)
- O rabo da vaca é o mais malo de esfolar. (936)
- Ó raposo dormente non lle amence a galiña no dente. (937)
- O raposo sempre tira ás galiñas. (1877)
- O raro enche o carro; i-o mesto, nin o carro nin o cesto. (469)
- O rocín no maio vólvese cabalo. (470)
- O rocío de agosto dá polo rosto. (783)
- O roubado non loce. (2256)
- O segredo do teu peito non llo contes ó amigo, porque a amizade se acaba e vaiche server de testigo. (2055)
- O seguro morreu de vello. (2434)
- Ó seu tempo vén as uvas i-as mazáns maduras. (222)
- O Sil dá a i-auga i-o Miño leva a fama. (1524)
- O soán, fociño untado, barriga en van. (158)
- O sol do vran non trai o trigo á man. (471)
- Ó sol madrugadeiro non ábra-lo medeiro. (656)
- O tempo fai culleres. (2580)
- O tempo todo trae. (784)
- O temporán, ou en palla ou en gran. (472)
- O tolo i-o borracho din o que teñen no papo. (223)
- O tolo ó monte e o cordo ó muiño. (1139)
- O tolo pola pena é cordo. (2257)
- O traballo dos rapaces é pouco, mais quen o perde é louco. (1140)
- O usar fai mestre. (2258)
- O vello a inchar i-o mozo a estilar son sinal de pouco durar. (1256)
- O vello a morrer i-a aprender. (2435)
- O vendaval trai o vaso na man. (785)
- O vento non venta, o mar non urra e sopas de viño non emborrachan; que demo é o que me empurra? (224)
- Ó vilán dáslle o pé e tómake a man. (1878)
- O vintedous de xaneiro, san Vicente Ferreiro, quen traballa neste día fai da casa un pardiño. (1591)
- O viño de marzo non vai ó cabazo i-o de maio, pouco e malo. (473)
- O viño é o leite dos vellos. (225)
- O viño fai o vello mociño. (226)
- O viño no lagar i-as fabas no fabal. (474)
- O xastre das Vaíñas cose de balde e mais pon as liñas. (1879)
- O xeito senta ó peito. (2139)
- Obra feita, espello de burros. (2259)
- Odre por odre, un ha de saír podre. (227)
- Odre vacio, coiro lle digo. (228)
- Oficio o de albardeiro, mete palla e saca diñeiro. (1141)
- Oindo as campanas de Salceda, coce pan e garda leña. (657)
- Ola de moitos, ben rapada e mal lavada. (2436)
- Onde a pega ten o ollo, ten o ovo. (938)
- Onde allos ha, cebolas se collen. (475)
- Onde allos ha, viño haberá. (476)
- Onde as dan, as toman. (2437)
- Onde canta un crego, moe un muiño e ornea un burro nunca falta un peso duro. (1377)
- Onde esgaravella a melra non nace a herva. (477)
- Onde está patrón non manda mariñeiro. (2438)
- Onde eu non vou, o meu entrés mal se aviou. (2439)
- Onde foren cen vai ti tamén, que onde for so un non vai ningún. (2056)
- Onde hai allos hai bugallos. (478)
- Onde hai cartas calan barbas. (1320)
- Onde hai coroa ferve a ola. (1378)
- Onde hai fume, hai lume. (2260)
- Onde hai galo non manda galiña, senón que o galo sexa morriña. (939)
- Onde hai morte, non hai boa sorte. (2440)
- Onde irás, boi, que non ares? -A Casares. (479)
- ¿Onde irás, boi, que non ares? -Á cortaduría. (552)
- Onde menos se pensa, salta a lebre. (2189)
- Onde moitos cospen, lama fan. (2441)
- Onde n'hai, sai. (1142)
- Onde non hai fariña todo é riña. (159)
- Onde non hai, rei perde. (1321)
- Onde non te chamen non te metas. (2057)
- Onde non vexas corpo non poñas carga e onde vires orellas dá cebada. (2058)
- Onde non vires corpo non poñas carga. (2059)
- Onde se perdeu a capa, alí se cata. (2060)
- Onde se tira e non se pon, logo se chega ó fondón. (2061)
- Onde vaia a ola, vaia a tapadeira. (2581)
- Onde vas cornudo? -Vou cos mais de mestura. (1880)
- Onde vas tolo? -Pra onde van todos. (1881)
- Onde vexas bulla, escápatе, se non queres ser testigo nin parte. (1322)
- Onde vexas corpo, arrima carga. (1143)
- Onde viviren cen vive ti tamén, que onde vive un non vive ningún. (2062)
- Onde vivires, fai como vires. (2261)
- Orate frates, non me trates con rapaces. (2582)
- Os amigos concéncense nas ocasións. (2442)
- Os amigos i-as mulas fallan ás duras. (2443)
- Os arroaces brincan no mar, forte norte van a dar. (658)

- Os bens do sancristan cantando vén e cantando van. (1379)
- Os burros do arrieiro levan viño e beben auga. (1882)
- Os cartos do sancristán tan de présa vén como van. (1380)
- Os corvos do mar en terra, mariñeiro vente en vela. (2140)
- Os dedos das mans son irmáns, mais non son iguais. (2583)
- Ós descoidados non lle asiste a lei. (1323)
- Os escachos por abril non hai mais que lle pedir. (160)
- Os fillos do raposo cheiran ó farume. (940)
- Os fillos, quen os pariu, que os arrule; e quen os fixo, que axude. (293)
- Os fillos, se non lle quedar que partir, que partan a cabeza. (1883)
- Os freixós non se fan con augaxós. (161)
- Os homes, un cento; as mulleres, nin un no pensamento. (2063)
- Os miños fan miniños. (2141)
- Os nabos por san Bartolomeu, cada paso, seu. (480)
- Os nenos son fillos de Dios e testigos do demo. (294)
- Os ollos comen do que ven. (2444)
- Os preitos defendelos como propios e perdelos como alleos. (1324)
- Os primeiros torbóns prás bandas do Miño, sinal de moito pan e moito viño. (659)
- Os rapaces i-as ovellas dan bos xantares e milllores ceas. (941)
- Os rapaces, as mulleres i-os cans só ollan prás mans. (1677)
- Ós ricos párenlle as vacas i-ós probes as mulleres. (1884)
- Ós seis meses dentarei; dáme pan e comerei, segundo a ama que terei. (295)
- Ós seis meses me asentarei; dáme pan e comerei. (296)
- Os sesos, os riles e a paxarela co'iles. (162)
- Os solteiros son de ouro, os viudos son de prata, os casados son de cobre, i-os vellos, folla de lata. (1885)
- Os viláns caldeláns, des que non teñen que comer, lamben as mans. (1525)
- Ou corte ou cortello. (1144)
- Ou nas unllas ou nos pés, sempre tiras a quen es. (297)
- Ou ti non queres ou ti non podes ou ti non traes o leite nos foles. (2584)
- Outono a chegar, porco a cegar. (481)
- Outono enxoiito, Nadal vento, moito ou pouco. (660)
- Ouvir é forza. (2585)
- Ovella monga, o demo a trasquila. (1886)
- Ovella que berra, bocada que perde. (942)
- Ovella vella i-enxame probe, en marzo alea i-en marzo morre. (943)
- Ovellas poucas, ovellas loucas. (944)
- Ovellas tolas, atrás de unha van todas. (945)
- Ovo de carriza non tira paxaro grande. (946)
- Padróns, catorce veciños e quince ladróns. (1526)
- ¡Palabra! -dixo o lobo á cabra. (947)
- Palabra e pedra solta non teñen volta. (1325)
- Palabra por decir non ten chata. (1326)
- Palabras de casamento danse no campo e lévaas o vento. (1678)
- Palique de inverno, casoiro de vran. (2064)
- Pan con pan, comida de bobos. (163)
- Pan de onte, carne de hoxe e viño do outro vran fan o home san. (164)
- Pano de probe non garda pontada. (1145)
- Papas e casamento, en quente. (165)
- Papas e pan unha casa desfán; papas e bola desfana de todo. (166)
- ¡Papas me dan! Papas quedarán. (206)
- ¡¿Papas a un home de oficio?!... Pape o demo a quen as fixo. (207)
- Papas sen pan no inferno as dan. (167)
- Para a mesa, barba tesa e, para o labor, andar ó redor. (2586)
- Para probe, un fol. (2587)
- Parente rico? Busca o que comas. (168)
- Parir é door, criar é amor. (1679)
- Pasádo-los Remedios i-o san Roque non hai festa nin merendote. (169)
- Pascoas molladas moitas sobradas, Pascoas enxoiatas nin moitas nin poucas. (482)
- Pascoas molladas, anadas dobradas. (483)
- Patacas de xaneiro non enchen o sombreiro. (484)
- Pau de punta e muller deitada por de leve faltan. (1451)
- Pé de galiña non mata pito. (2445)
- Pecado encoberto é meio perdoado. (2446)
- Pede o goloso pró vergonzoso. (170)
- Pedra de eigrexa ouro gotexa. (1381)
- Pedra que moito se move non cria limos. (2065)
- Pedro, nin querelo nin temelo, mais é bo na casa telo. (1592)
- Peneiraba cando viñeche, amasei e quentei o forno, xa agora espera que cóme-lo bolo. (2262)
- Pequeno machado derriba grande carballo. (2447)
- Perdido é o rato que non ten mais que un burato. (948)
- Perdís cocida, perdís perdida. (171)
- Perna lavada non leva millo á cabana. (485)
- Pesa mais unha moxena ca un feixe de leña. (1887)
- Pia, pia, manga vacia -Chámolle pia pra que me dia. (2588)

- Pícame tarde i-arráncame cedo, e sacarás a teu amo empeño. (486)
- Picoreiro, rúbete ó picouto e se no mes de xaneiro os campos ves verdegar, bótate a chorar e se os ves queimados, bótate a bailar. (487)
- Piorno cheo, mantenza e creto. (488)
- Pito de xaneiro vai coa sua nai ó poleiro. (1146)
- Pitos de abril, polo áere os verás ir. (949)
- Poda en marzo, vendíma no regazo. (489)
- Pola boca morre o peixe. (2142)
- Pola Candeloria cásanse os paxariños e vaise a galiñola. (2190)
- Pola Candeloria, mitá do inverno fóra; se chove ou venta, inda entra. (661)
- Pola liña vén a tiña. (1257)
- Pola medida das tuas aveas, bota-la dos mais a cheas. (490)
- Pola Pascua da Resurreizón tres cousas non ten sazón: sardiñas salgadas, castañas asadas e padricazón. (172)
- Pola santa béixase a peana. (1382)
- Pola santa Lucia reve a noite e medra o día. (786)
- Pola santa Maria rapa a aniña. (1147)
- Pola santa Mariña cata a tua colmeiña e deita a tua galiña. (787)
- Pola santa Mariña deixa o sacho e colle a fouciña. (491)
- Pola santa Mariña mira a tua viña, si ben a deixarás, ben a acharás. (788)
- Pola sona búscase a persoa. (2448)
- Pola Virxe do Portal pon a xente a vindimar. (492)
- Polo Advento grande xiada trai logo gran nevada. (789)
- Polo pan baila o can. (173)
- Polo Pilar os nabos na terra i-o viño a embasar. (493)
- Polo que gardo no meu peito non teño preito. (1327)
- Polo rabo da culler vai o gato á ola. (950)
- Polo san Antón toda a galiña pon; pola Candelaria, a boa i-a mala. (1148)
- Polo san Lourenzo nin nacida nin no lenzo. (494)
- Polo san Martiño vende o teu viño, antes a pipeiro que a taberneiro. (790)
- Polo san Tomé agarra o porco polo pé e, se vires que tal, déixao pró Natal, mais olla que en tres días pouco pode engordar. (1149)
- Polo san Valerían vai pasando o vran. (662)
- Polo san Xoán a sardiña molla o pan. (174)
- Polo san Xoquín, de noite sair. (663)
- Polo Santiago, sulfato. (495)
- Polos Santos gabea as cepas. (791)
- Poltro, de poltreira; becerro, de vaca vella. (496)
- Polvo en abril, lama en agosto. (664)
- Pontevedra, Pontevedra, quen te vira non te dera. (1527)
- Por abaixo anda quen o manda. (2589)
- Por ano novo púxome a pita un ovo e día de Reis xa tiña seis. (951)
- Por ben facer, mal arreceber. (2449)
- Por ben facer, mal haber. (2450)
- Por ben que che vaia, non cóma-la baia. (1888)
- Por campar, rabear. (1889)
- Por candeas castra as abellas. (952)
- Por causa do santo chúchanse as pedras. (2590)
- Por detrás chámasele ó rei corno. (1890)
- Por enriba de caldo, sopas. (175)
- Por falta de un berro máncase un boi. (2066)
- Por mal e probe que esteñas, taberneira nunca señas. (229)
- Por mal que che va, vive na cidá. (2067)
- Por marido raiña, por marido mesquiña. (2164)
- Por mor dos santos bícense as pedras, por mor das mozas cortéxanse as vellas. (1680)
- Por muito trigo nunca é mal ano. (2591)
- Por ouvir misa e comer cebada non se perde xornada. (176)
- Por san Agustín andan as noces no rolín. (497)
- Por san Andrés toma o porco polo pé. (1150)
- Por san Antón xa a galiña pon. (1151)
- Por san Brais, duas horas mais. (792)
- Por san Damián ten o millo da tua man. (498)
- Por san Isidro sementa o millo. (499)
- Por san Lucas saben as uvas. (793)
- Por san Martiño di o inverno: -Alá vou eu. (794)
- Por san Martiño e san Xudas piñeirriñas das tuas uvas. (795)
- Por san Martiño nin fabas nin liño. (500)
- Por san Martiño, trompos ó camiño; pola Pascua, trompos na ascua. (796)
- Por san Martiño, veranciño; por santa Isabel, inverno a encher. (797)
- Por san Mateu ó souto vou eu, antes por ver que por coller. (501)
- Por san Mateu vai ver o souto teu. (502)
- Por san Mateu vindima ti, vindimarei eu. (503)
- Por san Mateu, en cada esquina o seu. (504)
- Por san Pedro da Cuadrela sal a cóbrega da terra. (798)
- Por san Simón proba o viño e o porco. (799)
- Por san Xoán, tanto queixo coma pan. (177)
- Por san Xosé o trigo xa bo é. (505)
- Por santa Andrea colle os bois e semea. (800)
- Por santa Erea toma os bois e semea; por san Martiño, nin fabas nin liño. (506)
- Por santa Lucia échese de auga a sardiña. (2143)
- Por santa Mariña vai a tua viña, tal como a cates, tal a vindimas. (507)
- Por sol que vexas non déixe-la capa. (665)
- Por un pracer, mil doores. (2592)
- Por un punto pérdese unha media. (1152)

- Por unha besta dar un couce non se lle corta a perna. (2068)
- Por xullo arder, as patacas coller. (508)
- Porca é a mesa onde non hai porco. (178)
- Porcos e xenros, Dio-los acerte. (1681)
- Porta aberta garda a casa. (2263)
- Pouca terra ben esterceda val pola moita mal traballada. (509)
- Poucas son as malas fadas. (1593)
- Pouco aceite dan por un carto. (1891)
- Pouco dura a fortuna de un probe. (1594)
- Pouco xuro e ben seguro. (1153)
- Poucos cartos son un chavo, menos un maravedil. (2593)
- Pouco, mal e ben xemido. (1892)
- Pr'onde vas Vecente? -Pra onde vai a xente. (1893)
- Pra baixo tódolos santos axudan. (1894)
- Pra cada canto seu Espírito Santo. (2594)
- Pra carne, pan e viño, o Carballiño. (1528)
- Pra cazar o coello, o cazador coxo i-o can vello. (2191)
- Pra entender de presos, carcereiros vellos. (2264)
- Prá gaita non hai perna coxa. (1895)
- Pra hoxe haberá, pra mañán, Dios dará. (2265)
- Prá misa e pró muiño non chames polo viciño. (1154)
- Prá misa e pró souto n'hai que agardar por outro. (2069)
- ¿Pra onde foches, cristiano, por onde andache, que ás tres misas do Nadal non chegache? (1395)
- Pra onde vai o louco? -Pra onde vai o outro. (2266)
- Pra quen é meu pai, chega ben miña nai. (1896)
- Pra quen é, bacallau abonda. (1897)
- Pra quen non ten vergonza, todo o mundo é seu. (2451)
- Pra ruín feira, corda valeira. (2267)
- Pra ser bo barriqueiro hai que cair primeiro. (1898)
- Pra tempo andado, pan ganado. (2452)
- Pra ti fías, pra ti son as mazarocas. (1155)
- Pra todo fai falla maña, mais pra f... é preciso a gana. (1452)
- Pra un xordo, un peido, anque o non ouve, chéirao. (1453)
- Pra vellanzos non hai herbanzos. (1899)
- Pragas de malas mulleres nunca lle can ós soldados. (2165)
- Precauzón e caldos de galiña nunca fixeno mal a doentes. (1258)
- Preito de probe na proba morre. (1328)
- Preso, nin por un pelo. (2268)
- Presunzón i-auga bendita cada cal toma a que quere. (1900)
- Primeiro é a obrigazón ca a devoción. (2453)
- Pró mais ruín cocho, a millor bugalla. (953)
- Pró pan engrañar, ha de o boi tembrar. (510)
- Pró tempo que hei de estar no convento, mexo fora e cago dentro. (1454)
- Probe que pedicha, saca codelo. (2269)
- Probes e xordos páreos o demo. (1901)
- Probiño de quen vende, que non estira nin estende. (1156)
- Prometer e non dar, ós tolos fai alegrar. (1902)
- Prós burros de Cristo nunca falta cebada. (1383)
- Putá ti, puta tua nai, / puta tamen tua tía, / como non has de ser puta / se naceche en putaría? (1455)
- Putas e porcas, todas revoltas. (1456)
- Puxa o boi polo arado, mal de seu grado. (511)
- Qual ricomen tal vasalo, / qual concello, tal campana! (2166)
- Que altas, que baixas, en abril son as Pascuas. (801)
- Que bon home eu son, díxolle o viño ó pan; e este respostoulle: s'eu vou diante. (179)
- Que bon maio que mal maio, quince días os bois ó prado e mais val no principio que no cabo. (512)
- Que chova que neve, quen come bebe. (230)
- Que chova que neve, quen ten sede bebe. (231)
- Queira non queira, a galiña ha de ir á feira. (2270)
- Queixo! Cinco meses te como e sete meses te deixo. (180)
- Quen a raposa ha de enganar, cómprelle madrugar. (954)
- Quen amores ha, como dormirá? (1682)
- Quen apela, arrepela. (1329)
- Quen as fixo que as pague. (1330)
- Quen bebe o viño do arreeiro, págao co conto ou con diñeiro. (1457)
- Quen ben ata, ben desata. (1157)
- Quen ben quixer pasar, ha de ouvir, ver e calar. (2070)
- Quen ben te quer, a boca cho sabe. (181)
- Quen bo peido bota, no cu se estreve. (1458)
- Quen boa cama fixer, nela se ha de deitar. (2454)
- Quen boa sorte ha de ter, na galiña o ha de ver. (1158)
- Quen boa sorte ten, a Dios lla agradece. (1384)
- Quen busca sempre encontra. (1159)
- Quen cabritos vende e crabas non ten, de algures lle vén. (1903)
- Quen cala, consente. (1331)
- Quen calza espora, a fibela aforra. (1160)
- Quen campa pola semana, no domingo non campa nada. (2271)
- Quen canta, seus males espanta. (2272)
- Quen cata o mel da colmea, aguante a picada da abella. (955)
- Quen cedo endentece, cedo hiranece. (1259)
- Quen co demo anda, co demo acaba. (2455)
- Quen co demo anda, o boi se l'esmanda. (1595)

- Quen co demo cava a viña, co demo a vindima.
(1904)
- Quen coas uñas non pode, con os dentes se
acode. (2595)
- Quen coas uñas non pode, cos dentes acode.
(2596)
- Quen come aveia, non dorme sen ceia. (182)
- Quen come caldo sen graxa, come pan sen taxa.
(183)
- Quen come de pé, nunca cheo é. (184)
- Quen come doce, caga acedo. (1459)
- Quen come sen conta, vive sen honra. (1161)
- Quen comeu as maduras que coma as verdes.
(185)
- Quen compra e mente, na bolsa o sente. (1162)
- Quen con auga se cura, pouco dura. (1260)
- Quen con ferro fere, con ferro será ferido. (2167)
- Quen con ferro mata, con ferro morre. (2168)
- Quen con porcos se mistura, farelos come. (956)
- Quen contas non bota, contas n'atopa. (2071)
- Quen corre polo muro, non dá paso seguro.
(2072)
- Quen cos seus non se arranza, cos alleos mal se
acha. (1683)
- Quen che mandou cantar meu frade? Quen che
mandou cantar que che pague. (1385)
- Quen chega tarde, nin ouve misa nin come carne.
(2073)
- Quen dá o pan, dá o castigo. (2456)
- Quen dá o pan, dá o ensino. (186)
- Quen dá o pan, dá o pan. (187)
- Quen dá o que é seu antes que morra, merece
[que lle dean] co unha cachaporra. (1332)
- Quen dá o que ten a quen o entende, non o dá
que ben o vende. (1163)
- Quen dá o que ten, a pedir vén. (1164)
- Quen dá ós probes, empresta a Dios. (2457)
- Quen debe a Dios, paga ao demo. (2458)
- Quen deixa a vila pola aldea, a ollo ve a má
estrela. (2273)
- Quen delas ten, delas perde. (2597)
- Quen demos compra, demos vende. (1165)
- Quen di o que quere, ouve o que non quer.
(2459)
- Quen di ¡ai!, se de maña o non fai, mal lle vai.
(2598)
- Quen dixo medo sendo de dia! (2460)
- Quen dixo pueblo, dixo ceo; quen dixo vila, dixo
vida. (2274)
- Quen dixo vila, dixo vida. (2275)
- Quen é burro tanto é aquí como en Lugo. (1529)
- Quen é dono dos beixos é dono dos peidos.
(1460)
- Quen é o teu nemigo? -O oficial do teu oficio.
(2276)
- Quen empresta non presta. (1166)
- Quen en maio non merenda, ós mortos se
encomenda. (188)
- Quen erra e se emenda, a Deus se encomenda.
(2461)
- Quen escoita, seu mal ouve. (2462)
- Quen espera, desespera. (2277)
- Quen está vivo, sempre aparece. (2599)
- Quen fai fillos na muller allea, perde os fillos a
mai-lo feito. (1333)
- Quen fia e tece, ben lle parece. (1167)
- Quen fixo a Lugo, fixo Astorga e a ponte de
Cigarrosa e levou unha pedra no capelo
con que fixo o Coronatelo. (1530)
- Quen fixo de min espello, non hei de facer del
escarabello. (1684)
- Quen foi a Portugal perdeu o lugar; quen foi e
volveu non o perdeu. (2278)
- Quen foi a Sevilla perdeu a silla; quen foi e
volveu non a perdeu. (2281)
- Quen foi ó vento perdeu o asentio; quen foi e
volveu non o perdeu. (2279)
- Quen for á boda, leve do que coma. (2280)
- Quen garda o que ten, non peca con ninguén.
(2074)
- Quen garda, sempre acha. (1168)
- Quen gasta o que ten, a pedir vén. (2075)
- Quen honras fai, honras merece. (2463)
- Quen leve vai leve x'ar ven. (2169)
- Quen lle comeu a carne, que lle roa os ósos.
(2282)
- Quen mais non pode, cos dentes se acode. (2600)
- Quen mal anda, mal acaba. (2464)
- Quen mal decrua, na renda o sua. (513)
- Quen mal quere ós seus, non quere ben ós
alleos. (298)
- Quen malas mañas tiver, tarde ou nunca as ha de
perder. (2465)
- Quen manda, non roga. (2466)
- Quen mata a arbela, sabe mais ca ela. (957)
- Quen merca sen ter, vende sen querer. (1169)
- Quen millor cos empregados se confesa, maior
penitencia leva. (1170)
- Quen moito corre, logo cai. (2076)
- Quen moito enfeixa, pouco ata. (1171)
- Quen moito escolle, o demo o tolle. (2077)
- Quen moito escolle, o pior colle. (2078)
- Quen moito escolle, pega no pior. (2467)
- Quen moito fala, nalgo se erra. (2079)
- Quen moito pede, moito fede. (2080)
- Quen moito reza, algo teme. (1386)
- Quen moito se abaixa, o cu se lle ve. (1461)
- Quen moito se apura, pouco dura. (1261)
- Quen mora ó pé da igrexa é quen perde a misa.
(1387)
- Quen mora ó pé da eirexa é quen perde a misa.
(1388)
- Quen na pedra se deitou, nunca ben dela falou.
(1262)
- Quen non aparece, esquece. (2081)
- Quen non chora, non mama. (2082)

- Quen non rouba e non f... é porque non pode. (1462)
- Quen non se arriscou non perdeu nin ganou. (2083)
- Quen non ten a quen mandar, érgase cedo. (1172)
- Quen non ten can, caza con gato. (2192)
- Quen non ten ouro, paga co couro. (1334)
- Quen non ten que facer, sacha os nabos antes de nacer. (1905)
- Quen non ten rexo coa iauga nin coa leña, non o ten con cousa que teña. (1173)
- Quen non ten tu, vai tu mesmo. (2468)
- Quen non traballa, non ten migalla. (1174)
- Quen non trabuca, non manduca. (189)
- Quen non vai unha vez na vida ó san Andrés, despois de morto vai tres. (1596)
- Quen nunca tivo un porco i-agora ten un bacoriño, sempre anda: -¡Corrichiño, corrichiño! (1906)
- Quen o come antes de o ganar, escusa bolsa para o gardar. (2084)
- Quen o merece, non o agradece. (2469)
- Quen ó sementar é mesquiño, pra seitura escusa fouciño. (514)
- Quen o seu mal teña por moito, cóntello a outro. (1263)
- Quen os seus desagarima, ós alleos nada pida. (299)
- Quen ós vinte non é home, ós trinta non casou, i-ós corenta non é rico: ese paxaro voou. (2470)
- Quen paga o que debe, sabe o que lle queda. (1175)
- Quen pareu que arrole e senón pasar sen home. (1685)
- Quen parte e reparte e pra si non deixa a millor parte, ou é tolo ou non ten arte. (2283)
- Quen pensou non casou. (1686)
- Quen perder amigo na Ribeira, non tome canseira. (1531)
- Quen perdeu e n'achou, co demo andou. (2601)
- Quen pode, puxa i-o que non, tarruxa. (2471)
- Quen poider: ver, ouvir e calar e pedriñas apañar, que lle non mancerá tempo de as sementar. (2472)
- Quen pon mesa, pon vergonza. (2284)
- Quen pon seu cu en consello, uns áchanllo branco, outros vermello. (1907)
- Quen porfia, mata caza. (2193)
- Quen quer a Beltrán, quer o seu can. (2285)
- Quen quere pracer ten que o axudar a facer. (1687)
- Quen quere, vai; quen non quere, manda. (2085)
- Quen quixer casar, faga boa letra. (1688)
- Quen quixer comer carne con morriña, coma carneiro en xaneiro e en maio galiña. (190)
- Quen quixer ter bo allal, pránteo no nadal. (515)
- Quen quixer ter un fillo pillo, métao a tambor ou monaguillo. (1389)
- Quen quixer ver o home morto, déalle berzas no mes de agosto. (191)
- Quen quixer ver un papán, métalle un candil na man. (1908)
- Quen quixo casar, casou; se non foi con quen quixo, foi con quen cadrou. (1689)
- Quen se calara e pedras apañara, tempo lle virá que as esparcirá. (2086)
- Quen se casa, quer casa. (300)
- Quen se condena, que non se condene. (2087)
- Quen se cura, dura. (1264)
- Quen se deita con rapaces amañece mexado. (1463)
- Quen se fia en zapatos de difunto morre descalzo. (1909)
- Quen se gardou, non errou. (2088)
- Quen se laia e non come nen ronca, logo dá os fios á tea. (1265)
- Quen se pica, allos come. (1910)
- Quen se senta na pedra, no cu leva a mancela. (2473)
- Quen semente ventos, recolleita tempestades. (1911)
- Quen sementa na culler, apaña na garfeta. (516)
- Quen sementa no camiño, cansa os bois e perde o trigo. (517)
- Quen sen deber queira ser devedor, fágase fiador. (1335)
- Quen serve mozo, muller e común, non serve ningún. (1690)
- Quen seu nemigo poupa, nas mans lle morre. (2089)
- Quen tal ve, tal quere. (2474)
- Quen tapa con areia, tapa pra veiga alleia. (518)
- Quen tarde viñer, comera do que trouguer. (192)
- Quen tempo ten e por tempo espera, tempo é que o demo llo leva. (1176)
- Quen ten allos ten bugallos. (519)
- Quen ten amores non dorme. (1691)
- Quen ten ansia non dorme. (1177)
- Quen ten besta e anda a pé, mais besta el é. (958)
- Quen ten boca, non manda soprar. (2602)
- Quen ten boca, vai a Roma. (2090)
- Quen ten capa, escapa e quen a non ten, escapa tamén. (2286)
- Quen ten catro, en marzo; que ten mil, en abril. (959)
- Quen ten cu ten medo. (1464)
- Quen ten dous non é mono. (1465)
- Quen ten fillos, ten cadillos e quen non os ten, ten cadillos tamén. (301)
- Quen ten medo a paxaros non sementa miudo. (960)
- Quen ten medo, compra un perro. (2603)
- Quen ten mulleres e bestas sempre ten novidades frescas. (1912)

- Quen ten o mal, ben o xeme; quen ten o viño,
ben o bebe. (232)
- Quen ten oficio ten beneficio. (1178)
- Quen ten pouco, logo reza. (2475)
- Quen ten présa, vai por terra, que a maré nin
sempre é certa. (2091)
- Quen ten rabo de palla, non pasa ó pé do lume.
(2476)
- Quen ten rabo, non se asenta. (2477)
- Quen ten tellado de vidro, non atira pedras ó
tellado alleo. (2478)
- Quen ten tenda quer que lle atenda e senón que a
venda. (1179)
- Quen ten, val, din as campanas de Rendal.
(1532)
- Quen ten, val; quen ten, ten, val; din as
campanas de Amiudal. (1533)
- Quen teña forza no brazo que cabe e pode en
marzo. (520)
- Quen tiver remoiño na testa, non irá comigo á
festa. (2092)
- Quen todo é mel cómeno as moscas. (1913)
- Quen torce pra fóra ten un andar que namora.
(1692)
- Quen troca odre por odre, algún deles ha de ser
podre. (233)
- Quen unta, amolenta. (2093)
- Quen vai á barbada, nas penas esbarra. (2144)
- Quen vai a berrar, non vai a chorar. (2287)
- Quen vai a Santiago e non vai a Padrón, ou fai
romaría ou non. (1534)
- Quen vai á taberna, duas casas goberna. (1180)
- Quen vende e mente, a bolsa llo sente. (1181)
- Quen veste de ruín pano, veste dúas veces por
ano. (1182)
- Quen xoga co ferro, xoga co demo. (2094)
- Quen xoga por necesidade, perde por obrigazón.
(2479)
- Quente en decembro, quente en xaneiro, friaxe
de abondo terá febreiro. (802)
- Quere ben, se queres que che queiran tamén.
(2095)
- Ramos mollados, carros cargados. (803)
- Raposa roiba do que usa, coída. (961)
- Regalo de monxa: cunca de leite por cunca de
aceite. (1390)
- Rei que non cagou, non reinou. (1336)
- Relox e campana, morte na semana. (1597)
- Remar contra maré. (2145)
- Remar, remar e caer no mar. (2146)
- Remenda o teu pano, durarache mais un ano;
tórnao a remendar i-outro ano che ha de
durar. (1183)
- Remenda o teu saio, chegarache ó ano;
reméndao ben, chegarache ó ano que ven;
reméndao outra vez e botará mais un mes.
(1184)
- Rise o roto do esfarrapado. (1914)
- Roibéns á Fonte Fria, choiva ó outro día, cando
non é no mesmo día. (666)
- Roibéns á Franqueira, vellas á lareira. (667)
- Roibéns ó mar, vellas ó solar. (668)
- Roibéns ó monte, vellas á fonte. (669)
- Roibéns ó nacente, choiva de repente. (670)
- Roibéns ó nacente, pon os bois e vénte. (671)
- Roibéns ó sol posto é sinal de tempo enxoiro;
roibéns ó sol levantado é sinal de tempo
mollado. (672)
- Roma e Pavia non se fixeno nun día. (1535)
- Roma e Pavia, non se fixeron nun día. (1536)
- Ronca Corrubedo, mariñeiro ponte quedo. (673)
- Ronca Teira, choiva ou neveira. (674)
- Roupa branca en xaneiro é sinal de pouco
diñeiro. (1915)
- Roupa lavada polo sol agarda. (2604)
- Rou, rou, fagámo-lo que o rei mandou. (1337)
- Rubiáns ó sol nado, andarás mollado. (675)
- Rubiáns ó sol nado, pegureiro, andarás mollado;
rubiáns ó sol posto, pegureiro, andarás
enxoiro. (676)
- Sábado á noite Marica pilla a roca. (1916)
- Sabe mais vello ca demo. (2480)
- Sabe un ó que chegou e non sabe ó que chegará.
(2481)
- Saco de xenro nunca é cheo. (1693)
- Saco vacio non se ten en pé. (2482)
- Sacramentos e comida, a quen os pida. (2096)
- Sacha de un mes, inda que che pes. (521)
- San Andrés de Teixido do morto fai vivo. (1598)
- San Antón, o verdadeiro, o 17 de xaneiro i-a sua
festa lle fan o día trece de san Xoán. (804)
- San Antón, o verdadeiro, o 17 de xaneiro i-a sua
festa lle fan o día trece de san Xoán.
(2288)
- San Benitiño da Cova do Lobo, hei d'ir alá, miña
nai, se non morro. (1917)
- San Brais da Barca, que afoga e non mata. (805)
- San Cristobo co seu cobo, Santa Mariña ca sua
regazadiña. (522)
- San Lourenzo, seu caldeiro penso. (677)
- San Martiño mata o porco e proba o viño. (2289)
- San Martiño sempre quer o seu graiño. (2290)
- San Martiño, trompos ó camiño; Santa Olalla,
trompos á borralla. (2194)
- San Matias anda con o Antroido ás porfias. (806)
- San Miguel co seu tonel. (807)
- San Miguel e Santos, nubes de tranchos. (2147)
- San Migueliño das uvas maduras, tarde vés e
pouco duras. (523)
- San Simón aperta o baldón. (524)
- Santa Bibián, mociñas no liño e vellas na lan.
(808)
- Santa Lilaila pariu por un dedo: serache verdade,
pero non o creo. (1918)
- Santa Lucía da nosa aldea pra uns é cega, pra
outros alumea. (1919)

- Santa Lucía saca da noite e mete no día. (809)
 Santa Mariña con a súa regazadiña. (525)
 Santa Marta de Oliveira, a muller que come a tona non pode facer manteiga. (1185)
 Santiago co seu canado; Santiaguíño co seu canadiño. (810)
 Santo d'ó pé da casa non fai miragre. (1391)
 Santos e Nadal, inverno carol. (811)
 Sardiña que leva o gato, miña nai, gandida vai. (962)
 Sarna con gosto non pica, mais mortifica. (1920)
 Saúde e paz, viño na cuba, pan no arcas e groría segura. (2291)
 Se a Candeloria ri, medio inverno está por vir. (678)
 Se a envexa fora tiña, moitos tiñosos habia. (1921)
 Se a noite de Nadal fai luar, labra ben pra sementar; se fai escuro, sementa en terreo duro. (812)
 Se a paxariña abala os ovos, quedánlle grolas. (963)
 Se algun día vas por Camouco, párate pouco. (1537)
 Se con malas te curas, mal vas. (1266)
 Se che pica, ráscate. (2097)
 Se che roe o escorpión, busca a sáboa i-o legón. (1267)
 Se chove xoves de Ascensión, cava, pión. (526)
 Se chove xoves de Ascensión, hortas ruis e trigo rocón. (527)
 Se de tarde unha roda envolve a lua antes de media noite, vento ou chuvia. (679)
 Se decembre é moi temprado, é que vén solapado. (813)
 Se mal de costas, peor de illargas. (1268)
 Se Nadal nada, sinal de boa anada. (814)
 Se non chega pra santa Lucía, chega pró outro día. (815)
 Se non fora o rabo, empreñaba a vaca. (964)
 Se non houbese encubridores, non habia malféitores. (2292)
 Se non miro prá vella, miro prá guapeza que leva. (2293)
 Se o mascato ves voar e tirar, vai alí pescar. (2148)
 Se o mes de agosto vén claro, bon magosto e bon nabo; si nubrado, poucas castañas e nabos furados. (528)
 Se o teu tellado é de vidro, non apedrexes o do viciño. (2098)
 Se o vento queda debaixo do sol, néboa ou venta no pañol. (680)
 Se ouvires as tres misas de Nadal, ninguén che fará mal. (1599)
 Se queres andar adiantado, sacha unha leiriña no mes de maio. (529)
 Se queres bo lombo, ceba o porco dendes de agosto. (193)
 Se queres chegar a vello, garda aceite no pelello. (1269)
 Se queres chegar a vello, rube as costas como vello. (1270)
 Se queres que o neno creza, coa i-auga do cu lávalle a cabeza. (1271)
 Se queres te-lo marido gordinho, despois do caldo dálle un sorbiño. (194)
 Se queres ter bos becerros, bóttalle bos bois ás vacas. (1186)
 Se queres ter caseiros, non teñas herdeiros. (1187)
 Se queres tua muller morta, dálle a comer samborca. (195)
 Se queres ver un galeguíño, dálle un mandíño. (1338)
 Se queres vivir moito tempo, faite de mozo vello. (1272)
 Se ques conecer a Periquíño, dálle un mandíño. (1922)
 Se ques que te siga o can, dálle pan. (965)
 Se ques ter bon cabazo, sementa en marzo. (530)
 Se ques ter bon cabazo, sementa en marzo. (531)
 Se san Xohán chora, a silveira non dá amora. (816)
 Se te roe a adesa, encende a vela e pon a mesa. (1273)
 Se te roe a sacabeira, chama o cura á cabeceira. (1274)
 Se te roe o alacrán, chama o cura i-o sancristán. (1275)
 Se vas pra Camba leva pan na manga. (1538)
 Seas canteiro ou non, pedras ó tizón. (2294)
 Sementa a avea en febreiro se queres facer diñeiro. (532)
 Sempre miran pra quen ten i-o mirar sempre foi ben. (1188)
 Señorías probes, señorías podres. (1923)
 Ser puta e non ganar nada, é millor ser muller honrada. (1466)
 Serás vello cancarín, tera-la sarna i-o xarampín. (1924)
 Serodio ou temporán, maio non o deixa sen gran. (533)
 Sete pitiñas co galo comen ración de cabalo. (1189)
 Sete xastres fan un home, sete peneiros non. (1925)
 Setembre ou leva as pontes ou seca as fontes. (681)
 Si o Nadal nada, sinal de boa anada. (817)
 Si te morde a donicela, busca viño e busca vela, que mañán che darán terra. (1600)
 Si te morde un alacrán, busca viño e busca pan, que mañán te enterrarán. (1601)
 Só perde quen ten qué perder. (2605)

- Só perde venda quen non ten qué vender. (2606)
 Sogros e porcos, despois de mortos. (302)
 Sol barbado, nordeste ó rabo. (682)
 Sol da porta non che quenta. (2295)
 Sol de borrafa queima que abafa. (683)
 Sol de marzo queima as donas no pazo. (684)
 Sol madrugadeiro, choiva no eido. (685)
 Solla de abril, abre a man e déixaa ir. (2607)
 Solla de abril, abre a man e déixaa ir. (2149)
 Sombreiro ó pombo, capital ó lombro. (1926)
 Somos galegos e non nos entendemos. (2170)
 Son mais os días ca as longarizas. (1190)
 Sonche fillo de un burro e neto de un frade;
 aquel que pregunta é porque non sabe.
 (2608)
 Sua alma, sua palma. (2609)
 Tal amo, tal criado. (2483)
 Tal é o carro de Madanela, tales son os fumeiros
 que leva. (1927)
 Tal é o carro, tales fumeiros leva. (1191)
 Tal palabra din, tal corazón pon. (2296)
 Tal terra andar, tal pan manxar. (196)
 Tal vento, tal viaxe. (2150)
 Tan boa é a venda como a hipoteca. (1339)
 Tantas ouve a raposa pola semana, que domingo
 non pode ir á misa. (966)
 Tanto a i-auga dá na pedra que a fai amolecer.
 (2484)
 Tanto dirán helas! helas! que veñan cand'as
 xaneiras. (818)
 Tanto dure a mala viciña como a neve marciña.
 (2297)
 Tanto lamben, tanto lamben que o prato rompen.
 (2485)
 Tanto leva o saco longo coma o saco redondo.
 (1192)
 Tanto lle quere o demo ós fillos que lle tira os
 ollos. (1928)
 Tanto me quier o fillo da uva, tanto me quier que
 todo me derruba. (234)
 Tanto merece quen atiza o tizón como quen cava
 o terrón. (197)
 Tanto o rico como o probe, cando lle dá a morte,
 morre. (1276)
 Tanto pesa arroba de lan como arroba de gran.
 (1929)
 Tapa, masa, mentra-lo zorrolleiro pasa. (1193)
 Tarazona é bo pano, pro Segovia é millor. (1539)
 Tella de eirexa ouro gotexa. (1392)
 Tempo ten a choca e tempo ten quen a xoga.
 (2195)
 Tempos van e tempos veñen, súfranse os que
 penas teñen. (2099)
 -Ten pacencia que tamén a tivo Xan do Outeiro
 amais dormiu tres noites sen a muller. -Pro
 dormiu coa criada. (1702)
 'Ten-quen-ten' di a campá de Quende. (1469)
 Tendo saúde e comendo ben, o traballo non mata
 ninguén. (1194)
 Téñao meu pai, téñao miña tia; téñao eu na miña
 casiña. (303)
 Ter e deber, por moito que se teña, non é ter.
 (1195)
 Terra por terra, Barciademera; millor por millor,
 o val de Miñor. (1540)
 Terra por terra, Barciademera; terrón por terrón,
 val de Avión. (1541)
 Terra que de neve se empapa, non precisa de
 outra capa. (534)
 Terra que froito non decche, vaite pra donde
 viñeche. (535)
 Terra sen abono acaba co seu dono. (536)
 Ti mestre i-eu mestre ¿quen garda a ferramenta?
 (1196)
 Ti que me levas i-eu que me axudo, vámo-los
 dous ó cabo do mundo. (1930)
 Ti que non podes, lévame ás costas. (1931)
 Toca-de-balde morreu coa gaita á cabeceira.
 (1932)
 Toda a carne come o lobo, agás a súa que a
 delambe. (967)
 Todo doe pra sanar, menos os ollos que don pra
 enfermar. (1277)
 Todo está ben se a morte non vén. (2486)
 Todo o que é de mais, sobra. (2100)
 Todo o toxo é por rozar. (2610)
 Tódolos demos se parecen. (2611)
 Tódolos días nace un tolo, o caso é dar coel.
 (1933)
 Tódolos gatos teñen vinte uñas e cada un rabuña
 coas suas. (968)
 Tódolos meazados comen pan. (2487)
 Tódolos que servimos, anque moito traballemos,
 sempre nos din que dormimos. (1197)
 Tódolos traballos mandarás facer, mais tua fariña
 vaina ti moer. (1198)
 Todos aramos, dixo Balboa. (537)
 Todos me queren porque son da Audiencia; leve
 o demo tal comenencia. (1340)
 Todos me saben o viño que bebo, pro non saben
 a sede que teño. (235)
 Todos ollan para o que eu como, ninguén olla
 pra fame que paso. (198)
 Tóquell'as carroucoeirás a quen diga mal de
 Moreiras. (1542)
 Touca negra non saca ánima de pena. (1602)
 Trabadela de can cúrase co pelo do mesmo can.
 (969)
 Traballar cos dentes pra comer con as enxivas.
 (1199)
 Traballos de sementeira, cantigas na colleita.
 (538)
 Tras a ma procura vén a ma ventura. (1694)
 Tras de maio vén san Xoán. (819)

- Tras decembre nuboso vén xaneiro polvoroso. (820)
- Tras do perdido n'hai que ir buscar. (2101)
- Tras do probe sempre anda o demo coa fouce amolada. (1603)
- Trata en sardiña, comerás galiña. (1200)
- Tres anos can novo; tres anos bo can; tres anos can vello; e tres anos folgazán. (970)
- Tres anos, unha sebe; tres sebes, un can; tres cans, un cabalo. (971)
- Tres cousas frias han: cu de muller, rodilla de home e fuciño de can. (2488)
- Tres cunha besta perdidos van: un agarra, outro ten man i-outro arréalle a carga pró chan. (1934)
- Tres veces nada, cousa ningunha. (2612)
- Trigo que n'has de colleitar, déixao de visitar. (2102)
- Troita cara non é sana. (1278)
- Tronada pola terra, pais e fillos para o mar. (2151)
- Tu que o sabes i-eu que o sei, cala ti que eu calarei. (2103)
- Turrou e ganou. (2489)
- Un burro calado pasou por un sabio. (2104)
- Un criado i-un galo soilo serven para un ano. (1201)
- Un día bo no mes de febreiro é un ladrón que entra no eido. (821)
- Un día é da caza i-outro é do cazador. (2196)
- Un ferreiro a outro non fai dano. (2298)
- Un furón, catro anos; un can, catro furóns; un cazador, catro cans. (972)
- Un golpe de machada a certa altura, é un golpe de escultura. (2299)
- Un gran non fai graneiro mais axuda o compañeiro. (539)
- Un lugar pra cada cousa e cada cousa en seu lugar. (1202)
- Un n'é ningún. (2613)
- Un pan con un anaco é un pan e medio. (199)
- Un pano i-un ano logo se van. (1203)
- Un pau soilo non fai sebe. (2490)
- Un ruín porco topa sempre unha boa landra. (1935)
- Un tolo fai un cento (2613b)
- Unha abella soila fai pouco mel. (973)
- Unha anduriña soila non fai vran. (974)
- Unha besta non quer outra. (975)
- Unha camisa na pedra i-outra no lombo. (1936)
- Unha desgracia nunca vén soila. (1604)
- Unha man lava a outra i-as duas lavan a cara. (2614)
- Unha manta ó lombo i-un pau na mau, caldelau. (1543)
- Unha mentira ben composta dura muito e pouco costa. (2105)
- Unha nai i-unha capa moita falla atapa. (304)
- Unha ovella ruin bota un rabaño a perder. (2106)
- Unha sardiña en abril pare mil. (2152)
- Unha sopa pra unha boca. (200)
- Unhas e outras botan ó crego de poutas. (1393)
- Unhas pingan i-outras mollan. (822)
- Unhos comen as nocces i-outros levan as voces. (1937)
- Uns en boa cama i-outros en palla, todos igual chegamos á i-alba. (1204)
- Uns nacen pra santos i-outros pra pés de bancos. (1938)
- Uns todo, outros nada (2613c)
- Urdir e tecer, non pode ser. (1205)
- Vaca cagada, vaca preñada. (1467)
- Vaca de moitos, ben monxida e mal mantida. (976)
- Vaca de Ponferrada, moito ubre e pouca camada. (977)
- Vaca entransillada, nin leite nin crianza. (540)
- Vai a craba á cortiña, vai a nai a mai-la filla. (305)
- ¿Vai a garza pró monte? Colle os bois e lévaos á corte. (691)
- Vai e ven i-ó teu te atén. (2107)
- Vai o vello morrendo i-aprendendo. (2491)
- Vai quen chaman. (2615)
- Váianse as sortellas e queden os dedos. (2492)
- Val mais a caste que a fariña. (1206)
- Val mais andar ca ornear. (2108)
- Val mais calar que mal falar. (2493)
- Val mais comer e comiñar que non ver e desexar. (201)
- Val mais custión perdida que preito ganado. (1341)
- Val mais chegar a tempo que rondar un ano. (2494)
- Val mais entendelas que porfialas. (2616)
- Val mais fraco no mato que gordo no papo do gato. (2171)
- Val mais libra de trato que onza de traballo. (1207)
- Val mais morte ca vergonza. (2495)
- Val mais pan duro que consello de burro. (202)
- Val mais pequeno i-agudo que grande e burro. (1939)
- Val mais pouca axuda que moita derruba. (2109)
- Val mais preñada que cega. (1695)
- Val mais probe na vila ca rico na aldea. (2300)
- Val mais quen Dios axuda ca quen cedo madruga. (2496)
- Val mais ruin muller que boa manceba ter. (1696)
- Val mais ser amo de unha mula ca criado de unha recua. (1940)
- Val mais ter fame e non ter pan ca ter pan e non ter fame. (1279)
- Val mais ter que desexar. (1468)

- Val mais ter un home como un gran de millo ca
o fillo do rei por amigo. (306)
- Val mais tunda de pai que cariño de amo. (307)
- Val mais un 'toma' que dous 'che darei'. (1941)
- Val mais un páxaro na man ca dous a voar.
(2110)
- Val mais un ruín conecido que un bo por
conecer. (2111)
- Val mais un turbón de abril que os bois i-o carro
e quen vai nil. (541)
- Val mais unha chea que cen lambuscas. (203)
- Val mais xusticia á porta que misericordia.
(1342)
- 'Val-quen-ten' din as campás de Toén. (1470)
- Vale mais campo roido ca monte froido. (542)
- Vale mais casada cun tambor que amistada cun
bo señor. (1697)
- Vale mais corda vacia que ruín compraduría.
(1208)
- Vale mais probe con honra ca rico de mala lei.
(2112)
- Vale mais ser pillo que pillado. (1942)
- Van os cans onde non os chaman. (978)
- Van os cregos ó concello? Tran o cuco no
capelo. (1394)
- Van pés onde fadas tes. (1605)
- ¿Vas á rapeta? Andarás mollado, faraste a p...,
morrerás inflado. (2154)
- Velahí está o ben que a vella ten. (1943)
- Velahí está o que Marta fiou. (1944)
- Vello casado con moza bonita e mozo sen rendas
nin oficio: cego é o que non ve polo cribo.
(1698)
- Vello casado con moza bonita, o susto do corpo
non se lle quita. (1945)
- Vello que incha e mozo que mirra, pouca vida.
(1280)
- Vello que incha, na cova revinchá. (1281)
- Vén a morte e non se sabe de qué sorte. (1282)
- Vendaual escuro, nordés seguro. (686)
- Vento travesía polo norte pia. (687)
- Verás fóra quen dentro da casa mora. (1209)
- Vestir, ó uso; calzar, a gusto. (2113)
- Viciño que non presta, coitelo que non corta,
anqu'os leve Xudas pouco importa. (2114)
- Vicios poñas que non tollas. (2301)
- Vidros e fillos, cantos mais millor: cando uns
fallan, outros se pon. (308)
- Villao farto, pé dormente. (204)
- Vindima feita, cartos no peto. (543)
- Vintou? Casou. (1699)
- Viño comas que non tollas. (236)
- Viño con mel sabe mal pro fai ben. (1283)
- Viño maduro, augardente forte. (544)
- Vivir ben custa barato -decíalle Polonia ás crabas
e dáballes ca machada na cabeza. (2302)
- Vós dona i-eu dona, ¿quen botará o porco fóra?.
(1210)
- Vostede é un mozo de brio, que ó comer sua i-ó
traballar ten frío. (205)
- Vran quente, setembro ledo. (823)
- Xa xaneiro é mes. (1946)
- Xan Bixigán en cada bolso leva un pan. (1947)
- Xan matou a paus o can e despois chorou por el.
(1948)
- Xaneiro añeiro e febreiro cabriteiro. (545)
- Xaneiro fóra, unha hora. (824)
- Xaneiro mulífeiro, nin boa meda nin bo palleiro.
(546)
- Xaneiro verceiro, nin boa meda nin bo palleiro.
(825)
- Xaneiro xiadeiro, cada suco seu regueiro. (826)
- Xaneiro xiadeiro, febreiro ventisqueiro, marzo
amoroso, abril choivoso, maio pardo e san
Xoán claro valen mais ca os teus bois i-o
teu carro. (547)
- Xaneiro, añeiro. (827)
- Xaneiro, xiadeiro. (688)
- Xaula feita, páxaro morto. (1606)
- Xente de Noia, campana de coiro e tocan á misa
cun corno. (1544)
- Xente nova e leña verde todo é fume. (1949)
- Xente nova non garda o rego. (2303)
- Xerro que moito vai á fonte, algunha vez rompe.
(1211)
- Xesta nova barre ben. (2617)
- Xiada de outubro tódolos meses cubre. (828)
- Xiada sobre o lodo, neve ata o xiollo. (689)
- Xogan os machos e págana os arrieiros. (1950)
- Xogar e perder, pagar e calar. (2197)
- Xornada de mar non é de taixar. (2153)
- Xullo andado, millo arrendado. (548)
- Xullo, xullíño, colleita de trigo. (549)
- Xunco que arranques, xunco que prantes. (550)
- Xusticia... na casa allea. (1343)
- Xusto, xusto, soio Dios. (2497)
- Zapateiro, a teus zapatos. (2618)
- Zapato burgués, besta d'andadura e amigo cruñés
pouco duran todos tres. (1545)

2.1.2. Outros materiais paremiolóxicos

2.1.2.1. Refráns e ditos encol da Galiza e dos galegos na tradición oral e en algúns Refraneiros peninsulares.

[Nota dos editores. Neste apartado vai a información de I:551-553 e algo de L:48v].

2.1.2.1.1. Refráns en portugués

1	Aquí não morreu galego, não!
(I:553-056).
(Motta:263).	8	Quem ensinou a Pedro falar galego. (I:552-035; L:48v).
(F.R.I.L.E.L.: 96).
2	Deixar terra para feijões galegos. (I:553-051).
(Gomes:190).	9	Somos galegos, e não nos entendemos. (I:551-010; L:48v).
(Moraes:79). (F.R.I.L.E.L.:57)
3	Este é como o prior da Galiza, ele os faz, ele os batiza. (I:552-032).
Tradición ²²¹⁹ oral en Portugal.	10	Vino de Cacavelos, faz cantar aos vellos. (I:551-018).
(Correas:507). Escrarece: Galicia y Portugal.
4	Guarte de cão preso, e de moço galego. (I:551-009; I:553-057; L:48v).
(Delicado:239). (F.R.I.L.E.L.:57)		
5	Jejua galego, que não ha pão cozido. (I:551-011; L:48v).
(Moraes:79). (F.R.I.L.E.L.:57)		
6	Os mandamentos do galego são quatro: pan, chinquico, corda e saco. (I:553-059).
Popular en Lisboa.		
7	Guarte de cão preso e de moço galego.
(Lamenza: 221). (I: <i>Quarto</i> pero ten nota que di <i>debe ser 'Guarte' como no nº 9</i>). (F.R.I.L.E.L.:57)		

²²¹⁹ *tradizon.*

2.1.2.1.2. Refráns en castelán

- 11 **-Gallego ¿quieres ir a misa? - Non teño zapatos. ¿Quieres ir a la taberna? -Aquí²²²⁰ teño cuatro cuartos.** (I:551-007).
(Correas:221).
- 12 **-Gallego, ¿fuiste hoy a misa? -Sí, sí²²²¹ a Dios plugo, y sea loado. - ¿Viste a Dios? -No miré tanto.** (I:551-006).
(Correas:221).
- 13 **-Mi ama, yo no sabré decir otra cosa á su merced, sinu que 'el padre, para cada cosa sacaba su cosa'.** (I:552-033).
(Remate de un conto posto na boca de un galego, e que Sbarbi di que pasou a ser refrán moi mentado en castelán²²²²). (Sbarbi:36).
- 14 **A catarro gallego, tajada de vino.** (I:551-021).
(Correas:8).
- 15 **A gallego pedidor, castellano tenedor.** (I:552-025).
(Bailly). (Núñez:13).
- 16 **A jueces galicianos, con los pies en las manos.** (I:551-012).
(Correas:19). (Reférese ós²²²³ regalos que se lle fan ós²²²⁴ xueces pra os sobornar).
- 17 **Aire gallego, escoba del cielo.** (I:551-022).
(Din en Toledo). (RMarín21000:12).
- 18 **Aire gallego, mal pescador y peor colmenero.** (I:552-023).

(Gallego llaman en Serranilla (Cáceres) al aire que sopla del oeste).
(RMarín21000:12).

- 19 **Aire gallego, ni cazador ni conejero.** (I:552-024).
(Valladolid). (RMarín21000:12).
- 20 **Al avío, padre cura, que la misa no engorda.** (I:553-049).
(Se emplea en Galicia para excitar las personas para que vayan derechas al asunto sin andarse por las ramas).
(Garevar: 99).
- 21 **Andar, gallego, en quince días²²²⁵ catorce leguas.** (I:552-026).
(Correas:50).
- 22 **Antes puto que gallego; / antes gallego que fraile; / antes fraile que de Luque, / porque de Luque, ni el aire.** (I:553-050).
Desdoblamento do nº 23.
(RMarín12600:81). (Luque é na provincia de Córdoba, i-os andaluces saberán a razón²²²⁶ da preferenza).
- 23 **Antes puto que gallego.** (I:552-028).
(Matraca contra los gallegos, porque la gente baja suele encubrir su tierra por haber ganado descrédito; la gente grande de allá en (sic) ²²²⁷ muy buena).
(Correas:54).
- 24 **Barbero nuevo, en la barba do demo.**
(Es gallego). (Correas:79).
- 25 **Camino de Santiago, tanto anda el cojo como el manco.** (I:552-029).
(Correas:103).
- 26 **Camino de Santiago, tanto anda el cojo como el sano.** (I:552-030).
(Correas:103).

²²²⁰

aquí.

²²²¹ *Si, si.*

²²²² *refran, castelan.*

²²²³ *ós.*

²²²⁴ *os.*

²²²⁵ *días.*

²²²⁶ *i-ós, razon.*

²²²⁷ [Nota dos editores] O *sic* está na edición da Real Academia Española.

- 27 **Camino francés, venden gato por res.** (I:552-031).
(Correas:103).
- 28 **Catalán²²²⁸ con botas, gallego con mando y andaluz con dinero, para matarlos.** (I:552-038).
(Baroja).
- 29 **Cuando fueres a Guenda [Coruña], lleva pan y vino, y cama en que duermas.** (I:551-014).
(RMarin12600:65).
- 30 **El abad de Compostela, que se comió el cocido y aun quería²²²⁹ la cazuela.** (I:553-048).
(Garevar:90).
- 31 **El mozo del gallego, que andaba todo el año descalzo, y por un día quería²²³⁰ matar al zapatero.** (I:551-013).
(Oliver:238). (Núñez:81).
- 32 **En enero, mira tu cillero; y si tal lo hallares, come como de antes; y si no, alarga la puchera y estrecha la cibera.**
Acrara: Dice que sea creciente el conducho como en Galicia con nabos, y berros para que no entre pan mucho. (Correas:190-2ª).
- 33 **En Galicia, de tres veces papas, no te escapas.** (I:552-039).
(RMarin21000:183).
- 34 **En Galicia, una dobla en la bolsa y las demás²²³¹ en la camisa.** (I:551-003).
(RMarin12600:124).
- 35 **En Luarca y Codillero, las mujeres beben primero.**

²²²⁸ *Catalan.*

²²²⁹ *quería.*

²²³⁰ *día quería.*

²²³¹ *demas.*

- Son lugares en Galicia, vecinos a las Asturias, y es matraca. Matraca merece a Real Academia por deixar pasar esta toleirada! (Correas:195-2ª).
- 36 **En Marzo el abrigo, nuezes y pan trigo.**
En Galicia, porque es mes ventoso, y suele ser áspero²²³² y hay poco que hacer entonces. (Correas:196-2ª).
- 37 **Entre Santos y Natal faz invierno carval.**
Gallego. (Correas, neste como en outros refráns galegos erra a forma gráfica i-ata as verbas. Aquí²²³³ o *carval* é *caroal*). (Correas:202-2ª).
- 38 **Galicia es la güerta, y Ponferrada la puerta.** (I:551-017).
(Correas:221).
- 39 **Gallego con mando y catalán²²³⁴ con botas, no hay peor cosa.** (I:553-054).
(RMarin6666:78).
- 40 **Gallegos y asturianos, por medio pan andan a las manos.** (I:553-053).
(RMarin6660:78).
- 41 **Gallegos y Asturianos, primos hermanos.** (I:551-019).
Tradizón²²³⁵ oral.
- 42 **Gallegos y asturianos, se dan la mano.** (I:553-042).
(RMarin21000:208).
- 43 **Gallegos, montañeses y asturianos, primos hermanos.** (I:552-041).
(RMarin21000:208).
- 44 **Gallego, dalde al demo.** (I:552-040).
(RMarin21000:208).

²²³² *aspero.*

²²³³ *refrans, grafica, Aqui.*

²²³⁴ *catalan.*

²²³⁵ *Tradizon.*

- 45 **Gallego, vuélvete moro: -No quiero. -Y te daré dos reales. -No quiero. -Darte he dos y medio. - Ora daca, fillos e muller y todo.** (I:551-008).
(Correas:221).
- 46 **Galleguito ¿darás la coz? -Tarde o temprano, si²²³⁶, señor.** (I:553-043).
(RMarin21000:208).
- 47 **Los enemigos del alma son tres: gallego, asturiano y montañés.** (I:552-036).
(Baroja).
- 48 **Marta en Galicia, Magdalena en Asturias.** (I:551-015).
(RMarin12600:196).
- 49 **Médico por Cádiz, boticario por Santiago y abogao por Graná, total, ná.** (I:551-016).
(RMarin12600:205).
- 50 **Ni fies²²³⁷ en cojera de perro, ni en buena fé de gallego.** (I:551-004).
(RMarin12600:219).
- 51 **Ni fies en perro que cojea, ni en amor de gallega.** (I:551-005).
(RMarin12600:219).
- 52 **Ni perro, ni negro, ni mozo gallego.** (I:552-037).
(Baroja).
- 53 **Orense, buen pan, buen vino y mala gente.** (I:553-055).
(Bergua:252).
- 54 **Prenda de gallego, vale dinero.** (I:551-002).
(Correas:409).
- 55 **Príncipe Diego, presidente gallego y obispo Pero García²²³⁸, agora se ve en Castilla.** (I:552-034).
- (En tiempo del rey don Felipe II fué jurado Príncipe su heredero su hijo don Diego, que murió presto; era el presidente Pazos gallego. El obispo de Coria fué don Pedro García Galarza, elegante predicador).
(Correas: 410).
- 56 **Quien entra en Galicia casado sale.** (I:551-001).
(RMarin6666:139).
- 57 **Quien pasa da Marola, pasa la mar toda.** (I:553-052).
(RMarin21000:422).
- 58 **Sevilla, en grandeza; Toledo, en riqueza; Santiago, en fortaleza; León²²³⁹, en sutileza.** (I:553-044).
(RMarin21000:452).
- 59 **Somos griegos, y no nos entendemos, o somos gallegos.** (I:551-020).
(Correas:465). En nota fai supor que a primeira parte é a orixinal.
- 60 **Trinidad del gallego, Nabo, Nabiza y Grelo.** (I:553-058).
(Valladares:399).
- 61 **Una gallega no da nada.** (I:553-045).
(RMarin21000:498).
- 62 **Vaca, gallega; cabra, de Ronda (Málaga); mastín²²⁴⁰, navarro; potro de Córdoba.** (I:553-046).
(RMarin21000:503).
- 63 **Vino de Ribadavia, súbese luego a la gabia.** (I:553-047).
(RMarin21000:508).
- 64 **¿Ayunáis, gallego? -Sí²²⁴¹, a pesar de o demo.** (I:552-027). (Correas:76).

²²³⁶ si.

²²³⁷ fies.

²²³⁸ García.

²²³⁹ Leon.

²²⁴⁰ Malaga, mastin.

²²⁴¹ Ayunais, si.

2.1.2.2. Refráns²²⁴² espigados a cito na *Celestina* e dos que achei equivalentes ou sinonimias ideográficas entre os nosos.

Sírvome da edizón feita en Vigo en 1900 polo libreiro Euxeio Krapf, conforme á edizón de Valencia de 1514. Con a introduzón e estudo crítico de D. Marcelino Menéndez y Pelayo. Os números corresponden ás páxinas da devandita edizón.²²⁴³

[Nota dos editores. Neste apartado incluímo-la información dos manuscritos B:19b, B:20b, e B:58b. Pero temos que advertir que Ventín insire en 27 ocasións refráns da *Celestina* no corpo do refraneiro como equivalentes (refráns nº 81, 168, 845, 849, 954, 995, 1081, 1137, 1330, 1733, 1746, 1824, 1975, 1992, 2007, 2025, 2065, 2072, 2220, 2288, 2461 e 2516 do refraneiro).

Aquí reproducimos unicamente os que el deixou sen inserir ou sen indicar onde se deberían inserir].

1 A dineros pagados, braços quebrados. (B:019b-85a).	12 Quien menos procura, alcanza mas bien. (B:020b-150).
2 A muertos é a ydos... (B:020b-365).	13 Quien mucho abarca, poco suele apretar. (B:020b-270a).
3 A rio rebuelto ganancia de pescadores. (B:019b-83a).	14 Va más sano quien anda por llano. (B:020b-248b).
4 A tuerto ó a derecho, nuestra casa hasta el techo. (B:019b-65).	15 Vive comigo, é busca quien te mantenga. (B:020b-270b).
5 Do vino el asno verná el albarda. (B:019b-55).	
6 La mocedad ocioso acarrea la vejez arrepentida e trabajosa. (B:020b-183).	
7 No se le cuece el pan. (B:019b-85b).	
8 Nunca más perro a molino. (B:019b-83b).	
9 Pan é vino anda camino, que nó moço garrido. (B:019b-112).	
10 Que mucho va de Pedro a Pedro. (B:020b-166).	
11 Quien la miel trata siempre se le pega della. (B:020b-204).	

²²⁴² *Refrans.*

²²⁴³ *pol-o, edizon, introduzon, edizon.*

2.1.2.3. A aldea no refraneiro portugués

(*Adagios, proverbios, etc. da Lingua Portuguesa*. Lisboa, 1841). Ortografía e pontuazón²²⁴⁴ do autor.

1	Aldeãa he a gallinha, e come-a o de Coimbra. (B:058b)	7	Juiz de aldea, quem o deseja, o seja. (B:058b)
2	Amigo de aldea teu seja. (B:058b)	8	Na aldea, que não é boa, mais mal ha, que soa. (B:058b)
3	Estais na aldea, não vedes as casas. (B:058b)	9	Quem deixa a villa pela aldea, venha-lhe má estreia. (B:058b)
4	Fazenda em duas aldeas, pão em duas taleigas. (B:058b)	10	Quem te fez rico? O não da minha aldea. (B:058b)
5	Honra he sem honra, Alcaide de Aldea, o Padrinho de boda. (B:058b)	11	Vesporas da aldea, põe a mesa e a céa. (B:058b)
6	Juiz da aldea hum anno manda, outro na cadea. (B:058b)	12	Vida de aldea, Deos a dê a quem a deseja. (B:058b)

²²⁴⁴ *ortografia e pontuazon.*

2.2. Ditos e locuzóns

2.2.1. Mesa, cociña e despensa

- 1 **Andar á cazola prestada**
(D:014-147;I:019-139).²²⁴⁵
(NoriegaBrañegos:11).
- 2 **Andar ás talladas de queixo**
(D:014-149;I:019-141).
(NoriegaBrañegos:11).
- 3 **Andar ó caldo d'amenta**
(D:014-148;I:019-140).²²⁴⁶
(NoriegaBrañegos:11).
- 4 **Bocado que revolva o ollo**
(I:023-208;I:218-170).
- 5 **Cair a sopa no mel** (B:030a-367;L:92r-160;I:024-231).
O mesmo en castelán.
(Correas:101-1ª).
- 6 **Come a renda de un abade**
D(103), I(106): *Comer* (A:074-024-I,90=VII,25;D:009-090-024,2º[1º];103-025-024,2º[1];I:016-089/106-025).
- 7 **Come-las papas cunha subela** (I:240-239).²²⁴⁷

²²⁴⁵ D: *a*; I: *á*.

²²⁴⁶ I: *ô caldo de amenta*.

²²⁴⁷ I: *Comel-as, c-unha*.

- 8 **Cómenlle mais os ollos cá boca** B, D: *ca*; I(020): *que a*; I(347): *ca a* (B:008-142-I,173;027b-I,164;D:017-173-142,2º;I:020-164/347).²²⁴⁸
On a plus souvent grands yeux que grande pause. (Hachette1906:353).
- 9 **Comer pra non morrer**
(I:240-235).
Dise dos rinchados que todo o que comen lle parece moito.
- 10 **Chamarlle ó pan, pan; i-ó queixo, queixo** (B:043-I,218;D:021-218;I:023-203/374).²²⁴⁹
Valenciano/Lemosin: *Al pá dic pá, al peixe dic peixe*.
- 11 **É valente polo dente** A: *Es* (A:066-709-I,74;D:008-074-709,1º;I:015-074).²²⁵⁰
- 12 **Estalarlle unha castaña na boca**
(B:026a-333-XXIII;E:239-032-333,2º;I:199-033;L:90r-44;I:216-112).²²⁵¹
(Repetido en I:199-033 e I:216-112).

²²⁴⁸ D: *Comenlle*.

²²⁴⁹ B, D, I: *ô pan, pan,*; B, I: *i-ô*; D: *i-o*.

²²⁵⁰ D: *E*; A, D, I: *pol-o*.

²²⁵¹ B,E:*Estalar*.

13 **Estamos a un pan i-un coitelo** D: *i-a un coitelo*; I(204): *Estar a un pan e a un coitelo* (D:015-155;I:019-148/204-127). (NoriegaBrañegos:26).

14 **Face-lo caldo gordo** (I:217-163/362).²²⁵²
Tuer le veau gras.
(Memento Larousse: 634).

15 **Irse o comido polo servido** (I:209-211).²²⁵³
(RiscoMelide:465).

16 **Mata-la parva** (B:007-137-I,177;D:017-177-137,2º;I:019-146/215-079).²²⁵⁴
Variante: *Toma-la parva*, nº 25.

17 **Non come nin deixa comer** (I:234-329).

18 **Non che estou polas sopas de allo** (D:015-154;I:019-147).²²⁵⁵
(NoriegaBrañegos:25).

19 **Non lle cabe o pan no corpo** (L:91v-154;I:215-094).

20 **Non val un o que come** (D:016-168;I:020-159).
Modismo. (Lanza114:154).

21 **O tempo está bo pra come-lo gando** A, D: *ganado* (A:074-030;D:010-096-30,2º;I:016-094).²²⁵⁶

22 **Poupar nos farelos i-estragalo na fariña.** (I:091-213b).²²⁵⁷
[Nota dos editores. Nunha primeira escritura aparece '*Apoupar nos farelos*'].

23 **Roupa de comer ben** (B:030b-I,169;D:016-169;I:020-160;R:C171/29).

Roupa de ver a Deus. (Motta:292).
Brasileiro: *Roupa de ver a Deus.* (Motta:292)
A dos Domingos. Modismo.
(Lanza114:154).

24 **Ser moi valente no prato** (D:016-170;I:020-161).
Modismo. (Lanza114:154).

25 **Toma-la parva** (D:015-153;I:019-145).²²⁵⁸
(NoriegaBrañegos:21).

26 **Xa come o pan coa coda** I: *con a coda* (D:015-151;I:019-143).²²⁵⁹
(NoriegaBrañegos:17).

27 **Xa corrín os arangaños da gorxa**
D: *corrin da gorxa os arangaños* (D:015-152;I:019-144).²²⁶⁰
(NoriegaBrañegos:18). [local3]

2.2.2. A familia

28 **Andar en pena** (I:218-166).
A dona que está preña.

29 **Quedar pra tia** (R:C171/29).
Ficar titia. (Motta:275).

2.2.3. Agrícolas

30 **Non son labrego que me afogue en pouca i-auga** (I:232-308/236-167).

²²⁵² I(362): *Facel-o.*

²²⁵³ I: *pol-o.*

²²⁵⁴ B, D, I: *Matal-a.*

²²⁵⁵ D, I: *pol-as.*

²²⁵⁶ A, D, I: *comel-o.*

²²⁵⁷ I: *i-estragal-o.*

²²⁵⁸ D, I: *Tomal-a.*

²²⁵⁹ D: *co-a.*

²²⁶⁰ D, I: *corrin.*

2.2.4. Meteorolóxicos

31 **Chover no mollado** (B:003a-096-III,219;D:061-219-96,2º;L:89v-038;I:047-204; I:213-025).

32 **Maria das pernas longas** (L:91r-109;I:216-121).
A choiva.

2.2.5. O tempo

33 **O tempo dos irmáns, no que se limpa o moco e se sopran as mans**
A: *no en que se* (A:020-211-XIV,4;D:065-004-211,1º;I:029-004).²²⁶¹

2.2.6. Animales

34 **A carreiriña dun can** F: *de un* (F:49;I:216-129).

35 **Anda-lo carro diante dos bois** (B:020-272-XX,44;E:212-044-272,2º;I:070-053/150-225a).²²⁶²

36 **Andar coa pulga atrás da orella** (L:89v-31;I:208-192).²²⁶³

37 **Andar de canga caída** I(213):
Andar á canga (L:79v-22;L:90v-76;I:213-016;I:215-082).

38 **Becerro cortelleiro** (L:89v-34;I:215-103).

39 **Bota-lo carro diante dos bois** (I:235-347/382).²²⁶⁴
Francés antergo: *La charrue va devant les bœufs*. (Estienne:234).
Emprégase en senso malicioso.

40 **Botarlle un can ó rabo** (E:218-107;I:073-109).²²⁶⁵
(Leiras Galicia9:566).

41 **Cair da burra abaixo** (I:217-162).²²⁶⁶

42 **Cantar como pato e comer como pito** A, E: *Cantar como paio*; I(113): *Comer como pito, cagar como pato*; D: *Comer como pito c. como pato* (A:031-327-XX,10;D:100-044;E:209-010-327,1º;I:067-011,113-044).

43 **Ceiba-los cans na bouza** (I:204-129).²²⁶⁷

44 **Comprar gato en fol** (C:080-XVI,276;I:230-276/336).
Acheter chat en poche. (Almeida:25)

45 **Dar gato por lebre** (L:92r-161;I:230-278).

46 **Darlle de beber ós pitos soilo cando chove** (L:91r-238).²²⁶⁸

47 **Doerse da capadura** (L:91r-104;I:215-085).²²⁶⁹

48 **Esta dálle de beber ós pitos cando chove** (I:151-238).²²⁷⁰

49 **Fuxir co rabo antre as pernas** (L:79v-23).

50 **Ir á corte e matalas todas** (I:209-207).²²⁷¹
(RiscoMelide:466).

51 **Ir de cabalo e vir de burro** (I:232-311b).

²²⁶¹ A, D, I: *irmans*.

²²⁶² I: *Andal-o*.

²²⁶³ L: *con a*, I: *co a*.

²²⁶⁴ I: *Botal-o*.

²²⁶⁵ E, I: *ó*.

²²⁶⁶ I: *a baixo*.

²²⁶⁷ I: *Ceibal-os*.

²²⁶⁸ L: *Soilo lle da de, ós pitos*.

²²⁶⁹ L: *Doerse*.

²²⁷⁰ I: *ós*.

²²⁷¹ I: *matal-as*.

- 52 **Ir por besta e volver por burro** (I:239-218).
(RiscoMelide).
- 53 **Ir por lan e vir tosquiado** (B:027-343-XIII,220;023-XIII,220;E:163-220-343,2º;I:148-187).²²⁷²
No vayas por lana e vengas sin pluma.
(Rojas:III, pª 93).
- 54 **Ládranlle os cans por riba do portal** B: *A ese ládranlle os cans por enriba do portal* (B:008-140-XX,38;E:211-038-140,2º;I:069-041).
É rico.
- 55 **Maria das Mañas** (L:90v-80;I:216-120).
A raposa.
- 56 **Mete-los cans na mouta** (L:90r-56;I:216-118).²²⁷³
- 57 **Meter gato por lebre** (I:215-098).
- 58 **Non dá a craba pra tantos cabirtos** (I:078-197).²²⁷⁴
- 59 **Non dá millo a paxaros** A: *millo os paxaros* (A:025-258-XX,6;E:208-006-258,1º;I:067-006).²²⁷⁵
- 60 **Non ten almos por un pito.** (I:205-150).
- 61 **Non vai por ahí o gato ás filloas** (E:215-075;I:071-081).²²⁷⁶
(NoriegaBrañegos:90).
- 62 **Perde-las estribeiras** (I:218-174).²²⁷⁷
- 63 **Pito agoirado** (L:79v-10).
- 64 **Pórlle o nome ó gando (ós bois, ás vacas)** (L:90r-59;I:216-114).²²⁷⁸
Pedir o prezo na feira. Porlle prezo de venda.
- 65 **Ser un cabeza de bubela** (L91v-134;I:214-059).²²⁷⁹
- 66 **Ser un saco de gatos** (L:90v-77;I:214-043).²²⁸⁰
- 67 **Son sete cans a un óso** I(235): *Son dous cans* (B:017a-235-XX,43;E:212-043-235,2º;I:070-052/235-346).²²⁸¹
- 68 **Ter sete folgos como o gato** (L:79v-013; I:212-010).
- 69 **Ti coidas que os paxaros maman e comen miñocas** (I:231-282).²²⁸²
- 70 **Tira-la cóbrega do burato con a man allea.** A: *Queres sacar a cobra do;* D: *Querer tiral-a* (A:016-167-XIII,24;D:145-024-167,1º;I:138-023).²²⁸³
- 71 **Tira-las castañas do lume coa man do gato** I(230): *Tiral-a castaña;* B(024), I(138): *con a man;* B(034): *Tiral-a sardiña;* I(206): *Tiral-as sardiñas* (B:024-312-XX,47/034-406;E:212-047-312,2º;I:138-024/206-158/070-056/230-269).²²⁸⁴

²²⁷² B(027a): *vir*.

²²⁷³ L, I: *Metel-os*.

²²⁷⁴ I: *da*.

²²⁷⁵ A: *da*.

²²⁷⁶ E, I: *ás filloas, ahi*.

²²⁷⁷ I: *Perdel-os*.

²²⁷⁸ L, I: *Porlle;* I: *ó gando/ós bois /ás vacas*.

²²⁷⁹ I: *E*.

²²⁸⁰ L: *E un;* I: *É un*.

²²⁸¹ B, E, I: *oso*.

²²⁸² I: *maman*.

²²⁸³ I: *Tiral-a, alléa*.

²²⁸⁴ B(024), E, I(138/070/206): *Tiral-as;* E, I(070/230/206): *co a;* E: *mán*.

2.2.7. O lar

- 72 **Alí non hai lume nin fume nin pinta de estrume** (I:092-233/345).²²⁸⁵

Não ter eira nem beira, nem raminho de figueira. (Lamenza:162) Brasil: *Non ter onde cair morto. Possuir só a noite e o día.* (Motta:287).

- 73 **Andar polas portas do mundo** (L:92r-164).²²⁸⁶

- 74 **Atira-la casa pola ventán** (L:91r-124;I:183-105).²²⁸⁷

- 75 **Chorar na cama que é lugar quente** B: *parte quente* (B:029a-357).

- 76 **Deixalo a pan pedir** (L:89v-39;I:213-026).²²⁸⁸

- 77 **Deixar un a pan pedir** (L:89v-39/91v-138;I:213-XXIV026;I:214-060).
Variante do nº26.

- 78 **Deixar un polas portas do mundo** (I:214-061).²²⁸⁹

- 80 **Estar nas suas sete quintas** (B:025-313).
(RibeiroFrazes:183).

- 81 **Non pega-lo cacho por onde pela** (L:91v-150;I:215-097).²²⁹⁰

- 82 **Pór terra polo medio** (L:90r-60;I:216-115).²²⁹¹

- 83 **Procurar agulla en paleiro** (L:79v-18;I:217-143).

- 84 **Querer sol na eira e choiva no nabal** A: *Queres o sol, a choiva*; D: *Quere sol, chuvia* (A:043-461-III,38;D:043-038-461,1º;I:037-035).

- 85 **Toma-la raxeira** (L:90v-94;I:215-080).

2.2.8. Hixiénicos

- 86 **É pior o remedio ca a enfermédá** (I:196-154).

2.2.9. Legalistas

- 87 **Este preito non chega á Cruña** A, D: *Ese* (A:013-132-IV,5;D:070-005-132,1º;I:101-005).²²⁹²

- 88 **Pasar do civil ó criminal** (I:104-065).²²⁹³
Cando un se entremete ou se propasa en algo.

- 89 **Xusticia da Carballeira** (L:90v-87;I:215-081).

2.2.10. Eigrexas

- 90 **Andar ós pares coma os frades** (I:108-062).²²⁹⁴

- 91 **Chámalle a Dios de ti** I(207): *Chamarlle* (C:091-XXIII,177;I:207-177/341).²²⁹⁵
Puede llamar al Rey especial amigo.

- 92 **Dar por Dios a quen ten mais ca nós** (B:034a-407;I:150-223).

- 93 **Dios na boca i-o demo no corpo** D: *e o* (B:025-315-

²²⁸⁵ I: *Ali, lume,, fume,.*

²²⁸⁶ L: *pol-as.*

²²⁸⁷ I: *Atirá-la, pol-a ventana*; L: *pol-a ventán.*

²²⁸⁸ L, I: *Deixal-o.*

²²⁸⁹ I: *pol-as.*

²²⁹⁰ I: *pega o cacho.*

²²⁹¹ L, I: *Por, pol-o.*

²²⁹² A, D, I: *á.*

²²⁹³ I: *ô.*

²²⁹⁴ I: *ôs pares.*

²²⁹⁵ I(341): *Chamalle.*

- VII,40[44];D:105-044-315,2^o;I:107-046).²²⁹⁶
- 94 **Estar antre a cruz i-a caldeiriña**
L: *cruz*; I(218): *Antre a cruz i-a caldeiriña* (L:92r-165b;I:217-142;I:184-117; I:218-167).²²⁹⁷
Ir a enterrar o defunto. Morto.
- 95 **Estar como un san Lázaro**
(L:91v-141;I:214-062).²²⁹⁸
- 96 **Este non foi por Dios nin polo demo** (I:161-144).²²⁹⁹
Dise polo que se empresta e non se lembra de cobrar.
- 97 **Este non vai por Dios nin polas almas** (I:161-144/161-145).²³⁰⁰
Dise polo que se empresta e non se lembra de cobrar. Varte. do 96.
- 98 **Foille como a man de un santo** (I:218-171).²³⁰¹
- 99 **Inda se lle non acabara a vela** E: *nón se lle acabara* (E:193-036;I:125-041).
Dise do que se ceiba de un perigo mortal.
- 100 **Lembrarse de santa Bárbara cando trobexa** C171/42: *cando trona* (I:233-323,C171/42).²³⁰²
- 101 **Levar o que levou Marta antre o centeio** (L:91r-113).
- 102 **Non ser uñas de santo** (I:217-157).²³⁰³
- 103 **Nun credo** (L:79v-15;I:212-012).²³⁰⁴
- 104 **Nun santiamén** (I:216-131).²³⁰⁵
- 105 **Nunha Avemaria** (I:216-130).²³⁰⁶
- 106 **O rosario na man i-o demo no corpo** A, D: *e o demo* (A:036-386-VII,11;D:102-011-386,1^o;I:105-012/109-070).²³⁰⁷
Repetición do I:109-070.
- 107 **Ofrece-lo pez qu'a cera vai cara** I: *que a cera* (A:058-626-XXIII,17;E:237-017-626,1^o;I:198-017).²³⁰⁸
- 108 **Perde-lo santo a mai-la limorna** I(198): *limosna* (B:020a-270-XXIII,29;E:238-029-270,2^o;I:196-164b/198-030).²³⁰⁹
- 109 **Santo na praza e demo na casa** C: *praza, demo* (C:079-XI,64;D:069-051;I:032-059/108-064/336).
Unhas de gato e habito de beato (Moniz).
La cruz en los pechos y el diablo en los hechos (Costa:116). *Intus Nero, foris Cato*. (Latin). (Costa:116).
- 110 **Ser un probe de Dios** (L:90r-46;I:213-030).²³¹⁰
- 111 **Son bens de capela, van a quen tocan** B, D: *Bens de capela van* (B:019a-262-VII,28;D:103-028-262,2^o;I:106-028).
- 112 **Tan grande foi o dia como a romaria** (B:018a-252-

²²⁹⁶ B: *i-ô*.

²²⁹⁷ I(217): *crús*.

²²⁹⁸ L: *San*; I: *Lazaro*.

²²⁹⁹ I: *pol-o*.

²³⁰⁰ I: *pol-as*.

²³⁰¹ I: *Santo*.

²³⁰² I, C171/42: *Sta. Barbara*.

²³⁰³ I: *Non son, Santo*.

²³⁰⁴ I, L: *N-un*.

²³⁰⁵ I: *N-un Santiamén*.

²³⁰⁶ I: *N-unha Ave-Maria*.

²³⁰⁷ I(109): *i-ô*.

²³⁰⁸ A, E, I: *Ofrecel-o*.

²³⁰⁹ E, I: *Perdel-o*; B: *Perdél-o, Santo*; B, E,

I(196): *a mail-a*; I(198): *amail-a*.

²³¹⁰ L: *E un*; I: *É un*.

XXIII,27;E:238-027-252,2º;I:198-028).

113 **Te-lo demo no corpo** (L:90r-68;I:214-040).²³¹¹

114 **Téñoche tanto medo como o bispo ós cregos** (L:91r-98).²³¹²

115 **Ter palabriñas de santo e unllas de gato** (I:109-066).
(NoriegaBrañegos:57).

116 **Vaiche na misa en Conxo** I:
de Conxo (A:041-434-X,9;D:122-009-434,1º;I:115-009).

117 **Ver un argueiro no ollo alleo e non ver unha trabe no seu** B:
nos seus (B:033a-398;I:207-172).

2.2.11. Indecentes, obscenos

118 **Cagarlle na padricazón** (I:221-082).

119 **Comeu a isca e cagou no anzol** (E:259-059).

120 **Empreñar polos ouvidos** (I:221-087).²³¹³

121 **Estar como as putas na Coresma** (L:79v-4;I:220-079).

122 **Forza no cu como a abella.**
B: *com'a abella* (B:038a-443-VI,57;E:258-057).²³¹⁴

123 **Mexar na sacristia e cagar no altar** (I:221-092).

124 **Non come o que caga porque fede** (I:221-083).

125 **Prometer ata meter** (I:114-050).

127 **Sabe mais ca o que lle eu ensinei.** C, I: *eu lle ensinei*. (C:026-XII,66;I:114;L91v-140).

Mais sabes do que te eu ensinei.
(Delicado:239, título Prudencia).

(Dise de unha picariña que xa fai das suas).

2.2.12. Xeográficos

128 **Antre monte e carballal** (L:90v-78;I:208-186/216-123).

129 **Non vai por ahí a i-auga ó rio** A: *pró rio* (A:052-562;E:237-014-562,1º;I:197-14).²³¹⁵

2.2.13. Supersticiosos

130 **Acender unha vela a Dios e outra ó demo** (I:164-183).²³¹⁶

131 **O pan que o demo amasou** (I:218-172).

2.2.14. Humorísticos

132 **Arrimar a brasa á súa sardiña** (I:230-270).
(Variante de I:178-016).

133 **Ata-los cans con longarizas**
A: *Atar os*; B(022a-286): *Na terra que se atan os cans con longarizas*; B(022a-287): *Isto foi cando se ataban os cans con longarizas* (A:017-180-XIII,27;B:022a-287-XX/287,45;D:145-027-

²³¹¹ L, I: *Tel-o*.

²³¹² L: *ós cregos*.

²³¹³ I: *pol-os*.

²³¹⁴ B, E: *cú*.

²³¹⁵ A, E, I: *ahí*; E, I: *ô rio*.

²³¹⁶ I: *ô demo*.

- 180,1°;E:212-045-286,2°;I:138-027/070-054).²³¹⁷
(Repetido en I:138-027).
- 134 **Botarse os tiros ás escopetas**
I: *Botáronse os* (L:89v-33;I:216-105).²³¹⁸
- 135 **Chorar por un ollo aceite e por outro vinagre** (L:79v-19/91r-117;B:040a-450/054b-450,2°;I:206-159/381).
Pleurer d'un oeil et rire de l'autre.
(Almeida:168).
- 136 **É capaz de gastar /comer as casas da Cruña** (I:151-235).²³¹⁹
- 137 **É como o porco de san Antoniño, non come e non bebe e está gordiño.** I(152): *É como San Antoniño: non come nin bebe i-está gordiño* (I:152-259/149-203).²³²⁰
- 138 **Estar na aldea e non ve-las casas** (L:79v-24; L:90r-45;I:233-319).²³²¹
(NoriegaBrañegos)
- 139 **Fágolle tanto caso como a primeira camisa que vestín.** (B:041a-463).²³²²
- 140 **Gastar cera con ruín defunto** (B:029-361/040-453).
- 141 **Ha de levar o que levou Marta antr'o centeo** B, D: *Has de;* B: *entre o;* I(220) L(91r): *Levar o que levou Marta antre o centeo* (B:018-253;-XXIII,119;D:154-119-253,2°;L91r-113;I:143-114).²³²³
- 142 **Ir no cabalo de san Fernando: un pouco a pé i-un pouco andando** (B:029-364).²³²⁴
- 143 **Mete-los pés polas mangas** I: *Meter os* (B:030-368;037-436;L:90v-75;I:216-122/232-300).²³²⁵
(Repetido en B:030-368 e B:037-436).
- 144 **Persinarse con a man toda pra que o demo non diga que é porra** (I:149-208).
- 145 **Ser un mozo de brio, que a comer sua i-a traballar ten frio** (L:91r-119; I:023-215).²³²⁶
- 146 **Ten a gracia no fol da liñaza** (A:017-173-XIII,25;D:145-025-173,1°;I:138-025).
- 147 **Ter as casas da Cruña** (I:217-150).
Ser moi rico. Dise ironicamente.
- 148 **Ter moita terra na Habana** (I:217-151).
Ter broulla, ter fampa.
- 149 **Ter trinta con trintaún que é o que leva o mes** L: *é canto / o que leva o mes;* I(212/345a): *é canto leva o mes* (L:79v-21;I:212-XXIV015; I:345).²³²⁷
Não ter eira nem beira, nem raminho de figueira. (Lamenza:162). Brasil: *Non ter onde cair morto. Possuir só a noite e o dia.* (Motta:287).
- 150 **Ter unha aduela de mais ou de menos** (I:217-153).²³²⁸
Ser atoleirado.

²³¹⁷ D, E, I: *Atal-os*.

²³¹⁸ I: *as escopetas*.

²³¹⁹ I: *E*.

²³²⁰ I(149): *E, San, bebe,*

²³²¹ I,L90rvel-as; L90r: *aldea*.

²³²² B: *vestín*.

²³²³ I: *antro*.

²³²⁴ B: *cavalo, San*.

²³²⁵ B, L, I: *Metel-os, pol-as;* L: *pes*.

²³²⁶ L: *-V. é un mozo;* I: *Vostede é un mozo*.

²³²⁷ I(212): *trinta e un;* I(345b): *trintaun, més*.

²³²⁸ I: *mais;*

- 151 **Ter unha areia** (I:217-152).²³²⁹

Ser atoleirado.

- 152 **Tira-lo pé da lama e metelo no atoleiro** (C:030-XVI,249;I:151-249/319).²³³⁰

*Nam me troco por dinhero
por q'ant'ha no mundo todo;
nim é livro a minha fama
nim é tiro os pés do lodo.*

(Cardoso:27). En nota di: *As expresións tirar o pé do lodo ou tirar o pé da lama, traducindo a idea de melhoria de situación, encontrámo-las já neste passo de Gil Vicente (VicenteObras:383):*

*Haveis de dizer cantigas
que vos tire o pé do lodo.*

Unha cantiga que ouví no verán de 1919 em Azeitão reza assim:

*Toda a planta bem tratada
logo cresce e deita rama;
ou então por mais que faça
nunca tira o pé da lama.*

(Cardoso: 27, nota).

O refrán galego ten senso defrente: é irónico i-equivalente a outros, como p.e.: *Ir de mal en peor; Sair de un souto e meterse noutro; Do demo prá nai pouco vai*, etc.

O filólogo e folclorista portugués, digo brasileiro, João Ribeiro dalle outra sinificazón: *tirar o pé do lodo* isto é, enobrecerse e melhorar de condición e é tão antigo como a outra (por. de lodo) atesta-o passo da Ulizipo: *Andai comigo que eu vos tirarei o pé do lodo* (Acto II, cena VII). (RibeiroFrazes:249).

- 153 **Ver Braga por un óculo / canudo** I: *un óculo / un canudo* (I:119-072).

- 154 **Vir cunha man diante i-outra atrás** (I:216-127; I:345).²³³¹

²³²⁹ I: *Ter unha areia!*.

²³³⁰ C, I: *Tiral-o, metel-o; I(319): pe*.

Não ter eira nem beira, nem raminho de figueira. (Lamenza:162) Brasil: *Non ter onde cair morto. Possuir só a noite e o dia.* (Motta:287).

Non ter nada de seu.

2.2.15. Pesca

- 155 **¡Con que peixe ronca o mar!** (A:066-710;D:151-095;E:185-005;I:165-008/302;R:C171/38).

- 155b **Estar como o peixe no mar** (E:188-034;I:167-035).

- 156 **Ir de vento en popa** (I:167-040).

2.2.16. Eruditos

- 157 **No tempo de Maria Castaña** (I:217-134).

- 158 **Pedro Chosco** (L:90r-62;I:216-119).
O sono.

2.2.17. Desportos

- 159 **De un tiro matar duas lebres** (I:174-016).

- 160 **Nin rei nin Roque** (I:174-29).
Parece ter relación²³³² co xogo do xadrés.

- 160b **O que mata, come cocho**²³³³ (E:221-008;I:173-008).
(Fala o xogador da birisca). (NoriegaGM37).

- 161 **Sáírlle o tiro pola culata** (I:234-239).²³³⁴

²³³¹ I: *c-unha*.

²³³² *relazon*.

²³³³ I: *mata come*.

²³³⁴ I: *pol-a*.

- 162 **Tanto andiveche que preache** (I:234-244).

2.2.18. Costumes

- 163 **Despedirse á francesa** (I:208-182).

- 164 **Escarmentar na cabeza allea.** B: *Escramentar*; I(373): *alleia* (B:031a-384-XXII,121;047b-384-XXIII,121;I:194-121/373).
Galego-port.: *Bom día naceu com'eu oy, quem se d'outro castiga e non de sy.* (Airas:119).

2.2.19. Eixemplos

- 165 **Sair de un souto e meterse noutro** A: *Saio, métome* (A:030-318-XXII,11;E:226-011-318,1º;I:177-015).²³³⁵

2.2.20. Indifinidos

- 166 **A ollos vistos** (L:91v-147).
"Medra a". "Enfraquece a." etc.
- 167 **Abagar a ollos vistos** I: *Medrar / abagar a* (I:215-070).
- 168 **Abrigoar contos** (F:23;L:89v-29;I:216-106).
Abrigoar - pescudar- é un castelanismo que non facia falla no galego, mais así adoita decer e así o deixo. É moi costumeiro o uso de adxetivo *abrigoado* no senso de sabido. Carré Alvarellos non o rexistra no seu *Diccionario Galego-Castelán*, mais o pobo úsao e por iso eu conservo como ouvíñ o dito²³³⁶.

- 169 **Abrírselle a un a terra diante dos pés** F: *Abrirse a terra*

debaixo dos pés. (F:33;L:91v-136;I:215-074).

- 170 **Andar con pés de lan** (B:024-311-XXIII,30;E:238-030-311,2º;L:79v-14;I:198-031/212-011/372).²³³⁷
(Repetido en I:198-031 e 212-011).

- 171 **Andar nunha debandoira** (L:79v-27;I:213-019).²³³⁸

- 172 **Arrefecer o ceio da boca** I: *ceo* (L:91r-115;I:214-049).
Morrer.

- 173 **Atopar co zapato que ll'afixo** (I:150-221).

- 174 **Botar auga fría na fervura** I(207): *auga na* (I:196-150/205-139/207-181).

- 175 **Botar auga na fervura** (L:91r-123;I: 207-181/216-133).

- 176 **Botar sal na moleira** (I:207-175).

- 177 **Botarlle terra enriba** (L:89v-32;I:216-104).²³³⁹

- 178 **Calca-las palabras** (L:90v-74;I:215-077).²³⁴⁰

- 179 **Come-las mans coa rábea** (I:216-126).²³⁴¹

- 180 **Corta canto ve e deixa canto atopa** A, E: *topa* (A:048-516-XXIII,11;E:237-011-516,1º;I:197-011).
O fouciño cando está cego. Un coitelo cego.

²³³⁷ B, I: *pes*; E: *lán*.

²³³⁸ L, I: *n-unha*; L: *devandoira*.

²³³⁹ L: *en riba*.

²³⁴⁰ L, I: *Calcal-as*.

²³⁴¹ I: *Comel-as*.

²³³⁵ E, I: *n-outro*.

²³³⁶ asi, E, *Castelan, usa-o*.

181 **Corta o corazón** (B:032-393).²³⁴²

182 **Cortar polo san** (H2;I:207-178).²³⁴³
(Prov XX,30).

183 **Cheirar a corno queimado** (L:92r-162;I:215-069/215-091).

184 **Dá-la cara** (I:217-144).²³⁴⁴

185 **Dar coa forma do seu zapato**
B(015a), E: *Deu con a*; B(007b): *con a*
(B:015-213-XXIII,24/007-213-XXIII,24;E:238-024-213,2°;I:198-024/208-191).²³⁴⁵
Il faut savoir trouver chaussure a son pied. (Hachette1901:128)

186 **Dar coa lingua nos dentes** (I:216-132).²³⁴⁶

187 **De un argueiro facer un cabaleiro** (I:238-198).

187b **¡Encontrou con o zapato que lle afixo!** (I:208-190).
(NoriegaBrañegos:28).

188 **Estar de xolda** (I:204-131).

189 **Estar entre o eixo e a roda** (I:204-128).

190 **Eu non corro a foguetes** (L:92r-159).
(Repetición con variante de L:90v-85).

191 **Facer das tripas corazón** (B:041a-462; L:90v-73;I:206-156/214-042).²³⁴⁷

192 **Facer de un argueiro un cabaleiro** (B:033-397;I:207-171).

193 **Facer fusquiñas atrás da ourella** (L:90v-86;I:215-083).

194 **Fai chora-las pedras.** (B:032a-392).²³⁴⁸

195 **Falar polos cotovelos** (L:79v-8;I:230-279).²³⁴⁹

196 **Ferrar ou deixa-lo banco** E: *deixar o banco* (E:161-195;I:163-168).²³⁵⁰
(NoriegaBrañegos:79).

197 **Fiarse en barcos de carqueixa** (L:79v-17/91v-143;I:215-089).

198 **Fogo de palla** (L:90v-79;I:215-078).
Variante do nº 65.

199 **Ha de levar o que Lucia levou na horta** I(220): *Levar o que Lucia* (I:209-203/220-071).

200 **Ir ás do fin** (L:91v-137;I:215-088).²³⁵¹

201 **Mallar en ferro frio** (B:049b-XXIII,140/036a-427; L90r-54;I:205-140/208-191b/217-139).
Il faut battre le fer pendant qu'il est chaud (antinómico).

202 **Man por man** (L:91r-105;I:215-099).

203 **Mete-lo bedello onde non se é chamado** I: *Metel-o bedello en non é chamado.* (L:90v-84;I:215-084).²³⁵²

²³⁴² I: *corazon*.

²³⁴³ H2, I: *pol-o*.

²³⁴⁴ I: *Dal-a*.

²³⁴⁵ I: *co a*.

²³⁴⁶ I: *co a*.

²³⁴⁷ L: *corazon*.

²³⁴⁸ B: *choral-as*.

²³⁴⁹ I: *pol-os*.

²³⁵⁰ I: *deixal-o*.

²³⁵¹ L: *as*.

²³⁵² L: *Metel-o o bedello*; I: *Metel-o bedello en non é chamado*.

204 **Meter medo a medosos**
(B:042-466).

205 **Meterse en camisa de once varas** (I:231-286).
(Posada:58).

206 **Nin tanto nin tan pouco**
(I:217-140).

207 **Non caber en si de contente**
(I:215-075/216-111).²³⁵³

208 **Non cafu en saco roto**
(I:204-120).

209 **Non correr a foguetes**
(L:90v-85;I:214-045; I:215-066).²³⁵⁴

210 **Non dar puntada sen liña**
(L:91v-139;I:206-158b).²³⁵⁵

211 **Non é home nin farrapo de gaita** (I:150-220/217-160b).²³⁵⁶

212 **Non fede nin cheira** B: *Non cheira nin fede* (B:029a-359;I:206-155b).

213 **Non quedar un fio enxoiro**
(I:204-130).
Locuzón.

214 **Non ser home nin feixe de leña** (L:91v-153;I:214-065).

215 **Non ser ouvido nin olido**
(B:029a-360).

216 **Non ser sangria desatada**
(L:91r-106/91v-133;I:215-073).²³⁵⁷

217 **Non ver un palmo diante do nariz** (L:90r-55/91r-122;I:196-162/215-087).²³⁵⁸

²³⁵³ I(216): *Non cabe en.*

²³⁵⁴ L, I(214): *Non corre a.*

²³⁵⁵ I: *da.*

²³⁵⁶ I(217): *farrapo.*

²³⁵⁷ L: *Non é.*

218 **Ouro sobre o azul** (I:205-144).

219 **Prometer montes e moreas**
(L:91r-100;I:231-285).²³⁵⁹
Prometer mundos e fundos. Variante do nº220.

220 **Prometer mundos e moreas**
(L90r-61;E:247-120;I:203-109).

221 **Prometer o ouro i-o mouro**
(E:247-119;I:203-108).²³⁶⁰

222 **Querer un no papo i-outro no saco** (I:209-199).

223 **Señor de barazo e coitelo**
(I:217-146).

224 **Ser a derradeira carta da baralla** (L:90r-48;I:213-031).²³⁶¹

225 **Ser un cara lavada** (L:89v-42;I:213-028).²³⁶²

Non ten vergonza. Non se lle mudan os coores da cara inda que o pillen nunha²³⁶³ falcatrúa.

226 **Ser un carro de pacencia**
(I:217-135).²³⁶⁴

227 **Ser un fol de veneno** (I:217-136).²³⁶⁵
Moi rancoroso.

228 **Ser un méteme-en-todo**
(L:90v-82).²³⁶⁶
Entremetido.

²³⁵⁸ L: *narís.*

²³⁵⁹ L: *moreás.*

²³⁶⁰ E: *i-ô.*

²³⁶¹ L: *E a;* I: *É a.*

²³⁶² L: *E un;* I: *É un.*

²³⁶³ *n-unha.*

²³⁶⁴ I: *É un.*

²³⁶⁵ I: *É un.*

²³⁶⁶ L: *É un meteme.*

229 **Ser un morto en pé** L, I: *Ser - ou parecer- un morto en pé* (L:79v-20;I:212-014).

230 **Tanto me dá así como asá** (A:033-347-XXII,13;E:226-013-347,1º;I:178-017).²³⁶⁷

231 **Tapa-lo sol coas mans** L: *Tapar o sol* (L:91r-121;I:214-051).²³⁶⁸

232 **Ten moito medo e moi pouca vergonza** (I:207-169).
Dise dos soñamoinas que pola²³⁶⁹ calada fan a sua.

233 **Ter cara de Marta piedosa** (I:218-169).²³⁷⁰

234 **Ter dous pesos e duas medidas** (I:196-158).

235 **Ter seus dares e teres** (I:205-142).

236 **Ter unha peneira** (L:91r-120;I:214-050).
Non ver as cousas.

237 **Tornar ás andadas** (B:037a-438).²³⁷¹

238 **Un no saco i-outro no papo** B: *e outro* (B:027a-337;E:239-033-337,2º;I:199-034).

239 **Un ovo por un carto.** (L:91v-144;I:215-090).
(RibeiroFrazes:115)

240 **Ve-las estrelas** (L:90r-70;I:216-100).²³⁷²

241 **Ventar choiva** (L:90r-72;I:216-101).

Presentila. *Ventar* ="presentir".

242 *Xa sabe onde lle manca o zapato* (I:184-121).

2.2.21. Comparanzas

[Nota dos editores. Ver tamén 42,121,122,127].

243 **Abrigarse como unha sanguisuga** (L:89v-30).

244 **Acedo como rabo de gato** (F:52;L:79v-2;I:212-002).
Comparanza en o que o acedo ten senso figurado: cando lle pisan o rabo ó gato, este pégalle unha rabuñadela ó mellor amigo, miando enrabexado.

245 **Agarrarse como unha sanguisuga** (I:213-021).

246 **Amargoso como a xesta** L: *como xesta* (L:89v-28;I:213-020).

247 **Amigos como o can i-o gato** A, D: *e o* (A:001-001;D:143-001-1,1º;I:137-002).

248 **Andar como gato por brasas** (I:216-108; I:217-164; I:372).
Aller à pas de loup.
(MementoLarousse:622).

249 **Ando apurado como un gato con sete liviáns** (A:011-110-XXIII,10;D:144-010-110,1º;I:137-010).²³⁷³

250 **Apañar como un can no moiño** L: *Apañar como can no muiño* (L:79v-12;I:212-009).

251 **Bo coma o pan de comer** B: *Bo como* (B:016a-231-I,188;D:018-188;I:021-178).
Modismo. (Iglesia:229).

²³⁶⁷ A, E, I: *da asi*.

²³⁶⁸ I: *Tapal-o*; L, I: *co as*.

²³⁶⁹ *dise, pol-a*.

²³⁷⁰ I: *Ten*.

²³⁷¹ B: *as*.

²³⁷² L, I: *Vel-as*.

²³⁷³ A, D: *livians*.

- 252 **Bonita. -Como o rabo de unha pita.** (I:152-263).
- 252b **Borracho como o viño** (I:214-054).
- 253 **Borracho como un odre** (L:91r-217;I:214-053).
- 254 **Borracho como unha cuba** (L:91r-126;I:214-052).
Variantes: (Cardoso:230).
- 255 **Botalo como os cans da misa** (I:150-222).²³⁷⁴
- 256 **Burro como unha porta** (L:89v-35;I:213-022).
- 257 **Cacarañado como unha filloa** (D:018-190;I:021-180).
Modismo. (Iglesia:229).
- 258 **Cair como un choco** (L:91r-128;I:214-055).
Variantes: (Cardoso:231).
- 259 **Canta que dá xenio** (I:216-109).²³⁷⁵
(NoriegaBrañegos).
- 260 **Cantar com'unha calandra** (I:216-110).²³⁷⁶
- 261 **Cantar como as porretas da ferraia** (L:91v;I:215-072).²³⁷⁷
Limia. (Nós, nº123 pª34).
- 262 **Cego como unha toupeira** (L:89v-36; L:91r-116).
Não ha cousa encuberta, senão aos olhos da toupeira. (Delicado:87).
- 263 **Come com'un paxariño** A: *com'a un*; I: *coma un* (A:074-029-I,95;D:009-095-029,2º[1º];I:016-093).
- 264 **Comer como un sabañón** (L:91v-152;I:214-064).²³⁷⁸
- 265 **Comín coma un crego** A, D: *como un* (A:074-025-I,91=26,VII;D:009-091-025,2º[1º];103-026-025,2º[1];I:016-090/106-026).²³⁷⁹
- 266 **Correr como un paxariño** (L:89v-37;I:213-024).²³⁸⁰
- 267 **Corta que adoa** (L:79v-1;I:212-001).
- 268 **Cheño como un ovo** (L:79v-3;I:212-003).
- 269 **De mal en pior** (I:216-125/373; B:046b).
Galego-portugués: *De mal en mal, e peyor de peyor.* (Dinís).
- 270 **É como as bestas do arreeiro que levan viño e beben auga** (I:230-280).
- 271 **É como manteiga en narís de can** (L:79v-5;I:077-172b).
- 272 **Escuro como boca de lobo** (L:89v-41).
- 273 **Estar seco como vara de cainzo** (I:204-132).
- 274 **Facer como a besta do arreeiro que leva viño e bebe auga** (L:90r-49).
- 275 **Falso como as cartas de xogar** L90r: *Falsa como as cartas de xogar*; I:(174-023) *Falso como as cartas* (L:90r-50/91v-135;I:214-033).
- 276 **Fino como lan de gato** (I:217-137).

²³⁷⁴ I: *Botal-o*.

²³⁷⁵ I: *Canta, da*.

²³⁷⁶ I: *Canta*.

²³⁷⁷ L, I: *Canta como*.

²³⁷⁸ L: *Come como*.

²³⁷⁹ A, D, I: *Comín*.

²³⁸⁰ L, I: *Corre como*.

277 **Fino como pelo de ovo**
(I:217-138).
Ironía.

278 **Fraco como un canizo**
(L:79v-11;I:212-008).

279 **Fresco como a i-auga da fonte** (L:91v-129;I:214-056).
Dise da xente limpa e dos froitos e do peixe fresco.

280 **Fresco como unha leituga I:**
Fresca (L:90r-51;I:214-034).

281 **Grande como un día de fame** (L:91v-151;I:215-071).
(RMarin12600:86-2ª).

282 **Irlle como anelo ó dedo**
(L:79v-25;I:213-017).²³⁸¹

283 **Ladrón como fentos** (L:79v-9;I:212-006).²³⁸²

284 **Levámonos como o pan i-o leite** (D:015-156;I:019-149;C171-42).²³⁸³
(NoriegaBrañegos:36).

285 **Limpo como a i-auga da fonte** (L:91v-129;I:214-057).

286 **Limpo como unha escaina**
(L:79v-26;L:90r-58;I:212-018;R:C171-42).

287 **Longo como un día de fame**
(L:79v-6;I:212-004;C171-42).

288 **Mais conecido ca a gaita na festa** (L:90r-53;I:214-035).²³⁸⁴

289 **Mallar como en centeio verde** (B:059b-XXIII,141;I:205-141).

(Repetido en I:214-48).
(RibeiroFrazes:146).

290 **Mallar como quen malla en centeio verde** (L:90v-96;I:214-048).²³⁸⁵
(Rep.do I:205-141).

291 **Medrar como rabo de cabalo** (L:90v-97).
Forma irónica de espricar o caimento económeco de alguén.

292 **Medrar como rabo de cabalo** (I:152-260).

293 **Mentir como unha cesta rota** (L:91v-132;I:214-058).

294 **Moliño como a nata** (D:018-189;I:021-179).²³⁸⁶
Modismo. (Iglesia:229).

295 **Negro como a boca do lobo**
(I:213-027).

296 **Negro como un escarabello**
(I:216-107).

297 **Quentiño como un rexón**
(L:90r-64;I:214-036).

298 **Rabear com'os cans I: como os cans** (L:90r-65;I:214-037).²³⁸⁷
Nas pragas, o nº156.

299 **Retorcido como os cornos dun carneiro** L: *de un* (L:90r-66;I:214-038).²³⁸⁸

300 **Sabe que gorenta** (D:018-191;I:021-181).
Modismo. (Iglesia:229).

301 **Ser como a uña i-a carne**
(L:91v-145;I:214-063).²³⁸⁹

²³⁸¹ L, I: *ô dedo*.

²³⁸² I, L: *Fentos*.

²³⁸³ I: *Levamonos*; C171/42: *i-ô*.

²³⁸⁴ I: *que a gaita*.

²³⁸⁵ L: *Mallou n-el como quen malla*.

²³⁸⁶ I: *Moliño*.

²³⁸⁷ L: *com'ós cans*.

²³⁸⁸ I: *d-un*.

²³⁸⁹ I: *i-â*.

- 302 **Ser como fogo de palla**
(L:91v-158).²³⁹⁰
- 303 **Ser como o can dos Couñagos** (L:91v-156;I:215-068).²³⁹¹
Xunqueiras (Pazos de Borbén) ten un bairro co este nome.
- 304 **Ser como o can dos paleiros**
(L:91v-155;I:215-067).²³⁹²
A Xasteira (Cotobade) ten un bairro co este nome.
- 305 **Ser como o fogo de palla**
(I:214-065b).
- 306 **Ser como san Antoniño, que non come nin bebe i-está gordiño**
(L:91v-131).²³⁹³
Variante. (Cardoso:233).
- 307 **Ser como un espiñeiro bravo**
(L:90v-81;I:214-044).²³⁹⁴
- 308 **Ser como un pito agoirado**
(I:212-007).
- 309 **Ser como unha carta de xogar da baralla** (L:90r-47;I:213-032).²³⁹⁵
- 310 **Serlle como o unto ás berzas**
(L:89v-43;I:213-029).²³⁹⁶
- 311 **Sutil como unha troita**
(L:90r-67;I:214-039).
- 312 **Tan certo como tres e dous seren cinco** (I:216-128).²³⁹⁷

²³⁹⁰ L: *É como*.

²³⁹¹ L: *E como o can*.

²³⁹² L: *É como*.

²³⁹³ L: *É como San, -que, bebe-*.

²³⁹⁴ L, I: *É como*.

²³⁹⁵ L: *E como unha carta da baralla*; I: *É como unha*.

²³⁹⁶ L, I: *Élle como o*.

²³⁹⁷ I: *dous*.

2.3. Pragas [e outras fórmulas]

[Nota dos editores. Axuntamos aquí non só as pragas e maldicións que Ventín Durán elenca separadamente (e que nós poñeremos ó final deste capítulo) senón tamén outros fraseoloxismos que dun xeito ou doutro xebra, segundo o seu propio sistema, por non seren ditos (locucións) nin refráns].

2.3.1. Mesa, cociña e despensa

1 **Alegria, alegrote, que anda o rabo do cocho no pote.** A: *do porco* (A:045-479-I,50;D:005-050-479,1º;I:014-049).

2 **Así estean as benditas almas do purgatorio.** (I:217-148).²³⁹⁸
Dise despois de comer pra indicar fartura.

2b **Co que eu coma ninguén engorda.** ²³⁹⁹ (D:011-116;I:017-109).

3 **¿I-ahora? -Papas na ola.** ²⁴⁰⁰
(D:017-171;I:020-162).
(Lanza114).

3b **Nunca tal se viu: chicolate con auga do riu.** I: *se viu: chocolate, do rio* (D:017-172;I:020-163).²⁴⁰¹
(Lanza118:210).

4 **Se comeras como comes, non comias como comes.** (A:027-283-I,30=XVIII,2º(2º);D:003-030-238,1º;E:195-002-283,1º;I:012,31).²⁴⁰²

Cozinha gorda, testamento magro. Boa mesa, mau testamento. Cozinha cheia, algibeira vazia. Cozinha pequena, faz a casa grande. Panela magra, testamento gordo. Deita-te sem ceia, amanhecerás sem dívida. (Delicado:140). Bom comer traz nom comer (Delicado:122). A buena olla, mal testamento. Quien mucho pone a mesa, no tendrá la bolsa retesa. (Correas:423). Mucho comer, trae poco comer. (Núñez:89). A cocina grasa, testamento magro. (RMarin21000:5). Grand cuisine, petit testament. Grand chere, maigre testament. Petit cuisine, grand maison. Grasse cuisine fait maigre testament. De grand cuisine pauvreté voisine. Bonne chair, maigre testament. Viande e boisson perdition de maison. Grassa cucina, magro

²³⁹⁸ I: *Así*.

²³⁹⁹ D: *C'o*; D, I: *ninguen*.

²⁴⁰⁰ D: *¿I-ahora? Papas*.

²⁴⁰¹ D: *viu, riu*.

²⁴⁰² E: *comías*.

testamento. (Toscano). *A grassa cucina, povertá e vicina.* Bíblico: *Ó que lle agrade dar comedelas farturentas acabará na probeza, e nunca será ricaz o que for moi afeito ó viño i-â mesa moi faturenta* (Prov. XXI,17). Siciliano: *Cucina grassa, magro tistamentu.* Inglés: *A fat kitchen makes a lean will.*

- 5 **Seica me queres come-la broa** A: *comer a* (A:040-421-I,45;D:005-045-421,1º;I:013-044)²⁴⁰³.
(Dito).

- 6 **¡Que lle aporveite como o alcacén ós cans!** (D:015-150;I:019-142
(NoriegaBrañegos:14).

2.3.2. Beber

- 7 **Aceite, Maria! -Dacá a xerra.** (B:038-446).

- 7b **Arrota a bota.** (I:218-165).
Dise cando alguen arrota.

- 8 **Nin con tanta sede ó pote.** (I:218-175).²⁴⁰⁴

- 8b **Non é nada unha copa pra unha mula.** B: *Que é unha copa pra unha mula?*; D: *Que é unha copa pra unha mula!* (B:016-232-XII,14;D:139-014-232,2º;I:026-016).
(Dito)

2.3.3. A familia

- 9 **Quen te pareu, que te arrole.** A(066-706a), D(066-017), I(030-019): *Quen te pareu que te empane*; A(066-705), D(066-015), I(030-017): *Quen te pareu que te*

lamba (A:066-706b-XIV,16/066-706a-XIV,17;066-705-XIV,15;D:066-016-707[706b],1º/066-017-706,1º/066-015-706,1º;I:030(017,018,019).

2.3.4. Agrícolas

- 10 **Ei, boi, ei!, chama tu que eu afalarei.** (D:050-110;I:041:101).
(NoriegaGM40:12).

2.3.5. Animales

- 11 **Amiguiños si, pero a vaquiña polo que vale.** (I:070-58).²⁴⁰⁵
(Moscoso)

- 11b **Corvo que estás no ramo do santo, dirán por ti o que din por outro.** (I:078-185).

- 12 **Desque a burra vai no po: -Xo, burra, xo!** (E:215-077;I:072-083
(NoriegaBrañegos:90).

- 13 **Destes carneiros non se rapa outra la.** (E:212-050;I:070-060
(Cando pasan os rábanos, en Ribadeo).
(Lanza118:208).

[Nota dos editores. Lanza di simplemente *Cuando pasan rábanos*].

- 14 **Dios nos libre da boca do lobo.** (A:061-657-XX,31;E:211-031-657,1º;I:069-035).

- 15 **Gábate, meu can, que elas che virán.** (I:076-166/236).

- 16 **Galiñas serán, mais ólenme a can.** D, E: *pero ólenme* (D:156-142;E:218-109;I:073-111).²⁴⁰⁶
(LeirasGalicia9:568).

²⁴⁰³ A, D, I: *comel-a*.

²⁴⁰⁴ I: *ó*.

²⁴⁰⁵ I: *pol-o*.

²⁴⁰⁶ D: *serán pero*; E, I: *cán*; I(073): *serán mais*.

17 **Ladra, can, pra eso gána-lo pan.** (E:218-111;I:073-112).²⁴⁰⁷
(Cuevillas:67).

18 **Maria das Mañas, ti riste ou arregañas?** (L:91r-110).²⁴⁰⁸

19 **Maria das Mañas, ti riste ou arregañas.** (I:076-165).
(A raposa).

20 **Non é esa a nai do año** (A:024-257-XX,5;E:208-005-257,1º/215-076;I:071-082).
(NoriegaBrañegos: 90).

21 **O burro diante pra que non se espante.** (E:213-055;I:071-066).²⁴⁰⁹
(Lanza118:210).

22 **Pitos serán, ólenm'a can.** E(161): *serán; pero oleme a; I: serán mais ólenme a* (E:161-200/213-060;I:071-071).²⁴¹⁰
(NoriegaBrañegos:94). (Lanza118:210).

23 **Quen te leva, que te ferre.** (E:218-113;I:073-115).²⁴¹¹
(NoriegaGM37).

24 **Rabia, can, porque non che dan pan.** (E:213-056;I:071-067).²⁴¹²
(Lanza118:210).

25 **Sebo de burro que é manteigudo.** (L:91v-149;I:215-095).

26 **Sebo de grilo que é manteigudo.** (L:91v-148;I:215-096).
(RibeiroFrazes:120).

27 **Son ovellas da Madanela: Dio-las trae, Dio-las leva.** E: *Son abellas,*

trae e Diol-as (E:215-082;I:072-089).²⁴¹³
(NoriegaBrañegos:101).

28 **Veñen os do monte a correr cos da corte.** E: *con os da* (A:071-756-XXII,35;E:228-035-756,1º;I:075-144).²⁴¹⁴

2.3.6. O lar

29 **A peneira de Maria, a tola, anda a aldea toda.** (D:093-177;I:089-173).²⁴¹⁵
(NoriegaGM37).

2.3.7. Hixiénicos

30 **Inda que non durma o ollo, descansa o óso.** (A:001-009-VIII,1;D:107-001-9,1º;I:093-001).²⁴¹⁶

31 **Non era a de ir** (D:111-052;I:095-049).
Dino ó escapar de un mal grave.

2.3.8. Legalistas

32 **Non debo nin teño.** (B:015a-218-IV,37;D:073-037-218,2º;I:103-039).

32b **Preitos teñas e os ganes.** (I:104-051).
(Praga)

²⁴⁰⁷ E, I: *gáanal-o*; I: *cán*.

²⁴⁰⁸ L: *riste*.

²⁴⁰⁹ I: *dianete*.

²⁴¹⁰ E: *cán*.

²⁴¹¹ I: *leva*.

²⁴¹² E: *Rábía*; I: *Rabia can, pán*.

²⁴¹³ E: *Madanéla*; E, I: *Diol-as trae, Diol-as leva*.

²⁴¹⁴ A: *c'os*.

²⁴¹⁵ I: *María a tola*.

²⁴¹⁶ A, D, I: *oso*.

2.3.9. Eigrexra

33 Dios diante! (I:218-168).

33b **Dios entre aquí! -Amén, i-o demo na casa dos frades i-as mozas bonitas en cas dos abades.**
²⁴¹⁷ (D:106-055;I:108-053).

34 **Engrole, engrole, enterralo que é probe.** I(108): *i-enterral-o logo que o defunto é probe* (A:037-389-VIII[VII],39;D:104-039-389,1^o;I:107-040/108-061).²⁴¹⁸

35 **Padrica, meu frade, que por un oido me entra e por outro me sale.** A: *Predica, ouvido*; D(101): *Prega meu, sae*; D(105): *Prédicame, frade, por unha orella me entra, por outra me sae.* (A:006-065-VII,4;D:101-004-65,1^o/105-046;I:109-67).²⁴¹⁹
 (Lanza118:210).

36 **Polos cravos de Cristo!** (I:218-173).²⁴²⁰

37 **Prégame, meu frade, se por un ouvido me entra, por outro me sai.** D: *Prega meu frade que por un oido me entra e por outro me sae* (D:101-004-65,1^o;I:105-004).

38 **Tenlle bo medo o bispo ós cregos!** (B:037b-VII,49;D:105-49;I:107-049).²⁴²¹

Pouco medo tem o juiz ô alcaide.
 (Moraes:verba alcaide).

39 **Va polas almas!** B(005b2), D(105-051), I(107-043,320b): *Vaia en desconto dos meus pecados.* (B:007a-

136-VII,41/005b-136;D:105-041-136,2^o/105-051;I:107-042/107-043/320).²⁴²²

Mouro que não podes haver, forra-o por tua alma. O que te cae da mão, da-o por teu irmao. (Moraes: verba mão).
Lo perdido, vaya por amor de Dios. (Costa:32). *El abad de Bamba, lo que no puede comer dalo por su alma.* (Correas:3). (Garevar:90, espricao²⁴²³).

2.3.10. Indecentes, obscenos

40 **Bótate de costa como o escarabello na bosta.** A: *de costas*, (A:071-757-VI,11;D:097-011-757,1^o;I:111-012).²⁴²⁴

41 **Cando? -Cando cagaba Fernando e ti ias por baixo lapando** (L:91r-101).²⁴²⁵

42 **Con isto como, con isto bebo e con isto pago a quen debo.** (C:078-XII,74;I:220-74/336).

De aquí come, y de aquí calza, y de aquí hay humo y pan en casa. (Maliciosa) (Correas:151-1^a). (Dicia unha dona, e batia co a man na barriga). A336

43 **F[oder] a Cambados, que é terra de nabos.** (B:042a-467).

[N. dos editores. Véxase no refraneiro a epígrafe 2.1.1.13. Supoñemos que o elíptico é *foder*. Como é habitual, moitos topónimos levan aparelados ditos despectivos case sempre creados pola rivalidade dos veciños. Así, fronte ós neutros *birbircheiros de Cambados* e *pan de Cambados* ("teta"), temos cantigas coma: *Polo mar vén un barquiño, / vamos ver qué xente leva: / leva xente de Cambados, / xente de mala ralea.* (Vilagarcía). *Cambados porto de cabras / e Fefiñáns de cabritos, / Santo*

²⁴¹⁷ D, I: *aquí*; D: *Amen*.

²⁴¹⁸ A, D, I(107): *enterral-o*.

²⁴¹⁹ A: *Predica meu*; D(101): *Prega meu frade*; I: *Padrica meu, oído*.

²⁴²⁰ I: *Pol-os*.

²⁴²¹ B, D, I: *Ténlle, ós*; B, D: *cregos*.

²⁴²² B(007a/005b1): *Vá*; B(007a/005b1), D(105-041), I(107-042/320a): *pol-as*.

²⁴²³ *esprica-o*.

²⁴²⁴ D, I: *costa*.

²⁴²⁵ L: *ías*.

Tomé de cabróns:/ mira que tres lugaritos. Pero é xusto recoñecer que a primeira destas cantigas ten unha variante apreciativa: Polo mar ven un barquiño, / vamos ver que xente leva; / leva xente de Cambados / que é xente de boa terra].

43b **Frio!... Non se para coel fóra. -E dentro non se acomoda.**²⁴²⁶ (I:220-077).

44 **F[ode], can, f[ode], que a cadela é nosa!** (I:114-052).

45 **Pacencia, piollos, qu'hoxe hai camisa lavada.** (I:114-059).

46 **Que ten que ver o cu coas calzas?** B(025a, 011b): *con as*; B(042a): *c'os calzons?* (B:025-323-XXIII,31/042-451[481]/011b-323/I:384).²⁴²⁷
¿Qué tienen que hacer las bragas con la alcabala de las habas?(Oliver:235).

47 **Saúde e pesetas... e no cu, castañetas.** (I:220-080).²⁴²⁸

48 **Se tu es Brais, eu son Brais; si tu es puta, eu son mais.** D: *Si tu* (D:099-033;I:113-034).²⁴²⁹

49 **Se [o] sei, non ergo a saia; mais, como a erguín, vaia.** (B:021a-281-IX,41;D:117-041-281,2º/100-049;I:113-049).²⁴³⁰

50 **Tivemos unha que mexaba na cama i-agora temos outra que mexa e caga.** I: *temos unha que* (D:099-038;I:113-038).²⁴³¹
(Lanza118:210).

51 **Vai cagar dun carro abaixo e lámbelle as apoladoiras.** E, I: *de un*

carro; B, E: *lámbelle as fentas as apoladoiras* (B:034a-404-VI,53;E:258-053;I:220-068).²⁴³²
Varte=as fentas [B,E].

2.3.11. Xeográficos

[Nota dos editores. V. tamén 2.1.1.13. e 2.4.1.].

52 **Alí fan cal a campá de Gontán: dan-do-dan.** (A:003-023-X,1;D:121-001-23,1º;I:115-001).²⁴³³

53 **Eres leiteira de Arroxo, xa, xa** (D:124-035/I:117-036).
(LeirasGalicia9:568).

54 **Son as mañas d'Alemaña.** (A:046-496-X,13/D:122-013-496,1º/I:115-013/182-093/307).

Chercher une querelle d'Allemand. MementoLarousse:624).1) Este refrán foi publicado por D. Xoan A. Saco Arce na sua *Gramática Gallega* (Saco:Apéndice I), e tamén²⁴³⁴ recollido por D. Buenhijo Pérez Sobrino na ²⁴³⁵ sua colección ²⁴³⁶ sen imprimir. É pouco repetido polo pobo pola sua caristiosa comprensión. Así, sen outra espricazón²⁴³⁷, non se ve o modo de adicalo²⁴³⁸ doadamente á ²⁴³⁹ nosa vida rexional. Parece ser, e con certeza é de orixe histórico-erudita, notándose abertamente resabios do romance novelesco *O Conde d'Alemaña* que debeu ser popular na²⁴⁴⁰ Galicia, onde sendo eu

²⁴²⁶ I: *co él fora, -'E, acomoda'.*

²⁴²⁷ B, I: *cú*; B(025a): *calzas.*; B(011b): *¿Que*; I: *Qué, co as.*

²⁴²⁸ I: *Saude, cú.*

²⁴²⁹ D, I: *Brais, si*; D: *tú es puta*; I: *puta eu.*

²⁴³⁰ D(100): *erguín, vaia!*.

²⁴³¹ D, I: *cama.*.

²⁴³² B: *dun carro.*

²⁴³³ A, D, I: *Alí*; A: *Gontan, dán-do dán.*

²⁴³⁴ *tamen.*

²⁴³⁵ *n-a.*

²⁴³⁶ *coleizon.*

²⁴³⁷ *espricazon.*

²⁴³⁸ *adical-o.*

²⁴³⁹ *â.*

²⁴⁴⁰ *n-a.*

picariño llo ouvin²⁴⁴¹ a unha miña tia aboa falecida hai moitos anos; e nunhas preguntas publicadas pola Sociedade 'El Folk-lore gallego' da Cruña en 1885 engade no²⁴⁴² número 96, entre outros moi conecidos, o do *Conde d'Alemaña* segundo Menéndez y Pelayo (*Antología de Poetas Líricos Castellanos* tomo X, p^a 207), mais non o vin recolleitado en ningunha colección galega, nin mesmo avulso; tamén non o²⁴⁴³ inclúe Menéndez y Pelayo na devandita obra, a non ser un outro afín recollido entre os xudeus da rexión balcánica tidoado *El Conde Alimán con la hija de la reina* que tendo o mesmo final trágico ²⁴⁴⁴, apártase no enredo e nos persoaxes do noso. Onde o vin publicado con algunhas variacións ²⁴⁴⁵ do que ouvira entre nós, foi no *Romanceiro* do grande poeta romántico portugués Almeida Garret (páxs. 75 e ss. do II tomo). Chámalle romance-xácara, isto é: cantábele 'd'aquella simplicidade sublime e verdadeiramente antiga, que é o selo das composicións originaes e primitivas' e no fin publica unha lizón castelán²⁴⁴⁶ do *Romancero* de D. Agustín Durán²⁴⁴⁷ e do *Tesoro* de Ochoa; e di que na ²⁴⁴⁸ Castela era moi antergo pois xa fora publicado en 1511.

En Portugal é moi popular i-andaba espallado por tódalas²⁴⁴⁹ rexións as mais estremadas e onde topou cursidosas variantes que rexistra en notas.

Eu teño tamén por moi vello e en abono da súa antigüidade ven-os o dreito

que os foraes da idade media daban enrol da vida e persoa dos rousadores das súas fillas ós ²⁴⁵⁰ ofendidos, que chegaban á morte i-²⁴⁵¹ escravitude pasando polos azoutes i-outras penas, dreito que soilo aproveitaba o pobo poi-los ²⁴⁵² reises, os príncipes i-os señores cometían os mais vergonzosos abusos tendo na ²⁴⁵³ impunidade xeral un aloumiño ás²⁴⁵⁴ súas faltas; é téñoo²⁴⁵⁵ por popular pois soilo o pobo podía comprender e castigar o adulterio da raiña, inda mesmo alapado con a adrola forxada pola filla pra non pór ²⁴⁵⁶ a honra da nai nas²⁴⁵⁷ bocas do mundo, e indo mais con o enxel humorismo de a chamar pra vir ve-lo ²⁴⁵⁸ castigo do seu amante. (Lapa:260).

¿Qué ten que ver todo o denantes dito con o refrán²⁴⁵⁹ galego? Ollando as cousas polo²⁴⁶⁰ alto, moi pouco, ou nada, mais abaixándose algo véselle a dicacidade i-o²⁴⁶¹ motivo da apricación:

Que o conde d'Allemanha

É menino, quer brincar.

-Arrengo dos seus brincos

Mais do seu negro folgar!

Que me tomou nos seus brazos,

Á cama me quiz levar

(Lizón de Almeida Garret. Obra cit. p^a 83)

O que vén a ser que cando lle din a alguén ²⁴⁶² que unha moza atopada no ermo ou entre algun souto por un mozo, este a quixo forzar, cousa a

²⁴⁴¹ ouvin.

²⁴⁴² d-a, n-o.

²⁴⁴³ Líricos, non-o, coleizon, n-a, tamen, non-o.

²⁴⁴⁴ traxico.

²⁴⁴⁵ varianzons.

²⁴⁴⁶ lizon castelan.

²⁴⁴⁷ Agustín Durán.

²⁴⁴⁸ n-a.

²⁴⁴⁹ total-as.

²⁴⁵⁰ ós.

²⁴⁵¹ á morte i-á.

²⁴⁵² poi-os.

²⁴⁵³ n-a.

²⁴⁵⁴ ás.

²⁴⁵⁵ teñó.

²⁴⁵⁶ por.

²⁴⁵⁷ n-as.

²⁴⁵⁸ vel-o.

²⁴⁵⁹ refrán.

²⁴⁶⁰ pol-o.

²⁴⁶¹ i-ó

²⁴⁶² ven, algun.

que son moi doados os campesios, o que ouve o conto di: -*Son as mañas d'Alemaña*, isto é: quixo facer coa²⁴⁶³ rapaza o mesmo que a princesa do romance contou ó ²⁴⁶⁴ pai que o Conde d'Alemaña quixera facer co ela.

- 2) Houbo un tempo que cheguei a sospeitar se o devandito refrán tería orixe no cosecemento de algún²⁴⁶⁵ xogo taful, por causa das verbas con que Timoneda encomeza o conto XVI do seu libro *Sobremesa y Alivio de Caminantes* ("Habiendo perdido cierto gentilhomme gran cantidad de dinero á primera de Alemania."), mais reformei o meu pensar e estou convencido que nos veu por liña dreita do devandito romance, facendo parte, por iso, do cativo número de refráns²⁴⁶⁶ que podemos chamar eruditos de orixe.

- 3) Pondo ó ²⁴⁶⁷ lado as dúas suposicións ²⁴⁶⁸ derradeiras ficanos o refrán francés -*Chercher une querelle d'Alemand*- que o Larouse acara: *chercher querelle sans motif, injustement*. Non tería ren de estrano o ser este o orixe do noso, tendo en conta as relacións entre a nosa terra e a Franza dendes de hai máis de un milleiro de anos.

Cóntanos Lopes Ferreira que alá polos séculos XI e XII houbo²⁴⁶⁹ repetidas loitas dentro das paredes sagradas da Santa Catedral de Santiago entre romeiros franceses e alemáns, por cal deles había de ficar mais ó²⁴⁷⁰ pé do Santo Sartego gardador das cinzas do apóstolo²⁴⁷¹ na noite da chegada, privilexio que tiñan moito en conta,

chegando asemade a ferírense²⁴⁷² dentro da eirexa que pra non ficar interdita tiveron os Cabidoos que pedir ós²⁴⁷³ Papas certas leis de desagravo e que lle foron confirmadas (*Historia de la Sta. Apostólica y Metropolitana Iglesia de Santiago* T. V. ps. 93-4). E como as simpatías do pobo, infruido polas ²⁴⁷⁴ moitas Institucións²⁴⁷⁵ francesas que ten intervido na vida rexional (Cistercienses, Clunyacenses, políticos da casa de Borgoña, etc.) e pola²⁴⁷⁶ estadia en París de moitos cregos en estudo, estivo de cote ó²⁴⁷⁷ lado dos nosos veciños dos Pirineus, engadíndolle aínda a afinidade do idioma mais achegado a nós o francés ca o alemán, non se pode estrañar que adaitase con simpatía o refrán francés dándolle o senso que ten entre eles; sendo, emporiso, pouco comprensible e menos espallado entre nós.

O refrán francés, antergo, ou polo²⁴⁷⁸ menos de denantes da guerra franco-prusiana de 1870, porque o lexicógrafo portugués José da Fonseca rexístrao no seu *Diccionario Francés-Portugués* publicado en París²⁴⁷⁹ en 1866 mais que no Aviso dos Editores trae²⁴⁸⁰ a data de 1º de Maio de 1859, tempo en que xa estaba feito.

O que ademira, que os portugueses que tan doados son ás²⁴⁸¹ cousas e as ideas dos franceses, non o teñan incruído nos seus refraneiros.

E agora? Será este derradeiro o orixe do refrán, ou será o primeiro? Deixada a segunda suposición por caritosa,

²⁴⁶³ co a.

²⁴⁶⁴ ó.

²⁴⁶⁵ algun.

²⁴⁶⁶ refrans.

²⁴⁶⁷ ó.

²⁴⁶⁸ suposizons.

²⁴⁶⁹ pol-os, houvo.

²⁴⁷⁰ ó.

²⁴⁷¹ apostolo.

²⁴⁷² ferirense.

²⁴⁷³ ós.

²⁴⁷⁴ pol-as.

²⁴⁷⁵ instituzons.

²⁴⁷⁶ pol-a.

²⁴⁷⁷ ó.

²⁴⁷⁸ pol-o.

²⁴⁷⁹ Paris.

²⁴⁸⁰ trae.

²⁴⁸¹ as.

acóllome á derradeira sen a dar como definitiva.

- 4) En axuda da derradeira enterpretazón²⁴⁸² aínda temos o que non di o historiador López Ferreiro encol do socorro que a Confradía dos Cambiadores de Santiago prestaba ós peleríns²⁴⁸³ robes, especialmente se eran alemáns²⁴⁸⁴ (*Hist. de la Sta. Iglesia de Santiago*, t. VII, p^a 84). ¿Quen sabe se algúns peleríns alemáns²⁴⁸⁵ se non farian probes pra recebe-lo²⁴⁸⁶ socorro, e se estas mañas non levarían os nosos antergos a apicarlle o refrán? (93-XXI). (13-XIII). A307.

- 55 **Sonche do Pereiro!** (D:125-045;I:117-045).²⁴⁸⁷

Referentes á²⁴⁸⁸ mala sona dos do Pereiro de Aguiar, Ourense.

- 56 **Van dous burros nun animal, á moda de Portugal.** (B:027b-335-X,54;C:058-XIII,55;D:126-054-335,2^o;I:118-055/329).²⁴⁸⁹

A fuer de Portugal: dos burros sobre un animal. (Ten nota espricativa). (RMarin12600:7-2^a). *Al uso del Arahal [Sevilla] tres borricos encima de un animal.* (RMarin12600: 20-2^a).A329

- 57 **Xente de Meira, que vai prá feira.** (D:125-049;I:118-049).²⁴⁹⁰ (Lanza118:208).

2.3.12. Supersticiosos

- 58 **A ti Dios te salve, a min Dios me garde.** (I:126-056).

Dito. Cando cai unha estrela.

- 59 **Arre demo, digo. Zárralle a sebe** (L:91r-103).

- 60 **Bos ollos te vexan i-os meus que o sexan.** (I:126-065).²⁴⁹¹

- 61 **Cuco rei, cuco rei, cantos anos vivirei?** (I:126-062).

- 62 **D'ó demo!** (L:89v-40;I:216-102).²⁴⁹²

- 63 **Lev'o demo!** (L:90r-57;I:216-117;C171-42).²⁴⁹³
Xuramento.

- 64 **Pico Sagro, Pico Sagro! Sáname do mal que eu trago.** (I:127-070).

- 65 **San Silvestre, santa Comba! - Bruxas fóra.** (B:031a-381-XIV,49;I:125-042).²⁴⁹⁴

- 66 **Véigate o demo** (L:90r-71;I:255-018).

2.3.13. Amor

- 67 **Está triste? -É que o amor non lle asiste** (L:91r-102).XV-91

- 68 **Media moza está na tenda** (D:116-035;I:131-035).²⁴⁹⁵
(LeirasGalicia9:569).

- 69 **Ramiño de souto, se non vós, será outro.** (A:016-168-IX,58;D:118-058-168,1^o;I:132-054).²⁴⁹⁶

²⁴⁸² *enterpretazon.*

²⁴⁸³ *ós peleríns.*

²⁴⁸⁴ *alemans.*

²⁴⁸⁵ *alguns peleríns alemans.*

²⁴⁸⁶ *recebe-lo.*

²⁴⁸⁷ *D: -Sónche do Pereiro.*

²⁴⁸⁸ *a.*

²⁴⁸⁹ *C, D, I(329): n-un; D: á moda.*

²⁴⁹⁰ *D: pra; I: prá.*

²⁴⁹¹ *I: vexan,.*

²⁴⁹² *L: demo.*

²⁴⁹³ *L: Levo.*

²⁴⁹⁴ *B: Comba.; B, I: Santa, fora.*

²⁴⁹⁵ *D: esta.*

²⁴⁹⁶ *A, I: senon; D: senón; I: Romiño.*

2.3.14. Humorísticos

70 **A quen tanto ve abóndalle ben un ollo.** A: *chégalle un ollo*; D: *chegalle un ollo* (A:034-361-XIII,49;D:147-049-361,1º;I:140-054).²⁴⁹⁷

71 **Ainda non rompo por onde rompen as agullas** (I:233-314).

72 **Aquí ata os gatos calzan zapatos!** (I:230-274).²⁴⁹⁸

73 **Arre, demo, digo. Zárralle a sebe.** (I:231-284).²⁴⁹⁹

74 **Así paga o demo a quen o serve.** (A:018-187-XIII,30;D:145-030;I:138-030/204-125).²⁵⁰⁰

75 **Baila, toleirón, baila sen son.** (D:156-148;E:222-010;I:145-138).²⁵⁰¹
(Cuevillas:67).

76 **Cando ti ias, eu xa viña.** (I:232-307).

77 **Do millor faga o demo un tambor**
A, D: *que faga* (A:031-332-XIII,44;D:147-044-332,1º;I:139-046).²⁵⁰²

78 **Hai que desamasar que caeu o forno.** (D:160-194;I:147-170).
(Non sense). (NoriegaBrañegos:78).

79 **Maria penterrelluda, mexa na cama e di que sua.** (I:231-293).²⁵⁰³

80 **Non quero papas nin ir coas vacas.** (I:230-265/152-253).²⁵⁰⁴

(Repetida en I:152-253). Resposta de un preguiceiro á proposta de *Pra comer papas ter que ir co as vacas.*

80b **-Non seamos tan calvos que se nos vexan os miolos.** (I:233-328;R:C171/37).
(VidaGallega30).

81 **O que está por baixo é meu, o que está por riba é de un xudeu.** (I:150-226).
(cando pisan o pé)

82 **Pacencia, ratos, que entrou o fogo no muiño.** (A:068-729-XIII,98;D:152-098-729,1º;I:142-098).²⁵⁰⁵

83 **Pregúntalle a Mateu que mente tanto como eu.** E: *Pergúntallo, mente coma eu* (A:016-164-XIII,23;B:039a-455;D:145-023-164,1º;E:240-050;I:138-022).²⁵⁰⁶
(Lanza118:210).

84 **Queira non queira, meu burriño ha d'ir á feira.** A, I: *de ir*; I: *o meu* (A:004-044-XIII,6;D:143-006-44,1º;I:137-006).²⁵⁰⁷
(Varte. 214)

85 **San Brais do Grove curou a oito e matou a nove.** (I:231-288).²⁵⁰⁸

86 **Se comes así mañán, non morres hoxe.** (I:150-227).²⁵⁰⁹

87 **Se esta perdís mato, fáltanme tres para catro.** I(174): *Se esta peza mato, con mais tres fago catro* (I:207-168/174-022).²⁵¹⁰
(Perogrullada)

²⁴⁹⁷ A: *ve*.

²⁴⁹⁸ I: *Aquí*.

²⁴⁹⁹ I: *Zárralle*.

²⁵⁰⁰ A, D, I: *Así*; A, D, I(138): *quen-o*; I(204): *quen n-o*.

²⁵⁰¹ D, E, I: *són*.

²⁵⁰² A: *millor*.

²⁵⁰³ I: *súa*.

²⁵⁰⁴ I: *co as*; I(230): *papas*.

²⁵⁰⁵ A, I: *Pacencia ratos*; A: *n-o*.

²⁵⁰⁶ A: *Pregúntalle*; B, E: *Mateu*.

²⁵⁰⁷ A, D, I: *â feira*.

²⁵⁰⁸ I: *Grove*.

²⁵⁰⁹ I: *así mañan non*.

²⁵¹⁰ I(207): *fáltanme*.

88 **Se queres, queres; se non, polo mundo non faltan mulleres.** (I:234-243).²⁵¹¹

89 **Ten pacencea, que tamén a tuvo Xan do Outeiro e estivo tres días solteiro.** (I:232-299).²⁵¹²

90 **Ti cantar cantas ben, mais non entoas.** (I:208-196).

91 **Unha vella i-un cesto. i-o conto acabou nesto.** A, B, D: *e un cesto e o conto*; A: *acabouse* (A:043-459-XIII,63;B:011b-XIII,63;D:148-063-459,1º;I:14-067/348).²⁵¹³

Era uma vez um cesto e uma canastra. - Pra conto já basta. (Vasconcellos:174). (Moncorvo)

Era uma vez um rei e um bispo:

acabou-se o conto,

não sei mais do que isto.

(Vasconcellos:174). (Traz-os-Montes).

Folclore: En Melide hai tamén unha versión²⁵¹⁴ de xeito narrativo: Cando lle peden a alguén para contar un conto e se quere escusar, saíse con isto:

Unha vez era un cesto i-un fraile;

e ti-ti-ridalle, e ti-ti-ridalle,

outra vez era un frade i-un cesto

e o meu conto acabouse n-esto.

(RiscoMelide:535).

92 **Vai pola sombra!** (I:217-161).²⁵¹⁵

93 **¡Hum! ¡Hum! é cantiga de porco** (I:231-292).

2.3.15. Consellos

94 **Miña nai mandoume teimar, non apostar.** (C:066-XVII,161;I:162-161/332).

²⁵¹¹ I: *senon pol-o*.

²⁵¹² I: *tamen-a, Outeiro*.

²⁵¹³ A: *cesto, e o*; I(348): *i-ô*; A, I(348): *n-esto*.

²⁵¹⁴ *tamen unha version*.

²⁵¹⁵ I: *pol-a*.

Más vale porfiar que apostar. Porfiar y mas porfiar, pero no apostar. (RMarin12600:203-1ª).

95 **Moucho!, dámo e doucho.** (E:178-089;I:158-086).²⁵¹⁶
(NoriegaBrañegos:80).

96 **Pequeno foch e grande vas, fágоче a cortesia e vólome atrás.** A: *fuches*; E, I(154): *foches* (A:038-401-XV,24;B:032-XV,24;C:057-VIII,75;E:172-024-401,1º;I:154-021/329).²⁵¹⁷

Quien era ayer rodillo ²⁵¹⁸ *y hoy se ve hecho mantel, no hay quien pueda con él.* (RMarin6666:170-1ª). *Ni pidas á quien pidió, ni sirvas a quien sirvió.* (Salvá:verba pedir). *Fortune fai d'un petit un grand.*

97 **Quen enredou a meada que a desenrede.** (A:040-430-XV,28;E:172-28-430,1º;I:154-024).

2.3.16. Pesca

98 **Fuxe, laxe, que te parto.** E, I: *Fuxe laxa que* (A:024-250-XVIII,1;E:195-001-250,1º;I:171-001).

99 **Pau, se remas; pau, se non remas.** A: *si remas, si non* (A:016-163-XIII,22;D:145-022-163,1º;E:196-014;I:171-012).

²⁵¹⁶ I: *Moucho!, damo*.

²⁵¹⁷ C: *vás*; I: *vás*; A, C, E: *fagoche*; B, I(154): *cortesia*; A: *atras*.

²⁵¹⁸ [Nota dos editores. Parece dicir *rodilla* pero en final de palabra Ventín por veces escribe de maneira semellante o *a* e mailo *o*].

2.3.17. Eruditos

100 **Catalina, si vos eu collo, voso pai será meu sogro.** (I:172-020).
(Correas:110-2^a).

101 **Morra Sansón e todos cantos coel son.** C171/37: *con el* (I:172-028;C171/37).²⁵¹⁹

101b **¿Quen matou o Meco? - Matámolo todos.** ²⁵²⁰ (A:033-353-XVIII,4;B:009b-253;E:195-004-353,1^o;I:171-003/367).

Perdoaste ao meco. (RibeiroFrazes:234).
Literatura: *¿Quién mató al comendador? -Fuenteovejuna, señor.* (LopedeVega).

102 **Tarde piache!** (I:217-149/217-160).
Dito que siñifica: 'Non ten mais remedio'.

2.3.18. Costumes

103 **Aprende, cachola, que estás na escola.** (L:91r-111).XXI-106

104 **Arde o eixo, carballeira!** (I:209-206).²⁵²¹

105 **Arriba, cagallón de media libra!** (L:91v-157;L:92r-165;I:215-093).²⁵²²

Dinllo ós²⁵²³ nenños cando os érguen arriba da cabeza. // Diselle ós nenos cando se erguen. // Diselle ós ²⁵²⁴ nenos, cando os erguen pra riba da cabeza. (Repetizón de L:91v-157).

²⁵¹⁹ I: *co el*.

²⁵²⁰ A, B, I(367): *Quen*; I(171): *¿Quén*, -*Matámol-o*; A, B, E, I(367): -*Matamol-o*.

²⁵²¹ I: *Carballeira*.

²⁵²² I: *Arriba cagallón*.

²⁵²³ *dinllo* ós

²⁵²⁴ ós

106 **Fol enfariñado, ó muiño.** (B:024a-308-XXII,57;E:230-057-308,2^o;I:180-057).²⁵²⁵

Dinllo²⁵²⁶ as mozas ós ²⁵²⁷ homes casados que se meten con elas [local2]).

107 **Quen mais chifre, capador.** (E:230-063/I:180-063).
(Lanza118:210).

109 **Quen manda é Roque e Roque son eu.** (B:042a-469[479];I:183-107).²⁵²⁸

110 **Quen me dé un pan doulle un peso!** (I:216-124).

111 **Se algunha cousa foi mal dita, botaille auga bendita e se esta for pouca, botaille da outra.** I(150): *Se algunha palabra foi mal dita, bótalle auga bendita.* (I:207-179/150-228).²⁵²⁹

112 **Se mays tevesse mays daria.** (B:050b).
(Pvuitorón:208, cant. 1088). Ver (RibeiroFrazes:87-8).

113 **Xa que o hai e Dios que o dou, va pola i-alma de quen o deixou.** (I:209-205).²⁵³⁰

2.3.19. Eixemplos

114 **Botarlle terra, que lama non pega.** (I:194-124).

115 **De vagar que teño présa.** (I:237-194).²⁵³¹

²⁵²⁵ B, E, I: *ó*.

²⁵²⁶ *dinllo*

²⁵²⁷ *ós*

²⁵²⁸ B, I: *é Roque*.

²⁵²⁹ I(207): *bendita*, *pouca botaille*.

²⁵³⁰ I: *pol-a*, *quen-o*.

²⁵³¹ I: *presa*.

116 **Esta vida non chega a netos
nin a fillos con barbas.** (I:236-
175).²⁵³²

117 **Nunca maior perda nos
veña.** (I:237-193).

118 **Quen me dera naquel tempo
i-o pasado, pasado.** (I:196-
163).²⁵³³

2.3.20. Indifinidos

119 **Ábrete saco: unha maquia
me debes, duas ch'agarro.** F(22):
che saco ²⁵³⁴ (D:156-150;E:241-
056;F:21/22;I:200-057/145-140).
(di o muiñeiro). (NoriegaBrañegos:73).
(NoriegaGM37).

119b **Ai que demo! pensei que
non o tiña e téño.** (I:209-209).²⁵³⁵
(RiscoMelide).

120 **Anda rabo tras teu amo.** E:
rabo, (E:243-078;I:201-075).
(NoriegaGM37).

121 **Cando eu falo, canta un
carro.** (I:217-159).

122 **Cando te vin ó pé do
canastro, logo dixer que viñeras.**
(I:207-167).²⁵³⁶
Perogrullada.

123 **Corre, rabo, tras teu amo.**
(I:208-189).
(NoriegaBrañegos:17).

124 **Díxolo Bras, ponto redondo.**
(E:239-040;I:199-041).²⁵³⁷
Magister dixit. (Lanza118:209).

125 **El é mestre e ben o entende.**
(I:208-183).²⁵³⁸
(Repetido).

126 **El é mestre e sabe o que fai.**
(I:208-184).²⁵³⁹.

127 **Fame, sono ou ruindade do
dono.** (A:015-151-XXIII,3;E:236-
003-151,1º;I:197-002).²⁵⁴⁰
Dise do que bocexa.

128 **Ímola andando, que a festa
foi boa.** (E:247-124;I:203-113).²⁵⁴¹
(CarréAldao:187).

129 **L'mundo grande; l'mundo
bo** (L:90v-95;I:214-046/214-
047;R:C171/42).

130 **Manda forza!** (L:90r-
52;I:216-113).²⁵⁴²

131 **Maria!... O teu galo canta i-
o meu asobia.** (I:208-188).²⁵⁴³

132 **Neste mercado non entro
nin saio** E: *N'ese* (E:242-065;I:200-
063).²⁵⁴⁴
(NoriegaBrañegos:82).

133 **Nin tanto nin tan pouco.**
(I:204-123).

134 **Nin tanto ó mar nin tanto á
terra.** (I:204-124).²⁵⁴⁵

²⁵³² I: *netos*.

²⁵³³ I: *n-aquel tempo, i-ô*.

²⁵³⁴ D, F(22), I: Abrete; D, F(22), I(200):
maquia; E: Ábrete;; F: saco;; E, F(21), I: che
agarro.

²⁵³⁵ I: *non-o*.

²⁵³⁶ I: *ô*.

²⁵³⁷ E, I: *Díxol-o*.

²⁵³⁸ I: *Él*; I(183): *ben-o*.

²⁵³⁹ I: *Él*.

²⁵⁴⁰ E: *sono*.

²⁵⁴¹ E, I: *Ímol-a*.

²⁵⁴² I: *forza*.

²⁵⁴³ I: *i-ô, asobia*.

²⁵⁴⁴ E: *N'ese, sallo*.

²⁵⁴⁵ I: *ô mar,, â*.

135 **Perder, que perda o demo unha perna.** (A:020-210-XXIII,4;E:236-004-210,1º;I:197-003).

136 **Pouco dás e menos levas.** (I:209-212).²⁵⁴⁶
(RiscoMelide).

137 **Pra ese viaxe non fan falla alforxas.** (I:207-174).

138 **Primeiro eu, despois eu e sempre eu.** (I:206-164).²⁵⁴⁷

139 **Quen falou, a casa honrou.** (I:206-163).
O que gaba unha casa despois de saír dela.

140 **Quen llo dera a un cego ver.** (I:205-134).

141 **Quen vira e pudera e con vosco andivera.** (I:206-152).²⁵⁴⁸

142 **Salta, que é rego!** I(204): *que hai rego* (I:206-157/204-126).
(Repetido en I:206-157 e I:204-126).

143 **Santa Fe, a mai-la amiga, a mai-lo maio deitado.** (I:208-187).²⁵⁴⁹

144 **Soilo se perderon as que foron polo áere.** (I:217-145).²⁵⁵⁰

144b **Toma, demo, que é freba. - Non cha quero, que é negra.** ²⁵⁵¹
(I:205-135).

145 **Vaiche boa, Vilaboa.** B:
Vaiche boa, Loureiro. (B:041a-464[474];E:247-128;I:203).
(CarréAldao:187).

146 **Vaite deitar a un lameiro!**
(B:033a-402;I:204-133).²⁵⁵²
Frase despetiva.

2.3.21. Comparanzas

147 **Fogo viche, longariza**
(L:79v-16;I:212-013).²⁵⁵³

148 **Quen llo dera a un cego ver.**
(L:90r-63;I:216-116).

149 **Vai pra quen es.** (I:217-158).²⁵⁵⁴

150 **Vanche ben fartas!** (L:92r-163;I:215-092).

2.3.22. Pragás

151 **Alá vaias, onde as pagues.**
(I:255-009).

152 **Coa rabia ti fuxas prá comoreira** (I:255-003).²⁵⁵⁵

153 **Demos te leven.** (I:255-005).

154 **Dios che dea o pago que mereces.** (I:255-016).²⁵⁵⁶

155 **Inda o santo sacramento che falte na hora da morte.** (I:255-017).²⁵⁵⁷

156 **Inda rabeas coma os cans.**
(I:255-002).²⁵⁵⁸

157 **Inda ti andes arrasto como as cóbregas.** (I:255-011).

²⁵⁴⁶ I: *das*.

²⁵⁴⁷ I: *eu; despois eu;*

²⁵⁴⁸ I: *pudera*.

²⁵⁴⁹ I: *Fé, a mail-a, a amail-o*.

²⁵⁵⁰ I: *pol-o aere*.

²⁵⁵¹ I: *Toma demo, ch'a*.

²⁵⁵² B: *Váite; I: lameiro*.

²⁵⁵³ L: *viche longariza*.

²⁵⁵⁴ I: *és*.

²⁵⁵⁵ I: *Co-a rãbia, prá*.

²⁵⁵⁶ I: *deá*.

²⁵⁵⁷ I: *Santo Sacramento*.

²⁵⁵⁸ I: *rabéas*.

- 158 **Inda ti andes arrastrado**
polos camiños. (I:255-001).²⁵⁵⁹
- 159 **Inda ti andes polas portas**
do mundo. (I:255-010).²⁵⁶⁰
- 160 **Mal veneno te mate.** (I:255-
022).
- 161 **Mala escrenencia che dea.**
(I:255-004).
- 162 **Mala faísca te queime.**
(I:255-012).²⁵⁶¹
- 163 **Mala grade te calque.**
(I:255-008).
- 164 **Mala peste te limpe.** (I:255-
020).
- 165 **Malas fadas te faden.**
(I:255-019).
- 166 **Malo raio te fenda.** (I:255-
007).
- 167 **Malos lobos te coman.**
(I:255-021).
- 168 **Nunca Dios te dera.** (I:255-
014).
- 169 **Nunca outra comas.** (I:255-
013).
- 170 **Nunca ti outra vexas.**
(I:255-015).
- 171 **Raios te partan.** (I:255-006).
- 172 **Vaite deitar a un lameiro.**
(L:91v-142;I:204-133).
- 173 **Véigate o demo!** (L:90r-
71;I:255-018).²⁵⁶²

²⁵⁵⁹ I: *pol-os*.

²⁵⁶⁰ I: *pol-as*.

²⁵⁶¹ I: *faísca*.

²⁵⁶² I: *Veigate*.

2.4. Alcumes

2.4.1. Alcumes xenofóbicos e topofóbicos

[Nota dos editores. Reunimos neste capítulo algúns alcumes ou dicterios referidos a colectividades humanas (aldeas, parroquias, vilas ou cidades) de Galicia. Aparecen dispersos en diferentes lugares dos ms. I e L. Aínda que son anónimos, como todo na tradición oral, para moitos deles é doado imaxinar onde vivía o autor. Se se trata de cidades ou vilas, o autor presumiblemente vivía na máis próxima da mesma categoría (Coruña – Ferrol); se se trata de aldeas e parroquias, a única que sae ben parada é a sospeitosa: así na serie 22, (Ponte) Caldelas, sede do concello; na serie 191 Ganade e Sabucedo. Véxanse tamén as epígrafes 2.1.1.13 e 2.3.11.].

1. *Andaluceiros* aos de Ferrol. (l:250-001).
2. *Cascarilleiros* aos da Cruña. (l:250-002).
3. *Choqueiros* aos de Redondela. (l:250-003).
4. *Magorrentos* aos de Palmeira. (l:250-004).
5. *Mecos* aos do Grove. (l:250-005).
6. *Pelados* aos da Pobra do Caramiñal. (l:250-006).
7. *Picheleiros* aos de Santiago. (l:250-007).
8. *Pouvanas* ás montesias que van aos baños, en Marín²⁵⁶³. (l:250-008).
9. *Mantidas* [ás montesias que van] ás augas, en Caldas. (l:250-009).
10. *Catalinas* [ás montesias que van] ós baños á Cruña. (l:250-010).

²⁵⁶³ *Marín.*

11. *Carrasqueiros*, -de Acebedo.
Xungueirentos - Rubillón.
Fanegueiros - de Taboazas.
Brutamontes - de Edreira.
Cha-rras-chás - de Vilariño.
Chimpa-netos -os de Couso.
Manteigueiros - de Penedo.
Brañeirentos - de Baíste.
Casas Vellas - en Liñares.
E velahí²⁵⁶⁴ vai a historia destes nove lugares.

Avión. Díxomo Tomás Quireza Cendón²⁵⁶⁵, do Rubillón (Avión). (I:250-011).

12. *Mintirás*, os de Cibreiros.
Poucas verdás hai en Boeiros.
Teares vellos, Chaodarcas
Pica toxos, Anduriñas
Pecha pan, Outeiromeao
Laxas duras, Cimadevila
Zarramangueiros, os de Pioselo
Bouceantes, Casmartiño
Abogados, Caspiñón
Pleiteantes, no Outeiro
Xente noble, Santa Marta
Carniceiros, na Derrasa
Carpanceiros, no Penedo
Calzafouces, en Pedraio
Altas sebes, na Medorra
I-alá vai a conta toda

Estes lugares, menos A Derrasa, son os que formaban a parróquia de Santa Marta de Moreiras –Orense- antes do derradeiro arreglo parroquial (BEN-CHO-SHEY²⁵⁶⁶: *Nós* nº 42) (I:251-012)

13. Parroquia de Santa Mariña,
Parroquia de zarrangallada;
Casa caída, nunca levantada;
Ventana acabada, tapada con palla;
Moza solteira, ós²⁵⁶⁷ quince anos preñada;
Semana ganada, ó Domingo²⁵⁶⁸ chapada.

Dinllo os de Sta. Mariña ós de Sta. Marta de Moreiras (*Nós* nº 137-138). (I:251-013).

²⁵⁶⁴ *vel-ahí*.

²⁵⁶⁵ *Cendon*.

²⁵⁶⁶ *sei*.

²⁵⁶⁷ *ós*.

²⁵⁶⁸ *ó Domingo*.

14. *Home de Lugo, muller de Mellide*²⁵⁶⁹,
besta da Cruña e can de Furelos
de todos eles Dios che me libre
como dos demos.

Comunicado a don Xosé Andrés Cornide en carta de 25-2-1793 polo P. Sobreira (*Nós* nº 120). (I:251-014).

[Nota dos editores. PPC (Paulino Pedret Casado), que é o que dá en *Nós* (120,1933,259) esa noticia, coida que ese refrán é variante destoutro *De besta luguesa, de muller coruñesa e de home pontevedrés, librenos Dios dos tres*].

15. *Os de Salagosa mataran un burro*
*fórono*²⁵⁷⁰ *cocer e comérono*²⁵⁷¹ *crudo,*
os da Serralleira levantaron bandeira
e coméronlle o rabo i-a tripa cagueira.

Este amai-lo²⁵⁷² 16 foron recoleitados por min. (I:119-073;251-015).

[Nota dos editores. Non conseguimos encontrar estes lugares no mapa].

16. *Os de Corzáns mataron un burro,*
*os de Meder comérono*²⁵⁷³ *crudo,*
i-os de Leirado mandaron recado
*que lle gardasen as tripas i-o*²⁵⁷⁴ *rabo.*

Este amai-lo²⁵⁷⁵ 15 foron recoleitados por min. (I:251-016).

[Nota dos editores. Corzáns e Meder son parroquias de Salvaterra de Miño. No Nomenclátor actual os Leirados máis próximos están en Ourense (concellos de Cortegada e Quintela de Leirado) pero non coidamos que se refiran a eles].

17. *Magorrentos de Palmeira.*
Pelados son os da vila
Para cantar e beilar
*as mozas de Santa Uxía*²⁵⁷⁶.

A Vila (Caramiñal). Santa Uxía (Ribeira). (I:251-017).

²⁵⁶⁹ [Nota dos editores] Mellide na publicación da revista *Nós*.

²⁵⁷⁰ *fóron-o.*

²⁵⁷¹ *coméron-o.*

²⁵⁷² *amail-o.*

²⁵⁷³ *coméron-o.*

²⁵⁷⁴ *i-ô.*

²⁵⁷⁵ *amail-o.*

²⁵⁷⁶ *Uxia.*

18. *Castropol, corral de vacas.*

As Figueiras de cabritos.

A Veiga de folgazás.

Ribadeu de señoritos

Os nºs. 17 e 18 foron recollidos²⁵⁷⁷ por don Fermín²⁵⁷⁸ Bouza-Brey, o primeiro en Sta. Uxia de Ribeira i-o²⁵⁷⁹ derradeiro en Ribadeu. Os pobos nomeados neste son da Ría e algúns²⁵⁸⁰ pertencen a Asturias (Nós nº 45). (I:251-018).

19. *Curre cás, en Barrouzás.*

Salta sebes, en Paredes.

Campaneiros os de Zas. [ou touciñeiros)]

Gomariz, pé de perdiz.

Entre Baltar e Tixós / nacen moitas avisiós.

Merendas, na Caridad.

Cás descalzos, en Medeiros.

En Vilaza, caza-caza.

Albarellos, cazafellos.

Entre Baltar e Godín²⁵⁸¹ é unha xente moi ruín.

Queima ceras, en Laroá.

San Mamede, xa me fede.

Soutelo xa me pon medo.

¡Viva o lugar de Ganade xunto co de Sabucedo!

De Ganade, na Limia, recollidos por Ben-Cho.-Shey (Nós nº 65) (I:260-019).

[Nota dos editores. Son case todos lugares da Limia nos concellos de Baltar (Gomariz, Tixós –hoxe Texós), Monterrei (Albarellos, A Caridad –hoxe A Caridade-, Medeiros, Vilaza), A Porqueira (San Mamede [de Sobreganade] e Soutelo [de Sobreganade]) e Xinzo de Limia (Baronzás, Ganade, Godín –hoxe Gudín-, Laroá e Paredes). No Nomenclátor actual figura *Baronzás* non Barouzás como xa escribía Ben-Cho.-Shey na revista *Nós* 65,1929,88)].

20. *Graxos da Burga os Ourensáns²⁵⁸² da Capital.* (I:260-020).

21. *Os de Couso, lamben o trouso*

Os de Casal, comen sen sal.

Os de Entre Rios, lamben os pios.

I-os²⁵⁸³ da Eiroa, lamben a cazola

por dentro e por fora.

Lugares da freiguesía da Laxe, no concello de Fornelos de Montes. Díxomo don José Carreiro González, natural da Laxe, e médeco de Moscoso. (I:260-021).

²⁵⁷⁷ *recolidos.*

²⁵⁷⁸ *Fermín.*

²⁵⁷⁹ *i-ô.*

²⁵⁸⁰ *alguns.*

²⁵⁸¹ *Godín.*

²⁵⁸² *Ourensans.*

²⁵⁸³ *I-ôs.*

22. *Ricos porcos*, de Parada.
*Porcallóns*²⁵⁸⁴, de Paradela.
Cabriteiros, de Gradín²⁵⁸⁵.
Probes de esprito, de Cuñas.
Perfeitíños, os de Pazos.
*Triquillóns*²⁵⁸⁶, de Caritel.
Campadeiriños, da Fraga.
*Carrexóns*²⁵⁸⁷, de Porto Souto.
Raposos, os de Leixoso.
Rexedores, de Caldelas.

Lugares da freiguesia de Pontecaldelas. (l:260-022).

[Nota dos editores. No tempo en que escribía Ventín Durán, Caritel xa era parroquia independente da de Santa Balla de Ponte Caldelas e incluía o lugar da Fraga. O resto dos lugares aínda hoxe pertencen á parroquia de Caldelas].

2.4.2. Alcumes referentes a calidades persoales e defeitos

Calcafoles. Home cativo e atarracado de corpo (l:252-008; L:90v-092).

Calcatoxos (l:252-001).

Calzafouciñas (l:252-002).

Caporro (l:252-004).

Chalán (l:252-020).

Cheirabosteiras (l:252-006).

Chiquiteiro (l:252-022).

Chora-por-él (l:252-016).

Deixamestar (l:252-012).

Funga-na-cacha (l:252-024).

Fuqiniñas. Tréfego, que se remenxe moito e non fai nada (l:252-007; L:90v-091).

Galdrupeira (l:252-013).

Maricallo (l:252-014).

Maricas (l:252-015).

²⁵⁸⁴ *Porcallons*.

²⁵⁸⁵ *Gradin*.

²⁵⁸⁶ *Triquillons*.

²⁵⁸⁷ *Carrexons*.

Metementodo (l:252-010).

Milhomes. Alcume que lle aprican ós²⁵⁸⁸ homes moi cativos de corpo. (l:252-005; L:90v-090).

Milideas. Alcume que lle pon os homes que andan de cousa en cousa sen tomar pé en ningunha (l:252-011; L:90v-089).

Palastrán (l:252-019).

*Palranván*²⁵⁸⁹ (l:252-017).

Triquillón (l:252-023).

Xan. Home cativo de esprito que se deixa levar por todos (l:252-018; L:90v-093).

Zampalimornas (l:252-009).

Zapolas (l:252-003).

²⁵⁸⁸ *os*.

²⁵⁸⁹ [Nota dos editores. Quizais por *palabra en van*].

2.5. Cantigueiro

2.5.1. Segundo cantigueiro de Moscoso

Cantigas populares de Moscoso. Inéditas

José Augusto Ventín Durán

1942

[Notas dos editores. Para entender por que titulamos *Segundo cantigueiro*, véxase na nosa introdución o apartado 1.5.6. Queremos engadir que parece que Ventín Durán nalgún momento pensou en poñerlle a este cantigueiro un prólogo que non chegou a redactar pero do que xa tiña un esquema e notas para algúns exemplos concretos. Encontramos ese esquema e notas no manuscrito R:C171/45 e, por considerarmos que este lugar era previsiblemente o seu destino, incorporámolo aquí].

2.5.1.1. O manuscrito R:C171/45. A poesía popular galega

Esquema.

Considerazóns xerais. –Orixen. Estudos comparativos con a das outras rexións peninsulares. –A forma. Música²⁵⁹⁰, medida e preceitiva.

²⁵⁹⁰ *musica*.

O fondo: –Temas: o amor, a soidade, a morriña; o humorismo: as bulras, as sátiras, os epigramas, as ironías, as maliciosas, as festivas i-as escatolóxicas²⁵⁹¹. Panteísmo: – os astros, os animais, as prantas i-o mar. Etnográficas: –a emigrazón, os costumes, a paremioloxía, os santos i-as romeirías. Sociolóxicas: a galegofobia, a emigrazón, os dotes.²⁵⁹²

Reminiscencia dos temas literarios universales.

A cigarra i-a formiga. Tomo 3, p^a 244 c.11 - Id. 25 c. 14. *Canc. Pop. Gal.*²⁵⁹³

João de Deus. Cant. do grupo 8 da páx. 77 do *Repertorio do Coro Agarimos da Terra*.

Shakespeare. Romeu e Xulieta. Aito [] escea []. Repertorio do Coro Agarimos da Terra. Páx^a 46 –Canc. Pop. Gal. T. I, páx 10.

Eugenio de Castro. ‘Rompimento’. *Repertorio do Coro Agarimos da Terra*, Páx^a 55. (Reminiscencia)²⁵⁹⁴.

Soneto de Arvers. Páx^a 182 c.5 de *Antologia Lirica Gallega*. Alvaro de las Casas.

Amigos de C. C. Branco. “A Muller no Cancioeiro Gallego”. *Nós*, nº 99 p^a 47. *Revista Brasileira*, nº 71 p. 314.

Morales

III 261 c. 37. *C. P. Arousa* c.116²⁵⁹⁵.

Canc. Pop. Gal. I p. 60 c. 2²⁵⁹⁶.

“Cántigas Pop. da Arousa” nº 9. *Arquivos* nº III, Páx^a 7 v. 9.

Benito Losada. *Bico roubado*.

²⁵⁹¹ *escatoloxicas*.

²⁵⁹² *i-ô, Etnograficas, emigrazon, Socioloxicas, emigrazon*.

²⁵⁹³ As cantigas citadas son as seguintes: *Miña comadre Pelonia,/ veño á que me preste un pan;/ meu compadre escarabello/ ¿lôgo qué fixo no vrân? e Miña comadre, formiga,/ veño á que me preste un pan, --meu compadre escarabello,/ héill’o de cocer mañán*.

²⁵⁹⁴ *Remines-cencia*.

²⁵⁹⁵ As cantigas citadas son as seguintes: *O carballo da portela/ ten a folla revirada/ que lla revirou o vento/ unha mañán de xiada e Zapatiño de unha sol/logolle cai a biqueira./ Ten coidado, miña nena,/ non caer a vez primeira*.

²⁵⁹⁶ A cantiga citada é: *Cantan os galos ô dia/ recordádeo namorados,/ rapaces qu’andás de noite/ non vos collan descoidados*.

Léxico²⁵⁹⁷

Neoloxismos i-arcaismos. Véxase ‘Réplica’ de Ruy Barbosa, *Rev. de Lingua Port.*, nº 42 p^a 30 a 64.

‘3º Que es necesario, desde el XV^a siglo, buscar palabras nuevas para las ideas nuevas’

Ideas dos románticos²⁵⁹⁸ italianos, en oposición ós²⁵⁹⁹ crásicos.

Stendhal. Roma, Nápoles y Florencia. T II p^a 89²⁶⁰⁰.

2.5.1.2. Cántigas populares de Moscoso

Inéditas

Así me pareceu pois non as topei en ningunha colleizón.²⁶⁰¹

²⁵⁹⁷ *Lexico.*

²⁵⁹⁸ *romanticos.*

²⁵⁹⁹ *os.*

²⁶⁰⁰ *Napole.*

²⁶⁰¹ No orixinal aparece *asi*.

Canções populares de Moscoso
(Indicadas. 1.)

1. Brecheira peregrina
Bota peregrina non,
compende raposa
non seia dama de fada.
4. O figado de unha palga
é o corazón d'un pello,
bello de dar o meu dano
para que pade de fada.
2. Brecheira peregrina
Bota peregrina non,
compende raposa
non seia dama de fada.
5. Rapato de curo ~~de curo~~
ninguén o fa como ti,
e eu m'ediro de or de permes
e a permes de or de curo.
3. Ela amba non se anda
me case de non seique
fín fuer non se o que,
non o digas a ningún.
6. O corazón de unha palga
quero e s'entou quise,
daba pante e morando
e era por seia. (1?)
7. Hoje de feio,
mañá de mercado,
ande o meu corpoño
sempre regalado.
8. Eu non bebo viño,
que non bebo máis:
e deixo de casa
ten o garafón!

132	135	138
Quero que o doutor me faca, a vista na alpeiteira, fendo o tempo nos ocos, -Nello, busca quen te queira. 133 As estrelas mundinas poñen o ceo a chorar. ¿Como hai de pender neste queridina, sen te ver. 134 (Var. de da 84) Non teño medo a morrer que en fare morrer nacemento, so teño medo a parar camións que nunca ven.	Preirino - da bota min tiralle a m... - do co a m...; preirino - da bota rebela tiralle a m... - do co a m... vela. X 136 En arullei a rutina, en arullei moi ben; en arullei a rutina auto levulle o que ten. 137 Non me caedes men poi c'um domo que emirona; que non quero crían pito que auto galiná di: pou.	Digocho fella enténdeme moia, para que m'entendo a pente de fora. X 139 Prebenta peregrinos por todas as catas esquinas: para min van o' acabando e, entón, i-ós saíndo. 140 Non sei que ten a morena; non sei que a morena ten, non sei que ten a morena que fido lle queren ben.

1 A aldea de Moscoso
é ruín porque a fan,
sementei o trigo nela
e naceume o azafrán.²⁶⁰²

(M:446).

2 A alta serra da neve
onde o penedo caiu,
ninguén diga o que non sabe
nin afirme o que non viu.²⁶⁰³

(M:370; BOUZA 1946:176,51²⁶⁰⁴).

3 A bubela a mai-lo cuco
estaban os dous na xanela,
o cuco como era falso
botouse a cabalo dela.²⁶⁰⁵

(M:354bis).

4 A bubela vén en marzo,
o cuco vén en abril,
a bubela gana un ichavo
i-o cuco un maravedil.²⁶⁰⁶

(M:549).

5 A burra do Trinta
andaba toureira,
e quen tivo a culpa
foi a Paxareira.

(M:234; BOUZA 1946:174,17).

6 A cabeza na abada
xa é moita confianza,
é a primeira amizade
que o primeiro amor alcanza.

(M:372; BOUZA 1946:175,36).

7 A cama do crego é doce,
e no medio ten un ¡ai!
a moza que dorme nela
ó reino de Dios non vai.²⁶⁰⁷

(N:594).

8 A cántiga que dixeches
inda lle faltan palabras,
teño unha craba na corte
vaille trincar as cagallas.²⁶⁰⁸

(M:461).

9 A Castilla van os homes,
a Castilla por ganar;
a Castilla queda aquí
s'iles queren traballar.²⁶⁰⁹

(R:C171/36-1; R:C171/36-2).

*Uns corren para Castilla
outros corren para Cais,
e sólo Dios é quen sabe
en donde a fortuna está.*

(Milá:377). (CasasAntología:788, cant.4).

(Nós, nº 73). Monforte.

10 A comer chocolate
morreu a reína;
se morreu que morrese
que era lapeira.

(M:015; BOUZA 1946:178,76).

11 A criada de Ramiro
quixo ir e ia ben,
ó chegar ó Portalago
dixolle adiós a Borbén.²⁶¹⁰

(M:408; BOUZA 1946:174,12)²⁶¹¹.

Ver 12 e 13.

²⁶⁰² *ruin, n-ela.*

²⁶⁰³ *caiu, ninguen, viu.*

²⁶⁰⁴ *onde o penedo caiu; nin afirme o que non viu (BOUZA 1946).*

²⁶⁰⁵ *amail-o, acabalo.*

²⁶⁰⁶ *ven en Marzo, ven en Abril, i-ó.*

²⁶⁰⁷ *n-ela, ó reino.*

²⁶⁰⁸ *vaille.*

²⁶⁰⁹ *A Castilla por ganar; aquí / S'iles.*

²⁶¹⁰ *o chegar ó Portalago, adios.*

²⁶¹¹ *dixolle adiós a Borbén / Baila, etc. (BOUZA 1946).*

Histórico. *Unha criada*²⁶¹² *de un taberneiro de Borbén*²⁶¹³ *chamado Ramiro, indo a pé pola*²⁶¹⁴ *estrada, topou un camiión que levaba a mesma dirección, i-os que ían nel*²⁶¹⁵ *convidánoaa entrar. Ela entrou e eles por facer bulra levánoa atia Pazos, sen lle facer caso ós seus berros. Alí deixánoa e tivo que desandar uns tres kilómetros. Cántase con música propia.*

12 A criada de Ramiro

quixo ir no automobile;
ela seica estaba parva
¡meterse sola cun home!

Baila la bolera

bolera, baila,

baila la bolera,

*corazón del alma.*²⁶¹⁶

(M:080; BOUZA 1946:174,11²⁶¹⁷).

Ver 11,13 e 572.

13 A criada de Ramiro

quixo ir no camiión,
ó chegar ó Portalago
tremíalle o corazón.

Baila la bolera

bolera, baila,

baila la bolera,

*corazón del alma.*²⁶¹⁸

(M:079; BOUZA 1946:173,10²⁶¹⁹).

Ver 11,12 e 572.

14 A festa vai acabada,
o maordomo así o quer;
cada cal na sua casa
comerá, se o tiver.²⁶²⁰

(M:567).

15 A foliada desta noite,
ela ha de ser sonada;
ela que sea, que non,
eu tamén vou na manada.²⁶²¹

(M:178).

16 A herba verde nos campos
seca e torna a enverdecer,
así fan amores vellos
cando se tornan a ver.²⁶²²

(M:082; BOUZA 1946:175,34²⁶²³).

17 A laranxiña caíu,
caíu ó toro da neve;
rapaza, non teñas pena,
aquí está quen te arrecebe.²⁶²⁴

(M:379bis).

18 A luna vai encuberta
con panos de tafetán,
ollíños que me ben queren
nesta terra non están.

(M:182).

19 A mazán do alciastre
non se come, que é moi dura,
a muller que a comer,
non morre da paridura.

(M:381bis).

²⁶¹² *Unha criado [sic], pol-o, convidanoa, facer caso os seus berros.*

²⁶¹³ *Borben.*

²⁶¹⁴ *pol-a.*

²⁶¹⁵ *i-ós que ían nél.*

²⁶¹⁶ *c'un, Baila etc.*

²⁶¹⁷ *quixo ir no automobele, Baila, etc (BOUZA 1946).*

²⁶¹⁸ *ó chegar ó, corazón del alma.*

²⁶¹⁹ *Baila la bolera., corazón del alma (BOUZA 1946).*

²⁶²⁰ *asi.*

²⁶²¹ *tamen.*

²⁶²² *asi.*

²⁶²³ *A herba verde nos campos, así fan amores vellos (BOUZA 1946).*

²⁶²⁴ *laranxiña caíu, caíu ó, aquí.*

20 A mazán do alciPRESTE
quen a comer morrerá;
quen falar ós meus amores
a moito se estreverá.²⁶²⁵
(M:380bis).

21 A miña garganta doime
eu ben sei o que ela quer:
medio cuartillo de viño
e outro medio de mel.²⁶²⁶
(M:385).

22 A miña saia de chita
lévame o rodo acabado,
as malas linguas do mundo
xa me ten outro tallado.
(M:467).

23 Á morte non teño medo
que eu para morrer nacín,
só teño medo no mundo
ós camiños que non vin.²⁶²⁷
(M:084; BOUZA 1946:176,44²⁶²⁸).
Variante da 424.

24 A muller de Roque-troque
non ten faldra na camisa,
se llo Roque-troque sabe
non se detén coa risa.²⁶²⁹
(M:020; R:C171/36-2; M:528).
*A muller de Roquetroque
está bailando na eira,
Roquetroque está mirando
como a muller se peneira.
(Nós, nº 94). Noia. Moscoso.*

²⁶²⁵ quen-a, ós.

²⁶²⁶ dóime.

²⁶²⁷ A morte, so, ós.

²⁶²⁸ só teño medo no mundo (BOUZA 1946).

²⁶²⁹ M:020 co-a; R:C171/36-2 Roquetroque, se
ll'o, deten; M:528 muller do, co a.

25 A muller que capa os homes
trae a faca na alxibeira,
fuxí, homes, fuxí todos
velahí vén a capadeira.²⁶³⁰
(M:216).

*A muller que capa os homes
vive no campo de Noya,
vide homes, fuxí todos
qu'ahí vos vén a capadora²⁶³¹.
(PérezBallesterosII:166).*

26 A muller, para ser boa,
ha de ter o cu de pau,
a barriga de manteiga
i-as costas de bacallau.²⁶³²
(R:C171/36-2).

*O home que ha de ser home
ha de ter as pernas tortas,
a barriga na xillada
e unha xoroba nas costas
(Nós, nº 95). Moscoso. (Cuevillas: cant. 62).*

27 A muller, para ser boa,
ha de ter o cu de pau,
a barriga de manteiga
i-o narís de bacallau.²⁶³³
(R:C171/36-2).

V. 26.

28 A neniña ten a sona,
a neniña a sona ten,
a neniña ten a sona
de comer e dormir ben.²⁶³⁴
(N:652).

29 Á noite deiteime cedo,
pola mañán madruguei,
para ver os meus amores
alá na Fraga do Rei.²⁶³⁵

²⁶³⁰ vel-ahí ven.

²⁶³¹ ós, n-o, qu'ahí, ven.

²⁶³² i-ô narís / i-as costas de bacallau.

²⁶³³ i-ô narís / i-as costas.

²⁶³⁴ ten-a sona., ten-a sona / de.

²⁶³⁵ A noite, pol-a mañan.

- (M:360bis).
- 30 A oliveira do adro
ela chora e ten razón,
que lle cortaron a póla
da raíz do corazón.
- (M:429).
- 31 A oliveira do adro,
descanso dos paxariños,
eu, anque queira, non podo
olvidar os teus cariños.
- (N:578).
- 32 A p[uta] que te pariu
se parise unha pescada
comíamola antre todos
a mais non chegaba a nada. ²⁶³⁶
- (M:412).
- 33 A roca téñoa en Combarro
i-o fuso en Samieira,
teño o liño sementado,
xa chamei a costureira. ²⁶³⁷
- (N:667).
- 34 A saia da Carolina
ten un lagarto pintado,
cando Carolina bailla,
o lagarto dálle ó rabo. ²⁶³⁸
- (M:345).
- Tamén²⁶³⁹ se canta en Coaledro, Ourense,
onde a recoleitou Vicente Risco. Ten
estribillo:
*Bailaches, Carolina,
bailei si señor
dime con quen bailaches
bailei co meu amor.*
Este estribillo polo senso será dialogado
mais Risco dáo así²⁶⁴⁰. (Nós nº 137-138,
p.109).
-
- ²⁶³⁶ *pariu, amais.*
²⁶³⁷ *téño-a.*
²⁶³⁸ *dalle ó.*
²⁶³⁹ *Tamen.*
- 35 A sardiña remollada
eu non a quixera ser;
tan bo fuches para outras,
qu'hoxe non te quero ver. ²⁶⁴¹
- (R:C171/45).
- 36 A sarxa do meu quintal
arrebenta polo pé,
así arrebente a boca
do que di o que non é. ²⁶⁴²
- (N:657).
- 37 A subila i-a baixala
a costíña da Peneda,
a subila i-a baixala
perdín un pano de seda. ²⁶⁴³
- (N:585).
- 38 A subir as escaleiras
unha pulga me picou,
collinna polas orellas,
bofetadas que levou! ²⁶⁴⁴
- (N:648).
- 39 A troita que anda no rio
anda de beira en beira,
cálate, señora troita,
qu'has de cair na rateira. ²⁶⁴⁵
- (M:389).
- 40 Á tua porta hai lama,
Maria da corredoiira,
na tua porta hai lama
bárrea cunha vasoira. ²⁶⁴⁶
- (M:383bis).
-
- ²⁶⁴⁰ *así.*
²⁶⁴¹ *non-a, bò.*
²⁶⁴² *pol-o, así.*
²⁶⁴³ *A subil-a i-a baixal-a, a subil-a i-a baixal-a,
perdín.*
²⁶⁴⁴ *pol-as.*
²⁶⁴⁵ *qu'as.*
²⁶⁴⁶ *A tua, c-unha.*

41 Abalei unha pereira
que nunca foi abalada,
namorei unha rapaza
que nunca foi namorada.

(M:210).

42 Acolá enriba
naquel petouto
ten un vello
a mexar polo outro. ²⁶⁴⁷

(N:610).

43 Adiós, Martes d'Antroido,
adiós, meu amiguiño;
miña nai non matou porco
non podo comer touciño. ²⁶⁴⁸
(M:190; M:226; BOUZA 1946:178,89 ²⁶⁴⁹).

44 Adiós, Martes d'Antroido,
adiós, meu foliadeiro,
ata Domingo de Páscoa
non toco mais o pandeiro. ²⁶⁵⁰
(M:191).

45 Adiós, Martes d'Antroido,
amigo das arruadas,
comeche o touciño todo
léva-las barbas untadas. ²⁶⁵¹
(M:225).

46 Adiós, Martes d'Antroido,
xa non me teño de risa,
para come-la arenga
Corta feira de Ceniza. ²⁶⁵²
(M:189).

²⁶⁴⁷ - *n-aquel, - a mexar pol-o.*

²⁶⁴⁸ *Adios, adios meu.*

²⁶⁴⁹ *Adiós, Martes d'Antroido, /adiós, meu amiguiño; /miña nai non matou porco, (BOUZA 1946).*

²⁶⁵⁰ *Adios, adios meu, Pascoa.*

²⁶⁵¹ *Adios, d-Antroido, leval-as.*

²⁶⁵² *Adios, comel-a.*

47 Adiós, miña meniña,
o millor xa cho levei,
se agora caso contigo
é favor que che eu farei. ²⁶⁵³
(M:361; BOUZA 1946:176,45 ²⁶⁵⁴).

48 Adiós, miña meniña,
terra seca non dá pan.
-É millor morrer solteira
ca casar cun balandrán. ²⁶⁵⁵
(M:362; BOUZA 1946:178,79 ²⁶⁵⁶).

49 Adiós, que me vou prá
guerra,
abrochando mi casaca,
hei de atirar balas d'ouro
con escopeta de prata. ²⁶⁵⁷
(M:482).

50 Agora que vén a noite,
tódolos burros ornean,
tamén eu hei de ornear
cando me deian a cea. ²⁶⁵⁸
(M:564).

51 Agora que vén a noite,
vén a miña alegría,
para ver os meus amores
que non os vexo de día. ²⁶⁵⁹
(M:413).

²⁶⁵³ *Adios.*

²⁶⁵⁴ *Adiós, miña meniña, / o millor xa cho levei;, é favor que che farei (BOUZA 1946).*

²⁶⁵⁵ *Adios, da, -E, c'un.*

²⁶⁵⁶ *Adiós miña meniña, (BOUZA 1946).*

²⁶⁵⁷ *Adios.*

²⁶⁵⁸ *ven, todol-os, tamen eu de ornear.*

²⁶⁵⁹ *que ven, ven a miña alegría, non-os, día.*

52 Agora que vén o novo
casamento qu'ha de haber:
hase de casa-la fame
con a gana de comer.²⁶⁶⁰
(M:103; M:146; BOUZA 1946:178,78²⁶⁶¹).

53 Ai la-la-la, ai la-la-la
ai la-la-la, outra ves,
si habés de ser dama doutro,
sede miña, se querés.²⁶⁶²
(N:601).

54 Ai que cho vin, que cho vin,
como era de noite
non cho conecín.²⁶⁶³
(M:211; M:206).

55 Ai que nos imos,
ai que nos vamos,
ó servicio do rei
por catro anos.²⁶⁶⁴
(M:318bis).

56 Ai que piñeiro tan alto,
que piñas tan amarelas,
que palabras ten os homes
que se lle fiara nelas.²⁶⁶⁵
(M:371bis).

57 Ai que piñeiro tan alto,
que piñas tan amarelas!
meu irmán da miña vida,
vaime buscar un par delas.
(M:372bis).

58 Ai que piñeiros tan altos
que piñas tan amarelas!

²⁶⁶⁰ ven, háse; M:146 casar a fame.

²⁶⁶¹ casamentos que ha de haber: /háse de casal-
a fame

²⁶⁶² vés, d-outro.

²⁶⁶³ M:211 conecín; M:206 conecín.

²⁶⁶⁴ ó.

²⁶⁶⁵ n-elas.

Que mañás saben as mozas,
quen che se fiara nelas!²⁶⁶⁶
(M:096).

59 Ai, Deloriñas de Tal,
¿quen che tirou os cores?
-Tirouchos o señor cura
debaixo dos cobertores.²⁶⁶⁷
(M:119; BOUZA 1946:174,14²⁶⁶⁸).
Histórico.

60 Ai, Maruxa, Maruxa,
nabicol, nabicol;
ten coidado, Maruxa,
co o cornello do fol.²⁶⁶⁹
(M:072).

61 Ai, pimpín, saralelo,
ten un neno
a criada do cura
de Amoedo.²⁶⁷⁰
(M:145; BOUZA 1946:174,15²⁶⁷¹).

Histórico o conto. Os versos son
adaitazón²⁶⁷² dos do nº 277 das *Cant. pop.*
da Arousa (BouzaArousa).

62 Alá arriba non sei onde
na casa de non sei quen
fun facer non sei o que,
non o digas a ninguén.²⁶⁷³
(M:003; BOUZA 1946:178,80²⁶⁷⁴).

63 Alá na Crus do eirado
hai dúas pedras de asento,

²⁶⁶⁶ qué piñas, Qué mañás, n-elas.

²⁶⁶⁷ ¿quén.

²⁶⁶⁸ Ai Doloriñas de Tal, (BOUZA 1946).

²⁶⁶⁹ navicol, navicol.

²⁶⁷⁰ pimpín.

²⁶⁷¹ Ai, pimpín, saralelo, (BOUZA 1946).

²⁶⁷² adaitazon.

²⁶⁷³ Alá, seiquén, fun, o qué, non-o.

²⁶⁷⁴ Alá arriba non sei onde /na casa de non sei
quén, (BOUZA 1946).

unha é de namorar,
outra de perde-lo tempo.²⁶⁷⁵
(M:432). (M:014; BOUZA 1946:178,87²⁶⁸¹).

64 Alá no Campo da Feira
hai unha festa que racha:
Fulaniño cunha cesta,
Fulaniña cunha sacha.²⁶⁷⁶
(M:109; BOUZA 1946:173,09). (M:180).

Cántana²⁶⁷⁷ de bulra ós noivos e pon o
nome de cada un.

65 Alá no Campo da Feira
hei de facer un convento
para meter catro mozas
que non topan casamento:
unha é a da Cangueira,
outra é a Cangueriña,
outra é Pepa do Rollo
i-outra é a da Goriña.²⁶⁷⁸
(M:032; BOUZA 1946:173,02²⁶⁷⁹).
Alabado sea Dios,
hoxe acabei o meu ano,
alegria para min
tristura para meu amo.
(M:180).

69 Alabado sea Dios,
que xa vén a barateza,
os homes van a real
i-as mulleres a peseta.²⁶⁸²
(R:C171/36-1).

*Ora Deus seja louvado
Que a barateza ahi vem:
Moça por meia pataca
E mulher por um vintem.
(Motta:33). Moscoso.*

70 Alboréate, alboréate,
miña saia de picote,
alboréate, alboréate
que vén o airo do norte.²⁶⁸³
(M:442).

71 Aldeña de Moscoso,
pequeniña polo ser,
quen non ten amores nela
deseara de os ter.
(M:387bis).

72 Algún día era eu
no teu peito moi querido,
agora, non sei por que,
son o mais aborrecido.²⁶⁸⁴
(N:575).

73 Algún día por te ver
pasei a Veiga do Louro,

Histórico. Foi un cantar de escarño criado
por caprichos de antroido, entre dous
barrios de Moscoso. O caso aconteceu en
1894 ou 95.

66 Alá no fondo do mar
suspiraba unha ballena,
nos seus suspiros decia:
-quen ten amores, ten pena.
(M:334bis).

67 Alabado sea Dios
xa sei goberna-la vida;
xa sei dormir con as mozas,
botarl'l'a perna por riba.²⁶⁸⁰

²⁶⁷⁵ *crús, perdel-o.*

²⁶⁷⁶ *c'unha cesta, c'unha sacha.*

²⁶⁷⁷ *Cántan-a.*

²⁶⁷⁸ *héi.*

²⁶⁷⁹ *hei de facer un convento, para meter cuatro
mozas (BOUZA 1946).*

²⁶⁸⁰ *gobernal-a.*

²⁶⁸¹ *xa sei dormir co as mozas, (BOUZA 1946).*

²⁶⁸² *xa ven, Os homes, á peseta.*

²⁶⁸³ *ven.*

²⁶⁸⁴ *Algún, porqué.*

por outro non a pasara
 anque mo pintaran d'ouro.²⁶⁸⁵

(M:471).

74 Alta luna, alta luna,
 alta luna, alto lunar,
 mais alta vai a fortuna
 que Dios ten para me dar.

(N:635).

75 Aluméame, Carmela,
 por esas ventanas verdes
 que veño cego de amores,
 non vexo senón paredes.²⁶⁸⁶

(M:472).

76 Amaro perdeu o gando,
 a calquera lle acontece;
 o gando xa veu pró eido
 i-Amaro non aparece.²⁶⁸⁷

(M:110).

77 Amores ó lonxe, ó lonxe,
 queridiña do meu ben,
 amores ó lonxe, ó lonxe
 que ó preto calcara os ten.²⁶⁸⁸

(M:415).

78 Amores, cortei un dedo,
 amores, foi ben cortado,
 quen teña o mal que o cure,
 qu'a min non me dá cuidado.²⁶⁸⁹

(R:C171/36-1;C:171/36-2).

*Ai amor, cortei un dedo,
 ai amor, foi bem cortado,
 ai amor, cortei un dedo
 por causa do namorado.
 (Trova popular brasileira).
 (PérezBallesteros: 33). S/l. de cantar.*

²⁶⁸⁵ *Algun.*

²⁶⁸⁶ *Alumeame, senon.*

²⁶⁸⁷ *ven.*

²⁶⁸⁸ *Amores ô lonxe, ô, amores ô lonxe, ô, o
 preto.*

²⁶⁸⁹ *qu'à min, da cuidado.*

79 Amoriños tomei,
 na beiriña do mar,
 amoriños tomei,
 non o podo olvidar.²⁶⁹⁰

(M:011).

80 Andas pra baixo e pra riba,
 ánda-lo camiño en van,
 anda a aquecer o forno
 pra outro mete-lo pan.²⁶⁹¹

(N:617).

81 Anda, Maruxa,
 coida do neno
 que che chora no berce
 inda é pequeno,
 inda é pequeno,
 inda é pequeno,
 é pequeniño
 anda, Maruxa,
 coida do meniño.

(M:407bis).

82 Anda, vaite polo mundo,
 que o mundo che dará pago,
 que o mundo tamén arranxa
 quen anda desarraxado.²⁶⁹²

(M:450).

83 Anque fun a Pontevedra
 non fun por ve-los soldados,
 fun por ver aquela Virxe
 dos pendentíños dourados.²⁶⁹³

(M:532).

84 Anque mires para min,
 anque retórza-la venta,
 dentro do meu corazón
 ningún puñatero entra.²⁶⁹⁴

²⁶⁹⁰ *Amoriños toméi, amoriños toméi, non-o.*

²⁶⁹¹ *ándal-o, metel-o.*

²⁶⁹² *pol-o, tamen.*

²⁶⁹³ *vel-os.*

²⁶⁹⁴ *retorzal-a.*

(M:484).
85 Anque son de alá de riba
d'ó pé do toxo molar,
tamén sei beber o viño
como os da beira do mar. ²⁶⁹⁵

(M:157).
86 Anque tua nai me dera
canto vale a Aranciña,
eu a ti non te quería
nin pra cabo de fouciña. ²⁶⁹⁶

(M:434).
87 Antre dous que ben se queren,
se se encontran no camiño,
se lle mudan os colores
coa forza do cariño. ²⁶⁹⁷

(M:479).
88 Antre pedras e pedriñas
nace un ramiño de sarxa;
tomar amores non custa,
olvidalos é que mata. ²⁶⁹⁸

(M:433).
89 Anubea, anubea,
anubea, mais non chove,
anque o meu ben está malo,
anque está malo, non morre. ²⁶⁹⁹

(M:052).
90 Apagáche-lo candil
que estaba no velador,
agora vaite deitar
ás escuras, meu amor. ²⁷⁰⁰

²⁶⁹⁵ *d'ó, tamen.*

²⁶⁹⁶ *cánto, quería.*

²⁶⁹⁷ *co a.*

²⁶⁹⁸ *olvidal-os.*

²⁶⁹⁹ *ben esta.*

²⁷⁰⁰ *Apagachel-o.*

91 Aparta pardo, pardiño
aparta pardo, pardoso,
aparta pardo, pardiño,
deixa pasar o barroso. (N:623).

92 Apertádeme a man dreita
que se me vai o alento,
que se me vai desta terra
quen teño no pensamento. ²⁷⁰¹ (N:600).

93 Apertaime a man dereita,
que se me vai o alento,
que se me vai desta terra
quen tiña no pensamento. (M:339bis).

94 Aquela paloma branca
anda no lameiro verde,
anda co bico na i-auga
non pode apagar a sede. (M:420).

95 Aquela paloma branca
qu'anda no valo da eira
non ll'atires a matar
que é a miña compañeira. ²⁷⁰² (M:426).

96 ¿Aquelas tres ovellas
brancas e negras e tres coloradas
de quen elas son?
-Do rico fidalgo do Soutomaio
que vai a cabalo e non leva peón,
a camisa de seda por cabezón
i-o chapéu de tres cornos
en sinal de cabrón. ²⁷⁰³ (M:057).

²⁷⁰¹ *d-esta.*

²⁷⁰² *compañeira.*

²⁷⁰³ *són?, acabalo, i-ó.*

- 97 Aquí donde estou ben vexo (M:544).
folla do verde loureiro;
tamén vexo miña prenda
valor de pouco diñeiro.²⁷⁰⁴
(M:371).
- 98 Aquí donde estou ben vexo
folla do verde loureiro;
tamén vexo ruin prenda
valor de pouco diñeiro.²⁷⁰⁵
(M:371).
- 99 Aquí donde estou ben vexo
folliñas a dar a dar,
tamén vexo quen eu quero
mais non lle podo falar.²⁷⁰⁶
(M:397bis).
- 100 Aquí no alto do Cacho
hei de dar un asubio,
inda son quen era onte,
inda non perdín o brio.²⁷⁰⁷
(M:551).
- 101 Arco da vella,
vai prá tua terra,
que che andan os porcos
a fozar nela.²⁷⁰⁸
(M:076).
- 102 Arco da vella,
vaite á tua terra,
que che anden os porcos
a fozar nela.²⁷⁰⁹
(M:543).
- 103 Arco da vella,
vaite dahí,
que as mozas bonitas
non son para ti.²⁷¹⁰
-
- 104 Arrebenta, pexegueiro,
bota pexeguiños brancos,
arrepéndete, rapaza
non seias dama de tantos.²⁷¹¹
(M:002; BOUZA; BOUZA 1946:178,75²⁷¹²).
- 105 Arrebenta, pexegueiro,
bota pexeguiños novos,
arrepéndete, rapaza
non seias dama de todos.²⁷¹³
(M:001; BOUZA 1946:177,70²⁷¹⁴).
- 106 Arrebenta, pexegueiro,
por tódalas catro esquinas:
para min vans'acabando
as entradas i-as salidas.²⁷¹⁵
(M:139).
- 107 Arrecacha, feixoeiro,
á porta de Mariana;
quen ten amores non dorme,
quen os non ten arregaña.
(M:561).
- 108 Arrecende, feixoeiro,
á porta de Mariana;
quen ten amores non dorme,
quen os non ten arregaña.²⁷¹⁶
(N:658).
- 109 Arreeiriño da besta ruán,
tíralle a m[erda] do cu con a man;
-
- ²⁷¹⁰ *váite d-ahi.*
²⁷¹¹ *Arrebenta pexegueiro, arrepéndete rapaza.*
²⁷¹² *Arrebenta, pexegueiro., arrepéndete, rapaza*
(BOUZA 1946).
²⁷¹³ *Arrebenta pexegueiro, arrepéndete rapaza.*
²⁷¹⁴ *Arrebenta, pexegueiro, (BOUZA 1946).*
²⁷¹⁵ *arrebenta pexegueiro, total-as, i-ás.*
²⁷¹⁶ *quen-os.*

arreiriño da besta rabela,
tíralle a m[erda] do cu cunha vela.²⁷¹⁷
(M:135).

110 Arriba, arriba, mozas,
con esta foliadiña,
que esta noite se concerta
unha dama que foi miña.²⁷¹⁸
(M:104; M:517).

111 Arrimeime a ti, loureiro,
pensando que eras calado,
loureiro, langoreteiro,
lévalo langoretado.²⁷¹⁹
(M:362bis).

112 Arrodilleime a chorar
ó pé dunha sepultura
i-unha vos me respondeu:
mal d'herencia non ten cura.²⁷²⁰
(M:364; BOUZA 1946:176,50²⁷²¹).

113 As de Candeán,
as de Candeán,
por un patacón
déitanse no chan.²⁷²²
(M:060).

114 As esfoladas do vran
non dan proveito a ninguén,
mandei a muller a elas
i-esfollánoma tamén.²⁷²³
(M:170).

²⁷¹⁷ *Arreeiriño -da, -do cú, mán, -da, -do cú c'unha.*

²⁷¹⁸ *M:104 foleadiña.*

²⁷¹⁹ *Arriméime, leval-o.*

²⁷²⁰ *ó pé, vós.*

²⁷²¹ *Arrodilléime a chorar ó pé dunha sepultura,, mal de herencia non ten cura (BOUZA 1946).*

²⁷²² *chán.*

²⁷²³ *ninguen, i-esfollanoma, tamen.*

115 As estrelas ademiran,
elas van admiradas
dese teu andar de noite,
desas tuas madrugadas.
(M:232).

116 As estrelas miudiñas
fan un lunar moi ben posto,
nunca che poden falar,
queridiña, ó meu gosto.²⁷²⁴
(M:231).

117 As estrelas miudiñas
poñen o ceo a chober.
¿Como hei de pasa-la noite,
queridiña, sen te ver.²⁷²⁵
(M:133).

118 As estrelas, corren, corren,
todas nunha carreiriña,
tamén corren os amores
da tua cama prá miña.²⁷²⁶
(M:040; BOUZA 1946:175,33²⁷²⁷).

119 As estrelas corren, corren
gurrán unhas polas outras,
así fan as boas mozas:
falan unhas mal das outras.²⁷²⁸
(M:431).

120 As mozas de Berducido,
non son unha, que son todas,
pon catro pares de medias
para te-las pernas gordas.²⁷²⁹
(M:199; BOUZA 1946:177,65²⁷³⁰).

²⁷²⁴ *ó meu.*

²⁷²⁵ *pasal-a.*

²⁷²⁶ *n-unha, tamen.*

²⁷²⁷ *As estrelas corren, corren, da tua cama pra miña (BOUZA 1946).*

²⁷²⁸ *pol-as, así.*

²⁷²⁹ *te-las.*

²⁷³⁰ *As mozas de Berducido /non son unha que son todas, (BOUZA 1946).*

- 121 As mulleres son o díaño (M:493).
atentadas ó pecado
que lle fan erguer ós homes
o que traguen pendurado.²⁷³¹
(M:348; M:205).
- 122 As ondas do mar son brancas,
no medio son amarelas,
coitadiño do que nace
pra morrer no medio delas.
(M:568).
- 123 As pedras do teu patín
i-as tábuas do teu portal,
elas che poden decer
se che quero ben ou mal.²⁷³²
(M:490).
- 124 As polainas non son tuas
e o calzón é emprestado;
mándach'o da gorra
que lle remitas o saio.²⁷³³
(R:C171/36-2).
*Moza do pañuelo alleo
e da camisa emprestada,
dixome a dona das zocas
cando lle pagas a saia
(Nós, nº 95). (PérezBallesterosIII:287²⁷³⁴).*
- 125 As rapaciñas da Hermida
son p[utas] como cadelas
por unha coda rapada
dan o que ten a[n]tre as pernas.
(M:218).
- 126 As tábuas do teu portal
i-as esquinas do teu muro
elas che poden decer
as veces que te procuro.²⁷³⁵
- 127 As tábuas do teu portal
i-as pedras do teu patín
elas che poden decer
as veces qu'eu aquí vin.²⁷³⁶
(M:489).
- 128 As troitas andan no río,
elas van de presa en presa;
moita cousa fan os homes
que con o tempo lle pesa.
(M:436).
- 129 As tuas manciñas brancas
todas cobertas de anillos
son as que me fan andar
de noite polos camiños.²⁷³⁷
(M:463).
- 130 As vaquiñas van no Curro
as vacas no Curro van,
os herdeiriños da Laxe
sen diñeiro non as dan.²⁷³⁸
(M:017).
- 131 Así é que é
folla de limón:
comer e beber,
traballiño non.²⁷³⁹
(M:547).
- 132 Así é que é
folla de olivar;
comer e beber
e non traballar.²⁷⁴⁰
(M:546).

²⁷³¹ *ó pecado, ós homes; M:205 traen.*

²⁷³² *tabuas, patin.*

²⁷³³ *calzon, mandach'o d'a gorra.*

²⁷³⁴ [Nota dos editores. No manuscrito aparecía erroneamente a páxina 267, que corriximos por 287 que é a correcta].

²⁷³⁵ *tabuas.*

²⁷³⁶ *tabuas, patin, aquí.*

²⁷³⁷ *pol-os.*

²⁷³⁸ *non-as.*

²⁷³⁹ *Así, limon, nón.*

²⁷⁴⁰ *Así.*

133 Asobíasme de lonxe
como ó can que anda perdido;
Eu non son perro de caza
que entenda por asobio. ²⁷⁴¹
(M:010).

134 Asubinm'ó alcipreste,
apañei unha vergasta;
cando non hai cousa boa
tamén a ruín se gasta. ²⁷⁴²
(M:364bis).

135 Asubinme ó alcipreste,
no medio dormín un sono;
ese teu corpo, rapaza,
parece que non ten dono. ²⁷⁴³
(N:629).

136 Atirácheme, atireiche,
encontrábase as pedradas,
cando se as pedras encontran
qué farán as nosas falas. ²⁷⁴⁴
(M:397).

137 Atiraches ó meu peito,
atiraches a acertar,
coidache que era paloma
que viña do palomar. ²⁷⁴⁵
(M:398).

138 Atirei un tiro ó áere
por unha rapaza hermosa,
o tiro foi polo áere
a rapaza outro a goza. ²⁷⁴⁶
(M:529).

139 Atrévete, queridiño,
atrévete, venme ver:

cartas eran escusadas
para min que non sei ler. ²⁷⁴⁷
(M:166).

140 Auga do canal da Cruña
auga do Caramiñal,
prouvera a Dios que non fora
meu corazón tan leal.
(M:511).

141 Augas do mar, apartaivos
que eu quero pillar un peixe,
que quero deixa-lo mundo
antes que o mundo me deixe. ²⁷⁴⁸
(N:642).

142 Axudaivos de min, mozas,
axudaivos de min ben
a i-auga que vai abaixo
ela pra riba non vén. ²⁷⁴⁹
(M:408bis).

143 Axúdame aquí meniña
que me din que cantas ben,
axúdame aquí meniña
que eu te axudarei tamén. ²⁷⁵⁰
(M:525).

144 Axúdame aquí, Maria,
axúdame aquí agora,
que tamén te hei de axudar
no día da tua boda. ²⁷⁵¹
(M:406bis).

145 Bailla coa moza, bailla,
e non te achegues a ela,
qu'ela é casada de pouco,
non ten o amor na terra. ²⁷⁵²
(N:582).

²⁷⁴¹ *ô, sôn, asobio.*

²⁷⁴² *Asubinmo ô, ruín, tamen.*

²⁷⁴³ *ô alcipreste.*

²⁷⁴⁴ *que.*

²⁷⁴⁵ *ô meu.*

²⁷⁴⁶ *o aere, pol-o aere.*

²⁷⁴⁷ *ven me.*

²⁷⁴⁸ *deixal-o.*

²⁷⁴⁹ *ven.*

²⁷⁵⁰ *Axúdame aquí, axúdame aquí, tamen.*

²⁷⁵¹ *aquí Maria, axúdame aquí agora, tamen.*

²⁷⁵² *co a.*

146 Bailla coa moza, bailla,
que a puxecheds redonda,
ou has de casar con ela
ou lle has de volver a honra. ²⁷⁵³
(N:583).

147 Baillache, baillache,
baillache, baillei,
na horta do cura,
eu ben che mirei.
(M:172).

Variante do nº 148.

148 Baillache, baillache,
baillache, baillei,
crego como este
nunca cho topei.
(M:352).

Variante do nº 147.

149 Balandrán anda no monte
coa capa remendada;
ben cho dixen balandrán:
quen mal anda, mal acaba. ²⁷⁵⁴
(M:536).

150 Bartolo ten unha gaita,
a muller ten un violó,
cando se a muller asaña,
tócalle a gaita Bartolo.
(M:419).

151 Bieitiña de Amoedo,
choran os netos por ela
porque non morreu mais cedo.
(M:202; BOUZA 1946:177,69).

152 Bota leña nese lume
que é verde e non quere arder,
os amores dun casado
é comer por non morrer.
(M:177; BOUZA 1946:177,57 ²⁷⁵⁵).

²⁷⁵³ co a.
²⁷⁵⁴ co a.

Resposta ó nº 583.

153 Bótate, miña fouciña,
por este centeio raro;
quen quixer gobernar vida
ten que ter moito coidado.
(M:508).

154 Cabalo, meu cabaliño
eu non te podo entender:
alegre, morto de fame;
triste, despois de comer.
(M:030; BOUZA 1946:176,52 ²⁷⁵⁶).

(Cotarelo) recolleita unha cantiga, a nº 17:
*Costureira melindrosa,
arrechégate a este valo,
quéroche contar un conto,
o conto do meu cabalo.*
E esprica: *Este cabalo debe vir na busca do
valo de enriba. Por outra parte, o valo proteutor
é sinificativo.* Isto é, o cabalo entrou nela pola
forza da rima; teño pra min que non. A cantiga
reférese á nº 30 desta coleición²⁷⁵⁷ e que se
relaciona con un aito biolóxico de carácter
xenésico, denantes e despois de preitcado.

155 Cada vez que considero
que o meu amor é mulato
non sei como non me collo
contra unha pedra e me mato.
(M:370bis).

156 Cálate, vaite calando,
cara de leite fervido,
que inda onte me dixerón
que tíña-lo anganido. ²⁷⁵⁸
(N:661).

157 Camiño de San Andrés

²⁷⁵⁵ os amores d-un casado (BOUZA 1946).

²⁷⁵⁶ Cabalo, meu cabaliño., alegre morto de
fame, (BOUZA 1946).

²⁷⁵⁷ n-ela, pol-a, nón, deta coleizon.

²⁷⁵⁸ tiñal-o.

a ninguén lle mete medo
a non ser aquela legua
de Caldas a Carracedo.²⁷⁵⁹

(M:105; M:075).

158 Cando a zreixeira der peras
i-a mazanceira der uvas,
han de ser homes de ben
os homes das barbas rubias.

(M:363bis).

(LafuenteAlcántara:398) ten unha
parecida, cántiga derradeira.

159 Cando canta o chilromelo
no alto do Padornielo
a corentenove de agosto,
veu a primadeira cedo.²⁷⁶⁰

(M:156).

160 Cando canto, canto rabias,
Domingos, meu compañeiro,
cando canto, canto rabias,
porque non teño diñeiro.

(M:036).

161 Cando eu era solteiriña
andaba de medias brancas,
agora que son casada
trago vergas nas tamancas.

(M:128; R:C171/36-4).

*Quando eu era solteirinha
usava fitas e laços;
agora que son casada,
embalo os fillos nos brazos.*
(Nunes3:25). Galego.

162 Cando eu era solteiriña
gastaba fitas e lazos,
agora que son casada
trago meus fillos nos brazos.

(M:459).

163 Cando saín de Soutelo
os meus ollos eran fontes;
adiós montes de Soutelo,
adiós Soutelo de Montes.²⁷⁶¹

(N:659).

164 Canta gordo, canta gordo,
meu irmán Santiaguíño,
canta gordo, canta gordo
que eu cantarei delgadiño.

(M:037).

Variante no nome soilamente, que alí é
Manoeliño (PérezBallesterosII:71, cant. 7),
que foi recollida en Palavea, preto da
Cruña.

165 Canta miña gargantiña
canta miña namorada,
se non cantas de solteira
pior farás de casada.

(M:550).

166 Canta rapaciña, canta,
canta que podes cantar,
que levache o millor mozo
que habia neste lugar.²⁷⁶²

(N:636).

167 Canta ti que cantas ben,
canta ti que te-la sona;
se non cantares millor,
mala centella te coma!²⁷⁶³

(N:591).

168 Cantemos, deixemos iso,
botemos terra na lama;
ben rico era meu sogro,
ben probe me deu a dama.

(N:665).

169 Carballa, carballeiriña,
carballeira derramada,

²⁷⁶¹ *Cándo, adios montes.*

²⁷⁶² *n-este.*

²⁷⁶³ *tel-a.*

²⁷⁵⁹ M:105 *S. Andrés, nón.* M:075 *ninguen.*

²⁷⁶⁰ *Agosto.*

naquela carballeiriña
perdín a miña navalla. ²⁷⁶⁴

(M:123).

170 Carballiño de cen follas
mais amores tiven eu,
se non tiven mais, non quixen
foi sorte que Dios me deu.

(M:396bis).

171 Carmela rifou con Chinto
na carballeira de baixo
porque lle quitou un toxo
que levaba no refaixo.

(N:624).

172 Carmela ten un tinteiro
cheio de tinta vermella,
déixame mollar a pruma
no teu tinteiro, Carmela. ²⁷⁶⁵

(M:402bis).

173 Carmiña, Carmiña
que pena me fas!
Na guerra de Cuba
morreuche o rapás.
Se morreu que morra,
deixalo morrer,
para ti Carmiña
rapás ha de haber. ²⁷⁶⁶

(M:204).

174 Carpinteiros i-albañiles
son un fato de ladróns:
carpinteiros rouban puntas,
albañiles, corazóns. ²⁷⁶⁷

(N:634).

175 Casa de moitas ventanas
non pode garda-lo vento;

²⁷⁶⁴ *perdin.*

²⁷⁶⁵ *deixame.*

²⁷⁶⁶ *fás, deixal-o, haver.*

²⁷⁶⁷ *ladrons, corazóns.*

o galán de moitas damas
voléalle o pensamento. ²⁷⁶⁸

(M:237; BOUZA 1946:175,24 ²⁷⁶⁹).

176 Casadiña de tres días
onde che van os cores
-Nin casada nin solteira
nunca chos tiven millores.

(M:405bis).

177 Casadiña de tres meses
velada de tres semanas,
ó cabo de nove meses
corríanlle as bagoadas. ²⁷⁷⁰

(M:460).

178 Casaiame, meu pai, casaiame,
anque sea co un rapás,
os rapaces fanse homes
non quero quedar atrás.

(M:347).

179 Casaiame, meu pai, casaiame,
casadiña me teredes,
casaiame con Dios del cielo:
¿que millor xenro queredes? ²⁷⁷¹

(M:212).

180 Castiñeiro sen candeas
que castañas ha de dar!
home que non ten diñeiro
que amores ha de tomar?!

(M:179).

181 Cateliña, Cateleira,
déixame malla-lo trigo

²⁷⁶⁸ *gardal-o, galan.*

²⁷⁶⁹ *o galán de moitas damas* (BOUZA 1946).

²⁷⁷⁰ *o, corrianlle. Nunha primeira escritura aparece 'Casadiña de tres días'.*

²⁷⁷¹ *pai, casáime, casáime con.*

Catela, na tua eira.²⁷⁷²

(M:332bis).

182 Catro cousas quere o amo
do criado que o serve:
dormir tarde, erguerse cedo,
comer pouco e cara alegre.²⁷⁷³
(M:059; BOUZA 1946:176,43²⁷⁷⁴).

183 Cereixiña voa, voa
pra onde teu pai pra Lisboa
que che dá pan e cebola.²⁷⁷⁵
(M:359bis).
(RiscoMelide:566): *Xuaniña, voa, voa,*
que ch'hei dar pan de broa.

184 Coitadiño de quen ama
e espera de ser amado,
que leva o tempo perdido
i-o corazón magoado.²⁷⁷⁶
(M:563).

185 Coitadiño do que é parvo
que lle falta o entender,
que se lle pon no caletre
cousas que non poden ser.
(M:376).

186 Coitadiño do que morre,
que ó paraíso non vai;
o que morre logo esquece
i-o pesar logo se vai.²⁷⁷⁷
(N:608).

187 Coitado do paxariño
que nace na ruín terra,

sempre está ¡piou! ¡piou!
para ir morrer a ela.²⁷⁷⁸
(N:596).

188 ¿Como che vai, miña rosa,
como che vai, miña flor,
como che vai, miña rosa?
-De cada vez a mellor.
(N:640).

189 Como chove miudiño,
como miudiño chove;
o meu amor está malo,
aunque está malo, non morre.²⁷⁷⁹
(M:548).

190 Como queres qu'eu te queira
si sempre non pode ser,
a lua crece e devala
e n'está sempre nun ser.²⁷⁸⁰
(R:C171/45).
(Agarimos:76).

191 Como queres que che queira
e que che teña atención
s'outro paxariño canta
dentro do meu corazón.
(M:406).

192 Con san Antoniño
rindo e brincando;
con san Benitiño
sempre chorando.²⁷⁸¹
(M:106).

193 Corazón por corazón
rapaz non déixe-lo meu,
mira que meu corazón
sempre foi leal pró teu.²⁷⁸²

²⁷⁷² *mallal-o.*

²⁷⁷³ *quero o.*

²⁷⁷⁴ *Catro cousas quere o amo* (BOUZA 1946).

²⁷⁷⁵ *da pán.*

²⁷⁷⁶ *i-ô.*

²⁷⁷⁷ *ô Paraíso, i-ô.*

²⁷⁷⁸ *ruín.*

²⁷⁷⁹ *que esta malo.*

²⁷⁸⁰ *debala, n-está, n-un.*

²⁷⁸¹ *S. Antoniño, S. Benitiño.*

²⁷⁸² *Corazon por corazon, déixel-o.*

(M:398bis).

194 Cortellas valen un carto

Aranza vale un vintén,

Moscoso vale unha onza
só polas mozas que ten. ²⁷⁸³

(M:389bis).

195 Costureiriña bonita

bota a puntada dereita,
mira que tes que pasar
unha ponte moi estreita.

(N:615).

196 Críate, vaite criando

rosa branca no xardín,
críate, vaite criando,
que te crias para min. ²⁷⁸⁴

(M:112).

197 Cristos, beliscos,

anacos de pan,
partios Pedro
comeus Xoán. ²⁷⁸⁵

(M:174).

198 Chamácheme douradiña

porque estaba no convento,
agora vou para fóra,
velahí vai o douramento. ²⁷⁸⁶

(N:574).

199 Chamácheme moreniña,

éche do polvo da eira,
xa me verás o domingo
como a guinda na guindeira. ²⁷⁸⁷

(M:457).

200 Chamácheme pera parda

porque estaba na pereira,

anque caia de madura
non caio na tua eira.

(M:384).

201 Chamácheme pera parda

se son parda, deixa ser,
anque caia de madura
ti non me has de comer. ²⁷⁸⁸

(M:572bis).

*Chamácheme pera podre
pera podre n'hei de ser;
anque caia de madura
para ti n'hei de caer.*

(PérezBallesterosIII:105).

202 Chamácheme pouca roupa,

se a teño, meu proveito;
teño menos que despir
á noite cando me deito. ²⁷⁸⁹

(M:118).

203 Chamáchesme moreniña,

morena como unha mora,
non sei que ten a morena
que todo o mundo lle adora. ²⁷⁹⁰

(M:458).

204 Chamáchesme moreniña,

son morena de nación;
son moreniña na cara
son branca no corazón. ²⁷⁹¹

(M:333bis).

*Chamaste-me trigueirinha,
Não o tenho de nação:
Sontrigueirinha do rosto,
branquinha do coração.*
(Campos, nº 647).

205 Chamáchesme trovisqueira

herva que o gando non come,

²⁷⁸³ *vinten, pol-as.*

²⁷⁸⁴ *Críate, váite, críate, váite.*

²⁷⁸⁵ *partios, coméus Xoan.*

²⁷⁸⁶ *fora, vel-ahi.*

²⁷⁸⁷ *ó Domingo.*

²⁷⁸⁸ *cáia.*

²⁷⁸⁹ *noite..*

²⁷⁹⁰ *Chamachesme.*

²⁷⁹¹ *Chámachesme.*

vale mais ser trovisqueira
ca casar con ruin home.²⁷⁹²

(M:387).

Está nas *Cantigas da Arousa*.

206 Da ventana de meu pai
tamén vexo a de meu sogro,
aínda espero de ser
dona do palacio todo.²⁷⁹³

(M:505).

207 Dálles unha carda ós fillos
Galicia, que che se malvan;
que os hai que de ti renegan
i-a fala tua non falan.²⁷⁹⁴

(N:668).

[Nota dos Editores] Incluímos aquí esta cantiga coa que Ventín Durán remata o seu cantigueiro (ms. N) porque non cita autor, aínda que non a numera e mais aínda que é de autor coñecido (Leiras Pulpeiro²⁷⁹⁵).

208 Dáme da pera que comes
da mazán, un bocadiño,
dáme de amor, unha fala
do corazón un cariño.²⁷⁹⁶
(M:341; BOUZA 1946:175,40²⁷⁹⁷).

*Dessa lima dê-me um gomo,
Dessa laranja um pedaço,
Dessa boccadê-me um beijo,
Desse corpinho un abraço.*
(Brasil:246).

209 Dáme da pera que comes,
da mazán quéroche pouca,

dáme da ponta da lingua
onde me tálla-la roupa.²⁷⁹⁸

(M:340).

*Dáme da pera que comes,
da mazán quéroche pouca,
dáme da ponta da lingua
con que me tálla-la roupa*²⁷⁹⁹.

210 Dáme o si e dáme o non
que todo me podes dar;
dáme o si, de me querer,
dáme o non, de me deixar.²⁸⁰⁰

(N:653).

211 D'aquí donde estou ben vexo
unha bruxa meadeira,
coa lingua barre a rua
coas orellas a eira.²⁸⁰¹

(M:358bis).

212 D'aquí donde estou ben vexo
unha bruxa moi sutil,
coas pestanas dos ollos
atizar aquel candil.²⁸⁰²

(M:357bis).

213 De Lisboa me mandaron
unha camisa ben feita
cun caravel ben plantado
no puño da man dereita.²⁸⁰³

(M:352bis).

214 Debaixo da malvarrosa
teño o amor encoberto,
todas me din que o teño
ninguén o sabe de certo.²⁸⁰⁴

(M:392bis).

²⁷⁹² *Chamachesme.*

²⁷⁹³ *tamen.*

²⁷⁹⁴ *Dalles, os fillos, malvan; / Que, l'a fala túa.*

²⁷⁹⁵ Leiras Pulpeiro, Manuel: *Obras Completas*. Ed. de Xesús Alonso Montero. Sálvora, Santiago, 1983; 219).

²⁷⁹⁶ *Dame, mazan, dame de, do-corazon.*

²⁷⁹⁷ *da mazán un bocadiño, dame de amor unha fala
do corazón un cariño* (BOUZA 1946).

²⁷⁹⁸ *Dame, mazan queroche, dame, tállal-a.*

²⁷⁹⁹ *Dame, mazan queroche, dame, tállal-a.*

²⁸⁰⁰ *Dáme o si e dame o non/que,dame o si,dame o non, de.*

²⁸⁰¹ *Daqui, co a, co as.*

²⁸⁰² *Daqui, co as.*

²⁸⁰³ *c-un carabel.*

²⁸⁰⁴ *ninguen.*

215 Debaixo da oliveira
non se pode namorar;
ten a folla miudiña
penetra polo lunar.²⁸⁰⁵

(M:552).

216 Décheme catro castañas
en sinal de matrimonio,
as castañas comereichas
ó casar jarre demoño!²⁸⁰⁶
(M:403; BOUZA 1946:174,22).

217 Décheme unha pera parda
nin a comín nin a dei,
téñocho na alxibeira
con ela che pagarei.²⁸⁰⁷
(M:404; BOUZA 1946:175,26²⁸⁰⁸).

218 Décheme unha pera podre
toda rillada dos ratos;
a quen lle deche os cariños
dálle tamén os abrazos.²⁸⁰⁹
(N:607).

219 Deixaim'ir que vou de présa,
que vou abrir a unha poza,
que a teño encharcada
no corazón de unha moza.²⁸¹⁰
(M:048).

220 Déixame mete-la man
meu primo, na faltriqueira,
-Iso non, miña primíña,
por moito ben que che queira.²⁸¹¹
(N:595).

²⁸⁰⁵ *pol-o.*

²⁸⁰⁶ *o.*

²⁸⁰⁷ *comin, teñocho.*

²⁸⁰⁸ *nin-a comin, nin-a dei, / téñocho na alxabeira (BOUZA 1946).*

²⁸⁰⁹ *deche, dalle tamen.*

²⁸¹⁰ *Deixáim'ir, depresa.*

²⁸¹¹ *metel-a.*

221 Delgadiña da cintura
como a palla do centeio;
tomadores de tabaco
traguen a caixa no seio.²⁸¹²
(N:651).

222 Delgadiña da cintura,
como a cana do centeio;
fumadores de tabaco
traen a caixa no seio.
(M:319bis).

223 Dentro do meu peito teño
duas escamas dun peixe,
unha dime que te ame,
outra dime que te deixe.²⁸¹³
(M:492).

224 Dícesme que chove moito,
se chove, deixa chover,
que eu ben sei o abrigoiro
onde m'hei de ir acoller.
(M:425).

225 Dígocho filla
enténdeme nora,
pra que m'entenda
a xente de fóra.²⁸¹⁴
(M:138).

226 Dios me dea pacencia
con esta miña muller
que non fai o que lle mando
e só fai o que ela quer.²⁸¹⁵
(M:223).

227 Dis que te vas, que te vas
xa te podías ter ido,
se te foras fai un ano

²⁸¹² *traguen-a.*

²⁸¹³ *d-un, unha dime, outra dime.*

²⁸¹⁴ *Digoch'o, fora.*

²⁸¹⁵ *so.*

xa me tiñas esquecido.

(M:196).

228 Disme que me queres moito,
leve o demo o teu querer,
no medio da amizade
fixéchesme aborrecer.²⁸¹⁶

(M:337bis).

229 Disme que non teño rendas
para manter o meu home,
da banda de alá o río
doulle herba que o gando come.²⁸¹⁷
(M:386; BOUZA 1946:175,25²⁸¹⁸).

230 Dóeme a barriga con fame,
o corazón con fraqueza;
as pernas me trembelican,
tamén me doi a cabeza.²⁸¹⁹

(M:367bis).

231 Donairéate meniña,
donairéate meu ben,
donairéate meniña
que o corpo donairo ten.

(M:526).

232 ¿D'onde vés, Maruxa?
-Veño da montaña
de ver o meu liño
¡Ai si!
se tiña a bagaña.²⁸²⁰

(M:221).

Ver 233, 234.

233 ¿D'onde vés, Maruxa?

-Veño do regueiro,
de lavarlle a roupa
¡ai si!
ó meu brasileiro.²⁸²¹

(M:107).

Ver 232, 234.

234 ¿D'onde vés, Maruxa?
-Veño d'onde quero:
de lavarlle a roupa
¡ai si!
ó meu habanero!²⁸²²
Ver 232, 233.

(M:108).

235 E ti se llo deches
tórnallo a dar,
atrás do perdido
non hai qu'ir buscar.²⁸²³

(M:410bis).

236 E ti telo, telo,
non mo queres dar,
cando fores vella
halo de salgar.²⁸²⁴
(M:185; BOUZA 1946:177,58²⁸²⁵).

237 É un grande regalo
na casa do probe,
tocar unha gaita
méntre-lo rico come.²⁸²⁶
(M:565).

238 É un regalo na vida
ó pé do río morar;
se ten sede vai beber,

²⁸¹⁶ Disme, fichéchesme.

²⁸¹⁷ ala.

²⁸¹⁸ Disme que non teño rendas /para manter o meu home, /da banda de ala do río /doulle herba que o gando come (BOUZA 1946).

²⁸¹⁹ corazón, tamen.

²⁸²⁰ Donde.

²⁸²¹ Donde, ô. Nunha primeira escritura aparece laval-a en vez de lavarlle a roupa.

²⁸²² Donde, donde, ô.

²⁸²³ tornallo.

²⁸²⁴ tel-o, tel-o, hal-o.

²⁸²⁵ non-o queres dar, (BOUZA 1946).

²⁸²⁶ méntrel-o.

se ten calma vai nadar.²⁸²⁷

(N:597).

239 E velo ahí vai
e velo ahí vén,
o home da fonte
i-a muller tamén.²⁸²⁸

(M:350).

240 El era un xastre,
fixolle unha capa,
por debaixo da cama.
-Cáscalle ali
-deixoulle unha trapa-
-Ai iso si.²⁸²⁹

(M:094).

241 El era un xastre,
fixolle unha gorra,
sete varas de pano.
-Cáscalle ali
-estragoulla toda-
-Ai iso si.²⁸³⁰

(M:093).

242 En Moscoso non hai homes
que os queimou a xiada,
solamente quedou un
na gateira da borralla.
(M:161; BOUZA 1946:174,16).

243 Eras unha, eras duas,
eras tres, eras cincuenta,
eras unha catedral
onde todo o mundo entra.²⁸³¹

(M:485).

244 Eres alta como un pino
redonda coma unha noz
se te non rouban de dia,

²⁸²⁷ *ô pé do rio.*

²⁸²⁸ *E vel-o ahi, e vel-o ahi ven, tamen.*

²⁸²⁹ *cama, ali- /deixóulle unha trapa. /-Ai iso si-.*

²⁸³⁰ *pano, ali- /estragóulla toda /-Ai iso si-.*

²⁸³¹ *unha eras duas.*

alabado sea Dios!

(M:466).

245 Eres alta como un piño
delgada como un chantón,
quen te ha de querer a ti,
demoño de lubión.

(M:384bis).

246 Eres alta como un piño
redonda como un chourizo,
se te non rouban de noite
de dia non tes perigo.

(M:385bis).

247 Ergue ese sombreiro arriba
que che quero ver o peito,
que che quero perguntar
o mal que che teño feito.

(M:491bis).

248 Ergue ese sombreiro arriba
que che quero ver os ollos
que che quero perguntar
como vas d'amores novos.

(M:491).

249 Escribirach'unha carta
se ti a souberas ler,
pro non quero qu'outro sepa
canto é o meu querer.
(R:C171/36-2).

*Abala, meu bem, abala
abala e venha-me ver,
para que me escreve carta
sabendo que não sei ler?
(Brasil:210-1). (C171/36-2).
Ó Amor que estás la longe,
perde um dia, vem-me ver,
que as cartas são descusadas
para min que não sei ler.
(Nunes:21). (C171/36-4).
(CasasAntologia:194 c.4). (Ver 2 seguintes)*

250 Esta miña gargantiña
heina de trocar por outra,
que por ben que a regale
sempre me cantaba rouca.

(M:187).

Verbo mal posto por causa da medida do verso. (cantaba)

251 Esta noite haio, haio,
esta noite haio de haber,
as pedras do tremiñado
han d'ir ó rio beber.²⁸³²
(M:160).

252 Esta noite hei d'ir á caza,
hei de matar a Cupido,
hei de atirar balas d'ouro
cunha escopeta de vidro.²⁸³³
(M:488).

253 Esta noite hei d'ir á tuna,
esta noite hei d'ir a ela,
quen tiver as fillas gárdeas,
mándelle pór centinela.²⁸³⁴
(M:496).

254 Esta noite hei d'ir á tuna,
esta noite hei d'ir tunar,
esta noite hei d'ir á tuna
a fóra do meu lugar.²⁸³⁵
(M:351).

255 Esta noite hei d'ir alá
meniña non teñas medo,
deixam'a porta cerrada
cunha palla de centeo.²⁸³⁶
(M:495).

256 Esta noite hei d'ir alá
rapaza non teñas medo,
coa punta da espada
hei de dar ó tarambelo.²⁸³⁷
(M:487).

257 Esta noite hei d'ir alá,
esta noite alá hei d'ir,
esta noite hei d'ir alá,

²⁸³² *tremiñado, ó rio.*

²⁸³³ *a caza, c-unha.*

²⁸³⁴ *gardeas, por.*

²⁸³⁵ *fora.*

²⁸³⁶ *c-unha.*

²⁸³⁷ *ó tarambelo.*

á tua cama dormir.²⁸³⁸
(M:494).

258 Esta noite me trabou
unha pulga no embigo,
se me traba mais abaixo
pintaba o demo comigo.
(M:354; BOUZA 1946:177,60).

259 Esta noite meus olliños
esta noite non durmades,
que se mudan as estrelas
e din que vós as mudades.
(M:353).

260 Esta noite que vai áere
folliñas han de voar,
heime de pór á ventana
tódalas hei de acadar.²⁸³⁹
(N:580).

261 Esta noite que vai aire
abálase o limoeiro,
abálase o meu amor
da Bahia para o eido.
(M:340bis).

262 Estando na miña cama
xunto coa miña muller
ninguén me pode privar
de facer o que eu quixer.²⁸⁴⁰
(N:656).

263 Este ano haio, haio,
casamentos que ha de haber,
hase de casa-la fame
coa gana de comer.²⁸⁴¹
(M:144).

265 Este mundo todo é trampas
i-eu tamén de trampas vivo,

²⁸³⁸ *ala, /á.*

²⁸³⁹ *por todal-as.*

²⁸⁴⁰ *co a, ninguen.*

²⁸⁴¹ *hai-o, hai-o, casal-a, co-a.*

se che se acaban as trampas
queda este mundo perdido.²⁸⁴²

(M:165).

266 Este pandeiro que toco
é de pelica de can,
inda onte comeu herva,
hoxe toca no serán.

(N:605).

267 Estou rouco, estou rouco,
estou rouco, enrouquecín,
cunha pera que me deches,
i-unha mazán que comín.²⁸⁴³

(M:560).

268 Estreliña do luceiro
a mais a da claridade,
vaise o dia, vaise a noite
vaise a miña mocidade.²⁸⁴⁴

(N:598).

269 Estreliña relocente
compañeiríña da luna
dáme noticias de Xuana
porque non teño ningunha.²⁸⁴⁵

(N:599).

270 Eu arrulei a ruliña,
a mai-lo arrulador;
eu arrulei a ruliña,
outro levoulle o millor.²⁸⁴⁶

(M:126; BOUZA 1946:176,53²⁸⁴⁷).

271 Eu arrulei a ruliña,
eu arruleina moi ben;
eu arrulei a ruliña

²⁸⁴² *tamen.*

²⁸⁴³ *c-unha.*

²⁸⁴⁴ *váise o dia, váise a noite, váise a miña,
amais.*

²⁸⁴⁵ *dame.*

²⁸⁴⁶ *amail-o, levóulle.*

²⁸⁴⁷ *Eu arrulei a ruliña / amail-o arrulador,,
outro levoulle o millor (BOUZA 1946).*

outro levoulle o que ten.

(M:136).

272 Eu ben cho dixen meniña,
eu ben te desenganei;
dixenche que era casado:
agora que che farei?!

(M:181).

273 Eu ben cho dixen rapaza
eu ben te desenganei,
dixenche que era casado.
agora que che farei?!

(M:363).

Variante da 272.

274 Eu ben vin esta-la morte
a comer un cacho de uvas;
vaite dahí morte negra
desamparo das viúvas.²⁸⁴⁸

(M:503).

275 Eu ben vin esta-lo moucho
a cabalo dunha bruxa,
o moucho tira que tira
a bruxa puxa que puxa.²⁸⁴⁹

(M:535).

276 Eu ben vin,
virivín,
andar o moucho
laroucho
na avenida
larida.
Escorregou,
agarrouse
larouse
á bragueta
lareta,
ningún botón

²⁸⁴⁸ *Eu ven, ustal-a, d-ahi.*

²⁸⁴⁹ *estal-o, acabalo d-unha.*

Ile quedou.²⁸⁵⁰

(N:577).

277 Eu cantar, cantaba ben
agora, vella, non pode.
-Quen de nova cantou ben
sempre lle vai dando modo.

(M:344).

278 Eu caseime co unha vella
por cousa da fillarada:
logo da primeira ves
tirou dez dunha deitada.²⁸⁵¹

(M:501).

279 Eu caseime coa bonita
porque me baillaba ben;
agora ando con fame:
o baillar non me mantén.²⁸⁵²

(M:154).

280 Eu caseime con un vello
contra gusto i-a meu pesar;
logo na primeira noite
mexou na manta de estrar.

(M:317bis).

281 Eu caseime cunha vella
porque tiña moito gando,
o gando morreume todo
i-a vella foime quedando.²⁸⁵³

(M:381).

*Yo me casé con un viejo
porque tenia moneda,
el dinero se acabó,
¿y el viejo? ese me queda.
Afin²⁸⁵⁴ da 281.
Namoreime d'unha nena
porqu'ela cantaba ben;
agora morro de fame,*

²⁸⁵⁰ *ningun boton.*

²⁸⁵¹ *Logo, véis, d-unha.*

²⁸⁵² *co-a, manten.*

²⁸⁵³ *c'unha, i-á.*

²⁸⁵⁴ *afin.*

o cantar non me mantén.

(PérezBallesteros:53, cant. 20).

282 Eu caseime por un ano
por ve-la vida que era,
o ano vai acabado
¡solteiriña quen me dera!²⁸⁵⁵

(M:127).

283 Eu caseime, cautiveime,
eu pasei vida penada;
de solteira, roupa nova,
de casada, remendada.²⁸⁵⁶

(N:602).

284 Eu embarquei no Illó
fun desembarcar a Vigo;
non me síga-las pasadas
que non me caso contigo.²⁸⁵⁷

(M:176).

285 Eu fun á fonte por auga
á fonte dos paxariños,
enterrar as miñas mágoas
que entraron con teus cariños.²⁸⁵⁸

(M:399).

286 Eu hei d'ir, eu hei de vir,
eu hei d'ir, hei de tornar,
eu hei de leva-la i-auga
onde a queira levar.²⁸⁵⁹

(M:220; M:035).

287 Eu hei de ir ó Brasil
inque non gane diñeiro,
para que digan as mozas:
-Velahí vén un brasileiro.²⁸⁶⁰

(M:018; BOUZA 1946:177,62 ²⁸⁶¹).

²⁸⁵⁵ *vel-a, quén.*

²⁸⁵⁶ *caséime.*

²⁸⁵⁷ *sígal-as.*

²⁸⁵⁸ *a fonte, magoas.*

²⁸⁵⁹ *M:220 leval-a; M:035 levar a.*

²⁸⁶⁰ *ó Brasil, Vel-ahi ven.*

²⁸⁶¹ *anque non gane diñeiro, /para que digan as mozas. (BOUZA 1946).*

288 Eu hei de subir, subir,
eu hei de aparta-la rama,
eu hei de dormir un sono,
rapaza, na tua cama.²⁸⁶²
(N:590).

289 Eu non fun, foches tu
a que foches dormir ó palleiro;
eu non fun, foches tu,
que levába-las pallas no cu.²⁸⁶³
(N:627).

290 Eu non me quero casar
porque quero andar así,
para min non ha de faltar
hoxe aquí, mañán alí.²⁸⁶⁴
(M:230).

291 Eu queria cantar ben
i-a garganta non me axuda,
heina de deixar quedar
nunha laranxa madura.²⁸⁶⁵
(M:521).

292 Eu veño aquí
miña nai mandoume,
se queres, queres,
se non, viro e voume.²⁸⁶⁶
(M:153; M:186).

293 Ferreiriño,
faime un crabo.
-Chique-chique,
xa cho fago.
(M:175).
Infantis.

²⁸⁶² *apartal-a.*

²⁸⁶³ *tú /a que, ó palleiro, levabal-as, cú.*

²⁸⁶⁴ *así, aquí, mañan ali.*

²⁸⁶⁵ *n-unha.*

²⁸⁶⁶ *M:153 aquí, senon; M:186 aquí, mandóume, senón.*

294 Fixo moi ben miña nai
en poñerme a costureira;
vén a auga e non me mollo,
vén o sol e non me queima.²⁸⁶⁷
(N:646).

295 Foche decer mal de min
mal de min ós meus amores,
fai de conta que botache
auga por riba de flores.²⁸⁶⁸
(M:476).

296 Foche falar mal de min
a fôra da miña terra;
quedánote conecendo,
eu quedei sendo quen era.²⁸⁶⁹
(M:475).

297 Fulaniña foi á leña:
luns vai
martes chega,
cuarta la corta,
quinta la enverga,
sesta la enfeixa
e sábado chega.²⁸⁷⁰
(M:499).

298 Fun á feira de Forzáns,
comprei unha vaca mona;
a que se casa cun cego
nunca lle falta zanfona.²⁸⁷¹
(N:609).

299 Fun á fonte buscar auga
na casca da balancia,
nin bebín, nin trouguen auga
nin falei a quen quera.²⁸⁷²

²⁸⁶⁷ *ponerme, auga,, sol..*

²⁸⁶⁸ *ós.*

²⁸⁶⁹ *fora.*

²⁸⁷⁰ *Luns, Martes, Cuarta, Quinta, Sesta, Sábado.*

²⁸⁷¹ *c-un.*

²⁸⁷² *bebin.*

(M:400).
300 Fun á fonte buscar auga
na casca da frol da froita,
fun por ver os meus amores
a sede non era moita.²⁸⁷³
(M:346bis).

301 Fun esta noite ó muiño
cun fato de mozas novas,
elas todas sen camisa
i-eu no medio sin cirolas.²⁸⁷⁴
(M:062).

302 Ganou o Cacho,
perdeu o Piollo;
matouse toda
Pilara do Rollo.²⁸⁷⁵
(M:033; BOUZA 1946:173,03).

[Nota dos editores. Ver cantiga 488 e comentario].

303 Garganta, miña garganta,
miña garganta de neve,
non vou a parte ningunha
garganta, que te non leve.
(M:522).

304 Gorrións, cregos e frades,
Dios nos libre de tan malas aves:
os gorrións cómennos o millo,
cregos e frades rápannos o bolsillo.²⁸⁷⁶
(M:066).

305 Hai tres días que non como
senón lágrimas con pan,
estas son as alegrías
que os meus amores me dan.²⁸⁷⁷
(M:417).

²⁸⁷³ a fonte.

²⁸⁷⁴ Fun, ó, c'un.

²⁸⁷⁵ matouse.

²⁸⁷⁶ os gorrións comen-os, rapan-os.

²⁸⁷⁷ senon, pán, alegrías, dán.

306 Hasta las mismas areas
me dicen que eu teño a culpa
de amar a quen non me ama,
buscar a quen non me busca.
(M:336bis).

307 Hei de ama-la color verde
en canto houber a verdura;
hei de amar a quen quixer,
non che fixen escritura.²⁸⁷⁸
(M:571).

308 Hei de plantar un piñeiro
enriba do teu tellado,
cando o piñeiro der piñas
hei de andar ó teu mandado.²⁸⁷⁹
(M:375bis).

309 Hei deixar roda-lo mundo
qu'el voltiña ha de dar,
alguén o ha d'arrepender
non ll'ha de valer chorar.²⁸⁸⁰
(M:375).

310 Heiche de toca-las cunchas
miña pequerrechechiña;
heiche de toca-las cunchas
á tua porta, meniña.²⁸⁸¹
(M:534).

311 Heicho de dar, queridiña,
que o teño ben gardado;
heicho de dar, queridiña,
un caravel encarnado.²⁸⁸²
(M:055; M:151.).

312 Heime de casar cun vello

²⁸⁷⁸ encanto, houer, amal-a.

²⁸⁷⁹ ó teu.

²⁸⁸⁰ rodal-o, algun o'ha.

²⁸⁸¹ Héiche de tocal-as, héiche de tocal-as.

²⁸⁸² M:055 Hei cho de, hei cho de, carabel;
M:151 carabel.

e heime de fartar de rir,
heille facer alta a cama²⁸⁸³
pra que non poida subir.²⁸⁸⁴
(M:380; BOUZA 1946:174,21²⁸⁸⁴).

*Casei-me com um anão
Para me fartar de rir:
Pois faço a cama bem alta
E elle não pode subir!*
(Callage:117).

313 Heime de pór a cantar
porque a chorar non me estrevo,
lágrimas non dan diñeiro²⁸⁸⁵
para pagar a quen debo.²⁸⁸⁵
(M:383).

314 Home do pucho vermello,
cando fores ó consello,
coida do teu negocio²⁸⁸⁶
e non coides do alleo.²⁸⁸⁶
(O:046).
[Nota dos editores. Véxase o conto 22a,
do que esta cantiga é refrán final].

315 Home que tripás na lama,
está o pai do mociño na cama;
ídevos hoxe, mañán volveredes.
sodes ben burro se non me entendedes.²⁸⁸⁷
(M:090).

316 Hoxe acabei o meu ano
de mañán me quero ir,
pagaima a miña soldada
que non vos quero servir.
(M:539).

²⁸⁸³ *c'un velle, hei lle.*

²⁸⁸⁴ Nunha primeira escritura aparece hei de lle
facer a cama alta. *Heime de casar c-un vello,*
para que non poida subir (BOUZA 1946).

²⁸⁸⁵ *por.*

²⁸⁸⁶ *ó consello, alléo.*

²⁸⁸⁷ *mañan.*

317 Hoxe de feira,
mañán de mercado,
anda o meu corpiño
sempre regalado.
(R:C171/36-1; M:009).

*Vimos de unha romería
e mañán vamos pra outra,
e así pasámo-lo tempo
dunha romería noutra (Nós, nº 94.Noia)
(R:171/36-1). Moscoso. Pravio. No
Cancioneiro Gallego. T. I pª 39.*

318 Hoxe é o día a cinco
mañán é o día a seis,
se non pagares o viño²⁸⁸⁸
tes cornetada ata os Reis.²⁸⁸⁸
(M:513).

319 Hoxe é o día a dous,
mañán é o día a tres,
se non pagares o viño²⁸⁸⁹
tes cornetada pra un mes.²⁸⁸⁹
(M:512).

320 Inda agora aquí cheguei,
mais cedo non puden vir,
quen anda de amores novos
non pode andar a fuxir.²⁸⁹⁰
(M:339; BOUZA 1946:175,35²⁸⁹¹).

321 Iso de andar de parranda,
iso de parrandear,
iso de andar de parranda
iso tense que acabar.
(N:618).

322 Janela, minha janela,
janela da perdição!

²⁸⁸⁸ *tés.*

²⁸⁸⁹ *tés.*

²⁸⁹⁰ *aquí.*

²⁸⁹¹ *Inda agora aquí cheguei (BOUZA 1946).*

Tanta menina bonita,
Nenhuma na minha mão.

(R:C171/45).

*Tanto limão, tanta lima
tanta lima, tanto limão,
tanta menina bonita
nenhuma na minha mão.* Brasileira.
(Campos: nº 431). Portuguesa.

323 Levaio, levaio, mozas
o cantar da nosa terra,
levaio, levaio, mozas,
levaio, que ben se leva.²⁸⁹²

(M:100).

324 Levántate desa cama,
dese sono tan profundo,
que na tua porta cantan
as alegrias do mundo.²⁸⁹³

(N:632).

325 Levántate desa cama,
dese sono tan profundo,
que na tua porta cantan
as alegrias do mundo.²⁸⁹⁴

(N:576).

326 Madia ti viche xastre
te-la muller costureira:
cando chove non se molla,
cando fai sol non se queima.²⁸⁹⁵
(M:007; BOUZA 1946:178,86²⁸⁹⁶).

327 Madia ti viche, xastre,
te-la muller costureira:
cando chove, non se molla
cando vai sol, non se queima.²⁸⁹⁷
(R:C171/36-3).

²⁸⁹² *Levaio, levaio mozas.*

²⁸⁹³ *alegrias.*

²⁸⁹⁴ *alegrias.*

²⁸⁹⁵ *tel-a.*

²⁸⁹⁶ *Madia ti viche, xastre, (BOUZA 1946).*

²⁸⁹⁷ *Mádia, tel-a.*

*Díos llo pague a miña nai
que me puxo a costureira;
vén a chuvia e non me molla
vén o sol e non me queima.*
(Cotarelo. cánt. 42). Moscoso.

328 Mala rabia me no mate;
unha garrafa sen viño,
unha muller sen vergonza,
unha ucha sen touciño.²⁸⁹⁸
(M:061; BOUZA 1946:177,63²⁸⁹⁹).

329 Malo raio me non parta,
malo raio me non fenda,
o home que te levar
hache de pór unha tenda.²⁹⁰⁰
(M:313bis).

330 Malo raio parta os homes
i-o primeiro sea o meu,
que o mando traballar
e dime que traballe eu.²⁹⁰¹
(N:637).

331 Malos demoños te leven,
trescentos casen contigo,
se tiñas tantos amores
¿pra que falabas comigo?²⁹⁰²
(M:365).

332 Mándeno-los reis,
señora da casa,
mándeno-los reis
por unha rapaza.²⁹⁰³
(M:151b).

333 Manuel, Manueliño,

²⁸⁹⁸ *no-mate.*

²⁸⁹⁹ *i-unha ucha sen touciño (BOUZA 1946).*

²⁹⁰⁰ *por.*

²⁹⁰¹ *i-ó.*

²⁹⁰² *pra qué.*

²⁹⁰³ *Mándenol-os, mándenol-os.*

Manuel da rua alta,
moito che queren as mozas
porque lle tóca-la gaita.²⁹⁰⁴

(N:626).

334 Manuel, Manueliño,
Manueliño Fardán,
ti as feas non as queres
i-as bonitas non chas dan.²⁹⁰⁵

(M:043; BOUZA 1946:173,06).

Cantánolla a meu pai nos caprichos do
carnaval de 1895. Lafuente Alcántara²⁹⁰⁶
ten unha que di: *Todas las chicas me*
dicen:

¿Por qué²⁹⁰⁷ no te casas Juan?

-La que me dan, no la quiero,

La que quiero, no me dán.

(Canc. Pop. T.2 p^a 377²⁹⁰⁸).

335 Manuel, Manueliño,
meu relicario da tenda,
se preguntaren por min
dille que estou de encomenda.

(M:394bis).

336 Mar de Vigo, mar de Vigo,
mar de Vigo ten fondura,
debaixo do mar de Vigo
teño a miña sepultura.

(N:579).

337 Marceliniño
foi ó viño;
crebou o xerro
no camiño.
Mal polo xerro,

²⁹⁰⁴ *tóca-la.*

²⁹⁰⁵ *Manuelino [v.2.], non-as, dán.*

²⁹⁰⁶ *La Fuente Alcantara.*

²⁹⁰⁷ *Porqué.*

²⁹⁰⁸ [Nota dos editores. Descoñecemos a que obra se refire, xa que non atopamos ningunha obra deste autor que coincida con ese título].

mal polo viño,
mal polo cu
de Marceliniño.²⁹⁰⁹

(M:039).

Rodríguez Marín, nos *Cantos populares españoles*, dá outro semellante no n° 142, e en nota -p. 135 do 1° tomo- di que nas terras que a cantan é costume, ó ver un rapaciño chorar, bulrarse del preguntándolle: *-Fuche ó viño?*²⁹¹⁰
¿Cal será a orixinal? A galega ou a de lingua oficial? Non o sei, mais a nosa é mais eufónica, e se foi traduzón, hai que reconocer que o traductor criou unha obra perfecta.

338 Maria Antonia mo dixo
no monte a apañar o toxo:
-Tódalas mozas de fóra
vén se casar a Moscoxo.²⁹¹¹

(N:588).

339 Maria Catuxa,
¿con quen dormes tú?
-Eu durmo cun frade
que me raña o cu!²⁹¹²

(M:158).

Maria Cachucha,
Com quem dormes tu?
-Durmo c'um frade
Sim medo nenhum.

(Vasconcellos.T. IV:173).

340a Maria do rabo longo,
viches as miñas ovellas?
-Ándanche naquela rega
unhas brancas e outras negras.²⁹¹³

(M:409).

340b Maria, miña Maria,

²⁹⁰⁹ *ó viño, pol-o xerro, pol-o viño, pol-o cu.*

²⁹¹⁰ *Marín, da, ó, ó.*

²⁹¹¹ *m-o, Todal-as, fora, ven.*

²⁹¹² *c'un, cú.*

²⁹¹³ *n-aquela.*

miña Maria, meu ¡ai!
se eu hei de vivir en pena,
vive ti a mais teu pai.

(L:59v).

340c Maria, miña Maria,
miña Maria, meu ¡ai!
se eu hei de vivir en pena
vive ti, que tanto fai.

(L:59v).

340d Maria, miña Maria,
miña Maria, meu ben,
se eu hei de vivir en pena,
vive ti, que tanto ten.

(L:59v).

340e Maria, miña Maria,
Maria, meu Marión,
gobierno da miña casa
chave do meu corazón.²⁹¹⁴

(L:59v).

341 Maria teno de maña
pola mañán cando se ergue
lava-las pernas con mexo
que auga fría non lle serve.²⁹¹⁵

(M:219).

342 Maria teno de maña
pola mañán cando se ergue
lava-las pernas con viño
que auga fría non lle serve.²⁹¹⁶

(M:219; M:545.).

343 Maria teno de maña
pola mañán cando se ergue
lava-las pernas con viño
que auga fría ten a neve.²⁹¹⁷

(M:545).

²⁹¹⁴ *corazon.*

²⁹¹⁵ *pol-a mañan, laval-as, fría.*

²⁹¹⁶ *M:219 pol-a mañan, laval-as, fría; M:545 pol-a, laval-as.*

²⁹¹⁷ *teno, pol-a, laval-as.*

344 Mariana de Soutelo
quixo ser a miña dama,
xa lle tomei a medida,
non me cabia na cama.

(M:207).

345 Mariana ten, ten
sete saias de metín,
debaixo das sete saias
ten un belo serafín.²⁹¹⁸

(M:208).

346 Marianiña, pé de galiña,
Marta de craba, pé de guitarra,
foi ó escorregadoiro, escorregou
i-encheuse de foira,
e trémelle o cu como unha
devandoira.²⁹¹⁹

(M:064).

347 Maria, miña Maria,
muller de dar e tomar,
láva-la camisa doutro
e dá-la tua a lavar.²⁹²⁰

(M:506).

348 Maria, sángerche as pernas
¿peleache con alguén?
-Este mal, Manueliño,
tódolos meses me vén.²⁹²¹

(M:101).

349 Mariñeiros ten Marín
tamén os ten Estribela,
para rapazas bonitas
Santiago de Compostela.²⁹²²

(N:631).

350 Maruxa, Maruxa,
¿como has de facer?

²⁹¹⁸ *metin, serafin.*

²⁹¹⁹ *marta, ó escorregadoiro, i-enchéuse, cú.*

²⁹²⁰ *Maria, miña, laval-a, d-outro, dal-a.*

²⁹²¹ *todol-os, ven.*

²⁹²² *Marin, tamen.*

Foche pró muiño
non sabes moer!²⁹²³

(M:507).

351 Maruxiña, dáme un bico
que eu che darei un pataco.
-Non quero bicos dos homes
que me cheiran ó tabaco.²⁹²⁴

(M:343bis).

352 Meniña, ten man da honra
que a honra é delicada,
meniña que non ten honra
non ten vergonza na cara.

(N:584).

353 Meu amor cando te vaias
déixame unha prenda tua,
déixame a tua navalla
para segar a verdura.

(M:452).

Melide, 136.

354 Meu amor, cando te vaias,
déixame unha lembranza,
déixame en cada portela
seu ramiño de esperanza.

(M:453).

355 Meu amor, fala baixiño,
silvareiras ten ouvidos,
amores desimulados
inda son os mais queridos.

(M:424).

356 Meu santiño san Andrés
heivos de ir ó de Cedeira,
para ir ó de Teixido
non me estrevo na alxibeira.²⁹²⁵

(M:368).

357 Mi madre visteu de lellas,

²⁹²³ *pró.*

²⁹²⁴ *dame, ó tabaco.*

²⁹²⁵ *San, ó de Cedeira, ó de Teixido.*

as lellas n'as podo ver;
de Tarazona ou Segovia
o meu mantelo ha de ser.

(R:C171/29).

(PérezBallesterosIII:287).

(Carré) rexistra = *lello s.m. Tejido de lana y lino. V. Picote.*

A cantiga dáo como femenino e parece que con mais razón. As *lellas*, que en algures se chaman *leras*, non son de liño fino; son de estopa, que é a parte gorda do liño e pican no corpo como unha faixa de arestas, por iso se lle chama graficamente *picote*, nome que tamén lle dan en portugués.²⁹²⁶

358 Minguíños me arrulaba
pra que dormira calado;
miña nai, miña naiciña
canto te teño chorado.

(N:616).

359 Miña burra branca,
miñas catro patas,
¿quen me ha de trager
agora, as patacas?
As patacas, rabia,
non me dan cuidado,
pra trague-lo millo
levarei o carro.²⁹²⁷

(M:097).

360 Miña carrapucheiriña,
na costa do areiro:
o que é barato sai caro,
o que é bo custa diñeiro.

(M:063; BOUZA 1946:176,48²⁹²⁸).

361 Miña comadre Pelonia
non hai muller coma ela:

²⁹²⁶ *razon, tamen, portugues.*

²⁹²⁷ *quén, traguel-o.*

²⁹²⁸ *na costa do Areiro., o que é bó custa diñeiro (BOUZA 1946).*

os ósos dállos ó home,
i-a carne cómea ela.²⁹²⁹
(M:149; BOUZA 1946:177,68²⁹³⁰).

362 Miña comadre Pelonia,
meu compadre Pallafresca,
se non tivermos pandeiro
tocaremos nunha cesta.²⁹³¹
(R:C171/36-1; M:224.).

*Miña comadre Pelonia
e meu compadre Pascual
que durmistes esta noite
debaixo do laranxal.*
(PérezBallesterosII:250, cant. 46).
Moscoso.

363 Miña cuñadiña nova,
inda non sei se o seremos;
o mundo dá moitas voltas,
nós así tamén faremos.²⁹³²
(M:028).

364 Miña mazán mermellina
posta na mesa do rei,
tres anos falei contigo
non che puden tomar lei.²⁹³³
(M:405).

365 Miña mazán vermelliña
collida no ramo alto;
teño palabra de rei,
a quen prometo non falto.
(M:355bis).

366 Miña mazán vermelliña
collidiña antre o trigo,

eu pódoche querer ben
a mais non casar contigo.²⁹³⁴
(N:581).

367 Miña mazán vermelliña
collidiña na maceira,
polo que a xente murmura
teño eu pouca canseira.²⁹³⁵
(M:356bis).

368 Miña mazán vermelliña,
picada dun reiseñor,
quen a picou que a coma
que lle levou o millor.²⁹³⁶
(M:382; BOUZA 1946:177,61²⁹³⁷).

369 Miña nai cando me berra
bate co pé no sobrado,
dime que non quere xenro
i-eu xa llo teño arranxado.
(M:227).

370 Miña nai cando me berra
bate co pé no sobrado,
pra que eu non teña novio
i-eu xa llo teño arranxado.
(M:227).

371 Miña nai por me casar
prometeume tres ovellas:
unha manca, outra coxa,
outra mona sen orellas.²⁹³⁸
(M:125).

372 Miña nai ten, ten

²⁹³⁴ *mazan.*

²⁹³⁵ *Mina mazan, pol-o.*

²⁹³⁶ *mazan, d-un.*

²⁹³⁷ *Miña mazán pequeniña
picada do reiseñor,
quen-a picou que a coma (BOUZA 1946).*

²⁹³⁸ *mona-sen. Nunha primeira escritura aparece
Mina en vez de Miña.*

²⁹²⁹ *com'a, osos dallos ó, i-â, comea.*
²⁹³⁰ *i-â carne cómea ela (BOUZA 1946).*

²⁹³¹ *n-unha.*

²⁹³² *da, asi, tamen.*

²⁹³³ *mazan.*

tripas a cocer,
vinde acá meus fillos
que vos hei de encher.²⁹³⁹

(M:324bis).

373 Miña nai visteu de lellas,
as lellas n'as podo ver;
de Tarazona ou Segovia
o meu mantelo ha de ser.

(R:C171/29).

Ver 357.

374 Miña nai, miña naiciña
que rica nai teño eu,
traballo, mat'o meu corpo
non teño nada de meu.

(M:184).

375 Miña nai, miña naiciña,
aprendeime a costureira,
cando chove non me mollo
e vén o sol non me queima.²⁹⁴⁰

(M:360).

376 Miña nai, miña naiciña,
aprendeime a costureira;
vén a choiva e non me molla,
vén o sol e non me queima.²⁹⁴¹

(N:647).

377 Miña nai, miña naiciña,
como ela non teño outra:
nunha mañán de xiada
mandoume lava-la roupa.²⁹⁴²

(N:612).

378 Miña nai, miña naiciña,
miña nai do corazón,
a tódalas vexo vir

i-a miña naiciña, non.²⁹⁴³

(N:611).

379 Miña palomiña branca
anda no lameiro verde,
anda co bico na i-auga
non pode apagar a sede.

(M:420).

380a Miña prima Manoela
dáme a man pola ventana,
que deixei os meus tirantes
colgados na tua cama.²⁹⁴⁴

(L:59v).

380b Miña prima Manuela
dáme a man pola ventana
que me din que dormes soila,
dormirás acompañada.²⁹⁴⁵

(M:195; L:59v).

381 Miña sogra aforradeira
do que non pode gastar:
inda ten o unto enteiro
do porco qu'ha de matar.²⁹⁴⁶

(M:130; M: 053; BOUZA 1946:177,66²⁹⁴⁷).

382 Miña sogra morreu onte
enterreina no balado,
cando pasei por alí
tiña o cu arregañado.²⁹⁴⁸

(M:358).

383 Miña Virxe da Peneda
da Peneda, penediña,
entrei pola porta grande,

²⁹⁴³ *todal-as.*

²⁹⁴⁴ *pol-a.*

²⁹⁴⁵ *dame, pol-a.*

²⁹⁴⁶ M: 053 que ha de.

²⁹⁴⁷ *do que non pode gastar., do porco que ha de matar* (BOUZA 1946).

²⁹⁴⁸ *ali, cu.*

²⁹³⁹ *meu.*

²⁹⁴⁰ *aprendéime, e ven.*

²⁹⁴¹ *ven a, ven o.*

²⁹⁴² *n-unha, laval-a.*

saín pola pequeniña.²⁹⁴⁹

(M:027).

384 Miña Virxe da Peneda,
da Peneda, Penediña,
a raia do sol cando nace,
dálle na sua cariña.²⁹⁵⁰

(M:562).

385 Miña Virxe do Remedios
ten un dente na coroa;
quen ten rabia que rabee,
quen ten pesar que o roa.²⁹⁵¹

(M:320bis; BOUZA 1946:174,19).

386 Miña virxe dos Remedios
daime remedio a min,
que me din que ando preñada
i-eu con home non dormín.²⁹⁵²

(M:325bis).

387 Miña Virxe dos Remedios
eu non vos pido facenda,
pídvos sorte e fortuna
e xente con quen me entenda.

(M:377; BOUZA 1946:174,18).

388 Miña Virxe dos Remedios
rodeada de loureiros,
pola vosa porta entra
a gala dos brasileiros.²⁹⁵³

(M:025; BOUZA 1946:173,01).

389 Miña Virxe dos Remedios
rodeada de ramallos,
pola vosa porta entra
a gala dos lisboanos.²⁹⁵⁴

(M:026; BOUZA 1946:173,05).

390 Miras para min de lado
i-eu para ti de carranca,
que culpa che teño eu
da tua desconfianza.

(M:316bis).

391 Mociña do virgo torto,
conecincho no andar,
pensei que o tiñas todo,
tíñalo no calcañar.

(M:342bis).

392 Mociñas dalá de riba
abaixai acá pra baixo
que vos quero ver a cara
a mai-lo lindo refaixo.²⁹⁵⁵

(M:444).

393 Moita terra teño andado,
moito pan teño comido,
moito can me ten ladrado
e ningún me ten mordido.

(M:470).

394 Moito bailla, moito bailla,
o da chaqueta rabela,
moito bailla, moito bailla,
moito lle dá á canela.

(M:355).

395 Moito bailla, moito bailla,
o da chaquetiña longa
e moito mais baillaria
se a tivese redonda.²⁹⁵⁶

(M:356).

396 Moito me doe a cabeza,
moito me doe a moleira,
de acarrexalo estrume
da costa da Becerreira.²⁹⁵⁷

(M:366bis).

²⁹⁴⁹ *pol-a porta, pol-a pequeniña.*

²⁹⁵⁰ *dalle.*

²⁹⁵¹ *rábía, rabée.*

²⁹⁵² *dáime, dormín.*

²⁹⁵³ *pol-a.*

²⁹⁵⁴ *pol-a.*

²⁹⁵⁵ *d-alá, amail-o.*

²⁹⁵⁶ *baillaria.*

²⁹⁵⁷ *dôe a cabeza, acarrexal-o.*

397 Moza bonita no mundo
non habia de nacer,
é como a pera madura
todos a queren comer.²⁹⁵⁸

(R:C171/36-4).

*Toda a mulher que é bonita
não devia de nascer
e como a pera madura
que todos queren colher / comer.
(Nunes3:29). Galiza*

398 Moza da beira do mar,
¿que é que lle botas ó pelo?
-Unha herva que hai no monte
que lle chaman tormentelo.²⁹⁵⁹

(M:167).

*Rapariguíña do gando,
que herva lle botas ó pelo²⁹⁶⁰.
-Bótolle unha herva do monte
que lle chaman tremetelo.
(BouzaCancioeiro: cant. 62).*

399 Moza de los trinta novios
e comigo trinta e un
polos xeitos que che vexo
xa te quedas sen ningún.²⁹⁶¹

(M:462).

400 Na aldea de Moscoso,
cando chove, logo hai lama;
quen a de noite paseia
mais lle vale estar na cama.²⁹⁶²

(M:445).

401 Na aldeia de Moscoso
hai un mociño gardado,
que o gardou sua nai
na cabezalla do carro.

(M:391bis).

402 Na alta serra da neve
onde a frol do toxo eixiste;
se non gozar dos teus ollos
toda a vida andarei triste.

(M:365bis).

403 Na tua porta hai lama
e na miña un lameiriño,
pola tua corre a i-auga
pola miña corre o viño.²⁹⁶³

(M:382bis).

404 Namorada veño, madre,
namorada dunha pedra,
tamén veño namorada
do canteiro que anda nela.²⁹⁶⁴

(N:621).

405 No alto daquela serra
eu ben vin gurra-lo vento,
ben enganadiña anda
quen conmigo perde o tempo.²⁹⁶⁵

(N:620).

406 No alto de aquela serra
hai un paniño a abanar,
por diñeiro non se vende
por amores se ha de dar.
(M:070; BOUZA 1946:175,38 ²⁹⁶⁶).

407 Non cho quero, non cho quero,
non cho quero, caga nel,
nas sachadiñas do vran
xa me rogache con el.²⁹⁶⁷

(M:168; M: 204bis).

²⁹⁵⁸ havia.

²⁹⁵⁹ ó pelo, erva.

²⁹⁶⁰ ó pelo .

²⁹⁶¹ pol-os.

²⁹⁶² quen-a.

²⁹⁶³ pol-a tua, pol-a miña.

²⁹⁶⁴ d-unha, tamen, n-ela.

²⁹⁶⁵ d-aquela, gurr-al-o.

²⁹⁶⁶ No alto daquela serra, por diñeiro non se vende, (BOUZA 1946).

²⁹⁶⁷ nél, él; M: 204bis c. nél.

408 Non chores, amor, non chores,
que inda agora estou contigo,
chorarás cando me vexas
no mar largo, sen abrigo.

(N:645).

409 Non me casesdes, meu pai,
cun home que enviuvou,
que non quero criar pitos
que outra galiña deixou.

²⁹⁶⁸

(M:137).

410 Non me digás mal dos homes
que eu tamén lle quero ben:
cortalos e retallalos
e metelos na sartén.

²⁹⁶⁹

(M:468).

411 Non me digas que non queres
qu'inda has de vir a querer,
tanto a i-auga dá na pedra
que a fai amolecer.

²⁹⁷⁰

(M:378bis).

412 Non me mandes traballar,
que me amarga como o fel;
mándame levar o gando
ó monte con Manuel.

²⁹⁷¹

(M:395bis).

413 Non me prendas nos teus brazos,
mira que non me aseguras,
mira que teño rompido
outras cadenas mais duras.

(M:483).

Ver 619.

²⁹⁶⁸ *casesdes meu pai, c'un.*

²⁹⁶⁹ *tamen, ben, cortal-os, retallal-os, metel-os, sartén*

²⁹⁷⁰ *da. Nunha primeira escritura comezaba con*
Anque me digas que non.

²⁹⁷¹ *ó monte.*

414 Non podo cantar que morro
non podo aviva-la fala,
que comín as aceitonas,
bebín a iauga encharcada.

²⁹⁷²

(N:589).

415 Non quero coche
porque me marea,
quero un automobile
que corra que rabea.

(M:520).

416 Non quero do teu querer
que o teu querer o repartes,
el imita o dos faroles
que aluman a moitas partes.

(M:236; BOUZA 1946:174,20).

417 Non quero home
da beira do mar,
que vai prá taberna,
vaise emborrachar.
Xa non quero home
xa non quero non,
xa non quero home
que é un borrachón.

(M:519).

418 Non quero ser muiñeira
nin barrer o tremiñado,
porque alá no outro mundo
peden conta do roubado.

²⁹⁷³

(M:497).

419 Non sei que ten a morena,
non sei que a morena ten,
non sei que ten a morena
que todos lle queren ben.

(M:140).

420 Non sei que traes na saia
que tanto aire lle dás.

²⁹⁷² *avival-a, i-auga.*

²⁹⁷³ *tremimiñado.*

Unha migalla de garbo (M:345bis).
con salero e nada mais.²⁹⁷⁴
(M:443).

421 Non te cases con ferreiro
que te queima cas muxicas:
cásate con un carpinteiro
que che fai cousas bonitas.²⁹⁷⁵
(M:077).

422 Non te fies no meu rir
que o meu rir non é por ben,
o meu rir é como a morte:
fai a sua e queda ben.
(M:346).

423 Non te fies, rapaciña,
do canteiro que ben canta,
coa fariña da pedra
amolécelle a garganta.²⁹⁷⁶
(N:619).

424 Non teño medo a morrer,
que eu para morrer nacín,
só teño medo a pasar
camiños que nunca vin.²⁹⁷⁷
(M:134).

Variante da 23.

425 Nunca vin lebres ó carro
nin coellos a labrar;
as mulleres antr'os homes
son moi malas de gardar.²⁹⁷⁸
(M:348bis).

426 Nunca vin lebres ó xugo
nin coellos ó arado;
as mulleres antre os homes
é gando moi mal gardado.²⁹⁷⁹

²⁹⁷⁴ *le das, máis.*

²⁹⁷⁵ *casate.*

²⁹⁷⁶ *co a.*

²⁹⁷⁷ *a morrer, nacín, so.*

²⁹⁷⁸ *ó carro, antros.*

²⁹⁷⁹ *ó xugo, ó arado.*

427 O abade de Moscoso
andaba a chorar na horta,
que lle roubano a criada
polo buraco da porta.²⁹⁸⁰
(N:593).

428 O aire que vén de baixo
bate naquela espadana,
quen me dera a saber
se a tua fala me engana.²⁹⁸¹
(M:396).

429 O anillo do meu dedo
xa lle caíu a pintura,
inda lle caían os ollos
a quen tanto me marmura.²⁹⁸²
(M:498).

430 O anillo que me deche
inda cho traio no dedo,
inda cho hei de mandar
polo primeiro correo.²⁹⁸³
(M:477).

431 O Antroido é lagareiro,
amigo das arruadas:
comeume o touciño todo,
levou as barbas untadas.
(M:188).

432 O Bocareu foi ás troitas,
Xacinta leva o xantar;
despois da barriga farta
bótanse os dous a pescar.²⁹⁸⁴
(M:557).

433 O Bucareu é viuvo,
viuvo de pouco tempo,

²⁹⁸⁰ *pol-o.*

²⁹⁸¹ *airo, ven, n-aquela.*

²⁹⁸² *Anillo, caíu.*

²⁹⁸³ *pol-o.*

²⁹⁸⁴ *Bocareu.*

- as penas do Bucareu (M:478).
logo llas levou o vento.²⁹⁸⁵
(M:514).
- 434 Ó campesio, tratalo ben,
quererlle mal,
comerlle o que ten
e cagarlle o portal.²⁹⁸⁶
(M:078).
- 435 O cantar do arreeiro
eu ben sei como se canta:
ten unha volta na boca
i-o remate na garganta.²⁹⁸⁷
(M:516).
- 436 O cantar quería gracia,
non lla sabia botar,
o Señor que ma non deu
tamén ma podía dar.²⁹⁸⁸
(M:524).
- 437 O caravel cando nace
arrebenta por nacer;
así lle caían os ollos
a quen me non pode ver.²⁹⁸⁹
(M:088).
- 438 O caravel cando nace
bota por riba do muro;
unha pouquiña de lería
dáselle a calquera burro.²⁹⁹⁰
(M:430).
- 439 O caravel cando nace
logo no pé fai a roda,
non hai cousa mais humilde
ca o amor cando namora.²⁹⁹¹
-
- ²⁹⁸⁵ do bucareu.
²⁹⁸⁶ tratal-o, cagárlle.
²⁹⁸⁷ i-ô.
²⁹⁸⁸ quería, sabía, que m'a, tamen m'a.
²⁹⁸⁹ caravel, así, cáian.
²⁹⁹⁰ leria.
²⁹⁹¹ pe.
- 440 Ó caravel cando nace,
chámanlle caraveliño
tamén os fillos dos cregos
chámanlle ó pai señor tio.²⁹⁹²
(R:C171/36-4).
*O rouxinol quando canta
no meio da un asobio,
como o filho do vigario
que chama ao pae senhor tio.
(VasconcellosEpicilegio:114). Di que a
recolleu no Miño ou na Beira).*
- 441 O carballo do Galleiro
heino de mandar cortar,
cando vou pra Redondela
tírame a vista do mar.
(M:662).
- 442 O carballo que é pequeno
tamén ten pequena sombra,
a moza que é boa moza
pouca riqueza lle abonda.²⁹⁹³
(M:391).
- 443 O cariño que che teño
a mai-lo que ch'hei de ter,
cabe na espiña dun toxo,
a mais non a ha de encher.²⁹⁹⁴
(M:570).
- 444 O casado quer a casa,
o casado a casa quer,
o casado quer a casa,
sulteiro quere a muller.
(M:164).
- 445 O cego de Peitieiras
vendeu a sua zanfona
-
- ²⁹⁹² Ó carabel, carabeliño, chamanlle ô pai.
²⁹⁹³ tamen.
²⁹⁹⁴ amail-o, d-un, non no ha, amais.

para casar coa criada:
a despensa vai en Roma.²⁹⁹⁵

(N:630).

446 O coello cando dorme
dorme cos ollos abertos,
dorme con eles cerrados
quen ten os amores certos.

(M:338bis).

447 O corazón de unha pulga
quen o soubera guisar,
daba xantar e merenda
e ceia para ceiar.²⁹⁹⁶

(M:006).

*O corazón d'unha pulga
si o souberan guisar
daba almorzo para catro
merenda, cea e xantar.
(PérezBallesterosll:175).*

448 O crego a mai-la criada
ordenano de cocer,
xa ten o fermento feito
i-a fariña por moer.²⁹⁹⁷

(M:114).

449 O crego anda preñado,
xa lle medran as orellas.
É para que saibas, crego,
de que mal morren as femias.²⁹⁹⁸

(N:666).

450 O crego de Vigo é xastre,
o de Cangas, mariñeiro,
o de Ourense, afiadador,
i-o de Noia, zapateiro.²⁹⁹⁹

(M:074).

451 O crego na confesión
puxoume polas orellas,
pra que fuxa das mulleres
como o lobo das ovellas.³⁰⁰⁰
(M:022; BOUZA 1946:178,83³⁰⁰¹).

452 O crego vendeu a burra
pra non lle dar a cebada,
agora vai ós enterros
a cabalo da criada.³⁰⁰²
(M:041).

453 O crego vendeu a burra,
tamén vendeu a cartola,
agora vai ós enterros
a cabalo da Patola.³⁰⁰³
(M:042; BOUZA 1946:173,04).

Histórico. Non é que fose ós enterros como
di a cantiga, mais que esta é unha parodia
da devandita, e que o crego tiña unha
criada con o nome desta que acaba o
cantar.

454 O crego vendeu a cunca
tamén vendeu o cunheiro,
¿onde has de come-lo caldo
agora, crego lapeiro?³⁰⁰⁴
(M:222; BOUZA 1946:178,74³⁰⁰⁵).

455 O cuco a mai-la bubela
estaban os dous no balcón
o cuco como era falso
cantoulle o kirieleisón.³⁰⁰⁶
(M:353bis).

²⁹⁹⁵ co a.

²⁹⁹⁶ quen-o.

²⁹⁹⁷ amail-a, i-á.

²⁹⁹⁸ E para.

²⁹⁹⁹ Xastre, i-ó, Noia zapateiro.

³⁰⁰⁰ pol-as.

³⁰⁰¹ O crego na confesión (BOUZA 1946).

³⁰⁰² ós, á cabalo.

³⁰⁰³ tamen, ós, á cabalo.

³⁰⁰⁴ comel-o.

³⁰⁰⁵ tamen vendeu o cunheiro, (BOUZA 1946).

³⁰⁰⁶ amail-a.

456 O cura chamoume rosa,
eu chameille cara torta,
unha rosa coma esta
non a ten na sua horta.
(M:474).

457 O defunto vai pra igrexa
coa perna alevantada,
botaime o caldo, botaimo,
con chorar non se fai nada.³⁰⁰⁷
(M:569).

458 O demo cando rabea
fai as barbas ó rivés,
rabea, demo, rabea,
rabea que demo es.³⁰⁰⁸
(M:019; BOUZA 1946:177,72³⁰⁰⁹).

459 O demo do melro macho
onde foi face-lo niño!
na oliveira do adro
na punta dun ramalliño.³⁰¹⁰
(M:566).

460 O fandango de unha vella
fixo doerme a barriga;
xa non quero mais fandango
senón de unha rapariga.
(M:069).

461 O fandango de unha vella
fixo doerme a cabeza;
xa non quero mais fandango
senón de unha portuguesa.³⁰¹¹
(M:068).

462 O fígado de unha pulga
i-o corazón de un piollo,
heillo de dar ó meu damo
para que probe de todo.³⁰¹²

³⁰⁰⁷ co a, botáime, botáimo.

³⁰⁰⁸ és.

³⁰⁰⁹ rabea demo, rabea, (BOUZA 1946).

³⁰¹⁰ facel-o, d-un.

³⁰¹¹ se non.

(M:004; BOUZA 1946:178,85³⁰¹³).
*O curazón d'unha pulga
i-as entranas d'un piollo,
son pra lle dar ó³⁰¹⁴ meu home,
que non me come de todo.
(RiscoMelide: 522. Cántiga 338).*

463 O galán de moitas damas
eu con el non teño fe:
ten o corazón partido;
poi-lo meu enteiro é.³⁰¹⁵
(M:197; BOUZA 1946:175,39³⁰¹⁶).

464 O limón caíu na i-auga
apodreceu a metade,
inque teñas amor firme
non lle contes a verdade.³⁰¹⁷
(M:331bis).

465 O loureiro bate, bate,
i-eu ben o sinto bater
coas follas no tellado.
xa me podes entender.³⁰¹⁸
(M:228).

466 O loureiro é temido
que ten a folla virada,
o loureiro é temido
i-eu non me temo de nada.
(M:229).

467 O meu amor coitadiño
chora debaixo da cama
chora porque foi amado
i-agora ninguén o ama.³⁰¹⁹

³⁰¹² i-ô, héillo, o meu.

³⁰¹³ i-o corazón de un piollo, (BOUZA 1946).

³⁰¹⁴ ô.

³⁰¹⁵ galan, él, fê, ten-o corazón, poil-o.

³⁰¹⁶ O galán de moitas damas, ten-o corazón
partido (BOUZA 1946).

³⁰¹⁷ caíu.

³⁰¹⁸ ben-o, co as follas.

³⁰¹⁹ ninguén.

(M:403bis).

468 O meu amor de Lisboa
mandoume unha mandileta
e manda moitas memorias
prás mozas da pandeireta. ³⁰²⁰

(M:351bis).

469 O meu amor é celoso
boteill'os ósos no prato,
mentres s'el vai entretendo
voume divertir un rato. ³⁰²¹

(M:416).

470 O meu amor é pequeno,
é pequeno, así o quero;
con vara e media de pano
visto como un caballero. ³⁰²²

(M:349bis).

471 O meu amor era torto
inda o hei de endereitar,
inda lle hei de tirar leña
para facer un xantar. ³⁰²³

(M:327bis).

472 O meu corazón é bruxo
aprendeu a feiticeiro,
adiviña moitas cousas
porque llas dicen primeiro.

(M:399bis).

473 O meu noivo vai na guerra
Dio-lo libre dunha bala,
Dio-lo leve, Dio-lo traia,
para comprir a palabra. ³⁰²⁴

(N:614).

474 Ó muiño de meu pai
eu ben lle sei o tempero:
cando está alto, baixalo,
e cando está baixo, erguelo. ³⁰²⁵
(M:024).

475 O muiño de meu pai
ten caravillas por dentro;
rolda queridiño rolda,
rolda que pérde-lo tempo. ³⁰²⁶
(M:439).

476 O muiño treina, treina
bota fariña de roda,
a ladra da muiñeira
ten un andar que namora.
(M:440).

477 Ó noso san Benitiño
o que lle foron armar:
que tiña un homiño morto
debaixo do seu altar! ³⁰²⁷
(N:625).

478 O pandeiro a mai-las
cunchas,
Maria, miña Maria,
O pandeiro a mai-las cunchas
tíranme a melancolia. ³⁰²⁸
(N:650).

479 O pantrigo sabe ben
o viño vaise bebendo,
o cariño vai entrando
i-a honra vaise perdendo. ³⁰²⁹
(M:085; BOUZA 1946:178,77 ³⁰³⁰).

³⁰²⁰ *pras.*

³⁰²¹ *e celoso, osos, voume.*

³⁰²² *asi.*

³⁰²³ Nunha primeira escritura aparece *ida lle hei de tirar.*

³⁰²⁴ *Diol-o libre d-unha, Diol-o leve, Diol-o traia.*

³⁰²⁵ *Ó muiño, baixal-o, erguel-o.*

³⁰²⁶ *perdel-o.*

³⁰²⁷ *Ó noso San.*

³⁰²⁸ *a mail-as cunchas/Maria, a mail-as cunchas/ tiranme.*

³⁰²⁹ *i-á, váise.*

³⁰³⁰ *O pantrigo sabe ben,, i-a honra vaise perdendo (BOUZA 1946).*

480 O paralete a mai-lo bandullo
foron á festa ó cabo do mundo,
i-o paralete veu moi asombrado
porque o quixeno meter no asado.³⁰³¹
(M:163).

481 O paralete a mai-lo bandullo
foron á festa ó cabo do mundo
i-o paralete veu moi asombrado
porque o quixeron meter no asado.³⁰³²
(C:029,I:024-226,024-227,319).

*O paralete amai-lo bandullo
foron á festa ó cabo do mundo,
i-o paralete veu moi asombrado
porque o quixeron meter no asado.³⁰³³
O peres-peres e mai-lo bandullo³⁰³⁴,
fan unha festa no cabo do mundo.
(Moscoso) (Casasllla).*

482 Ó pasa-la ponte de san Adrián
veu un paxariño, picoume na man,
picoume na man, picoume no pé
e piscoume un ollo, non sei pra que é.
³⁰³⁵
(M:538).

483 O paxaro cando canta
mete o rabo na silveira
así fai a boa moza
cando non ten quen a queira.³⁰³⁶
(M:390).

484 O paxaro de Maria
anda nas miñas cereixas,
come, paxariño, come,
quero ver cantas me deixas.
(M:312bis).

485 O pexegueiro é triste,
i-alegre cando dá flores,
o entrar da primavera
éche o tomar dos amores.³⁰³⁷
(M:518).

486 O pintor que pintou Ana
tamén pintou Lionor,
se Ana non é bonita
a culpa tívola o pintor.³⁰³⁸
(R:C171/36-2; C:171/36-2; M:021).

*Pintor que pintou Maria
tambem pintou Isabel
quando quíz pintar Josepha,
ai! meu Deus, cadê pincel?
(Barroso/Viola: 597, v.66). Popular en
Moscoso.*

487 O piollo a mai-la pulga
foron ó monte cachar,
o carrapato pequeno
foille leva-lo xantar.³⁰³⁹
(M:409bis).

488 O Piollo perdeu,
o Cacho ganou;
Pilara do Rollo
toda se matou.³⁰⁴⁰
(M:034; BOUZA 1946:173,03).

*Histórica. O Cacho i-o Piollo son os nomes
con que se alcuman entre si os barrios do
Gorgoreiro con o primeiro, i-os das Lombas
e Fraga do Rei, con o derradeiro.*

³⁰³¹ a mail-o, ó cabo, i-ó.

³⁰³² C: amail-o; I: a mail-o; C, I: ó cabo, mundo,
i-ó; I(319): bandullo -foron, mundo, -i-ó,
asombrado -porque; I(024-227): bandullo,
fan; I(319): bandullo, -fan.

³⁰³³ mail-o, ó, i-ó.

³⁰³⁴ mail-o.

³⁰³⁵ Ó pasala, S. Adrián, paxariño picoume,
piscoume.

³⁰³⁶ así.

³⁰³⁷ da.

³⁰³⁸ R: C:171/36-2 tamen, tivo-a; M: 021 tamen.

³⁰³⁹ a mail-a, ó monte, leval-o.

³⁰⁴⁰ Toda.

- 489 O portugués rabeludo,
criado na mala lei,
é pequeno como un rato
e xa quere servi-lo rei.³⁰⁴¹
(M:087).
Variantes: (PérezBallesterosIII:241)³⁰⁴².
- 490 O prixel é miudiño
pesado nunha balanza,
moita mocíña se perde
pola moita confianza.³⁰⁴³
(M:392).
- 491 O que non canta nin beila
¿que vai facer ó serán?
-Aprender catro mintiras
para contar de mañán.³⁰⁴⁴
(M:016).
- 492 Oliveira de Coimbra
bota ramiños de prata;
a tua sede rapaza,
a tua sede me mata.
(M:559).
- 493 Oliveira non se rega
que nace na humidá,
amor firme non se olvida
que moito traballo dá.³⁰⁴⁵
(M:554).
- 494 Oliveiriña do adro
bota ramiños de prata;
tomar amores non custa,
olvidalos é que mata.³⁰⁴⁶
- 495 Olvidácheme por probe
eu por rico te olvidei;
vale mais probe con honra
ca rico de mala lei.
(R:C171/36-1; C:171/36-1; M: 129).
*Olvidácheme por probe,
eu a ti pola riqueza;
non veñas á miña porta
a molestarme a cabeza.*
(PérezBallesterosI:72). Pravio. Moscoso.
- 496 Olvidácheme por probe
i-eu a ti por poucas barbas,
agora meu queridiño
mírame polas espaldas.³⁰⁴⁷
(M:401bis).
- 497 Olvidácheme, olvideite,
fixeche ben que trocache,
quen me dera a saber
canto na troca ganache.³⁰⁴⁸
(M:388).
- 498 Olvidácheme, olvideite,
metinche a figa nos ollos,
no dia que me olvidaches
eu xa tiña amores novos.³⁰⁴⁹
(M:400bis).
- 499 Ollos da croba son lindos
cando miran de repente,
vale mais un desengano
qu'andar enganado sempre.
(M:395).
- 500 Onde hai carolos hai fume,
onde hai fume lume hai,
onde hai paseios de noite
forza de cariños hai.
(M:473).
-
- ³⁰⁴¹ *servil-o.*
- ³⁰⁴² No manuscrito aparece erróneamente as páxinas 251 e 252, e corriximolo pola páxina 241, que é a correcta.
- ³⁰⁴³ *n-unha, pol-a.*
- ³⁰⁴⁴ *qué, ó serán.*
- ³⁰⁴⁵ *nace nace, da.*
- ³⁰⁴⁶ *Oliveirina.*
-
- ³⁰⁴⁷ *Olvidacheme, pol-as.*
- ³⁰⁴⁸ *Olvidacheme.*
- ³⁰⁴⁹ *Olvidacheme, metinche.*

501 Onde vas á herba
que ch'hei d'ir erguer,
dareiche un abrazo,
miña Maruxa, do meu querer.

(M:411bis).

502 Os amores que ti tes
son os que che eu deixei:
andas a apañar os bagos
da viña qu'eu vendimeí.

(M:441).

503 Os da Salgosa mataron un burro
fórono cocer e comérono crudo,
os da Serralleira³⁰⁵⁰ levantaran bandeira
e coméronlle o rabo e a tripa
cagueira.³⁰⁵¹

(I:119-073; 251).

504 Os de Frades mataron un burro,
os da Rua comérono crudo,
i-os de Mourelle mandaron recado
que lle gardaran un anaco do rabo
para facer un tamboril
para tocaren no mes de abril.³⁰⁵²

(M:330bis).

Bouza Brey recolheu un parecido en
Villaxohán, Arousa. E eu dous mais en
Corzano, Salvaterra. Todos con variantes.
O de Villaxohán³⁰⁵³ ten o nº 242 nas
Cántigas pop. da Arousa. Os meus nº 330
(esta cantiga 504), son do concello de
Mondariz.

505 Os de Mirón matano unha besta
i-os do Salgueiral comérona fresca,
i-os de Almofrei mandaron recado
que lle gardasen un anaco do rabo.³⁰⁵⁴

(M:423).

Ver nota á cantiga anterior.

506 Os do Salgueiral
comen a i-auga no río sen sal
mal amasada, mal peneirada,
así a comen zapateada.³⁰⁵⁵

(M:422).

507 Os fillos da miña filla:
netos do meu corazón,
que os fillos da miña nora,
eses ou serán ou non.³⁰⁵⁶

(M:091).

508 Os homes que agora hai
a mai-los que agora ten
todos andan arrabeados
porque lle a barba non vén.³⁰⁵⁷

(M:217).

509 Sendo eu un neno ouvín³⁰⁵⁸ en Lisboa
unha cántiga satírica que dicía:

Os melros cantan na silva,
os canarios, no viveiro;
os padres cantan no coro:
serven a Deus por dinheiro.³⁰⁵⁹

(R:C171/35).

³⁰⁵⁰ Serralleira (I:119).

³⁰⁵¹ I(119-073): *foron o cocer e comeron o
crudo, comeronlle.*

³⁰⁵² *comeron-o, i-ós.*

³⁰⁵³ *Villaxohan, Villaxohan.*

³⁰⁵⁴ *comerona.*

³⁰⁵⁵ *así.*

³⁰⁵⁶ *-netos, nón.*

³⁰⁵⁷ *amail-os, ven.*

³⁰⁵⁸ *ouvin.*

³⁰⁵⁹ *Os canarios, O padres, Serven.*

Dixena en Moscoso, e pasados ben anos, cando xa home, tornei do Brasil, vin que adoitaban cantala acotio³⁰⁶⁰ nas fiadas e nos xuntoiros da mocidade cantadora. Isto fixome ver o poder de adaitazón da xente que ata o estranxeiro emprega como propio; é verdade que esta extranxeiría é moi afin da nosa idiosincrasia, mais a cántiga mentada ten verbas eisenzalmente lusitanas que os cantadores empregaban sen traducir agás a de *padre* que moi doadamente transformaron en *crego*. Como esta non pode ser unha coalidade particular de Moscoso, temos que reconecer da nosa xente un outo poder de asimilazón e que non esta espido de persoalizacion³⁰⁶¹ racial para o que adaitan dándolle unha rexa caraitirística definidora da nosa i-alma rexional.

510 Os mociños qu'hai agora
gábanse que ten diñeiro
mandan solar as botinas
con cascas de castiñeiro.
(M:428).

511 Os mozos que agora hai
mai-los que agora vén,
todos andan rabeados
porque lle a barba non vén.³⁰⁶²
(M:099).

512 Os ollos verdes son falsos,
os azules, petisqueiros;
ollos negros e castaños
eses son os verdadeiros.
(M:121).

*Os olhos pretos são falsos,
os azuis são lisongeiros,
os olhos acastanhados
são os leais verdadeiros.
(Adrião:114).*

³⁰⁶⁰ *canta-la, acotio.*

³⁰⁶¹ *asimilazon, persoalizacion.*

³⁰⁶² *mail-os, agora ven, non ven.*

513 Os pelados da ribeira
¿que han de comer na vindima?
-Unha migalla de pan
i-un rabiño de sardiña.³⁰⁶³
(M:359).

514 Os solteiros son de ouro,
os casados son de prata,
os viuvos son de cobre
i-ós vellos, folla de lata.³⁰⁶⁴
(M:049).

515 Os teus ollos, queridiña,
non son pequenos nin grandes,
son como cunchas vieiras
que andan na costa de Randes.
(M:044; BOUZA 1946:178,88).

*Los ojos de mi morena
Ni son chicos (pequeños) ni son grandes,
son como aceitunas negras
De olibaritos gordales.
(RodríguezCantos:20, cantar 1160).*

516 Os teus ollos, queridiña,
son confeitos, non se venden,
son balas con que me atires,
cadeas con que me prendes.
(M:556).

517 Págame un vaso de viño
para molla-la garganta;
verás como canta a rula,
verás como a rula canta.³⁰⁶⁵
(M:515).

518 Pandeiro de catro esquinas
non se toca cunha man,
daillo a miña cuñada,
a muller de meu irmán.³⁰⁶⁶

³⁰⁶³ *-unha.*

³⁰⁶⁴ *i-ós.*

³⁰⁶⁵ *mollal-a.*

³⁰⁶⁶ *c-unha, dáillo.*

(M:435).
519 Para comer e beber
ninguén se faga amarelo;
o traballo vai con xeito
que o corpo non é de ferro. ³⁰⁶⁷
(M:081).

520 Para o Brasil van os homes
para o Brasil, por ganar,
o Brasil queda no eido
para quen quer traballar.
(M:203).

*A Castilla van os homes,
A Castilla por ganar;
A Castilla queda aquí³⁰⁶⁸
S'íles queren traballar.
(RodríguezFolklore:13)*

521 Para torradas, manteiga;
para rustridos, cebola;
cariños, cantos ti queiras:
¡casar contigo...xo! rola! ³⁰⁶⁹
(M:500).

522 Pariu a rubia, pariu a rubia,
pariu a rubia, ¡vaia por Dios!
-Pariu a rubia, pariu a rubia,
pariu a rubia, ¡cagou pra vós! ³⁰⁷⁰
(M:117; BOUZA 1946:174,13 ³⁰⁷¹).

523 Parrandéate, laranxa,
parrandéate, limón,
parrandéate, laranxa
dentro do meu corazón.
(M:527).

³⁰⁶⁷ *ninguen.*

³⁰⁶⁸ *aquí.*

³⁰⁶⁹ *xó!.*

³⁰⁷⁰ *Pariu, pariu a rubia., -Pariu.*

³⁰⁷¹ *Pariu a Rubia, pariu a Rubia, /pariu a
Rubia, ¡vaia por Dios! /-Pariu a Rubia,
pariu a Rubia, /pariu a rubia, ¡c. pra vós!
(BOUZA 1946).*

524 Parrandéate, laranxa,
parrandéate, limón;
parrandéate, meniña
dentro do meu corazón.
(M:051).

525 Pasei na Ponte Sampaio
paseina de madrugada,
topei un anillo de ouro
nunha mazán colorada. ³⁰⁷²
(M:447).

526 Pasei na Ponte Vilán
na casca dunha mazán;
os mociños de Moscoso
na ribeira non se dan. ³⁰⁷³
(M:502).

527 Pasei pola tua porta
e mirei polo ferrollo;
a meiga da tua nai
meteum'un pau por un ollo. ³⁰⁷⁴
(R:C171/36-2).

*Pasei pola tua porta
asenxei por un puntón;
mireiche pulgas de cuarta
piollos de carterón.
(Nós, 96). (PérezBallesterosI:174). Coruña.
(Cuevillas: cánt. 73).
(PérezBallesterosII:177, c.51-52).
(CasasAntología:184-5).*

528 Pasei pola tua porta
mirei que estabas facendo;
coas papas na cazola
muller de moito goberno. ³⁰⁷⁵
(M:438).

529 Pasei pola tua porta
ollei pola pechadura

³⁰⁷² *n-unha mazan.*

³⁰⁷³ *Vilan, d-unha.*

³⁰⁷⁴ *Paséi pol-a, pol-o ferrollo;.*

³⁰⁷⁵ *pol-a, co as.*

estabas a come-lo caldo
que parecía lavadura.³⁰⁷⁶

(M:558).

530 Pasei pola tua porta
pedinche auga, non ma deche,
válgate Dios, a meniña,
case ruín te fixeche.³⁰⁷⁷

(M:192).

531 Pasei pola tua porta,
era no mes de xaneiro,
as espigas do teu canastro
eran achas de piñeiro.³⁰⁷⁸

(M:089; BOUZA 1946:178,73).

532 Pasei pola tua porta,
mirei para dentro e vin
un letreiro que decia:
'Ti non eres para min'.
Eu como sabía ler
tirei un e puxen outro
'Nin ti eres para min
nin eu para ti tampouco'.³⁰⁷⁹

(M:373bis).

533 Paxariño pinto
vai busca-lo gando
e Manueliño
vaille asubiando.³⁰⁸⁰

(M:393bis).

534 Pedímosche os reis,
canelas de craba,
pedímosche os reis
non nos deche nada.³⁰⁸¹

(M:152).

En Ourense:
Cantámosche os reises

³⁰⁷⁶ *pol-a tua, ollei pol-a, comel-o.*

³⁰⁷⁷ *pol-a, ruín, valgate.*

³⁰⁷⁸ *pol-a.*

³⁰⁷⁹ *pol-a.*

³⁰⁸⁰ *buscal-o.*

³⁰⁸¹ *Pedimos che, pedimos che, non-os.*

guedellas de craba,
*cantámosche*³⁰⁸² *os reises,*
non nos deches nada.
(Nós, nº 66).

535 Pégach'ó soniño, pega,
non sei que che hei de facer,
deitarte na miña cama
e deixarte adormecer.³⁰⁸³

(M:195).

536 Pégame o soniño, pega,
pégame o soniño a min,
pégame o soniño pega
canto hai que non dormín.³⁰⁸⁴

(M:238).

537 Pensando que te casabas
déche-los sete reás,
has de da-los dezasete
i-has de quedar como estás.³⁰⁸⁵
(M:050; BOUZA 1946:173,07 ³⁰⁸⁶).

538 Pensas que che quero moito
porque miro para ti,
pero así Dios me axude
como me rio de ti.³⁰⁸⁷

(M:388bis).

539 Pepe, reepepe,
camisa cagada,
foche á cociña
lambe-la pescada.
E tanto lambeche
e tanto lambeche
que o prato rompeche.³⁰⁸⁸

³⁰⁸² *cantamosche.*

³⁰⁸³ *Pégacho, péga.* Nunha primeira escritura
aparece *soniño, pégache.*

³⁰⁸⁴ *dormín.*

³⁰⁸⁵ *déchel-os, dal-os.*

³⁰⁸⁶ *i-as de quedar como estás* (BOUZA 1946).

³⁰⁸⁷ *así.*

³⁰⁸⁸ *lambel-a.*

- (M:235). (M:058).
- 540 Pera que estás na pereira,
deixate estar, que estás ben,
debaixo ninguén te achega,
arriba non vai ninguén. ³⁰⁸⁹
- (M:402). (M:350bis).
- 541 Perdèche-lo pano
no fondo da eira,
i-agora sen pano
non hai quen te queira. ³⁰⁹⁰
- (N:664). (M:120).
- 542 Perdín o pano
no fondo da eira,
agora sen pano
non hai quen me queira. ³⁰⁹¹
- (N:586). (M:067).
- 543 Pico, pico, Mazarico
¿quen che deu tamaño pico?
-Doumo Dios, por meos pecados
para picar nos carballos.
E piquei e repiquei
e tornei a repicar,
e topei un granceiriño,
e fixen un moiño
e boteino a moer:
os ratiños a comer. ³⁰⁹²
- (M:116; BOUZA 1946:180 ³⁰⁹³).
- 544 Pola mañán me dan papas
ó xantar papas me dan;
á merenda pan e papas
i-á ceia papas e pan. ³⁰⁹⁴
- 545 Polo mar abaixo vai
un barquiño chape-chape
leva laranxas da China
e libras de chocolate. ³⁰⁹⁵
- 546 Polo mar abaixo
vai unha bubela;
ela fala mal de min
outro falará mal dela. ³⁰⁹⁶
- 547 Polo mar abaixo
vai unha bubela;
ela fala mal de min,
outro falará mal dela. ³⁰⁹⁷
- 548 Polo mar abaixo
vai unha raposa,
leva o cu aberto
non hai quen llo cosa. ³⁰⁹⁸
- (M:347bis).
- 549 Polo mar vai unha nube
todos din: eu ben a vi,
todos falan e marmuran,
ninguén olla para si. ³⁰⁹⁹
- (M:369; BOUZA 1946:176,46 ³¹⁰⁰).
- 550 Ponte fóra, non me trabes,
canciño da rua nova,

³⁰⁸⁹ *deixate, ninguén te, vai ninguén.*

³⁰⁹⁰ *Perdêchel-o.*

³⁰⁹¹ *Perdín.*

³⁰⁹² *¿quén, Doum'o, botein-o.*

³⁰⁹³ *-Pico, pico, Mazarico, /¿quén che don tamaño pico? / -Doumo Dios por meus pecados, e fixen un moiño, /e boteino a moer / os ratiños a comer (BOUZA 1946).*

³⁰⁹⁴ *Pol-a mañan, ó, papas me dán, i-á, papas e pán.*

³⁰⁹⁵ *Pol-o.*

³⁰⁹⁶ *Pol-o.*

³⁰⁹⁷ *Pol-o.*

³⁰⁹⁸ *Pol-o, cú.*

³⁰⁹⁹ *Pol-o, ninguén.*

³¹⁰⁰ *todos din: eu ben a vi., ninguén olla para si (BOUZA 1946).*

ponte fôra non me trabes,
vai trabar á tua dona.³¹⁰¹

(M:469).

551 Por decer: 'Viva san Roque'
prenderon a meu irmán,
agora vou decer eu:
'Viva san Roque i-o seu can'.³¹⁰²

(N:603).

552 Porque non queres,
ou porque non sabes
ou porque che faltan
as habilidades.³¹⁰³

(M:379).

553 Portugués non me ronqués,
non me toque-la viola;
eu xa fun a Portugal,
Portugal non me namora.³¹⁰⁴

(N:606).

554 Portugués non me roqués
non me toques a viola,
que eu xa fun a Portugal
e Portugal non me namora.

(M:215).

555 Poupá, miña filla, poupá,
poupá que o poupar é bo,
a capa que o noivo leva
xa foi do pai do avó.³¹⁰⁵

(M:131).

556 Preguiza, preguiza,
¿que te ha manter?
un pau polo lombo
que te ha de toller!³¹⁰⁶

(M:540).

³¹⁰¹ Ponte fora, ponte fora.

³¹⁰² decer: 'Viva San, eu: 'Viva San Roque i-ô.

³¹⁰³ -ou porque, -as habilidades.

³¹⁰⁴ toquel-a.

³¹⁰⁵ abo.

³¹⁰⁶ pol-o.

557 Que non bebe viño,
que non bebe non:
¡debaixo da cama
ten o garrafón!³¹⁰⁷

(M:008; BOUZA 1946:177,71).³¹⁰⁸

558 Que non queres, que non queres,
inda has de vir a querer:
tanto a iauga dá na pedra
que a fai amolecer.³¹⁰⁹

(N:654).

559 ¿Que tal che vai, Mariano,
con esa tua Manuela?
-Ela, que boa, que mala,
pásoche a noite coela.³¹¹⁰

(M:533).

560 Quedache de vir ás nove
e viñeche ás nove e media;
coidas que non é pecado
enganar unha morena.³¹¹¹

(M:361bis).

561 Quedaches de vir ás once
e viñeche ás once e media,
pensas que non é pecado
enganar unha morena.³¹¹²

(R:C171/36-2).

*Quedaches de vir á unha
fai duas que aquí estou,
pensas que non é pecado
enganar quen esperou.
(Nós, nº 96).*

³¹⁰⁷ nón, ten-o.

³¹⁰⁸ *Quen non bebe viño, /quen non bebe nón:
/debaixo da cama /ten-o garrafón* (BOUZA
1946).

³¹⁰⁹ i-auga da.

³¹¹⁰ -Qué tal, qué boa, co ela.

³¹¹¹ as, as.

³¹¹² as once /, as once e media,, e pecado.

562 Quedaches de vir, viñeches
corazón alionado,
quedaches de vir, viñeches
non foches pra outro lado.
(M:523).

563 Quen casa con muller fea
non sabe a sorte que ten:
gobérnalle ben a casa,
non lla cubiza ninguén.³¹¹³
(R:C171/45).

Analogía: ...*arrenego de quen casa
con muller muito garrida.* (Gregorio Affonso.
A Graça portuguesa, 28³¹¹⁴).

564 Quen me dera estar agora
onde teño o pensamento,
de Moscoso para fóra
de Lisboa para dentro.³¹¹⁵
(M:341bis).

565 Quen moitos caldiños porva
na aldea de Baltar,
quen moitos caldiños porva
nalgun se ha de escaldar.³¹¹⁶
(N:604).

[Nota dos editores. Coidamos que este
porva é metátese por *prova* (*proba*)].

566 Quen quere comprar que eu vendo
os amores dalgún día;

³¹¹³ *ll'a, ninguén.*

³¹¹⁴ [Nota dos editores. Descoñecemos a que obra
se refire, xa que non atopamos ningunha
obra deste autor que coincida con ese título.
No catálogo da Biblioteca Nacional de
Lisboa atopamos a obra *A graça
portuguesa: vulgarizações e comentários*, de
Carlos Duarte, e descoñecemos se se refire a
ésta].

³¹¹⁵ *fora.*

³¹¹⁶ *n-algun.*

heinos de vender baratos,
que son de pouca valía.³¹¹⁷
(M:437).

567 Quen ten amores non dorme,
eu tamen así facía;
agora que non os teño
durmo de noite e de día.³¹¹⁸
(R:C171/36-2; R:C171/36-3).

*Algum dia meu benzinho,
Meu regalo era te ver,
Hoje em dia tanto faz,
En ganhar como perder.
(Brasil:220 c.1).
O mar anda que desanda
anda que desaparece:
quen ten amores non dorme,
quen non os ten adormece.
(CarréAldao:186, 2ª folla cántiga 5).
Quem tem amores não dorme,
quem não os tem adormece,
quem os tem ao longe chora,
quem os tem ao pé padece.
(CasasAntologia:193 e 5).*

568 Quen ten rapaces pequenos
canta de noite e de día;
quen ten o amor na guerra
non pode ter alegría.
(M:029).

*Quen ten os fillos pequenos
nunca deixa de arrolar;
quen ten seu amor na guerra
nunca deixa de chorar.*

(Casas:208, cant. nº 29).

569 Quen ten rapaces pequenos
por forza ten que cantar,
¡cantas veces canto eu
con vontade de chorar!
(M:054).

570 ¿Quen vén comigo, meniña,
quen vén comigo, quen vén?

³¹¹⁷ *d'algun, valía.*

³¹¹⁸ *facía, agora que non-nos teño.*

Polos modos que estou vendo
comigo non vén ninguén.³¹¹⁹

(M:421).

571 Queridiña, donche os ollos,
rézalle a santa Lucía:
que chos cerre pola noite,
que chos abra polo día.³¹²⁰

(M:045).

572 Ramiro garda a criada
non a mandes ó correo,
que coa présa do coche
mándach'as cartas sin sello.³¹²¹

(M:326bis).

Ver 11, 12 e 13 e nota a 11.

573 Rapaciña do retiro,
rapaciña retirada,
nin por iso rapaciña
deixas de andar marmulada.³¹²²

(M:537).

574 Rapariga dáte ó mundo,
non queiras quedar doncela,
non queiras leva-lo virgo
para debaixo da terra.³¹²³

(M:344bis).

575 Rapaza peitea o pelo
bótalle o peite dourado,
se algún día foras miña
xa terei ese coidado.³¹²⁴

(M:455).

³¹¹⁹ *Quen ven, quen ven comigo, quen ven, polos, non ven.*

³¹²⁰ *rezalle a Santa Lucía, pol-a, pol-o.*

³¹²¹ *non-a, ó correo, co-a.*

³¹²² *Nunha primeira escritura aparece retirada en vez de marmulada.*

³¹²³ *ó mundo, leval-o.*

³¹²⁴ *algun.*

576 Rapaza peitea o pelo
e non seas pirguiceira,
que o cabelo é a gala
dunha rapaza solteira.³¹²⁵

(M:454).

577 Rapaza tes pernas brancas
que chas vin no corredor
nunca vin pernas tan brancas
na filla dun labrador.

(M:390bis).

578 Rompéche-la saia
non a remendache,
por causa da saia
tundas que levache.³¹²⁶

(N:633).

579 Rosa branca, que te acores,
non sexas tan descorada,
que dicen as outras rosas
-Rosa branca, non é nada.³¹²⁷

(M:418).

580 Sabe Dios de hoxe nun ano,
sabe Dios de hoxe nun día,
sabe Dios de hoxe nun ano
quen terá mais alegría.³¹²⁸

(N:622).

581 Saco, meu saco,
duas maquias che saco,
unha para viño, outra pra tabaco;
cando veña a miña muller
sacarache as que puder.

(M:150).

582 Sachadeiras do meu millo
sachaime o meu millo ben,

³¹²⁵ *d-unha.*

³¹²⁶ *Rompéchel-a, non-a.*

³¹²⁷ *acóres. Nunha primeira escritura aparece que as outras rosas din.*

³¹²⁸ *n-un ano,, n-un día, n-un ano /quen.*

non mires para o portelo
que a merenda logo vén.³¹²⁹

(M:541).

583 Salgueiro d'ó pé do rio
perguntoulle ó do regueiro
cal amor é o mais firme
se o casado ou o solteiro.³¹³⁰
(M:182; BOUZA 1946:176,55³¹³¹).

Resposta do nº 152.

585 Salgueiro prende de pola
ameeiro de raís,
amores que fostes doutro
para min xa non servís.³¹³²
(M:451).

586 Salvaterra non ten auga
se non a ten, eu lla darei,
coa i-auga dos meus ollos
Salvaterra regarei.³¹³³
(M:373).

587 San Roquiño de Amoedo
tamén ten seu cadeliño
para lle pillar a lebre
alá no monte do Espiño.³¹³⁴
(N:663).

588 San Salvador de Xunqueiras,
San Lourenzo de Fornelos,
San Pelaio de Moscoso:
-¡Tiraime d'antre estes demos!³¹³⁵
(M:073; BOUZA 1946:173,08³¹³⁶).

³¹²⁹ *sacháime, ven.*

³¹³⁰ *dó, ó do regueiro.*

³¹³¹ *Salgueiro de o pe do río /perguntoulle ó do regueiro,, ¿se o casado, se o solteiro? (BOUZA 1946).*

³¹³² *d'outro.*

³¹³³ *no-a ten eu, co a.*

³¹³⁴ *tamen.*

³¹³⁵ *-¡Tiráime.*

³¹³⁶ *San Lorenzo de Fornelos, /Santo Paio de Moscoso (BOUZA 1946).*

589 Santa Lucia
da nosa aldea,
pra uns cégaos,
pra outros alumea.³¹³⁷
(M:047).

590 Santa Marta de Oliveira
a muller que come o leite
non pode facer manteiga.³¹³⁸
(R:C171/36-1).

*¡Santa Marta de Ortigueira
a muller que come a nata
non ten suerte coa manteiga!
(PérezBallesterosII:159-160³¹³⁹). Vivero.
Moscoso.*

591 Santiago de Galiza
espello de Portugal,
axudaime a vencer
esta batalla real.
(M:509).

592 Santo bieito,
aparecédevos vós,
que a carga dos dismos
pagarémola nós.³¹⁴⁰
(O:111).

[Nota dos editores: Esta cantiga é o remate dun relato popular en San Breixo de Barro, no que o cura agachou o santo porque os fregueses non pagaban o desmo e estes acabaron facendo unha rogativa laica polos camiños da parroquia á procura do santo. (Véxase FERRO RUIBAL, X. (1992) *Diccionario dos nomes galegos*. Ir Indo, Vigo. Páx. 174].

593 Santo Cristo de Gende,
cortinas verdes;

³¹³⁷ *cegós.*

³¹³⁸ *como o leite.*

³¹³⁹ No manuscrito aparece erroneamente a páxina 53, que corriximos por 159-160 que é a paxinación correcta.

³¹⁴⁰ *pagarémol-a.*

por debaixo das saias
m., as mulleres.

(M:038).

594 Santo san Breixo de Barro
feito de pau de ameneiro,
irmán das miñas tamancas,
criado no meu lameiro.
¿Pra que te puxeno aquí?
¿Os miragres que ti fagas
que che mos chanten aquí!

³¹⁴¹

(P:019).

[Nota dos editores. Esta cantiga é o remate dun conto popular que o propio Ventín Durán inclúe no seu arquivo co número 66].

595 Se as mulleres soubesen
a virtude da artemisa
trauíana sempre posta
antre o coiro e a camisa.

³¹⁴²

(M:367).

596 Se fores ó mar pescar,
nunca a fortuna te deixe;
canto mais peixe, mais burro,
canto mais burro, mais peixe.

³¹⁴³

(M:148).

597 Se fores para o Porriño
pasarás por Carcabelos;
tales padres, tales fillos,
tales netos e abuelos.

(M:155; BOUZA 1946:176,49).

598 Se me queres e eu te quero,
sómo-los dous a querer,
non vale padre nin madre,
soilo Dios co seu poder.

³¹⁴⁴

(M:183; M:394; BOUZA 1946:175,37 ³¹⁴⁵).

³¹⁴¹ *San, irman, Pra qué, aquí?, aquí!.*

³¹⁴² *tragiana.*

³¹⁴³ *ó mar.*

³¹⁴⁴ *M:183 somol-os.*

³¹⁴⁵ *somol-os dous a querer; (BOUZA 1946).*

599 Se me virdes por ahí
o bandallo do meu home,
decille que veña cedo,
qu'hoxe a ceia non a come.

³¹⁴⁶

(R:C171/36-1; R:C171/36-1; M:530).

*Si me vedes por aló
o bandallo do meu home
decídelle que se veña,
se non na casa non dorme.
Betanzos. (PérezBallesterosIII: 231).
Moscoso.*

*Se me virdes por aló
o bandallo do meu home
decídelle que se veña,
senón na casa non dorme.
(PérezBallesterosIII:231).*

600 Se o mar tivera barandas,
íate ver ó Brasil,
mais o mar non ten barandas
non sei, meu ben, por onde ir.

³¹⁴⁷

(M:111; BOUZA 1946:175,42).

601 Se pasares pola horta,
non pises na azucena:
a un corazón magoado
pouca cousa lle fai pena.

³¹⁴⁸

(M:393; BOUZA 1946:175,41 ³¹⁴⁹).

602 Se pasares polo adro
no día do meu enterro
dille a terra que non coma
a tranza do meu cabelo.

³¹⁵⁰

(M:386bis).

603 Se queres aquí, aquí;
se queres alá, alá;

³¹⁴⁶ *ahí, decille; M:530 non-a.*

³¹⁴⁷ *ó Brasil.*

³¹⁴⁸ *pol-a.*

³¹⁴⁹ *un corazón magoado (BOUZA 1946).*

³¹⁵⁰ *pol-o, dille.*

se querés en cas do cura,
en cas do cura será.³¹⁵¹

(M:142).

604 Se queres casa ben feita
i-a porquiña ben capada,
pedreiros de Pontevedra,
capadores de Navarra.³¹⁵²

(N:643).

605 Se queres falar comigo,
olvida amoríños vellos,
que mal se mira unha cara
a un tempo en moitos espellos.³¹⁵³

(R:C171/45).

(PérezBallesterosIII:79, cant. 14).

606 Se queres qu'o carro cante,
móllall'o eixo no río,
despois do eixo mollado
canta com'un asubio.³¹⁵⁴

(R:C171/36-3).

*Se queres qu'o carro cante,
bótall'o eixo no río,
bótall'o eixo mollado
e darach'un asubio.*

(PérezBallesterosII:80, cant. 18). Moscoso.
*Nos nossos sertões, nos campos, por toda
a parte onde aínda se uza como meio
normal de conducção o carro de bois, ha um
costume que sería grato a Hamlet.*

*Esses carros tem eixos e rodas de madeira
macissa. Quando elles andam, as rodas
guincham, ranjem, fazem ouvir ao lonje o
barullo produzido pelo atrito. É o canto
melancólico dos carros de bois, que ás
vezes parece irritante aos ouvidos da gente
da cidade, mas que os carreiros rústicos
apreciam. Para eles isto é realmente un
canto – e esse canto lhes faz companhia*

³¹⁵¹ *aquí, aquí.*

³¹⁵² *i-á.*

³¹⁵³ *á un tempo.*

³¹⁵⁴ *móllall'o eixo n-o río,, asubio.*

*nas longas, travessias pelos caminhos
ermos.*

*Ha, porem, uma circunstancia em que o
suprimem: é quando se conduz um morto
para o cemiterio. Nesse cazo, untam o eixo
com uma substancia gorduroza, de modo
que o rodar se faes silenciozamente. Un
carro de bois que se avista ao lonje,
passando sem ruido, por uma estrada de
roca, diz logo pelo seu silencio, qual a
carga sinistra que leva. (Medeiros:86-87)
(L50v).*

607 Se queres que ch'eu escriba,
mándame papel da Cruña,
mándame tinta e tinteiro,
mándame tamén a pruma.³¹⁵⁵

(M:448).

608 Se queres que o carro cante,
móllalle o eixo no río;
despois do eixo mollado,
canta como un asobio.³¹⁵⁶

(M:092; L:50v).

*Nos nossos sertões, nos campos, por toda
a parte onde aínda se uza como meio
normal de conducção o carro de bois, ha um
costume que sería grato a Hamlet.*

*Esses carros tem eixos e rodas de madeira
macissa. Quando elles andam, as rodas
guincham, ranjem, fazem ouvir ao lonje o
barullo produzido pelo atrito. É o canto
melancólico dos carros de bois, que ás
vezes parece irritante aos ouvidos da gente
da cidade, mas que os carreiros rústicos
apreciam. Para eles isto é realmente un
canto – e esse canto lhes faz companhia
nas longas, travessias pelos caminhos
ermos.*

*Ha, porem, uma circunstancia em que o
suprimem: é quando se conduz um morto
para o cemiterio. Nesse cazo, untam o eixo*

³¹⁵⁵ *tamen.*

³¹⁵⁶ *asobío.*

com uma substancia gorduroza, de modo que o rodar se faes silenciosamente. Un carro de bois que se avista ao lonje, passando sem ruido, por uma estrada de roca, diz logo pelo seu silencio, qual a carga sinistra que leva. (Medeiros:86-87). (L:50v).

609 Se queres que vaia verte
á noite polo lunar,
manda prender a cadela
que non fai senón ladrar. ³¹⁵⁷
(M:209).
(BouzaArousa: cant. 317). En Melide hai a
variante: *has de matar a cadela*
(RiscoMelide:510, cant. 170).

610 Se t'apaño, Maruxiña,
a do refaixo marelo,
se t'apaño no portelo,
non ch'ha de valer ¡non quero!
(M:162).

611 Se tivera unha laranxa,
contigo a repartia;
pero como non a teño
vouche dá-la despedida. ³¹⁵⁸
(M:555).

612 Sei un saco de cantigas
a mais unha saquetiña,
se me puxas pola lingua,
desátolle a baraciña. ³¹⁵⁹
(M:193).

*Teño un saco de cantigas
tamén unha saquetiña;
se imos no desafío
desátolle a baraciña.*

³¹⁵⁷ *a, pol-o, senon.*

³¹⁵⁸ *dal-a.*

³¹⁵⁹ *pol-a.*

Recolleitada por Xaquín³¹⁶⁰ Lourenzo
Fernandes, na terra de
Lobeira.(LourenzoFernández:26³¹⁶¹).

613 Sementei e non collín
trigo verde nun valado,
quen ten unha filla soila
pensa que ten un reinado. ³¹⁶²
(M:456).

614 Sementei na miña horta
a semente de un repollo,
naceume un vello careca
con unha pataca nun ollo. ³¹⁶³
(M:071; BOUZA 1946:178,84).

615 Señora Maria,
señor Manuel,
castañas asadas
e viño con mel.
(M:159).

616 Señora santa Lucia
feita de pau de canela,
daime vista nos meus ollos,
non me vou aquí sen ela. ³¹⁶⁴
(M:323bis).

617 Servi-lo rei queridiña,
servi-lo rei que é grandeza,
servilo con balas d'ouro
que de prata é baixeza. ³¹⁶⁵
(M:449).

618 Si queres que o Gaspar cante,
móllalla boca con viño:

³¹⁶⁰ *tamen, Xaquín.*

³¹⁶¹ [Nota dos editores. No manuscrito aparece
erroneamente a páxina 52, que corriximos
pola páxina 26, que é a correcta].

³¹⁶² *collin, n-un.*

³¹⁶³ *n-un.*

³¹⁶⁴ *Santa Lucia, d-aquí.*

³¹⁶⁵ *Servil-o rei, servil-o rei que, servil-o con.*

verás como, ben mollado,
canta como un asubio.³¹⁶⁶

(M:092).

Variante de Coaledro.

619 Silva verde non me prendas,
mira que non me seguras;
mira que teño rompido
outras cadenas mais duras.

(M:464).

Variante da 413.

620 Son horiñas da merenda,
son horas de merendar,
son horiñas da merenda
e inda non veu o xantar.

(M:542).

621 Suidades teño, teño,
suidades, levo, levo,
tamén as deixo quedar
a quen eu quería e quero.³¹⁶⁷

(M:510).

622 Tanto se me dá abaixo
como se me dá arriba,
tanto se me dá por ti,
como se nunca te vira.³¹⁶⁸

(M:486).

623 Tanto ¡ai! tanto suspiro,
tanto suspiro, tanto ¡ai!
tanta muller sin marido,
tanto filliño sen pai.³¹⁶⁹

(R:C171/36-3; R:C171/36-4;
R:C171/36-1).

*Tanto cura, tanto cura,
tanto cura, tanto fraile
tanta mujer sin marido
tantos hijos en sin padre.*
(Giner:299, T. VIII, p. 299).

³¹⁶⁶ *móllall'a, asubio.*

³¹⁶⁷ *tamen.*

³¹⁶⁸ *da abaixo, da arriba, da por ti.*

³¹⁶⁹ R:C171/36-3: *Tanto ai!, tanto ai!;*
R:C171/36-1: *Tanto suspiro, Tanta muller.*

*Tantos ais, tantos suspiros
que por esta rua vai;
tanta mulher sem marido
tanta criança sem pai.*
(Nunes3:29. Vexa páxª 3). Moscoso.

624 Tarde vés e non me espanta
que xa adoitas de tardar;
auga de moitos regueiros
é mala de arrecadar.

(R:C171/45).

(PérezBallesterosIII:232, cant. 41).

625 Tecedeira, tece liño,
tece liño, tece lan,
tecedeira, tece liño,
tece os pelos do meu can.³¹⁷⁰

(M:504).

626 Ten cordura, rapariga,
se me queres agradar,
non vaías a onde eu durmo,
anque te mande chamar.

(M:410).

627 Ténde-los dentes na faca,
a vista na alxibeira,
ténde-lo tempo nos ósos.

-Vello, busca quen te queira.³¹⁷¹
(M:132; BOUZA 1946:176,54³¹⁷²).

628 Ténde-los dentes na faca,
a vista na faltriqueira,
ténde-los anos nos ósos.

-Vello, ¡buscai quen vos queira!³¹⁷³
(O:012; BOUZA 1946:176,54³¹⁷⁴).

³¹⁷⁰ *lán.*

³¹⁷¹ *Téndel-os, téndel-o, osos,.*

³¹⁷² Nunha primeira escritura aparece Téñoche os dentes e téñoche o tempo. *¡vello, buscai quen vos queira!* (BOUZA 1946).

³¹⁷³ *Téndel-os dentes, téndel-os anos, osos.*

³¹⁷⁴ *Téndel-os dentes na faca, /a vista na alxibeira, /téndel-o tempo nos osos, /¡vello, buscai quen vos queira!* (BOUZA 1946).

[Nota dos editores. Cantiga que remata o conto 10 desta edición].

629 Teño muiño e moe fariña,
teño forno e coce pan,
teño unha muller bonita,
xa estou feito un capitán.³¹⁷⁵
(R:C171/36-2).

*Teño lanchas, teño redes,
teño sardiñas no mar,
teño unha nena bonita,
pra que quero traballar?*
(Nós, 94). Noia. (PérezBallesterosII:181,
cant. 68). (Nós, nº 96). Terra da Ulla.

630 Teño o amor no Brasil,
teño o amor brasileiro,
teño o amor no Brasil
mándame pouco diñeiro.
(N:587).

631 Teño qu'ir, teño que vir
esta noite co lunar,
visitar os meus amores
a fóra do meu lugar.³¹⁷⁶
(M:374).

632 Teño tres cartos e medio
metidos nun agulleiro,
casai comigo, rapaces,
que teño moito diñeiro.³¹⁷⁷
(N:660).

633 Teño un canciño
que vén da Marola
e baila o fandango
nunha perna sola.³¹⁷⁸
(M:198).

634 Teño un xuramento feito
e mais heino de comprir:
no día do meu enterro
non hei de cantar nin rir.³¹⁷⁹
(M:481).

635 Teño un xustillo de m[erda]
forrado de cagallóns,
tódolos peidos que c[ague]
todos eles son cordóns.³¹⁸⁰
(M:169).

636 Teño unha herba na horta
que pica como pemento;
para contestar contigo
non che teño entendemento.³¹⁸¹
(R:C171/45).
(PérezBallesterosIII:232, cant. 42).

637 Téñoche as vacas no monte
e non podo ir por elas,
o río atravesoume o prado
e móllame tódalas pernas.³¹⁸²
(N:613).

638 Tes pesar, miña meniña,
tes pesar eu ben cho vexo,
que morreu o teu amor
antre as follas do codeso.
(M:391bisa).

639 Teste por moi bonita,
moi bonita non a es,
tes un cacho de nariz
que dá de comer pra dez.³¹⁸³
(M:465).
(RiscoMelide:226).

640 Teu pai non o ten,
tua nai non cho dá;

³¹⁷⁵ bonita .

³¹⁷⁶ fora.

³¹⁷⁷ n-un.

³¹⁷⁸ ven.

³¹⁷⁹ máis.

³¹⁸⁰ cagallons, todol-os, cordons.

³¹⁸¹ n-a.

³¹⁸² rio, total-as.

³¹⁸³ Têste, da.

¿de donde che vén
tanta vanidá? ³¹⁸⁴

(M:376bis).

(M:200).

641 Teu pai non o ten,
tua nai non cho dá;
¿de donde che vén?
-Do tra-la-la-la. ³¹⁸⁵

(M:200; BOUZA 1946:177,59 ³¹⁸⁶).

642 Ti deixácheme por probe,
eu por rico te deixei;
vale mais probe con honra
que rico de mala lei.

(R:C171/36-2).

*Mais quero ser solteiriña
que muller d'home baldío;
mais quero un probe con honra
que, sin honra, home rico.
(CasasAntología:183, c. 2). Moscoso.
(PérezBallesterosIII:246, cant. 20).*

643 Ti dices que non me queres,
aínda me has de querer:
tanto a iauga dá na pedra
que a fai amolecer. ³¹⁸⁷

(N:638).

644 Ti non te fíes nos homes
con sua cara de risa,
que te van deixar quedar
como o millo sen espiga.

(M:377bis).

645 Ti non te fíes nos homes
non te fíes neles non,
que te van deixar quedar
como o millo sen pendón. ³¹⁸⁸

³¹⁸⁴ non-o, ven.

³¹⁸⁵ non-o, ven, Tra-la-la-lá.

³¹⁸⁶ tua nai non cho dá: ¿de donde che ven?
(BOUZA 1946).

³¹⁸⁷ i-auga.

³¹⁸⁸ nón.

646 Ti tes dous ollos na cara
que parecen peroliñas,
enténdoches as tuas mañas
e ti non enténdes-las mañas. ³¹⁸⁹

(M:401).

647 Tírate da porta,
déixame pasar;
tua nai é probe,
non ten que me dar.
Non ten que me dar,
non ten que me dar,
tírate da porta,
déixame pasar.

(M:573).

648 Tírate desa ventana,
botella de mal olor,
prendas de cantos te queren,
cousa de pouco valor.

(M:374bis).

649 Tiro-liro que bate bate
tiro-liro que xa bateu
que che importa a ti que eu bato
se eu bato naquilo que é meu. ³¹⁹⁰

(M:414).

650 Tive un preito cun veciño
polo paso de un carreiro,
eu quedar, quedei sen nada,
mais amolar, amoleino. ³¹⁹¹

(M:086; BOUZA 1946:177,67).

651 Tódalas froitas se comen
menos o verde limón;
meniña que é parrandeira
sale dunha e doutra non. ³¹⁹²

³¹⁸⁹ entedel-as.

³¹⁹⁰ n-aquilo.

³¹⁹¹ c'un, pol-o.

³¹⁹² Total-as, d'unha e d'outra.

(R:C171/45).
(PérezBallesterosIII:249, cant. 32).

652 Tódolos Xosés son falsos,
Franciscos, enganadores,
Manueles, reis dos amantes,
Antonios, reis dos amores.³¹⁹³
(M:143).

653 Tou-po-rrou-tou ¿onde vas vella?
Tou-po-rrou-tou-a Redondela,
tou-po-rrou-tou- ¿que vas buscar?
-Tou-po-rrou-tou-unha carga de sal.
³¹⁹⁴
(M:013).

Var. -*touporroutou*- para Pontevedra.
(PérezBallesterosI:140).

654 Tou-po-rrou-tou, miña nai pariu nove
cinco do crego e catro do home,
e miña nai está ben contente
de te-los fillos de tan boa xente.³¹⁹⁵
(M:378; M:115).

655 Trapolistriñas, trapolistrainas,
desta maneira cantando se bailla.
Alza morena, dálle con gracia
que me roubano a miña rapaza.³¹⁹⁶
(M:124).

656 Trócame o teu polo meu
meniña, que nada perdes,
inda qu'o meu vale mais
eu quero que ti o leves.³¹⁹⁷
(M:233).

³¹⁹³ *Todol-os.*

³¹⁹⁴ *qué.*

³¹⁹⁵ M:378 -*miña nai, -e catro, -está, tel-os, -de tan boa*; M:115 *tel-os.*

³¹⁹⁶ *maneira,, dalle, roubano,.*

³¹⁹⁷ *pol-o, máis.*

657 Tua nai a mai-la miña
quedan no monte berrando,
por causa de unha galiña
que ten amores cun galo.³¹⁹⁸
(N:649).

658 Unha media media feita,
outra media por facer,
dime ti, miña meniña
cantas medias vén a ser.³¹⁹⁹
(M:173).

659 Unha noite no muiño,
unha noite non é nada;
dormir con a muiñeira
esa si que é muiñada.
(M:147).

660 Unha vella de Soutomaior
puxo catro pringallos ó sol,
veu un miñoto, levoulle o millor,
salta a vella de coto en coto:
-pousa aquí o pringallo, miñoto.³²⁰⁰
(M:056).

661 Unha vella dixo a outra
polo buraco da porta
malo raio parta a vella
casi te-la crica torta.³²⁰¹
(M:321bis).

662 Unha vella fixo as papas
botoullas o pote fóra,
hai un ano que iso foi
e inda hoxe a vella chora.³²⁰²
(M:366).

663 Unha vella fixo o caldo
e botoulle calacú

³¹⁹⁸ *a mail-a, c-un.*

³¹⁹⁹ *dime, ven.*

³²⁰⁰ *ó sol, aquí.*

³²⁰¹ *pol-o, tel-a.*

³²⁰² *fora.*

e comeu pola boca
e cag[ouo] polo cu.³²⁰³

(M:357).

664 Unha ves caín no río,
outra ves caín no mar,
outra caín nos teus brazos:
non me poden levantar.³²⁰⁴
(M:480; M:369bis).
(BouzaArousa: cant. 12).

665 Vaite d'ahí, vaite, vaite
cara de corno candil,
fuciño de porco bravo,
barriga de tamboril.³²⁰⁵
(M:023).

666 Vaite dahí, vaite, vaite,
cara de corno candil,
fociño de porco bravo,
barriga de tamboril.³²⁰⁶
(R:C171/36-2).

*Anda ti cara lavada
cara de corno candil,
pareces o meu marrau
cando foza no cubil.
(Nós, nº 96, páx. 225).*

667 Vaite dahí, vaite, vaite,
cara de troita lambeta,
debaixo do meu zapato
teño un corno que che meta.³²⁰⁷
(M:314bis).

*Variante da nº 186 das Cántigas pop. da
Arousa.*

668 Vaite dahí, vaite, vaite,
cara de turulurú,

fuche dormir ó palleiro
trác-las pallas no cu.³²⁰⁸
(N:628).

669 Vaite, chuvia, e vénte, sol,
polos campos de Meiro!
unha galiña pondeira
puxo un ovo nunha eira.³²⁰⁹
(N:655).

670 Vámonos aquí pra fóra
miña cariña de rosa,
vámonos aquí pra fóra
que esta terra non é nosa.³²¹⁰
(M:201).

671 Vámonos para Moscoso,
miña cariña de rosa;
vámonos para Moscoso
que esta terra non é nosa.³²¹¹
(M:046).

672 Vamos indo, vamos indo
para o servizo do rei,
os ricos quedan na casa
e eu, como probe, irei.
(M:322bis).

673 Vamos ruando rapaza,
vamos ruando a cito:
nós levarémo-la sona
e outro leva o porveito.³²¹²
(N:592).

675 Velahí vai o sol embaixo
i-a claridade do día;
velahí van os meus amores
con quen m'eu adevertia.³²¹³

³²⁰³ *comeu-o, pol-o cú.*

³²⁰⁴ M:480 *Unha vés, outra vés*; M:369bis *Unha vez, río, outra vez.*

³²⁰⁵ *Vaite dahi, váite.*

³²⁰⁶ *Vaite d-ahi, váite, vaite /Cara.*

³²⁰⁷ *dahi.*

³²⁰⁸ *dahi, ó palleiro, tráel-as, cú.*

³²⁰⁹ *Váite, vente, pol-os, n-unha.*

³²¹⁰ *daqui pra fora /miña, daqui pra fora.*

³²¹¹ *nón.*

³²¹² *levaremol-a.*

³²¹³ *Vel-ahi vai, en baixo, día, vel-ahi van.*

(M:572).
676 Velalí vai a raposa
por detrás daquel valado,
lévache o rabo antr'as pernas
i-o cu debaixo do rabo.³²¹⁴
(M:012; BOUZA 1946:178,82³²¹⁵).

677 Véndeme as cuncas a mai-lo cunheiro
mais non me vendas o meu tabaqueiro.
³²¹⁶

(M:214).
*Véndeme os bois
e véndeme as vacas
y hastra me venden o pote
das papas.
Véndenme a cunca
a mais³²¹⁷ o cunheiro
i-hastra me
venden o meu tabaqueiro.
(FilgueiraValverde:36).*

678 Véndeme os bois e véndeme as vacas
mais non me vendas o pote das papas,
e se o vendes é que te empeñas
á miña casa non quero que veñas.³²¹⁸
(M:213).

(FilgueiraValverde:36).
*Véndeme os bois
e véndeme as vacas
y hastra me venden o pote das papas.
Véndenme a cunca
a mais³²¹⁹ o cunheiro*

*i-hastra me venden
o meu tabaqueiro.*

679 Vi-acá, miña meniña,
tua nai xa mo gabou:
era gordo e rochonchudo,
polo medio arregañou.³²²⁰
(M:171; BOUZA 1946:176,56³²²¹).

680 Viva Toutón, viva Frades,
terra onde m'eu criei;
viva tamén Mescoxiño
onde meu amor tomei.³²²²
(M:368bis).

681 Vouche dar a despedida
como dá o pintasilgo
que se despede a cantar
non leva pena consigo.³²²³
(M:407; BOUZA 1946:174,23³²²⁴).

*Vou deitar a despedida,
Como a dá o maio á flor,
Que se despede cantando,
Não leva pena, nem dor.
(Campos: nº 12).
Tamén³²²⁵ no Cancioneiro do Brasil Central
hai unha semellante (Brasil:248).*

682 Vouche dar a despedida
por riba dunha redoma;
se non fores miña dama,
mala centella te coma.³²²⁶
(M:531).

³²¹⁴ Vel-ali, detras d'aquel, i-ô cú.

³²¹⁵ Vel-ali vai a raposa /por detrás d'aquel
balado, (BOUZA 1946).

³²¹⁶ amail-o.

³²¹⁷ amais.

³²¹⁸ e que te.

³²¹⁹ amais

³²²⁰ pol-o.

³²²¹ Viacá, miña meniña, /tua nai xa m-o gabou:
(BOUZA 1946).

³²²² Touton, tamen.

³²²³ da o.

³²²⁴ Vouche dal-a despedida /como da o
pintasilgo, /que se despede a cantar,
(BOUZA 1946).

³²²⁵ Tamen

³²²⁶ d-unha.

683 Voume por aquí abaixo
trocar un can por un galgo;
a sangre toda é negriña
quen ten diñeiro é fidalgo. ³²²⁷
(R:C171/45).
(PérezBallesterosIII:249, cant.34).

684 Voume por aquí abaixo,
vou de regueiro en regueiro,
pegoume fogo no rabo
non podo parar no eido. ³²²⁸
(M:122).

685 Xa bateu a medianoite,
inda o galo non cantou;
a filla da Quiquirica
inda non quiquiricou.
(M:098; BOUZA 1946:177,64 ³²²⁹).

686 Xa comín e xa bebín,
xa botei auga no vaso,
xa tomei amores novos,
xa de ti non fago caso. ³²³⁰
(N:641).

687 Xa me dixo teu pai
que te chame a bailar,
e no medio do baile
que te deixe quedar.
(M:342).

Esta cántiga foi recollida por Bouza Brey,
(BouzaArousa: cant. 47), incríuoa aquí³²³¹
por ter relazón coa 688, sendo unha
complemento da outra.

688 Xa me dixo teu pai
que te chame outra ves,
e se non que che dea
coa man do rivés. ³²³²

³²²⁷ *aquí.*

³²²⁸ *Voume por aquí, pegóume.*

³²²⁹ *Xa bateu a media noite, (BOUZA 1946).*

³²³⁰ *comin, bebín.*

³²³¹ *incríu-a, aquí.*

³²³² *senon, co a.*

689 Xa mo dixo teu pai
catro veces despois
que te chame a bailar
coa vara dos bois. ³²³³
(M:404bis)

690 Xa non quero mais amar
que o amar ten unha cousa:
o que mais ama, mais perde
i-o que menos ama, goza.
(M:335bis)

691 Xa non ten furriñas,
furriñas non ten,
xa non ten furriñas
e mais toca ben.
(M:349)

692 Xa non vou, non vou,
xa non vou alá
á casa do cura,
¿que me quererá?
¿que me quererá?
¿que me ha de querer?
ten unha criada
quérema vender. ³²³⁴
(M:398bis).

693 Xosé amo, Xosé quero
Xosé trago no sentido,
por causa de ti, Xosé
teño o meu sono perdido.
(M:113).

694 Zapateiro de Noia,
barbas de gato,
bótame un remediño
neste zapato. ³²³⁵
(M:031).

³²³³ *co a.*

³²³⁴ *a casa.*

³²³⁵ *botame.*

695 Zapatiño dunha sol
traio debaixo do pé
amar a quen me non ama
bastante traballo é.³²³⁶
(R:C171/45).
(PérezBallesterosI:5).

696 Zapatos de cinco bicos
ninguén os ten como tu,
i-as medias da cor das pernas
i-as pernas da cor do cu.³²³⁷
(M:005; BOUZA 1946:178,81³²³⁸)

697 Zapatos de cinco pontas
ninguén os ten como tu,
i-as medias da cor das pernas
i-as pernas da cor do cu.³²³⁹
(M:005)

³²³⁶ *d'unha, d'o pé.*

³²³⁷ *tú, mèdias, cú.*

³²³⁸ *i-as medias da cor das pernas / i-as pernas
da cor do c. (BOUZA 1946).*

³²³⁹ *tú, mèdias, cú.*

2.5.2. Romances

1. Romance de Manuelita

Quen me dera, quen me dera,
na casa de meus pais

...

ou comer auga sen sal.

-Se por iso andas triste

xa podías camiñar.

Cando veña Manuelito

quen lle ha de pór o xantar?

-O xantar póño-lo eu

e da caza que trouger

as prumas che hei de gardar.

-Onde vai Manuelita

que me non pon o xantar?

-Vai na casa de seus pais

con dous galáns par a par.

-Aparéllenme o cabalo

que a quero ir buscar.

-Bienvenido, meu cuñado,

que che teño que contar,

que tes un niño bonito

que se parece un cristal.

-Es hijo de muchos padres

non se poderá lograr.

-Lavántate Manuelita

que nos imos a marchar.

-Paridiña de tres horas

onde ma queres levar?

-Parida, que non parida

comigo ha de camiñar.

Cálese, mi madre, cálese

que se poderá calar,

a muller a seu marido

non se lle pode negar.

...Tres horas polo reló

levou para se calzar.

-Mira para este cabalo

mira que sangue real,

tírame deste cabalo

arrímame a este pinal.

-Cálate Manuelita

se te puderas calar,

ende chegando a poboado,

non che faltarán galiñas

nin capóns para matar.

-Mándame buscar un crego

que me quero confesar.

-Nacidiño de seis horas

se ti puderas falar,

quen me dera que dixeras

onde tua nai vai dar.

-Miña nai vai en el cielo

i-eu pra alá a camiñar,

i-a bruxa de miña abuela

está no inferno a penar,

i-a sua casa feita un silvaral³²⁴⁰.

(M:329bis; BOUZA 1946:179)

2. Velahí vai o gabilán

con seus zapatos de liño

camisa de cordobán

nas alforxas lev'o viño

na cabaza lev'o pan.

Ó chegar a Vilanova

pediu de xantar;

a taberneira está parida,

o taberneiro foi lavar,

o rato vai no muiño,

o gato fai o xantar.

-Esta si que é boa terra

que todos van traballar.³²⁴¹

(M:141; BOUZA 1946:181)³²⁴²

³²⁴⁰ *podías, por, poñollo; capons; pol-o; i-á bruxa; galáns pa a par.*

³²⁴¹ *Vel-ahí, lev'ó viño, lev'ó pan.*

³²⁴² *Vel-ahí vai o gabilán/con seus zapatos de liño, /camisa de cordobán, /nas alforxas lev'ó viño, (BOUZA 1946).*

2.5.3. Canto de xaneiras

Aquí venimos as das xaneiras,
milloradiñas as tres primeiras,
atrás destas outras virán
milloradiñas as acharán.

Ano novo, mais ano novo,
ano novo, con ben veñas,
como brincan as sete estrelas
naquela corte das ovellas.

Asubinme ó eiteiriño
vin estar un pigureiriño.

-Pigureiriño de ben ganado,
viche meu fillo de tres anado?

-Eu vin un de vintetrés.

-Aquel non é o meu fillo
que é o da Virxe Maria
que parte a noite e o día,
e partiuna en tres quiñóns,
un é a Caridade,

outro é a Longanimidade,
outro é a raia do sol
que quenta Nostro Señor.

Se me derdes un lombel,
eu vos darei un filliño Manuel.

Se me derdes un antrecosto,
eu vos darei un filliño Agosto.

Se me derdes unha longariza,
eu vos darei unha filla Dionisa.

Se me derdes un osoán

eu vos darei un filliño Xohán ³²⁴³.

(M:411; BOUZA 1946:181) ³²⁴⁴

³²⁴³ *Aquí, atrás, n-aquela.*

³²⁴⁴ *Aquí venimos as das Xaneiras,, atrás de nos
outras virán /milloradiñas as hacharán, ano
novo con ben veñas /como brincan as sete
estrelas.*

2.5.4. Afinidades, imitazóns, adaitazóns³²⁴⁵ e remembranzas con as cantigas de outros pobos.

[Nota dos editores. Nun determinado momento Ventín Durán pensou en estudar as afinidades entre o cantigueiro galego e o portugués (incluíndo Brasil) e tamén o castelán. Iniciou unhas notas, que editamos aquí, pero non proseguíu. Faríao algúns anos máis tarde Fermín Bouza Brey en 1946 co seu artigo “Analogías gallego-portuguesas en el cancionero popular” en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares* II, 1946, 69-97 (reed. en BOUZA BREY, F: *Etnografía y Folklore de Galicia* (2). Edicións Xerais de Galicia, Vigo 1982; 253-282), e quen sabe se estas anotacións de Ventín foron a invitación e estímulo. Ampliaría este artigo aínda o ano seguinte na mesma revista Fernando de Castro Pires de Lima (“Nova contribución para o estudo das ‘afinidades galaico-portuguesas do cancionero popular’” (*Revista de Dialectología y Tradiciones Populares* 3, 1947, 323-370). O texto que agora presentamos procede, como queda indicado, do ms L, pp 51v- 53v].

	Portugués	Galego	Brasileiro / Castelán
1	<i>Oh que pinheiro tão alto, Ricol pan para colheres; Ninguém se fie nos homens E inda menos nas mulheres.</i> (BragaCantos:44).	O' que piñeiro tan alto, que piñas tan amarelas; que mañas saben os homes: quen che se fiara nelas ³²⁴⁶ ! Cantiga popular de Galicia.	<i>Grande pinheiro tão arto, Que dá pão para cuié, Quem quizé vê mexerico Vá na boca de muié.</i> (Morais:181). "A festa do Divino" (Côrte)
2	<i>Atirei, não matei caça, Oh mal empregado tiro! Oh minha polv'ra queimada! Oh meu chumbo derretido!</i> (BragaCantos:48)	Atirei e non matei, se matara pior fora; arrinquei a miña vida por causa de ti, traidora. Cantiga popular de Galicia.	
3	<i>Quando eu vou para casa E a mulher não tem ceia, Pego na minha viola, Já a minha casa está cheia.</i> (BragaCantos:81)	É un grande regalo na casa do probe, tocar unha gaita mentre-lo rico come ³²⁴⁷ . Cantiga popular de Galicia.	
4	<i>Taberneiro deita vinho, Deita vinho com fartura, Que o dinheiro de estudante Tarde vem e pouco dura.</i> (BragaCantos:82)	Bota viño taberneira bota viño, criatura, que o diñeiriño da Habana tarda moito e pouco dura. Cantiga popular de Galicia.	<i>Echa vino tabernera, echa vino, criatura; el dinero de la Habana costa mucho y poco dura.</i> Pop. castellana

³²⁴⁵ imitazons, adaitazons.

³²⁴⁶ n-elas.

³²⁴⁷ E, mentrel-o.

5		Arrimeime a ti, loureiro pensando que eras calado, loureiro, langoreteiro, leva-lo langoretado ³²⁴⁸ . Cantiga popular de Galicia	<i>Você diz que não diz nada, amanhá vai se gabar: – só quem não tem que dizer é que sabe se calar.</i> (Medeiros:33). Cant. pop. brasileira.
6	<i>Eu casei com um velho, foi só para me rir, fiz-lhe a cama alta, p'ra não poder subir.</i> (Chaves:97). Chaves.		
7	<i>Ó minha caminha verde, ó minha salta-paredes; hei-de dar-te uma prenda, que te dure nove meses.</i> (Chaves:96). Villa Real		
8	<i>Minha mãe p'ra me casar prometeu-me tres ovelhas, uma manca outra cega, outra “mona” das orelhas.</i> (Chaves:94). Chaves		
9	<i>Minha mãe, p'ra me casar, prometeu-me quanto tinha; des' que me viu casada, deu-me unha agulha sem linha.</i> (Chaves:94). Bragança		
10a	<i>Eu casei-me, captivei-me toquei a prata ao cobre; troquei a minha liberdade por dinheiro que não corre.</i> (Chaves:94). Villa Real		
10b	<i>Eu casei-me, captivei-me, toquei o ouro á prata; troquei a minha liberdade por dinheiro que non passa.</i> (Chaves:94). Villa Real.		
11	<i>Se a oliveira é pequena, tamben tem pequena sombra; toda a moça que é bonita, pequeno dote lhe bonda.</i> (Chaves:93). Felgueiras		

³²⁴⁸ Ariméime, leval-o.

12	<i>Oliveira decotada sempre parece oliveira; a mulher bem casada sempre parece solteira.</i> (Chaves:84). Faiões. Chaves.		
13	<i>Namorei-me do bonito, não me lembrei da riqueza; quero comer, não no tenho: bonita, põe a mesa.</i> (Chaves:93). Amarante.		
14	<i>Eu amava-te, menina, se não fora um senão; es como a pia d'agua benta onde todos metem a mão.</i> (Chaves:70).	Eres unha, eres duas, eres tres, eres cincuenta, eres unha catedral onde todo mundo entra. Moscoso	
			<i>Soidade Maringá, Maringá, Para haver felicidade É preciso que a saudade Va'morar n'outro lugá.</i> (L:64v)

2.5.5. O manuscrito R:C171/43. Galego-fobia

[Nota dos editores. Neste apartado Ventín Durán cita algunha cantigas que el considera galego-fóbicas. Vese claramente que se trata dun borrador, xa que se limita a dá-la referencia bibliográfica de 12 cantigas que, como se poderá comprobar, non son as máis galego-fóbicas. Nesta edición, reproducímo-las cantigas que el cita, segundo os datos que el dá].

*As rapaciñas d' o Burgo
xa non se poden casar
que lles cheira moito o alento (huele)
á la salitre del mar.*
Canc. Pop. T. I. Pax^a 119-c. 8.

*Pol-as calles de Sada
non se pode pasear;
porque hay moitos ladrós
e pódenme roubar.*
Canc. Pop. T. I. Pax^a 124-c. 31

*As señoras son bunitas
porque teñen almidón;
quen m'as dera ver n-a eira*

tirando po-lo ligón.
Canc. Pop. T. I. Pax^a 35-c. 11

Para cantar e beilar,
as nenas d'a Pelengrina;
para beber a perrita,
As borrachonas d'Elviña.
Canc. Pop. T. I. Pax^a 43-c. 48

A aldeña de Mandayo
é aldea de poucos homes;
aqueles poucos que hai
chámanse remendafoles.
Canc. Pop. T. III. Pax^a 43-c. 1

A aldea de Mandayo (En Cesuras)
toda ela é costa arriba,
millor fato de canallas (hato)
no-n-o vin n-a miña vida.
Canc. Pop. T. III. Pax^a 126-c. 2

Val máis unha d'a Mariña
vestida de lan e liño,
que non unha montañesa
vestida de pano fino.

Val máis unha mariñana
c' un refaixo de picote
que non unha montañesa
con tres mil réas de dote.
Canc. Pop. T. III. Pax^a 142-c-68-69

Ofrecécheme unha tunda
choqueira de Redondela;
ofrecécheme unha tunda
agora veño por ela. (1)

- (1) Ós de Redondela chámanlle “choqueiros” derivado de “choco”, especie de xibia bastante apreciada. Lembramos un recitado de cego que chegou a nós incompreto:

— *Para capas Pontareas*
e no Porriño roubadas;
para zorras na Franqueira,
paar chocos Redondela;
Vigo sardiñas saladas;

*para broeiros Padrón,
que ben saben que o son.*

Tamén temos ouvido que algúns veciños recitan unha cántiga e aínda señalan unha fonte do pobo de Redondela como sitio en donde estaba grabada a inscripção seguinte, con lixeira variante que introducimos no alcume por razóns obvias:

*Aquí fas, quen sempre fas,
aquí fas, quen sempre vela,
aquí fas, Xan Barallás
fundador de Redondela.*

Cantigas da Arousa. Arquivos III. 159 i-a nota. 169.

*Os de Noya son borrachos,
os de Muros aloqueiros,
os de Fisterra son mouros,
e os d'o Son son bucheiros
Can. Pop. T. II. 156 c. 42*

*Villalba, corral de vacas,
Vilanova, de cabritos,
Mondoñedo, de embusteros,
¡Qué tres pueblos tan bonitos!
Can. Pop. T. II 162 c. 62*

*¡Que viva! A xente d'o Lago
¡que viva! A xente Lagueña
¡que viva a xente d'o Lago
que sabe roubar a leña!
Can. Pop. T. II 162 c. 64*

*Montañeses d'a montaña,
criados n-a auga choca
¡si queredes boas nenas
tedes que baixar a costa!
Can. Pop. T. II 251 c. 51*

2.6. Contos

Un... Unha...

– Na Boca do Pobo ... –

Contos sen protagonista nomeado

Recolleitados por
José Augusto Ventín¹ Durán

Caderno 1º

[Nota dos editores. Na edición destes contos e para gañar espazo, as notas que forman o aparato crítico aparecen todas xuntas ó final desta sección (apartado 2.6.73)].

Un... Unha...

= Ha Boca do Pobo... =

Contos sen protagonista nomeado

Recollecitados por
José Augusto Ventín Durán.

Cadernos 1.º

O lobo

Unha vaca pariu no monte i-o dono pidiulle a uns veciños pra que lle axudasen a traquila a cria pro eido. Cando chegamos, a vaca lambia o filliño con todo o agarimo e a xente púpose a esperar.

Un lobo que estaba agachado por detrás de uns cous, i-o ver aquilo, diro pro seu pelepo:

— Se fore eu que o estovese a lamben así, va vos estaba a ver encol de min con gallos, mocos e picañas e non me arrendo a gornancia do que me pararia, porque pensabades logo que o quería comer, mais como é ^{deixa} elo, estades ahí quedados e con a boca aberta atia que acabe. Pra todo hai que ter conto no mundo!

E metendo o rabo entre as pernas púpose a cavar non fose o demo atentado, e fosen dar con el ali.

Moscoso, 15 de Santiago de 1935.

Estes contos non son tráxicos nen chocalleiros, son enxelmente anacos do vivir e do sentir cotidián de unha raza que olla a vida e que esprica sen realismos nin idealismos estremados masturando pantasia con realidades sen escorre-lo bulto diante da crueza de un símbolo ou de un eixemplo menos limpo sempre que el diga o que tivo na entenzón de decer (C:171/50).

[1]

2.6.1. O lobo

Unha vaca pariu² no monte i-o dono pidiulle³ a uns veciños pra que lle axudasen a trague-la cria pró⁴ eido. Cando chegan, a vaca lambia o filliño con todo o agarimo e a xente púxose a esperar.

Un lobo que estaba agachado por detrás de uns cons, ó ver aquilo, dixo pró⁵ seu pelexo: – Se fose eu que o estivese a lamber así⁶, xa vos estaba a ver encol de min con gallas, mocas e picañas e non me arrendo a ganancia do que me pasaría, porque pensabades logo que o quería comer, mais como é ela,⁷ estades ahí⁸ quedíños e con a boca aberta deica⁹ que acabe. ¡Pra todo hai que ter sorte no mundo!

E metendo o rabo entre as pernas púxose a cavar non fose o demo atentalos,¹⁰ e fosen dar con el alí¹¹.

Moscoso, 15 de santiago¹² de 1935.

Versión de 1933

Unha vaca pariu un becerro no monte i-o dono chamou uns veciños pra que o axudasen a traguela con a cria pró eido. Cando chegan¹³ a vaca estaba con todo o agarimo de que era capaz a lambe-la¹⁴ cria i-a xente púxose¹⁵ e esperar. Un lobo que estaba agachado detrás¹⁶ duns petoutos a ve-lo¹⁷ que se pasaba, dixo con os seus botóns¹⁸:

–Se fose eu que me puxese a lambelo así¹⁹, viñades logo enriba de min con gallas e ganchas porque diciades logo que o quería comer, mais como é ella estades ahí²⁰ quedos e na santa paz deste mundo. ¡Pra todo hai que ter sorte...!

J. A. Ventín²¹

Contado por Manuel Garcia Garcia, de Mirón (Tourón) e residente en Moscoso.

28-2-1933 [C172/12]

[2]

2.6.2. As noces buxáns

Un home entrou en unha tenda e preguntoulle ó vendeiro se tiña noces e se non estaban baldeiras.

–Teño, home, teño, e das boas; non está buxán²² unha soia.

–Entón déame dúas libras delas.

Levóuas i-ó²³ outro día voltou moi queixoso ond’o vendeiro e díxolle²⁴:

–Vostede deludime²⁵, dixo que as noces estaban boas, que non tiñan unha soia baldeira, e están²⁶ cáseque todas.

–Eu ben llo dixen, señor, eu ben lle dixen que non estaba buxán unha soia, vostede é que as quixo así²⁷ mesmo.

–Pois olle, eu así non as²⁸ quero, voullas tragner.

–Non, non fai falla, que como aquelas eu teño moitas na casa e non quero mais aquí²⁹.

E virándolle as costas foi servir outro siareiro que lle entraba polas³⁰ portas.

Moscoso, 26 de santiago³¹ de 1935.

[Nota dos editores. Nunha primeira versión este conto aparece escrito así]:

Entrou un home nunha³² tenda e preguntoulle ó vendeiro se tiña noces e se non estaban buxáns³³.

–Teño, home, teño, e das boas, non está buxán³⁴ unha soia.

–Entón déame³⁵ dúas libras delas. Levouas i-ó³⁶ día volveu queixoso.

–Vostede enganoume, díxome³⁷ que as noces estaban boas, que non tiñan unha soia buxán, i-están³⁸ coasi todas.

–Eu ben llo dixen, home, eu ben lle dixen que non estaba buxán³⁹ unha soia, vostede é⁴⁰ que as quixo así⁴¹ mesmo.

–Pois olle, eu así non as⁴² quero, voullas traer.

–Non, non é preciso que como esas teño eu moitas na casa e non quero mais.

E viroull’as costas e foi servir outro comprador que lle entrou pola⁴³ porta.

Bahia. 13-3-933 J. A. Ventín⁴⁴. [C172/12]

[3]

2.6.3. O muiño⁴⁵

Un vello púxose a facer un muiño de moer con auga, na enfesta⁴⁶ de un monte. Pasou por alí un veciño e vendo a tolemia que estaba a facer preguntoulle⁴⁷:

– ¿Onde has de ir busca-la⁴⁸ auga pra moer, ho?

O vello douse⁴⁹ de conta da parvada que facia⁵⁰ mais non querendo da-lo⁵¹ brazo a torcer respondeu:

– ¡Boh!⁵² algunha cousa habia⁵³ de facer primeiro.

E proseguio⁵⁴ no seu traballo, como se lle non dixeran nada.

Moscoso, 27 de santiago⁵⁵ de 1935.

Nota. Xaquín Loren[zo].⁵⁶

[Nota dos editores. Nunha primeira versión este conto aparece así:
Un vello púxose a facer un muiño, de moer con auga no outo coto. Pasou por alí⁵⁷
un veciño e vendo a toleiría que estaba a facer preguntoulle:⁵⁸
¿I-a-auga, ti onde has de ir buscar⁵⁹ pra o facer moer?
O vello douse conta da parvada mais non querendo da-lo⁶⁰ brazo a torcer
contestoulle:
-Algunha cousa se ha de facer primeiro.
E seguiu con seu traballo como se nada fora.
J. A. Ventín⁶¹.
Este conto adoitaba contalo⁶² meu pai cando via alguén⁶³ facer unha cousa sen
sentido nin finalidade práctica.
Ten 72 anos e naceu e viviu sempre en Moscoso.
27-2-1933 [C172/12].

[4]

2.6.4. Se non pesco eu, pesca⁶⁴ o compañeiro

Andaba un pegureiro con a grea nun campo arnoso e dous ladróns que o vino quixénolle roubar un carneiro,⁶⁵ mais como el non deixaba o armentío, ideano unha maneira de o deludir, pra llo levar.

Ó⁶⁶ lado do campo tiña un regueiro, que o⁶⁷ tempo, por ser vran ía⁶⁸ seco, e mentres un dos ladróns se agachou por detrás⁶⁹ duns petoutos, o outro foise pra beira do regueiro e púxose a pescar. O pegureiro topoulle chiste á⁷⁰ parvada e deixou os gandos pra ir vela⁷¹.

–Vostede ¿que fai ahí⁷² home? ¿Non ve que o regueiro vai enxoiado e non pode pescar ren?

–Boh⁷³... –respondeu o ladrón – se non pesco eu pesca o meu pareeiro.

O mozo ollou pra riba e pra baixo polo⁷⁴ regueiro e como non viu ningún⁷⁵, pareceulle que o home era tolo e deixouse estar. Namentres o outro ladrón fuxiu con o carneiro e o pescador foi avantando mainiñamente polo⁷⁶ regueiro arriba pra se ir xuntar ó⁷⁷ compañeiro.

Moscoso 8 de setembro⁷⁸ de 1935.

[Nota dos editores. Aparece tamén estoutra versión]:

O roubo do carneiro

-Folklore galego-

Andaba un pastor con o gando e dous ladróns pasano por alí e quixeno⁷⁹ roubarlle un carneiro que tiña, mais como o pastor non deixaba o gando, ideano⁸⁰ unha maneira de o enganar pra llo levar.

A un lado do campo pasaba un regueiro que o tempo ía⁸¹ seco porque era vran⁸², a vai un dos ladróns agachouse atrás⁸³ de un muro i-o outro foise pra ó⁸⁴ pé do regueiro e púxose a pescar. O pastor topoulle chiste ó⁸⁵ caso e foise aonda el⁸⁶ e preguntoulle:

–Vostede que fai ahí⁸⁷ home? Non ve que o regueiro vai seco e non pode pescar nada?

—Boh⁸⁸ ... —dixo o ladrón— Sen non pesco eu, pesca o meu compañeiro.
Como o pastor non viu no campo mais ninguén, pareceulle⁸⁹ un tolo e deixouno
estar. Mentras tanto o outro ladrón fuxiu con o carneiro, i-o pescador continuou
polo⁹⁰ regueiro abaixo, e marchouse⁹¹ con o compañeiro.
Contado por Manuel Pazo Durán, de 66 anos, de Moscoso.
19-12-1934
Jose Augusto Ventín⁹². [C171/33].

[5]

2.6.5. A camisa

Un home vivía⁹³ con a súa dona en casa da sogra; (un día) saíu pra ir a unha feira de lonxe e quedou de voltar ó⁹⁴ outro día, mais choveu moito e tornou antes de tempo porque a feira desfixose.

Cando petou na porta a choiva caía⁹⁵ a cuncas e a muller, que era unha lumia de marca, de combina con a nai dela, estaba a dormir con outro home. A casa tiña un sobrado onde estaban as camas e a cociña mais esta tiña unha porta soila onde o probe do home petaba como un tolo porque a choiva púñao⁹⁶ como un pito.

A sogra, vella alcaiota, grande mestra nesta cras de apertos foille abrir e comezou a salaiarse:

— ¡ Ai meu fillo, como te puxeche! ¡ El é cousa de vir prá⁹⁷ casa con un tempo destes! ¿Ti toleache ou vínote as meigas? Tua muller, coitadiña, está⁹⁸ deitada e dormindo como unha santa, mais ti agora non vas pra onda ela sen primeiro non mudares a camisa... vouche tirar unha da tua muller que teño aquí⁹⁹ na tarandeira, e ti ponte aquí, ó pé¹⁰⁰ do lume pra tirares esa [6] que a tes¹⁰¹ ensopada, e mentres eu che enfio¹⁰² a outra ata o demo pode saír da casa que a porta está aberta. Está ben; agora que xa tirache ese pringallo ahí¹⁰³ vai a outra e ¡ bruxas fóra!¹⁰⁴

Nisto o cortexo da filla, que entendera a liorna, saíu¹⁰⁵ do sobrado e foise mainiño pola porta pra fóra¹⁰⁶ mentres a vella enredaba, media atarantada, a mudarlle a camisa ó¹⁰⁷ xenro.

— E agora di¹⁰⁸ que non son unha boa nai. ¡ Ai, Dios mio, destas camisiñas púxenlle moitas a teu sogro, por iso el me quería¹⁰⁹ tanto!

Moscoso, 8 de setembro¹¹⁰ de 1935.

[Nota dos editores. Nunha primeira versión aparece este conto así]:

Un home casado vivía a mai-la¹¹¹ dona na casa da sogra, un día saíu¹¹² para unha feira de lonxe e quedou de volver ó¹¹³ outro, mais choveu moito i-a feira desfixose¹¹⁴ antes do tempo e el¹¹⁵ volveu para a casa.

Cando bateu na porta chovía a cuncas i-a muller, que era unha loureira de marca, de combina con¹¹⁶ a nai, tiña un home a dormir con ella. A casa só¹¹⁷ tiña o sobrado, onde estaban as camas i-a cociña i-esta soio tiña a porta onda¹¹⁸ o home estaba a petar com'un todo porque a choiva púñao¹¹⁹ como un pito.

A sogra, grande mestra neses apertos, foille¹²⁰ abrir e comezou a desdidarse:

— ¡Ai meu fillo, como te puxeche!; El é cousa de vir prá¹²¹ casa con un tempo destes! ¿Ti toleache ou vínote as bruxas? Tua muller xa está deitada a dormir com'unha bendita, mais ti agora non vas pra onda ela¹²² sin primeiro mudar esa camisa; vouche tirar unha de tua muller que teñas aquí¹²³ na tarandeira, e ti ponte aquí ó pé¹²⁴ do lume pra tirares esa que tes ensopada e mentras eu che enfio a outra ata¹²⁵ o demo pode subir da casa que a porta está¹²⁶ aberta. Bueno, bueno, xa tirache, pois ahí¹²⁷ vai a outra e ¡bruxas fóra!¹²⁸!

Nisto o cortexo da filla saio¹²⁹ do sobrado e foise pola porta pra fóra¹³⁰ mentras e vella enredaba media atarontada a mudarlle a camisa ó xenro.

—I-ahora di que eu non son unha boa nai. Ai, Dios¹³¹ mio, destas camisiñas púxenlle¹³² eu moitas a teu sogro e por iso el¹³³ me quería tanto.

J. A. Ventín¹³⁴

Bahia 21-3-1933 [C172/12].

[7]

2.6.6. A manta

Un pai, que era moi probe, cando morreu deixoulle ós¹³⁵ seus tres fillos unha manta soila pra se cobriren. Dormían os tres no mesmo leito e nas noites frieiras do inverno rifaban acotío¹³⁶ porque cada un puxaba pola¹³⁷ manta pra ei.

O mais novo, que os outros dous tiñan como medio tolo, un día propuxo ós irmáns¹³⁸ a venda da súa parte no herdo da manta con a condizón de o deixaren dormir antre os dous. Os outros, como se tiñan por mais agudos, non se porcatano da malicia e mandano¹³⁹ facer o papel do trato e firmárono.¹⁴⁰

Despois eles, cada un turraba pola manta pró¹⁴¹ seu lado e o que parescia parvo ríase¹⁴² deles porque estaba sempre ben abrigado, e dicía: Coitadiño de quen vende que non tira nin estende.

Moscoso, 21 de san¹⁴³ Miguel de 1935.

Nota. Xaquín¹⁴⁴ Lorenzo colleitou no concello de Lobeira este conto e pubricouno no nº 42 de *Nós* 15/6/27. O meu foi colleitado en Moscoso pro sen o pareado con que remata. Este ouvínlló¹⁴⁵ a Serafín González, do concello de Avión. (Ourense). Como se ve¹⁴⁶ é moi conecido e en defrentes bisbarras. Debo á xentileza de D. Fermin¹⁴⁷ Bouza Brey o nº de *Nós* coa¹⁴⁸ variante e que mo mandou da Estrada no día 24/1/1939.¹⁴⁹

[8]

2.6.7. O coello

Un probe, de caxado na man, tripaba por un monte adiante, camiño de outra parróquea¹⁵⁰, onde ía a pedir esmola e viu acamado antre unha moleira de toxos un coello gordo e locido; marcouno ben, e con o caxado erguido púxose a botar as¹⁵¹ contas:

— Mato este coello e vou vendelo á¹⁵² vila por unha boa pesetiña, con ela merco sardiñas pra vender e como o que vende sardiñas come galiñas, hei de ter nelas boa ganancia que tornarei a empregar e cando teña ganado bastante merco un xatiño: heino¹⁵³ de ir criando e despois de criado véndoo¹⁵⁴ e merco dous pequenos que hei de criar e cando foren grandes poños ó¹⁵⁵ carro, e cando vaia por unha costa arriba con que garbo lle hei de berrar:

— ¡Ei boi, ei!

Con o berro o coello asombrouse¹⁵⁶ e de un pulo desapareceu polo medio do mato,¹⁵⁷ méntre-lo probe con o caxado no airo, caía¹⁵⁸ da burra abaixo.

Moscoso, 21 de san¹⁵⁹ Miguel de 1935.

[Nota dos editores. Nunha primeira versión aparece esta explicación]:

Este conto pertence á novelística universal e vén da India polo¹⁶⁰ *Mahabarata* que o pasou á Persia i-á¹⁶¹ Arabia en *Calila e Dimna*¹⁶² e dahi ao castelán¹⁶³ no *Conde Lucanor*, de onde viría¹⁶⁴ ao portugués no *Auto de Mofina Mendes* de Gil Vicente e ao francés¹⁶⁵ na fábula *La Laitiere* de La Fontaine, que o xeneralizou na cultura europea e que a estendeu á¹⁶⁶ hispano americana.

É de abondo cursidosa a interpretación¹⁶⁷ que lle deu cada pobo e a defrencia de elementos localistas con que o integrou.

En *Calila e Dimna*¹⁶⁸ o protagonista é un relixioso; a materia que motiva o ensono ambicioso é unha ola cheia de mal e de manteiga, produto das esmolas recibidas, que vendidas lle darian pra mercar “dés crabas que despois lle habian de parir e en cinco anos chegarían¹⁶⁹ a catrocentas (catro cabezas unha vaca)” e de ilusón en ilusón chegaría a casarse con muller bonita e rica da que tería un fillo que criaría¹⁷⁰ como se o fose de un rei e se non quixese ser bo e obediente habia de castigalo¹⁷¹ con esta vara, e erguendo a vara que¹⁷² tiña na cama onde estaba deitado, mallou coela¹⁷³ na ola que tiña dependurada na cabeceira i-o mel caíulle pola¹⁷⁴ cara abaixo acordándoo do seu soño dourado.

No *Conde Lucanor*, non é un home, é unha muller, Dona Truhana e levaba na cabeza para o mercado unha ola de mel que vendida lle daría pra mercar ovos e deitaria galiñas; vendidas estas, mercaría ovellas e así¹⁷⁵ mercando e vendendo se faría mais rica ca calquera das suas vecinas, e habia de casar seus fillos e fillas, i-habia de desafiar a a envexa das xentes por ter chegado a tanta riqueza quen nacerta tan probe. E pensando nisto púxose a rir tan destemperadamente que mallou coa¹⁷⁶ man na testa de pracer i-ó¹⁷⁷ mallar guindou coa¹⁷⁸ ola que lle entornou o mel todo e coel¹⁷⁹ a sua ilusón.

No *Auto de Mofina Mendes*, é unha moza atabanada que o amo despediu de sua pegureira pagándolle de soldada un pote de aceite. Con este argumento Gil Vicente danos a belidísima¹⁸⁰ fábula que merece ser divulgada antre nós os galegos:

Payo Vaz. Pois Deos quer que pague e peite

Tão daninha pegureira,
Em pago desta canseira
Toma este pote de azeite,
E vae-o vender á feira;
E quicais medrarás tu,
O que eu contigo não posso.
Mofina. Vou-me á feira de Trancoso
Logo, nome de Jesu,
E farei dinheiro grosso.
Do que este azeite render
Comprarei ovos de pata,
Que é a cousa mais barata
Qu'eu de la posso trazer.
E estes ovos chocarão;
Cada ovo dará um pato,
Que passará de um milhão
E meo, a vender barato.
Casarei rica e honrada
Per estes ovos de pata,
E o dia que for casada
Sahirei ataviada
Com hum brial d'escarlata,
E diante o desposado,
Que me estará namorado:
Virei de dentro bailando
Assi dest'arte bailado,

Esta cantiga cantando.
 Estas cousas diz Mofina Mendes com o pote de azeite á cabeza, e andando enlevada no baile cai-lhe, e diz
 Payo Vaz. Agora posso eu dizer,
 E jurar e apostar,
 Qu'es Mofina Mendes toda.
 Pessival. E s'ella baila na voda,
 Qu'esta ainda pro sonhar,
 E os patos por nacer,
 E o azeite por vender,
 E o noivo por achar,
 E a Mofina a bailar
 Que menos podía ser?
 Vai-se a Mofina, cantando.
 Mofina. Por mais que a dita m'engeite,
 Pastores, não me deis guerra;
 Que todo o humano deleite,
 Como o meu pote d'azeite
 Ha de dar comsigo em terra.
 Gil Vicente. *Auto de Mofina Mendes*, versos 449 a 492.

En *La Fontaine* é¹⁸¹ a conecida leiteira que brincando de ilusón¹⁸² entorna o leite e con o leite os seus degoros de grandeza.
 No Brasil eu ouvín unha variante afín desta fábula que polos¹⁸³ elementos que a integran —melazo de zucre e escravo negro —debe de ser dos séculos¹⁸⁴ XVII ou XVIII¹⁸⁵ que foi cando se introduciu alí¹⁸⁶ a cana do zucre.
 Un cego foi pedir esmola a un enxeño de zucre e déronlle¹⁸⁷ un pote de melazo. Andou co seu pote no brazo e arrimado ao seu cacheiro un bo anaco de camiño e algo canso pousou o pote nun lugar doado e deulle corda á sua pantasia que tamén comezaba polos¹⁸⁸ pitos e foise estendendo por un pato de galiñas que vendería e co diñeiro que fixese na venda habia de mercar un escravo negro que se habia¹⁸⁹ de chamar Xohán¹⁹⁰, pra lle servir de guía polos¹⁹¹ camiños e cando non andase moi dereitiño habíalle de zorregar unhas pauladas ben atiradas decéndolle: —Xohán pra aquí ou Xohán pra alí¹⁹² e mandaba o cacheiro aheito con canta forza¹⁹³ tiña.
 Nunha¹⁹⁴ das cacheiradas mallou en cheio no pote do melazo e alá se foi o escravo polo áere¹⁹⁵ como viñeira.
 No fondo a nosa versión é¹⁹⁶ afín das eruditas e das populares que apontamos, e defrencia é apenas do mimetismo dos elementos e dos degoros de cada soñador; o noso, como bo labrego, arelaba unha xunta de bois pra o ceibar da pesada laboura dos agros, como o cego do Brasil quería un escravo que o guiase; a Mofina Mendes un casamento; a leiteira do fabulista francés un fato de galiñas cos seus pitos a cantarlle o pio! pio!; a dona Truhana un casamento rico prós¹⁹⁷ fillos, que provocase a envexa sos veciños; e o¹⁹⁸ relixioso da Calimna a riqueza pra criar o fillo como un rei.
 ¡Que doorose é isto de a realidade vir coa¹⁹⁹ sua man fria desfacer as pantacias que cria²⁰⁰ o soño!
 Moscoso 28-3-1939
 José Augusto Ventín²⁰¹.
 Estes contos non son tráxicos nen chocalleiros, son enxelmente anacos do vivir e do sentir cotidián²⁰² de unha raza que olla a vida e que esprica sen realismos nin idealismos estremados masturando pantacias²⁰³ con realidade sen escorre-lo²⁰⁴ bulto diante da crueza de un símbolo²⁰⁵ ou de un eixemplo menos limpo sempre que el diga o que tivo na entenzón²⁰⁶ de decer. Hai unha adiviñanza que ten moi boa apricazón aquí²⁰⁷: —É pequeniño como un garabullo e bota as orellas como as de un burro.

É a nabiña que de un granciño pequerrecho bota as nabizas de follas largas e inda mais o nabo suculento, así²⁰⁸ son estes contos do pobo: curtos, sen gracia visíbele²⁰⁹, mais a miude filosóficos e sempre enxebremente raciales. O que lle falla en literatura e en invención sóbralle moitas veces en ouservazón e en malicia, e sempre dentro de unha simplicidade boa e rideira.²¹⁰ [C171/50].

[9]

2.6.8. As saídas do parvo de Oitavén

Houbo na parroquia de Oitavén²¹¹ un parvo que se tiña moito de tolo inda²¹² tiña mais de prosmeiro. As suas manias²¹³ fixéronse proverbiás: non andaba calzado porque “non quería²¹⁴ pexas nos pés”; se lle daban esmola en prata non a²¹⁵ quería: –só²¹⁶ *che quero cartos negros, se me das outros non chos quero*– el²¹⁷ ben sabia que cande lle ofrecían unha peseta, non lla daban e por iso rexeitábaa²¹⁸.

Enterro que houbera nas parroquias dos arredores, como naquel tempo había²¹⁹ fartas comedelas, alá ía²²⁰ o bo do parvo prás²²¹ aproveitar, e cando sentía toca-las²²² campanas a defunto en dúas parroquias da viciñanza no mesmo día salaiábase²²³ tristeiro:

– Pacencia, ¡non cadran todos a xeito!

Antre os cregos tiña moito partido e sempre andaba atrás deles. Un día andaban uns poucos a cazar e el apareceu; puxénoo²²⁴ nun camiño pra lle berrar ós²²⁵ coellos pra que non fuxisen por alí²²⁶ e con pouco berránolle:

– ¡Torna Xepe, que velo ahí²²⁷ vai!

Mais o coello pasou como alma que leva o demo, e o crego que estaba mais perto del alpuernou²²⁸: [10]

– Non sei que demo fas ahí²²⁹ que o deixache fuxir.

– Si, home, si; eles xa son bravos e vós inda lle botáde-los²³⁰ cans!

Xantar de cregos, no preceito, ou nos días de festa era cousa que non perdía²³¹.

Un día, na festa do santo patrón²³² de unha parroquia dos arredores, estando na reitoría²³³ moitos cregos xuntos, quixeno metelo²³⁴ nun apuro e un deles perguntoulle²³⁵:

– Xepe, ti agora tes que nos decer cal de nós todos é o millor. Va ¿quen²³⁶ é?

O parvo que non se quería pór a mal con ningún²³⁷ respondeu:

– Boh, boh²³⁸, señor abade, en gando ruín non lle hai onde escoller.

I amoadó²³⁹ foise sentar nun canto.

Moscoso, 23 de san²⁴⁰ Miguel de 1935.

[11]

2.6.9. O das almiñas benditas

Andaba un home a cazar nun día de pouca sorte, cando se porcatou de que, nunha chaira, no medio de unha clareira, estaban a rebuldar dous coellos gordos e nidios; púxose a axexar e mentres esperaba que se lle puxesen os dous a xeito prós²⁴¹ rematar de un tiro, monologaba caladiñamente: miñas benditas ánimas do purgatorio²⁴², se os

mato un é pra dar polo²⁴³ voso eterno descanso! E como lle pareceu que xa estaban na posizón desferroulle a descarga.

Un deles caíu redondo, mai-lo²⁴⁴ outro que non fora atinguído polo²⁴⁵ chumbo, puxo os pés ó²⁴⁶ camiño como se lle botaran un galgo.

O cazador así²⁴⁷ que o viu fuxir dixo:

– ¡Moito corre o das benditas ánimas²⁴⁸!

E foi apañalo sen pró fardel²⁴⁹.

Moscoso, 1º de santos²⁵⁰ de 1935.

[12]

2.6.10. O vello

Un vello quería²⁵¹ casar con unha rapaza nova porque era aguda e moi bonita. Os pais dela, que eran moi probes, e inda mais²⁵² cobizosos, quixeno aproveita-la²⁵³ comenencia e fixeno o trato.

No día que se formalizou o pedido do casamento, os pais da picariña dénlle ó²⁵⁴ futuro xenro un xantar farturento e estremado.

Sentábase todos á²⁵⁵ mesa e o noivo puxo os anteollos pra ver os condoitos, tirou da alxibeira un canivete pra picar ben miudiño o lacón porque lle mancaban os dentes pr'ó²⁵⁶ mastigar, e cando se asentou no cadeiro xemeu, i-ó²⁵⁷ erguerse dixo: ¡ai!

A moza que o ouservaba como quen tiña que cargar con aquel mollo de bróculos, foi ollando todos estes movementos achacadizos, e ó²⁵⁹ levantábase todos da mesa, dixo:

Ténde-los²⁶⁰ dentes na faca,

a vista na faltriqueira,

ténde-los²⁶¹ anos nos osos,

– Vello, ¡buscai quen vos queira!

Moscoso, 2 de santos de 1935.²⁶²

[13]

2.6.11. ¡Concencia, caldeireiro!²⁶³

Un home, pra gana-la vida, foise polo²⁶⁴ mundo e deixou na casa a sua dona, pra cuidar do que tiñan; esta, que era unha grande volpeza, tivo tratos con un caldeireiro que adoitaba vir traballar na terra de cando en cando. Pra aproveitar o seu compracimento, pois era das que non lle agrada dar puntadas sen liña, mandoulle compor un caldeiro grande,²⁶⁵ que tiña desarranxado.

Pasouse²⁶⁶ o tempo e o home tornou de terras de fóra²⁶⁷ e con sona de tragar cartos; no intre apareceu tamén²⁶⁸ o caldeireiro e como xa lle esquecera o ben querer que tivera a bordiona e mesmo porque con o estadio²⁶⁹ do home na casa non podía²⁷⁰ facer ren, resolveuse a cobrar o arranxo do caldeiro, e pra iso foise á²⁷¹ porta da dona e pediulle os cartos ó²⁷² home; perguntoulle este á²⁷³ sua muller se lle debía²⁷⁴ algo a

aquel mestre e ela, abraíada diante da pouca vergonza do seu amante, negou:²⁷⁵ non, ela non lle debía nada.

O caldeireiro teimou que si, que lle debía o arranxamento do caldeiro grande de cobre e mandou que llo fosen buscar pra ver se non estaba composto, e virándose pra ela dixo:

– Dona, xure pola²⁷⁶ salvazón da sua i-alma se me deu [14] algún²⁷⁷ carto por este traballo. Vaia, xure se é capaz!

Metida no atoleiro e non querendo xurar en falso, porque era moi beateira, respondeu con certo retintín²⁷⁸:

– ¡Concencia, caldeireiro!

E deixou que o home pagase.

Moscoso, 4 de santos de 1935.²⁷⁹

[15]

2.6.12. Unha benfeitoria do demo

Un día, o divino san Xosé, estaba a serrar unha táboa no seu banco de carpinteiro con moita dilixencia porque era laboura de aperto, era isto no inverno i-a serra non corria pola²⁸⁰ madeira. O santo, que era xa ben velliño, con o esforzo que fixo ficou canso antes de remata-lo²⁸¹ traballo e, pra tomar un folgo, foise asentar nun cadeiro que tiña alí ó²⁸² pé: por artes ou tentazón²⁸³ do nemigo malo comezou a cotelear e tomouno²⁸⁴ o sono.

O demo, que anda de cote a axexar as almas boas pr'as²⁸⁵ atentar, aproveitou a emporta e con unhas tenallas púxoselle²⁸⁶ a torcer pra un lado²⁸⁷ e pra outro os dentes á²⁸⁸ serra, pra ver se o santiño, ó²⁸⁹ acordar, se anoxaba por achar a ferramenta desarranxada.

Espertou o dormiño e arrepentido do seu afrouxamento voltou ó²⁹⁰ traballo. Cando se puxo de novo a serrar notou que a serra corria pola²⁹¹ madeira que era unha bendizón de Dios. Olloua e reviroua por tódolos²⁹² lados e viulle os dentes tortos, e entón²⁹³, na sua ben aventurada boa fe²⁹⁴ –que iso de moi creente²⁹⁵ sempre el fora– pensou que algún²⁹⁶ anxo do ceu lle viñera facer aquel serviciño, e entón²⁹⁷ axionllado deulle²⁹⁸ gracias a [16] Dios por aquel miragre tan a tempo feito.

O demo, que ten cara de coello, retorceu o fociño ó²⁹⁹ ver o resultado da sua obra.

Dendes de aquel día ficou inventado o lizo prás³⁰⁰ serras, sen se saber deica moito tempo despois que fora esa unha benfeitoria do demo. ¡É que Dios escribe dereito por liñas tortas!

Moscoso, 18 de santos³⁰¹ de 1935.

[17]

2.6.13. O coiro da burra

Unha muller, desas de cabelíño na venta, xa entrando na idade de vesti-los santos³⁰², atopou un xanciño –ou que así³⁰³ semellaba ser– que se casou con ela.

Moi dona dos seus narices, afeita a mandar i-a que se fixese a sua santa vontade, non mudou de vida i-ó³⁰⁴ outro día da boda, pra non perde-lo³⁰⁵ foro, deulle ordes ó home prá³⁰⁶ laboura que tiña que facer. El non se deu por achado, foise pró³⁰⁷ traballo tan contente e satisfeito como se fora por ordes propias . A cousa repetíuse deica pasar moito o tempo que se adoita conceder a lua de mel.

Un día que o xanciño tivo que ir a fóra³⁰⁸ da terra aparelhou a egua³⁰⁹ e púxose a camiño. Non lle fixo grande xeito á³¹⁰ dona iso de el ir a cabalo sen se aconsellar con ela e ficou a rosmar. Cando o home tornou prá³¹¹ casa –xa ben tarde, polas³¹² contas da sua dona– estoupou por tódalas³¹³ catro esquinas.³¹⁴

– ¿Estas son horas de vir? ¡Malia³¹⁵ a hora que me casei! foime ben feito! estaba ben e púxenme mal. Probe burra, suada, mortíña de fame... ben se ve que non é tua. Se suaras pra comprar non facias así³¹⁶ con ela. O home calaba e iso inda lle deu mais fumes e proseguíu espotricando, [18] ó³¹⁷ cansarse berrou: –Sabes que mais? de hoxe en por diante non me levas mais a burra a parte ningunha; a burra é miña e moi miña, e nela mando eu... Se queres ir a algures vai a pé e senón vaite deitar ó palleiro que é pró³¹⁸ que serves.

O bo do xanciño ouviu todo aquel rosario coma quen está³¹⁹ na misa; o que el estaba a pedir a Dios era unha escea como a que a sua dona lle fixo. Así³²⁰ que a muller rematou, el³²¹ entrou na cocíña, foise ó³²² tallerio, deu de man a unha machade de corta-la leña e ¡zas!³²³ con unha calma que deixou a muller fría³²⁴, matou a burra; tirou da faca e púxose a esfolala³²⁵ como se nada fose e despois puxo o couro a secar na parede do alboío.

Pasáronse uns días de silencio por parte del e de sobroso por parte dela³²⁶ e cando o caso xa ia³²⁷ medio esquecido, Maria Bandurra –este era o alcume que lle puxeran os veciños– fixo un novo e mais rezo escándalo motivado por unhas tundas que o home lle dera a unha vaca; berrou e dixo o que lle veu á³²⁸ boca con mais xenreira ca da primeira vez, en parte porque lle parecía que tiña razón e en parte pra ver se tomaba o mando de unha vez.

¡Nunca tal fixera! O bo do Xan³²⁹ saíu de si, botou a man a [19] un vergallo torcido de salgueiro que tiña ali³³⁰ pra facer vencellos e –lapo! lapo! lapo! mallou coma quen malla en centeo verde, mallou ata cansar e cando lle pareceu que a tiña ben amansada, agarrou o coiro encorreado da burra e sen lle dar tempo pra nada, atoullo ó³³¹ redor do corpo, atirou con ela pró³³² pé do lume e fixo unha brugueira que parecía un inferno. Ós³³³ berros da probe muller acudino os parentes, tiránolla das mans mais non deno un chío³³⁴, tal disposizón³³⁵ vino nel.

Houbo choros, berreiros, maldizóns, ameazas, e despois como ó cabo de tódalas³³⁶ tormentas, calmaria e paz.

Maria Bandurra, de solteira, criara unha xunta de xuvencos e tíñalle³³⁷ moita lei. Un triquillón prosmeiro propúxolle ó³³⁸ home a compra –sempre que tua muller chos

deixe vender, está³³⁹ visto— e dixo isto con certo retintín³⁴⁰. Poucas verbas mais i-o³⁴¹ trato feito, con a obriga de o triquillón ir asistir ó³⁴² consentimento da dona.

Chegan a casa i-o Xanciño³⁴³, co seu natural apoucado, díxolle á³⁴⁴ muller:

— Vendínche os bois, María Bandurra, mais non che vendín³⁴⁵ o coiro da burra...

— Se os vendeche fixeche ben, que son teus.

[20] Pró triquillón e pró mundo³⁴⁶, dendes de aquel día, pasou por ser el³⁴⁷ quen mandaba, mais o Xan³⁴⁸ nunca tivo tanta confianza en si, e polo si e polo non³⁴⁹, deixou ficar o coiro da burra craveado na parede do pendello.

Moscoso, 21 de santos³⁵⁰ de 1935.

Nota.

Este conto é unha sorte do Eixempro XXXV, do *Conde Lucanor*, de Don Juan Manuel. Ángel³⁵¹ González Palencia di que o mentado conto é de orixe pérsico³⁵² e que inspiran moitas obras da literatura oucidental, e remata: “En nuestra literatura popular hay ejemplos de este cuento, sobre todo en lo que se refiere a la última parte, del intento de la suegra, fallido”. (Lucanor).

O noso deferéncese³⁵³ moito do devandito non tendo de parecido coel³⁵⁴ mais ca o fondo eixemprar encol das donas mandonas.

[21]

2.6.14. ¡Uxe! ¡Uxe!

Un galego, petrucio polos³⁵⁵ catro costados e prosmeiro por fóra³⁵⁶ e por dentro, estaba a servir en unha casa fóra³⁵⁷ da terra, con uns amos que no tocante á³⁵⁸ mantenza eran fartos como un fol ceibe.

Era o noso homiño criado pra tódolos³⁵⁹ servizos, e nun³⁶⁰ día de convite na casa tocoulle³⁶¹ a ser o cocifeiro. Entre outros condoitos habia polos asados e como el³⁶², que era un tanto lambereteiro, sabia por esperencia que non lle habia de tocar nada deles, denantes de os mandar pra táboa arrincoulle³⁶³ unha boa perna a un dos millores, e coidou de encubrir o furto con os prebes i-os gornidos.

O dono da casa, dómine Cabra de arestora, chamou o mozo e fíxolle ver a falta, alpunándolle³⁶⁴ con rispidez a proceder. Negou o bo do home e xurou por tódolos³⁶⁵ santos que dali³⁶⁶ nada faltaba e que se faltaba entón³⁶⁷ o polo xa seria así³⁶⁸.

Botou o amo terra sobre o caso porque o rapaz como servizal era unha pelra, e el³⁶⁹ non estaba afeito a telos tan bos³⁷⁰, mais quedoulle sempre con algo de teima pola³⁷¹ trasnada. [22] Pasábase uns días e unha mañán, estando as galiñas na eira a toma-lo³⁷² sol, un galo, pra descansar, encolleu unha perna e púxose encol da outra soila.

O mozo, que estaba esperando unha emposta pra se xustificar, así³⁷³ que viu aquilo foi chamar polo³⁷⁴ amo e díxolle:

— Ve, patrón, como hai polos que ten unha perna soila. Olle para aquel³⁷⁵!

O amo escorrentou as galiñas como adoitaba, berrándolle:

— ¡Uxe! ¡Uxe!

O galo puxo a pata no chan e fuxiu con as mais.

— Ti ves, ho! como ten dúas pernas como todas.

– É, é, meu amo, mais cando estaba na mesa vostede non lle dixo: ¡uxe! ¡uxe!¹³⁷⁶ como agora, e por iso tamén³⁷⁷ non sabe se tiña as dúas pernas como este.

O amo topoulle sal á saída³⁷⁸ e virou as costas pra acabar con aquilo de unha vez.

Moscoso, 4 de nadal³⁷⁹ de 1935.

[23]

2.6.15. Facelas, e sabelas facer³⁸⁰

Isto foi nos tempos das partidas calristas³⁸¹ –nome que serviu pra disfrazar moitas xudiadas.

Unha compañía de tropa, mandado por un sarxento moi³⁸² enxel e inda mais larpeiro pernoitou nunha³⁸³ casa da montaña. Ceano bica e sardiñas do fume asadas, desas que ten un balón que apesta, e³⁸⁴ bo foi o que topano, que nin tanto esperaban. Á lus³⁸⁵ do lume relumaban na gancheira mestos camballos de longarizas e chourizos, de recente curazón, con dourados refrexos metálicos³⁸⁶. O sarxento reviráballes³⁸⁷ unhas olladelas moi acotio³⁸⁸ que ateigaban a boca de i-auga, mais non se afrontaba a pedir algunha por causa dos compañeiros e pra non faltar a diciprina. Ó acaba-la³⁸⁹ cea como viñan cansos da camiñata i-o lugar non lle inspirase coita, cada un foise³⁹⁰ arranxando como poido, e adormeceno como cepos. O tamborileiro, un mosquiña morta con mais gramática parda ca un crego boreante, foise³⁹¹ deitar, agarrado á³⁹² sua caixa, enriba de un canto ó³⁹³ pé do lar.

Así³⁹⁴ que amañeceu, como ian³⁹⁵ pra lonxe e por mal camiño, erguénonse todos e coidaron de porse a andar. Xa en orde de marcha, veuse³⁹⁶ a pousadeira ó³⁹⁷ pé deles e comezou a [24] berrar toda alporizada:

– Ladróns! Palanquins. Roubástesme³⁹⁸ os meus chouriciños... ¡ai! mala grade vos calque e que nunca un paso deades con saúde!... Era isto o que vos merecía polo³⁹⁹ ben que vos tratei, langráns?... Señor sarxento, isto non se fai; levánome o arranxiño da miña vida... Eu deivos⁴⁰⁰ do que tiña, de moi boa gana... si de boa gana e eles páganmo así⁴⁰¹ tan porcamente... ¡Ai, ai! probe de min. Inde el rabee⁴⁰² o que me leva o que é meu; inda el⁴⁰³ estoupe como unha bomba de palenque... nunca el⁴⁰⁴ vexa os seus!... Ai! meus chouriciños queridos... ai! Dios mio, quen eu metín⁴⁰⁵ na miña casa... O sarxento amoscado por tanta praga mandou facer alto á tropa.

– Mozos... mochilas ó chan!... dona⁴⁰⁶... a cachear todo e se atopar algo seu aquí⁴⁰⁷, o que o tiver vaille⁴⁰⁸ a custa-la⁴⁰⁹ festa unha man de lapotes que nin despois de morto lle han de esquecer;... mais probe de vostede se nos afronta e praguexa en falso... Aquí⁴¹⁰ estamos todos, i-eu o primeiro,...; ¡cachéeme!⁴¹¹

Resistíuse a mullericiña ó⁴¹² cacheo mais a orde foi tan rexa que non tivo mais remedio. Cacheou un a un, corpos, roupas e bultos, e nin que os sumira o demo: os chourizos non apareceno. Non quedou emporiso desenganada porque rou- [25] bar roubáranllos, mais alí⁴¹³ non estaban, e entón⁴¹⁴ púxose a carpir de tan boa gana que o sarxento –por moralizar– só⁴¹⁵ lle deu unha labazada coa⁴¹⁶ man do rivés a corre-las⁴¹⁷ moscas “pra outra vez non afrontar a honra da tropa”, e cada un ó⁴¹⁸ seu camiño.

A compañía embreñouse nos montes. Por un lado o frío e por outro a camiñata, a fame íalle⁴¹⁹ aguzando os dentes a todos, e xa comezaban a degorar as sardiñas aballoadas e a bica apra da noite pasada. Á⁴²⁰ tardiña fixeno un alto pra descansar ó⁴²¹ pé de un regueiro fresco, cara á⁴²² raxeira e na intimidade camaradeira dos soldados na guerra falano dos chourizos⁴²³ da pousadeira véspera. O sarxento lambia os beizos ó⁴²⁴ lembrarse deles e salaíouse por non os⁴²⁵ ter alí pra se daren unha boa barrigada... Nisto ergueuse⁴²⁶ o tamborileiro, cadrouse⁴²⁷ diante do superior e dixo:

– Señor sarxento, se vostede me perdoa unha falta eu confésolla⁴²⁸.

– Perdoada, rapaz.

Entón⁴²⁹ o soldado desatarraxoulle os atadeiros á caixa, ergueulle⁴³⁰ o pelico e tirou de dentro unha réstea de chourizos encamados en estrela, gordos, locentes que mesmo daba xenio velos⁴³¹.

[26] Ó⁴³² sarxento encandilánoselle os ollos e ós⁴³³ outros fíxoselle auga na boca ó⁴³⁴ veren unha tal bendición⁴³⁵ de Dios, e entón⁴³⁶ o sarxento, dándolle unhas palmadiñas no lombo ó⁴³⁷ tamborileiro, animouo:

– Ben, rapás, ben; así⁴³⁸ é que é: facelas e sabelas facer⁴³⁹.

Moscoso, 7 de nadal⁴⁴⁰ de 1935.

[27]

2.6.16. Cento por un

Nun⁴⁴¹ lugar apartado de unha freiguesia⁴⁴² da montaña, arredado da matriz por soutos e fragas cortados por unha corredoira cativa e mal coidada, vivía un home que os viciños tiñan por algo toleirón⁴⁴³, inda que non botase ren a perder. No día da festa do santo patrón⁴⁴⁴ que era tido por moi milagreiro e pró⁴⁴⁵ que as xentes de toda a bisbarra tiñan grande devozón, devozón que se traducía⁴⁴⁶ en valederas doas que engordaban as polpudas achegas do abade tódolos⁴⁴⁷ anos, foi o home á misa e cadrou a estar cando pregaba o crego da freiguesia⁴⁴⁸, que era moi xeitoso pra esas cousas. Con xestos e acenos espeitaculares e con verbas agarimosas comezou a dramatizar a vida do divino santo i-as suas cualidades proteitoras pra aqueles que lle eran devotos e fieles; bezou os asistentes á⁴⁴⁹ xenerosidade pra con tan outo proteitor na certeza que o santo lle pagaría⁴⁵⁰ a todos con ganancia, e de cando en cando, facéndose todo mel, con voz agarimosa e convencedeira estrebillaba:

– Ofreceivos ó⁴⁵¹ santiño de todo o corazón, que el⁴⁵², que é agradecido havos⁴⁵³ de pagar o que lle deades con cento [28] por un!

Volvia a machicar: –“*quen dá⁴⁵⁴ o seu a quen o entende, non o dá⁴⁵⁵ que ben o vende*” e á⁴⁵⁶ volta de moitos arrodeos, chegando sempre a brasa prá⁴⁵⁷ súa sardiña repetía:

– O santo⁴⁵⁸ devolveravos cento por un!

As presentallas caían que era unha bendición de Dios; el eran lacóns⁴⁵⁹; el eran galiñas, polos e ovos; el eran años, cabirtos e carneiros, que non habia mans a medir.

O tolo que estaba nun curruncho a ouvir a pregazón⁴⁶⁰ púxose a matinar o que ouvía⁴⁶¹ e a pensar en ofrendarlle ó santo⁴⁶² un carneiro moi bo e moi ben coidado que tiña, e

se o santiño lle dese, como decia o señor abade⁴⁶³, cento por un, entón polas⁴⁶⁴ suas contas ficaria⁴⁶⁵ ben remediado.

Meu dito, meu feito. Foise ó⁴⁶⁶ eido e trougo o carneiro que como o trataba moi ben andaba atrás⁴⁶⁷ del como un can. Deullo ós⁴⁶⁸ encargados de recibe-las⁴⁶⁹ doas e tornou pra sua casaña con os ollos arrasados de bágoas, pois o que era quererlle o⁴⁷⁰ seu carneiriño, queríalle.

Ó⁴⁷¹ segundo día era véspera da feira da vila e pou-[29] co antes do estrelecer, cando estaba pensando no seu rico carneiriño, viu entrar pola⁴⁷² eira a dentro con outros cinco mais, todos brancos, gordos e lucidos que daba xenio velos⁴⁷³. Fincouse o home de xionllos no chan cara ó⁴⁷⁴ sol que se puña por entre douradas roibéns⁴⁷⁵ e agradeceulle ó santiño⁴⁷⁶ adorado o milagre que comezaba a facer mandándolle cinco carneiros por conta dos cen.

Ó⁴⁷⁷ outro día, como non era lacazán, antes de nace-lo⁴⁷⁸ sol, foise camiño da feira e vendeu os cinco carneiros da ganancia. Tornou pra casa e foille levar ó señor abade⁴⁷⁹ o carneiro que lle dera ó santo⁴⁸⁰, porque iso de comprido el⁴⁸¹ érao tanto como o mellor.

Perguntoulle o crego polos outros que lle faltaban e el⁴⁸², moi simplorio, respondeu:

– Vendinos, señor abade⁴⁸³.

– ¿Como? Entón⁴⁸⁴ ti vendeche o que non era teu, señor senvergonza? Probe de ti, cara che vai custar a festa...

– ¿Non eran meus por que⁴⁸⁵, señor? Vostede, inda hai tres días, á vista de moitos centos de persoas que o estaban a ouvir, non dixo que se lle dese limos- [30] na ó santo que el nos daria⁴⁸⁶ cento por un? Pois velahí⁴⁸⁷ está. Eu deille un carneiro, que é este que lle trago aquí, e el⁴⁸⁸ xa me mandou cinco, mais inda me debe noventa e cinco que mos ha de ir mandando ós poucos, e senón⁴⁸⁹ veremos!

O crego viu a cuqueza do toleirón e pra non facer escándalo doulle un par de lambadas e fíxoo⁴⁹⁰ levar o carneiro que lle trouguera, porque senón⁴⁹¹ eran capaces de ir mesmo os cento por un.

Moscoso, 27 de nadal⁴⁹² de 1935.

[Nota dos editores. Nunha primeira versión aparece unha parte deste conto reproducida así]:

Carneiro en pagamento do seu.

Ó⁴⁹³ outro día como non era lacaceiro, antes de nace-lo⁴⁹⁴ sol foise camiño da feira con os cinco da ganancia e vendeos⁴⁹⁵. Tornou prá⁴⁹⁶ casa e foille levar ó señor abade⁴⁹⁷ o carneiro que lle dera ó santo⁴⁹⁸, porque iso de comprido el⁴⁹⁹ era tanto como o mellor.

Perguntoulle o crego⁵⁰⁰ polos outros que lle faltaban e el⁵⁰¹, o moi simplorio respondeu:⁵⁰²

– Vendinos⁵⁰³, señor abade.

– ¿Como? Vendeche o que non era teu, señor senvergonza? Probe de ti, cara che vai custar a trampa...

– Non eran meus, por que, señor⁵⁰⁴? Vostede, inda onte, á⁵⁰⁵ vista de moitos centos de persoas que o estaban a ouvir que, se lle dese limorna ó santo, que el nos daria⁵⁰⁶ cento por un? Pois velahí⁵⁰⁷ está. Eu deille un carneiro e el⁵⁰⁸ xa me mandou cinco, mais inda me debe noventa e cinco que han de ir indo pouco a pouco, e senón⁵⁰⁹ veremos!

O crego via a toleiría cuca do home e pra non facer escándalo doulle un par de lambadas e fíxoo⁵¹⁰ levar o carneiro que lle trouguera, porque senón eran capaces de ir mesmo o cento por un.
[C171/38].

[31]

2.6.17. Vas, vas, meu fillo, mais...

Un mozo baril e desempenado⁵¹¹ ía de caza. Nunha chaira do monte, ó⁵¹² pé de unhas coutadas, atopouse con unha vella que estaba a fiar mentres gardaba a facenda que ó⁵¹³ redor dela andaba a triscar na herva montesia⁵¹⁴ e nas moleiras de toxo.

Puxénose a falar e como palabras puxan palabras a vella foi guiando o parrafeio ata o casamento, que é o grande tema da vida campesia, i-así⁵¹⁵ como quen non quere a cousa, espetoulle:

– Ti seica te vas casar con fulana⁵¹⁶?

– Boh⁵¹⁷... non sei... todo pode ser, sen ser milagre...

E así⁵¹⁸, sen o⁵¹⁹ negar nin o⁵²⁰ afirmar deulle a entender que si, que podía⁵²¹ ser.

– Vas, vas, meu fillo, mais...

– ¿Mais que⁵²²?

– Nada, nada,... parvadas de vella que non sabe o que di, e fala por non estar calada. Olla, ti fas ben, éche⁵²³ unha boa moza e se ti levas pró⁵²⁴ xantar, ela tamén che ten prá⁵²⁵ cea...

[32] Estas verbas entrecortadas fono a semente de unha dúbida⁵²⁶ cruel no espírito do mozo. Saio dalí⁵²⁷ e púxose a barafustar con o palabreado “daquela meiga” e o “vas, vas, mais!...” non lle saía⁵²⁸ do sentido, xismou tanto e tantas voltas lle deu no maxín aquela conversa que a desconfianza foille pouco a pouco entrando no corazón e empurrando pra fóra⁵²⁹ o amor, e sen saber como o casamento desfíxose.

Pasano algúns⁵³⁰ anos, poucos, i-a vella morreu i-os noivos inda estaban amos solteiros. O mozo, un día pasou de caza polo⁵³¹ mesmo lugar onde falara con a meiga da vella, i-alí⁵³² mesmo, voándolle⁵³³ teimosamente por riba da cabeza, apareceulle un corvo negro como un escarabello, axirindo⁵³⁴ dooridamente.

Tanto revoltou e tanto berrou que o cazador medio escainado botou a espingarda á cara pró⁵³⁵ matar, nisto ouviu craramente decer:

– Non me mates, que eu véñoche falar.

Co asombramento caíulle⁵³⁶ a arma da man.

Abaixouse o corvo manseliño, pousouse nuns ramallos que estaban alí ó⁵³⁷ pé e falou:

– Meu fillo, eu ando a penar por unhas palabras [33] que che dixen aquí⁵³⁸, neste lugar, fai algúns⁵³⁹ anos, ¿lémbraсте⁵⁴⁰? Viñas de caza tal día coma hoxe e falando díxéchesme⁵⁴¹ que te ías⁵⁴² casar, eu, por unha lixeireza e sen razón⁵⁴³ nin motivo, deixei escapar un “mais” traizoeiro que foi o que abondou pra desfaceres o casamento. Por vía daquel malfadado “mais” ando a penar no purgatorio e soilo poder saír dalí⁵⁴⁴ se te casares con ela⁵⁴⁵, pois a verdade é que o merece e non ten chata que mal lle pareza.

Dito isto ergueu o voo e proseguíu no seu axirir dooroso⁵⁴⁶.

Tornou en si do asombramento que levara o mozo, volveu pró⁵⁴⁷ eido e como non había nada que desabonase a moza casou con ela sen decer ren do que se pasara a ninguén⁵⁴⁸.

Despois diso, nun craro dia de sol, pasando outra vez pola⁵⁴⁹ chaira, viu unha palomiña branca como a neve da serra, que nun voo dondo lle sacudíu⁵⁵⁰ unha mangada de prumas encol da cabeza e despois remontou o voo cara ó⁵⁵¹ ceo ata que a perdeu de vista, i-ó⁵⁵² corvo nunca [34] se viu por alí⁵⁵³.

O bo mozo, nun feito de xusticia, tiña tirado unha i-alma de penas.

Moscoso, 5 de febreiro⁵⁵⁴ de 1936.

[35]

2.6.18. Falar soñando

En unha casa de malta, das moitas en que vivían en Lisboa un fato de galegos cáseque⁵⁵⁵ todos do mesmo oficio, moraba un que entre os compañeiros, todos augadores, tiña a sona de refinado caloteiro.

Unha noite, ó chegar á casa, foise ó⁵⁵⁶ pé do leito de un compañeiro que xa estaba deitado e díxolle:

– Xan, ¿ti dormes ou estás acordado?

O outro, que era algo prosmeiro, respondeu:

– Estou acordado, ho, ¿por que⁵⁵⁷?

– É que tiña que mercar unha roupiña que a que trago xa anda nos fíos, e facíanme⁵⁵⁸ falla cinco pesiños. Se os tiveras a xeito pedíachos⁵⁵⁹ empréstados e pró mes que vén, así⁵⁶⁰ Dios me axude, como chos pagaba con xuros e todo.

O que estaba deitado calou. Canso de esperar o pediucheiro, dixo:

– Ti non me respondes, ho?...

– É que estou a dormir.

– ¿Estás a dormir e estás falando?

– É que estou soñando.

– [36] ¡Soñando!... ¿E ti que soñas, ho?

– Que se chos empresto, que non mos pagas.

Dixo isto e virouse prá⁵⁶¹ parede e púxose a roncar como un cocho, méntre-lo⁵⁶² outro quedou como un pasmón con a resposta.

Moscoso 6 de febreiro⁵⁶³ de 1936.

Nota.

Este conto ten algunha parecenza con o XXI do *Sobremesa y Alivio de Caminantes* de Juan de Timoneda, mais eu ouvino así i-así⁵⁶⁴ o conto.

Ten tamén⁵⁶⁵ senso semellante o “Epigrama” de Antonio Fernandes⁵⁶⁶ y Morales escrito no dialecto berciano, (coma quen di, en galego) e que ven publicado na páxina 298 do seu libro *Ensayos Poéticos*, León⁵⁶⁷, 1861.

[Nota dos editores. Nunha primeira escritura aparece unha nota referida a este conto “Falar soñando” e di]:

O xeneral Fernandes Costa, poeta i-erudito portugués, conta na páxina 264 do *Almanach Bertrand*, para 1909 -10º ano-, un conto que ouvira de nenño que é irmanciño do noso:

Quando eramos muito pequenos —teríamos cinco ou seis annos— uma creada vella repetíanos muitas vezes esta historia, sempre por nós bem recebida:

—*Ó compadre, vocemecê está adormir ou está acordado?*

—*Estou acordado.*

—*Empresta-me um cruzado?*

—*Estou a dormir.*

—*Então está a dormir e está falando?*

—*É que estou sonhando.*

Ora, na *Enciclopedia*, edición de París —1791—, lê-se, no artigo *Emprunter*, esta mesma historia, menos completa do que a que nos era contada por esa velha muller portuguesa, que nem sabia lêr, e que a conhecía por conseguinte, da tradición oral. Eis a versión francesa:

Deux auvergnats étoient couchés dans la même chambre; l'un dit à l'autre:

—*Gros Pierre?*

—*Eh bien!*

—*Dors-tu?*

—*Pourquoi?*

—*C'est que si tu ne dormais pas, je t'emprunterais un écu.*

—*Je dors.*

Qual sería a orixe commum das dúas variantes?...

No mentado almanaque, páxina 351, o mesmo colleitador copia o mesmo conto en verso:

Historia Sabida

Em casa de Pedro entrou

João movido de instinto,

A fim de pedir-lhe um pinto;

E na cama o encontrou.

Foi seu pedido impingindo,

Posto que João ignorava

Se Pedro desperto estava,

Se Pedro estava dormindo.

Mas este, que não dormia,

Escutava em afflicção

Porque pinto dado a João

Nunca a seu dono volvia.

Aos queixarmes infelices

Respondeu, consigo rindo:

Ah! João, estou dormindo,

E não ouço o que me dizes.

E en nota di: *Não conhecemos o auctor d'estas quadras, que estamos de memoria.* Polo⁵⁶⁸ que se ve é un conto dos que pertencen á⁵⁶⁹ mais estesa propagazón da novelística universal, e dos anotados nestas notas vese⁵⁷⁰ que o mais antergo dos escritos é o de Juan de Timoneda, sen por iso chegar á conxunción de ser o orixinal porque *Sobremesa y Alivio de Caminantes* é⁵⁷¹ xa una colección de contos que

andaban na boca do pobo no século XVI, e que o recolleitador douscentos anos certos denantes da pubricazón da *Enciclopedia*.
Moscoso, 12 de abril⁵⁷² de 1939. [C171/47].

[37]

2.6.19. Un baño eixemprar

Ela era unha muller choramiqueira e respingona, mais mala ca un door de moas na mocidade. El era un malpocado, rexo coma un carballo, pro apoucado diante da sua dona coma unha lebre montesia⁵⁷³.

Non habia⁵⁷⁴ comida en paz na sua casa, porque ela, por dacá aquela palla, e veña a serrar e rufar ata que desesperaba o probe do home.

Cando el saía⁵⁷⁵ de si e berraba algo mais alto: zas⁵⁷⁶, viñan os choros, as recriminazóns, o deixa-la⁵⁷⁷ comida na cunca, as enxaquecas con a cabeza atada i-ó irse pró⁵⁷⁸ leito maldecendo a hora en que se casara con un tal desalmado.

O probe, pra evita-lo⁵⁷⁹ escándalo ia agasallala⁵⁸⁰ e ela, facéndose rogada, viña prá⁵⁸¹ mesa e manducaba com'un sabañón. Se non a ia agarimar entón⁵⁸² puña o mantelo pola⁵⁸³ cabeza i-ameazaba ir botarse ó⁵⁸⁴ rio que pasaba alí, arrentiño do lugar. O bo do home vivia nun inferno.

Un día, xa canso de tanto circo, resolveuse deixala⁵⁸⁵ ir pra ver o que facia.

– Malia⁵⁸⁶ a miña pouca sorte –bradaba ela– vou [38] acabar de unha ves con isto... Bótome a⁵⁸⁷ presa e remátanseme⁵⁸⁸ os traballos deste mundo⁵⁸⁹... Pra ser desgraciada xa me ten abondado ben.

O home non lle fixo caso i-ela botou pola⁵⁹⁰ porta afora camiño do rio. El seguía⁵⁹¹ de lonxe. Tamén⁵⁹² quería ver ata onde chegaba a coraxe dela, ia ver en que paraba.

Ela ollaba pra el⁵⁹³ de esguella e como via que ia atrás⁵⁹⁴ dela inda se apuraba mais e foron andando i-andando ata chegar ó⁵⁹⁵ pé da presa, que naquel lugar era ben fonda por certo.

Cando ela viu que non a tornaba, virouse pra el e díxolle⁵⁹⁶:

– Iso era o que ti querias⁵⁹⁷, que me matase, pra ti quedares mais ceibe. Pois non señor, non me mato pra que rabeas⁵⁹⁸, mal home... Que me non querias, ben o sabia eu, mais que eras tan mao só⁵⁹⁹ hoxe é que o aprendín⁶⁰⁰... Non, non me afogo, non me afogo e non me afogo!... Anda, rabea pra ahí⁶⁰¹...

– Afogas, afogas –berrou o home cheo de carraxe– e agarrándoa pola⁶⁰² cintura, sen lle dar tempo pra nada chimpouna na presa.

Deixouna espernear un pouco e beber ben auga e cando xa estaba ben solagada, tirouna da presa e sen se deceren palabra tornaron prá⁶⁰³ casa.

[39] Foi un santo remedio. Nunca mais houbo barullos nin ameazas naquela⁶⁰⁴ casa. A comprementeira da muller coneceu que tiña un home!

Moscoso 24 de febreiro⁶⁰⁵ de 1936.

[40]

2.6.20. ¡ Que santo⁶⁰⁶ mais desconfiado!

Un petrucio mercou na⁶⁰⁷ feira unha xovenca nidia⁶⁰⁸ e rexa que mesmo daba xenio vela⁶⁰⁹. Despois de emborcar unhas poucas de cuncas do ribeirán á sorte da boa (feira) compra que fixera, veuse pró⁶¹⁰ eido con a becerrota pola⁶¹¹ corda. Nunha chaira erma do monte púxose a picar tabaco pra facer un pito e nun⁶¹² descoido o animal, dunha⁶¹³ arringadela, fuxiulle con a corda arrastro, como alma que leva o demo. O bo do homiño perdeu a calma e púxose a facer ofertoiros de rezas e dexexuos⁶¹⁴ a tódolos santos⁶¹⁵ e como o demo da xatiña cada vez fuxia mais, lembrouse do divino santo⁶¹⁶ Antón e prometeulle o millor capón⁶¹⁷ da sua capoeira, se lle deixase agarra-la⁶¹⁸ prenda fuxida; foi obra de miragre: el⁶¹⁹ a ofrecer e a xovenca deixarse agarrar. Mal a viu presa e pra escusar o prometido dixo:

– ¡Nó! Os santos⁶²⁰ sonche ben intreseiros, se non lle ofrecese o capón a miña vaquiña non [41] se deixaba pillar, mais agora que a teño agarrada vai dreitiña pró curro i-o santiño⁶²¹ querido que me perdoe, mais este capón non o⁶²² ve, que como falla faime mais a min ca a el⁶²³.

Mal acabara de se desdecir da promesa feita e a xovenca de un golondrón soltouse a fuxir polo⁶²⁴ monte a diante que nin que levara lume no rabo.

– ¡Ai meu Diosiño! Probiño de min que quedo a pidir polas⁶²⁵ portas do mundo! I-aquí chora i-alí⁶²⁶ berra; corre que corre foise achegando ó animal e agarrouno⁶²⁷ mais polo si, polo non⁶²⁸, dixo:

– Que santiño mais desconfiado! Eu prometín⁶²⁹ o capón e doullo, que o decer unha cousa de bulra non importa e todo canto falei díxeno⁶³⁰ a brincar.

Moscoso, 2 do marzal⁶³¹ de 1938.

[42]

2.6.21. O saco das mañas

Teimaba unha raposa i-un gato encol das mañas que tiña cada cal pra cazar e pra se ceibar dos perigos.⁶³²

Gabábase o gato das suas contádoas todas, que ben cativas eran: axexar ratos e paxaros, brincarlle enriba e zas! manducalos⁶³³, pre se ceibar dos perigos contaba con os seus pés⁶³⁴ lixeiros pra fuxir e pra se guindar polos⁶³⁵ arbres; e pra se defender, con as suas pontas afiadas, e poucas cousas mais.

Riuse a golpe da cativa probeza do bixano e dixo que pra cazar e pra fuxir dos perigos tiña ela cen mañas e inda mais un saco delas pra certas ocasións⁶³⁶.

Palabras non eran ditas cando na volta da corredoiira apareceno dous cans lareses⁶³⁷, de perna lixeira e dentamia rexa. O gato, ó velos⁶³⁸, gabeouse por un salgueiro e escarranchouse entre as ponlas i-a⁶³⁹ raposa, pernas pra que [43] vos quero! Pola⁶⁴⁰ chaira adiante corria como un foguete; os cans, non se querendo ficar atrás⁶⁴¹, deno⁶⁴² sebo ás canelas i-aquilo era unha beizón⁶⁴³ de Deus o velos⁶⁴⁴ correr a todos. Xa a

levaban cáxeque pillada, cando as voltas polo⁶⁴⁵ campo tornano a pasar ó pé⁶⁴⁶ do salgueiro onde estaba o gato, este ó vela como fuxia, berroulle á⁶⁴⁷ raposa:

– María das Mañas, acode as do saco que as outras cen xa che se van acabando!

E abaixándose do albre foise pra casa con pés de lan, que alí parecíalle⁶⁴⁸ o lugar mais seguro.

Moscoso 4 de marzal de 1938.⁶⁴⁹

É a fábula⁶⁵⁰ XIII do libro IX de La Fontaine.⁶⁵¹

[44]

2.6.22a. O pucho vermello

Xa velliño e malado un lión⁶⁵², o lobo leváballe os condoitos: galos nidios, coellos vizosiños, años leiteiros, en fin⁶⁵³ o que podía arrepañar, e como era cortesán aproveitado nun⁶⁵⁴ día díxolle:

– Vosa rial persoa ben⁶⁵⁵ ve como eu lle son adicado en contras ó⁶⁵⁶ que fai a mala caste da raposa que nunca lle aporta ren, non é que ela non cace, iso si, ela caza e moito, mais todo lle é pouco pra⁶⁵⁷ sua larpeirice.

Non o⁶⁵⁸ digo pra me gabar mais sempre é bo que se lle reconeza o merecemento a quen o⁶⁵⁹ ten. Ela é soilo pra larpar i-andar á gandaia e i-eu pra traballos e sacrificios e isto non é xusticia de Deus.

Escoitou os carpidos o lión e díxolle que cada un levaria o pago que merecese.

A raposa estaba agachadiña na entrada do tobo e escoitou todo canto o lobo dixera. Cando el⁶⁶⁰ saíu ela entrou e [45] finxíndose cansa e consumida fincouse ós pés⁶⁶¹ do lión i-a carpirse antre salaios dixo:

– Ai meu señor da miña i-alma, veño cansa, veño mesmo mortiña de correr, andei as sete partidas do mundo en percura da meiciña pra vos curar, mais chego consolada porque alfin acheina⁶⁶².

O lión coa⁶⁶³ espranza da cura amansouse axiña e esperou.

– Estiven co unha meiga moi entendida –dixo a raposa– e ela afianzoume que pra quedardes bo, meu señor e rei, vos facia falla arrincarlle pola⁶⁶⁴ cabeza a pel de un lobo dos que millor lle quixésedes, porque seria pra vós o mais traizoeiro, e vestírdela⁶⁶⁵ mentres estiver quento do corpo d’el⁶⁶⁶, e que sen iso, bondadoso señor, non vos guarirán vosos males, porque vós tendes meigallo que volo⁶⁶⁷ botano os que acotio⁶⁶⁸ vos andan a gabar.

As verbas falsarias da raposa entran [46] como fouciño en herva tensa polos⁶⁶⁹ ouvidos do lión, i-ó⁶⁷⁰ outro día cando o lobo lle veu trager un fresco e dondo cabirtiño botoulle as pontas á cabeza pra lle arrica-lo⁶⁷¹ coiro. Como o lión⁶⁷² estaba maladiño i-o⁶⁷³ lobo rexo e varil, este fuxiulle coa⁶⁷⁴ cachola a sangrar pra fôra⁶⁷⁵ do tobo, e a raposa que estaba ó⁶⁷⁶ axexo no outo dun⁶⁷⁷ coto berroulle:

– Home do pucho vermello
cando fores ó⁶⁷⁸ consello,
coida do teu negocio
e non coides do alleo⁶⁷⁹.

Moscoso, 15 do marzal de 1938⁶⁸⁰.

Nota.

É a fábula⁶⁸¹ III do libro VIII, de La Fontaine, variada no final nun⁶⁸² senso mais racialmente galego.⁶⁸³

[47]

2.6.22b. ¡Acudide tódolos⁶⁸⁴ defuntos!

[Nota dos editores. Véxase o comentario a este conto que Ventín Durán sitúa ó final do conto 23].

Nunha⁶⁸⁵ terra aldeán e montesia⁶⁸⁶ moraba un home moi encalotado e co gallo de se ceibar dos seus credores que acotio⁶⁸⁷ o abouraban, imaxinou, de comparsa co crego do que era o sancristán⁶⁸⁸, enganalos⁶⁸⁹ facéndose o morto, e cando lle perdoasen as suas dividas, como se adoita facer ós⁶⁹⁰ defuntiños que non deixan facenda, resucitar como quen despertou dunha cataleipesia⁶⁹¹ e volver a engaiolar os veciños con novas falcatuas, sen ouvir os rifamentos que o traían⁶⁹² a mal pasar. A cousa cadrou ben ó comezo, mais⁶⁹³ un zapateiro remendón e moi cuco que tamén⁶⁹⁴ tiña contas co argallante, cheiroulle a endrómena a zaragamallada e dixo que el⁶⁹⁵ non perdoaba ren e que iría vela-lo⁶⁹⁶ defunto na eigrexha onde adoitaban queda-los⁶⁹⁷ mortos e como este non tiña quen ficase coel que o velaria⁶⁹⁸ aquela noite.

Amoscouse o crego mais como sabia que o [48] remendón⁶⁹⁹ era teimoso deixou que fose pasa-la⁷⁰⁰ noite de velorio.

Era polo inverno i-o⁷⁰¹ zapateiro, pra deludir o frio, levou os seus⁷⁰² apetrechos de laboura.

Alá pola⁷⁰³ medianoite, algo canso, acomodouse nun curruncha da sancristia⁷⁰⁴ e encomezou a cotelear; inda non adormecera cando sentiu un renxido na porta do lado i-ó⁷⁰⁵ claror da lampariña viu⁷⁰⁶ entrar unhas como sómas⁷⁰⁷. Tremelicou de espanto e medo cando ouviu decer a un dos entremetidos:

– Vaiche⁷⁰⁸ boa, temos defunto de corpo presente!

– Boh⁷⁰⁹, este pouco mal nos pode facer, e ben que nos aproveita o claror das luces que o aluman pra repartirmos o ben que Dios nos deu esta noite.

Estendeno unha capa nas lousas e puxénose ó redor dela⁷¹⁰ e da morea de ouro e prata que tiñan no medio comezano a repartir pra diante de cada un as moedas con unha honestidade dina de ladróns honrados antre si. Ó acaba-la⁷¹¹ repartizón sobra- [49] ba unha peza de prata e como lle non cabía a ningún⁷¹², propuxo o que mandaba:

– Xa que non a⁷¹³ podemos repartir, vámoslla meter ó⁷¹⁴ defunto na barriga por un buratiño que lle vou abrir co coitelo, i-así⁷¹⁵ levará con que paga-lo⁷¹⁶ portasgo no outro mundo. E puxando pola faca ia⁷¹⁷ cumprir o prometido.

O probe do defunto morto de medo ergueuse a medio corpo da caixa onde estaba e con vos abraiante berrou:

– ¡Acudide tódolos⁷¹⁸ defuntos!

– Alá imos todos xuntos.⁷¹⁹

Rosmou o zapateiro ó⁷²⁰ tempo que chimpaba polo chan⁷²¹ afora a caixa das ferramentas facendo un bruido medoñento por causa do silencio da eigrexa e dos ecos repetidos polas⁷²² voutas.

Os ladróns, ó⁷²³ escoitar arrepiantes berros, todos de pavura fuxino pola⁷²⁴ porta afora, deixando na capa estendido o seu tesouro todo. [50]

O suposto defunto pulou do cadaleito e achouse cara a cara co zapateiro e inda medio aparrallados coa⁷²⁵ andanza combinano repartir o diñeiro. Puxeno mans á obra e cando estaban na derradeira anguria do reparto o zapateiro presentíu un dos ladróns que viñera afoutamente axexar o resultado da sorte cativa que tivero, e con voz trememente púxose a salaiarse:

– Non, non, eu non fico sen o meu ichaviño, que son unha i-alma de Deus como vós; non, o meu quero que mo deades.

Ó⁷²⁶ escoitar estes salaios tristeiros o ladrón⁷²⁷ fuxíu i-ó atopa-los⁷²⁸ outros dixo:

– Eles, os defuntiños son tantos que non lle tocou un ichavo a cada un. Eu ouvín⁷²⁹ un que choraba porque non lle deno un ichaviño como ós⁷³⁰ outros.

Os ladróns, ó ouvi-lo⁷³¹ conto, puxénose a cavar polo⁷³² monte arriba.

Moscoso 24 do marzal⁷³³ de 1938.

Nota. Ver páxina⁷³⁴ 53, nota.

[51]

2.6.23. Caaveira, quen⁷³⁵ te matou?

Un vagamundo boureante atopou fóra⁷³⁶ dos muros dunha cibdade, nun⁷³⁷ curruncho sombrizo, unha caaveira⁷³⁸ abandonada. Por bulreira cursidade preguntoulle:

– Caaveira, quen te matou?

– Foi a lingua.

Arrepiado e tremendo de medo entrou na cibdade onde espallou o conto que, correndo de boca en boca, chegou ata a corte i-ós⁷³⁹ ouvidos do rei que, por ser tirano, era moi bisbilloteiro.

Mandou chama-lo⁷⁴⁰ vagamundo ó pazo e pescudoulle⁷⁴¹ o dito do que dubidaba⁷⁴². Xurou este⁷⁴³ que si, que era certo e, diante do sorriso escarnidor do rei, ferido no seu amor propio, dixo:

– Pois mande vosa maxestade alguén⁷⁴⁴ comigo e verá se é ou non verdadeiro o meu dito. [52]

O rei aceptou o ofrecimento e sentenciou:

– Se for certo o que me contas, premeareite ben, e se for unha troulada, como me está a parecer, mándote matar pra doutra⁷⁴⁵ vegada non vires adrolar o teu rei facéndoo⁷⁴⁶ distrair das funzóns do goberno tan porveitosas pró común⁷⁴⁷.

– Pois si, señor.

Mandou o rei xente da súa confianza, seguida de boa garda, acompañar o vagamundo ó lugar onde el⁷⁴⁸ se gababa de ter escoitado o conto milagreiro. Ó chegar alí, vino⁷⁴⁹ a caaveira nun curruncho, ó⁷⁵⁰ pé do muro, e o homiño preguntoulle:

– Caaveira, quen te matou?

O silencio absoluto foi a resposta. O probe do home, suando de papura, repetiu a pregunta e novo silencio veulle ategar a i-alma de negror. Pregoulle á xente que se afastase un nadiña e fixo el⁷⁵¹ soilo a mesma pregunta i-a caaveira⁷⁵² respondeu:

– Foi a lingua!!!

– [53] Achegaivos aquí⁷⁵³ que xa fala –berrou alguerado.⁷⁵⁴

Tornou a xente, i-ó⁷⁵⁵ repetir a pregunta, a caaveira silenzou de novo.

Cansos do que se lle semellaba unha bulra levan’o⁷⁵⁶ bulrista á presenza do rei e contánolle o que se pasara, e como palabra de rei non ten volta, mandouno matar, i-así⁷⁵⁷ deulle razón a caaveira: quen o⁷⁵⁸ matou foi a lingua.

Moscoso, 7 de abril de 1938⁷⁵⁹.

Nota. Á páx^a 47⁷⁶⁰. En Melide hai unha variante deste conto e en nota din os recolleitadores (Vicente Risco e Amador Rodríguez Martínez⁷⁶¹) “Atopamos iste conto, moi esteso en Galiza, na mesma forma n-Asturias, asegún C. Cabal, *Cuentos tradicionales asturianos*, Melide, p^a 472-473”.

Esta nota refírese ó⁷⁶² conto “¡Acudide tódolos⁷⁶³ defuntos!” e non ó desta páxina⁷⁶⁴

Tamén⁷⁶⁵ é popular en Aragón, onde “Un soldado viejo” o recolleitou con o tido⁷⁶⁶ “Esgarrachupas”, *Cuentos para Gente Menuda*, 2^a Ed. 1887, p^a29. O de Cabal tidóase⁷⁶⁷ “El real del Sastre” *Cuentos Trad. es de Ast.* pax. 161.⁷⁶⁸

[54]

2.6.24. O angazo

Ó⁷⁶⁹ ter cumprido o servizo do rei, tornou pró seu eido un soldado e como estivera por algún⁷⁷⁰ tempo nunha poboada cibdade castelán⁷⁷¹, viña moi patarateiro arremedando o idioma daquelas⁷⁷² terras que o chapuzaba a torto i-a dereito⁷⁷³ e bulrábase dos seus porque soilo falaban o enxebre.

Un día que foi con seu pai para a laboura dos agros cadroulle a ter que andar co angazo, e facéndose desentendido preguntoulle ó⁷⁷⁴ vello como se lle chamaba a aquel aveño⁷⁷⁵ que el⁷⁷⁶ xa se esquencera. O pai, que era moi prosmeiro, díxolle:

– Olla, meu fillo, písalle nos dentes e xa che ha de acordar o nome.

O toleirón do mozo non se deu conta do engano e calcou cos pés nos dentes do trebello, con canta i-alma tiña, i-o cabo zorregoulle unha tal paulada nos fo- [55] ciños que lle fixo ve-las estrelas ó mediodía⁷⁷⁷. Atordado coa⁷⁷⁸ pancada praguexou:

– Raios te partan o angazo...

– Magoar, magoácheme meu fillo, mais⁷⁷⁹ agora xa lle sábe-lo⁷⁸⁰ nome.

Moscoso, 13 de abril de 1938.⁷⁸¹

[56]

2.6.25. Búlalle nas bulsas!

Nunha⁷⁸² comedela política –xuntanza de vellos caciqueiros en homenaxe a un cuneiro de moita nomeada– botou este unha pregazón preñada de gabanzas líricas ás vertudes do pobo campesino daquela⁷⁸³ bisbarra eisaltándolle a labourosidade, a fe, o amor ós agros e, mais⁷⁸⁴ que todo, a maina homildade da raza que podía⁷⁸⁵ servir de eixemplo a calquera outra entre as millores. Isto, –repetía el⁷⁸⁶, namorado do achádego–, pode terse como a meirande groria destas xentes rexas e variles e poderá servir de imitazón a tódolos pobos desta⁷⁸⁷ nosa vasta España. E volta e media i-o⁷⁸⁸ apoucado da raza viña ós⁷⁸⁹ seus labres como cousa dina de imitazón.

Cando o falastrón, canso de babilolar, acabou, un dos homeneaxeantes, novo inda nestas larpeiradas caciqueiras e louvantes, co acio de siñificarse tamén, ergueuse e nun⁷⁹⁰ grande xesto de vello padricador en- [57] comezou a falar tomando pé nas verbas do grande xefe –como el⁷⁹¹ lle chamaba – e melosiñamente dixo que o fondo das xentes da terra non era tan dondo como el⁷⁹² pensaba, e pr’o⁷⁹³ ilustrar sobor do dito espetoulle un conto:

– “Nunha⁷⁹⁴ feira destes arredores, un labrego mercou un burriquiño moi locido e enxel que era a admirazón de todos. Os veciños, cada cal á súa moda, gabábanllo mais e millor; e un, que veu tarde, non tendo mais que gabar, púxose a facer admirazóns⁷⁹⁵ de boca aberta polo⁷⁹⁶ manseliño que o burrico era.

Escoitaba estas aloumiñanzas un vello petrucio algo bulrón⁷⁹⁷ e moi esprementado, e xa canso de tanta adulazón ó⁷⁹⁸ bechoco que inda ninguén conecía, díxolle ó⁷⁹⁹ derradeiro gabador.⁸⁰⁰

– Vostede ten razón, o burriño élle moi mansiño ás veces, mais⁸⁰¹ cando lle peta tamén⁸⁰² ten das suas como calquera. ¿Quérelle cone- [58] ce-lo⁸⁰³ xenio? Bulíguelle nas bulsas!

Cursidoso e novato vai o palerma e pasoulle a man por onde non debía ó⁸⁰⁴ burro, i-este zorreghoulle un tal par de couces que o deixou ben mal parado pra moito tempo.

–Poi-la xente aquí⁸⁰⁵, señor, élle así⁸⁰⁶. Moi pacífica, moi homildosa, moi boa, se lle non buligan nas bulsas, mais⁸⁰⁷ se hai quen se esquenza deste preceito xa pode contar cos couces e ata coas⁸⁰⁸ trabadelas, non de un soilo, mais⁸⁰⁹ de todos”.⁸¹⁰

Ouviu a lizón o homenaxeado e parece que lle abeceu no de buligarlle nas bulsas ó⁸¹¹ pobo, porque dalí⁸¹² en diante, cando tiña que o⁸¹³ facer, mandaba os seus representantes⁸¹⁴ e eses, –polo si, polo⁸¹⁵ non– primeiro pexaban o burro.

Moscoso 23 de abril de 1938.⁸¹⁶

[59]

2.6.26. Un reloxo para a torre do concello⁸¹⁷

Carregado de anos, achaques, experiencia e diñeiro tornou prós⁸¹⁸ seus eidos un bo dun⁸¹⁹ petrucio que fora prá América de Xepe e voltaba don José e, como non tiña fillos, nin os podía⁸²⁰ ter polos⁸²¹ seus moitos anos, resolveu repartir os seus abondosos cabedades en prol dos seus veciños e da súa terra doándollos⁸²² en obras e benfeitorías pró común⁸²³.

Ollou ó⁸²⁴ redor de si e a primeira falla que apercebeu foi a dun reloxo⁸²⁵ público que aproveitase a todos. Como a torre do concello⁸²⁶ estaba no medio a medio da parróquia⁸²⁷ e tiña unha campaniña pra chamar as xentes nos días de paga-los⁸²⁸ trabucos i-ós⁸²⁹ concelleiros pró⁸³⁰ axuntamento e outros mesteres, e como era cadrada e ourentada ós catro áeres e visibre de tódolos⁸³¹ bairros, pensou en polo alí⁸³² e pra eso pediu ó concello⁸³³ outorgamento pra face-las⁸³⁴ obras necesarias e trocar a campaña por outra mais rexa e de millor son [60] pra que se ouvise en toda a parróquia⁸³⁵ e lugares anexos.

Asuouse o concello,⁸³⁶ i-o alcaide⁸³⁷, home moi cumprido, mais apoucado e sen enerxía nin ideas propias, espuxo as pretensións⁸³⁸ do americano gabándolle a boa entenzón e pediu ós⁸³⁹ compañeiros que lle consentisen ó⁸⁴⁰ doante face-las⁸⁴¹ obras necesarias que viñan satisfacer un arregueixo do pobo, e propuxo que se fixese constar na aita un vodo⁸⁴² de aloumiño polo⁸⁴³ seu outo e progresista desprendimento. Puxo o caso en discusión, ian pouco a pouco os concelleiros dando a súa aprobazón⁸⁴⁴, con calor uns, e con reservada frieza outros, ata chegar ó⁸⁴⁵ derradeiro que era tido polos mais⁸⁴⁶ por moi sabido. Ergueuse este e moi cheio de si comezou a falar:

– Compañeiros, penso moi diferente de todos vós, mais⁸⁴⁷ pra albiscar ben as cousas quero que me respondades a unhas preguntíñas enxeles ¿que⁸⁴⁸ ganancia pode⁸⁴⁹ [61] tirar ese home, que anda por ahí⁸⁵⁰ a runfar unha riqueza aldraxante pra tódolos probes do concello⁸⁵¹, en facerlle unha tal doa á nosa terra?

Non respondedes e por iso vexo que pensades coma min. El non pode ser tan desprendido así porque así⁸⁵² porque si e, se o fose, non facía esa fortuna que din que fixo, logo no seu ofrecimento hai algo alapado, vese que nos quere pasar mel polos⁸⁵³ labres pra nos deludir, e Dios sabe que ideas agachadas terá. Xente desta natureza debémola pór⁸⁵⁴ á parte, non sexa que teñamos que pagar cento por un. A nosa terra, nosos pais, nosos abós⁸⁵⁵ e nós mesmo vivimos decote sen o tal reloxo, i-os⁸⁵⁶ nosos fillos que vivan tamén⁸⁵⁷, e por iso paréceme⁸⁵⁸ que non llo debemos consentir.

Diante de verbas tan medidas e prudentes tódolos⁸⁵⁹ concelleiros mudano de opinión i-o alcaide tamén⁸⁶⁰ e decidino non aceptar o reloxo negándolle ó⁸⁶¹ ricazo que non tiña que facer co seu diñeiro, o consentimento [62] para o pór⁸⁶² na torre da casa do concello⁸⁶³.

Estes e outros choios semellantes desgostano de tal modo o probe home que pra se ceibar de aballoamentos puxo terra antre si i-a súa parróquia⁸⁶⁴ e foise pra unha cibdade moi poboada da nosa costa onde se finou con sona desagradecida de Diego Corrientes e de profesional da filantropía⁸⁶⁵.

Moscoso, 25 de abril de 1938.⁸⁶⁶

[63]

2.6.27. Por que⁸⁶⁷ choras, neno?

Un home, americano,⁸⁶⁸ por mal nome, con rica chota de bandas de veludo vermello riscado de ouro e vistosamente terzado ó⁸⁶⁹ redor do ombreiro, pasou por un lugarexo de montana, encrabado antre castiros, carballos, fraguados e outos cons, camiño de outra parróquea⁸⁷⁰ onde ia visitar un vello amigo da América e⁸⁷¹, como non estaba ben cadro do camiño, preguntoulle a un picariño moi novo, de cara redonda e belida, coberta de goldra e ludre:

– Neniño, vou ben por aquí⁸⁷², por este camiño, prá Carballosa?

O rapacello, ollando con cursidade prá figura ben posta do viaxeiro, sen lle responder ó⁸⁷³ que lle preguntara, púxose a chorar con tal afinco que cortaba o corazón ouvílo⁸⁷⁴. Condoeuse o home e pescudou a causa de un choro tan sentido, mai-lo neno, ó⁸⁷⁵ escoitalle a pena inda choraba mais enrabexado. Xa medio amoucado o viaxeiro berroulle: [64]

– Por que⁸⁷⁶ demos choras, neno?

– Choro porque meu pai non está⁸⁷⁷ na casa pra lle tirar esa bonita capa que vostede leva; si señor, si, é por iso que eu choro. Mais deixe estar que na volta xa verá como lle fai.

Non esperou o americano por mais razóns⁸⁷⁸. Púxose a camiño, mais polo si, polo non⁸⁷⁹, cando veu pra baixo non pasou por alí⁸⁸⁰.

Moscoso, 29 de abril⁸⁸¹ de 1938.

[65]

2.6.28. Tapade os ollos, xentiña, que é por aposta

Un crego novo e varil, vermello e enxundioso, e que tiña mais paixón pola⁸⁸² carne dos *nemigos da i-alma* ca polo breviario e polas⁸⁸³ mortificazóns do corpo, foi de rexente pra unha parróquea campesia.

Habia⁸⁸⁴ na terra, antre outras moitas, unha dona casada de pouco que era o que con xusticia se podía chamar unha “real moza” polo⁸⁸⁵ belida, ben feita de corpo, rosada da faciana, ben falada no trato, aguda no respostar, coidadosa no vestir e donairoso no porte.

Atopábase a miude o crego coela⁸⁸⁶, unhas veces porque cadraba i-outras porque el⁸⁸⁷ facía os xeitos e decote que a via leriaba coa⁸⁸⁸ moza o seu bocado, e con palabras rideiras i-olladelas maldosas deixábase entender que lle quería ben.

Honrada e inda pouco concedeira do mundo, a moza contoulle ó⁸⁸⁹ seu home as falcatuadas do crego i-as perseguizóns⁸⁹⁰ con que a viña atracando. O home, que era un soina moia, [66] díxolle que lle dese corda que lle quería dar unha boa lizón⁸⁹¹. A probe da dona abraíouse con o dito mais como lle tiña lei ó⁸⁹² marido fíxo como el⁸⁹³ lle mandaba, e cando aqueceno ben as cousas mandoua convidalo prá⁸⁹⁴ casa mentres el ia a unha feira de fóra⁸⁹⁵ da terra onde tería⁸⁹⁶ que dormir, e doulle certas instrucións⁸⁹⁷.

No día marcado, ás altas horas da noite, alá se apresentou o crego moi lampeiro i-agarimoso na casa da moza i-ela recebeuno como quen o⁸⁹⁸ esperaba con ansia. Ceano

ben e despois de meteren na andorga dous xerros de bo viño, ós⁸⁹⁹ que o crego fixo as merecidas honras, fónose deitar, mais⁹⁰⁰ a moza, medio vergoñosa medio rideira, pediulle que se puxese marranchiño de todo que quería ver como era un crego por debaixo dos hábitos, e el⁹⁰¹, pensando que estaba algo bebida, fíxollo ó⁹⁰² gosto: tirou a roupa peza por peza que ela foi arrecadando pró⁹⁰³ brazo e cando xa estaba [67] despido de todo, ela, así⁹⁰⁴ como quen non se dá⁹⁰⁵ de conta, deixou caer unha caixa que estaba encol da cómoda e nisto sentino petar rexamente na porta i-ó marido chamar pola⁹⁰⁶ muller. Envarescidos de asombro, ela⁹⁰⁷ chimpou a roupa pra detrás dunha ucha e díxolle ó⁹⁰⁸ crego que se metese pola⁹⁰⁹ trapa que daba prá⁹¹⁰ corte do gando que xa o iría⁹¹¹ procurar. Dito e feito, a pavura non lle deixou pensar ren; tal como estaba, baixou dun⁹¹² brinco prá cortella, i-ela pechou a tampa co fecho e foise abrírlle a porta ó⁹¹³ home que xa petaba enrabechado. Entrou, e, mentres facía⁹¹⁴ un espallafato mentireiro porque a muller lle non abría a porta mais axiña, dáballe bicos e xustificaba a volta prá casa porque o que ía⁹¹⁵ arranxar na feira, que o arrombara no camiño, e pra non dormir fóra da casa, d'ó⁹¹⁶ pé da súa mullerciña, aquí⁹¹⁷ estaba con unha noite de cans como esta que ata facía⁹¹⁸ tremelicar os defuntos.

A todo isto o probe do crego dábase ós⁹¹⁹ demos [68] no medio dos toxos da corte e antre os gandos que se espantano coa⁹²⁰ súa chegada tan súpeta, i-así⁹²¹ tivo que pasala⁹²² noite porque enriba, no sobrado, marido e muller rían e retouzaban como dous condenados; soilo parecía que o diaño lle tirara o sono ó⁹²³ home, i-a⁹²⁴ boa da dona non lle podía vir trague-la⁹²⁵ roupa e ceibalo daquel⁹²⁶ martirio.

Veu o día i-o⁹²⁷ crego na cortella. Era domingo i-o sancristán⁹²⁸ non sabendo do que se pasaba tocou á misa⁹²⁹ nas horas de costume i-os feligreses fónose axuntando no adro que era ben dianteiro á casa da moza. Cando esta viu⁹³⁰ que a hora era doada, foi moi medrosa abrírlle a porta á corte e díxolle ó⁹³¹ crego que fuxise que o seu home viña bota-lo gando pró⁹³² pasto, e probiño deles⁹³³ se o atopaba alí daquel⁹³⁴ xeito, eran dous mortos, por Dios, pediulle⁹³⁵ que fuxise axiña, mais⁹³⁶ non lle trougo a roupa, e púxose a andar sen mais espricazóns⁹³⁷.

Non había remedio; o xeito era mesmo fu- [69] xir e foi o que fixo : encheuse de carraxe e meteuse polo⁹³⁸ medio do camiño adiante, espido como noso pai Adán⁹³⁹, berrando como un tolo:

– Tapade os ollos, xente, tapádeos que é por aposta.

Aquel día a xente ficou sen misa, i-o creguño⁹⁴⁰ conqueridor foise da parroquia con medo dos ditos bulreiros da xente.

Moscoso, 5 de maio⁹⁴¹ de 1938.

Nota.

Este conto xa o encaixou Lope de Vega na súa comedia *El Guante de Doña Blanca*, defrente na forma, mais no fondo, o mesmo:

Halló un marido ofendido
con su mujer acostado
un galán, tan descuidado
como si fuera el marido.
Era el caso a mediodía
y el galán, con el temor
de la espada y del rigor
con que el marido venía,

sólo la camisa puesta
salió a la calle y corriendo
iba a la gente diciendo:
—¡Fuera, que va por apuesta!
Desviábase la gente,
hasta que el galán llegó
a su casa, en que ganó
la apuesta por diligente.

Collar de perlas, páx^s 145-6.

[70]

2.6.29. Os dous grilos

El era un home, solteirón, vellouqueiro, algo xismático, señor de moitos bens e sen herdeiros obrigatorios. Tiña un compadre e veciño eira con eira que lle degoraba a herdanza, e por iso coutiváballe⁹⁴² a estima con aloumiños de intreseiro que o vellote aceitaba e gradecía porque, ó⁹⁴³ mesmo tempo que o distraía, sempre lle ía⁹⁴⁴ rendendo unhas boas lambetadas, ó⁹⁴⁵ que era moi afeizoado. Acotio⁹⁴⁶ facíalle o vello prometimentos de lle facer a manda ó compadre, mais⁹⁴⁷ por unha cousa ou por outra sempre o ían⁹⁴⁸ adiando, sen emporiso haber⁹⁴⁹ mala vontade da parte do rico; mais un día, sen causa nin razón⁹⁵⁰, o vello deixou de ir á casa do compadre e este comezou a ve-las⁹⁵¹ cousas malparadas pró⁹⁵² seu lado. Cando⁹⁵³ se atopaba co veciño pescudáballe⁹⁵⁴ o motivo de non ir tan a miude⁹⁵⁵ para onda eles i-o vello⁹⁵⁶ que anoxado con ningún mais⁹⁵⁷ agora que tiña un enredo na casa e que por [71] iso non saía tan acotio⁹⁵⁸ e para lle facer ver que esa era a verdade alá se ía un pouqueniño con el, mais⁹⁵⁹ mentres estivo alí levou a cavilar⁹⁶⁰ e falaba cousa con cousa ata a hora de se ir; entón⁹⁶¹ si, enchéuselle a i-alma de ledicia, que ben llo conoceno na cara de festa con que se despedíu.

Sobrecollido con estas aitudes estravagantes, púxose o compadre a forxar imazinazóns⁹⁶² de cal seria a causa destes desvios e un día, nunha⁹⁶³ aberta, valéndose de unha chave falsa da porta do vello, foille⁹⁶⁴ á casa para ver que choio tiña nela e que tanto o enredaba. Andou ás⁹⁶⁵ tentas e con moito xeito pra non deixar rastos e cando xa estaba medio desesperanzado, foi dar con unha gaiola grileira pendurada no capealso de unha fiestra. Abriuna e viu dentro dous grilos negros, lucidos e ben coidados, con a sua folliña de leitaruga tenra e vizosa pra manducaren. Foi un achádego⁹⁶⁶; arrecadou os grilos e con moito xeito pechou a gaiola i-a por [72] ta da casa e volveu prá sua sen deixar sinais da estadia alí⁹⁶⁷.

No outro día, logo pola⁹⁶⁸ mañanciña, por un burato do muro, viu⁹⁶⁹ o compadre atolado, a dar voltas polo⁹⁷⁰ eido, de cabeza baixa, pensativo e como quen non atina co que lle está pasando. Repetíuse⁹⁷¹ a escea pola serán i-ó⁹⁷² outro día tamén, e vai el⁹⁷³ e facéndose o encontradizo preguntoulle⁹⁷⁴ que é que tiña que parecía atordoado, se lle pasaba algún mal que el⁹⁷⁵ poidese remediar.

—Non, nada. —É que lle pasaba unha⁹⁷⁶ cousa que non podía espricar,— e contou que saíra da casa e deixara dous griliños que tiña nunha⁹⁷⁷ gaiola e cando tornou a gaiola estaba pechada, e na casa non entrara ninguén⁹⁷⁸ e non podía saber como os dous grilos desapareceno dali⁹⁷⁹.

O compadre fíxose o inocentón⁹⁸⁰ e despois de matinar un pouco, cos dedos na cachola como querendo aprofunda-la⁹⁸¹ cousa, sentenciou: [73]

—Olle, compadre, eu soilo lle vexo unha espricazón⁹⁸²...

—Cal? —atallou o vello con degoros impacientes.

—... Como os dous grilos estaban xuntos na gaiola, con certeza coménose un ó outro⁹⁸³.

—Ten razón, ho, foille iso mesmo.

Este conto ouviuno nun⁹⁸⁴ balanzo do cofre de un axuntamento⁹⁸⁵ a un concelleiro que o apricou á situazón⁹⁸⁶ da caixa: os papeles daban saldo i-o⁹⁸⁷ diñeiro non aparecía. O encargado dixo que el⁹⁸⁸ non tirara ren, e entón⁹⁸⁹ que visen como era.

O tal concelleiro, que era un soinamoina, contou o conto e apricouno ó⁹⁹⁰ caso:

—Con certeza, o diñeiro como estaba soilo, fíxo como os grilos:⁹⁹¹ comeuse un ó⁹⁹² outro.

Moscoso 13 de maio⁹⁹³ de 1938.

[74]

2.6.30. Suicidio gorado

Un vilardeiro, inda non de todo vello, tiña sido tan de abondo desaxeitado na vida que nunca fíxera cousa con cousa; ata parecía que o vira unha bruxa ó⁹⁹⁴ nacer e que lle botara encantamento.⁹⁹⁵

Nunca chegou, nin fixo cousa ó⁹⁹⁶ seu tempo e hora; negocio, laboura ou emprendimento que orgaizase, saíalle mal, inda que nel puxese tódolos⁹⁹⁷ cinco sentidos e mais⁹⁹⁸ a esperencia dos seus moi repetidos fracasos, i-así⁹⁹⁹ chegou á idade madura sen ter ren de seu e medio canso e de todo desesperanzado de milloras, tendo en conta o dito dos vellos, ós¹⁰⁰⁰ que era moi doado: —“O que ós vinte non barba, ós¹⁰⁰¹ trinta non casa, i-ós corenta non ten, non é ningún¹⁰⁰². ”

Co pasado a pesarlle no maxín e sen porvir determinado veulle¹⁰⁰³ un medo fero do que sería del¹⁰⁰⁴, i-a maxinar e maxinar tomou unha decisión que foi pouco a pou- [75] co amadurecendo ata ficar ben de vez¹⁰⁰⁵; decidiu suicidarse, pra acabar coas¹⁰⁰⁶ suas angurias.

Como a longa esperencia da sua vida o tiña ensinado a ter medo ós¹⁰⁰⁷ resultados das suas resolucións e co arregueixo de lle non pasar o mesmo desta vegada, procurou de arranza-las¹⁰⁰⁸ cousas de modo que lle saisen á medida do seu degoro e pra iso estudou ben a execuzón¹⁰⁰⁹ desta sua derradeira resolución. Arranxou un pouco de veneno, unha pistola e unha corda, e foi para a beira de un río moi fondo e axeitou para levar ó¹⁰¹⁰ cabo a sua idea: atou a corda ó¹⁰¹¹ gallo mais rexo de un ameneiro que se guindaba encol do río, fíxolle un lazo corredio¹⁰¹² e meteu a cabeza nel¹⁰¹³; bebeu o veneno e deu un pincho no áere¹⁰¹⁴ para se enforcar e xa esperneando levou a man coa¹⁰¹⁵ pistola á cabeza¹⁰¹⁶ e desapareuna, mais a man tremeulle i-o tiro pegou na corda e rompeuna chimpándolle o corpo dentro da i-auga; como non sabía nadar, nas ansias da morte bebeu moita i-auga e mentres loi- [76] taba coa¹⁰¹⁷ anguria do deixa-la¹⁰¹⁸ vida cadrou a pasar por alí¹⁰¹⁹ un home que o viu así e botándose ó río salvouo¹⁰²⁰. Xa en terra,

púxoo¹⁰²¹ de boca pra baixo erguéndolle¹⁰²² as pernas e fíxolle botar fóra¹⁰²³ moita i-auga da que tiña enviado e coela¹⁰²⁴ saíulle o veneno. Como pudo tróugoo pra¹⁰²⁵ casa e despois de estar algúns¹⁰²⁶ días antre a vida i-a morte púxose bo.

Nin pra se matar tivera xeito. ¡Xa é saber andar fóra¹⁰²⁷ de tempo e hora!

Moscoso, 20 de maio¹⁰²⁸ de 1938.

[77]

2.6.31. Roque... Roque... Roque...

Nunha¹⁰²⁹ aldeia ribeirán, abondosa pola¹⁰³⁰ sua produción e polo¹⁰³¹ axeitado dos seus fillos pra gana-la¹⁰³² vida, habia unha confradeiria¹⁰³³ que tiña ó¹⁰³⁴ seu cárrego e como soila razón¹⁰³⁵ do seu ser festexar dinamente o divino san¹⁰³⁶ Roque, patrón da terra.

No día da festa do adourado santiño non eran cañños nos gastos, e coa¹⁰³⁷ sua runfa procuraban darlle á funzón o meirande brilamento. Tiñan por costume tódolos¹⁰³⁸ anos mandar vir un pregador de sona pra eisaltar mais e o millor que poidese o seu grorioso patrón, pregador que decote era moi ben agasallado e inda millor pago. Nun ano veulle un frade¹⁰³⁹ moi paroleiro, de vos¹⁰⁴⁰ cariñenta e convencedeira, e que a todos lle agradou moito sendo por iso tratado a corpo de rei polos devotos, mais¹⁰⁴¹ na hora de lle pagar, o bulseiro da confradeiria deulle un peso somente¹⁰⁴²; pareceulle a doa cativa ó¹⁰⁴³ pregador diante do agarimo dos penitentes que el¹⁰⁴⁴ vira e sentira i-así llo dixo ó¹⁰⁴⁵ pagador, e este es- [78] pricoulle o caso.

—É¹⁰⁴⁶ costume da nosa irmandade darlle ó¹⁰⁴⁷ pregador un peso por cada ves que mente o nome do noso san¹⁰⁴⁸ Roquiño querido e como Vosa¹⁰⁴⁹ Paternidade soilo llo mentou unha, dámoslle o que de xusticia lle toca.

O frade engulíu en seco mais como ese era o uso e costume da terra tivo que se conformar coa¹⁰⁵⁰ mesquieza que lle deron.

Veu outro ano i-outro frade e de outro convento pra pregar, porque non adoitaban repetir o mesmo, mais¹⁰⁵¹ o bulrado puxo o novo ó¹⁰⁵² corrente do costume da confradeiria, i-aquilo e que foi un nunca acabar de san¹⁰⁵³ Roque pra un lado, san Roque pró¹⁰⁵⁴ outro, i-era san¹⁰⁵⁵ Roque milagreiro, san¹⁰⁵⁶ Roque confesor, san¹⁰⁵⁷ Roque abogado contra a peste, san¹⁰⁵⁸ Roque co seu canciño, o canciño con san¹⁰⁵⁹ Roque e pra rematar, a ladaiña:

—Meus irmáns¹⁰⁶⁰ amados, o divino san¹⁰⁶¹ Roque é tan querido que ata as rans no seu charco repeten roque, roque, roque...

—Chega, chega, reverendo, que xa se me acabou o esteo e non teño mais onde pór¹⁰⁶² os riscos nin cartos que abonden pra lle pagar —berrou un dos confrades que era o encarregado de ir pondo un risco na auta que sustiña a tribuna e que servía¹⁰⁶³, coma quen di, de libro de escrita pró¹⁰⁶⁴ aito.

Dendes daquel¹⁰⁶⁵ ano, polo si polo non¹⁰⁶⁶, antes da festa axustan co pregador o que se lle ha de levar, non sexa o demo que se combinen outra ves¹⁰⁶⁷ e os deixe sen cartos ou sen honra por non faltaren ós¹⁰⁶⁸ costumes.

Moscoso, 31 de maio de 1938.¹⁰⁶⁹

Rodríguez Marín dá¹⁰⁷⁰ un resumo de un conto parecido que lle din de bulra ós¹⁰⁷¹ veciños de Arjonilla (Jaén¹⁰⁷²) (*12.600 refranes*, p^a 196).¹⁰⁷³

[80]

2.6.32. A costa de Penascoira

Foi no tempo das partidas dos calristas. Unha compañía de soldados tomou pousada en cas de unha vella que vivía soila nun¹⁰⁷⁴ casal. A vella tratounos o millor que puido porque encol do medo e respeito que como boa campesia¹⁰⁷⁵ lle tiña a xente da tropa, era ela francacheira de seu natural. Cando rubiu á gancheira pra tirar algo de compango prós agasallar millor, vínolle un pernil moi lucidio e coa¹⁰⁷⁶ vista fixoselle a i-auga na boca, e un deles mais afouto coidou de llo levar. Despois de se deitaren, ergueuse moi mainiño, enfardelouno na mochila e tornou pró¹⁰⁷⁷ leite. Non lle pasou a pousadeira desapercibida a manobra, e cando viu que estaban ben aferrados no sono, foise á mochila e trocoulle o pernil por unha lousa de asar as bicas, envolveita en farrapos, e sen facer barullo meteuse¹⁰⁷⁸ na sua camiña.

Ó¹⁰⁷⁹ cantar dos galos erguéronse os soldados pra se poren a camiño porque tiñan xornada longa a facer e cando se estaban aprontando, per- [81] guntoulle¹⁰⁸⁰ a vella:¹⁰⁸¹

—¿E vostedes pra onde se botan agora?

—Pra Gamonales, dona —respondeulle o soinamoina que fixera a falcatruada, aludindo á sua pillada en parte e en parte pra non deixar rastros dos movementos da compañía.

—Ide, ide, meus fillos, mais non vos enrededes polo¹⁰⁸² camiño que antes de chegar a Gamonales tendes que subir a costa de Penascoira e esa évos moi a pino.

A malicia era ben crara mais o lisgairo non a entendeu, i-así¹⁰⁸³ foi que tivo que cargar co penedo ó¹⁰⁸⁴ lombo ata sabe Dios a onde, e despois, inda enriba, ouvi-las¹⁰⁸⁵ chufas dos compañeiros cando quixo facer un bonito e tirou da mochila unha lousa no canto de un pernil. Ahí si; ahí é que el¹⁰⁸⁶ se deu conta da andrómene da vella, mais¹⁰⁸⁷ xa foi moi tarde.

Moscoso, 1º de san Xoán de 1938.¹⁰⁸⁸

[82]

2.6.33. Diga así¹⁰⁸⁹ compadre...

Homiño mais aproveitado non o¹⁰⁹⁰ había en sete leguas á redonda de sua terra. Co gallo de unha probeza que se lle notaba a ollos vistos porque a man tenta puña o xeito de se lle ver, era a oito un pedincheiro fero e como probe teimoso tira codecho, el tamén¹⁰⁹¹ o tiraba, levando por diante todo canto desexaba, e pola¹⁰⁹² caladiña non parecía¹⁰⁹³ terlle invexa a ninguén¹⁰⁹⁴ no pasadio pois a el¹⁰⁹⁵ nunca lle faltaba ren: se algún veciño cocia¹⁰⁹⁶, non deixaba de lle mandar un anaco de bolo ou de pan fresco, que logo manducaba sen arregueixo de que lle fixese falla, porque a miude¹⁰⁹⁷ se repetía a doa;

doábanlle¹⁰⁹⁸ as patacas no novo, os freixós, o centeio, a boa limosna de millo na anada, e no tempo da matanza, entón¹⁰⁹⁹ era un alabar a Dios! Como non tiña porco, todos lle mandaban o seu pouquichiño, que el ía¹¹⁰⁰ encamando na salgadeira, chegando moitas veces a ter mais ca os que llo doaban. El, en troques, era moi servicial, mais¹¹⁰¹, no tocante¹¹⁰² a dar, era un rinchado **[83]** dos mais acabados.¹¹⁰³

Nun ano, un fillo xa medio esquecido, que se lle fora prá América, mandoulle, sen el¹¹⁰⁴ esperar ni contar con iso, unha boa manadiña de pesos; coa¹¹⁰⁵ millora da sorte tratou de mercar unha boa ceva porque tamén¹¹⁰⁶ lle sabían ben os perniles i-os chourizos e iso era cousa que os veciños lle non doaban, mais despois de mercada, púxose a renarteirar en como había de facer pra non paga-lo¹¹⁰⁷ comido nin ficar a mal cos veciños que sempre o convidaran.

Tiña un compadre moi prosmeiro e un algo ou ata de abondo liscario, mais home moi práctico e de bo siso pra aconsellar, e foise onda el pra que o ceibase da entaladela en que se achaba. O compadre, ó¹¹⁰⁸ ouvir o choio, entroulle a cobiza e imaxinou tirar partido do desleigamento do seu amigo e aconsellouno¹¹⁰⁹:

—Olle compadre, iso remédease¹¹¹⁰ ben: vostede mata o porco así¹¹¹¹ como á noitiña, pono no colgadoiro no pendello á vista de algunha persoa e deixa a fenestra aberta decendo que **[84]** é pra¹¹¹² que o refresque o resio¹¹¹³ da noite porque o tempo está moi temperado, i-así como ó¹¹¹⁴ amanecer vai tiralo dalí¹¹¹⁵ i-agáchao en lugar seguro, e logo ponse a berrar i-a laiarse que llo roubaron. Axunta os veciños, bota pragas, maldise¹¹¹⁶ da súa vida, e no fin, cando todos se vaían convencidos da súa desdita, méteo na salgadeira, e que de proveito lle sirva.

O consello era da man de mestre e por iso non se demorou en polo¹¹¹⁷ en práctica.

Seguíu á risca as instrucións¹¹¹⁸ do compadre diante de un par de veciños que o axudano a guinda-lo cevote pró¹¹¹⁹ colgadoiro e foise deitar; mais o compadre, que azarónaba a aberta, así¹¹²⁰ que viu que a hora era doada, foise ó¹¹²¹ pendello e rouboulle o porco.

Cando o home, pola¹¹²² madrugada, o foi tirar, topouse coa¹¹²³ corda valeira. ¡Ai, meu Diosiño, o que el¹¹²⁴ fixo!: berrou, esperneou, chorou de verdade, axuntou os veciños e entre eles veu tamén¹¹²⁵ o compadre que asistiu á escea coa¹¹²⁶ meirande das calmas e, nunha aber- **[85]** ta, díxolle caladiñamente pra que os outros non se desen de conta:

—Así, así¹¹²⁷ compadre, olle que así acredítano. Vostede faia¹¹²⁸ millor ca eu pensaba.

—Non, compadre, non; que foi verdade que mo roubano...

—Boeno, home, boeno, iso ten coor. Olle, convenza os outros que eu xa lle estou convencido... Vaite, vaite co compadre. Coma vostede non lle hai outro na parróquea¹¹²⁹.

I-o¹¹³⁰ outro berraba e salaiábase cada ves con mais door. E foi así¹¹³¹ que o bulrador saíu bulrado.

Moscoso, 4 de san Xoán de 1938.¹¹³²

[86]

2.6.34. Fabas cocidas dan froito?

Con un sol de vran abafador, pola¹¹³³ estrada poeirenta adiante, camiño da taberna ensombrecida por fresca e vizosa barra, viña un home inda novo e baril, entrou, pediu¹¹³⁴ un vaso de i-auga e que lle puxesen algo de comer, que viña morto de fame.

O taberneiro díxolle que soilo habia un par de ovos cocidos, e tróugollos. A fame era grande mai-lo¹¹³⁵ home antre anaco de pan e migalla de ovo foinos reteando ata matala¹¹³⁶, e facendo tempo meteu conversa co taberneiro contándolle que ia gana-la vida pra fóra¹¹³⁷ da terra e que viña de moi lonxe; falano de todo porque o fresqueiro do lugar apracia¹¹³⁸ e a leria foise enredando en cousas de laboura e gandos, e nisto o camiñante perguntoulle ó¹¹³⁹ taberneiro:

—I-aquí¹¹⁴⁰, os gandos, nestes tempos de calor abafante, non moscan?

Como era nas terras do centro, valeiras de gan- [87] dos, o taberneiro non entendeu ben a pregunta e o viaxeiro esplicoulla.¹¹⁴¹

—Na miña terra, cando o sol queima así¹¹⁴² como hoxe, ven os abellóns e ponse a zoar ó¹¹⁴³ redor dos gandos, e entón, ás veces, arrebiritan o rabo así¹¹⁴⁴ —nisto puxo o cacheiro que traguia¹¹⁴⁵ pra se arrimar, ergueito do fondo fondo das costas cara ó ceo— e botouse a fuxir pola¹¹⁴⁶ estrada afora camiño contrario ó¹¹⁴⁷ que trouguera. Cando o taberneiro viu que se alongaba moito berroulle¹¹⁴⁸:

—Torne pra atrás, home que xa viu como fan.

—Non me deixan os abellóns —respondeu o outro. E seguíu o seu viaxe, porque non tiña cartos pra pagar a comida.

Algúns¹¹⁴⁹ anos despois tornou o camiñante. Viña a cabalo, ben vestido e de xeito a ser home de posíbeles¹¹⁵⁰. Pedíu¹¹⁵¹ comida, e como da outra ves leriou co taberneiro que se pirraba por unha conversiña. Cando acabou de comer, díxolle:

—Agora fágame a conta e meta nela aquel [88] par de ovos que eu lle comín fai tantos anos, ¿lémbrese? E contoulle o caso.

O taberneiro lembrouse e tróugolle a conta montaba a unha manchea de onzas. Diante do aceno espantadizo do camiñante esplicoulle que aqueles ovos, se os dese deitado¹¹⁵² a unha galiña, tíñalle¹¹⁵³ dado pitos e, repetindo a cousa tódolos¹¹⁵⁴ anos inda a conta era cativa diante do que perdera.

Non aceptou a conta e nun turra-turra co taberneiro, que lle pareceu algo ladrón, trocano verbas aldraxantes i-o caso foi á xusticia. O home mudou de pousada e tivo que esperar pola¹¹⁵⁵ sentenza. Andaba tristeiro i-aterrecido pola¹¹⁵⁶ sua toleima vaidosa de querer ser honrado e do pago que lle daban, e un día, na mesa, contoulle as suas coitas a un estudante que vivía¹¹⁵⁷ na pousada. O estudante díxolle que non tivese pesadume, que el¹¹⁵⁸ o defendería e que non lle habia de pasar nada, e falou con tal convencemento que o home descansou.

No día do xuicio, á hora marcada, foise pró¹¹⁵⁹ [89] xulgado e cando xa estaba todo pronto o xués preguntoulle polo¹¹⁶⁰ seu defensor; respondeu o acusado que non podía tardar porque sabía a hora e dixéralle que chegaria a tempo, mais o tempo non chegaba e xa as partes apuraban e o xués impacientábase; o probe do home non cabía en si co

que lle estaba pasando, e nisto, cando todos, uns por unha cousa e outros por outra, estaban enrabexados, entrou o estudante suando e esbaforido.

–Señor defensor, que estivo a facer que tardou tanto?

–Perdóme¹¹⁶¹, señor xués, é que estiven¹¹⁶² a chantar unhas fabas cocidas.

–Vaiche¹¹⁶³ boa. ¿E fabas cocidas dan froito?

–Vostede ten razón¹¹⁶⁴, señor xués, mais xa agora pergúntelle ó¹¹⁶⁵ taberneiro se ovos cocidos dan pitos!

O castelo de cartas armado polo¹¹⁶⁶ taberneiro esborrouse¹¹⁶⁷ todo e o viaxeiro foise prós¹¹⁶⁸ seus eidos, mais xurou de si pra si que dalí¹¹⁶⁹ en diante non levaría a sua honradés mais [90] alá da¹¹⁷⁰ de un home que cómpre, no convencemento que así¹¹⁷¹ se ceibaría de zaramalladas.

Moscoso, 17 de san Xoán de 1938.¹¹⁷²

Nota: -Este conto ten afinidade co apólogo “De los muros que comían hierro” do *Calila e Dimna*. Tomo 1º cap. III, p^a 101-2. Edizón¹¹⁷³ de C^{ia} Ibero-Americana de Publicaciones. Madrid. s/a.¹¹⁷⁴ [tamén C171/43]

[91]

2.6.35. O pimpín e mai-la¹¹⁷⁵ chasca

Un día, cando Dios Nostro¹¹⁷⁶ Señor andaba polo¹¹⁷⁷ mundo i-agachándose dos xudeus que o querían prender, pasou por unha encrucillada e envereouse¹¹⁷⁸ por un dos catro vieiros; un pimpín¹¹⁷⁹ que estaba pousado nun ramallíño verde viuno pasar e choutando pró¹¹⁸⁰ chan,¹¹⁸¹ esterruxou a terra pra lle matar as pasadas e que se non conocese o camiño que levava e tornou pró¹¹⁸² seu gallo coma quen non fixera ren.

Chegano os xudeus e estancano sen saber por onde habían de ir. Unha chasca pousada nunha pedra, coa¹¹⁸³ sua vos¹¹⁸⁴ chiadeira rechouchou:¹¹⁸⁵

–Chas-chas! Chas-chas¹¹⁸⁶! –E os xudeus entenden: *por aquí ben vas*¹¹⁸⁷ e era certo, mai-lo pimpín¹¹⁸⁸ co seu canto souril chilreou:¹¹⁸⁹

–Pin-pin! Pin-pin! –E os xudeus enterpretano: “por aquí¹¹⁹⁰ non vin” e mentres se puxeron a contenciar sobor a cal dos paxaros tería razón e diría¹¹⁹¹ a verdade, Dios [92] Nostro¹¹⁹² Señor desapareceu e naquel¹¹⁹³ día xa non o¹¹⁹⁴ puderon atopar.

Dios non se esqueceu do ben e do mal que lle quixeron facer e por iso condenou a chasca a criar os fillos do cuco e ao pimpín¹¹⁹⁵ galardouno a estar sempre ledó i-a telo¹¹⁹⁶ cantar tan agarimoso.

Moscoso, 21 de san Xoán de 1938.¹¹⁹⁷

Nota. Este conto anda moi repetido en Galiza e con moitas variantes. D. Carlos Pulido Parada¹¹⁹⁸ recolleitou nos Chaos d’Amoeiro unha semellante no fondo, mais difrente no episódico. Alí o pimpín¹¹⁹⁹ é tinque, i-a chasca, chasco. *Nós* n° 66, p^a 104.

En Moscoso e en moitas terras dos arredores ten o xénero femenino en contras¹²⁰⁰ o que rexistran Cuveiro, Carré i-os dicionaristas portugueses pra quen o nome é chasco.¹²⁰¹

[93]

2.6.36. A señora Necesidade

El era un viuvo que, ó¹²⁰² morrerlle a sua dona, deixoulle un tal rebaño de fillos, pequechos, tan pequechos que non lle estremaba a camisa do lombo. Pra enganar a fame a bandada de paxariños piadeiros que Dios lle dera non tiña mais ca media ducia de terróns cativos no tamaño e na calidade, un muiño coa¹²⁰³ sua horta que era ó¹²⁰⁴ mesmo tempo morada de todos, un cabaliño vello, manso coma un cordeiro e catro cadelas de un magro xornal, cando habia labours nos agros, e con iso ia¹²⁰⁵ tirando.

Un día que tivo que ir ó¹²⁰⁶ xornal, como tiña que mandarlle dous sacos de fariña ós¹²⁰⁷ siareiros que lle levaran pra moer, díxolle ó¹²⁰⁸ filliño mais vello, que tiña doce anos e moi cativiños:

—Olla, meu fillo, cando for á tardiña pecha teus irmanciños no sobrado pra que non vaian caír¹²⁰⁹ na presa, e monta os dous sacos de fariña no cabalo e vaillos¹²¹⁰ levar a fulán e a mengán.

—Pois si, mi padre, mais¹²¹¹ eu non sei se poderei [94] con eles prós pór¹²¹² encol do albardón.

—Ha de vir alguén por ahí¹²¹³ que te axude e, se non, berra pola¹²¹⁴ señora Necesidade que ela te axudará.

Á¹²¹⁵ hora doada, e non tendo aparecido ninguén¹²¹⁶, o picariño púxose a berrar:

—Señora Necesidade, aí señora Necesidaadeeee... —e sua vos¹²¹⁷ esganizada ecoaba nas carballeiras da beira do río con soído resoante. Repetiu a chamada e soilo o eco lle respondía¹²¹⁸, e cando se convenceu que a señora Necesidade non viña agarrou os sacos un a un e foinos levando pra un murallón que tiña á porta do muiño e que servía de cargadoiro, avencellounos e, como pudo, púxoos encol do cabalo.

Cando o pai chegou á noite, contoulle o caso e queixouse da señora Necesidade que non lle acudira.

—Acudíu, acudíu¹²¹⁹, meu fillo. Foi ela que te ensinou a pó-los¹²²⁰ sacos no cargadoiro prós subir ós¹²²¹ albardóns, e no correr da [95] tua vida ha che de ensinar moitas cousas, por iso non deixes nunca de a chamar que ela responde sempre.

Fíxolle un agarimo¹²²² e —Vamos dormir que mañán¹²²³ é día de ¡puxa-boi!

Moscoso, 22 de san¹²²⁴ Xoán de 1938.

[96]

2.6.37. Porque san Pedro encalvexou

Ó¹²²⁵ bo de san Pedro, como tódolos¹²²⁶ que valen algo neste mundo, cólganlle tódolos¹²²⁷ contos que non teñen herdo conecido, e el¹²²⁸, como lle aporveitan prá sua popularidade, ficase con eles tan campante. Este caso que vou contar agora aconteceulle cando el¹²²⁹ andaba por estes mundos de Dios facendo compañía a Noso Señor.

Como bo vello, tiña san Pedro algo de larpeiro e moito de degoiradizo, e nun¹²³⁰ día chegano a unha casiña que recendía¹²³¹ a probeza polas¹²³² catro esquinas, e pedino acougo pra descansar os ósos i-o esprito da longa xornada que tiñan feito e das

angueiras que os aburaban. Noso Señor foise pra un currunchiño sombrizo meditar nas penas por que¹²³³ tiña que pasar e o señor san Pedro foi dar a sua vista pola¹²³⁴ cociña pra ver se habia algo que manducar. A dona da casa, que era moi boa dentro da sua probeza, díxolle que soilo tiña dous oviños e que polo¹²³⁵ descanso da i-alma dos seus defunti- [97] ños, llos arranaxaria; aceitou o noso santo a oferenda e xa estaba lambendo os beizos de contentamento, ó¹²³⁶ ver como a mulleriña batía os ovos pra lle facer a tortela. Cando xa se estaba acabando de fritir, ouviu san Pedro a Noso Señor que viña cabe del¹²³⁷ e como dous ovos non daban pra nada, non lle veu outra saída mais que zampa-la¹²³⁸ tortela no seu chapeu e pó-lo¹²³⁹ na cabeza, mais como a graxa aínda estaba a cachoar fóiselle polos¹²⁴⁰ cabelos abaixo e deixouno encalvexado como a casca de un ovo por fóra¹²⁴¹, e velahí¹²⁴² porque o señor san Pedro é calvo.

Moscoso, 24 de san¹²⁴³ Xoán de 1938.

Nota.

O mestre Armando Cotarelo dános unha versión defrente desta leenda no nº 67, páxinas 129-30 da revista *Nós* correspondente a 25 de Xulio de 1929. Non nos di onde a recolleu. A miña foi recollida na veciña parróquia de Xunqueiras e contado polo¹²⁴⁴ defunto Xosé Martínez¹²⁴⁵ Vidal, finado en 1920 ós¹²⁴⁶ 70 anos de idade, pouco mais ou menos.

[98]

2.6.38. Desta i-auga non beberei

Sol de vran polas¹²⁴⁷ terras de Castela adiante, coas¹²⁴⁸ roupas farrapentas i-os pés inchados, suando en cuncas, viña un petrucio, cumprido do servizo do rei; canso de camiñar e morto de sede; á sóma¹²⁴⁹ de uns carrizales achou a pucharquiña de unha fontenla encrabada no chan, púxose de brazos e bebeu, bebeu ata cansar; repousou, e tornou a beber, e cando se achou con forzas, denantes de pórse ó¹²⁵⁰ camiño, tivo unha rexa door de barriga i-alí¹²⁵¹ mesmo na pucharca, malagradecido e ruin¹²⁵², fixo as suas necesidades. Púxose a camiño, mais se cadra por castigo divino¹²⁵³, esqueceuse de arrecadar a papeleta da lección e uns aforriños que traguía nunha¹²⁵⁴ balsa.

Andou como quen foxe por aqueles chans sen fin e cando xa estaba ben lonxe atopouse coa¹²⁵⁵ falla das suas cousiñas.

¡Nunca Dios me dera! ¡O que tal se salaíou! El foron choros, pragas, queixidos, maldizóns¹²⁵⁶ e [99] ais que nunca acababan. Corre que te corre tornou pra atrás¹²⁵⁷ ata a fontenla. Se pola mañán¹²⁵⁸ o suor era en cuncas, agora en baldes; a carreira pra achar o perdido e tornar axiña pra ir pernoitar aínda en terras habitadas, fora á parvoada i-a sede agora era a de quen tiña brasas na boca. Chegou. Guindou consigo á sóma¹²⁵⁹ dos carriceiros e abaixouse cara a pucharca pra se desedentar e foi entón¹²⁶⁰ cando viu o que tiña feito.

Arpelou os cabelos, tivo engullos, praguejou e maldeceuse, mais a boca seca como unha acha impúñaselle con unha teimosia¹²⁶¹ anguriente e non tivo mais remedio: mesmo así¹²⁶², con aquela porcaria diante dos ollos, non tivo outro xeito senón¹²⁶³ beber. Tiña que pagar e pagou o duro trabuco da sua maldade, a pra eixemplo de vindeiros sentenciou:

—Ningún¹²⁶⁴ diga: desta i-auga non beberei...

Coa boca a saberlle ó¹²⁶⁵ que lle debía saber e con noxo de si mesmo, arrecadou as suas cousas e canso e doorido proseguíu¹²⁶⁶ no seu ca- [100] miño cara á terra do seu destino, levando na i-alma a dura lizón¹²⁶⁷ de unha tristeira esperencia.

Moscoso, 28 de san Xoán de 1938.¹²⁶⁸

[101]

2.6.39. A grade

El era unha rapaza, xa mozallona, toda esperriquitada, bulrista coma ela soila, e no fondo un tanto atoleirada.

Un día que foi a unha besada tocoulle a andar coa¹²⁶⁹ grade, e despois de xantar, cando acabou de gradar unha veiga moi grande, desapúxolle as vacas, que foron pra outra veiga coa¹²⁷⁰ picariña, e enfiou a grade pola¹²⁷¹ cabeza pra riba dos hombreiros mais, como estaba non sei como, esqueceuse que a tiña ó¹²⁷² lombo e ollou pra tódolos¹²⁷³ lados e non a viu¹²⁷⁴. Cacheou a veiga toda por un lado e por outro, e nada. ¡o que alí¹²⁷⁵ pasou!... Ela ben sabia¹²⁷⁶ que a grade estaba na veiga porque ela mesmo gradara coela¹²⁷⁷; á picariña do gando non lla levava porque non tiña forzas pra iso; alí¹²⁷⁸ non viñera ninguén¹²⁷⁹, i-a grade non aparecía; isto era cousa de bruxedo! e enrabechada mallou co puño na testa, na testa non¹²⁸⁰, mallou na grade con tanta ansia que viu¹²⁸¹ as estrelas, e foi entón¹²⁸² cando reparou que tiña a grade encol dela. [102]

—Eu ben o decía: roubar non a roubaron, polo áere¹²⁸³ non foi, e como ninguén¹²⁸⁴ a levou tiña que aparecer i-apareceu.

Dendes desa andanza fixose proverbial na aldeia o conto da grade: cando alguén¹²⁸⁵ procura unha cousa que está diante dos ollos e non repara nela dinlle logo:

—Ti seica fas¹²⁸⁶ como a da grade?

Moscoso, 30 de san Xoán de 1938.¹²⁸⁷

[103]

2.6.40. A vella que se quería casar

Unha vella moi ben vella, tan velliña que mal se tiña de pé, aínda non perdera os degoros de se casar, e algúns¹²⁸⁸ dos seus veciños de natural prosmeiro quixénose bulrar dela e dixénolle que había¹²⁸⁹ un home con ganas de se casar mais¹²⁹⁰ que dera na estrana teima de que soilo o faría con unha dona asisada e algo madura e que enxergase unha agulla dendes do chan no outo do campanario, e que se ela era capaz de a ver que levaba xeito de se-la¹²⁹¹ sua muller.

—Vaia, vaia, —retrucou ela— a vista grazas a Dios non me manca, son capaz de ver iso e moito mais.

—Pois entón¹²⁹² —dixénolle— imos pór¹²⁹³ unha agulla ben grande no outo da espadaina e levámola ó¹²⁹⁴ adro e se a estramar dendes de baixo decémosllo ó¹²⁹⁵ pretendente, i-é casamento feito...

Sairon algúns¹²⁹⁶ enfinxindo que ian pór¹²⁹⁷ a agulla no lugar combinado i-os outros¹²⁹⁸ espe- [104] rano que a vella se campase algo pra ir face-la¹²⁹⁹ esperéncea¹³⁰⁰, e cando viron que era hora, alá se foron todos.

Ó chegar ó¹³⁰¹ adro a vella puxo a man en pala encol da testa e ollou pra riba. Xa non decia ben as palabras porque lle mancaban os dentes pra pronunciar certas letras, mais leda como unha cotovia, apuntando pró¹³⁰² ceo dixo:

—A agulla vela alí¹³⁰³ está. O que non vexo é o fanfanario...

Moscoso, 1 de santiago de 1938.¹³⁰⁴

[105]

2.6.41. O afiridoiro

Tódolos¹³⁰⁵ veciños de aquela aldea eran moi doados á ouservazón¹³⁰⁶, mais no tocante a agudeza eran unhas portas vellas: tódalas cousas que vian polo¹³⁰⁷ mundo adiante queríanas¹³⁰⁸ adaitar na sua terra e co iso facían¹³⁰⁹ cada enxertada que mesmo daba noxo vela¹³¹⁰.

Os seus moiños moían os grans á man no que levaban unha traballeira conxanada, ata que uns que foron pra fóra¹³¹¹ da terra viron un moiño movido pola¹³¹² i-auga. Foi pra eles unha descuberta, ollano ben como era e coidano de erguer un así¹³¹³ na sua terra pra se ceibaren do pesado trabuco de facer rodar a moa á forza de brazos, e como era xente de azos puxéronse á obra e en pouco tempo tiñan o moiño feito i-a moer, mais na présa¹³¹⁴ con que ollano o modelo non reparano no afiridoiro e pensano que non paraba nunca, e por iso tiñan que ter sempre os grans alí pra ó¹³¹⁵ acabar un botarlle o outro, o que os facía estaren¹³¹⁶ día [106] e noite ó¹³¹⁷ pé da moega. Aquilo xa os estaba a cansar moito e non achaban medio de acabar coa¹³¹⁸ sua anguriente laboura.

Un día unha vella, tan velliña que xa caducaba o seu bo migallo, foi ve-lo¹³¹⁹ moiño, escorregoulle un pé, foi de cabeza pró¹³²⁰ cubo e enfiouse na biqueira, facendo o moiño parar de súpeto.

Os que estaban a moer saíron pra ver o milagre e todos á unha mallano coa man na testa.¹³²¹

—Xa topámo-lo¹³²² aferidoiro —dixo un deles¹³²³, e os outros confirmaron o dito.

Dendes de aquel día, cando se cansaban de moer uns apur de outros sen acougo, ian ó¹³²⁴ lugar, agarraban unha vella e ¡zas! cubo con ela, e de un viaxe facían dous mandados: paraban o muiño e enrarentaban as vellas, cousa de que a terra era moi abundosa.

Moscoso, 2 de santiago¹³²⁵ de 1938.

[107]

2.6.42. Señor abade!... Señor abade!!... Señor abade!!!...

Como haber non habia¹³²⁶ por aquelas redondezas un creguiño mais falangueiro. Baril, espigado, poido¹³²⁷ de faciana, negros relocentes os ollos i-o¹³²⁸ cabelo, agarimoso no falar, i-amiguíño das mozas como el¹³²⁹ soilo.

Casou na sua eigrexa unha rapaciña que mesmo daba xenio vela¹³³⁰: corpo lanzal, roxiña como ouro vello, ollos da coor do mar, e con un palmiño de cara deses que fan perderlo¹³³¹ sono os mesmos afeitos ás boas mozas i-o¹³³² crego que se pelaba por elas¹³³³ facíase a i-auga na boca cada vez que lle puña as mans seguindo o ritual.

Algún¹³³⁴ tempo despois de casados fôiselle o home pra terras de fóra¹³³⁵. Cando o crego se pillou ceibe do empecemento comezou a arrodearlle a porta e a porta e a percurala por tódalas partes coa¹³³⁶ santa entenzón que é de calcular.

Soubo o marido do que se pasaba e como conecía¹³³⁷ as boas mañas do pastor, e como era home de moi malas pulgas e moi sonado como capaz de facer un escarmento no mais varoil perdoavi- [108] das que se lle puxese por diante, mandoulle unha carta ó¹³³⁸ crego con estas verbas soilas:

“Señor abade!... señor abade!!... señor abade!!!...”

O crego que conecía¹³³⁹ a ben merecida sona do mozo, trembelicando de pavura – porque afouto érao como as lebres, – respondeulle con outra carta, sóma¹³⁴⁰ da que recebera, e con soilo isto:

“Ben te entendo!... Ben te entendo!!... Ben te entendo!!!...”

Mais dendes daquel¹³⁴¹ día deixou a pombiña sosegada no seu pombal, polo¹³⁴² que pudesec acontecer.

Moscoso, 14 de santiago de 1938.¹³⁴³

[109]

2.6.43. O santo desaparecido

A xentiña toda da terra tiñalle ó¹³⁴⁴ seu santo padroeiro unha devozón tan enraizada que era moi dubidoso acharlle semella antre a de calquera outra terra de lonxe ou de perto, mais a pesares¹³⁴⁵ dise non lle facia un grande xeito o ter que lle doar tódolos¹³⁴⁶ anos un ferrado de gran de millo polas¹³⁴⁷ casas compretas e medio ferrado polas¹³⁴⁸ dos viuvos. Este costume que xa viña dos seus antergos facíaos¹³⁴⁹ rabear porque o santo axuntaba esmolos de abondo prá sua festa, e pola¹³⁵⁰ xorda a xente rosmaba que este trabuco era pró¹³⁵¹ larpeiro do crego que nunca estaba farto, e por iso comezaron a pensar en non lle leva-la¹³⁵² doa e como a cousa lle conviña a todos a idea foi tomando corpo ata que moito en poridade decidiron non lla levar.

O crego que xa tivera o sopro do que lle ian¹³⁵³ facer e conecedor do xenio¹³⁵⁴ teimoso dos seus freigueses, fíxose andainas e deixounos en pas, mais¹³⁵⁵ pasado algún tempo, de man dada co sancristán¹³⁵⁶ que [110] lle era moi obrigado, nas vespérias¹³⁵⁷ da festa do santo, fixérono¹³⁵⁸ desaparecer da eirexa sen ser presentido por ninguén¹³⁵⁹.

Cando a xente veu á misa ó¹³⁶⁰ outro día e non atopou o santo, o que alí¹³⁶¹ se armou! Salaios, berros, choros e ameazas non faltaron, i-o¹³⁶² crego –que non era dos que berraban menos– non sabía¹³⁶³ ren do que se pasara. A eirexa ficara ben pechada na serán i-así¹³⁶⁴ apareceu; alí¹³⁶⁵ non había sinal de pasaxe de xente, e pra el¹³⁶⁶ aquela falta so podía¹³⁶⁷ ter orixe por artes de meiguería de tentazón¹³⁶⁸ do demo pra leva-las almas pró¹³⁶⁹ inferno, ou entón¹³⁷⁰ castigo divino polos¹³⁷¹ moitos pecados da xente. Se o santo non estaba anoxado cos veciños por calquera falcatuada que lle tivesen feito, entón¹³⁷² está visto que era arte do nemigo malo. Antre o pobo houbo pronósticos porque sería¹³⁷³, porque non sería¹³⁷⁴... e sen saber quen o dixo, espallouse¹³⁷⁵ que o santo desaparecera por non se lle teren pago os dismos acostumados.

Axuntouse a xente a mai-lo¹³⁷⁶ crego e fixeron unha rogativa moi chea de fe e devoción¹³⁷⁷ e todos cantando repetían¹³⁷⁸: [111]

Santo Bieito¹³⁷⁹
aparecédenos vós
que a carga dos dismos
pagarémosla¹³⁸⁰ nós.

Quen inventou a parolada non se sabe mais o certo é que tódolos¹³⁸¹ a cantaban. O crego, que as sabía¹³⁸² todas, deixou as chaves da eirexa na man dos veciños así¹³⁸³ como quen se esquecera e na mañán do outro día ó¹³⁸⁴ entraren prá misa fincouse moi admirado diante do milagre que vía: o santo padroeiro moi ben dispostiño na sua cousela.

E a xente nunca mais¹³⁸⁵ pensou en non lle pagar o que de dereito polos¹³⁸⁶ seus antepasados lle tocaba ó¹³⁸⁷ seu santiño querido.

Moscoso, a 15 de Santiago¹³⁸⁸ de 1938.

[112]

2.6.44. Quen te non conecer que te compre!

O caso contan que se pasou alá pras bandas de Santiago ou de outra terra calquera onde hai moitos estudantes.

Un langrán foi á feira mercar un burrico pró¹³⁸⁹ axudar na labouira das suas terras e como atopou un que lle pareceu de xeito fixo o trato co dono e mercoullo.

Antre o remate do trato, o xantar e o calor que facía¹³⁹⁰ chimpouse unha media ducia de escudelas do tinto ribeirán e cando se veu pró¹³⁹¹ eido co burriño de arreata viña¹³⁹² medio tente-non-caias. Uns estudantes que asistiron ó trato e coneceno no comprador certa palermice resolveron antre si facerlle unha xudiada e adiantándose no camiño que levaba, agacháronse por detrás de un silveiral e despois que pasou por onde eles estaban, saíu un maniñamente, e, sen ser presentido, tiroulle o cabresto ó burro e púxose el¹³⁹³ no seu canto, indo atrás [113] do lapurcio. Os compañeiros arrecadaron o burro, metérono¹³⁹⁴ nunha toxeira e esperano polo¹³⁹⁵ resultado.

Na revolta de un camiño ollou o home pra atrás e atopouse con o mozo atado pola¹³⁹⁶ corda no lugar do burrico. Arregalou os ollos, reparou pra tódolos¹³⁹⁷ lados e non se tiña

en si de abraiado, non podía¹³⁹⁸ atinar como o seu burriquiño se fixera xente; nisto o estudante moi lercheiro salaíouse:

—Ai, señor, non se admire, eu sonlle home e xa era tamén¹³⁹⁹ cando por encantamento¹⁴⁰⁰ me mudaron en burro, mais ó pasar polas¹⁴⁰¹ almiñas que deixamos na encrucillada desfixose a meiguice que me botano e deixei de ser burro... Non me maltrate que eu non teño culpas, quen as ten é o ladrón do bruxo que me vendeu sabendo o que tiña... Vostede se o achar en calquera parte déalle catro paus que non lle pasa ren porque xa é moi conecido polas¹⁴⁰² suas falcatrúadas, mais a min déixeme porque ben¹⁴⁰³ ve que eu son xente e xente non se po- [114] de mercar...

E méntre-lo¹⁴⁰⁴ outro non caía en si¹⁴⁰⁵ de abraiado soltouse do cabresto e púxose ó¹⁴⁰⁶ fresco cara os compañeiros.

Os estudantes vendénolle o burro ó¹⁴⁰⁷ primeiro chafulleiro que lle cadrou no camiño, e de man en man o bo do burrico foi dar nunha feira en que tamén¹⁴⁰⁸ estaba o langrán que fora roubado. Este, ó velo¹⁴⁰⁹ achegouse a el¹⁴¹⁰, apalpouno, ollou por tódolos¹⁴¹¹ lados e cheo de convencemento díxolle:

—Quen non te conocer que te compre, que a min xa me non enganas outra ves!...

Moscoso, 18 de Santiago¹⁴¹² de 1938.

[115]

2.6.45. Como e por que san Pedro¹⁴¹³ caíu na esparrela

Andaba Dios Nostro Señor Xesucristo polo¹⁴¹⁴ mundo en compañía do señor san Pedro¹⁴¹⁵ e do seu amiguiño señor san Xohán¹⁴¹⁶, recibendo moitas e moi boas esmolas en gradescimento ás¹⁴¹⁷ grandes benfeitorías que facían. Un día, nun casal por onde pasaron, dénonlle un año que san Pedro¹⁴¹⁸ foi adubar mentres san Xohán a mai-lo¹⁴¹⁹ Mestre foron polos¹⁴²⁰ agros adiante repartir a sua divina graza. San Pedro, que sempre foi algo lambisqueiro, tivo degoros de unha migalliña do cordeiro, recendente que gorentaba e, pra non dar moito nas vistas, comeulle¹⁴²¹ o corazón; nisto chegou Xesús a mai-lo¹⁴²² compañeiro e puxéronse¹⁴²³ todos a comer, mais Nostro Señor que ve todo, logo deu pola¹⁴²⁴ falta e preguntoulle a san Pedro polo¹⁴²⁵ corazón do año, e este, medio atariñado, respondeulle¹⁴²⁶ que aquel era un año nado nunha sexta feira¹⁴²⁷ e os nacidos nese día que viñan sen corazón. Calou o Mestre coma quen acreditara no adaxe.

Poucos días despois tiveron que se repartir [116] cada cal pra seu lugar para ir esparexe-la fe¹⁴²⁸, axuntánonse pra repartir os cartos que tiñan para ir cada un atendendo os seus arregueixos. Puxo Nostro¹⁴²⁹ Señor un pano no chan e foi pondo moeda a moeda en catro montiños tódolos¹⁴³⁰ cartos que tiñan. San Pedro, coa¹⁴³¹ confianza que lle daba a sua idade, ó¹⁴³² ver aquilo, dixo:

—Señor, nós soilo somos tres e aquí¹⁴³³ vexo catro quiñóns e eu non entendo esta conta.

—Cala, Pedro, cala, que eu ben sei o que fago... Olla, un é pra min, outro pra ti, outro para Xohán¹⁴³⁴, e o outro para o que comeu o corazón do año. —E, ao decer isto, o Mestre riase por ante os dentes, con rir prosmeiro, mentres san Pedro¹⁴³⁵ rosmaba non sei que rosario que non cheiraba moito a santidad.

Ó¹⁴³⁶ arremata-la¹⁴³⁷ repartizón Xesús¹⁴³⁸ arrecadou un quiñón, san Xohán outro e san Pedro¹⁴³⁹ enfiou os outros dous na faltriqueira.

—Pedro, olla que ese era o da sexta feira¹⁴⁴⁰ pra non nos mandar mais ningún cordeiro sen corazón¹⁴⁴¹.

— [117] Boh! boh!¹⁴⁴², Señor, iso sonlle barballoadas do pobo, e non hai que lle facer moito caso.

Moscoso, 5 de setembro¹⁴⁴³ de 1938.

[Nota dos editores. Este conto aparece nunha primeira versión como]:

O corazón do carneiro.

Andaba Dios Nostro Señor Xesucristo polo¹⁴⁴⁴ mundo en compañía do señor san¹⁴⁴⁵ Pedro e do seu amiguíño señor san Xoán¹⁴⁴⁶, e en gradecimento dos moitos bens que facían e recibían boas limornas tanto de cartos como de cousas boas. Un día déronlle un año e mentres san¹⁴⁴⁷ Pedro o arraxaba foise o Mestre a mais san Xoán¹⁴⁴⁸ a repartir a súa divina graza pola¹⁴⁴⁹ terra. San Pedro, que sempre foi algo lambisqueiro, tivo degoros de unha migallíña de cordeiro que recendía que gorentaba e pra non dar moito nas vistas comeulle o corazón; chegou Xesús i-o¹⁴⁵⁰ compañeiro e puxéronse todos a comer, mais Dios deu logo pola¹⁴⁵¹ endrómína e preguntoulle a san Pedro polo¹⁴⁵² corazón do año e este, medio atariñado, respondeulle¹⁴⁵³ que aquel era un año nacido en sexta feira e os que nacían¹⁴⁵⁴ nese día falláballo o corazón. Calouse¹⁴⁵⁵ o Mestre e moi serio aceptou a desculpa.

Uns días despois, como tiñan que se repartir pra ir cada un por seu lugar esparxela¹⁴⁵⁶ fe, xuntáronse pra repartir os cartos que tiñan xuntado pra ir atendendo as súas necesidades. Puxo Xesucristo un pano no chau e foi repartindo en catro montiños os cartos que tiñan. San Pedro, coa¹⁴⁵⁷ confianza que lle daba a súa idade, ao ver aquilo dixo:

—Señor, nós soilo somos tres i-aquí¹⁴⁵⁸ vexo catro quínons e eu non entendo esta conta.

—Cala, Pedro, cala, que eu ben sei o que fago... Olla, un é pra min, outro pra ti, outro pra Xoán i-o¹⁴⁵⁹ outro é para o que comeu o corazón do año.— E ao decer isto o Mestre riase antre os dentes mentres san Pedro¹⁴⁶⁰ resmaba non sei que rosario que non cheiraba moita a santidad.

Ó acabar o reparto, Xesús¹⁴⁶¹ arrecadou un quíñon, san Xoán outro e san Pedro¹⁴⁶² enfíou os outros dous na faltriqueira.

—Pedro, olla que ese era o de sexta feira¹⁴⁶³ pra non nos mandar mais cordeiros sen corazón.

—Boh, boh!, señor¹⁴⁶⁴, iso sonlle barballoadas do pobo, en non hai que lle facer moito caso.

[C171/31]

[118]

2.6.46. Como Xan escolleu o criado

Facíalle falla a un labrego un criado para as súas labours e, como era home precavido, quixo primeiro tentea-lo¹⁴⁶⁵ ben ata achar un que fose ó¹⁴⁶⁶ seu xeito e pra esta esperéncea¹⁴⁶⁷ servíuse do pan de millo porque o facía¹⁴⁶⁸ na casa e era, pró¹⁴⁶⁹ caso, o mais doado.

Tomou un mozo e no primeiro día deulle¹⁴⁷⁰ a comer un pan moi duro, que non había demos que o rillasen. Ó¹⁴⁷¹ criado pareceulle mesquiño o trato e salaíouse ó¹⁴⁷² amo, que non lle fixo caso, e o mozo foise¹⁴⁷³.

Veu outro e, no lugar do pan duro, deullo inda medio cru¹⁴⁷⁴, que se espapolaba na boca e, como non lle agradou aquela mantenza, fóiselle tamén¹⁴⁷⁵.

Pró¹⁴⁷⁶ lugar deste meteu un outro e deulle o pan medio apodrecido e, como viu que lle non daban de outro, tamén¹⁴⁷⁷ non quedou.

Nisto veulle outro mozo rexo e lanzal, moi sofrido pró¹⁴⁷⁸ traballo e o amo, ao tragerlle [119] a comida, díxolle¹⁴⁷⁹:

—Mozo, hoxe o pan estache algo duro.

—Meu amo, a pan duro dente agudo, e comeuno.

Ó¹⁴⁸⁰ outro día, díxolle:

—O pan hoxe non se coceu ben e estache algo mol.

—Mesmo así¹⁴⁸¹ mol ha de ir pró¹⁴⁸² fol, meu amo.

E vai e no outro día deulle o pan con un saibo ó¹⁴⁸³ podrico que mal se podía tragar.¹⁴⁸⁴

—Mozo, o pan hoxe estache algo podre.¹⁴⁸⁵

—Pacencia, mesmo podre ha de ir pró¹⁴⁸⁶ odre e comeullo.

—Así¹⁴⁸⁷ quero eu os homes: que coman do que hai.

E dendes de aquel día tratouno ben porque lle era moi traballador e nada nifroso.

Moscoso, a 17 de setembro¹⁴⁸⁸ de 1938.

[120]

2.6.47. O san Andrés e san Pedro¹⁴⁸⁹

Alá no ceo, no alpendre da portaria estaba un día o señor san Pedro¹⁴⁹⁰ moi engaiolado pola¹⁴⁹¹ grande eirexa que lle ergueran en Roma, onde o seu nome era reverenciado, cando chegou o seu irmán san Andrés¹⁴⁹², e vai san Pedro¹⁴⁹³ e díxolle:

—Andresíño, Andresíño, onde che foron facer a tua casa ho? En Teixido! Nese cabo do mundo que non hai dantes que poidan ir alá. Olla, Andrés, a min fixéronchema¹⁴⁹⁴ en Roma, coma quen di: na Groria, e a ti alá debaixo duns montes esgallados de cons, tendo en baixo un mar medoñento a bruar noite e día... Boh¹⁴⁹⁵, un desterro. Se aínda ó menos¹⁴⁹⁶ fose un mar sereo que che recordase o noso doce lago da Galilea, mais aquilo!...

San Andrés amoscouse algo con o xeito do irmán ó falarlle así¹⁴⁹⁷, e vai e respondeulle:

—Pois olla, Pedro, a ti, con tódalas¹⁴⁹⁸ gran- [121] dez as que che fixeron e con todo o arte con que enfeitaron a tua eirexa, non che han de ir os romeiros por fe nin ós pares¹⁴⁹⁹, e a min, con tódolos¹⁵⁰⁰ sacrificios e aínda mesmo lonxe e por mal camiño, háncheme de ir ós¹⁵⁰¹ millares.

E amoscado, foise asentar cavilando nas vanidás deste mundo aínda mesmo dentro das portas do ceo, no seu cantíño.

Moscoso, 20 de setembro¹⁵⁰² de 1938.

[122]

2.6.48. As dúas anadas

Un labrador vello e esprementado tiña dúas fillas e cada unha delas foise¹⁵⁰³ casar á sua terra defrente, moi lonxe unha da outra.

Polo¹⁵⁰⁴ outono o pai foi visitar unha e, cursidoso, preguntoulle¹⁵⁰⁵ qué tal fora a anada naquel¹⁵⁰⁶ ano.

–Non foi grande cousa, meu pai, tivemos moita falla.

–E de horta ¿que tal?

–Ai, iso moi ben, a horta estalle moi boa, teño unhas berzas que non as rompe un cabalo.

–Pois entón¹⁵⁰⁷, miña filla, tes anada enteira, ou se acaso, aínda mais.

Dias despois foi ve-la¹⁵⁰⁸ outra e antre lería e lería preguntoulle tamén pola¹⁵⁰⁹ anada.

–Foi moi boa, meu pai, enchémo-lo¹⁵¹⁰ cabazo ata as tellas e aínda nos sobrou un ben de Dios.

–I-a hortiña, ¿que tal?

–Ben ruinciña, deulle o mal i-as berzas outoneceron, e por iso temos moita falla.

– [123] Téñoche dó¹⁵¹¹, miña filla, porque entón non tes¹⁵¹² nin media anada. Á¹⁵¹³ horta váichese tódolos¹⁵¹⁴ días e a tódalas horas e ninguén¹⁵¹⁵ sabe o que tira dela porque sempre está a vir, e do cabazo o que lle tiras xa che non volve para alí¹⁵¹⁶, e ti ben sabes o decer dos vellos: “onde se tira e non se pon, logo se lle ve o fondón”.

E foise tristeiro prá sua casa.

Moscoso, 12 de san Miguel¹⁵¹⁷ de 1938.

[Nota dos editores. Este conto aparece nunha primeira versión como]:

As duas anadas

Un home tiña dúas fillas e cada unha foise casar a¹⁵¹⁸ unha terre defrente ben lonxana unha da outra.

Polo¹⁵¹⁹ outono o pai foi visitar unha e, cursidoso, preguntoulle que tal lle fora a anada naquel ano.

–Non foi grande cousa, meu pai, tivemos moita falla...

–E de cortiña ¿que¹⁵²⁰ tal?

–Ai, iso si, a cortiña está¹⁵²¹ moi boa, teño unhas berzas que non as rompe un cabalo.

–Pois entón, miña filla, tes anada enteira, ou inda mais.

Despois foi ve-la¹⁵²² outra e antre lería e lería preguntoulle tamén pola¹⁵²³ anada.

–Foi moi boa, meu pai, enchémo-lo¹⁵²⁴ cabazo ata as tellas e aínda nos sobrou bastante.

–I-a cortiña, ¿que¹⁵²⁵ tal?

–Ben ruinciña, deulle o mal e as berzas outoneceno, i-asi¹⁵²⁶ é que temos moita falla.

–Teño pena, miña filla, porque entón¹⁵²⁷ non tes media anada. Á cortiña váichese tódolos¹⁵²⁸ días e a tódalas horas e ninguén¹⁵²⁹ sabe o que tira dela porque sempre está a vir, e do cabazo o que lle tiras xa non che volve, e ti ben sabes que onde se tira e non se pon¹⁵³⁰, logo se lle ve o fondón.

[C171/31]

[124]

2.6.49. Leva-la muller a mai-las¹⁵³¹ lousas

Ela era unha mulleriña das de cabelo na venta e que sempre facía o que lle daba na santísima¹⁵³² gana, fose por cales medios fose; el¹⁵³³, era un mozo dos de sangue na guelra, rexo coma un carballo e con un xeitiño de quen manda sempre e non manda nunca.

Un día, ó¹⁵³⁴ tornaren de unha feira, pasaron por ó¹⁵³⁵ pé de unha barranqueira onde había unhas lousas moi axeitadas, e vai a muller e díxolle ó¹⁵³⁶ marido:

–Velahí¹⁵³⁷ quedan unhas lousas que mesmo dá xenio velas. Estábannos¹⁵³⁸ a cadrar para face-las bicas e asalas¹⁵³⁹ nelas... Se cho parece levabamos un parciño delas prá casa.

O home, que xa a vía vir e non estaba pra carregar cos¹⁵⁴⁰ penedos e ata por lle leva-la¹⁵⁴¹ contra á muller, repúxolle:

–Fainos¹⁵⁴² boa falla iso... Mesmo no lar facémolas¹⁵⁴³ e non andamos por estes camiños de Dios con lascas ó¹⁵⁴⁴ lombo...

– [125] Olla, ti non as queres levar, mais eu, como sei o doadas que son pró¹⁵⁴⁵ que che digo e como son moi leviáns¹⁵⁴⁶, vou levar un par delas.

E esculcou dúas ben cadradiñas e ben lisas e púxoas na cabeza.

Andaron un anaquiño curto de camiño, e sen mais nin mais, a boa da dona ponse a berrar como unha condenada.¹⁵⁴⁷

–Ai, ai, miña barriguiña! ai que morro! –E os ais salaiantes repetíanse que facía dó¹⁵⁴⁸... e, cando non puido mais resistir, deitouse¹⁵⁴⁹ no chan a saloucar e a xemer.

O home, que lle quería moi ben á súa dona e non a quería ver sufrir alí nun camiño, acorrouse ó pé dela¹⁵⁵⁰ e díxolle:

–Olla muller, cálate por Dios e non andes mais a rastro¹⁵⁵¹, ponte a cachapernas a cabalo de min que o noso eido está pertiño e eu lévote alá.

Ela, meiga e xemendo que aquilo non lle pasaba, aceptou o ofrecimento, e arre que arre, el con ela ó¹⁵⁵² lombo e ela coas¹⁵⁵³ lousas na cabeza, alá se achegaron á casa.

[126] Unha comadre moi sonaimona que os viu chegar daquel xeito foise correndiño onda eles pra saber o que se pasaba, e cando soubo da liorna pola¹⁵⁵⁴ boca do compadre, díxolle¹⁵⁵⁵ medio sorrindo e medio en serio, pró¹⁵⁵⁶ non escatimar:

–Sonlle esas cousas, compadre, así¹⁵⁵⁷ vostede trougo a muller a mai-las¹⁵⁵⁸ lousas.

Moscoso 16 de san Miguel¹⁵⁵⁹ de 1938.

Nota.

Este conto ouvino indo de romeiría ó san Andrés¹⁵⁶⁰ de Teixido, contado antre dous irmáns¹⁵⁶¹ que levaban alí¹⁵⁶² as súas donas, cando portaban eles as pedriñas prá morea que alí¹⁵⁶³, no outo do monte eixiste, e serve de testimoio ós¹⁵⁶⁴ que foron de romeiría pra despois de mortos non teren de ir alí¹⁵⁶⁵ en forma de cóbrega ou lagarto. Poucas relazóns¹⁵⁶⁶ tiña o conto con o feito mais a eles veulle á conversa por remenescencia ou cicais por asociación de ideas.

[127] Despois ouvino aquí¹⁵⁶⁷, na miña terra, e o caso comezou a rebuligarse no maxín¹⁵⁶⁸ como cousa media esquecida das que nos andan revoltas na gavetiña da memoria e que nós sabemos,¹⁵⁶⁹ sen nos lembrar de onde. Despois de escrito, o acaso fíxome tomar no estante un tomo do *Teatro* de Gil Vicente, fonte folclórica¹⁵⁷⁰ e filolóxica, onde me desedento ben menos veces ca debía, e acheino na escea derradeira da “Farsa de Inés Pereira”, versos 1080 a 1110, se ben é

verdade que ben defrente no fondo, pois mentres na nosa tradición ten espírito satírico e profazador, na do grande poeta hispano-portugués é imoralmente asaloso, e iso que a mentada farsa foi representada nada menos que no Convento de Tomar e coa¹⁵⁷¹ presenza do *mui poderoso Rei Dom João o terceiro do nome, na era do Senhor 1523*.

De ser anterga, ahí¹⁵⁷² fica a denuncia: xa hai catro séculos e pico que tiña cabelos brancos; de popular, abonda ben o apontar os lugares onde a ouvíñ¹⁵⁷³ e o lonxe [128] que está un do outro; enxebre: conecida a intervenzón que na vida política e social tiveron os galegos nos tres séculos¹⁵⁷⁴ precedentes a Gil Vicente¹⁵⁷⁵, en Portugal, sobexan os argumentos comprobadoiros da súa galeguidade, tomando esta verba no senso que en xusticia debe ter na literatura mal chamada *galego-portuguesa* dos Cancioeiros da Idade Media.

[129]

2.6.50. O que quixo aprender a roubar

Un mozo quixo aprender o oficio de ladrón e para iso fixo o trato con un home que era ladroeiro vello.

O home comezou a ensinalo¹⁵⁷⁶ decéndolle que pra roubar habia que ser moi xeitoso e moi¹⁵⁷⁷ sutil, e para lle da-lo¹⁵⁷⁸ eixemplo levouno a unha devesa¹⁵⁷⁹ onde no medio de un silvaral habia¹⁵⁸⁰ un nino con unha melra dentro a chocarlle os ovos, e vai el¹⁵⁸¹ e díxolle: –Olla, ti vas a ver como eu teño a man lixeira e donda. Heille¹⁵⁸² de tirar os ovos do nino a aquela¹⁵⁸³ melra e ela non me ha de presentir.

Dito e feito: meteu os dedos por antre as silvas, apartou mainiñamente as herveiras¹⁵⁸⁴ do nino e foi tirando os ovos un a un e meténdoos¹⁵⁸⁵ na alxibeira do cazaco, i-o aprendís cada ves¹⁵⁸⁶ que o mestre gardaba¹⁵⁸⁷ un ovo ía¹⁵⁸⁸ por detrás e moi sorrateiro ti- [130] ráballo para o seu bolso. Así¹⁵⁸⁹ que o home acabou o seu traballiño veuse mansiñamente e díxolle ó¹⁵⁹⁰ rapás:

–¡Viches! Tireille os ovos todos i-a¹⁵⁹¹ probe da melra inda está no nino moi coucha pensando que os ten alí¹⁵⁹².

E meteu a man na faldriqueira para llos ensinar ó rapás, mais¹⁵⁹³ atopouse sen nada. Nisto o rapás¹⁵⁹⁴, moi formal, ensinoullos ó¹⁵⁹⁵ mestre.

–Está ben, home, está. Quen ten que aprender contigo son eu.

E despedíuno porque el¹⁵⁹⁶ xa sabia roubar ata ó mesmo ladrón, e dahi¹⁵⁹⁷ en diante non quixo mais aprendices para se non avergonzar.

Moscoso, 12 de santos¹⁵⁹⁸ de 1938.

[131]

2.6.51. O preguiceiro

Coidou un rapazote de pasar a súa vida toda sen facer ren e con bo pasadio, e como ninguén¹⁵⁹⁹ naceu aprendido, axustouse con un lacazán de moita sona e que vivía¹⁶⁰⁰ a corpo de rei sen ninguén¹⁶⁰¹ lle conecer posíbeles pra iso, para que lle ensinase o mester.

Pechado o trato, mestre e aprendís fóronse¹⁶⁰² para unha chousa que habia cabo do eido e que¹⁶⁰³ tiña abondosos arbres de froita pra tódolos¹⁶⁰⁴ tempos, i-ó chegaren alí o mestre díxolle ó¹⁶⁰⁵ mozo:

–Vi’acá, ho, túbate aquí¹⁶⁰⁶ á sóma desta ameixeira que ten moitas ameixas maduriñas e así que caía¹⁶⁰⁷ algunha é soilo apañala e comela¹⁶⁰⁸.

Palabras non eran ditas cando se desprende unha ameixa e veulle caír mesmamente na boca, e vai o rapás e díxolle ó¹⁶⁰⁹ outro:

–Mestre, veña aquí¹⁶¹⁰ axiña bulirme con as queixadas pra eu comer esta denantes de me caí-la¹⁶¹¹ [132] outra.

O home arregalou uns ollos de a cuarta. Nunca tal vira! Ser nugalleiro era bo, mais aquilo xa pasaba moito das medidas, e sen mais¹⁶¹² requilorios púxose a andar sen xiquera lle decer adeus.

Moscoso, 13 de santos¹⁶¹³ de 1938.

[133]

2.6.52. ¡Ujurujú!¹⁶¹⁴

Un fato de mozas novas foron ó¹⁶¹⁵ muiño de noite e como o rio pasaba por moi lonxe do lugar, levaron a leña e os preparos pra faceren a bica mai-la cea e dormiren alí¹⁶¹⁶.

Era nunha¹⁶¹⁷ noite moi crara, co ceu moi estrelecido, mais o vento bruaba e a xiada facía bate-los¹⁶¹⁸ dentes co frío. Cando xa tiñan a ceia feita e a bica¹⁶¹⁹ asada e se aprontaban pra comer ouviron ó¹⁶²⁰ pé da porta, do lado de fóra, un choriño esganizado de rapaciño pequerrecho, así¹⁶²¹ como acabado de nacer. Asombrábase; mais como eran novas, e mulleres, poido mais nelas¹⁶²² a cursidade ca o medo, e armadas coa¹⁶²³ tranqueta da porta, a palanca da cruceira e unhas pedras na man, foron ver o que sería, e vai e acharon un neníño en porrancha, nacido de pouco, que berraba e esperneaba como un escondregado. O sentimento maternal que sen o pensar ten tódalas¹⁶²⁴ donas, fixoas ter [134] piedade¹⁶²⁵ do achadiño que cicais unha nai desalmada abandoara de tan mala maneira e trouguérono¹⁶²⁶ pra dentro e envolverono nuns¹⁶²⁷ farrapiños que cada unha delas foi dando a oito¹⁶²⁸; aquentárono con agarimo e déronlle de comer do que tiñan, e para o adormentar acalentárono¹⁶²⁹ como se fose propio, mentres puñan como ninguén¹⁶³⁰ se vexa á¹⁶³¹ desalmada que nunha¹⁶³² noite daquelas se desprendía así¹⁶³³ da carne da sua carne.

Como xa era tarde e o muiño estaba ben aparelado, cada unha delas foise¹⁶³⁴ arrimando para o seu cantiño, ó¹⁶³⁵ amor do lume e comezaban a pasar por unha modorra, cando ouviron un rus-trus-trus por riba do tellado e así¹⁶³⁶ como o cantar de un galo:

–¡Ujurujú! ¡Ujurujú! as mozas do muiño quentánome o cu! ¡E¹⁶³⁷ fixeron o bolo e coménolo¹⁶³⁸ todo!

Acordano co barullo, procurano o crio e non o acharon, e foi entón cando viron que tiñan acalentado unha pantasma.

[135] Véigate o demo co rapacello, e que medo se papano no resto da noite!

Moscoso, a 26 de santos¹⁶³⁹ de 1938.

Nota.

Vicente Risco e Amador Rodríguez Martínez traen unha versión¹⁶⁴⁰ deste conto achada en Melide.

A terra de Melide. Sem. de Est. Galegos. *Nós* 1933. p^a 441.

Esta nosa é moi anterga e mais acabada ca a de Melide, eu ouvina sendo moi neno e cóntoa como a ouvín ós vellos da miña¹⁶⁴¹ terra. Os autores mentados din que é conto conecido “en toda Galiza, Portugal e Asturias”, o que nos demostra a identidade étnica da raza.

[136]

2.6.53. A crus¹⁶⁴² mais grande...

Un home xa maduro en anos, mais non vello de todo, tivera no matrimonio a crus¹⁶⁴³ mais pesada da súa vida tristeira, e sempre que lle viña a xeito daba unha fuxidiña da casa para non aturar a súa endemoñada muller; e non por que el¹⁶⁴⁴ fose un Xan das Polainas, que non o era, antes moito ó¹⁶⁴⁵ rivés.

Cando a dona lle enchía¹⁶⁴⁶ moito a medida e a cousa saía das marcas zorregáballes cada tundiña que non había mais que lle pedir, e todo en pura perda, porque ela¹⁶⁴⁷ por dácala aquelas pallas comezaba de novo. O bo do homiño, se non fose polo¹⁶⁴⁸ calo que Dios lle dera, pasaría¹⁶⁴⁹ o seu inferno neste mundo, mais así ía¹⁶⁵⁰ levando todo con pacencia e dábao en desconto dos seus pecados.

Un día veu á cabeza do Arciprestado, que non estaba moi lonxe do seu lugar, unha santa minsión¹⁶⁵¹ que fixo axuntar moita xente daquelas redondezas antre os que foi o noso home, que co gallo de comprir con Dios, ceibábase dos sarneamentos do seu fogar.

[137] Nos derradeiros días subíuse ao¹⁶⁵² leedoiro un minسیونario velliño e respeitoso e na súa pregazón dixo que como estaban nos derradeiros días, antes de se iren dalí¹⁶⁵³ que abenzoarian tódalas cousas da fe¹⁶⁵⁴ e de sacrificio que lle trouguesen pra lle imporen a virtude divina¹⁶⁵⁵, e eixemprificou: rosaios, imaxes, estampas, cruces, etc. Ouvíu o ofrecemento o vello e foise prá¹⁶⁵⁶ súa casa.

No outro día, cando a eirexa estaba mais ateigada de fideles que ouvían a santa palabra e agardaban pola¹⁶⁵⁷ hora do abenzoamento das súas cousas da fe, viron entrar pola¹⁶⁵⁸ porta grande un home con un fardo longo ás costas, todo avencellado de barazas pra non rebulir moito, e suando en fontes por causa da camiñata e do peso que traguía¹⁶⁵⁹.

Fixo¹⁶⁶⁰ cáxeque a muque un andadeiro por antre os fideles e foi pousar o seu carrego, con moito xeito cabe do altar¹⁶⁶¹ onde se había de facer a bendición. Con abraimento xeral desatou o fardel e tirou del¹⁶⁶² a súa dona que de medo e de carraxe non dixo unha verba tan xiquera.

[138] Veu o minسیونario todo revestido prá¹⁶⁶³ cerimoña e medio chafucado preguntoulle: – Que é isto, ho? Ti que tragues aquí¹⁶⁶⁴?...

–Ai señor, vostede dixo onte que abenzoaría pra lle dar virtude divina tódalas cousas da fe¹⁶⁶⁵ e sacrificio que tivesemos nas casas, e eu tróguelle¹⁶⁶⁶ esta que foi a crus¹⁶⁶⁷ mais pesada que Dios me deu. Abenzóema, señor, que se ma fixer boa Dios llo ha de pagar. Ande teña pena de min, faga isto por caridade.

O bo do minسیونario ergueu o hisope, mascuzou uns latíns¹⁶⁶⁸ e esparxeu encol da dona a iauga¹⁶⁶⁹ bendita, e ela apatetada e sen decer ren recebeu a bendizón.

Moscoso, a 28 de santos¹⁶⁷⁰ de 1938.

[139]

2.6.54. Antes de todo, a misa¹⁶⁷¹

Nun¹⁶⁷² convento de frades, entreseiramente edificado nunha¹⁶⁷³ vizosa colina, na viciñanza de unha vila rebuldeira desta ridente Galicia, traballaba como xornaleiro pra tódolos¹⁶⁷⁴ servizos un soinamoina que tiña seu moito de prosmeiro e aínda máis de enfinxido, máis que coa súa mansidón¹⁶⁷⁵ soubo deludir a comunidade enteira. El¹⁶⁷⁶ era carpinteiro, pedreiro amañador dos muros e dos balados que ameazaban ruína, retellador, castroeiro, mozo da labouira e de todo o que o encargaban, e o mellor é¹⁶⁷⁷ que a todo lle daba xeito e sempre o facía da millor vontade.

Había¹⁶⁷⁸ un frade no convento, un frade intransixente e voluntarioso que levaba todo a punta de coitelo: aínda que quixese non podía ser tolerante, trazárase unha liña na súa vida e por ela guiaba a conduta do resto da xente. Pra el¹⁶⁷⁹ soilo podía ser o home ó¹⁶⁸⁰ servizo de Dios, e Dios pró¹⁶⁸¹ dominio do home; deste dilema non se sabía¹⁶⁸² apartar.

Esta prepotencia foi cansando o probe do traballa- [140] dor, que degoraba un agarimo e que nunca llo facían e que de todo lle fallara na vida, e por iso sentía un dooroso malestar do que non atinaba a ceibarse, e que o levou a unha xorda xenreira contra todos, i-o¹⁶⁸³ demo que sempre as tece veu un día darlle ocasión de poder facer mal sen que lle botasen a culpa.

Foi o caso que nos derradeiros días do mes de santos¹⁶⁸⁴ o prior do convento, sen consultas nin requilorios, decidiu face-la¹⁶⁸⁵ matanza dos porcos da ceba e como non era home de moitos escrúpulos non tivo encomenencia de a facer nun domingo denantes da misa¹⁶⁸⁶, e encargoulle a labouira ó¹⁶⁸⁷ xornaleiro que era quen a facía tódolos¹⁶⁸⁸ anos.

O homiño púxose ó traballo e logo ao¹⁶⁸⁹ alborexar achabouzo as dúas millores cebas que tiñan no convento, e cando as estaba a chamuscar, téndoas¹⁶⁹⁰ coberto de colmo a arder foi buscar máis un feixe porque¹⁶⁹¹ o que tiña pareceulle pouco e pra iso tivo que pasar por diante da porta da eirexa que daba para a claustra, e cando pasou xa estaban á misa¹⁶⁹²; o frade intransixente, ó velo¹⁶⁹³ pasar chamouno e díxolle moi amoscado:

– [141] Non sabes que é a hora da misa¹⁶⁹⁴? Por que non vés¹⁶⁹⁵ a ela?

–Porque estou moi ocupado...

–Non hai ocupazóns capaces de toller esta santa obriga. Ala, á misa¹⁶⁹⁶, e non quero máis respostas!... Primeiro Dios, e despois o resto...

Esta era a que el¹⁶⁹⁷ esperaba; caíulle a sopa no mel. Tira de pucha e de xionllos e a rezar e a mallar coa¹⁶⁹⁸ man no peito, que non lle ganaría o máis santarrón dos santuarios, e mentres tanto¹⁶⁹⁹ os porcos ardían que era un alabar a Dios.

Finouse a misa¹⁷⁰⁰ e cando o prior, que era un santo larpeiro, foi ver as súas criñas achouas¹⁷⁰¹ arrexoadas.

¡O que alí¹⁷⁰² se deu! O prior co berrenchín¹⁷⁰³ ameazaba o xornaleiro coa cadea, coa¹⁷⁰⁴ escomuñón e máis con tódalas¹⁷⁰⁵ penas da terra, do purgatorio e do inferno, máis o

homiño mais sereo chamou polo¹⁷⁰⁶ frade *méteme-en-todo* i-alí¹⁷⁰⁷ mesmo, diante do prior enrabechado dixo que fora el¹⁷⁰⁸ a causa daquela falcatrúa, porque xa llo dixeran que non podía ir a misa¹⁷⁰⁹ por estar moi ocupado mais que non lle valera [142] que o mandara ir prá misa¹⁷¹⁰ por riba de todo, e así¹⁷¹¹ era que se sua reverendisima tiña alguén¹⁷¹² a quen pórllle¹⁷¹³ as culpas; por certo que ese alguén¹⁷¹⁴ había de ser o irmán alí¹⁷¹⁵ presente.

O que se pasou despois ninguén¹⁷¹⁶ o sabe, o certo é que nunca mais o fradiño rabioso se meteu nas cousas do convento e que inda mesmo coa¹⁷¹⁷ rabia nos dentes deixou en pas¹⁷¹⁸ pra sempre o xornaleiro.

Moscoso, 29 de santos¹⁷¹⁹ de 1938.

[143]

2.6.55. Sopa de seixos

Rinchado maior non o¹⁷²⁰ había en toda a bisbarra nin en sete leguas á redonda. Era tan caíño¹⁷²¹ que ata os freixós do caldo contaba, e iso que era rico de seu polo¹⁷²² herdo dos seus anterros e polos¹⁷²³ seus abondosos aforros.

Unha vegada que tivo que facer uns arranxiños na casa, que de abandonada se lle viña abaixo, chamou uns canteiros a quen llos axustou; antre eles había un moi prosmeiro que conecendo a catividade do amo, díxolle ós¹⁷²⁴ parceiros que calquera día o amo lle tiña que dar¹⁷²⁵ o xantar; ríronse os outros da parvada, e vai el e apóstalle o viño.

No outro día, a media mañán, cando o amo estaba moi cursidoso a ollar como lle facían¹⁷²⁶ os traballos, vai o canteiro e púxose a catar polo¹⁷²⁷ chan uns seixiños pequeneiros e ben alisados e foinos lavar con moito xeito, e cando viu que estaban ben limpiños botounos nunha tarteira e púxoala¹⁷²⁸ lume. O aforrón que viu aquela toleiría¹⁷²⁹ preguntoulle pra que eran aqueles seixos, i-o¹⁷³⁰ outro respondeulle:

—Pra facer unhas sopiñas, que vaian¹⁷³¹ emparando es- [144] te corpo, que nós non somos coma os santiños da eirexa, que viven sen comer.

—¡Sopas de seixos!... ¡El iso pode ser certo!... Non; non pode ser, que non amolecen.

—Amolecen tal, e sonlle¹⁷³² moi mantedeiras. Esta sopiña, feita como eu sei, sábelles a gloria, e vostede se quixer pode comer dela, e así¹⁷³³ verá se lle non digo a verdade...

—Home, ti aténtasme co teu conto... Pois si señor, tamén¹⁷³⁴ quero ver ese miragre... Hoxe vou ser teu convidado.

—Ben; mais como somos dous hábola¹⁷³⁵ de facer un pouquechiño millor... vostede verá como estes seixiños fican dondos i-agorentan o paladar millor ca se fosen resolio... Pro olle, pra nos regalarmos millor e darlle un certo recendo que nos faga gorenta-la¹⁷³⁶ boca, trágame un anaquiño de touciño de pernil e se pode unha migalliña de óso¹⁷³⁷ que lle fai moito xeito e que ben fervidiño se desfai todo dándolle sustancia ó¹⁷³⁸ caldo.

O desexo de conecer aquel ben de Dios: comer e darlle ós¹⁷³⁹ seus xornaleiros sopas de seixos, pedras de [145] que a terra era moi abondosa, fíxolle ir polo¹⁷⁴⁰ touciño e, encontra o seu costume, desta vez non foi cicateiro. Entramentres o canteiro apañara unhas¹⁷⁴¹ verduras na chousa e botoullas á tarteira, e ferve que te ferve, xa comezaban a recender. De vez en cando achegáballes o lume e remenxía¹⁷⁴² o guisado, afirmando que

tanto os seixos coma o ósiño¹⁷⁴³ xa comezaban a estar dondos. O caiño¹⁷⁴⁴ do amo, todo ollos e narís estaba cada momento a ficar mais¹⁷⁴⁵ ledro, e vai o outro e dille, así¹⁷⁴⁶ como quen non quere a cousa:

–Se eu tivese unhas rabandiñas¹⁷⁴⁷ de pan, isto sería a mesmísima¹⁷⁴⁸ groria.

–Por vía diso¹⁷⁴⁹ non quedamos mal –dixo o vello– e foi por un bo anaco de pan, que o soinamoina desfixo no tarteira.

Deu o reloxo o meiodía. Os canteiros deixaron o¹⁷⁵⁰ traballo e viñéronse asentar ó¹⁷⁵¹ lado deles e vai o outro e tirou o touciño da tarteira, e repartiuno co amo reservándose a millor parte, despois encheu dúas cuncas do caldo coas¹⁷⁵² sopas e fixo o mesmo, e como aínda sobrara algo, recuncou, deixando a tarteira ceibe de caldo e cos seixos dentro. O amo, medio abraiado,[146] e algo desconfiado da endórmina, preguntoulle¹⁷⁵³:

–Enton, como é? non se comen os seixos.

–Non; os seixos foron soilo pra lle dar gosto á sopa, pro se vostede quere pódeos comer...

–Mais están moi rexos!

–Xa se ve. Tirámoslle o zume... denantes diso aínda se lle podía¹⁷⁵⁴ entrar; agora paréceme¹⁷⁵⁵ que non. E arrecadou a súa tarteira e foille bebe-lo¹⁷⁵⁶ viño da aposta aos¹⁷⁵⁷ compañeiros, pro iso nas costas do vello, que el non soubo se se había de indiñar ou non pola¹⁷⁵⁸ bulra que o seu obreiro lle fixera.

Moscoso, 24 de xaneiro¹⁷⁵⁹ de 1939.

[147]

2.6.56. As da “Queimada”¹⁷⁶⁰

A boa da velliña xacia morta nun¹⁷⁶¹ caixonciño forrado de tafetán barato. A súa cariña, esbrancuxada como cera ben poida, resaía¹⁷⁶² do fondo mouro da mortalla alumada pola lus¹⁷⁶³ mortiza de dous cirios, e ao redor, asentados a oito¹⁷⁶⁴ en todo o que na probeza da casa podía recibir un corpo en acougo, os veciños que viñeran ao velorio; e mais achegadiñas as dúas fillas, amas¹⁷⁶⁵ solteironas, pranteaban a morte¹⁷⁶⁶ da compañeira de tantos anos, e que lle servira de guieiro en tódalas¹⁷⁶⁷ horas difíceles da vida.

No seu zoante choromigar tiñan abertas de ditos lapidares, dos que se bambean antre o ridículo i-o¹⁷⁶⁸ subprime, e sempre coa¹⁷⁶⁹ santa entenzón de seren ben doadas encol do momento. Despois de un acouguiño reforzador, a filla mais vella, na pas¹⁷⁷⁰ silandeira da noite, ceibou un que foi moi ben recibido por tódolos¹⁷⁷¹ presentes:

–Onde nos deixas, miña naiciña querida, da que nos non queda ningunha chata, onde nos deixas?

Foi o dito rexo, definitivo, da noite; despois o zoante pranteo de unha choricada miuda, i-ó¹⁷⁷² desfacerse maino do velorio, dei- [148] xando soilas as fillas con algúns¹⁷⁷³ parentes –moi poucos– e dos mais achegados.

A outa noite i-o¹⁷⁷⁴ cansazo fóronos¹⁷⁷⁵ adormecendo pouco a pouco, e abraiados i-aparvados de medo, acordaron con fogo na casa, mal lle chegando o tempo pra fuxiren.

Con o calor das luces e da xente no sobrado unha vela foise torcendo sen ninguén reparar nela¹⁷⁷⁶ e cando todos dormían¹⁷⁷⁷ caíu encol das roupas que lle estaban a xeito e dalí¹⁷⁷⁸ á casa toda que era moi anterra e de madeiras moi secas, e coa¹⁷⁷⁹ casa queimou a defuntiña.

Dendes daquela¹⁷⁸⁰ témera desgracia, na terra ou fóra dela ninguén¹⁷⁸¹ mais coneceu as dúas mozas senón polo¹⁷⁸² alcume denigrante de “as¹⁷⁸³ fillas da Queimada”. E os vellos dendes de entón ao falar do conto adoitaban decer: –Éche ben certo o refrán antergo que di: “Antes que te acabes non te gabes”.

Moscoso, a 10 de abril¹⁷⁸⁴ de 1939.

[149]

2.6.57. A empanada

Alá como foi que dous soldados, un galego e un andalús, se fixeron cunha¹⁷⁸⁵ empanada, non se sabe; o caso é que se fixeno e que foi de noite, despois de teren ceado.

Como amos¹⁷⁸⁶ estaban agasallados i-a empanada era algo cativa, o andalús, coa¹⁷⁸⁷ santa entenzón de a manducar el¹⁷⁸⁸ soilo no outro día, díxolle ao galego que o millor era deixala pra pola¹⁷⁸⁹ mañán e como era algo pequerrecha pra dous que iban facer un trato: o que de antre os dous soñase coa¹⁷⁹⁰ cousa mais outa naquela¹⁷⁹¹ noite almorzaria a empanadiña.

O galego notoulle a chuscada e como tivo medo de non saber mentir tanto coma el, ahí polo¹⁷⁹² amañecer ergueuse¹⁷⁹³ moi caladiñamente e con moito xeito foise á empanada e zampouna no bucho, e despois encrubíu co pano o canto onde estivera pra que se lle non conecese a súa larpeirice e foise deitar.

Cando se ergueron o andalús perguntoulle polo¹⁷⁹⁴ seu soño, e o galego, moi encollidíño de xenio, díxolle [150] que comezase el¹⁷⁹⁵. E vai o andalús e contou:

–Eu soñei que estando no chan dei un brinco no áere e púxenme nas nubes.

O galego ouvíulle a fazaña moi caladiño e dixo:

–Eu vinte chegar alá...

–Dendes dalí –proseguíu¹⁷⁹⁶ o andalús– dei outro pincho con mais arrinque e fun mallar ca cabeza no medio a medio das portas do ceu, i-a proba velaquí¹⁷⁹⁷ está na miña cachola. Olla o petouto que fixen –e estaba porque tiña un pote feito na vispra–; eu¹⁷⁹⁸ vinte rubir...

–Ben; xa que viches todo conta agora o teu sono a ver se tamen cho vin eu...

–Non, home, non; ti non me viches. Cando eu te vin rubir tan outo, tan outo, pensei que non tornabas mais; e como era un pecado perderse aquel ben de Deus Nostro¹⁷⁹⁹ Señor, eu erguinme e comín¹⁸⁰⁰ a empanada toda e así¹⁸⁰¹ aforreime o traballo de andar a soñar cousas imposíbles.

Ninguén¹⁸⁰² soubo que cara puxo o andalús cando se achou sen a empanada que tiña coma súa, e ben ganada.

Moscoso, 20 de abril¹⁸⁰³ de 1939.

Nota.

D. Manuel Vidal Rodríguez¹⁸⁰⁴, no seu libro de contos *Deixe que xa...* recolleu un conto semellante a este, que tidoa¹⁸⁰⁵ “Un andaluz e un galego”

É ben mais complicado ca o recollido por min e ten moita literatura.

O soño do andalús é espricado por el¹⁸⁰⁶ no idioma convencional que lle apomos ás xentes desa¹⁸⁰⁷ banda da España e no lugar da cativa empanada do que eu achei ten nada menos ca “unha ducia de chourizos, dous bolos de trigo e dúas botellas de viño peseteiro” o que na realidade é moito pra ser manducado por un home soilo, aínda mesmo que sexa soldado¹⁸⁰⁸ e galego.

Moscoso, 25 de maio de 1942.

[151]

2.6.58. De como a coella ensinaba os fillos¹⁸⁰⁹

A señora coella, arrodeada dos seus moitos filliños, cazapos da derradeira ninada, e cando os iba a deixar porque xa outros lle andaban a buligar no bandullo, ensináballe as mañas de que se habian¹⁸¹⁰ de valer na vida, onde os mais medoñentos perigos os axexaban, a comezar polos seus propios irmáns¹⁸¹¹, cecais nemigos de mais coidado ca tódalas¹⁸¹² raposas, rapiñas, cans e gatos que habia no mundo, ata os homes, que semellando ser de moita importancia era o menos perigoso de antre todos pola¹⁸¹³ sua fachenda toleirosa, cousa que ela adoitaba ver acotío, a pesares¹⁸¹⁴ da falla da sua media orella que a estremaba de tódolos¹⁸¹⁵ coellos conecidos deica arestora. E pra os convencer do certo desta sua ensinanza contáballe o conto de coma a perdera e ó mesmo tempo eixemprificaba encol do caso:

—Dígovos en verdade que o home é o nemigo de menos coidado antre tódolos¹⁸¹⁶ que nos abouran. Non é que el¹⁸¹⁷ non sea malo, iso non; que a maldade é a sua condizón¹⁸¹⁸, pro cáxeque nunca o sabe ser por fachendoso. Con todo, hai que ter tento coel¹⁸¹⁹ que ás veces, por acaso, cádra- [152] lle a acertarnos coas¹⁸²⁰ suas arteirices, e cando nos acerta, mal de nós. Ben, agora vouvos¹⁸²¹ dar un consello que nunca me fallou: cando virdes un cazador —nome boufeiro que agacha por detrás¹⁸²² de si o de noso borreiro— moi ben vestido, de escopeta locente e cartucheira brillante, boas polainas e ben abrigadiño, arrodeado de moitos cans e todos moi gordos e locidos, deixaivos¹⁸²³ estar que ese non fai medo; mais se o que virdes for un remendado, porco na roupa e na cara, con unha escopeta desas que feden a museu e con un canciño morto de fame, dese fuxide como do lume, que el¹⁸²⁴ non pode perder os seus tiros, e se non¹⁸²⁵ que volo¹⁸²⁶ diga esta miña orella que soilo por miragre se me foi sen a cabeza...

Cando todos estaban moi cursidosos a ouvir¹⁸²⁷ a lizón apareceu nos muros da toxeira un cazador, verdadeiro figuriño da moda e con un par de cans que parecían dous xuvencos.

Abraíáronse os cazapiños e xa ian fuxir cada cal pró¹⁸²⁸ seu lado, e vai a nai e díxolle:

—¡Quietíños!... Este non mete medo. Víndevos atrás de min moi a modiño...

Mal dixerá isto cando un tiro lle sonou nas orellas i-os cans, cada un por seu lado, se puxeron a corricar [153] méntre-los coellos, guiados pola¹⁸²⁹ nai, se foron meter no seu tobo.

Moscoso, 12 de maio de 1939.¹⁸³⁰

[154]

2.6.59. Os tres cregos bulrados

Eles eran tres cregos e andaban a conquistar unha dona que era casada, e ela, pra se ceibar de culpas, contoulle o que se lle pasaba ó¹⁸³¹ seu home, e entón, antre os dous combináronse en como habían¹⁸³² de punir os raposeiros; i-o¹⁸³³ home aconsellou a súa dona a que infinxise que os quería e co gallo da ida do home a un viaxe largasio¹⁸³⁴, marcoulle un día para recibir os tres e sen saberen uns dos outros.

Cando todos estaban na casa e cada cal no seu coarto moi ben pechadiño, tornou o home para os seus eidos e a un por un foille ceibando os bolsos e, ben armado polo¹⁸³⁵ que podese dar e vir, deulle a cada un a súa carga de paus das que de lonxe fedeu a defunto, e cando os achou ben amansados abríulle as portas e axuntounos a todos no curral, moidos e avergonzados, de onde se foron indo prá¹⁸³⁶ súas casas co rabo na ruza.

Algún¹⁸³⁷ tempo despois, nun domingo¹⁸³⁸ que era día de festa na parróquia –cando os tres estaban a can- [155] tar a misa¹⁸³⁹– entrou a dona na eirexa¹⁸⁴⁰ e un dos que axudaban, comezou a roquear cantando:

–“Velahí vén¹⁸⁴¹ Maria Cateliña!!!!...”¹⁸⁴²

O outro que axudaba respondeu:

–“Coa tua bolsa a mai-la¹⁸⁴³ miña!!!!...”¹⁸⁴⁴

E vai entón¹⁸⁴⁵ o que oficiaba e rematou:

–“Gracias a Dios i-ó¹⁸⁴⁶ señor San Andrés que á forza de paus saímo-los¹⁸⁴⁷ tres!!!”

E velahí¹⁸⁴⁸ como saíu e como entrou o que este contiño vos contou.

Moscoso, 23 de maio de 1939.

[156]

Táboa¹⁸⁴⁹

		Páxina ¹⁸⁵⁰
1	O lobo	1
2	As noces buxáns	2
3	O muiño	3
4	Se non pesco eu, pesca o compañeiro	4
5	A camisa	5
6	A manta	7
7	O coello	8
8	As saídas do parvo de Oitavén ¹⁸⁵¹	9
9	O das almiñas benditas	11
10	O vello	12

11	Concencia, caldeireiro!	13
12	Unha benfeitoria do demo	15
13	O coiro da burra	17
14	Uxe! uxe!	21
15	Facelas ¹⁸⁵² e sabelas ¹⁸⁵³ facer	23
16	Cento por un	27
17	Vas... vas... meu fillo... mais...	31
18	Falar soñando	35
19	Un baño eixemprar	37
[157] 20	Que santo ¹⁸⁵⁴ mais desconfiado	40
21	O saco das mañas	42
22	O pucho vermello	44
22 ^a	Acudide tódolos ¹⁸⁵⁵ defuntos	47
23	Caaveira, ¿quen te matou?	51
24	O angazo	54
25	Búlalle nas bulas	56
26	Un reloxo pró concello ¹⁸⁵⁶	59
27	Por que ¹⁸⁵⁷ choras, neno?	63
28	Tapade os ollos xentiña que é por aposta	65
29	Os dous grilos	70
30	O suicidio gorado	74
31	Roque, roque	77
32	A costa de penascoira	80
33	Diga así ¹⁸⁵⁸ , compadre	82
34	Fabas cocidas, dan froito?	86
35	O pimpín e mai-la ¹⁸⁵⁹ chasca	91
36	A señora necesidade	93
37	Porque san Pedro ¹⁸⁶⁰ encalveceu	96
38	Desta iauga ¹⁸⁶¹ non beberei	98
39	A grade	101
40	A vella que se quería casar	103
[158] 41	O afiridoiro	105
42	Señor abade ¹⁸⁶² ... señor abade...	107
43	O santo ¹⁸⁶³ desaparecido	109
44	Quen non te conocer, que te compre	112
45	Como e por que san Pedro ¹⁸⁶⁴ caíu na esparrela	115
46	Como Xan escolleu o criado	118
47	O san Andrés e o san Pedro ¹⁸⁶⁵	120
48	As dúas anadas	122
49	Leva-la muller a mai-las ¹⁸⁶⁶ lousas	124
50	O que quixo aprender a roubar	129
51	O preguiceiro	131
52	¡Ujurujú!	133
53	A crus ¹⁸⁶⁷ mais grande...	136
54	Antes de todo, a misa ¹⁸⁶⁸	139

55	Sopa de seixos	143
56	As da “Queimada”	147
57	A empanada	149
58	De como a coella ensinaba os fillos	151
59	Os tres cregos bulrados	154

Un... Unha...
 –Na boca do pobo–
 Contos sen protagonista nomeado
 Caderno 2^{o1869}
 Recolleitados
 por
 José Augusto Ventín¹⁸⁷⁰ Durán

[1]

2.6.60. Un testimonio co que non contaba

Un home que tiña a sona a mai-lo¹⁸⁷¹ porveito de ser moi cobizoso de seu e moi pouco seguro de mans, foi a casa de un veciño e mercoulle un saco de centeo¹⁸⁷² e despois de o vendedor lle medi-lo¹⁸⁷³ gran, tirou unha peza de diñeiro da faltriqueira e díxolle que se fose pagar do vendido e que lle trouguese a volta, que el esperaba alí¹⁸⁷⁴ na tulla por ela, pra se gozar do fresco que facía á¹⁸⁷⁵ sombra.

No intre en que o home foi pola¹⁸⁷⁶ volta do troco o mercador viu nun¹⁸⁷⁷ canto un ferro do arado e vai, i-ás presas, meteuno dentro do saco, pro coa¹⁸⁷⁸ precipitación con que fixo a arteirice non reparou que ó¹⁸⁷⁹ enterrárselle no centeo rompeu o saco e botou a punta pra fóra¹⁸⁸⁰.

Cando o dono da casa –home agudo e conecedor do siareiro que deixara– tornou, viu a falcatuada do mercador, e díxolle:

–Compadre, vostede soilo me deu os cartos [2] pra me pagar do centeo que foi o que lle vendín¹⁸⁸¹, i-agora, se quere, farémo-lo¹⁸⁸² trato co ferro do arado, e se non o¹⁸⁸³ quere déixemo estar onde estaba, e así como así¹⁸⁸⁴ lémbrese do refrán dos vellos que di: “*A moita cobiza rompe o saco*”...

O cobizoso pousou o furto, non corrido de vergonza que era cousa que non tiña, mais co seu saquiño roto a ciscarlle o centeo.

Moscoso, 17 de san Xohán de 1939.¹⁸⁸⁵

[3]

2.6.61. Un burro pra unha carga e unha carga pra un burro

Un labrador de algúns¹⁸⁸⁶ teres de seu, tiña un fillo e unha filla, amos mozos e ben axeitados e casou os dous con outros da sua iguala.

Seguindo os costumes da terra que pronosticaban desgracia pra os dous irmáns¹⁸⁸⁷ que se casasen no mesmo día, fíxolle os casamentos en dous días a rer, primeiro o do fillo que se foi prá casa dos sogros e dempois o da filla que lle trougo o xeno prá sua.

No casamento do fillo, ó arremata-lo¹⁸⁸⁸ xantar e na hora das despedidas o probe do home desfaciase en bágoas de causar dó, i-ós¹⁸⁸⁹ convidados e parentes deulle moito traballo o arrincalo¹⁸⁹⁰ dos brazos do fillo que soilo deixou antre saloucos e salaios de corta-lo¹⁸⁹¹ corazón.

No outro día casou a filla e o home non cabia¹⁸⁹² en si de contente e rebuldeiro. El soilo, naquel¹⁸⁹³ día, era capaz de entreter a tódolos¹⁸⁹⁴ convidados, que non eran poucos, coa¹⁸⁹⁵ sua ledicia: contou contos e chuscadas, dixo refráns¹⁸⁹⁶ e ditos maliciosos, [4] cantou cántigas de torcida entenzón, e todo con agrado e contentamento dos que o escoitaban.

Na hora das despedidas, un dos convidados que era seu compadre e pai da noiva da véspera, medio amoscado coaquela¹⁸⁹⁷ aitude que non lle pareceu moi doada ás¹⁸⁹⁸ circunstancias, chamouno á parte¹⁸⁹⁹ e pediulle¹⁹⁰⁰ explicasións, e o outro respondeulle:

—Si meu compadriño e parceiro, si; vós tendes razón, mais alembraivos que eu onte deivos¹⁹⁰¹ un burro pra unha carga, e hoxe o que dei foi unha carga pra un burro...

O compadre non chistou. Alá non seu íntimo¹⁹⁰² reconeceu a razón xusta da aitude do seu consogro, e matinando nestas cousas da vida foise¹⁹⁰³ prá sua casa.

Moscoso, 16 de santiago¹⁹⁰⁴ de 1939.

[5]

2.6.62. Os vellos pró¹⁹⁰⁵ monte!

Un home que xa era pai de familia tiña o seu paiciño moi velliño e como o mantelo era pra el¹⁹⁰⁶ un cárrego moi pesado segueu¹⁹⁰⁷ o costume adoitado naquela¹⁹⁰⁸ terra e fixo un folico de mantenzas e agarrando no pai guindouno pró lombo e foio levar ó¹⁹⁰⁹ monte pra que finase alí¹⁹¹⁰ os seus días sen grandes angurias pró¹⁹¹¹ seus.

E pousa aquí¹⁹¹², e descansa mais lonxe, i-andando, i-andando, deu coel nunha encosta ó¹⁹¹³ soalleiro, refrescada por unha fontenliña correntia¹⁹¹⁴ e ensombrada por outos cons¹⁹¹⁵ sobrepostos, que facían un abrigo moi agasalladeiro. Como o lugar lle pareceu ben doado pró fin que el¹⁹¹⁶ quíria, pousou o vello, axeitou o fol nun cantiño ben defendido antre as pedras, e xa ia deixa-lo¹⁹¹⁷ pai cando este anguriado e salaios lle dixo:

—Aquí non, meu fillo, aquí¹⁹¹⁸ non me deixes, lévame mais pra diante que aquí¹⁹¹⁹ non podo quedar porque se me afrixe o corazón...

–Vostede non sabe o que está a decer, meu pai, olle [6] que millor currunchiño ca este non o¹⁹²⁰ hai por todas estas redondezas, abrigadiño, raxeirento, boa sombra e millor auga, mesmamente parece feito de propósito.

–Non, non, meu filliño porque foi aquí que eu deixei teu avó¹⁹²¹...

O fillo tornou en si, repensou i-arrecadou o fol i-o vello e tornou coeles pró¹⁹²² eido porque tivo medo que seu fillo lle fixese o mesmo.

Moscoso, 20 de santiago¹⁹²³ de 1939.

Nota: É este un conto moi estendido, non soilo na tradición oral galega senón tamén¹⁹²⁴ na literatura universal. Víctor¹⁹²⁵ Balaguer achouno na Cataluña, soilo que alí é unha manta que un neto parte ó¹⁹²⁶ medio deixando a outra metade para cando el leve tamén¹⁹²⁷ o seu pai. Neste mesmo senso está nos Fabliaux franceses co títido de: “La Housse partie” citado por G. Lansón, *Histoire de la Litterature Française*, p^a 105.

No Brasil tamén¹⁹²⁸ o achei, soilo que no lugar da manta é un coiro de boi. En todos a lizón¹⁹²⁹ moral é dada por un terceiro, na nosa é recibida polo¹⁹³⁰ propio fillo e da boca de seu pai.

[7]

2.6.63. As contas da sogra

O probe xanciño, rexo de corpo e malpocado de esprito, casárase coa¹⁹³¹ moza mais churruqueira do lugar i-o caso parecélle tan fóra¹⁹³² do costumeiro que el non estaba ben en si pola¹⁹³³ sua benditosa sorte, e decote dáballes voltas ó maxín¹⁹³⁴ a esculcar o gallo da sua adaxe, porque a sua mullericiña querer querialle moito e non o¹⁹³⁵ via coidado e sempre agarimosa e cariñenta, mais...

O mais apareceulle axiña: eles¹⁹³⁶ casáranse nos derradeiros días da primavera¹⁹³⁷ e nos comezos do vran a sua amante dona, sen lle decer auga vai, zampou pra este mundo de doores un neniño nidio¹⁹³⁸, rexo e roibo como un anxeliño. O coitadiño, no comezo non se tiña en si de ledicia, mais pouco a pouco entrou en facer contas i-as contas non lle saían, e á forza de matinar dou en xismático e non atinaba a facer cousa con cousa. Desleixouse, non ría nin parolaba ca sua dona, non agarimaba o criiño i-ata fuxia da xente.

A sogra, que era unha lagarteira moi doada, andaba cos ollos encol del, non fose o demo atentalo¹⁹³⁹ e fa- [8] cer unha xudiada de sona, e como compria acabar con aquilo, vaise un día, con unha meiguice que soilo ela sabia empregar, e chamou o xenro á fala pescudando a causa dese seu penar, pois ela ben via que, fose polo que fose, el¹⁹⁴⁰ andaba esmorecido.

O xeito inqueda da pregunta i-o¹⁹⁴¹ agarimoso das faliñas da sogra puxérono¹⁹⁴² apapanado e sen saber o que habia de responder, mais ela, á soina moia, i-así¹⁹⁴³ como quen non quere a cousa, foino¹⁹⁴⁴ levando pra onde lle entresaba e cando el¹⁹⁴⁵ lle confesou a sua desconfianza de que en tan pouco tempo de casado a sua dona lle dese¹⁹⁴⁶ un filliño, e iso el non o¹⁹⁴⁷ podía entender.

–Meu fillo, isto éche unha tolemia que non se lle ve o fondo. Vós, os homes non vedes ou non queredes¹⁹⁴⁸ ver un palmiño diante do narís ca se o virades botabades as contas

como Dios manda e entón¹⁹⁴⁹ xa veria des como vos saían certas, e pra mais certedume vámolos¹⁹⁵⁰ ver. —Dito isto, e coa¹⁹⁵¹ man espalmada i-a contar polos¹⁹⁵² dedos, preseguíu: —Vós casástesvos no marzal i-agora conta: abril, abrilante i-o¹⁹⁵³ mes que vai diante, e son tres; maio¹⁹⁵⁴, [9] maiolo i-o mes que vai soilo, e son seis; san Xohán, sanxoanaz i-o¹⁹⁵⁵ que naceu o rapás e velahí¹⁹⁵⁶ tes¹⁹⁵⁷ os nove, i-agora meu papán¹⁹⁵⁸, dime ti na tua concencia se as contas dan ou non dan certas?

Atordado coas meigueirías da vella e coas¹⁹⁵⁹ súas farfalladas ateigadas de gramática parda o malpocado convinceuse, que isto era o que el arelaba, e dendes daquel¹⁹⁶⁰ día nunca máis estivo cabildoso.

Moscoso, 21 de san Miguel¹⁹⁶¹ de 1941.

Nota. —Antonio de Trueba— o bo Antón dos Cantares —recolleu un conto moi semellante nas Vascongadas, e dialogouno moi enxelmente nun¹⁹⁶² conto tidoado “Cronología Conyugal”, coa¹⁹⁶³ defrenxia que neste son catro meses e medio, ós¹⁹⁶⁴ que o aconsellador fixo axuntar as súas respeitivas noites que “En materia conyugal, son las noches cosa muy seria”. E esta convinceu o parviño do marido.

[10]

2.6.64. O pucariño fanado

Un rei moi lanzal e ben coidado de roupas e de corpo andaba de caza nun¹⁹⁶⁵ día de sol outonizo, quente de facer caír¹⁹⁶⁶ os paxariños do ceu co calor, e sen unha migalliña de gris que temperase aquela bofa.

Co gallo da caza e co sol do pino do mediodía¹⁹⁶⁷, camiñaba o bo do grande señor con unha sede de racha-la¹⁹⁶⁸ boca sen achar por aqueles montes ermos, onde cazaba apartado dos compañeiros, unha probe fontenla, un fieiriño de auga nin mesmo unha trasteira pucharquiña onde se desedentar. Latexáballe a testa coa¹⁹⁶⁹ ardencia da frebe e víase caír¹⁹⁷⁰ de esgotamento cando no medio de uns ramallóns mirrados, moito ó lonxe, víu uns noveliños de fume a saír¹⁹⁷¹ de unha palloza. Canso e desganoado pro movido pola¹⁹⁷² anguriente arela de se ceibar daquel¹⁹⁷³ abafante pesadelo de home desperto encamiñouse pró ridente miraxe que lle acenaba co seu enxel acougo.

Ó¹⁹⁷⁴ chegar apareceulle unha vellota mal amañada, de cara e de roupas porcas, cos labres fendidos por un mal noxento, un verdadeiro farropo repelente [11] de algo parecido con xente, e que lle preguntou desabridamente que ía procurar alí¹⁹⁷⁵.

O rei, domeado pola¹⁹⁷⁶ secura da gorxa, sobrepuíxose á asqueirosa impresón¹⁹⁷⁷ que a vella lle causara e pediulle¹⁹⁷⁸ unha pouqueniña de auga pra se desedentar porque traguía a boca seca coma unha acha.

Entrou ela¹⁹⁷⁹ na súa desmantelada palloza e tornou, toda trembelicando con un xerro de barro negro e coberto de crostas, cheiño de unha iauga¹⁹⁸⁰ fresca e cristiáña que mesmo daba xenio vela¹⁹⁸¹.

Ollou o rei, cheio de noxo, pra aquela indecencia de xerro máis a sede non o¹⁹⁸² deixou facer moitos nifros: ía bota-lo¹⁹⁸³ xerro á boca pro a lorda que lle cubría a beira fixoo pasar; atentouo de novo e entón¹⁹⁸⁴ reparou que no bordo do xerro tiña un anaco fanado e colou os labres secos a aquela¹⁹⁸⁵ ruína ceibadora da súa noxencia e bebeu con ansia deica deixar o xerro¹⁹⁸⁶ valdeiro.

Respirou. Xa estaba aliviado, xa era outro home, parece que a vida lle retornara cando a vella coa¹⁹⁸⁷ sorrisa arlótica de sua boca desdentada, espricou:

–Ben, meu rico señor, vostede fixo coma min, eu ta- [12] mén¹⁹⁸⁸ lle bebo sempre por ese bouqueliño¹⁹⁸⁹, soilo me parece que por ahí¹⁹⁹⁰ me mata mais a sede.

O rei tivo engullos, mais como non o podía remediar¹⁹⁹¹, foise, e foi distrairse do noxo nos seus pazos, onde lle non fallaba ren, e onde lle non entristecían as horas de ledicia as miserias i-as angurias dos seus gobernados.

Moscoso, 26 de san Miguel de 1941.¹⁹⁹²

[13]

2.6.65. San Pedro, a muller i-o¹⁹⁹³ demo

Pasaban Dios Nostro Señor acompañado do seu moi dileito¹⁹⁹⁴ discípulo, o señor san Pedro, pola en festa de un monte ó caír¹⁹⁹⁵ da serán de un día de calor enrabexante, i-o bo¹⁹⁹⁶ do san Pedro –coma mais velliño– ia¹⁹⁹⁷ canso e suaba como un conxanado, e vai nisto¹⁹⁹⁸ e Dios botou unha olladela alá prós¹⁹⁹⁹ fondos do monte, –i-o que había de ver alí²⁰⁰⁰? –Unha dona ben parecida de cara, ben feita de corpo e aínda frescallota nos anos a turrar nada menos ca co demo en persoa.

Dios que ben conecía o xeito teimoso de amos moveuse de dó pola²⁰⁰¹ dona e díxolle ó²⁰⁰² seu santo compañeiro:

–Pedro, aqueles non se apaciguan nin á man de Dios Padre, i-eu saláíome por aquela probiña porque sei que é unha releadeira temíbele, e como a nosa minsión é de pas²⁰⁰³ debemos de tomar parte nestas tristesiras contendas, e por iso tes²⁰⁰⁴ que guindarte ata onde están loitando i-apartalos²⁰⁰⁵ e que cada cal se vaia pró²⁰⁰⁶ seu lado.

San Pedro obedeceu, mais pra el²⁰⁰⁷ aquel mandado [14] foi como se lle arrincasen a seco tódolos dentes sanos²⁰⁰⁸ que tiña nos queixales. Chegou ó²⁰⁰⁹ terreiro da loita e aínda os achou mais asañados²⁰¹⁰ ca denantes, i-a pesares²⁰¹¹ da sua autoridade e da enerxía que puxo nos xestos e nas verbas con que se quixo impor, non foi capaz de os facer chegar ó²⁰¹² rego. Canso de os aturar e vendo que non tiraba porveito na sua penosa minsión, tirou da sua espada, –aquela con que lle desmouchou a orella a Malco– e zas, zas²⁰¹³, i-alá se van rodando polo chan a fôra²⁰¹⁴ as cabezas da dona e do demoro, confondidas unha coa outra e aínda a ceibaren faíscas polos²⁰¹⁵ ollos.

Aballoado pola²⁰¹⁶ sua falta de tauto e mastigando desculpas veuse²⁰¹⁷ pra onda N. Señor e achouno punxido polas²⁰¹⁸ fracas resultas da sua minsión. Sen lle admitir escusas alpunoulle a falta de pacencia e ordenoulle que tornase a baixo e que desfíxese a malfeitoria pois a dona morrera sen confesión e nun²⁰¹⁹ momento de ira, e que non habían de ser Eles –os que viñan sementar a fe²⁰²⁰ no mundo– os roubadores das almas ó²⁰²¹ ceo.

Tornou san Pedro a baixa-lo²⁰²² monte como alma que [15] leva o diaño –con perdón²⁰²³ sea dito– e chegando ó²⁰²⁴ fondo, no seu ataballoamento agarrou a cabeza do demo e púxo a encol do pescozo da muller, i-a da muller púxolla encol do pescozo do demo e como a maldade de amos estáballe no corazón e non na mioleira, cada un foise pró²⁰²⁵ seu lado sen ningunha xenreira, e san Pedro²⁰²⁶ sen facer mentes na trastroca volveu sadisfeito polos ter deixado en pas²⁰²⁷.

E velahí por que²⁰²⁸ as donas ten a cabeza do nemigo malo.

Moscoso, 9 de santos²⁰²⁹ de 1941.

Nota.

La femme et le Diable

Un jour la femme se battait avec le Diable. Il²⁰³⁰ y avait des deux parts un égal acharnement. Le bon Dieu dit a²⁰³¹ saint Pierre:

— Je les connais, ils n'en finiront qu'en s'exterminant réciproquement. Va, et²⁰³² tâche de les séparer.

— Ça²⁰³³ ne me paraît pas commode; comment faire? dit le saint.

[16] — *Fais comme tu pourras.*²⁰³⁴

Saint Pierre ne se met pas en frais d'éloquence; il tire son grand sabre, d'un coup bien appliqué coup net la tête aux deux combattants, et revient trouver le bon Dieu.

— As-tu réussi, Pierre?

— Oui, Seigneur.

— Et comment?

— Je leur ai coupé la tête.

— Oh!oh! tu as été un peu loin. Va vite remettre les têtes a²⁰³⁵ leur place.

Le bon saint Pierre courut exécuter l'ordre du Seigneur; mais, dans sa précipitation, il se trompa, et plaça la tête du Diable sur le con de la femme. Cette erreur, que n'a pas été rectifiée depuis, explique bien des choses.

Conferencia do poeta e académico francés Jean Richépin, encol dos *Contes et Chansons populaires*²⁰³⁶ publicada na revista *Les Anals*. Non sei o número²⁰³⁷ porque á que teño fáltalle a primeira páxina.

[17]

2.6.66. O Santo san Breixo

Nunha²⁰³⁸ tarde frieira, de nubes atorboadas, rubia polo²⁰³⁹ camiño aldeán, pedregullento i-empinado un home de xa boa idade, mais ben desempeñado de corpo, mundano nos xeitos, i-afagadeiro no trato, i-ó²⁰⁴⁰ chegar a un portal de casa farta na aparencia, achouse cun²⁰⁴¹ vello labrador que arrimado á²⁰⁴² ombreira aporveitaba as derradeiras raiolas do sol que se puña no hourizonte. Como aparentaba ser home de trato e de áere amigalleiro, o camiñante achegouse a el²⁰⁴³ e con modos moi doados pediulle pousada por aquela noite porque non se afoutaba a pasar o monte nunha²⁰⁴⁴ noite de torbóns como parece que viria²⁰⁴⁵. Parolaron un pouco i-o vello mandouno²⁰⁴⁶ entrar.

Na serán, asentados amos encol de un vello huchobanco, leriando o²⁰⁴⁷ amor de un lume faiscante, reparou o viaxeiro nun cañoto de ameneiro arrincado pola²⁰⁴⁸ raís i-atirado pra un canto do ullar como cousa sen valor e vai e díxolle ó²⁰⁴⁹ seu hospedeiro se lle quería vender aquel pau.²⁰⁵⁰

—E vostede pra que quere ese trambollo?

—Pra facer un santo.

—Vostede di iso pra facer bulra de min, non é?

—Non é, non señor, eu non fago bulra dos que me acobexan **[18]** debaixo do seu teito. Se mo quere deixar en precio e se me deixa traballar ahí fóra²⁰⁵¹, no seu alpendre, verá que santiño mais xeitoso e belido eu fago del²⁰⁵².

—Pois trato feito: non llo vendo, dóollo e tamén quero ver o que vai saír²⁰⁵³ diso.

Cando amañeceu, o viaxeiro arrastou o cañoto para o alpendre e despois de perguntar como se chamaba o santo patrón da freguesia, que soubo ser san Breixo²⁰⁵⁴, a golpes de machada primeiro, e despois de gubia, e desbasta aquí i-axeita alí, fixo un san Breixiño²⁰⁵⁵ tan enxel e ben doado que mesmo daba xenio velo²⁰⁵⁶.

Espallouse a nova pola aldeia, e primeiro a²⁰⁵⁷ medo, e despois en murmia, foi unha acabada romeiría pra ver a enxel laboura do viaxeiro. Pra ser unha procisión²⁰⁵⁸ nin lle faltou nin siquera o señor abade²⁰⁵⁹, e sen se saber por onde apareceu a idea de lle mercar o santiño ó imaxineiro, para o pór no²⁰⁶⁰ altar da eirexa parroquial.

Pechado o trato aporveitano o día do santo²⁰⁶¹ para as cerimoniais da bendición e fixéronlle ó seu abenzoado patrón²⁰⁶² unhas festas moi sonadas que trougueron á²⁰⁶³ freiguesia xentes de toda a bisbarra, que co gallo da devozón²⁰⁶⁴ se viñan adevertir moi doadamente.

[19] Ó anoitecer tamén²⁰⁶⁵ o vello pousadeiro foi matar a cursidade e cando chegou á²⁰⁶⁶ eirexa e viu a devozón con que se afincaban²⁰⁶⁷ os romeiros diante do santiño aínda novo en folla, púxose a matinar na toleirías deste mundo e moi pra dentro de si, pra que ninguén²⁰⁶⁸ o ouvise, pro ben de cara ó santo, espetoulle, increo²⁰⁶⁹, esta cantiga:

Santo san Breixo²⁰⁷⁰ de Barro
feito de pau de ameneiro,
irmán das miñas²⁰⁷¹ tamancas,
criado no meu lameiro.
Pra que te puxeno aquí²⁰⁷²?
Os mirages que ti fagas
que che mos chanten aquí²⁰⁷³!

I-apuntaba co furabolos prá testa, mentres abaneaba coa²⁰⁷⁴ cabeza, en sinal do pouco creto que lle daba á virtude do santo que andara atirado ó²⁰⁷⁵ desdén no seu ullar.

Moscoso, 21 de santos²⁰⁷⁶ de 1941.

Nota

Rodríguez Marín dá unha versión²⁰⁷⁷ da cantiga encol das imaxes²⁰⁷⁸, afín da nosa: “Santo recién²⁰⁷⁹ barnizado, – ciruelo te conocí: – los milagros que tú hagas, – que me los claven aquí.²⁰⁸⁰”

Mas de 21000 refranes, p^a 431. É comentario a un refrán.

[20] Encoi²⁰⁸¹ do mesmo asunto o mentado folclorista ten outros refráns²⁰⁸² no seu libro *6666 refranes* pax^a 100 e 101.

En Portugal tamén²⁰⁸³ é popular unha cantiga parecida:

*São Gonçalo de Amarante
feito de pau de amieiro,
irmao destes meus tamancos,
criado no meu lameiro.*

O que non conezo é outro conto narrado como o devandito, que llo ouvían a Manuel García, de Mirón²⁰⁸⁴ –Ponte Caldelas– e hoxe veciño de Moscoso, nun día que pasamos pola²⁰⁸⁵ carretera de Barro.

[21]

2.6.67. O trado

Un romatado aforrón estaba a facer un carro e para iso chamou un carpinteiro ó xornal, coeste²⁰⁸⁶ andaba un rapaciño no aprendizado do oficio e que ó mesmo lle servía²⁰⁸⁷ de mandadeiro. O amo do traballo que andaba sempre lesto por ollar²⁰⁸⁸ o que lle facían e pra que se non enredasen en lilailas, reparou que o neno non facía ren e preguntoulle ó mestre qué²⁰⁸⁹ falla lle facía o picariño naquela laboura, i-o²⁰⁹⁰ home amoscado pro sen se dar por achado, respondeulle:

–Téño pra molla-lo²⁰⁹¹ trado que, como os paus están moi encortizados, arrequeéntase moito cando os estou a furar, e entón el²⁰⁹² méteo na boca e humedéceo coa²⁰⁹³ lingua. – E agarrou no trado, meteuno na boca e pasoulle devagariño a lingua mollada pola²⁰⁹⁴ punta– e espicoulle que llo facía así²⁰⁹⁵.

–E canto gana por facer esa parvada?

–Pouco, home, pouco: un carto de xornal.

–Se é soilo pra iso que o ten aquí²⁰⁹⁶, é millor que non torne que esa laboura fágolla eu.

–Alá vostede. Mañán²⁰⁹⁷ xa non llo trago.

Quedaron niso. Ó²⁰⁹⁸ outro dia tocáballe a fura-los miñóns e vai i-o²⁰⁹⁹ carpinteiro, pra tomar²¹⁰⁰ unha boa desforra, meteu o trado na [burata] [22] e furou ata que o deixou cáxeque en brasa, con penas de o rebentar, pro coa²¹⁰¹ santa entenzón de lle dar ó²¹⁰² rinchado unha lizón eixemprar. Cando viu que estaba ó²¹⁰³ seu gosto, berrou moi apresado polo²¹⁰⁴ amo e arrincouno da burata, meteullo²¹⁰⁵ na man e díxolle:

–Ande de présa²¹⁰⁶, métao na boca e mólleo ben de cuspe coa lingua, se non,²¹⁰⁷ destempérase.

O homiño, animado polo²¹⁰⁸ aforro do xornal que coa sua lene laboura ia²¹⁰⁹ apoupar, enfiou a ponta do trado na boca e como parecía²¹¹⁰ unha brasa e lle queimou a lingua de mala maneira guindou coel²¹¹¹ descontra²¹¹² a parede, tan rexamente, que lle crebou o bico.

–Fíxo²¹¹³ fresca, señor metemeentodo, xa se arranxou! Coa²¹¹⁴ sua caiñeza creboume o trado i-agora non teño con que traballar. Agora a laboura que agarde mentras vou á casa por outro, pro este vostede ten que mo²¹¹⁵ abonar e pódese quedar coel. Eu non o²¹¹⁶ mandei meterse no que non entende!

–Olle, xa agora, se o acha a xeito, trágame tamén²¹¹⁷ o rapás. Ben din alí: a gaita é pró gaiteiro. Ás²¹¹⁸ veces era millor un home deitarse na cama... Esta foime ben pregada...

O carpinteiro, sorríndose á socapa pola lizón que lle dera ó²¹¹⁹ canguinxas do amo, foise a casa polo rapás²¹²⁰ a mais por outro trado e dendes desa hora deica ó²¹²¹ remate do traballo nunca mais se lle [23] foi meter na sua laboura.

A lizón²¹²² foi boa e ben paga tanto co ouro coma co couro.

Moscoso, 29 de marzal de 1942.²¹²³

[Nota dos editores. Nunha primeira versión noméao como: “O rapás²¹²⁴ que ollaba pra o carpinteiro. (O trado quente que meteu na boca pra o enfriar)”. [C171/48]]

[Nota dos editores. Este conto aparece así]:

Un arrematado forreta estaba a facer unha obriña e pra iso tiña uns carpinteiros ó xornal, coestes²¹²⁵ andaba un rapaciño de aprendiz que ó²¹²⁶ mesmo tempo lle

servía de mandadeiro. O amo do traballo que andaba sempre alerta para ver o que lle facían e pra que se non enredasen viu o neno que non traballaba e perguntoulle ó²¹²⁷ mestre para que o tiña naquela²¹²⁸ laboura, e vai o mestre e respondeulle:

—Téño pra molla-lo²¹²⁹ trado que, como os paus están²¹³⁰ moi secos, aquece moito cando os estamos a furar e enton el²¹³¹ méteo na boca e humedéceo coa²¹³² lingua —e agarrou o trado, meteou na boca e pasoulle debagariño a lingua pola punta e díxolle que facia así²¹³³.

—¿E canto lle hei de pagar por esa parvada?

—Pouco, home, pouco: un carto de xornal.

—Se é soilo pra iso que o quere é millor que non veña mais, e fago eu esa laboura.

—Como vostede queira. Mañán xa non o²¹³⁴ trago.

Quedaron niso. Ó²¹³⁵ outro día tiña que fura-los miñóns do carro e vai i-o²¹³⁶ carpinteiro meteou o trado na cerna e furou ata o deixar cáxeque²¹³⁷ en brasa, con penas de o arrebeitar, mais pra lle dar ó rinchado unha boa lizón²¹³⁸. Cando viu que estaba como el²¹³⁹ quería chamou moi apresado polo amo e tirou²¹⁴⁰ da burata, meteullo na man e díxolle:

—Ande, métao depresa na boca e mólleo ben coa lingua²¹⁴¹ senón²¹⁴² destempérase. O home, animado por aforrar o xornal que lle había de dar ó²¹⁴³ rapaz, enfíou a punta²¹⁴⁴ do trado na boca e como estaba como unha brasa e lle queimou moito guindou coel²¹⁴⁵ contra unha parede e rompeulle o bico.

—Fíxoa boa, seu méteme-en-todo²¹⁴⁶, crebome o trado i-ahora non teño con que traballar. Vou á casa buscar outro mais este vostede págamo e quédese coel²¹⁴⁷ que eu non lle mandei meterse no que non entende.

—Olle, traga tamén o rapás, que así como así²¹⁴⁸, agora xa me parece que a gaita é pra o gaiteiro.

O carpinteiro ríndose á socapa da lizón que lle dera ó²¹⁴⁹ canguinxas do amo foi por outro trado a mais polo rapás, i-o²¹⁵⁰ amo non lle foi meter mais o bedello na sua laboura.

A lizón pagouna ben tanto co ouro coma co couro.

[C171/49]

[24]

2.6.68. Aquí o señor, polo que amostra, ten mais...²¹⁵¹

O caso deuse nun xulgado de pas²¹⁵² —por mal nome, está visto— en que dous labregos disputaban un dereito que cada un deles²¹⁵³ xuraba, cheo de convencemento entreseiro, que lle pertencía.

Espostas as razóns polos defensores de cada cal, cun²¹⁵⁴ luxo de verbas tan abondosas como sobexantes, un dos preiteantes, o que apresentaba mellores probas en prol da sua pretensión, e de si home mais comprido ca o seu contendente, dirixíndose ó xués, díxolle²¹⁵⁵:

—Señor xués²¹⁵⁶, cousa mais crara ca o que foi espranada polo meu defendedor non a²¹⁵⁷ pode haber. A min paréceme²¹⁵⁸ que o dereito de man dada coa xusticia me asiste nesta²¹⁵⁹ custión que soilo a cubiza polo²¹⁶⁰ alleio me fixo vir defender, así²¹⁶¹ é que me confío na sua concéncea²¹⁶² de home honrado e espero que a senténcea²¹⁶³ será a meu favor.

O outro estivo calado méntre-lo²¹⁶⁴ contrario falou pro nun intre en que o xués²¹⁶⁵ virou a cara pró lado del²¹⁶⁶, tirou desemuladamente a man da alxibeira e ensinoulle unha

locente peza de ouro, i-así²¹⁶⁷ que lla viu meteu surrateiramente a moeda na faldriqueira sen que ninguén dese pola²¹⁶⁸ cousa.

E vai entón o xués²¹⁶⁹ e pescudoulle:

[25] –E²¹⁷⁰ vostede que di a iso?

–Eu, señor xués²¹⁷¹, non digo mais nada. O meu dereito xa llo ensinei e vostede sentenciará como lle parecer de millor xusticia.

O xués²¹⁷² púxose matinar un poucochiño coa²¹⁷³ man no queixal e virándose para o primeiro, rematou:

–Vostede, polo que di, ten razón²¹⁷⁴...

–Iso ben o sabía²¹⁷⁵ eu –atalhou o homiño.

–... pro aquí²¹⁷⁶ este señor –i-apuntou para o outro– polo²¹⁷⁷ que amosra, ten mais, e por iso eu doulle a senténcia a favor del²¹⁷⁸.

Moscoso, 4 de maio²¹⁷⁹ de 1942.

[26]

2.6.69. En boas meadas andas ti metido²¹⁸⁰

Os guardias trougueron os dous presos, atados cotobelo con cotobelo, e entregáronllos ó²¹⁸¹ carcereiro como ladróns. Eran amos ben defrentes antre si: un deles, o mais²¹⁸² novo, viña ben vestido de roupa nova e ben axeitado no tocante a limpeza, i-o²¹⁸³ outro viña con roupiña probe, toda esfarrapada, fedendo a cutre, i-as mans a mai-la²¹⁸⁴ cara sen lavar, o cabelo engodellado i-a barba sen facer.

Cando viñan os dous pola estrada adiante, así²¹⁸⁵ man a man, o mais probe traguía a cabeza ateigada de pantástecas ilusíons²¹⁸⁶; quén sería capás de pensar que aquel señor tan enxel e ben coidado había de ser da súa iguala, nin mais nin menos? Xa agora non se lle daba que o levasen preso: el²¹⁸⁷, probe ratuñeiro de aldeia sen amigos e sen bens, alí estaba ó²¹⁸⁸ lado do outro que mesmo parecía un segredairo do concello²¹⁸⁹, e que deixaba que lle chamasen ladrón²¹⁹⁰ sen decer unha palabra. Se os non igualaba a nacenza igualábaos²¹⁹¹ o oficio, e con estas toleiras ilusíons entraron á²¹⁹² cadea.

O carcereiro recebeunos da man dos guardas, i-ó²¹⁹³ verlle a pinta logo fixo unha separazón que o vagamundo non esperaba. Ollou para o que estaba mais campado e perguntoulle por que²¹⁹⁴ o traguían alí.

–Porque me alevantaron un testimonio²¹⁹⁵: din que eu levei unha [27] sacola de onzas de un cutre que pasou a vida a chorar miserias e que nunca se soubo aporveitar do que tiña, pro²¹⁹⁶ o meu abogado halle de probar ó²¹⁹⁷ mundo que iso non foi verdade, e logo me ceibarán aquí²¹⁹⁸.

–I-a ti, por que²¹⁹⁹ te trougueron?

–A mín, meu santiño, por unha cousa sen importancia²²⁰⁰: andaba morto á fame e cadroume a pasar por ó²²⁰¹ pé de unha eira onde estaban unhas meadas de liño ó²²⁰² sol, e eu pra me ceibar da gandina leveinas. Agarráronme e brearon en min²²⁰³ coma quen brea nun boi e por enriba aínda me trougueron para aquí²²⁰⁴. Malfadadas meadas!

–En boas meadas andas ti metido! Estas non as²²⁰⁵ desenredas nin á man de Dios padre. E deixouno de boca aberta namentres se foi a leriar co outro, como se se tratase de un amigo vello.

Moscoso, 6 de maio de 1942.²²⁰⁶

[28]

2.6.70. O pescador que estivo coa²²⁰⁷ muller do compañeiro, sen ela o saber

Dous mariñeiros que en parceria se adicaban á pesca eran moi amigos, e un deles casouse coa²²⁰⁸ millor rapariga da súa terra e que tamén lle enchía o ollo ó²²⁰⁹ compañeiro pro como a moza se non podía partir, non houbo mais xeito ca o levala un, i-o²²¹⁰ outro facérselle auga na boca por non lle ter tocado tan bo bocado. Ó²²¹¹ que ficou solteiro, a preferenza da rapaza amargueoulle a vida i-os degoros de a gozar non lle pasaban, aínda que el disimulase moi doadamente os seus pecadentos arregueixos, e non deixaba de día nin de noite de pantasiar armadelas, ben parvas ás veces, pra ver de como había de saír coa²²¹² súa; e, como quen porfia, mata caza, a ocasión chegoulle e el soubo aporveitala²²¹³.

Nunha²²¹⁴ madrugada de inverno, xiada e fría de corta-las carnes, o casado ergueuse²²¹⁵ moi cedo, como adoitaba, e foi chamar polo²²¹⁶ outro para aporveitaren a hora doada da pescaría²²¹⁷.

O solteiro, que xa tiña o seu plano ben madurado, díxolle que se fose indo para o barco e que metese nel tódolos trebellos que el²²¹⁸ axiña iría para alá, que soilo lle faltaba pór²²¹⁹ unhas cousas en orde, pro que a demora sería moi pequecha.

Á²²²⁰ surrateira foise á casa do compañeiro, arrecadou a chave que estaba no postoiro i-entrou mainiño para abafar o ruído dos pés; foise [29] cara ó²²²¹ leito onde a dona estaba a dormir e moi axeitadamente meteuse na cama coela²²²² sen decer ren.

A dona, que non se decatara da xudiada que lle armaba, nin a idea lle ía²²²³ para tal cousa, pensou que era o seu home e entregouse en corpo e alma sen se dar conta da traxada. Acabada a falcatura e sen decer esta boca é miña, foise o home como tiña vido para onda o seu compañeiro que xa o achou algo enfurruñado pola²²²⁴ demora.

Á noite, no leito, a dona que era algo á boa fe²²²⁵, entre meiguices e carinhos, díxollo ó²²²⁶ seu home:

—Sempre quería saber que idea foi esa tua de tornares hoxe no madrugueiro para o leito, despois de te teres ido. ¿Seica che non chegara ben?! Eu nunca che pensei que os homes erades así²²²⁷...

El²²²⁸, coitado, ouvía aquilo como quen bebe acibre i-a²²²⁹ carantoña que puxo era capás de asombrar calquera valente, pro non asombrou a muller porque na escuridade en que estaban non a viu, e el²²³⁰ disimulou o millor que pudo as pingotas de chumbo derretido que o conto lle botara encol da ialma²²³¹.

Despois deu en xismar no que dirían²²³² se o caso se soubese e ata no que pensaría del²²³³ a súa dona se se viñese a descubrir a verdade, que con certeza descubriría, e entón²²³⁴ resolveuse darlle remate á traizón²²³⁵ denantes que a cousa se alastrase.

[30] O tempo veuno axudar. Ó²²³⁶ outro día amañeceu emborrascado e el foi chamar polo²²³⁷ parceiro para iren á pesca; o outro quixo convencelo²²³⁸ da parvada que facían en saír cun tempo tan ruín pro el²²³⁹ chamoulle cirolán e fíxo con que, mesmo de mala gana, fose.

Saír saíron²²⁴⁰ pro o solteiro non tornou. O parceiro chegou á terra moi tarde e moi desalentado coa²²⁴¹ vela esfrangallada i-o barco escangallado, abraiado de pavura e de pesar por ter perdido o seu antergo compañeiro por un traizoeiro golpe do mar. I-alí²²⁴², na mourenza trágica daquela²²⁴³ serán, quedou sepultado un sacreto que agora soilo el sabía²²⁴⁴.

Moscoso, 11 de san Xohán de 1942.²²⁴⁵

Nota. De la mujer que se dió a su siervo sin saberlo.

Dijo Dimna: “Dicen que en una cibdat que dician Quertir, que es en tierra de Yabrit, habia un rico mercadero, et habia su mujer muy fermosa, et habia por vecino un pintor que era enamorado della, et dijol’ella un dia: “Si podieses facer alguna cosa con que yo te conociese cuando vinieses á mi de noche, saldria á ti sin me llamar, porque nos non sintiesen ningunos nin nos vieses.” Dijo su amigo: “Yo faré una sábana atan blanca como la luz de la luna, e faré en ella unas pinturas, é cuando las tu vieres, saldrás á mi; esto será señal entre mi é ti.” Et plugo a ella esto [31] que le dijo, et oyó todo esto un siervo della, et aprísolo et encubriólo en su corazon. Et cuando su amigo venia á ella, traia aquella sábana con aquella señal, é luego ella salia a él. Et duró esto un tiempo, é despues fuése su amigo dende a pintar para el rey unas casas que habia manester; et el siervo fuese luego á la manceba que tenia aquel pintor, en cuyo poder estaba aquella sábana, et era su conosciante, é demandógela prestada, é ella diogéla; é fuése el siervo con su sábana para su señora, et cuando ella vió la sábana, cuidó que era su amigo, é salió a él, é el siervo yogó con ella. Et cuando hobo fecho su sabor, tornóse, é dió la sábana á la manceba. E esa noche vino su amigo del palacio del rey para su posada, é hobo sabor de ver á su amiga, é cubrióse con la sábana; desi vinose ella para su amigo, é cuando ella le vió, dijole: “¿Qué has esta noche que torna te luego una vez en pos otra, habiendo fecho a tú guisa é cumplido tu voluntad?” Et él entendió que era engañado, et calló, é fuése pora [sic] su posada, é priso su manceba et ferióla muy mal, et ella dijole la verdat como habia prestado la sábana; et él tornó entonce [sic] la sábana et echóla en el fuego, et quemóse ende.”

Calila e Dimna, F. 1º pª 111-12. C^{ia} Ibero-Americana de Publicaciones. Madrid. s/a.

[Nota dos editores. Nunha primeira versión titula este conto “O mariñeiro que foi ter coa²²⁴⁶ muller do compañeiro” referindo tamén ó castelán “De la mujer que se dió a su siervo sin saberlo” e a *Calila e Dimna*, 1º III.B [C171/43]. Tamén aparece no [C171/48] co título “O pescador que foi ter coa²²⁴⁷ muller do compañeiro” referindo tamén o castelán mencionado anteriormente].

[32]

2.6.71. A cabeza do año

Un vagamundo, pra o roubar, matou un home alá para as bandas de Lugo, e como ninguén o viu²²⁴⁸, fuxiu á xusticia, índose para moi lonxeiras terras, pro a sua fuxida non foi senón²²⁴⁹ á xusticia dos homes porque a sua concencia acotio²²⁵⁰ o abourou.

O remorso, na figura de un paxaro teimoso, andáballo a beirar as pasadas sen lle dar acougo. Así que el²²⁵¹ se paraba en algures, o pio dorido do paxariño a voarlle sobor da cabeza, lembráballo o feito cun rosmar soilo del²²⁵² entendido:

—¡Xusticia de Lugo!

O home, abraiado, respondíalle caladiñamente:

—É dela²²⁵³ que eu fuxo!

Aquel tristeiro pelerinar facíalle pasar unha vida anguriente que era pior ca a morte, pro o amor doentio ó seu vivir ceibe faciao²²⁵⁴ andar de terra en terra sen acertar a fuxir de si mesmo, i-andou, i-andou ata que foi dar co seu probe corpo nunha terra erma e montesia onde, apurado pola²²⁵⁵ fame, mercou a un pegureiro un año do leite, para comer. Como lle non foi [33] posíbele comelo inteiro, i-o²²⁵⁶ demo do paxaro agoirento lle berrase o dooroso fao:

—¡Xusticia de Lugo! —o home atou nun²²⁵⁷ paño farrapento a cabeza do cordeiriño e púxose a camiñar sempre perseguido pola voz vingadeira que o facia²²⁵⁸ fuxir de si mesmo.

Abraiado polos²²⁵⁹ remordementos deu consigo, ó anoitecer, nunha²²⁶⁰ taberna das da beira da estrada, acougo de camiñantes e xunteiro de xentes de toda a cras. Pensaba pasar a noite alí e xa ia²²⁶¹ pedir que lle adubasen a cabeza do año para ceiar cando o malpocado do paxaro nun²²⁶² voo rasteiro lle berrou:

—¡Xusticia de Lugo!

Estas voces remexéronlle a ialma²²⁶³ troantes como o eco antre penedias²²⁶⁴ e sobresaltado esperou que lle pasase o abraimento. Neste intre entraron na taberna uns gardas, i-ó²²⁶⁵ vérenlle o atado que escorria sangue, preguntáronlle que levaba alí:

—Élle unha cabeciña dun²²⁶⁶ año que vou mandar arranxar prá²²⁶⁷ cea.

—¡Unha cabeza de año a escoar tanto sangue!? Abra iso que queremos ver o que é.

[34] Desatou o pano e branco como unha pantasma, viu diante de si a cabeza do home²²⁶⁸ que el matara, i-ó²²⁶⁹ lonxe a voz acusadora que lle²²⁷⁰ ruxio o malfadado aviso:

—¡Xusticia de Lugo!

O miragre era palpábele, e el, alí²²⁷¹ dediante de todos confesou o seu crime e preguntou en que terras estaba.²²⁷²

—Nas de Lugo. —Respondéronlle²²⁷³ os gardas.

Entón el, nun²²⁷⁴ desafo go ceibador, dixo:

—De pouco me valeu o fuxir. Andei polo²²⁷⁵ mundo a enganarme a min mesmo pra no fin vir a dar²²⁷⁶ conmigo onde menos o esperaba.

O paxaro soltou pola²²⁷⁷ derradeira vez o anguriente piar e despois desapareceu na mourenza da noite como un feixe de lus²²⁷⁸ auroral.

Moscoso, 2 de santiago de 1942.²²⁷⁹

[35]

2.6.72. De como un cego enganou os irmáns²²⁸⁰ que tiñan vista

El eran tres irmáns²²⁸¹, un ceguiño de todo e dous coa vista ben limpa, pro²²⁸² o que era cego via mais e millor ca os outros.

Cando lle faltaron os pais coidaron de repartir a herdanza e pra veren o que tiñan fóronse²²⁸³ dar unha vista polas veigas. Ó²²⁸⁴ chegaren a unha o cego preguntoulle ós irmáns²²⁸⁵ que crase de hervas²²⁸⁶ tiña, e eles dixéronlle:

–Esta ten muruxas.

– “¡Hun! De onde hai muruxas, sempre fuxas.” –E facíalle unha carantoña.

Chegaron a outra e dixéronlle:

–Esta ten fentos.²²⁸⁷

– “¡Ah! Onde hai fento, aquí²²⁸⁸ me sento.” –E apalpaba o chan con agarimo.

Así²²⁸⁹ se foron de leira en leira ata rematalas, i-o²²⁹⁰ cego pechaba as suas crasificazóns sempre coa²²⁹¹ mesma liorna.

Os irmáns que acotio²²⁹² foran uns refinados calaceiros e non entendían ren de cousas da laboura dos agros, termaran por ficárense coas²²⁹³ terras de fentos porque llas ouvían gabar ó²²⁹⁴ cego, que eles tiñan por mais entendido, e como o pensaran así²²⁹⁵ o fixeron.

Despoixas, cando cada cal tomou conta dos seus bens, os que se [36] tiñan por mais agudos viron que tiñan caído²²⁹⁶ na esparrela, e moi fóra de tempo maldecíanse da sua lixeireza por se deixaren enganar polo²²⁹⁷ que eles quixeran embrullar.

Moscoso, 6 de santiago de 1942.²²⁹⁸

[78]

Táboa²²⁹⁹

60	Un testimonio ²³⁰⁰ co que non contaba	1
61	Un burro pra unha carga, i-unha carga pra un burro	3
62	Os vellos, pró ²³⁰¹ monte	5
63	As contas da sogra	7
64	O pucariño fanado	10
65	San Pedro, a muller i-o ²³⁰² demo	13
	La femme et le Diable (Nota)	15
66	O santo san Breixo ²³⁰³	17
	Nota	19
67	O trado	21
68	Aquí o señor, polo ²³⁰⁴ que amostra, ten mais	24
69	En boas meadas andas ti metido	26
70	O pescador que estivo coa ²³⁰⁵ muller do compañeiro sen ela o saber	28
	Nota. De la mujer que se dió á su siervo sin saberlo	30
71	A cabeza do año	32
72	De como un cego enganou os irmáns ²³⁰⁶ que tiñan vista	35

2.6.73. Aparato crítico dos contos

No orixinal aparece: 1. 'Ventin'. // 2. 'pariu'. // 3. 'i-ô dono pidiulle'. // 4. 'traguel-a cria prô'. // 5. 'ô ver aquilo, dixo prô'. // 6. 'asi'. // 7. Nunha primeira escritura omítese ' '. // 8. 'ahi'. // 9. Nunha primeira escritura aparece 'atia'. // 10. 'atental-os' e nunha primeira escritura omítese ' '. // 11. 'él ali'. // 12. 'Santiago'. // 13. 'tragel-a con a cria prô eido. Cando chegan-o'. // 14. 'lambel-a'. // 15. 'puxose'. // 16. 'detrás'. // 17. 'vel-o'. // 18. 'botons'. // 19. 'lambel-o asi'. // 20. 'ahi'. // 21. 'Aventin'. // 22. 'buxan'. // 23. 'Levóuas i-ô'. // 24. 'ond'ô vendeiro e dixolle'. // 25. 'deludíume'. // 26. 'sóia baldeira, e estan'. // 27. 'asi'. // 28. 'asi non-as'. // 29. 'aqui'. // 30. 'pol-as'. // 31. 'Santiago'. // 32. 'n-unha'. // 33. 'buxans'. // 34. 'buxan'. // 35. 'enton deame'. // 36. 'levou-as, i-ô'. // 37. 'dixome'. // 38. 'i-estan'. // 39. 'buxan'. // 40. 'e'. // 41. 'asi'. // 42. 'asi non-as'. // 43. 'pol-a'. // 44. 'Aventin'. // 45. 'muiño'. // 46. Nunha primeira versión aparece 'no outo'. // 47. 'perguntóulle'. // 48. 'buscal-a'. // 49. 'dóuse'. // 50. 'facia'. // 51. 'dal-o'. // 52. '¡Bó!'. // 53. 'había'. // 54. 'proseguio'. // 55. 'Santiago'. // 56. 'Xaquín Loren' e nunha primeira escritura non aparecía esta nota. // 57. 'ali'. // 58. No orixinal omítese ' '. // 59. Nunha primeira escritura aparece 'ti onde a tes'. // 60. 'dal-o'. // 61. 'Aventin'. // 62. 'contal-o'. // 63. 'alguen'. // 64. 'peca'. // 65. Nunha primeira escritura omítese ' '. // 66. 'Ô'. // 67. 'ô'. // 68. 'ia'. // 69. 'detrás'. // 70. 'â'. // 71. 'vel-a'. // 72. 'qué fai ahi'. // 73. 'Bô'. // 74. 'pol-o'. // 75. 'ninguen'. // 76. 'pol-o'. // 77. 'ô'. // 78. 'Setembre'. // 79. 'pasan-o por ali e quixen-o'. // 80. 'idean-o'. // 81. 'ô tempo ía'. // 82. 'vrán'. // 83. 'atras'. // 84. 'ô'. // 85. 'topóulle chiste o'. // 86. 'él'. // 87. 'ahi'. // 88. 'Bô'. // 89. 'ninguen, parecêulle'. // 90. 'pol-o'. // 91. 'marchouse'. // 92. 'Ventin'. // 93. 'vivía'. // 94. 'ô'. // 95. 'caía'. // 96. 'puñô'. // 97. 'prá'. // 98. 'esta'. // 99. 'aqui'. // 100. 'aqui, ô pe'. // 101. 'tés'. // 102. 'enfio'. // 103. 'ahi'. // 104. 'fora'. // 105. 'saio'. // 106. 'pol-a porta pra fora'. // 107. 'ô'. // 108. 'di'. // 109. 'quería'. // 110. 'Setembre'. // 111. 'vivía a-mail-a'. // 112. 'sahiu'. // 113. 'ô'. // 114. 'desfixose'. // 115. 'él'. // 116. 'de combinacon'. // 117. 'so'. // 118. 'ondo'. // 119. 'pun'o'. // 120. 'foi-lle'. // 121. 'pra'. // 122. 'ond'a ela'. // 123. 'aqui'. // 124. 'aqui ô pe'. // 125. 'hasta'. // 126. 'esta'. // 127. 'xá tirache, pois ahi'. // 128. 'fora'. // 129. 'sahio'. // 130. 'fora'. // 131. 'Dior'. // 132. 'puxenlle'. // 133. 'él'. // 134. 'Aventin'. // 135. 'deixóulle os'. // 136. 'acotío'. // 137. 'pol-a'. // 138. 'ôs irmans'. // 139. 'mandamo'. // 140. 'firmaron-o' e nunha primeira escritura aparece 'firmano'. // 141. 'pol-a manta prô'. // 142. 'riase'. // 143. 'San'. // 144. 'Xaquín'. // 145. 'ouvinllo'. // 146. 'vé'. // 147. 'Fermin'. // 148. 'co a'. // 149. Nunha primeira escritura non aparecía esta nota. // 150. 'parroquea'. // 151. 'botar-as' e nunha primeira escritura aparece 'botarlle'. // 152. 'vendel-o â'. // 153. 'hei-no'. // 154. 'vendo-o'. // 155. 'ô'. // 156. 'asombróuse'. // 157. Nunha primeira escritura omítese ' ', e na segunda aparece 'pol-o medio do mato, mentrel-o'. // 158. 'caía'. // 159. 'San'. // 160. 'ven da India pol-o'. // 161. 'i-â'. // 162. 'Calimna y Dimna'. // 163. 'd-ahi ao castelan'. // 164. 'viría'. // 165. 'frances'. // 166. 'a'. // 167. 'E de abondoso cursidosa a interpretazon'. // 168. 'Dimna y Calila'. // 169. 'chegarian'. // 170. 'criaria'. // 171. 'había de castigal-o'. // 172. 'que que'. // 173. 'co ela'. // 174. 'i-ô mel caíulle pol-a'. // 175. 'asi'. // 176. 'co a'. // 177. 'i-ô'. // 178. 'co a'. // 179. 'co el'. // 180. 'belidísima'. // 181. 'e'. // 182. 'iluson'. // 183. 'pol-os'. // 184. 'seculos'. // 185. Nunha primeira escritura engade 'ou comezos de XIX'. // 186. 'ali'. // 187. 'zucre de deronlle'. // 188. 'corda a sua fantasia que tamen comezaba pol-os'. // 189. 'había'. // 190. 'Xohan'. // 191. 'pol-os'. // 192. 'Xohan pra aqui ou Xohan pra ali'. // 193. 'forzo'. // 194. 'N-unha'. // 195. 'pol-o aere'. // 196. 'e'. // 197. 'pros'. // 198. 'eo'. // 199. 'co a'. // 200. 'cria'. // 201. 'Ventin'. // 202. 'cotidian'. // 203. 'fantasías'. // 204. 'escorrel-o'. // 205. 'símbolo'. // 206. 'entenzon'. // 207. 'apricazon aqui'. // 208. 'asi'. // 209. 'visibele'. // 210. No orixinal omítese ' '. // 211. 'Oitaven'. // 212. 'indo'. // 213. 'manías'. // 214. 'quería'. // 215. 'non-a quería'. // 216. 'so'. // 217. 'él'. // 218. 'non ll'a daban e por iso rexeitaba-a'. // 219. 'había'. // 220. 'ala ía'. // 221. 'pras'. // 222. 'sentía total-as'. // 223. 'salaibase'. // 224. 'puxenô'. // 225. 'ôs'. // 226. 'ali'. // 227. 'vel-o ahi'. // 228. 'dél alpurnou-o'. // 229. 'ahi'. // 230. 'botadel-os'. // 231. 'perdia'. // 232. 'Santo Patrón'. // 233. 'Reitoría'. // 234. 'metel-o'. // 235. 'perguntóulle'. // 236. 'quén'. // 237. 'por a mal

con ningún'. // 238. 'Bó, bó'. // 239. 'I-amoadó'. // 240. 'San'. // 241. 'prós'. // 242. 'Benditas Animas do Purgatorio'. // 243. 'pol-o'. // 244. 'mail-o'. // 245. 'pol-o'. // 246. 'ó'. // 247. 'asi'. // 248. 'Benditas Animas'. // 249. 'apañal-o sen prô' e nunha primeira escritura aparece 'falde!'. // 250. 'Santos'. // 251. 'queriase'. // 252. Nunha primeira escritura omítese este termo. // 253. 'aproveital-a'. // 254. 'ó'. // 255. 'á'. // 256. 'prô'. // 257. 'i-ô'. // 258. Nunha primeira escritura omítese ':'. // 259. 'ô levantareense'. // 260. 'Tendel-os'. // 261. 'tendel-os'. // 262. 'Santos' e omítese ':'. // 263. Nunha primeira escritura omítese 'j'. // 264. 'ganal-a vida, foise pol-o'. // 265. Nunha primeira escritura omítese ':'. // 266. 'Pasóuse'. // 267. 'fora'. // 268. 'tamen'. // 269. 'estadio'. // 270. 'podía'. // 271. 'a'. // 272. 'pediulle os cartos ô'. // 273. 'á'. // 274. 'debía'. // 275. Nunha primeira escritura aparece ';'. // 276. 'pol-a'. // 277. 'algun'. // 278. 'retintin'. // 279. 'Santos' e omítese ':'. // 280. 'corría pol-a'. // 281. 'rematal-o'. // 282. 'ali ô'. // 283. 'tentazon'. // 284. 'tomoun-o'. // 285. 'pras'. // 286. 'puxóselle'. // 287. 'lada'. // 288. 'á'. // 289. 'ô'. // 290. 'ô'. // 291. 'pol-a'. // 292. 'Ollou-a e revirou-a por todol-os'. // 293. 'enton'. // 294. 'fê'. // 295. 'crênte'. // 296. 'algun'. // 297. 'enton'. // 298. 'dêulle'. // 299. 'ô'. // 300. 'pras'. // 301. 'Santos'. // 302. 'vestil-os Santos'. // 303. 'asi'. // 304. 'i-ô'. // 305. 'perdel-o'. // 306. 'dêulle ordes ô home pra'. // 307. 'prô'. // 308. 'fora'. // 309. 'égua'. // 310. 'á'. // 311. 'prá'. // 312. 'pol-as'. // 313. 'total-as'. // 314. No orixinal omítese ':'. // 315. 'Mália'. // 316. 'prá', 'asi'. // 317. 'ô'. // 318. 'ô palleiro', 'prô'. // 319. 'esta'. // 320. 'Asi'. // 321. 'él'. // 322. 'ô'. // 323. 'cortal-a'. // 324. 'fria'. // 325. 'esfolal-a'. // 326. 'dél', 'dêla'. // 327. 'ia'. // 328. 'á'. // 329. 'xán'. // 330. 'ali'. // 331. 'ô'. // 332. 'prô pe'. // 333. 'Os'. // 334. 'chío'. // 335. 'disposizon'. // 336. 'ô'. // 337. 'total-as'. // 338. 'o'. // 339. 'esta'. // 340. 'retintin'. // 341. 'i-ô'. // 342. 'ô'. // 343. 'i-ô xanciño'. // 344. 'á'. // 345. 'vendin'. // 346. 'Prô triquillón e prô mundo'. // 347. 'él'. // 348. 'xán'. // 349. 'pol-o si e pol-o non'. // 350. 'Santos'. // 351. 'Angen'. // 352. 'persico'. // 353. 'deferencéase'. // 354. 'co él'. // 355. 'pol-os'. // 356. 'fora'. // 357. 'fora'. // 358. 'a'. // 359. 'todol-os'. // 360. 'n-un'. // 361. 'tocóulle'. // 362. 'él'. // 363. 'arrincóulle'. // 364. 'alpuñandolle'. // 365. 'todol-os'. // 366. 'dali'. // 367. 'enton'. // 368. 'sería asi'. // 369. 'él'. // 370. 'tel-os', 'bós'. // 371. 'pol-a'. // 372. 'tomal-o'. // 373. 'asi'. // 374. 'pol-o'. // 375. 'aquél'. // 376. 'júxe! júxe!'. // 377. 'tamen'. // 378. 'topóulle', 'saida'. // 379. 'Nadal'. // 380. 'facel-as, e sabel-as'. // 381. 'Calristas'. // 382. Nunha primeira escritura omítese este termo. // 383. 'n-unha'. // 384. 'é'. // 385. 'Á lús'. // 386. 'metalicos'. // 387. 'reviraballes'. // 388. 'acotío'. // 389. 'Ô acabal-a'. // 390. 'fóise'. // 391. 'fóise'. // 392. 'a'. // 393. 'ô'. // 394. 'Asi'. // 395. 'ían'. // 396. 'véuse'. // 397. 'ô'. // 398. 'Ladrons! Palanquins. Roubastesme'. // 399. 'merecía pol-o'. // 400. 'déivos'. // 401. 'paganmo asi'. // 402. 'él rabée'. // 403. 'él'. // 404. 'él'. // 405. 'metin'. // 406. 'mochilas ô chan!...Dona'. // 407. 'aqui'. // 408. 'vaille'. // 409. 'custal-a'. // 410. 'Aqui'. // 411. 'jcacheeme!'. // 412. 'ô'. // 413. 'ali'. // 414. 'enton'. // 415. 'so'. // 416. 'co a'. // 417. 'correl-as'. // 418. 'ô'. // 419. 'ialle'. // 420. 'A'. // 421. 'ô'. // 422. 'á'. // 423. Nunha primeira escritura a continuación de 'chourizos' aparecía a conxunción copulativa 'e'. // 424. 'ô'. // 425. 'non-os'. // 426. 'erguéuse'. // 427. 'cadróuse'. // 428. 'confesolla'. // 429. 'Enton'. // 430. 'erguéulle'. // 431. 'vel-os'. // 432. 'Ô'. // 433. 'ôs'. // 434. 'ô'. // 435. 'bendizón'. // 436. 'enton'. // 437. 'pamadiñas no lombo o'. // 438. 'asi'. // 439. 'facel-as', 'sabel-as'. // 440. 'Nadal'. // 441. 'N-un'. // 442. 'freiguesia'. // 443. 'toleiron'. // 444. 'Santo Patrón'. // 445. 'prô'. // 446. 'traducia'. // 447. 'todol-os'. // 448. 'freiguesia'. // 449. 'á'. // 450. 'Santo', 'pagaría'. // 451. 'ô'. // 452. 'él'. // 453. 'ha vos'. // 454. 'da'. // 455. 'non-o da'. // 456. 'a'. // 457. 'prá'. // 458. 'Santo'. // 459. 'lacons'. // 460. 'pregazon'. // 461. 'ouvia'. // 462. 'o Santo'. // 463. 'Abade'. // 464. 'enton pol-as'. // 465. 'ficaría'. // 466. 'ô'. // 467. 'atras'. // 468. 'ôs'. // 469. 'recebel-as'. // 470. 'ô'. // 471. 'Ô'. // 472. 'viu-o', 'pol-a'. // 473. 'vel-os'. // 474. 'ô'. // 475. 'roibens'. // 476. 'ô Santiño'. // 477. 'Ô'. // 478. 'nacel-o'. // 479. 'ô', 'Abade'. // 480. 'ô Santo'. // 481. 'él'. // 482. 'pol-os', 'él'. // 483. 'Vendin-os', 'Abade'. // 484. 'Enton'. // 485. 'porqué'. // 486. 'ô Santo que él nos daría'. // 487. 'vel-ahi'. // 488. 'Ile trago aquí, é él'. // 489. 'ôs poucos, e senon'. // 490. 'fixo-o'. // 491. 'senon'. // 492. 'Nadal'. // 493. 'Ô'. // 494. 'nacel-o'. // 495. 'vendéos'. // 496. 'pra'. // 497. 'ô señor

Abade'. // 498. 'ô Santo'. // 499. 'él'. // 500. Nunha primeira escritura aparece 'señor Abade'. // 501. 'pol-os outros que lle faltaban e él'. // 502. No orixinal omite ' '. // 503. 'Vendín-os'. // 504. 'porqué, Señor'. // 505. 'Vostede, inda honte a'. // 506. 'ô Santo que él nos daría'. // 507. 'velahi'. // 508. 'él'. // 509. 'senon'. // 510. 'fixo-o'. // 511. 'desempenado, '. // 512. 'ô'. // 513. 'ô'. // 514. 'montesía'. // 515. 'campesía i-asi'. // 516. 'Fulana'. // 517. 'Bo'. // 518. 'asi'. // 519. 'sen-o' e nunha primeira escritura aparece 'sen'. // 520. 'nin-o' e nunha primeira escritura aparece 'nin a'. // 521. 'podía'. // 522. 'qué'. // 523. 'eche'. // 524. 'prô'. // 525. 'tamen che ten prâ'. // 526. 'dubida'. // 527. 'dali' e nunha primeira escritura aparece 'dalo'. // 528. 'saía'. // 529. 'fora'. // 530. 'alguns'. // 531. 'pol-o'. // 532. 'ali'. // 533. 'i-ali mesmo, voandolle'. // 534. Nunha primeira escritura aparece 'a cervexar'. // 535. 'â cara prô'. // 536. 'caille'. // 537. 'ali ô'. // 538. 'aquí'. // 539. 'alguns'. // 540. '¿lembraste?'. // 541. Nunha primeira escritura aparece esta palabra sen acentuar. // 542. 'ías'. // 543. 'razon'. // 544. 'sair dali'. // 545. Nunha primeira escritura aparece 'elo'. // 546. Nunha primeira escritura aparecía 'crocitar'. // 547. 'pro'. // 548. 'ninguen' e omítese ' '. // 549. 'pol-a'. // 550. 'sacudiu'. // 551. 'ô'. // 552. 'i-ô'. // 553. 'ali'. // 554. 'Febreiro'. // 555. 'caseque'. // 556. 'ô chegar â casa, foise ô pé'. // 557. 'porqué'. // 558. 'facianme'. // 559. 'pediachos'. // 560. 'prô mes que ven, asi'. // 561. 'prâ'. // 562. 'méntrel-o'. // 563. 'Febreiro'. // 564. 'asi i-asi'. // 565. 'tamen'. // 566. 'Fernándes'. // 567. 'Poeticos' e 'Leon'. // 568. 'pol-o'. // 569. 'a'. // 570. 'vése'. // 571. 'e'. // 572. 'Abril'. // 573. 'montesía'. // 574. 'había'. // 575. 'él saía'. // 576. 'zás'. // 577. 'deixal-a'. // 578. 'i-ô irse prô'. // 579. 'evital-o'. // 580. 'ia agasallal-a'. // 581. 'pra'. // 582. 'non-a ía agarimar enton'. // 583. 'pol-a'. // 584. 'ô'. // 585. 'deixal-a'. // 586. 'Mália'. // 587. 'â'. // 588. 'rematanseme'. // 589. 'munda'. // 590. 'pol-a'. // 591. 'Él seguía'. // 592. 'Tamen'. // 593. 'ollava pra él'. // 594. 'íá atras'. // 595. 'ô'. // 596. 'él', 'dixolle'. // 597. 'querías'. // 598. 'rabéés'. // 599. 'so'. // 600. 'aprendín'. // 601. 'ahí'. // 602. 'agarrandoa pol-a'. // 603. 'prâ'. // 604. 'houvo barullos nin ameazas n-aquela'. // 605. 'Febreiro'. // 606. '¿Qué Santo'. // 607. 'n-a'. // 608. 'nidia'. // 609. 'vel-a'. // 610. 'véuse prô'. // 611. 'pol-a'. // 612. 'n-un'. // 613. 'd-unha'. // 614. 'dexexios'. // 615. 'todol-os Santos'. // 616. 'Santo'. // 617. 'capon'. // 618. 'agarral-a'. // 619. 'él'. // 620. 'Santos'. // 621. 'prô curro i-ô Santiño'. // 622. 'capon non-o'. // 623. 'él'. // 624. 'pol-o'. // 625. 'pol-as'. // 626. 'I-aquí chora i-ali'. // 627. 'ô animal e agarrou-no'. // 628. 'pol-o si, pol-o non'. // 629. 'prometin'. // 630. 'dixen-o'. // 631. 'Marzal'. // 632. No orixinal omítese ' '. // 633. 'manducal-os'. // 634. 'pes'. // 635. 'pol-os'. // 636. 'ocasions'. // 637. 'taréses'. // 638. 'ô vel-os'. // 639. 'i-â'. // 640. 'Pol-a'. // 641. 'atras'. // 642. 'den-o'. // 643. 'beizon'. // 644. 'vel-os'. // 645. 'pol-o'. // 646. 'tornan-o a pasar ô pe'. // 647. 'o vel-a como fuxia, berroulle a raposa'. // 648. 'pes de lan, que ali parecía'. // 649. 'Marzal' e omítese ' '. // 650. 'fabula'. // 651. Nunha primeira escritura esta nota non aparece. // 652. 'lion'. // 653. 'enfin'. // 654. 'n-un'. // 655. 'ven'. // 656. 'ô'. // 657. 'prâ'. // 658. 'Non-o'. // 659. 'quen-o'. // 660. 'él'. // 661. 'ôs pes'. // 662. 'achein-a'. // 663. 'co a'. // 664. 'pol-a'. // 665. 'vestirdel-a'. // 666. 'd'él'. // 667. 'vol-o'. // 668. 'acotío'. // 669. 'pol-os'. // 670. 'i-ô'. // 671. 'arrical-o'. // 672. 'lion'. // 673. 'i-ô'. // 674. 'co a'. // 675. 'fora'. // 676. 'ô'. // 677. 'd-un'. // 678. 'ô'. // 679. 'alléo'. // 680. 'Marzal' e omítese ' '. // 681. 'fabula'. // 682. 'n-un'. // 683. No orixinal omítese ' ' e nunha primeira escritura esta nota non aparece. // 684. 'todol-os'. // 685. 'N-unha'. // 686. 'aldean e montesía'. // 687. 'acotío'. // 688. 'sancristía'. // 689. 'enganal-os'. // 690. 'ôs'. // 691. 'd-unha cataleipesía'. // 692. 'traían'. // 693. 'ô comezo, máis'. // 694. 'remendon e moi cuco que tamen'. // 695. 'él'. // 696. 'iria velal-o'. // 697. 'quedal-os'. // 698. 'co él que o velaría'. // 699. 'máis como sabia que o remendon'. // 700. 'pasal-a'. // 701. 'i-ô'. // 702. 'seu'. // 703. 'pol-a'. // 704. 'n-un', 'sancristía'. // 705. 'ô'. // 706. 'viu'. // 707. 'sômas'. // 708. 'Váiche'. // 709. 'Bo'. // 710. 'ô redor d-ela'. // 711. 'Ô acabal-a'. // 712. 'cabía a ningún'. // 713. 'non-a'. // 714. 'ô'. // 715. 'i-asi'. // 716. 'pagal-o'. // 717. 'pol-a faca ía'. // 718. 'todol-os'. // 719. No orixinal omítese ' '. // 720. 'ô'. // 721. 'pol-o chán'. // 722. 'pol-as'. // 723. 'Os ladrons, ô'. // 724. 'pol-a'. // 725. 'co a'. // 726. 'Ô'. // 727. 'ladron'. // 728. 'i-ô atopal-os'. // 729. 'ouvin'. // 730. 'ôs'. // 731. 'ô ouvil-o'. // 732. 'puxenose a cavar pol-o'. // 733. 'Marzal'. // 734. 'paxina'. // 735.

'quén'. // 736. 'fora'. // 737. 'd-unha cibdade, n-un'. // 738. 'caabeira'. // 739. 'i-ôs'. // 740. 'chamal-o'. // 741. 'o pazo pescudoulle'. // 742. 'duidaba'. // 743. 'éste'. // 744. 'alguen'. // 745. 'd-outra'. // 746. 'facendo-o'. // 747. 'prô comun'. // 748. 'ô lugar onde él'. // 749. 'Ô', 'ali', 'vin-o'. // 750. 'caabeira n-un curruncho, ô'. // 751. 'él'. // 752. 'caabeira'. // 753. 'aqui'. // 754. No orixinal omítese ' '. // 755. 'i-ô'. // 756. 'levan-o'. // 757. 'mandoun-o matar, i-asi'. // 758. 'quen-o'. // 759. 'Abril' e omítese ' '. // 760. Nunha primeira escritura omítese 'Á paxª 47'. // 761. 'Rodriguez Martinez'. // 762. 'ô'. // 763. 'todol-os'. // 764. 'o desta paxina'. // 765. 'Tamen'. // 766. 'tido'. // 767. 'tidoase'. // 768. Nunha primeira escritura omítese 'O de Cabal tidoase "El real del Sastre" Cuentos Trad. es de Ast. pax. 161'. // 769. 'Ô'. // 770. 'algun'. // 771. 'n-unha poboada cibdade castelan'. // 772. 'd-aquelas'. // 773. 'direiro'. // 774. 'ô'. // 775. Nunha primeira escritura aparece 'aquela ferramenta'. // 776. 'él'. // 777. 'vel-as estrelas ô medio día'. // 778. 'co a'. // 779. 'máis'. // 780. 'sabel-o'. // 781. 'Abril' e omítese ' '. // 782. 'N-unha'. // 783. 'campesio d-aquela'. // 784. 'a fé, o amor ôs agros e máis'. // 785. 'podía'. // 786. 'repetía él'. // 787. 'todol-os pobos d-esta'. // 788. 'média i-ô'. // 789. 'ôs'. // 790. 'tamen, erguéuse e n-un'. // 791. 'él'. // 792. 'él'. // 793. 'pro'. // 794. 'N-unha'. // 795. 'admirazons'. // 796. 'pol-o'. // 797. 'bulron'. // 798. 'ô'. // 799. 'ninguen conecía, díxolle ô'. // 800. No orixinal omítese ' '. // 801. 'máis'. // 802. 'tamen'. // 803. 'conecel-o'. // 804. 'debía ô'. // 805. 'Poil-a xente d-aqui'. // 806. 'asi'. // 807. 'máis'. // 808. 'co as'. // 809. 'máis'. // 810. No orixinal omítese ' '. // 811. 'ô'. // 812. 'd-ali'. // 813. 'ô'. // 814. 'representantes'. // 815. 'pol-o si, pol-o'. // 816. 'Abril' e omítese ' '. // 817. 'Concello'. // 818. 'pros'. // 819. 'd-un'. // 820. 'nin-os podía'. // 821. 'pol-os'. // 822. 'doandollos'. // 823. 'prô comun'. // 824. 'ô'. // 825. 'd-un relóx'. // 826. 'Concello'. // 827. 'parroquea'. // 828. 'pagal-os'. // 829. 'i-ôs'. // 830. 'prô'. // 831. 'todol-os'. // 832. 'pol-o ali'. // 833. 'ô Concello'. // 834. 'facel-as'. // 835. 'parroque'. // 836. 'Asuouse o Concello' e nunha primeira escritura omítese ' '. // 837. 'i-ô Alcaide'. // 838. 'pretensons'. // 839. 'entenzon e pediu ôs'. // 840. 'ô'. // 841. 'facel-as'. // 842. 'bodo'. // 843. 'pol-o'. // 844. 'aprobazon'. // 845. 'atá chegar ô'. // 846. 'pol-os máis'. // 847. 'máis'. // 848. 'qué'. // 849. 'pode tide'. // 850. 'ahi'. // 851. 'todol-os probes do Concello'. // 852. 'asi porque asi'. // 853. 'pol-os'. // 854. 'debemol-a por'. // 855. 'páis, nosos abos'. // 856. 'i-ôs'. // 857. 'tamen'. // 858. 'pareceme'. // 859. 'todol-os'. // 860. 'opinion i-ô Alcaide tamen'. // 861. 'negandolle ô'. // 862. 'por'. // 863. 'Concello' e omítese ' '. // 864. 'parroquea'. // 865. 'filantropía'. // 866. 'Abril' e omítese ' '. // 867. 'Porque'. // 868. Nunha primeira escritura omítese ' '. // 869. 'ô'. // 870. 'parroquea'. // 871. Nunha primeira escritura omítese ' '. // 872. 'aqui'. // 873. 'ô'. // 874. 'corazon ouvil-o'. // 875. 'mail-o neno, o'. // 876. 'Porque'. // 877. 'esta'. // 878. 'razons'. // 879. 'pol-o si, pol-o non'. // 880. 'ali'. // 881. 'Abril'. // 882. 'máis paixón pol-a'. // 883. 'pol-as'. // 884. 'Había'. // 885. 'pol-o'. // 886. 'co ela'. // 887. 'él'. // 888. 'via leriaba co a'. // 889. 'ô'. // 890. 'perseguiçons'. // 891. 'lizon'. // 892. 'ô'. // 893. 'él'. // 894. 'mandou-a convidal-o prâ'. // 895. 'él ía a unha terra de fora'. // 896. 'tería'. // 897. 'instruzons'. // 898. 'quen-o'. // 899. 'ôs'. // 900. 'máis'. // 901. 'él'. // 902. 'bebida, fixollo ô'. // 903. 'prô'. // 904. 'asi'. // 905. 'da'. // 906. 'i-ô marido chamar pol-a'. // 907. 'êla'. // 908. 'ô'. // 909. 'pol-a'. // 910. 'prâ'. // 911. 'iria'. // 912. 'd-un'. // 913. 'foíse abrírlle a porta ô'. // 914. 'facia'. // 915. 'ia'. // 916. 'fora da casa, d-ô'. // 917. 'aqui'. // 918. 'facia'. // 919. 'ôs'. // 920. 'co a'. // 921. 'i-asi'. // 922. 'pasal-a'. // 923. 'ô'. // 924. 'i-â'. // 925. 'traguel-a'. // 926. 'ceibal-o d-aquel'. // 927. 'i-ô'. // 928. 'Domingo, i-ô sancristan'. // 929. 'Misa'. // 930. 'viu'. // 931. 'díxolle o'. // 932. 'botal-o gando prô'. // 933. 'd-eles'. // 934. 'ali d-aquel'. // 935. 'pediulle'. // 936. 'máis'. // 937. 'espricazons'. // 938. 'pol-o'. // 939. 'Adan'. // 940. 'Misa, i-ô cregiño'. // 941. 'Maio'. // 942. 'coutivaballe'. // 943. 'ô'. // 944. 'distráia sempre que lle ía'. // 945. 'ô'. // 946. 'A cotío'. // 947. 'máis'. // 948. 'ian'. // 949. 'haver'. // 950. 'razon'. // 951. 'vel-as'. // 952. 'prô'. // 953. 'Cande'. // 954. 'pescudaballe'. // 955. 'amiude'. // 956. 'i-ô velle'. // 957. 'ningun máis'. // 958. 'saía tan acotío'. // 959. 'íu un pouqueniño con él, máis'. // 960. 'ali levou a cabilar'. // 961. 'enton'. // 962. 'imaxinazons'. // 963. 'n-unha'. // 964. 'fóille'. // 965. 'as'. // 966. 'achadego'. // 967. 'estadia ali'. // 968. 'pol-a'. // 969. 'viu'. // 970. 'pol-o'. // 971. 'Repetiuse'.

// 972. 'pol-a seran i-ô'. // 973. 'tamen, e vai él'. // 974. 'perguntóulle'. // 975. 'algun mal que él'. // 976. 'E que lle pasaba una'. // 977. 'n-uha'. // 978. 'ninguen'. // 979. 'd-ali'. // 980. 'inocenton'. // 981. 'aprofundal-a'. // 982. 'espricazon'. // 983. Nunha primeira escritura aparece 'un comeu o outro'. Nesta segunda versión pon 'coménose un o outro'. // 984. 'ouviun-o n-un'. // 985. 'Axuntamento'. // 986. 'situazon'. // 987. 'i-ô'. // 988. 'él'. // 989. 'enton'. // 990. 'ô'. // 991. Nunha primeira escritura omítese 'fixo como os grilos' e omítese ':'. // 992. 'ô'. // 993. 'Maio'. // 994. 'ô'. // 995. No orixinal omítese ':'. // 996. 'ô'. // 997. 'n-el puxese todol-os'. // 998. 'máis'. // 999. 'i-asi'. // 1000. 'ôs'. // 1001. 'ôs vinte non barba, ôs'. // 1002. 'i-ôs corenta non ten, non é ninguen'. // 1003. 'véulle'. // 1004. 'sería d-él'. // 1005. 'debez'. // 1006. 'co as'. // 1007. 'ôs'. // 1008. 'arranxal-as'. // 1009. 'execuzon'. // 1010. 'ô'. // 1011. 'ô'. // 1012. 'fixolle un lazo corredío'. // 1013. 'n-el'. // 1014. 'aere'. // 1015. 'co a'. // 1016. 'cabeze'. // 1017. 'co a'. // 1018. 'deixal-a'. // 1019. 'ali'. // 1020. 'asi e botándose ô rio salvau-o'. // 1021. 'púxo-o'. // 1022. 'erguendolle'. // 1023. 'fora'. // 1024. 'co ela'. // 1025. 'tróugo-o prá'. // 1026. 'alguns'. // 1027. 'fora'. // 1028. 'Maio'. // 1029. 'N-unha'. // 1030. 'pol-a'. // 1031. 'pol-o'. // 1032. 'ganal-a'. // 1033. 'confradeiría'. // 1034. 'ô'. // 1035. 'razon'. // 1036. 'San'. // 1037. 'co a'. // 1038. 'todol-os'. // 1039. 'véulle un frado'. // 1040. 'vós'. // 1041. 'pol-os devotos, máis'. // 1042. 'confradeiría déulle un peso sômente'. // 1043. 'ô'. // 1044. 'él'. // 1045. 'i-asi llo dixo ô'. // 1046. 'E'. // 1047. 'ô'. // 1048. 'San'. // 1049. 'vosa'. // 1050. 'co a'. // 1051. 'máis'. // 1052. 'ô'. // 1053. 'San'. // 1054. 'San Roque pró'. // 1055. 'San'. // 1056. 'San'. // 1057. 'San'. // 1058. 'San'. // 1059. 'San'. // 1060. 'irmans'. // 1061. 'San'. // 1062. 'por'. // 1063. 'servía'. // 1064. 'prô'. // 1065. 'd-aquel'. // 1066. 'pol-o si pol-o non'. // 1067. 'vés'. // 1068. 'ôs'. // 1069. 'Maio' e omítese ':'. // 1070. 'Rodriguez Marin da'. // 1071. 'ôs'. // 1072. 'Jaen'. // 1073. Nunha primeira escritura este comentario non aparece. // 1074. 'vivía soila n-un'. // 1075. 'campesía'. // 1076. 'lucidio e co a'. // 1077. 'prô'. // 1078. 'metéuse'. // 1079. 'Ô'. // 1080. 'perguntóulle'. // 1081. ':'. // 1082. 'pol-o'. // 1083. 'i-asi'. // 1084. 'ô'. // 1085. 'ouvil-as'. // 1086. 'Ahi si; ahi é que él'. // 1087. 'máis'. // 1088. 'San Xoan' e omítese ':'. // 1089. 'asi'. // 1090. 'non-o'. // 1091. 'tamen'. // 1092. 'pol-a'. // 1093. 'carecía'. // 1094. 'ninguen'. // 1095. 'pasadio pois a él'. // 1096. 'algun veciño cocia'. // 1097. 'amiude'. // 1098. 'doabanlle'. // 1099. 'enton'. // 1100. 'él ia'. // 1101. 'máis'. // 1102. 'tocate'. // 1103. No orixinal omítese ':'. // 1104. 'él'. // 1105. 'co a'. // 1106. 'tamen'. // 1107. 'pagal-o'. // 1108. 'ô'. // 1109. 'aconselloun-o'. // 1110. 'remedéase'. // 1111. 'asi'. // 1112. 'prá'. // 1113. 'resío'. // 1114. 'i-asi como ô'. // 1115. 'tiral-o dali'. // 1116. 'maldise'. // 1117. 'pol-o'. // 1118. 'instruzons'. // 1119. 'guindal-o cevote pro'. // 1120. 'asi'. // 1121. 'ô'. // 1122. 'pol-a'. // 1123. 'co a'. // 1124. 'él'. // 1125. 'tamen'. // 1126. 'a escea co a'. // 1127. 'Asi, asi'. // 1128. 'asi acreditan. Vostede fáia'. // 1129. 'parroquea'. // 1130. 'T-ô'. // 1131. 'asi'. // 1132. 'San' e omítese ':'. // 1133. 'pol-a'. // 1134. 'pediu'. // 1135. 'mail-o'. // 1136. 'matal-a'. // 1137. 'ia gan-al-a vida pra fora'. // 1138. 'apracia'. // 1139. 'ô'. // 1140. 'T-aqui'. // 1141. No orixinal omítese ':'. // 1142. 'asi'. // 1143. 'os abellons e ponse a zoar ô redor'. // 1144. 'asi'. // 1145. 'tragia'. // 1146. 'pol-a'. // 1147. 'ô'. // 1148. 'berróulle'. // 1149. 'Alguns'. // 1150. 'posibeles'. // 1151. 'Pediu'. // 1152. 'deitase deitado'. // 1153. 'tiñalle'. // 1154. 'todol-os'. // 1155. 'pol-a'. // 1156. 'pol-a'. // 1157. 'vivía'. // 1158. 'él'. // 1159. 'pro'. // 1160. 'pol-o'. // 1161. 'Perdoeme'. // 1162. 'estiben'. // 1163. 'Váiche'. // 1164. 'razon'. // 1165. 'ô'. // 1166. 'pol-o'. // 1167. 'esborroúse'. // 1168. 'fóise pros'. // 1169. 'dali'. // 1170. Nunha primeira escritura omite 'da'. // 1171. 'asi'. // 1172. 'San Xoan' e omítese ':'. // 1173. 'Edizon'. // 1174. Nunha primeira escritura esta nota non aparecía. // 1175. 'pimpin email-a'. // 1176. 'nostro'. // 1177. 'pol-o'. // 1178. 'envereouse'. // 1179. 'pimpin'. // 1180. 'prô'. // 1181. Nunha primeira escritura aparece 'e'. // 1182. 'prô'. // 1183. 'co a'. // 1184. 'vós'. // 1185. No orixinal omítese ':'. // 1186. 'Chás-chás! Chas-chás!'. // 1187. 'aqui ben vás'. // 1188. 'mail-o pimpin'. // 1189. No orixinal omítese ':'. // 1190. 'aqui'. // 1191. 'tería razon e diría'. // 1192. 'nostro'. // 1193. 'n-aquel'. // 1194. 'non-o'. // 1195. 'pimpin'. // 1196. 'tel-o'. // 1197. 'San' e omítese ':'. // 1198. Nunha primeira escritura aparece 'Fermin Bouza Brey'. // 1199. 'Ali o

pimpin'. // 1200. 'encontras'. // 1201. Nunha primeira escritura omítese este último parágrafo. // 1202. 'ô'. // 1203. 'co a'. // 1204. 'ô'. // 1205. 'ia'. // 1206. 'ô'. // 1207. 'os'. // 1208. 'ô'. // 1209. 'caír'. // 1210. 'váiños'. // 1211. 'máis'. // 1212. 'por'. // 1213. 'alguen por ahí'. // 1214. 'pol-a'. // 1215. 'A'. // 1216. 'ninguen'. // 1217. 'vès'. // 1218. 'respondia'. // 1219. 'Acudiu, acudiu'. // 1220. 'pol-os'. // 1221. 'prós subir ôs'. // 1222. 'agarino'. // 1223. 'mañan'. // 1224. 'San'. // 1225. 'Ó'. // 1226. 'todol-os'. // 1227. 'todol-os'. // 1228. 'él'. // 1229. 'él'. // 1230. 'n-un'. // 1231. 'recendia'. // 1232. 'recendia a probeza pol-as'. // 1233. 'porque'. // 1234. 'pol-a'. // 1235. 'pol-o'. // 1236. 'ô'. // 1237. 'dél'. // 1238. 'zampal-a'. // 1239. 'pol-o'. // 1240. 'pol-os'. // 1241. 'fora'. // 1242. 'vel-ahi'. // 1243. 'San'. // 1244. 'pol-o'. // 1245. 'Martinez'. // 1246. 'ôs'. // 1247. 'vrán pol-as'. // 1248. 'co as'. // 1249. 'sôma'. // 1250. 'porse ô'. // 1251. 'i-ali'. // 1252. 'ruín'. // 1253. 'Divino'. // 1254. 'tragia n-unha'. // 1255. 'co a'. // 1256. 'maldizons'. // 1257. 'atras'. // 1258. 'pol-a mañan'. // 1259. 'sôma'. // 1260. 'enton'. // 1261. 'teimosia'. // 1262. 'asi'. // 1263. 'senon'. // 1264. 'Ninguen'. // 1265. 'Co-a boca a saberlle ô'. // 1266. 'proseguíu'. // 1267. 'lizon'. // 1268. 'San' e omítese ' '. // 1269. 'co a'. // 1270. 'co a'. // 1271. 'pol-a'. // 1272. 'ô'. // 1273. 'todol-os'. // 1274. 'vüu'. // 1275. 'ali'. // 1276. 'sabia'. // 1277. 'co ela'. // 1278. 'ali'. // 1279. 'ninguen'. // 1280. 'nón'. // 1281. 'vüu'. // 1282. 'enton'. // 1283. 'pol-o aere'. // 1284. 'ninguen'. // 1285. 'alguen'. // 1286. 'fás'. // 1287. 'San' e omítese ' '. // 1288. 'alguns'. // 1289. 'habia'. // 1290. 'máis'. // 1291. 'sel-a'. // 1292. 'enton'. // 1293. 'pôr'. // 1294. 'levamol-a ô'. // 1295. 'decemosllo ô'. // 1296. 'alguns'. // 1297. 'por'. // 1298. 'outras'. // 1299. 'facel-a'. // 1300. 'esperencea'. // 1301. 'Ô chegar ô'. // 1302. 'pro'. // 1303. 'vel-a ali'. // 1304. 'Santiago' e omítese ' '. // 1305. 'Todol-os'. // 1306. 'a ouservazon'. // 1307. 'todol-as cousas que vian pol-o'. // 1308. 'querianas'. // 1309. Nunha primeira escritura omítese 'facian'. // 1310. 'vel-a'. // 1311. 'fora'. // 1312. 'pol-a'. // 1313. 'asi'. // 1314. Nunha primeira escritura aparece 'máis na presa'. // 1315. 'ali pra ô'. // 1316. Nunha primeira escritura aparece 'estar'. // 1317. 'ô'. // 1318. 'co a'. // 1319. 'vel-o'. // 1320. 'pro'. // 1321. 'co-a' e omítese ' '. // 1322. 'topamol-o'. // 1323. 'd-eles'. // 1324. 'ian ô'. // 1325. 'Santiago'. // 1326. 'habia'. // 1327. 'póido'. // 1328. 'i-ô'. // 1329. 'él'. // 1330. 'xénio vel-a'. // 1331. 'perdel-o'. // 1332. 'i-ô'. // 1333. 'élas'. // 1334. 'Algun'. // 1335. 'fora'. // 1336. 'percural-a por todol-as partes co a'. // 1337. 'conecia'. // 1338. 'ô'. // 1339. 'conocia'. // 1340. 'sôma'. // 1341. 'd-aquel'. // 1342. 'pol-o'. // 1343. 'Santiago' e omítese ' '. // 1344. 'tinalle ô'. // 1345. 'máis apesares'. // 1346. 'todol-os'. // 1347. 'pol-as'. // 1348. 'pol-as'. // 1349. 'faciôs'. // 1350. 'prâ sua festa, e pol-a'. // 1351. 'prô'. // 1352. 'leval-a'. // 1353. 'ian'. // 1354. 'xénio'. // 1355. 'pás, máis'. // 1356. 'san cristan'. // 1357. 'vesperias'. // 1358. 'fixerono'. // 1359. 'ninguen'. // 1360. 'ô'. // 1361. 'ali'. // 1362. 'i-ô'. // 1363. 'sabia'. // 1364. 'i-asi'. // 1365. 'ali'. // 1366. 'él'. // 1367. 'podia'. // 1368. 'meigueria de tentazon'. // 1369. 'leval-as almas pro'. // 1370. 'enton'. // 1371. 'Divino pol-os'. // 1372. 'eston'. // 1373. 'houvo pronósticos porque sería'. // 1374. 'seria'. // 1375. 'espallouse'. // 1376. 'axuntouse a xente a mail-o'. // 1377. 'fê e devozon'. // 1378. 'repetian'. // 1379. 'bieito'. // 1380. 'pagarémol-a'. // 1381. 'máis o certo é que todol-os'. // 1382. 'sabia'. // 1383. 'asi'. // 1384. 'mañan do outro dia ô'. // 1385. 'máis'. // 1386. 'pol-os'. // 1387. 'ô'. // 1388. 'Santiago'. // 1389. 'prô'. // 1390. 'facia'. // 1391. 'prô'. // 1392. 'vina'. // 1393. 'ô burro e púxose él'. // 1394. 'meteren-o'. // 1395. 'pol-o'. // 1396. 'pol-a'. // 1397. 'todol-os'. // 1398. 'podia'. // 1399. 'tamen'. // 1400. 'encantamente'. // 1401. 'máis ô pasar pol-as'. // 1402. 'pol-as'. // 1403. 'ven'. // 1404. 'mentrel-o'. // 1405. 'caía en sí'. // 1406. 'ô'. // 1407. 'ô'. // 1408. 'tamen'. // 1409. 'ô vel-o'. // 1410. 'achegouse a él'. // 1411. 'todol-os'. // 1412. 'Santiago'. // 1413. 'porque San Pedro'. // 1414. 'Dios nostro Señor Xesucristo pol-o'. // 1415. 'San Pedro'. // 1416. 'San Xohan'. // 1417. 'as'. // 1418. 'San Pedro'. // 1419. 'San Xohan amail-o'. // 1420. 'pol-os'. // 1421. 'coméulle'. // 1422. 'Xesus amail-o'. // 1423. 'puxeronse'. // 1424. 'pol-a'. // 1425. 'San Pedro pol-o'. // 1426. 'respondéulle'. // 1427. 'Sesta-feira'. // 1428. 'esparexel-a fê'. // 1429. 'Nosto'. // 1430. 'todol-os'. // 1431. 'co a'. // 1432. 'ô'. // 1433. 'aqui'. // 1434. 'Xohan'. // 1435. 'San Pedro'. // 1436. 'Ó'. // 1437. 'arrematal-a'. // 1438. 'Xesus'. // 1439. 'San Xohan outro e San Pedro'. // 1440. 'Sesta-feira'. // 1441. 'ningun cordeiro

sen corazón'. // 1442. 'Bo! bó!'. // 1443. 'Setembre'. // 1444. 'Dios nostro Señor Xesucristo pol-o'. // 1445. 'San'. // 1446. 'San Xoan'. // 1447. 'San'. // 1448. 'San'. // 1449. 'Divina graza pol-a'. // 1450. 'coméulle o corazón; chegou Xesus i-ô'. // 1451. 'pol-a'. // 1452. 'San Pedro pol-o'. // 1453. 'respondéulle'. // 1454. 'Sesta-feira e os que nacían'. // 1455. 'Calouse'. // 1456. 'exparexel-a'. // 1457. 'co a'. // 1458. 'aqui'. // 1459. 'i-ô'. // 1460. 'San Pedro'. // 1461. 'Ô acabar o reparto, Xesus'. // 1462. 'San Xoan outro e San Pedro'. // 1463. 'Sesta-feira'. // 1464. 'Bó, bo!, Señor'. // 1465. 'tenteal-o'. // 1466. 'ô'. // 1467. 'esperencea'. // 1468. 'facia'. // 1469. 'pro'. // 1470. 'déulle'. // 1471. 'Ô'. // 1472. 'ô'. // 1473. 'fóise'. // 1474. 'crú'. // 1475. 'foiselle tamen'. // 1476. 'Pró'. // 1477. 'tamen'. // 1478. 'pro'. // 1479. 'dixolle'. // 1480. 'O'. // 1481. 'asi'. // 1482. 'pro'. // 1483. 'ô'. // 1484. No orixinal omítese ' '. // 1485. No orixinal omítese ' '. // 1486. 'pro'. // 1487. 'Asi'. // 1488. 'Setembre'. // 1489. 'San Andrés e San Pedro'. // 1490. 'San Pedro'. // 1491. 'pol-a'. // 1492. 'San Andrés'. // 1493. 'San Pedro'. // 1494. 'fixeronchema'. // 1495. 'Bó'. // 1496. 'aínda ô menos' e nunha primeira escritura aparece 'ain' no lugar de 'aínda'. // 1497. 'ô falarlle asi'. // 1498. 'total-as'. // 1499. 'por fê nin ôs pares'. // 1500. 'todol-os'. // 1501. 'ôs'. // 1502. 'Setembre'. // 1503. 'fóise'. // 1504. 'Pol-o'. // 1505. 'perguntóulle'. // 1506. 'n-aquel'. // 1507. 'enton'. // 1508. 'vel-a'. // 1509. 'tamen pol-a'. // 1510. 'enchemol-o'. // 1511. 'dô'. // 1512. 'enton non tês'. // 1513. 'A'. // 1514. 'todol-os'. // 1515. 'total-as horas e ninguén'. // 1516. 'ali'. // 1517. 'San Miguel'. // 1518. 'á'. // 1519. 'pol-o'. // 1520. 'qué'. // 1521. 'esta'. // 1522. 'vel-a'. // 1523. 'tamen pol-a'. // 1524. 'enchemol-o'. // 1525. 'qué'. // 1526. 'i-asi'. // 1527. 'enton'. // 1528. 'todol-os'. // 1529. 'total-as horas e ninguén'. // 1530. 'pón'. // 1531. 'Leval-a muller amail-as'. // 1532. 'santisima'. // 1533. 'él'. // 1534. 'ô'. // 1535. 'ô'. // 1536. 'ô'. // 1537. 'Vel-ahi'. // 1538. 'da xenio vel-as. Estabannos'. // 1539. 'facel-as bicas e asal-as'. // 1540. 'côs'. // 1541. 'leval-a'. // 1542. 'Fáinos'. // 1543. 'facemol-as'. // 1544. 'ô'. // 1545. 'són prô'. // 1546. 'levians'. // 1547. No orixinal omítese ' '. // 1548. 'facia dô'. // 1549. 'deitouse'. // 1550. 'ô pé dela'. // 1551. 'arrastro'. // 1552. 'él con ela ô'. // 1553. 'co as'. // 1554. 'pol-a'. // 1555. 'dixolle'. // 1556. 'pro'. // 1557. 'asi'. // 1558. 'a mail-as'. // 1559. 'San Miguel'. // 1560. 'ô San Andrés'. // 1561. 'irmans'. // 1562. 'ali'. // 1563. 'prá morea que ali'. // 1564. 'os'. // 1565. 'ali'. // 1566. 'relazons'. // 1567. 'aqui'. // 1568. 'maxin'. // 1569. Nunha primeira escritura omítese ' '. // 1570. 'folklorica'. // 1571. 'co a'. // 1572. 'ahi'. // 1573. 'ouvin'. // 1574. 'seculos'. // 1575. Nunha primeira escritura aparece 'que os galegos tiveron nos tres seculos precedentes a Gil Vicente'. // 1576. 'ensinal-o'. // 1577. Realmente o texto di 'mou' que consideramos errata por 'moi'. // 1578. 'dal-o'. // 1579. 'levoun-o a unha debesa'. // 1580. 'habia'. // 1581. 'él'. // 1582. 'Héille'. // 1583. 'nino áquela'. // 1584. 'herbeiras'. // 1585. 'metendo-os'. // 1586. 'i-ô aprendis cada vés'. // 1587. 'gardaba gardaba'. // 1588. 'ia'. // 1589. 'Asi'. // 1590. 'ô'. // 1591. 'i-â'. // 1592. 'ali'. // 1593. 'ô rapás, máis'. // 1594. 'rapas'. // 1595. 'ô'. // 1596. 'despediuno porque él'. // 1597. 'ô mesmo ladron, e d-ahi'. // 1598. 'Santos'. // 1599. 'pasadio, e como ninguén'. // 1600. 'vivía'. // 1601. 'ninguén'. // 1602. 'foronse'. // 1603. 'que que'. // 1604. 'todol-os'. // 1605. 'i-ô chegaren ali o mestre dixolle ô mozo'. // 1606. 'Viá'cá, ho, tumbate aquí'. // 1607. 'asi que que cáia'. // 1608. 'comel-a'. // 1609. 'ô'. // 1610. 'aqui'. // 1611. 'cail-a'. // 1612. 'máis'. // 1613. 'Santos'. // 1614. Nos manuscritos vese a dúbida do entre as grafías 'ugurujú' e 'ujurujú'. Esa última forma é a que predomina aquí e no corpo do conto. // 1615. 'ô'. // 1616. 'mail-a cea e dormiren ali'. // 1617. 'n-unha'. // 1618. 'batel-os'. // 1619. 'e-a bica'. // 1620. 'ô'. // 1621. 'asi'. // 1622. 'n-elas'. // 1623. 'co a'. // 1624. 'total-as'. // 1625. 'piedado'. // 1626. 'trougérono'. // 1627. 'envolverono n-uns'. // 1628. 'aeito'. // 1629. 'acalentarano'. // 1630. 'ninguén'. // 1631. 'a'. // 1632. 'n-unha'. // 1633. 'asi'. // 1634. 'fóise'. // 1635. 'ô'. // 1636. 'asi'. // 1637. 'quetánome o cú! jÉ'. // 1638. 'comenol-o'. // 1639. 'Santos' e omítese ' '. // 1640. 'Rodriguez Martinez traen unha version'. // 1641. 'ôs vellos da mina'. // 1642. 'crús'. // 1643. 'crús'. // 1644. 'él'. // 1645. 'ô'. // 1646. 'enchia'. // 1647. 'por que éla'. // 1648. 'pol-o'. // 1649. 'pasaria'. // 1650. 'asi ia'. // 1651. 'Santa Minsión'. // 1652. 'a o'. // 1653. 'dali'. // 1654. 'total-as cousas da fê'. // 1655. 'Divina'. // 1656. 'pra'. // 1657. 'pol-a'. // 1658. 'jê, viron

entrar pol-a'. // 1659. 'tragia'. // 1660. 'fixo'. // 1661. 'altan'. // 1662. 'dél'. // 1663. 'pra'. // 1664. 'trages aqui'. // 1665. 'Divina total-as cousas da fê'. // 1666. 'trougele'. // 1667. 'crús'. // 1668. 'latins'. // 1669. 'i-auga'. // 1670. 'Santos'. // 1671. 'Misa'. // 1672. 'N-un'. // 1673. 'n-unha'. // 1674. 'todol-os'. // 1675. 'co a sua mansidon'. // 1676. 'Él'. // 1677. 'e'. // 1678. 'Habia'. // 1679. 'él'. // 1680. 'ô'. // 1681. 'pro'. // 1682. 'sabia'. // 1683. 'i-ô'. // 1684. 'Santos'. // 1685. 'facel-a'. // 1686. 'n-un Domingo denantes da Misa'. // 1687. 'ô'. // 1688. 'todol-os'. // 1689. 'ô traballo e logo a o'. // 1690. 'tendoas'. // 1691. 'por que'. // 1692. 'Misa'. // 1693. 'ô vel-o'. // 1694. 'Misa'. // 1695. 'Porqué non ves'. // 1696. 'Misa'. // 1697. 'él'. // 1698. 'co a'. // 1699. 'mentretanto'. // 1700. 'Finóuse a Misa'. // 1701. 'achou-as'. // 1702. 'ali'. // 1703. 'berrenchin'. // 1704. 'co a cadea, co a'. // 1705. 'total-as'. // 1706. 'pol-o'. // 1707. 'mete-me-en-todo i-ali'. // 1708. 'él'. // 1709. 'Misa'. // 1710. 'prâ Misa'. // 1711. 'asi'. // 1712. 'alguen'. // 1713. 'porlle'. // 1714. 'alguen'. // 1715. 'irman ali'. // 1716. 'ninguen'. // 1717. 'co a'. // 1718. 'pás'. // 1719. 'Santos'. // 1720. 'non-o'. // 1721. 'caiño'. // 1722. 'pol-o'. // 1723. 'pol-os'. // 1724. 'ôs'. // 1725. 'darlle'. // 1726. 'facian'. // 1727. 'pol-o'. // 1728. 'n-unha tarteira e púxo a ô'. // 1729. 'toleiria'. // 1730. 'i-ô'. // 1731. 'vâian'. // 1732. 'sónlle'. // 1733. 'd-ela, e asi'. // 1734. 'tamen'. // 1735. 'habol-a'. // 1736. 'gorental-a'. // 1737. 'oso'. // 1738. 'ô'. // 1739. 'ôs'. // 1740. 'pol-o'. // 1741. 'unha'. // 1742. 'remenxia'. // 1743. 'osiño'. // 1744. 'caiño'. // 1745. 'máis'. // 1746. 'dille, asi'. // 1747. 'rabandinas'. // 1748. 'seria a mesmisima'. // 1749. 'd-iso'. // 1750. 'deixaron-o'. // 1751. 'viñeronse asentar ô'. // 1752. 'co as'. // 1753. 'preguntóulle'. // 1754. 'podia'. // 1755. 'pareceme'. // 1756. 'fóille bebel-o'. // 1757. 'a os'. // 1758. 'pol-a'. // 1759. 'Xaneiro'. // 1760. Nunha primeira versión titúlao 'As fillas da Queimada'. [C171/48]. // 1761. 'xacia morta n-un'. // 1762. 'poida, resaia'. // 1763. 'pol-a lús'. // 1764. 'aeito'. // 1765. 'âmas'. // 1766. Nunha primeira escritura aparece 'perda'. // 1767. 'todol-as'. // 1768. 'i-ô'. // 1769. 'co a'. // 1770. 'pás'. // 1771. 'todol-os'. // 1772. 'i-ô'. // 1773. 'alguns'. // 1774. 'noito i-ô'. // 1775. 'foron-os'. // 1776. 'ninguen reparar n-ela'. // 1777. 'dormían'. // 1778. 'á xeito e d-ali'. // 1779. 'co a'. // 1780. 'd-aquela'. // 1781. 'fora d-ela ningen'. // 1782. 'senon pol-o'. // 1783. 'As'. // 1784. 'Abril'. // 1785. 'c-unha'. // 1786. 'âmos'. // 1787. 'co a'. // 1788. 'él'. // 1789. 'deixal-a pra pol-a'. // 1790. 'co a'. // 1791. 'n-aquela'. // 1792. 'él, ahi pol-o'. // 1793. 'erguéuse'. // 1794. 'pol-o'. // 1795. 'él'. // 1796. 'd-ali - proseguíu'. // 1797. 'vel-aqui'. // 1798. 'Eu'. // 1799. 'nostro'. // 1800. 'comin'. // 1801. 'asi'. // 1802. 'ninguen'. // 1803. 'Abril'. // 1804. 'Rodríguez'. // 1805. 'tidóa'. // 1806. 'él'. // 1807. 'd-esa'. // 1808. 'soldade'. // 1809. Nunha primeira versión titúlao 'De como a señora coella ensinaba os fillos'. [C171/48]. // 1810. 'habían'. // 1811. 'pol-os seus propios irmans'. // 1812. 'total-as'. // 1813. 'pol-a'. // 1814. 'ella adoitaba ver acotío apesares'. // 1815. 'todol-os'. // 1816. 'todol-os'. // 1817. 'él'. // 1818. 'condizon'. // 1819. 'co él'. // 1820. 'co as'. // 1821. 'vóuvos'. // 1822. 'detrás'. // 1823. 'deixáivos'. // 1824. 'él'. // 1825. 'senón'. // 1826. 'vol-o'. // 1827. 'ouvir'. // 1828. 'prô'. // 1829. 'mentrel-os coellos, guiados pol-a'. // 1830. No orixinal omítese ' '. // 1831. 'ô'. // 1832. 'habían'. // 1833. 'i-ô'. // 1834. 'largasío'. // 1835. 'pol-o'. // 1836. 'pras'. // 1837. 'Algun'. // 1838. 'n-un Domingo'. // 1839. 'cartar a Misa'. // 1840. Non está claro se 'eiraxa' ou 'eirexa'. // 1841. 'Vel-ahi ven'. // 1842. No orixinal omítese ' '. // 1843. 'Co-a tua bolsa amail-a'. // 1844. No orixinal omítese ' '. // 1845. 'enton'. // 1846. 'i-ô'. // 1847. 'saimol-os'. // 1848. 'vel-ahi'. // 1849. 'Taboa'. // 1850. 'paxina'. // 1851. 'Oitaven'. // 1852. 'Facel-as'. // 1853. 'sabel-as'. // 1854. 'Qué Santo'. // 1855. 'todol-os'. // 1856. 'prô Concello'. // 1857. 'Porqué'. // 1858. 'asi'. // 1859. 'pimpin e mail-a'. // 1860. 'S. Pedro'. // 1861. 'i-auga'. // 1862. 'Abade'. // 1863. 'Santo'. // 1864. 'porque S. Pedro'. // 1865. 'San Andrés e o San Pedro'. // 1866. 'Leval-a muller amail-as'. // 1867. 'crús'. // 1868. 'Misa'. // 1869. Nunha primeira escritura aparece 'caderno II'. // 1870. 'Ventín'. // 1871. 'amail-o'. // 1872. 'centéo'. // 1873. 'medil-o'. // 1874. 'ali'. // 1875. 'facia a'. // 1876. 'pol-a'. // 1877. 'n-un'. // 1878. 'co a'. // 1879. 'ô'. // 1880. 'fora'. // 1881. 'vandin'. // 1882. 'faremol-o'. // 1883. 'non-o'. // 1884. 'asi como asi'. // 1885. 'San Xohan' e omítese ' '. // 1886. 'alguns'. // 1887. 'desgrácea pra os dous irmans'. // 1888. 'ô arrematal-o'. // 1889. 'bagoas de causar dô, i-ôs'. // 1890. 'arrincal-

o'. // 1891. 'cortal-o'. // 1892. 'cabía'. // 1893. 'Él soilo, n-aquel'. // 1894. 'todol-os'. // 1895. 'co a'. // 1896. 'refrans'. // 1897. 'co aquela'. // 1898. 'as'. // 1899. 'a parte'. // 1900. 'pediulle'. // 1901. 'alembraívos que eu honte déivos'. // 1902. 'intemo'. // 1903. 'foisa'. // 1904. 'Santiago'. // 1905. 'prô'. // 1906. 'mantel-o era pra él'. // 1907. 'seguéu'. // 1908. 'n-aquêla'. // 1909. 'agarroun-o prô lombo e foi-o levar ô'. // 1910. 'ali'. // 1911. 'prôs'. // 1912. 'aqui'. // 1913. 'co el n-unha encosta ô'. // 1914. 'correntia'. // 1915. 'côns'. // 1916. 'prô fin que él'. // 1917. 'deixal-o'. // 1918. 'Aqui non meu fillo, aqui'. // 1919. 'levame mais pra diante que aqui'. // 1920. 'non-o'. // 1921. 'aqui que eu deixei teu avô'. // 1922. 'i-ô vello e tornou co eles prô'. // 1923. 'Santiago'e omítese a ',. // 1924. 'tradizon oral galega senon tamen'. // 1925. 'Victor'. // 1926. 'ali é unha manta que un neto parte ô'. // 1927. 'él leve tamen'. // 1928. 'tamen'. // 1929. 'lizon'. // 1930. 'pol-o'. // 1931. 'co a'. // 1932. 'i-ô caso parecéralle tan fora'. // 1933. 'él non estaba ben en si pol-a'. // 1934. 'ô maxin'. // 1935. 'queríalle moito e non-o'. // 1936. 'êles'. // 1937. 'primadeira'. // 1938. 'nidio'. // 1939. 'encol dël, non fose o demo atental-o'. // 1940. 'pol-o que fose, él'. // 1941. 'i-ô'. // 1942. 'puxeron-o'. // 1943. 'êla, â soïnamoína, i-asi'. // 1944. 'foin-o'. // 1945. 'él'. // 1946. 'dêse'. // 1947. 'él non-o'. // 1948. 'querededes'. // 1949. 'enton'. // 1950. 'vamol-o'. // 1951. 'co a'. // 1952. 'pol-o'. // 1953. 'Abril, abrilante i-ô'. // 1954. 'Maio'. // 1955. 'San Xohan, sanxoanaz i-ô'. // 1956. 'vel-ahi'. // 1957. Nunha primeira escritura aparece 'estan'. // 1958. 'papan'. // 1959. 'co as meigueirias da vella e co as'. // 1960. 'él arelaba, e dendes d-aquel'. // 1961. 'San Miguel' e omítese a ',. // 1962. 'n-un'. // 1963. 'co a'. // 1964. 'ôs'. // 1965. 'n-un'. // 1966. 'cair'. // 1967. 'medio dia'. // 1968. 'rachal-a'. // 1969. 'co a'. // 1970. 'cair'. // 1971. 'ô lonxe, viu uns noveliños de fume a sair'. // 1972. 'prô movido pol-a'. // 1973. 'd-aquel'. // 1974. 'Ô'. // 1975. 'ia procurar ali'. // 1976. 'pol-a'. // 1977. 'impreson'. // 1978. 'pediulle'. // 1979. 'êla'. // 1980. 'cheiño de unha i-auga'. // 1981. 'cristaiña que mesmo daba xenio vel-a'. // 1982. 'práquela indecencia de xerro mais a sede non-o'. // 1983. 'ia botal-o'. // 1984. 'fixo-o pasar; atentou-o de novo e enton'. // 1985. 'secos áquela'. // 1986. 'xelo'. // 1987. 'co a' e nunha primeira escritura aparece 'con'. // 1988. 'tamen'. // 1989. Nunha primeira escritura aparece 'lugar fanadiño'. // 1990. 'ahi'. // 1991. 'non-o podía remediar'. // 1992. 'San Miguel'e omítese ',. // 1993. 'i-ô'. // 1994. Nunha primeira escritura aparece 'fidel'. // 1995. 'Señor San Pedro, pol-a enfesta de un monte ô cair'. // 1996. 'i-ô bó'. // 1997. 'ia'. // 1998. 'n-isto'. // 1999. 'prôs'. // 2000. 'i-ô que habia de ver ali'. // 2001. 'doo pol-a'. // 2002. 'ô'. // 2003. 'pás'. // 2004. 'tés'. // 2005. 'i-apartal-os'. // 2006. 'prô'. // 2007. 'él'. // 2008. 'todol-os dentes sano'. // 2009. 'ô'. // 2010. 'achou asañados'. // 2011. 'i-apesares'. // 2012. 'ô'. // 2013. 'zás, zás'. // 2014. 'pol-o chan a fora'. // 2015. 'unha co a outra e aínda a ceibaren faiscas pol-os'. // 2016. 'pol-a'. // 2017. 'véuse'. // 2018. 'pol-as'. // 2019. 'confeson e n-un'. // 2020. 'jé'. // 2021. 'ô'. // 2022. 'San Pedro a baixal-o'. // 2023. 'perdon'. // 2024. 'ô'. // 2025. 'prô'. // 2026. 'San Pedro'. // 2027. 'pol-os ter deixado en pás'. // 2028. 'vel-ahi porque'. // 2029. 'Santos'. // 2030. 'Yl'. // 2031. 'a'. // 2032. 'e'. // 2033. 'Ca'. // 2034. No orixinal omítese ',. // 2035. 'a'. // 2036. 'Contes e Chansons populaires'. // 2037. 'numaro'. // 2038. 'N-unha'. // 2039. 'atórboadas, rubia pol-o'. // 2040. 'i-ô'. // 2041. 'c-un'. // 2042. 'a'. // 2043. 'él'. // 2044. 'n-unha'. // 2045. 'viría'. // 2046. 'i-ô vello mandoun-o'. // 2047. 'uchobanco, leriando ô'. // 2048. 'n-un caño de ameneiro arrincado pol-a'. // 2049. 'ô'. // 2050. No orixinal omítese ',. // 2051. 'ahi fora'. // 2052. 'd-el'. // 2053. 'tamen quero ver o que vai sair'. // 2054. 'patron da freguesía, que soubo ser San Breixo'. // 2055. 'aqui i-axeita ali, fixo un San Breixiño'. // 2056. 'vel-o'. // 2057. 'pol-a aldeia, e primeiro á'. // 2058. 'procison'. // 2059. 'Abade'. // 2060. 'ô imaxineiro, para o por na'. // 2061. 'aproveitan-o dia do Santo'. // 2062. 'fixeronlle ô seu abenzoado Patron'. // 2063. 'a'. // 2064. 'devozon'. // 2065. 'Ô anoitecer tamen'. // 2066. 'a'. // 2067. 'devozon con que se aficaban'. // 2068. 'ninguen'. // 2069. 'ô Santo, espetouille, incrêo'. // 2070. 'San Breixo'. // 2071. 'irman das miñas', e nunha primeira escritura aparece 'irman destes meus'. // 2072. 'Pra qué te puxeno aqui'. // 2073. 'aqui'. // 2074. 'fura-bolos pra testa, mentres abaneaba co a'. // 2075. 'â virtude do Santo que andara atirado ô'. // 2076. 'Santos'. // 2077. 'Rodríguez Marín da

unha versón'. // 2078. 'ímaxes'. // 2079. 'recien'. // 2080. 'aqui'. // 2081. 'En col'. // 2082. 'refrans'. // 2083. 'tamen'. // 2084. 'ouvin a Manuel Garcia, de Miron'. // 2085. 'n-un dia que pasamos pol-a'. // 2086. 'ô xornal, co este'. // 2087. 'ô mesmo lle servía'. // 2088. 'ollor'. // 2089. 'ô mestre que'. // 2090. 'n-aquela laboura, i-ô'. // 2091. 'mollal-o'. // 2092. 'él'. // 2093. 'co a'. // 2094. 'pol-a'. // 2095. 'asi'. // 2096. 'aqui'. // 2097. 'Mañan'. // 2098. 'n-iso. Ô'. // 2099. 'tocaballe a fural-os miñóns e vai i-ô'. // 2100. 'tomor'. // 2101. 'co a'. // 2102. 'entenzon de le dar ô'. // 2103. 'ô'. // 2104. 'pol-o'. // 2105. 'metéullo'. // 2106. 'depressa'. // 2107. 'co a lingua senón'. // 2108. 'pol-o'. // 2109. 'co a sua lene laboura ía'. // 2110. 'parecía'. // 2111. 'co el'. // 2112. 'de escontra'. // 2113. 'Fíxo-a'. // 2114. 'Co a'. // 2115. 'm-o'. // 2116. 'co el. Eu non-o'. // 2117. 'tamen'. // 2118. 'ali: a gaita é prô gaiteiro. As'. // 2119. 'pol-a lizón que lle dera ô'. // 2120. 'pol-o rapás'. // 2121. 'd-esa hora deica o'. // 2122. 'lizon'. // 2123. 'No orixinal omítese '.'. // 2124. 'rapas'. // 2125. 'ô xornal, co estes'. // 2126. 'ô'. // 2127. 'ô'. // 2128. 'n-aquela'. // 2129. 'Teño-o pra mollal-o'. // 2130. 'estan'. // 2131. 'él'. // 2132. 'humedeceo co a'. // 2133. 'pol-a punta e dixolle que facía así'. // 2134. 'mañan xa non-o'. // 2135. 'n-iso. Ô'. // 2136. 'fural-os miñóns do carro e vai i-ô'. // 2137. 'caxeque'. // 2138. 'ô rinchado unha boa lizon'. // 2139. 'él'. // 2140. 'pol-o amo e tirou-o'. // 2141. Nunha primeira escritura aparece 'de cuspe'. // 2142. 'senon'. // 2143. 'ô'. // 2144. Nunha primeira escritura aparece 'o bico' e na segunda quedou 'o ponta'. // 2145. 'co el'. // 2146. 'Fixoa boa, seu métemeentodo'. // 2147. 'co él'. // 2148. 'tamen o rapás, que así como así'. // 2149. 'lizon que lle dera ô'. // 2150. 'amais pol-o rapas, i-ô'. // 2151. 'Aqui o señor, pol-o que amostra, ten mais...' e nunha primeira versión titúlao: 'Vostede, pol-o que di, ten razon, prô aqui o señor, pol-o que amostra, ten mais'. [C171/48]. // 2152. 'n-un xulgado de pás'. // 2153. 'd-eles'. // 2154. 'pol-os defensores de cada cal, c-un'. // 2155. 'o Xués, dixolle'. // 2156. 'Xués'. // 2157. 'pol-o meu defendedor non-a'. // 2158. 'pareceme'. // 2159. 'co a xusticia me asiste n-esta'. // 2160. 'pol-o'. // 2161. 'asi'. // 2162. 'concecea'. // 2163. 'sentencea'. // 2164. 'mentrel-o'. // 2165. 'n-un intre en que o Xués'. // 2166. 'prô lado d-él'. // 2167. 'i-asi'. // 2168. 'ninguen dese así'. // 2169. 'enton o Xués'. // 2170. 'É'. // 2171. 'Xués'. // 2172. 'Xués'. // 2173. 'co a'. // 2174. 'pol-o que di, ten razon'. // 2175. 'ben-o sabía'. // 2176. 'aqui'. // 2177. 'pol-o'. // 2178. 'sentencea a favor d-él'. // 2179. 'Maio' e omítese '.'. // 2180. Nunha primeira versión noméao como: 'O ladron de diñeiro i-ô ladron de meadas. -j En boas meadas estas metido!'. [C171/48]. // 2181. 'cotovelo con cotovelo, e entregaronllos ô'. // 2182. 'd-eles, o máis'. // 2183. 'i-ô'. // 2184. 'a mail-a'. // 2185. 'pol-a estrada adiante, así'. // 2186. 'ilusions'. // 2187. 'él'. // 2188. 'ali estaba ô'. // 2189. 'Concello'. // 2190. 'ladron'. // 2191. 'iguabáos'. // 2192. 'ilusons entraron a'. // 2193. 'i-ô'. // 2194. 'porque'. // 2195. 'testimoio'. // 2196. 'prô'. // 2197. 'ô'. // 2198. 'd-aqui'. // 2199. 'I-â ti, porque'. // 2200. 'importancea'. // 2201. 'ô'. // 2202. 'ô'. // 2203. 'Agarraronme e brearon en mín'. // 2204. 'n-un boi e por en riba aínda me trougueron para aqui'. // 2205. 'non-as'. // 2206. 'Maio' e omítese '.'. // 2207. 'co a'. // 2208. 'd-eles casouse co a'. // 2209. 'tamen lle enchia o ollo ô'. // 2210. 'houvo mais xeito ca o leval-a un, i-ô'. // 2211. 'Ô'. // 2212. 'había de saír co a'. // 2213. 'él soubo aporveital-a'. // 2214. 'N-unha'. // 2215. 'cortal-as carnes, o casado erguéuse'. // 2216. 'pol-o'. // 2217. 'pescaría'. // 2218. 'n-el todol-os trebellos que él'. // 2219. 'por'. // 2220. 'Á'. // 2221. 'ô'. // 2222. 'co ela'. // 2223. 'íá'. // 2224. 'pol-a'. // 2225. 'fê'. // 2226. 'ô'. // 2227. 'asi'. // 2228. 'Él'. // 2229. 'i-â'. // 2230. 'non-a viu, e él'. // 2231. 'i-alma'. // 2232. 'dirían'. // 2233. 'd-él'. // 2234. 'describiría, e enton'. // 2235. 'remame á traizon'. // 2236. 'Ô'. // 2237. 'él foi chamar pol-o'. // 2238. 'convencel-o'. // 2239. 'c-un tempo tan ruin pro él'. // 2240. 'Sair sairon'. // 2241. 'co a'. // 2242. 'I-ali'. // 2243. 'd-aquela'. // 2244. 'él sabía'. // 2245. 'San Xohan' e omítese '.'. // 2246. 'co a'. // 2247. 'co a'. // 2248. 'ninguen o viu'. // 2249. 'senon'. // 2250. 'á sua concencia a cotio'. // 2251. 'Asi que él'. // 2252. 'c-un rosmar soilo d-el'. // 2253. 'd-ela'. // 2254. 'prô o amor doentío ô seu vivir ceibe faciô'. // 2255. 'n-unha terra erma e montesía onde, apurrado pol-a'. // 2256. 'posibele comel-o inteiro, i-ô'. // 2257. 'n-un'. // 2258. 'pol-a voz vingadeira que o facía'. // 2259. 'pol-os'. // 2260. 'ô anoitecer, n-unha'. // 2261. 'ali e xa ía'. // 2262. 'n-un'. // 2263. 'i-alma'.

// 2264. 'penedias'. // 2265. 'i-ô'. // 2266. 'd-un'. // 2267. 'prâ'. // 2268. 'a cabeza do home a cabeza do home'. // 2269. 'él matara, i-ô'. // 2270. 'le'. // 2271. 'palpabele, e él, ali'. // 2272. No orixinal omítese ' '. // 2273. 'Responderonlle'. // 2274. 'él, n-un'. // 2275. 'pol-o'. // 2276. 'a a dar'. // 2277. 'pol-a'. // 2278. 'lús'. // 2279. 'Santiago' e omítese ' '. // 2280. 'irmans'. // 2281. 'irmans'. // 2282. 'co a vista ben limpa, prô'. // 2283. 'foronse'. // 2284. 'pol-as veigas. Ô'. // 2285. 'ôs irmans'. // 2286. 'herbas'. // 2287. No orixinal omítese ' '. // 2288. 'aqui'. // 2289. 'Asi'. // 2290. 'rematal-as, i-ô'. // 2291. 'co a'. // 2292. 'irmans que a cotío'. // 2293. 'ficarense co as'. // 2294. 'ô'. // 2295. 'asi'. // 2296. 'caido'. // 2297. 'pol-o'. // 2298. 'Santiago'e omítese ' '. // 2299. 'taboa'. // 2300. 'testimoio'. // 2301. 'prô'. // 2302. 'i-ô'. // 2303. 'San Breixo'. // 2304. 'Aqui o señor, pol-o'. // 2305. 'co a'. // 2306. 'irmans'.

2.7. Adiviñas

É pequeniño como un garabullo e bota as orellas como as de un burro.

É pequerrecha como unha belota e enche a casa ata a porta.

O que é, o que é? que canto mais é menos se vé.

(LOCAL: C171/29)

2.8. Outros materiais

2.8.1. Oracións populares

Jueves Santo, Viernes Santo,
tres días antes da Pascua
cuando el Redentor del mundo
a sus discípulos llamaba.

Los llamaba uno a uno,
dos a dos los ajuntaba,
desde que juntos los tenía
lleno de gloria les daba.

Desde que les dio la cena
Jesucristo preguntaba:
cal de vós discípulos mios
morirá por min mañana?

Miraron unos pra otros
ninguno lle contestaba
a non ser san Juan Bautista
predicador da montaña.

-Por vós me morirei eu
antes hoy que de mañana.

Quinta-feira por la luna
Jesucrito camiñaba
con una santa Cruz a cuestas
de madera muy pesada;

una corona de espinos
del cerebro lle arrincaba;
una soga a su garganta
donde Judas lle tiraba.

Cada vez que Judas tira
Jesucristo arrodillaba.

Chegan ó Monte Calvario
tres Marias a chorar,

unha era Madanela
outra Marta su hermana,
outra era la Virgen Pura,
la que más pasión le daba,
unha lle limpou os pés
outra lle limpou as mans,
outra lle acadou a sangre
que Jesucrito derramaba.
A sangre que del caía
caía nun cal sagrado,
el hombre que del bebiere
será bien aventurado;
neste mundo será rei
no outro rei coronado.
Quen esta oración dixer
tódolos viernes del año
tira su alma de pena
i-outra de gran pecado.
Quen la sabe non la di,
quen la di non la deprende,
en la hora de su juicio
sabrà lo que le conviene.³²⁴⁹

(M:328bis; BOUZA 1946:179)

Recitado por Manuela Montes Gil, finada en 1934 ós 78 anos de idade. Era de Frades, Mondariz, mais casouse en Moscoso. Vicente Risco e Amador Rodríguez Martínez acharon unha variante en Melide (RiscoMelide:433).

Padrenuestro pequeniño,
guiaime por bo camiño,
levai lume, levai lus,
levai miña i-alma en crus;
alá fun, alá cheguei
tres Marias encontrei,
perguntando por Xesús,
Xesús estaba na crús
cos peíños a sangrar:
fun chamar por Madanela
que llos viñese enxugar:
-Tente, Madanela, tente,
non me veñas magoar,

³²⁴⁹ *Páscoa, dió, San Juan, ó Monte, mas.*

estas son as miñas penas
por elas hei de pasar,
pequeniñas e grandiñas
tódalas hei de salvar,
anque teña mais pecados
ca de areas ten o mar.³²⁵⁰
(M:102; BOUZA 1946:182)

Con Dios me deito,
con Dios me levanto,
coa gracia de Dios
e a do Espírito Santo
que me cubra
co seu manto.
Se ben cobertiña for,
non terei medo nin pavor.
San Vicente, meu parente,
fíxome unha crús na fronte
pra que o demo non me atente
nin de noite, nin de día,
nin ó fin da miña vida.
Un padrenuestro
i-unha Avemaria.³²⁵¹
(M:315bis; BOUZA 1946:182)³²⁵²

Desadormece, pé,
que ahí vén san Tomé,
cun carro de toxo,
pra che queimar os ollos
i-as pestanas e todo³²⁵³.
(M:083)

³²⁵⁰ *guíame, lús, i-alma en crús, ala fín, na crús, todal-as hei.*

³²⁵¹ *co a, ó fin, Ave-Maria.*

³²⁵² *nin de noite, nin de día /nin ao fin da miña vida. /Un Padrenuestro /e un Ave María.*

³²⁵³ *ahí ven San, c'un carra*

2.8.2. Oracións, saúdos humorísticos e outras cousas

Pola sinal
de la santa Fe,
galo sen crista
galiña sen pé,
gato ladrón
que fino é.
Papús, papús,
líbranos da morte
Amén Jasús.³²⁵⁴

(M:553)

Pola sinal
da crista real,
comín touciño
e fíxome mal,
da porta da eira
prá do curral.
Papús, papús.
Amén. Jasús.³²⁵⁵

(M:095; BOUZA 1946:182)

Pelo signal
do bico real;
comi toucinho,
não me fez mal;
se mais me desse,
mais comia.
Adeus, padre,
até outro dia (Porto) (Vasconcellos:181).

Dios entre aquí. -Amén
i-o demo na casa dos frades
i-as mozas bonitas en cas dos abades³²⁵⁶.
(M:065)

Pico, pico, Mazarico
¿quen che deu tamaño pico?
-Doumo Dios, por meus pecados
para picar nos carballos.
E piquei e repiquei
e tornei a repicar,
e topei un granceiriño,
e fixen un moiñiño
e boteino a moer:
os ratiños a comer.
Agarrei un polo rabo
e mandeino a Santiago,
de Santiago a Padrón³²⁵⁷
a cabalo dun castrón.³²⁵⁸
(M:116; BOUZA 1946:180) ³²⁵⁸

³²⁵⁴ *Pol-a, Santa Fé.*

³²⁵⁵ *Pol-a, para do, papús*

Amen Jasus.

³²⁵⁶ *aquí, Amen, i-ô, i-âs.*

³²⁵⁷ *¿quén, Doum'o, botein-o.*

³²⁵⁸ *-Pico, pico, Mazarico, /¿quén che don tamaño pico? / -Doumo Dios por meus pecados, e fixen un muiñiño, /e boteino a moer / os ratiños a comer (BOUZA 1946).*

2.8.3. Anotacións varias

[Nota dos editores. No ms. L Ventín Durán foi facendo diferentes anotacións que no caso de se referiren a refráns ou cantigas concretas levamos ó seu lugar correspondente, como supoñemos que el pensaba facer. Pero hai outras de asunto literario que preferimos deixar aquí.

Tamén incluímos neste apartado unhas notas bibliográficas previas. Ventín preparaba, polo que se ve, unha obra tal como nós hoxe a editamos: un conxunto trabado de tradición oral galega. Para isto, redactara tres apuntes case programáticos ou introductorios: os manuscritos R:C171/46, R:C170/15 e R:C117/45. Ímolos reproducir aquí tal como el os deixou.

Respecto ós criterios de edición, cando Ventín cita textos doutras obras, reproducímolos igual ca el o fai nos manuscritos (faltas de ortografía incluídas), sen aplica-los nosos criterios de edición].

2.8.3.1. O manuscrito L

[L:42v]

Canção de Gonçalo Hermigues
o Traga-Mouros

Tinherabos, nom tinherabos
Tal a tal ca monta!
Tinheradesme non tinheradasme
De la vinherades de ca filharades
Ca amabia tudo em soma.

Per mil goinos trebelhando
Oy, oy, bos lombrego
Algorem se cada folgança
Asmei eu: perque do terreno
Nom ahi tal percheço.

Ourvana, Ourvana, oy tem por certo
Que inha bida do biber
Se olvidrou per ten olvidro perque em cabo
O que eu ei de la chebone sem referta,
Mas não ha per que se ver.

O Dr. Bellerman, no seu *Die allen Liederbucher der Portug.* trás uma tradução allemã que passa por excellente, e da qual se servira Garret. (*Revista Universal Lisbonese*, t. V, p. 417, anno 1845.)

(BragaCancioneiro:4 e 198-99).

[L:43r]

Canção de Gonçalo Hermigues.
Traducção de Garrett.

Ora vos tenho, ora não;
E um a um elles que chegam!
Já me apanhaes e ja não...
D'aqui largam, e d'ali pegam,
Que anda tudo ao repelão.

Por mil goivos retoucando
Ai, ai, que vos avistei!...
Já sei porque ando lidando;
Que em tres terras, bem pensei,
Melhor fructo não verei.

Oriana, Oriana, oh tem por certo
Que esta vida, do viver,
Toda en ti se olvidou n'aquelle apêrto,
E o que, em troco eu vim a haver
Não ha mais para se vêr.

[L:43v]

Canção de Egas Moniz Coelho a D^a
Violante.

Fincarades bos embora
Taom coitada
Que hei boime per hi fora
De longada

Baise o bulto do mei corpo
Mas ei non
Que os çocos bos finca morto
O coração

Se pensades que ei vom
Non no pensedes
Que chantado em bos estom
E nom me bedes.

Mei jazido, e mei amar
Embos accarra
Grenhas tendes despelhar
E luzia cara.

Nom forom estes meis olhos
Tal abesso
Que esgravizem a meis dolos
Da compeço.

Mas se ei for pera Mondego
Pois la vom
Carulhos me fagaom cego

[L:44r]

Tradução de Almeida Garret

Ficae-vos em boa hora
Tam chorada,
Que eu vou-me por ahi fora
De longada.

Vai-se o vulto do meu corpo
Mas eu não,
Que aos pés vos fica morto
O coração.

E se pensaes que eu vou,
Não no pensedes;
Que unido convosco estou
E não me vedes.

Em vós meu ser, meu amar,
Que de vós nasce;
Trancas tendes de espelhar,
Lucida face.

Não quero os olhos voltar
Tam de avesso,
Que os meus males va contar
Do começo:

Mas se eu for para Mondego
Como vou,
Carochas me façam cego

[L:44v]

Como ei som.

Se das penas do amorio
Que eu retouco
Me fizerem tornar frio
Como ei ouço.

Asmademe se queredes
Como lusco
Senaom torvo macharedes
A mui fusco.

Se me bos a mi leixardes
Deis me garde
Nom asmeis bos de queimardes
Isto que arde.

Hora nom deixedes nom
Que sois garrida
A senon cristelejom
Por minha bida.

(BragaCancioneiro:5-6).

Canção de Egas Moniz Coelho á sua
Dama

Bem satisfeita ficades
Corpo doiro,
Alegrade a quem amades
Que ei já moiro

[L:45r]

(Que já o son!)

Se nestas penas de amor
Com que lido
Como dizeis, esfriar
O meu sentido

Amae-me assim, se quereis
D'este modo;
Senão, peor me achareis
Cego de todo.

Se vós a min me deixardes...
Deus me guarde!
Que fareis vós em queimardes?
O que já arde?

Ora não me deixeis, não,
Que sois garrida!
E se não kirieleisão
Por minha vida.

(BragaCancioneiro:199-200)

Tradução de Almeida Garret

Bem satisfeita ficaes,
Corpo de oiro:
Alegrais a quem amaes
Que eu já moiro.

[L:45v]

Ei bos rogo bos lembredes,
Que bos quige,
A que dolos nom abedes,
Que bos fige.

Cambaste a Pertigal
Por Castilha
Abasmades o mei mal
Que dor me filha.

Granhaisme por Castijanos
E pestineque,
Achantaisme binte ãganos
Que me seque

Bedes moiro, bedes moiro,
Biolante,
Longe ba o cestro agoiro,
Por diante.

Bós bibede hũ centenario
Mui garrioso,
Quei me boy pera o trintairo
Lagrimoso.

Hah se a bosa lembrança
Ei bier
Dizei Egas con folgança
Hu xiquer.

[L:46r]

Mas peço que vos lembreis
Qué vos quíz,
E que penas não haveis
Que vos fiz.

Trocastes a Portugal
Por Castella,
E levais-me a alma – inda mal!
Que dor hei nella!

Deixaes-me por castelhanos...

Que negra sorte!
E teceis-me mil enganós
Por me dar morte.

Vedes moiro, vedes moiro
Violante!
Longe vá o sestro agoiro
Por diante.

Vós vivei un centenario
Mui ditoso,
Que eu me vou para o trintario
Lagrimoso.

Se un día á vossa lembrança
Eu vier,
Dizei: Egas, tem folgança!
Dizei siquer.

[L:46v]

Ah se ouvirdes na mortulha
Os companheiros
Retouçade na mormulha
Os meus marteiros.

Quando o ouvires papear
O castejom,
Lembradebos lhe fige dar,
Já de cotom.

Ah que bas quige, e requige,
Como ber, (Como ber,)
A nunca cousa em bos fige
Desprazer.

Nom bos podó mais falar,
Que nom falejo,
Que bem podedes asmar
Qual ey sejo.

Tenho todo o arcaboço
Sem feiçom
Mas ei bós bejo, e oiço
No coraçom.

Bedes me boi descaindo
Nesta hora,
Bos Amor fíncae rindo
Muyto embora
(BragaCancioneiro:7-8).

[L:47r]

Quando ao meu enterramento
Se tocar,
Revolvei no pensamento
O meu penar;

E quando esse castelhana
Basofiar,
Lembrae-vos que desengano
Lhe fiz já dar.

Ah! que vos quiz e requiz

Como o ver!...
Em cousa alguma voz quiz
Desprazer!

Não vos posso mais falar
Bem me fino...
Bem podeis imaginar
Qual son mofino.

Tenho todo o arcaboço
Sem feição,
Mas inda vos quero ouço
No coração.

Vede, já vou descaindo
Nesta hora...
Vós amor fícae-vos rindo,
Muito embora.
(BragaCancioneiro:200-201).

[L:47v]

Estes monumentos portugueses da poesia portuguesa não tem sido convenientemente estudados, depois que a crítica inflexível de João Pedro Ribeiro os desanthorou. Pelos estudos philologicos que sobre elles temos feito chegamos á conclusão de que são inteiramente authenticos.
(BragaCancioneiro:202).

2.8.3.1.1. Lecturas de Ventín verbo da literatura medieval galega

[L:69v]

El Pseudo-Turpin

“¿Quién fué este segundo é impudente fabulador que llega a tomar el nombre de Turpin y poner en su boca la narración, lo cual nunca hace el primero? Gastón Paris atribuyó estos capítulos á un monge de Viena del Delfinado, pero Dozy manifiesta opinión muy contraria. Que este nuevo Turpin era tambien francés no tiene duda, como tampoco le interesaban mucho las pretensiones de Compostela, donde probablemente escribia, y donde se ha conservado su libro, formando parte del célebre códice calixtino. Esta compilación, dividida en cinco libros (de los cuales el último era como el manual ó guia del peregrino en Santiago), que fue donado por Aimerico Picaud, del Poitou, á la

Iglesia de Santiago por los años de 1140 (fecha que no puede ser muy posterior á la redacción, en que acaso intervino el mismo Aimerico), y copiada luego en todo o en parte por los peregrinos, es la que mayormente extendió por Europa el conocimiento del Pseudo-Turpin, á la vez que entre los clérigos españoles autorizó el principal tema de la epopeya carolingia. Las mas antiguas obras históricas francesas son traducciones del Turpin; hay nada menos que cinco, hechas á fines del siglo XII y [L:70r] principios del XIII.

En España, aunque el Turpin fuese muy leído, especialmente por los gallegos, á quienes halagaba con el panegírico de la Iglesia de Santiago, y pasasen algunas de sus fábulas á la Crónica de D. Lucas de Tuy, hubo de suscitar muy pronto impugnaciones y protestas fuera del circulo en que imperabam las ideas galicanas y cluniacenses.”

(MenéndezPelayo:119-130).

[L:70v]

“Del enorme *Roman de Troie*, de Benoit de Sainte-More, tenemos dos traducciones castellanas hechas del francés y otra gallega hecha del castellano.

.....
El código gallego más completo de los dos que se han conservado () traduce la suscripción de escribán castellano y añade: “Este livro foy acabado VIII dias andados do mes de Janeyro, era de mill é quatroçentos et onze años”. El que escribió en parte y dirigió en lo demás la copia de este código fué, segun consta en otra suscripción, el clérigo Fernan Martis (¿Martinez?), capellán de Fernan Pérez de Andrade. Es inestimable el valor lingüístico de esta versión (que parece hasta ahora el monumento más antiguo de la prosa literaria gallega); pero ha de tenerse en cuenta que es traducción de traducción, y que abunda por tanto en formas castellanas y francesas. Publicada con estricto rigor paleografico, gracias á los desvelos de D. Andrés Martinez Salazar (), ofrece abundante y novisima materia al estudio de los filólogos”³²⁵⁹.
(MenéndezPelayo:146).

[L:71v]

Lais de Bretaña.

“Habia, no obstante, una región de la Peninsula donde, ya por oculta afinidad de orígenes étnicos, ya por antigua comunicación con los países celtas, ya por la ausencia de una poesia epica nacional que pudiera contrarrestar el impulso de las narraciones venidas de fuera, encontraron los cuentos bretones segunda patria, y favorecidos por el prestigio de la poesia lirica, por la moda cortesana, por el influjo de las costumbres caballerescas, despertaron el germen de la inspiración indigena, que sobre aquel tronco,

³²⁵⁹ No manuscrito omite ”.

que parecía ya carcomido y seco, hizo brotar la prolífica vegetación del Amadís de Gaula, primer tipo de la novela idealista española. Fácilmente se comprenderá que aludo a los reinos de Galicia y Portugal, de cuyo primitivo celticismo (a'lo menos como elemento muy poderoso de su población, y tambien de la de Asturias y Cantabria) sería demasiado esceptismo dudar, aunque de ningún modo apadrinemos los sueños y fantasías que sobre el tópico ha forjado la imaginación de los arqueólogos locales. Si no se admite la persistencia de este primitivo fondo, no solo quedan sin explicación notables costumbres, creencias y supersticiones vivas aun, y casa de atavismo tan singulares como el renacimiento del mesianismo de Artús en el rey Don Sebastián, sino que resulta enigmático el proceso de la literatura caballeresca, que tan pro- [L:72r] fundamente arraigó allí, que conquistó sin esfuerzo las imaginaciones como si estuviesen preparadas para recibirla y que fué imitada con tanta originalidad á la vuelta de algunas generaciones.

Tambien fué allí la poesia lírica el vehículo de las tradiciones galesas y armoricanas. Existia en la región galaicoportuguesa una escuela lírica que por cerca de los siglos impuso sus formas y hasta su lengua, no solo á los trovadores del Noroeste, sino a los del centro de la Península. Son raras en estos poetas las alusiones literarias, pero hay algunas al ciclo bretón y han sido recogidas ya varias veces. Nuestro rey Alfonso el Sabio citaba á Tristán al lado de Paris para ponderar el exceso de su pasión:

*Ca ja Paris
D'amor non foi tan coitado,
Nen Tristan
Nunca soffreu tal afan,
Nen soffreu quantos no mundo seerán.*

Su nieto D. Diniz comparaba uno de sus innumerables amores con el de Tristán e Iseo, á la vez que con el de Flores y Blanca Flor:

*... e o mui namorado
Tristán sei ben que non amou Iseu
Quant'eu vos amo, esto certo sei eu.*

Su escribano, ó secretario de la poridad, Esteban de la Guarda, hablaba de la muerte de [L:72v] Merlin y de las grandes voces que dió al sentirse encantado:

*A tal morte de qual morreu Merlin,
O dara voces fasendo sa fin...*

Gonzalo Eannes do Vinhal habla de los cantares de Cornoalha.

Pero nada de esto importa tanto como la existencia de cinco composiciones líricas, de cinco *Lays de Bretanha*, con los se abre uno de los dos grandes cancioneros galaico-portugueses de Roma: el apellidado Colocci-Brancuti, por los nombres de sus poseedores, antiguo y moderno ().

Tres de estos lays son traducciones libres del francés, como ha probado con admirable pericia crítica y filológica Carolina Michaëlis de Vasconcellos (); en los otros dos puede afirmarse igual origen, aunque la imitación no sea tan directa. Trátase de dos sencillas baladas (canciones de baile), que, á no ser por las rúbricas que las acompañan,

no se distinguirían mucho de outras poesías semipopulares del mesmo género que en gran número figuran en los cancioneros gallegos. Pero la primera, puesta en boca de cuatro doncellas que la cantaban para burlarse de Marot de Irlanda (el raptor Morhout, vencido por Tristán), se dice expresamente que fue “tornada em linguagem (esto es, en portugués) palabra por palabra: [L:73r]

*O Marot aja mal grado,
Porque nos aquí cantando
Andamos tan segurando
A tan gran sabor andando!
Mal grado aja! que cantamos
E que tan en paz dançamos...*

La antigüedad de este lai debe de ser grande, puesto que el compilador del cancionero portugués dice: *esta cantiga é a primeira que achamos que foi feita*. La otra balada que comienza:

*Ledas sejamos ojemais!
E dancemos! Pois nos chegou
E o Deos con nosco joutou,
Cantemos-lhe aqeste lais!*

y tiene por estribillo:

*“Ca este esendo é do melhor
O meu que fez Nostro Senhor.”,*

se refiere a la historia de Lanzarote y Ginebra: “Este lai hicieron las doncellas a don Ansarotti (sic) cuando estaba en la isla de la Alegría; cuando la reina Ginebra la halló con la hija del rey Peles y le prohibió que volviese a comparecer delante de ella.”

De los otros tres lais existen los originales franceses en varios manuscritos del Tristan, pero se ve que en todos ellos el traductor procedió con gran libertad, amplificando unas ve- [L:73v] ces, abreviando otras, cambiando los versos de nueve sílabas en versos de ocho y amoldando las estrofas al tipo lírico de los trovadores peninsulares. Estos lais se ponen en boca del mismo Tristán : “Don Tristan o Namorado fez esta cantiga” – “Este lais fez Elis o Baço, que foi duc de Sansonha, quando pasou aa Gran Bretanha, que ora chamou Inglaterra. E passou la ho tempo de rei Artur, pera se combater con Tristan, porque lhe matara o padre en ãa batalha. E andando un dia en su busca, foi pela Joyosa-Guarda u era a Rainha Iseu de Cornoalha. E viu a tan fremosa que adur lhe poderia o meu no mundo achar par. Enamorouse enton d’ela e fez por ela este lais.”

El haber sido traducidos dentro del siglo XIII () estos poemitas líricos, que apenas podían ser comprendidos sin la lectura de las novelas en prosa, donde fueron primitivamente intercalados, prueba hasta qué punto era familiar a los trovadores gallegos y portugueses la materia de Bretaña.

(MenéndezPelayo:171-173).

[L:74v]

Los Cancioneros Gallegos.

“Desde estos (los poetas Tito Calpurnio, siciliano y el cartaginés Nemesiano, imitadores de la égloga virgiliana, en el siglo III) hasta la edad de Petrarca y Boccaccio no hubo poetas bucólicos”, dice Herrera en su comentario a Garcilaso. No los hubo en verdad, á la manera clásica, pero tuvo la Edad Media su riquísima poesía villanesca en las pastorelas y vaqueras de los trovadores provenzales u de sus imitadores del Norte de Francia, que dieron a estos cuadros un carácter mas realista.

Cuando este género penetró en España y se combinó con un fondo popular preexistente, produjo en la primitiva poesía galaico-portuguesa la riquísima eflorescencia de las cantigas de amigo y de ledino, que son la joya de los cancioneros medievales, la única parte de ellos que conserva vitalidad. A pesar de todos los esfuerzos que la erudición de nuestros vecinos los franceses ha hecho para ver en estas canciones más que una imitación de su propia lírica, apenas puede dudarse de la existencia de una poesía gallega popular que sirvió de modelo a la artística y la prestó sus formas y sus temas, aunque una y otra cosa se modificasen mucho por el contacto con una poesía extranjera. Hay un acento de espon- [L:75r] taneidad, que no engaña, en muchas de estas composiciones. El ideal que reflejan es el que corresponde a un pueblo de pequeños agricultores, dispersos en caseríos y que tienen por principal centro de reunión santuarios y romerías. El mismo Jeanroy confiesa que este motivo es ajeno á la poesía francesa (*Les Origines de la Poesie Lyrique en France au Moyeu Age*, Paris, 1904). Tema el mas frecuente de tales composiciones, puestas, por lo comun, en boca de mujeres, y trasunto, sin duda, más ó menos acicalado, de las que realmente entonaban las raparigas del Miño al volver de la fuente, son las quejas de la niña á quien su madre veda el ir á la romería, donde la espera seu amigo. Otras veces la doncella enamorada se duele de ingratitud y olvido, y aun llega á manifestar cando rosamente al mismo santo de la romería sus propósitos de venganza contra el desleal amador, ó bien se enoja con el santo porque no la libra de su cuita á pesar de las candelas que había quemado en su altar. Hay ciertamente mucha distancia de arte entre estos rudos acentos y las quejas de Safo á Afrodita, ó las imprecaciones de la Pharmaceutria” de Teócrito, pero el fondo humano de la pasión ardiente y devoradora es el mismo, y hasta las supersticiones se asemejan cuanto es posible dentro de un orden moral tan dis- [L:75v] tinto.

Todo parece darnos la certidumbre de que nos hallamos en presencia de verdaderas letras vulgares, que los trovadores y los juglares explotaban como un fondo lírico anterior a todos ellos, acomodándolos á diversos sonos.

Pero no fue solo la Galicia rural la que dejó impresa su huella en este lirismo bucólico de nuevo cuño. Azotada de mares por Norte y Occidente, y predestinada á grandes empresas marítimas, la región galaico-portuguesa tuvo desde muy temprano lo que clasicamente llamariamos sus églogas piscatorias, si la brava costa del Cantábrico o la mas risueña y amigable del Atlántico recordase en algo la diáfana serenidad que envuelve a los barqueros sicilianos en los idilios de Teócrito y de Sannazaro. Son

frecuentísimos en el Cancionero vaticano, hasta en las villanescas y en los versos de ledino, las alusiones á cosas de mar y aun hay juglares, como Martín Codax y Juan Zorro, que parecen haberse dedicado particularmente a la composición de estas marinas y barcarolas. Por el contrario, en otras poesías, especialmente en las muy lindas de Pero Meogo, parece que resuenan los ecos de la trompa venatoria, y son frecuentes las alusiones á la caza de los ciervos.

Es fácil notar en el Cancionero pequeños ciclos ó series de composiciones, enlazadas entre sí por un mismo sentimiento poético, por un mis- [76r] mo género de imágenes y por la repetición de ciertas palabras predilectas. Así se agrupan los versos del mar de Vigo; los cantos de las diversas romerías de San Servando, San Mamés, San Eleuterio, Santa Cecilia de Soveral, San Clemente, San Salvador; formando cada una de estas series un poemita de amor con unidad interna, no solo lírica, sino en cierto modo dramática. Así el último juglar antes citado, Pero Meogo, cierra con broche de oro en un diálogo, que llamaríamos balada en el sentido romántico y septentrional de la palabra, la historia, fragmentariamente contenida en ocho canciones anteriores de la doncella que rompió el brial en la fuente de los ciervos.

Los mismos trovadores cortesanos, que tan insípidos y pueriles resultan en sus versos de imitación provenzal, parecen otros hombres en cuanto aplican sus labios á este raudal fresquísimo de la inspiración popular. Compárense, por ejemplo, las poesías que escribió el rey D. Diniz al modo trovadoresco con sus cantigas de amigo y sus cantares guayados, dichos así por contener el estribillo ¡ay o guay amor! En las primeras no pasa de ser un versificador elegante y atildado; en las segundas, ninguno de los juglares de atambor más próximos al pueblo puede arrancarle la palma.

No sostendré que sea realmente indígena todo lo que con trazas de popular se nos presenta en los dos Cancioneros de Roma. Para mí no [L:76v] hay duda de que con elementos poéticos musicales de origen gallego se combinaron reminiscencias muy directas de ciertos géneros subalternos de la lírica provenzal, que, poco cultivados por los trovadores más antiguos, adquieren señalada importancia en los del último tiempo, y especialmente en el fecundísimo Giraldo Riquier, que visitó las Cortes de nuestra Península y dirigió a Alfonso el Sabio el célebre memorial ó requesta sobre el oficio de juglar. Las vaqueras ó pastorelas entran en la técnica portuguesa con el nombre de villanescas o villanas. No se trata aquí solamente (como en el caso de las baladas ó canciones de danza) de la repetición de un tipo tradicional que debió ser común “a diversas poblaciones de lengua romana (provenzales, franceses, italianos, etc)” según la atinada observación de P. Meyer, sino de una imitación literaria y deliberada. En la serranilla artística y provenzalizada se nota un giro más abstracto, impersonal y vago, menos intimidad lírica, menos soltura de versificación. Aun en las más graciosas, como lo son sin duda la de el rey D. Diniz, es visible la imitación francesa ó provenzal, con todos los lugares comunes de papagayos, vergeles, y entradas de primavera.

Gracias al inapreciable tesoro de las canciones descubiertas en Roma, no hay que buscar en otra parte que en Galicia el origen inmediato y el tipo de estrofico de las cantigas de serrana [L:77r] del Archipreste de Hita, las cuales son originalísimas sin embargo, porque el Archipreste más bien que imitar la poesía bucólica de los trovadores, lo que hace es parodiarla en sentido realista. Sus serranas son invariablemente interesadas y codiciosas, á veces feas como vestiglos, y con todo esto

de una acometividad erótica digna de la serrana de la Vera que anda en los romances vulgares.
(MenéndezPelayo:415-417).

2.8.3.2. O manuscrito R:C171/45. Literatura galega

Curros Enríquez³²⁶⁰

A Velhice do Padre Eterno de Guerra³²⁶¹ Junqueiro que ten moita afinidade con bastantes poesias do *Aires da miña terra* foi publicada en 1885, i-o³²⁶² de Curros tivo a sua primeira edizón en 1880.

Non me parece que Guerra³²⁶³ imitase a Curros mais tamén sería³²⁶⁴ inxusticia decir que éste fose imitador de Guerra. Os dous arrincan de un tronco común³²⁶⁵, Victor Hugo.

Curros tiña outros tratos a musa francesa principalmente con Béranger e deses tratos naceu o ‘Mirando o chán’ que, deixada de parte a sua irreverencia, mais graciosa ca brasfematoria, é unha sátira mais ben ordeada contra as inxusticias divinas e humanas.

Na³²⁶⁶ Nota que pon no fin da *Velhice do Padre Eterno*, Guerra Junqueiro di: “Em 1879 estaba adiantada a ‘Morte do Padre Eterno’ e quasi concluída a ‘Velhice’”, o que non quere decer que fose composta denantes do *Aires da miña terra*, que non foi de certo escrita na hora da publicazón.

Un dos grandes inspiradores de Curros, foi o poeta italiano Xosé Carducci –os outros foron o francés Beranger i-o³²⁶⁷ portugués Guerra³²⁶⁸ Junqueiro-. Nun estudo encol de Salvador Rueda menta o primeiro, que lle debia de ser familiar.

Estudos preliminares publicados ó³²⁶⁹ fronte da novela de Rueda *La Cópula*³²⁷⁰ p^a 8.

Galicia tivo sempre unha fiestriña aberta sobor do mundo civilizado e nela³²⁷¹ debuzáronse Rosalia, nunha³²⁷² olladela afeitiva encol de Heine; Pondal, rexurdindo das cinzas de Camões e de Ossian; Curros, glosando a obra rexa e multiforme de Carducci, Beranger e Guerra Junqueiro; Lamas Carbajal, emparellándose³²⁷³ con

³²⁶⁰ Enríquez.

³²⁶¹ Gerra.

³²⁶² i-ô.

³²⁶³ Gerra.

³²⁶⁴ tamen sería.

³²⁶⁵ comun.

³²⁶⁶ N-a.

³²⁶⁷ i-o.

³²⁶⁸ Gerra.

³²⁶⁹ ô.

³²⁷⁰ Copula.

³²⁷¹ n-ela.

³²⁷² n-unha.

³²⁷³ emparellandose.

Campoamor; Ramón³²⁷⁴ Cabanillas, afondando a súa proteica produción nas suavidades líricas³²⁷⁵ de Guerra Junqueiro e na literatura racial do ciclo³²⁷⁶ artúrico. Apesares destas³²⁷⁷ fondas afinidades, ás que non pode fuxir calquera artista por orixinal que sexa, ningún³²⁷⁸ anulou a súa persoalidade criadora, tendo cada un deles algo tan seu que non-o deixa confundir con outro.

Os preconceitos de escola non lle ataron a inspirazón³²⁷⁹ porque ningún deles³²⁸⁰ se deixou levar na corrente predominante do seu tempo, por iso vemos que en preno romanticismo inicial soilo tivemos un romántico³²⁸¹ e este con unha soila poesía no idioma enxebre, que foi N. Pastor Díaz (1811-1863) co a súa ‘Alborada’ escrita en 11-3-1828, isto é, -denantes da consagración³²⁸² do romanticismo na Franza, en 1830.

‘Presumo que a la restauración de los metros conocidos de los poetas anteriores al siglo XV, habrá animado a Rueda la aventura feliz de Carducci, restaurando e introduciendo en la métrica italiana moderna, el yambico latino, y esto lo presumo –aunque no me atrevería a asegurarlo– por buscar su origen al proceso de nuestra revolución poética.’
Curros Enriquez. Estudio sobre Salvador Rueda, puesto al frente de la 2ª edición de *La Cópula*.

Bibliografía

Manuel Murguía. *Historia de Galicia*. Tomo I, páxs³²⁸³. 571-77. Lugo, 1865.

Antonio de Iglesia. *El Idioma Gallego*. Tomo III. p^a 202 a 233. La Coruña, 1886. 221 refráns.

Manuel Leiras Pulpeiro. *Galicia*, nº 9-12. Año 1893. La Coruña. 105 refráns³²⁸⁴.

Eugenio Carré Aldáo. *La Literatura Gallega en el Siglo XIX*, pxas. 187 a189. 2ª Edon. Barcelona, 1911. 66 refráns.

Antón³²⁸⁵ Noriega Varela. *Como Falan os Brañegos*. Editorial Nós A Cruña. 310 refráns.

Antón³²⁸⁶ Noriega Varela. *Galicia en Madrid* nº 37 a 41. Órgano³²⁸⁷ de Lar Gallego.

³²⁷⁴ *Ramon.*

³²⁷⁵ *produzon n-as suavidades liricas.*

³²⁷⁶ *ciclo.*

³²⁷⁷ *d-estas.*

³²⁷⁸ *ningun.*

³²⁷⁹ *inspirazon.*

³²⁸⁰ *ningun d-eles.*

³²⁸¹ *romantico.*

³²⁸² *consagrazon.*

³²⁸³ *paxs.*

³²⁸⁴ *refrans.*

³²⁸⁵ *Anton.*

³²⁸⁶ *Anton.*

³²⁸⁷ *Organo.*

Antonio Noriega Varela. ‘Arquivo Etnográfico’³²⁸⁸ de Galicia’. *Nós* nº 3. Decembre de 1920. 84 refráns.

Alvaro Maria de las Casas. *Refraneiro Galego* Santiago, 1935. 59 consellos.

Francisco Lanza. ‘Como falan os de Ribadeo’, *Nós* nº 118. 167 refráns. I Agrícolas³²⁸⁹. Do tempo. 2 De Conducta. 3 Da hixiene. Da saúde³²⁹⁰. 4- Satíricos-Festivos.

Urbano Santana. ‘Folk Lore de Sandiás’ (Xinzo de Limia). *Nós* nº 90. 19 refráns³²⁹¹.

Armando Cotarelo Valledor. ‘Cancioeiro de Agulla’, *Nós* nº 82-84-85. 20 refráns³²⁹².

Florentino L. Cuevillas e Xurxo Lorenzo. *A Vila de Calvos de Randín*³²⁹³. Santiago, 1930. 20 refráns³²⁹⁴ e 13 ditos.

2.8.3.3. O manuscrito R:C171/46. Historia da literatura galega

O folclore

Intertromisión³²⁹⁵ dos léxicos galaico-luso-casteláns³²⁹⁶.

a) A emigración³²⁹⁷. b) O servizo militar. c) O ensino oficial. d) A movementazón³²⁹⁸ do funcionalismo do Estado, inclusive o de tódalas³²⁹⁹ crases de milicias. e) As idas temporales de obreiros a outras rexións³³⁰⁰: segadores, castradores, paragüeiros, camareiros e cociñeiros a praias, balnearios e transatlánticos. f) O establecemento de negociantes, médicos, boticarios, etc. de outras rexións, en Galicia e viceversa³³⁰¹.

A criazón³³⁰² literaria popular

Romances

a) Heróicos³³⁰³: rexionais: peninsulares. b) Xacóbeos e relacionados coas³³⁰⁴ pelerinazóns. c) Amorosos. d) costumistas. e) Relixiosos: reises: rezas i-orazóns³³⁰⁵:

³²⁸⁸ *Etnografico.*

³²⁸⁹ *Agrícolas.*

³²⁹⁰ *saude.*

³²⁹¹ *refrans.*

³²⁹² *refrans.*

³²⁹³ *Randin.*

³²⁹⁴ *refrans.*

³²⁹⁵ *Intertromison.*

³²⁹⁶ *lexicos galaico-luso-castelans.*

³²⁹⁷ *emigrazon.*

³²⁹⁸ *movementazon.*

³²⁹⁹ *todal-as.*

³³⁰⁰ *rexions.*

³³⁰¹ *vice-versa.*

³³⁰² *criazon.*

³³⁰³ *Heroicos.*

³³⁰⁴ *co as.*

³³⁰⁵ *orazons*

relativos á³³⁰⁶ paixón do N. S. Xesucristo: vidas de santos. f) Satíricos³³⁰⁷. g) Dramáticos: de cegos: de romeiría, etc.

As cantigas populares

a) A causa da súa orixe eisencialmente popular: a relativa falla da instruzón³³⁰⁸ entre o pobo: a cativa aportazón³³⁰⁹ dos poetas enxebres adaitada polo³³¹⁰ pobo: os poetas que cautivaron a poesía popular, tecendo motivos encol dela –Rosalia–, producindo cantigas ó³³¹¹ xeito do pobo –Couceiro Freijomil, Cabada Vazquez, Fortunato Cruces, etc– b) Contraste coas³³¹² outras rexións afíns³³¹³: Castela: Ventura Ruiz de Aguilera, Narciso Díaz³³¹⁴ de Escobar, Melchor Palan; Portugal –João de Deus, Antonio Correia de Oliveira, Augusto Gil, Antonio Nobre, Afonso Lopes Vieira; Brasil– c) Algunhas formas tipicamente galegas: muiñeiras, triadas, regueifas, maios.

O refraneiro

a) Catizeira das coleizóns³³¹⁵ pubricadas en contra das que se sabe que hai recolleitadas. b) Relazóns típicas³³¹⁶ entre o noso refraneiro i-os outros da península e outros pobos da Europa e da América: acerto e orixinalidade das figuras comparadas coas³³¹⁷ dos outros refraneiros. c) A perviencia das formas léxicas e sintáticas nos refráns³³¹⁸ e nos ditos. d) A xusteza das comparanzas i-o³³¹⁹ agresivo das pragas. e) O predomínio dos refráns satíricos, humorísticos³³²⁰ e bulristas encol da produción³³²¹ total.

As narrazóns³³²² en prosa

a) Os contos. b) As leendas. c) As fábulas no folclore. d) O xusto equilibrio entre o eisaxero ampuloso d'algunhas narrazóns³³²³ peninsulares i-a³³²⁴ probeza de eispresón³³²⁵ de outras. e) O predomiño dos temas bulristas encol dos outros. f) O aporveitamento

³³⁰⁶ a.

³³⁰⁷ Satiricos.

³³⁰⁸ instruzon.

³³⁰⁹ aportazon.

³³¹⁰ pol-o.

³³¹¹ ó.

³³¹² co as.

³³¹³ afíns.

³³¹⁴ Díaz.

³³¹⁵ coleizons.

³³¹⁶ relazons típicas.

³³¹⁷ co as.

³³¹⁸ léxicas e sintáticas nos refrans.

³³¹⁹ i-ó.

³³²⁰ refrans satiricos e humoristicos.

³³²¹ produzon.

³³²² narrazons.

³³²³ narrazons.

³³²⁴ i-á.

³³²⁵ eispreson.

de outras. e) O predomiño dos temas bulvistas encol dos outros. f) O aproveitamento dos contos populares polos³³²⁶ literatos: *Contos da terriña* de Ken Keirades (García Barros); *Fungueirazos*, *Galicia rindo*, *Cochegas*, *Aturuxos* de Rogelio Rivero; *Contos d'Antano e d'Hogano*³³²⁷ de Manuel Vidal; g³³²⁸) A influencia folclórica encol do teatro: Armando Cotarelo: *Mourenza*; Vilar Ponte: *Nouturnio do frío e da Morte*³³²⁹; Vicente Risco: *A trabe de Alquitrán*³³³⁰, o *Lobo da Xente* e outras novelas. *Contos do Turreiro* de Avelino Rodríguez Elías.

Adiviñanzas

a) Catividade das recolleitadas. b) Machado Álvarez³³³¹ (Demófilo) i-a³³³² sua labourea. c) A revista *Nós* foi a meirande sacudidora da nosa etnografía.

Bibliografía

Cantigas populares.

D. José Pérez³³³³ Ballesteros: *Cancionero popular gallego*. 3 tomos.

D. Fermín³³³⁴ Bouza Brey: *Cancioeiro da Arousa*. Arquivos del Seminario de Estudios Gallegos.

D. Fermín³³³⁵ Bouza Brey: *Cancioeiro das Ribeiras do Tea*. Nós, nº 53.

D. Armando Cotarelo: *Cancioeiro da Agulla*.

D. Álvaro³³³⁶ de las Casas: *Cancioneiriño de Noia*.

D. Álvaro³³³⁷ de las Casas: *Cancioneiriño da Illa de Ons*.

D. Álvaro³³³⁸ de las Casas: *Antoloxía*³³³⁹ de la lírica gallega.

Real Academia Galega: *Boletín*³³⁴⁰.

Milá y Fontanals: “Poesía popular gallega”. T. IV de sua *Obras Completas*.

Nós: En moitos números.

Vida Galega: En moitos números.

Moscoso, 3-3-942

³³²⁶ *pol-os*.

³³²⁷ *Contos e Antano e de Ogano*.

³³²⁸ [Nota dos editores. Ventín repite dúas veces a letra “f” nesta enumeración, cando neste caso correspondería a letra “g”, por iso a corriximos].

³³²⁹ [Nota dos editores. Supoñemos que se refire á obra de Vilar Ponte *Nouturnio de medo e morte*. Bárbara anécdota realista en dous tempos (sin literatura) que puido andar nos romances dos cegos. (Edición Nós: Santiago, 1935)].

³³³⁰ *Alquitran*.

³³³¹ *Álvarez*.

³³³² *i-á*.

³³³³ *Pérez*.

³³³⁴ *Fermín*.

³³³⁵ *Fermín*.

³³³⁶ *Álvaro*.

³³³⁷ *Álvaro*.

³³³⁸ *Álvaro*.

³³³⁹ *Antoloxía*.

³³⁴⁰ *Boletín*.

2.8.3.4. O manuscrito R:C170/15. Relación de obras referentes a folclore e literatura

[Nota dos editores. Con data 9 de febreiro de 1939, coa guerra civil xa na súa fase final, Ventín remite a un descoñecido destinatario unha relación bibliográfica de obras referentes a folclore e literatura. Dúas cousas chaman a atención: que é o único escrito en castelán que hai nos materiais que del coñecemos e que asina co obrigado “III Año triunfal”. Sospeitamos que as dúas cousas son unha simple cautela política en circunstancias tan difíciles e cunha censura tan activa. Reproducímolo a continuación tal e como aparece no manuscrito (aínda que corrixiendo os erros ortográficos de acordo coa ortografía castelá, e deixando constancia no aparato crítico do que aparece no orixinal)].

RELACIÓN³³⁴¹ DE OBRAS REFRENTES A FOLKLORE³³⁴² Y LITERATURA

I. CANTIGAS D'AMIGO dos trovadores galego-portugueses. Edición crítica acompañada de introdución, comentario, variantes e glossario.

Por J. J. Nunes. COIMBRA, 1926-28.

T. I^o. Introducción³³⁴³. Estudio sobre la poética y la gramática de los trovadores³³⁴⁴. Biografías entresacadas de las propias cántigas y de los estudios y documentos anteriores, algo fantasistas y demasiado problemáticas en sus conclusiones. Estudio comparativo entre los diferentes Cancioneros.

II. Texto. Reproduce 512 cántigas de amigo, sacadas del *Cancionero de Vaticana* y apartándose con mucha frecuencia de la lección de Teófilo Braga y de M. Rodrigues Lapa.

III. Comentarios métricos, estróficos, filológicos y de las variantes por orden³³⁴⁵ correlativo de las cántigas publicadas en el tomo anterior. Glosario.

J. J. Nunes fue³³⁴⁶ discípulo y es el continuador de Carolina Michaelis, a quien sigue a par de Menéndez Pidal, Oviedo y Arce y otros eruditos hispano-portugueses, en esta obra que es una de las más³³⁴⁷ completas sobre nuestra poética medieval.

II. CANTIGAS DE MARTÍN CÓDAX³³⁴⁸

Por J. J. Nunes. Porto, 1931.

En este folleto estudia el erudito portugués las versiones de las cántigas halladas por el librero madrileño P. Vindel, comparándolas con las del Cancionero COLOCCI y con el de la VATICANA y termina con una restitución crítica. Es muy interesante para nosotros porque en él³³⁴⁹ estudia un escrito de Oviedo y Arce sobre el citado juglar.

³³⁴¹ RELACION.

³³⁴² FOLK-LORE.

³³⁴³ Introducción.

³³⁴⁴ trovadores.

³³⁴⁵ orden.

³³⁴⁶ fué.

³³⁴⁷ mas.

³³⁴⁸ MARTIN CODAX.

³³⁴⁹ el.

III. POESÍA³³⁵⁰ POPULAR ESPAÑOLA y Mitología³³⁵¹ y Literatura Celto-Hispanas.
Por Joaquín³³⁵² Costa. Madrid, 1888.

Obra de profundo saber y muy documentada. Tiene para nosotros el aliciente de ser en parte basada sobre los Refraneros, Romances y Gestas de la península.

IV. ENSAYOS POÉTICOS³³⁵³ en dialecto del berciano.

Por Antonio Fernández Morales. León³³⁵⁴, 1861.

Con una introducción³³⁵⁵ de D. Mariano Cubí y Soler, en la que estudia la dialectología peninsular.

El autor que no es un gran poeta, supo darle a sus versos un sabor local y costumbrista que los hace merecedores de lectura a pesar³³⁵⁶ de la desnecesaria extensión de alguno de sus poemas. Su relativo mérito literario es compensado con creces por el filológico y etnográfico, a mi ver.

V. CANCIONERO³³⁵⁷ POPULAR.

Por Emilio Lafuente y Alcántara. Madrid, 1865.

1º En el discurso preliminar (LXIV) páginas, estudia la poesía popular en relación con el medio³³⁵⁸, y las colecciones que le antecedieron. El resto del tomo (315) ps lo dedica a las seguidillas.

2º Todo dedicado a cantares, clasificados en 25 secciones³³⁵⁹. Es obra de mérito y, según Menéndez y Pelayo, fue³³⁶⁰ la inspiradora de Rodríguez Marín³³⁶¹.

VI. TROVAS DA HESPAÑHA traducidas al portugués por el Conde Affonso Celso.

El traductor³³⁶², gran literato brasileño, aprovechó para su obra gran nº de seguidillas y no todas de pura cepa popular. Su mérito es más³³⁶³ una recreación de eruditos que obra de folklorista³³⁶⁴.

³³⁵⁰ *POESIA.*

³³⁵¹ *Mitologia.*

³³⁵² *Joaquin.*

³³⁵³ *POETICOS.*

³³⁵⁴ *Leon.*

³³⁵⁵ *introducción.*

³³⁵⁶ *apesar.*

³³⁵⁷ *Cancinero.*

³³⁵⁸ *medio.*

³³⁵⁹ *cecciones*

³³⁶⁰ *fué.*

³³⁶¹ *Rodriguez Marin.*

³³⁶² *tradutor.*

³³⁶³ *mas.*

³³⁶⁴ *folk-lorista.*

VII. SAETAS recogidas por Agustín³³⁶⁵ Aguilar y Tejera, Madrid.

Son 950 saetas con varios nº musicados y un prólogo en que estudia el género, y mas 50 ps. de notas. Es trabajo de un folklorista³³⁶⁶ concienzudo y amante de su Andalucía, la múltiple.

VIII. A ROSA NA VIDA DOS POVOS, por Dº Cecilia Schmidt Braco.

FOLK-LORE DE PROAZA, por L. Giner y Aribau. T 8º de la Biblioteca de las Tradiciones Españolas, Madrid 86.

IX. CUENTOS POPULARES DE EXTREMADURA, por Sergio Hernández. T. X, de la anterior.

X. FRAZES FEITAS, por João Ribeiro. Rio de Janeiro 1909 dos tomos.

El autor polígrafo de fama bien merecida, estudia en esta obra el origen y empleo de muchas frases hechas y refranes, a la luz de los clásicos y con una erudición no muy vulgar, haciendo referencias muy atinadas a los de nuestra España y otros países neolatinos.

XI. ESTUDIO SOBRE LAS CANTIGAS DE ALFONSO X EL SABIO, por el Marqués de Valmar, Madrid, 1897, 2ª edición.

Obra exhaustiva en lo referente a las Cántigas de Santa María³³⁶⁷, en la que estudia las fuentes, el idioma y la versificación de nuestro más completo poema, de la Edad Media.

XII. A LINGUA NACIONAL, por João Ribeiro, S. Paulo, 1921.

Ensayos folklóricos alrededor³³⁶⁸ del idioma portugués y que tiene mucho referente a lo nuestro.

XIII. DE MADRID AL CIELO, por Luis Martínez³³⁶⁹ Kleiser.

(Acopio de citas literarias y folklóricas)

Sobre etnografía³³⁷⁰ tengo unos 200 tomos de viajes con observaciones muy interesantes relacionadas con casi todos los países³³⁷¹ del mundo, y principalmente a España, Portugal y Galicia, que si le interesan le mandaré los títulos y las obras, a pedido suyo.

³³⁶⁵ *Agustin.*

³³⁶⁶ *Folk-lorista.*

³³⁶⁷ *Maria.*

³³⁶⁸ *folk-lóricos al redor.*

³³⁶⁹ *Martinez.*

³³⁷⁰ *etnografia.*

³³⁷¹ *países.*

Y por hoy no le canso más³³⁷² con esta serie de mal hilvanados títulos, y aguardo sus siempre agradables órdenes y me suscribo de Vd. dedicado amigo y siempre gran admirador .

q. s. m. e.

José Augusto Ventín³³⁷³

Moscoso 9/2/939

III Año Triunfal.

³³⁷² *mas.*

³³⁷³ *Ventín.*

3. Bibliografía

[Nota dos editores. A biblioteca de Ventín Durán debía ser importante, polo que cita na información bibliográfica que el remite a persoa descoñecida en 1939: *Sobre etnografía tengo unos 200 tomos de viajes con observaciones muy interesantes relacionadas con casi todos los países del mundo, y principalmente España, Portugal y Galicia, que si le interesan le mandaré los títulos y las obras, a pedido suyo* [R:C170/15], e tamén pola erudición con que enriquece moitas notas (como tal a do conto 2.6.7). Isto significa que nalgúns casos é difícil reproducir exactamente as súas citas.

Durante a preparación desta edición traballamos coa importante carencia de non coñecermos esa biblioteca que supoñíamos moi selecta, non só polo que el di senón pola cantidade insólita de referencias bibliográficas (máis de 180) que cita. Na última hora desta edición tivémo-la fortuna de contactar co profesor José Augusto Ventín Pereira, que amablemente nos permitiu consultala.

Procuramos completa-la bibliografía que Ventín cita na súa obra (especialmente no refraneiro, ditos, pragas e locucións), a partir dos datos que el nos dá. Mesmo así, en ocasións é imposible saber de qué edición se trata, ou incluso a que libro se refire, xa que non os atopamos catalogados en ningunha biblioteca nin base de datos bibliográfica. Cando engadimos información que non aparece nos manuscritos, indicámolo mediante [].

No caso de que non poidamos obte-la información sobre esa obra, aparecerá citada a obra unicamente cos datos que nos facilita Ventín, e as citas bíblicas adaptámolas ó sistema internacional.

Hai que destacar tamén que no alpendrado do refraneiro e tamén cando el fai unha relación de bibliografía previa, non codificamos estas obras do xeito que aquí aparecen, senón tal e como aparece o texto no manuscrito.

- [Adrião] Adrião, J.M.: *Retalhos de um adagiário*. Revista Lusitana. Vol.XXIII. Lisboa, 1920, pp. 107-130.
- [Agarimos] *Repertorio do coro Agarimos da Terra*. Mondariz : Imp. do Balneario, 1920.
- [Airas] Airas, J.: *Cancioneiro da Vaticana*, nº 615.
- [Almanaque] *Almanaque Popular Brasileiro*. Ano 1903.
- [Almeida] Almeida, L.R. de: *Proverbios franceses*. Rio de Janeiro, 1937.
- [AlmeidaDiccionario] Almeida, J.A.: *Diccionario abreviado de chorographia [topographia e archeologia das cidades, vilas e aldeas de Portugal]*. Tomo I. Valença: Typ. De V. De Moraes, 1866].
- [AlmanachBertrand] Fernandes Costa, M.: *Almanach Bertrand*. 10º ano. 1909. Páx. 264.
- [Amaral] Amaral, A.: *Revista da Academia Brasileira de Letras* nº 121. (Séc. XVI)
- [Bailly] Bailly-Bailliere. 1899. *Almanaque Bailly-Bailliere para 1920* [en I:552].³³⁷⁴ Madrid: Bailly Bailliere.
- [Baroja] Baroja, Pío (1934): *Ahora* 15.9.1934.
- [Barroso] Barroso, G.: *Atravez dos folclores*. [São Paulo: Melhoramentos, 1927].
- [BarrosoViola] Barroso, G.: *Ao som da viola*. [Rio de Janeiro: Leite Libero, 1921].
- [Bergua] Bergua, J.: *Refranero Español*. [Colección de ocho mil refranes. Madrid: Bergua, 1936]
- [Bonaval] Bonaval, B. de: *Cancioneiro da Vaticana* nº 663, con Abril Perez.
- [BouzaBrey] Nalgúns refráns Ventín cita a Bouza Brey, sen especificar de que obra se trata, polo que descoñecemos se están incluídos dentro da obra deste autor ou se foron transmitidos oralmente por este.
- [BouzaArousa] Bouza Brey, F: *Cantigueiro Popular da Arousa*. [Arquivos do Seminario d'Estudos Galegos, III. A Cruña: Imprenta Nós, 1931].
- [BouzaCancioneiro] Bouza Brey, F. e Brey-Bouza, L.: *Cancioneiro das Ribeiras do Tea*, T. II. [A Cruña: Nós, 1931].
- [BouzaNós] Bouza-Brey, F.: "Nótula sobor do alcacén" en *Nós* nº122, 1934, 34-35.
- [BRAG] *Boletin de la Real Academia Gallega*, nº 140. [A Coruña: Imprenta Roel,1921. Ano XVI.]
- [Braga] Braga, A.V.: *De Guimarães: tradições e usanças populares*. Espozende: Liv. Espozendense, 1924.
- [BragaCancioneiro] Braga, T.: *Cancioneiro popular portuguez*. Coimbra: 1867.³³⁷⁵
- [BragaCantos] Braga, T.: *Cantos populares do Archipelago Açoreano*. Porto: [Liv. Nacional], 1869.
- [BragaHistoria] Braga, T.: *Historia da Poesia Popular Portuguesa*. [Porto: Typographia Lusitana], 1867.
- [BragaPovoI] Braga, T.: *O Povo Português [nos seus costumes, crenças e tradições]*. Lisboa: Livraria Ferreira, 1885. Tomo I]

³³⁷⁴ A Biblioteca da Universidade de Santiago dispón deste título *Almanaque Bailly-Bailliere o sea pequena enciclopedia popular de la vida práctica*. Bailly-Baillière, Madrid [19-?] e informa que é Descrición baseada en 1910.

³³⁷⁵ Descoñecemos a qué obra se refire Ventín, xa que bases de datos consultadas non atopamos esta obra segundo esa descrición que el fai. Si atopamos esta obra publicada en Lisboa pola editorial J.A. Rodrigues & cª, en 1913.

- [BragaPovoII] Braga, T.: *O Povo Português [nos seus costumes, crenças e tradições]*. Lisboa: Livraria Ferreira, 1885. Tomo II]
- [Morais] Moraes, M.: *Festas e tradições populares do Brasil*. Rio de Janeiro: Euacon e Ca, [18--].
- [Chaves] Chaves, L.: *O amor português: [o namoro, o casamento, a familia: estudo ethnographico]*. Lisboa: Clássica Editora, 1922.
- [Brasil] Americano do Brasil, A.: *Cancioneiro de Trovas do Brasil Central*. [São Paulo: Cia. Graphico ed. Monteiro Lobato, 1925]
- [Cabal] Cabal, C.: *Las costumbres asturianas: [su significación y sus orígenes]*. Madrid: Voluntad, 1925].
- [Calila] Calila e Dymna. T. I. Edición de la Cia. Iberoamericana de Publicaciones. Madrid s/a.
- [Callage] Callage, R.: *Terra natal: [aspectos e impressões do Rio Grande do Sul]*. Porto Alegre [etc.] : Barcellos, Bertaso, 1920].
- [Campos] Campos, A. e D'Oliveira, A.: *Mil trovas [populares portuguesas]*³³⁷⁶.
- [Cardoso] Cardoso Martha, M. e Pinto, A.: *Folklore [do concello] da Figueira da Foz*. [Espozende: Typ. De José da Silva Vieira, 1910-1912]. T. II.
- [Carneiro] Carneiro, S.B.: "Adagios brasileiros", *Revista de Lingua Portuguesa* nº 56. Rio de Janeiro, 1928.
- [Carré] Carré Alvarellos, : *Diccionario. Galego-Castelán*.³³⁷⁷
- [CarréAldao] Carre Aldao, E.: *Literatura Gallega*. 2ª edición. Barcelona: Maucçi editor, 1911. (Páxs. 187 a 189).
- [Casas] Casas, A. de las: *Refraneiro galego*. Santiago: Nós. S/ano.
- [CasasAntología] Casas, Á de las.: *Antología de la lirica gallega*. [Madrid: Compañía Ibero-Americana de Publicaciones, s/a].
- [CasasIlla] Casas, A.: de las *A illa de Ons*. [na revista *Nós*, Nºs. 131-132 (nov.-dec. 1934), Ano 16; p. 167-181].
- [Castillo] Castillo Lucas, A.: *Refranes de medicina [o relacionados con ella por el pueblo / seleccionados, con breves notas, de las colecciones paremiológicas de Rodríguez Marín y el Maestro Correas por el doctor Antonio Castillo de Lucas ; añádense al final los refranes que publicó en 1616 el doctor Sorapán de Rieros]*. Madrid: Imp. Yagües, 1936].
- [CastroCantares] Castro, R.: *Cantares Gallegos*, [en *Obras completas*, vol. II. Madrid: Librería de los Sucesores de Hernando, 1910]³³⁷⁸

³³⁷⁶ Descoñecemos a que edición se refire Ventín, xa que no catálogo da Biblioteca Nacional de Portugal atopamos catro edicións desta obra que poderían encaixar pola descrición que el dá, todas elas anteriores á súa morte, polo que podería ser calquera delas:

- *Mil trovas populares portuguesas*. Lisboa: Parceria A. M. Pereira, 1903
- *Mil trovas populares portuguesas*. Porto: Magalhães & Moniz, 1908. 2ª ed.
- *Mil trovas populares portuguesas*. Lisboa: Aillaud e Bertrand 1917.
- *Mil trovas populares portuguesas*. Lisboa: Imprensa Nacional 1937. 4ª ed.

³³⁷⁷ Descoñecemos a que edición se refire Ventín, xa que atopamos dúas obras deste autor que, pola data, poderían coincidir coa que el cita:

- *Diccionario galego-castelán*. A Coruña : Edición Lar, 1928.
- *Diccionario galego-castelán e vocabulario castelán galego*. A Coruña : Imp. y papelería Zinke Hermanos, 1933

³³⁷⁸ Na portada interior desta obra figura a data de 1909.

- [CastroFollas] Castro, R: *Follas Novas*³³⁷⁹, [en *Obras completas*, vol. III. Madrid: Librería de los Sucesores de Hernando, 1910]³³⁸⁰
- [Céltiga] Folleto adicado ó ‘Mar’ na revista *Céltiga* [revista gallega de arte, crítica, literatura y actualidades. Buenos Aires: Céltiga, 1924-1932]³³⁸¹.
- [Cervantes] Cervantes Saavedra, M.: *El Quijote*. (Refranero de Sancho).
- [Correas] Correas, G.: *Vocabulario de refranes y frases proverbiales [y otras fórmulas comunes de la lengua castellana en que van todos los impresos antes y otra gran copia que juntó el Maestro Gonzalo Correas, Catedrático de Griego y Hebreo en la Universidad de Salamanca. Van añedidas las declaraciones y aplicación adonde pareció ser necesaria. Al cabo se ponen las frases más llenas y copiosas*. Madrid: Real Academia Española, 1924].
- [Costa] Costa, J.: *La poesía popular española [y mitología y literatura celtohispanas*. Madrid : Fernando Fé, 1888]
- [Cotarelo] Cotarelo, A.: “Cancioeiro da agulla”. *Nós*, nº 85.
- [CotareloBeiramar] Cotarelo Valledor, A.: *Beiramar*: [Drama en tres actos. A Coruña: Nós, 1931].
- [Croiset] Chroiset: *Año Christiano ó exercicios devotos para todos los dias del año: [...]. Escrito en francés por el Padre Juan Chroiset, de la Compañía de Jesus: traducido al castellano por el Padre Joseph Francisco de Isla, de la misma compañía. [...]. T 2º del Suplemento, pª 150. 1791.*
- [Cuevillas] Cuevillas, F. e Lourenzo, X.: *Vila de Calvos de Randín*. Sant’iago de Compostela: Seminario de Estudos Galegos, MCMXXX.
- [Cuveiro] Cuveiro Piñol, J.: *Diccionario [gallego el mas completo en términos y acepciones de todo lo publicado hasta el dia con las voces antiguas que figuran en códices, escrituras y documentos antiguos, términos familiares y vulgares y su pronunciación*. Barcelona: Establecimiento Tipográfico de N. Ramirez y Cª, 1876].
- [D’Ardia] D’Ardia, P.: *Cancioneiro da Vaticana*.
- [Dalgado] Dalgado, S.R.: *Florilégio de Proverbios Concanis Traduídos, Explicados, Comentados e Comparados com os de Linguas Asiaticas e Europeias (Collection of Konkani Proverbs, Translated, Explained, Commented on, and Compared with Those of Asian and European Languages)*. Coimbra, Portugal: Imprensa da Universidade.
- [Delicado] Delicado, A.: *Adagios e proverbios da Lingua Portuguesa*.³³⁸² // *Adagios portugueses*.

³³⁷⁹ Ventín cita nun dos manuscritos (I:172-022) a obra *Follas Novas* editada en Madrid coa data de 1910, pero no catálogo da Biblioteca Nacional non atopamos ningunha edición desta data. Por outra banda, tamén cita no ms. I:341a obra *Follas Novas*, pero esta vez sen indica-lo ano nin o lugar de publicación, e como parte das *Obras Completas*.

Hai unha edición das *Obras Completas* de Rosalía de 1909, polo que existe a posibilidade de que cando fai alusión a calquera das obras de Rosalía se refira a esta edición (Madrid : [Perlado, Paez y Cia.], 1909).

³³⁸⁰ Na portada interior desta obra figura a data de 1909.

³³⁸¹ Descoñecemos en que número desta revista quincenal se atopa o folleto a que se refire Ventín.

³³⁸² Coñecemos-la existencia dunha obra do mesmo autor ou de autor homónimo pero que non cadra co título que ofrece Ventín. É esta: DELICADO, Antonio (1651, 1923): *Adágios portugueses reduzidos a lugares communs pelo licenciado António Delicado...* Nova edição revista e prefaciada por Luís Chaves. livraria Universal, Lisboa 1923. Na loc. 127 e na fórmula 4 cita *Adagios portugueses*, polo que supoñemos que se refire a este libro.

- [DelicadoF] Delicado, F.: *La Lozana Andaluza*³³⁸³.
- [Dinis] Dinís, D.: *Cancioneiro da Vaticana*. Cant. 129.
- [Duarte] Duarte, D.: *Leal Conselheiro* [Lisboa: Imprensa Nacional]. Cit. por Braga, T.: *Historia da Poesia Popular Portuguesa*. [Porto: Typographia Lusitana], 1867.
- [Esquío] Esquyo, F.: *Cancioneiro da Vaticana*. (ed. Braga, T.: [Lisboa: Imprensa Nacional. 1878] = Nunes, J.J.: *Cantigas de Amigo*. [Universidade de Coimbra 1926-1928].
- [Estienne] Estienne, H.: *De la prescellence du langage françois*. Reimpreson da edición de 1579 por Edmond Huguet. Paris, 1896. (Francés antigo).
- [FernándezMorales] FernándezMorales, A. : *Ensayos poéticos en dialecto berciano*. León: Establecimiento tipográfico de la Viuda é Hijos de Miñon, 1861.
- [F.R.I.L.E.L.] F.R.I.L.E.L.³³⁸⁴ (1841) : *Adagios, Rifões, e anexins da Lingua Portuguesa / Adagios, proverbios, rifões da lingua Portuguesa*. Lisboa, 1841.
- [FD'Elvas] Fernandes d'Elvas, E.: *Cancioneiro da Vaticana*.
- [Fernandes] Fernandes Torneol, N.: *Cancioeiro. da Vaticana*. Cantiga 979.
- [FilgueiraValverde] Filgueira Valverde, X.: *Lago González*. [Arcebispo de Santiago. Pontevedra: Imp. Antúñez, 1934].
- [Fiter] Fiter, J.: *Enciclopedia Moderna Catalana*. [ab la sena correspondencia castellana : *Diccionari Catalá-Castellá*. Barcelona : Modesto Berdós, 1912]. Vol. 3º.
- [Gallardo] Gallardo, B.J.: *Obras*. T. I. 'Los Clasicos Olvidados'. Madrid: C. I. A. P., 1928.
- [GallardoCastigos] "Libro de los Castigos" escrito por los años de 1293. Apud. Gallardo, B.J.: *Obras*. T. I. 'Los Clasicos Olvidados' Madrid: C. I. A. P., 1928.
- [García] Garcia Barros, M.: *Contiños da terra*. [ilustrazóns de Castelao, Colmeiro, Galán, Rodeiro e Virxilio. A Cruña: Nós, 1931]
- [Garevar] Garevar: *Cantares : refranes, adagios,. proverbios, modismos, locuciones y frases proverbiales referentes a curas, frailes, monjas y sacristanes*. [Madrid : Imprenta de Juan Pueyo, 1929].
- [Giner] Giner Aribau, L. "[Contribución al folk-lore de Asturias.] folk-lore de Proaza" [en Machado y Álvarez, A.: *Biblioteca de las tradiciones populares españolas*. Sevilla : Francisco Alvarez y C^a ; Madrid : Librería de Fernando Fé, 1883-1886.].
- [GLugo1936] *O gaitero de Lugo*. 1936.
- [GLugo1942] *O gaitero de Lugo*. 1942.
- [Gomes] Gomes Pereira: *Tradições Populares de Barcellos*.
- [Granizo] Granizo, L.M.: *La provincia de León*. Madrid, 1929. Capítulo VIII.

³³⁸³ Descoñecemos a qué edición se refire Ventín, xa que no catálogo da Biblioteca Nacional atopamos tres libros de Delicado con este título que Ventín puido consultar (a última destas tres que citamos coincide co ano da morte de Ventín:

- *Retrato de la lozana andaluza, en lengua española muy clarísima: compuesto en Roma*. Madrid: B. Rodríguez Serra, [1899].
- *Retrato de la lozana andaluza, en lengua española muy clarísima: compuesto en Roma*. Madrid: Impr. Renacimiento, 1916.
- *La lozana andaluza*. Buenos Aires: Nuevo Romance [1942].

³³⁸⁴ Este pseudónimo desenvólvese así: *Francisco Rolland impressor livreiro em Lisboa* tal e como podemos ver en ANDRADE, Adriano da Guerra (1999) *Dicionário de Pseudónimos e Iniciais de Escritores Portugueses*. Biblioteca Nacional, Lisboa; 96.

- [Gubernatis] Gubernatis, A.: [I Popoli del Mondo. Usi e Costumi]. *Asia*. [Vol. I. Milán: Casa Editrice Dr. Francesco Vallardi].
- [GubernatisMythologie] Gubernatis, A.: *Mythologie des plantes*. TI
- [Guillade] Guillade, X. de: *Cancioeiro da Vaticana*.
- [Hachette1901]. [Almanach] Hachette. [Petite Encyclopédie Populaire]. 1901.
- [Hachette1902]. [Almanach] Hachette. [Petite Encyclopédie Populaire]. 1902.
- [Hachette1903]. [Almanach] Hachette. [Petite Encyclopédie Populaire]. 1903.
- [Hachette1904]. [Almanach] Hachette. [Petite Encyclopédie Populaire]. 1904.
- [Hachette1906]. [Almanach] Hachette. [Petite Encyclopédie Populaire]. 1906.
- [Hachette1907]. [Almanach] Hachette. [Petite Encyclopédie Populaire]. 1907.
- [Hita] Hita, Arcipreste de: *Libro del Buen Amor*³³⁸⁵.
- [Hanotaux] Hanotaux, G.: *Au Seuil de la Vie*. [L' Histoire - Les Lettres - Les Sciences. Par les Maîtres de la Pensée Contemporaine. Revue hebdomadaire exclusivement rédigée par MM. Faguet, Hanotaux, Painlevé, Perrier, H. Poincaré et R. Poincaré de l' Académie française [et de l'Academie des Sciences. París: Hachette].
- [Iglesia] Iglesia, A, de la: *Idioma Gallego. Su antigüedad y vida*. Tomo III. Biblioteca Gallega. La Coruña, 1886.
- [Irmandades da Fala] *Vocabulario Castellano Gallego de las Irmandades da Fala*. [La Coruña: Imp. Moret, 1933].
- [Julio] Julio, S.: *Fundamentos da poesia brasileira*. [Rio de Janeiro, Brasil: A. Coelho Branco Fº, 1930].
- [LafuenteAlcántara] Lafuente Alcántara, E.: *Cancionero Popular*. Tomo II. Madrid, 1865.
- [Lamas] Lamas Carvajal, V.³³⁸⁶
- [Lamenza] Lamenza, M.: *Provérbios*. Rio de Janeiro: 1941
- [Lanza114] Lanza, F.: “Falan os de Ribadeo. [(Notas folklóricas e leixico-gráficas recollidas n-ista vila)]”. *Nós*, nº 114. Santiago: Nós, Xuño de 1933.
- [Lanza118] “Ribadeo. [(Notas folklóricas e leixico-gráficas recollidas n-ista vila)]”. *Nós*, nº 118. Santiago: Nós, Outono de 1933.
- [Lapa] Rodrigues Lapa, M.: [*Historia da língua e da literatura portuguesa*.] *Das origens da poesia lírica em Portugal na idade-média*, [edição do autor]. Lisboa, 1929.
- [LeirasGalicia9] Leiras Pulpeiro, M. [“Refranes gallegos no comprendidos en la colección del señor Saco y Arce ni en la publicada en la revista GALICIA por el señor Valladares” en *Galicia, Revista Regional de Ciencias, Letras, Artes, Folk-lore etc*. Nº 9. Ano I, 2ª época, marzo de 1893, pp. 565-569].

³³⁸⁵ Descoñecemos a qué edición se refire Ventín, xa que hai tres edicións anteriores a 1942 (ano da súa morte) que poderían se-las citadas polo autor:

- *Libro del Buen Amor*. Madrid : Gallega. 1917.
- *Libro del Buen Amor*. Madrid : Ediciones de "La Lectura". 1913.
- *Libro del Buen Amor*.

³³⁸⁶ Descoñecemos a qué obra de Lamas Carvajal se refire Ventín, xa que non dá máis datos que o nome do autor. Na biblioteca persoal de Ventín Durán atópanse estas obras, e podería referirse a calquera delas:

- *Espiñas, follas e frores. Versos gallegos*. 6ª ed. Orense: Imprenta de El Eco, 1909.
- *Salmodias Gallegas*.
- *Obras completas de Valentín Lamas Carvajal*. Saudades gallegas *en verso*; Gallegada: tradición, costumes, tipos e contos d'a terra *en prosa*. Orense: Imprenta y pap. de “La Región”, 1927.
- *Obras completas de Valentín Lamas Carvajal*. La monja de San Payo; Las dos perpetuas; Desde la reja. Orense: Imprenta de “La Región”, 1931.

- [LeirasGalicia10] Leiras Pulpeiro, M. ["Refranes gallegos no comprendidos en la colección del señor Saco y Arce ni en la publicada en la revista *GALICIA* por el señor Valladares"] en *Galicia, Revista Regional de Ciencias, Letras, Artes, Folk-lore* etc. N° 10. Ano I, 2ª época, abril de 1893].
- [LeirasGalicia12] Leiras Pulpeiro, M. ["Refranes gallegos no comprendidos en la colección del señor Saco y Arce ni en la publicada en la revista *GALICIA* por el señor Valladares"] en *Galicia, Revista Regional de Ciencias, Letras, Artes, Folk-lore* etc. N° 12. Ano I, 2ª época, junio de 1893].
- [León] Leon, R.: *Humos de Rey*. [Madrid : Renacimiento, 1923]³³⁸⁷.
- [Lferreiro] Lopez Ferreiro: *Hist. de la Santa A[postólica] M[etropolitana] Iglesia de Santiago*, TII.[Imp. de El Seminario Conciliar Central, Santiago 1898-1911].
- [LincyI] Le Roux de Lincy, A. J. V.: *Le livre des proverbes français. Précédé de recherches historiques sur les proverbes français et leur emploi dans la littérature du Moyen Âge et de la Renaissance*. 1859. Tomo I. Hai reedición en Hachette Livre, Paris, 1996.
- [LincyII] Le Roux de Lincy, A. J. V.: *Le livre des proverbes français. Précédé de recherches historiques sur les proverbes français et leur emploi dans la littérature du Moyen Âge et de la Renaissance*. 1859. Tomo II. Hai reedición en Hachette Livre, Paris, 1996.
- [LopedeVega] Vega, Lope de: Fuenteovejuna
- [López] López Bayam, A.: *Cancioeiro da Vaticana*. Cantiga nº 1082.
- [Lopo] Lopo: *Cancioneiro da Vaticana* nº 705.
- [Losada] Losada, B.: *Soaces d'un vello*. [La Coruña: Latorre y Martínez, 1886]
- [LourenzoFernández] Lourenzo Fernández, X.: "[Notas etnográficas da terra de Lobeira:] o liño e a la" en *Arquivos [do Seminario de Estudos Galegos]*. Tomo VI. [Santiago de Compostela, 1933-1934].
- [Lucanor] Manuel, Don Juan: El conde Lucanor. Biblioteca Clásica Ebro. Páx. 83.
- [Medeiros] Medeiros e Albuquerque: *O silencio é de ouro*. Livraria Francisco i Alves. Rio de Janeiro.
- [Mello] Mello, F.M. de: *Apologos Dialogaes*. [Lisboa: A Liberal, 1900].
- [Memento Larousse] *Memento Larousse [20 ouvrages en un seul*. Paris: Larousse³³⁸⁸].
- [Menéndez] Menéndez Pidal: *Poesia juglaresca y juglares*. [Aspectos de la Historia literaria y cultural de España. Madrid: Centro de Estudios Históricos, Junta para Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas, 1924.
- [MenéndezPelayo] Menéndez y Pelayo, M.: *Orígenes de la novela*. Madrid: Bailly-Ballière é hijos, 1905. Tomo I.
- [Milá] Milá y Fontanals, M.: *Obras completas [del Doctor D. Manuel Milá y Fontanals]* catedrático que fué de Literatura en la Universidad de Barcelona. Coleccionadas por el Dr. D. Marcelino Menéndez y Pelayo de la Real Academia Española. Tomo Quinto. Opúsculos literarios. Segunda serie. Tomo V. Barcelona: Librería de Álvaro Verdaguer, 1893.

³³⁸⁷ Supoñemos que Ventín se refire a esta edición, aínda que no catálogo da Biblioteca Nacional atopamos unha edición desta obra publicada en Madrid en 1942 pola editorial Victoriano Suárez, ano no que morreu Ventín.

³³⁸⁸ Atopamos catro edicións desta obra, polo que non sabemos exactamente á de qué ano se refire: 1918, 1923, 1925 ou 1941, pero o máis probable que sexa unha das dúas primeiras.

- [Moniz] Moniz, G.: *Revista da Academia da Bahia*. Nºs 6 e 7.
- [Montesquieu] Montesquieu. Apud Lartigne, G.: *Diccionario de Pensamientos sublimes*. Cadiz, 1840³³⁸⁹.
- [Morais] Moraes Silva, A. de: *Diccionario da Lingua Portuguesa*. [Lisboa : Adolpho Modesto E C.a Impressores Rio de Janeiro: Empreza Litteraria Fluminense de A. A. da Silva Lobo, 1890-1891.Oitava edición revista e Melhorada]³³⁹⁰.
- [Motta] Motta, L.: *Os Violeiros do Norte*. São Paulo, 1925.
- [Murguía] Murguía, M.: *Historia de Galicia*. T I. Lugo: Imprenta de Soto Freire, editor, 1865.
- [Muro] Muro, A.: *Diccionario General de Cocina*. T. II. [Madrid: Ricardo Alvarez imp., 1892].
- [NoriegaBrañegos] Noriega Varela, A.: *Como falan os brañegos*. A Cruña: Editorial Nós, 1928.
- [NoriegaGM37] Noriega Varela, A.: “Sabiduria Popular” en *Galicia en Madrid*. Nº37, 1935, páx. 9.
- [NoriegaGM39] Noriega Varela, A.: “Sabiduria Popular” en *Galicia en Madrid*. Nº39, 1935, páx. 3.
- [NoriegaGM40] Noriega Varela, A.: “Sabiduria Popular” en *Galicia en Madrid*. Nº 40, 1935, páx. 12.
- [NoriegaGM41] Noriega Varela, A.: “Sabiduria Popular” en *Galicia en Madrid*. Nº41, 1935, páx. 10.
- [NoriegaNós] Noriega Varela, A.: “Repertorio de refrás pra tódolos meses do ano” en *Nós* nº3, 1920,16-18.
- [NoriegaMondoñedo] Noriega Varela, A.: *Mondoñedo*.³³⁹¹
- [NoriegaMontaña] Noriega Varela, A.: *Montaña de Lugo*.³³⁹²
- [Nós] Nalgún caso aparece só a referencia da revista *Nós* co nº e páxina correspondente pero sen cita-lo autor.
- [Nunes1] Nunes, A.: *Cantigas d’Amigo*, nº 256.
- [Nunes2] Nunes, A.: *Cancioneiro da Vaticana*, 467. Lizón de Braga, T. Nunes, J.J.: *Cantigas de Amor*, pª 293.
- [Nunes3] Nunes, J. J.: “Poesia popular”, *Revista de Lingua Portuguesa*, nº13. [Rio de Janeiro].
- [Núñez] Núñez, H.: *Refranero español*. [Valencia : Prometeo, 1910?]
- [Oliver] Oliver Rodríguez, E. *Prontuario del Idioma: [barbarismos, solecismo, homónimos, sinónimos gramatical de las preposiciones...]* Barcelona : Sucesores de Manuel Soler, [entre 1903 y 1910]]

³³⁸⁹ Non atopamos esa edición, pero si outra publicada en Bogotá pola Imprenta de el Día en 1851.

³³⁹⁰ António de Moraes Silva (1755-1824) presentou o seu *Diccionario* primeiro como unha redución de 10 a 2 volumes do *Diccionario de Bluteau (Diccionario da lingua portuguesa, composto pelo padre d. Rafael Bluteau, reformado, e accrescentado por Antonio de Moraes Silva*. Officina de S. T. Ferreira, Lisboa 1789) pero na ed. de 1813 xa se atribúe a autoría que os entendidos xa percibiran na primeira edición. O título da de 1823 era *Diccionario da lingua portuguesa, recopilado de todos os impressos ate' a presente*. Na typ. de M. P. de Lacerda, Lisboa 1823. Ventín Durán, comentando o refrán 2072, cita a oitava edición de 1890 pero non ofrece máis datos.

³³⁹¹ Descoñecemos a que obra se refire Ventín.

³³⁹² Descoñecemos a que obra se refire Ventín.

- [Payares] Payares, Fr. P. de: *Diccionario lusitanico-latino de nomes propios*. Lisboa, 1667. Apud Vasconcellos, J.L[eite] de: *Ensaio Ethnografico*. T. IV. [1891-1910].
- [Pedret] Pedret Casado, P.: [Unha variante dun refrán popular recollida pol-o P. Sobreira] en “*Nós*, nº 120, [1933, páx. 259].
- [PérezBallesterosI] Pérez Ballesteros, J.: Pérez Ballesteros, J.: *Cancionero Popular Galego [y en particular de la provincia de La Coruña]*. [selección] por José Pérez Ballesteros ; con un prologo del mitógrafo portugués Theóphilo Braga. Madrid: Librería de Fernando Fé. 1885-<1886>. Tomo I].
- [PérezBallesterosII] Pérez Ballesteros, J.: *Cancionero Popular Galego [y en particular de la provincia de La Coruña]*. [selección] por José Pérez Ballesteros ; con un prologo del mitógrafo portugués Theóphilo Braga. Madrid: Librería de Fernando Fé, 1885-<1886>. Tomo II].
- [PérezBallesterosIII] Pérez Ballesteros, J.: *Cancionero Popular Galego [y en particular de la provincia de La Coruña]*. [selección] por José Pérez Ballesteros ; con un prologo del mitógrafo portugués Theóphilo Braga. Madrid: Librería de Fernando Fé, 1885-<1886>. Tomo III].
- [PetitLarousse] Larousse: *Petit Dictionnaire de la langue française*³³⁹³.
- [Ponte] Ponte, P. da: *Cancioneiro da Vaticana*.
- [PVuitorón] Pérez Vuitorón, A.: *Cancioneiro da Vaticana*.
- [Quiñones] Quiñones de Benavente: *Las Dueñas*. Apud Martínez Kleiser: *De Madrid al cielo*. [acopio de citas literarias y folklóricas : conferencia leída... en el Círculo de la Unión Mercantil el día 23 de octubre de 1925. Madrid : Voluntad, 1925]. p^a 39
- [RibeiroFolklore] Ribeiro, J.: *O Folk lore: [estudos de literatura popular]*. Rio de Janeiro: Jacintho Ribeiro dos Santos, 1919]
- [RibeiroFrazes] Ribeiro, J.: *Frazes feitas: [estudo conjectural de locuções, ditados e proverbios : 2 e ultima serie]*. Rio de Janeiro: Francisco Alves, 1909]³³⁹⁴.
- [RibeiroRLP] Ribeiro, J. (1924):. *Revista de Língua Portuguesa*, nº 32-IV.[Rio de Janeiro, pp. 169-178].
- [RiscoCastro] Risco, V.: *O Castro de Caldelas*. [Monografía xeográfica-etnográfica d'unha vila da nosa terra]. Arquivos do Seminario de Estudos Galegos. Vol. I. [1927].
- [RiscoMelide] Risco, V. e Rodríguez Martínez, A.: *Terra de Melide*. [Compostela : Seminario de Estudos Galegos, 1933].
- [RLP41] *Revista de Língua Portuguesa*, nº 41.
- [RLP91] *Revista de Língua Portuguesa*, nº 91.
- [RLP25] *Revista de Língua Portuguesa*, nº 25. Cit. por Othomiel Motta.
- [RMarín12600] Rodríguez Marín, F.: *12.600 refranes más no contenidos en la colección del Maestro Gonzalo Correas ni en "Más de 21.000 refranes castellanos"*. Madrid: [Tipografía de la] “Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos”, 1930.
- [RMarín21000] Rodríguez Marín, F.: *[Más de] 21000 refranes [castellanos no contenidos en la copiosa colección del Maestro Gonzalo Correas]*. Madrid : [s.n.], 1926 (Tip. de la “Revista de Archivos”)]

³³⁹³ Descoñecemos a que edición deste dicionario se refire Ventín.

³³⁹⁴ Dado que Ventín sempre que cita esta obra fai referencia ó tomo II, consideramos que se trata desta obra, xa que no propio título se di que é a segunda e última serie. A primeira parte foi publicada o ano anterior (Rio de Janeiro : Francisco Alves, 1908), aínda que no título non aclare que se trate dunha primeira parte.

- [RMarín6666] Rodríguez Marín: *Los 6666 refranes [de mi última rebusca que con "Más de 21000" y "12600" refranes castellanos no contenidos en la... colección del Maestro Gonzalo Correas*. Madrid: C. Bermejo, 1934].
- [Rodríguez] Rodríguez Lopes, J.: *Supersticiones de Galicia* [y preocupaciones vulgares] Madrid: Ricardo Rojas, 1910]. 2ª edición.
- [RodríguezCantos] Rodríguez Marín, F.: *Cantos populares españoles*. [Sevilla : Francisco Alvarez, 1882-1883]. T. II.
- [RodríguezFolklore] Rodríguez, X.: “[Respostas a un cuestionario:] folk-lore da aldea de Caneda, [concello de] Monforte [de Lemos]” en *Nós*, nº 73 (15 xan. 1930), páx. 13.
- [Rojas] Rojas, F. de: *La Celestina* [tragicomedia de Calisto y Melibea / por Fernando de Rojas ; con el estudio crítico de La Celestina nuevamente corregido y aumentado de D. Marcelino Menéndez y Pelayo. Vigo : Librería de Eugenio Krapf, 1899-1900].
- [Ruiz] Ruiz Berdejo, S.: *Blanco y Negro* nº 2222. N-um estudo encol do 'Estado Corporativo'.
- [Saco] Saco Arce, J. A.: *Gramatica Gallega*. [Lugo : Imp. Soto Freire, 1868].
- [Salvá] Salvá, V.: *Nuevo Diccionario de la lengua castellana*. [Paris: Imp. Claye y Taillefer]. 2ª Edición. 1847.
- [SanSalvadordeVilasante] Vilasante, S. S. de: en *Nós*, nº 123. [15 de marzal de 1934. páx. 56]
- [Santana] Santana, U.: “[Resume xeneral de] folk-lore de Sandiás” en *Nós*, nº 90. [Xunio de 1931. Páxs. 109-114].
- [Santillana] Santillana, [Iñigo López de Mendoza, Marqués de: *Los Refranes que dicen las viejas tras el fuego*]³³⁹⁵.
- [SantoAntonio] Santo Antonio, Fr. A. de: *Philosophia moral*. Apud. Vanconcellos, J.L[eite] de: *Ensaio Ethnographicos*. T. I. [1891-1910].
- [Sbarbi] Sbarbi, J.M.: *Almanaque de la Ilustración Española y Americana*. 1887 / 1890 [en I:552 data en 1887]
- [Secolo] [CONTI, Giuseppe (1904): “L’umorismo de Sisto V”,] *Il Secolo XX*. [Rivista Popolare Illustrata,] T. III.[Milán: Fratelli Treves, Editori, 1904, pp. 392-399 [395-396].
- [SociedadArqueológicaPontevedra] *Documentos, Inscripciones y Monumentos para la historia de Pontevedra*. Tomo III. Pontevedra: Sociedad Arqueológica de Pontevedra, 1904.
- [Solano] Solano Constancio, F.: [Novo] *Diccionario Crítico e Ethymologico da Lingua Portuguesa*.³³⁹⁶

³³⁹⁵ Descoñecemos a qué obra deste autor e edición se refire Ventín, xa que atopamos as seguintes que poderían encaixar:

- *Proverbios*. Madrid: Fermín Villalpando, 1799.
- *Refranes de las Viejas*. Sevilla: Dominico Robertir, 1542 [Ed. facsimil]; Madrid: Imprenta de J. Lacuesta, 1910.

³³⁹⁶ Na Biblioteca Nacional de Portugal atopamos tres edicións desta obra anteriores á morte de Ventín, e podería referirse a calquera delas:

- *Novo Dicionario Crítico e Ethymologico da Lingua Portuguesa*. 2ª edición. Paris: Angelo Francisco Carneiro, 1844.

- [Suarez] Suarez Coello, J.: *Cancioneiro da Vaticana*.
- [Suárez] Suárez, Constantino (1923): *Galicia, la calumniada [Impresiones de un viaje por Galicia, Guía espiritual del viajero] / Españolito*. [Madrid: Sucesores de Rivadeneyra, 1923]. A este libro referiuse Manuel F. Doallo na revista *Eco de Galicia* (La Habana) 9, 211, 23 marzo 1924; p. 21.
- [Teixeira] Teixeira de Mello, J.A. [(1926): “Adagios, proverbios, rifãos. Escolha de adagios, proverbios, rifãos e anexins da lingua portuguesa colligidos por J.A. Teixeira de Mello”,] *Revista de Lingua Portuguesa* nº 41. [Rio de Janeiro, pp. 107-122].
- [Valladares] Valladares, M.: *Diccionario Gallego-castellano [por D. Marcial Valladres Nuñez. Individuo correspondiente de la Real Academia Española. Con licencia de la autoridad eclesiástica*. Santiago: Imprenta del Seminario Conciliar Central, 1884].
- [Varona] Varona, R.: *Blanco y Negro*, nº 667 de 13 de Febreiro de 1904.
- [Vasconcellos] Vasconcellos, J.L[eite] de: “Beira Alta” en *Ensaio Etnografico*. T.IV. [1891-1910].
- [VasconcellosEpicilegio] Vasconcellos. J. L[eite] de: “Epicilegio philologico” en *Revista de Lingua Portuguesa*, nº. 27. Rio de Janeiro, pp.111-118.
- [Vicente]Vicente, G.: *Farsa de Inês Pereira*.³³⁹⁷
- [VicenteObras] Vicente, G.: *Obras*, edição Remedios, t. II.
- [Vida Gallega30] *Vida Gallega*, nº 30.
- [Vida Gallega571] *Vida Gallega*, nº 571.
- [Villalón] Villalón Cristóbal de (1919): *Viaje a Turquía*. Tomo I. Colección Unsal. Madrid, 1919.

-
- *Novo Dicionario Crítico e Ethymologico da Lingua Portuguesa*. 3a ed. Paris: Angelo Francisco Carneiro, 1863.
 - *Novo Dicionario Crítico e Ethymologico da Lingua Portuguesa*. Nova edição. Paris: Angelo Francisco Casimiro 1868.

³³⁹⁷ Non sabemos a que edición se refire, xa que no catálogo da Biblioteca Nacional de Portugal atopámo-las seguintes edicións ás que se podería referir Ventín:

- *Farsa de Inês Pereira; com um pref., notas e glossário de Francisco Torrinha e Augusto C. Pires de Lima*. Porto: Ed. Domingos Barreira, 1941.
- *Farsa de Inês Pereira; pref., notas e glossário por Francisco Torrinha e Augusto C. Pires de Lima*. [S.l.] : F. Torrinha, A. Lima, [1932]. *Farça de Inês Pereira : intróito à marcação de Joaquim Oliveira... acomodada, livremente á scena moderna por Marcelino Mesquita, pelo professor Antonio Pinheiro / Gil Vicente*. [S.l. : s.n., 1924].

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Notas para a presentación de colaboracións

1. O obxectivo dos *Cadernos de Fraseoloxía Galega* é difundir materiais fraseolóxicos galegos inéditos e reflexións teóricas sobre a fraseoloxía así como traballos referidos á súa tradución e didáctica. Terán tamén cabida recensións de publicacións ou teses de doutoramento así como traducións de grandes contribucións fraseolóxicas que tiveron circulación restrinxida por razón da lingua orixinal ou porque nunca se reeditaron.
2. A lingua de publicación é a galega seguindo as normas da Real Academia Galega. A revista ofrecerá un servizo de tradución ó galego para os artigos dos investigadores que non puidesen redactalos directamente nesta lingua.
3. As seccións da revista son as seguintes: estudos, recadádivas, recensións e bibliografía. Os estudos terán un peso cuantitativo maior cás recadádivas e aquí incluíranse todo tipo de traballos teóricos relacionados coa fraseoloxía. Nas recensións presentaranse e comentaranse brevemente as publicacións fraseolóxicas máis recentes, mentres que a bibliografía dará conta de traballos fraseolóxicos igualmente recentes, aínda que inéditos.
4. Os traballos serán inéditos e a extensión máxima desexable é de 15 páxinas mecanografadas en fonte Times New Roman de corpo 12.
5. Os editores poderán efectuar correccións ortográficas, de puntuación ou de estilo sempre que non afecten ó contido. Nese caso solicitarase a autorización do autor ou autora.
6. O autor entregará dúas copias en papel e unha copia electrónica, compatible cos procesadores de texto máis usuais para PC. Os gráficos, de os haber, estarán inseridos no lugar correspondente do texto.
7. No inicio do artigo deberá incluírse un resumo ou *abstract* en galego e inglés dunha extensión máxima de dez liñas, así como unha enumeración de, como máximo, 5 palabras clave.
8. Nos artigos e notas aparecerá en primeiro lugar o título, seguido do nome do autor ou autora e do centro ou institución no que desenvolve o seu traballo. As recensións encabezaránse coa ficha bibliográfica completa do traballo comentado. O nome do autor ou autora poñerase ó final do traballo.

9. Recoméndase que o texto teña, como máximo, tres niveis de encabezamentos, numerados correlativamente 1., 2...; 1.1., 1.2...; 1.1.1., 1.1.2., etc., segundo o seu nivel na xerarquía.
 10. As notas a pé de páxina deben evitarse na medida do posible. As citas inclúiranse no texto indicando entre parénteses o primeiro apelido do autor ou autora, o ano de publicación da obra e, cando sexa conveniente, as páxinas; p.e.: "... (Corpas 1996) ou (Álvarez 1999:20)...". De seren necesarias, as notas ó pé deben aparecer indicadas cun número superescrito.
 11. A partir do próximo número 10, as citas curtas que non superen as tres liñas deben situarse entre comiñas dobres dentro do texto principal, en letra redonda. No caso de citas máis longas, deberán situarse en parágrafos á parte, con sangría pola esquerda, en cursiva. Empregaranse comiñas simples para marcar unha cita dentro doutra cita.
- Respecto ó uso de comiñas e cursiva, no próximo número do 2008:
- a) En xeral, usaranse preferente as comiñas altas ou inglesas ("..."), e nun segundo nivel as simples ('...').
 - b) Os fraseoloxismos marcaranse sempre mediante cursiva, mentres que a explicación dos seus significados debe figurar entre comiñas simples.
 - c) Os estranxeirismos e préstamos marcaranse mediante cursiva.
12. Ó final dos artigos deben aparecer recollidas tódalas referencias bibliográficas por orde alfabética. No caso de referencias de tres ou máis autores, deben figurar todos cando se citen por primeira vez e despois só o primeiro autor seguido de: *et al.*

A partir do próximo número 10, 2008, haberá que axustarse ás seguintes normas para as referencias de texto impreso e as referencias electrónicas):

a) Referencias de texto impreso:

LIBRO: APELIDOS, Nome do autor (ano de publicación): *Título do libro*. Lugar de publicación: Editorial:

FOLE, A. (1997): *Obra galega completa*. Vigo: Galaxia.

ARTIGO: APELIDOS, Nome do autor (ano de publicación): "Título do artigo", en *Título da publicación*. Lugar de publicación: Editorial, páxinas:

ALEIXANDRE, M. (1995): "A verdadeira historia do rato de biblioteca", en *Contos da Travesía*. Pontevedra: Caixa Galicia / Xunta de Galicia / Renfe, 35-57.

b) Referencias electrónicas:

<http://www.realacademiagalega.org/volga/> [Data de consulta: 01/10/07].

13. Os orixinais en papel remitiranse para a publicación a:

Cadernos de Fraseoloxía Galega
Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades
Estrada Santiago - Noia, Km. 1 - A Barcia
15896 - Santiago de Compostela
Galicia (España)

A copia electrónica débese remitir por correo electrónico a: paremias@cirp.es

14. O prazo para a recepción de traballos será o 30 de marzo de 2008, e o prazo de aceptación o 15 de xuño de 2008.
15. Os editores reservámo-lo dereito de facermos leves alteracións nos traballos recibidos. O obxectivo destas alteracións será o de corrixir erros mecánicos ou lingüísticos. No caso de que as modificacións necesarias fosen considerables, consultarase co autor ou autores para pedirlle- la súa aprobación.
16. Os autores dos traballos publicados recibirán un exemplar da revista e 20 separatas. Trinta dos máis acreditados fraseólogos do mundo recibirán un exemplar da revista, que manterá intercambio con outras publicacións similares.
17. Os traballos recibidos que se axusten a estas normas técnicas serán avaliados polos especialistas integrados no Comité Científico de *Cadernos de Fraseoloxía Galega* e, eventualmente, por avaliadores externos. Se estas anotacións resultaren favorables, será o Comité de Redacción quen decida sobre a súa publicación.

PUBLICACIÓNS DO
CENTRO RAMÓN PIÑEIRO
PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES
1994-2007

RECURSOS	EN LÍÑA	www.cirp.es
Lingüística	BILEGA: Bibliografía informatizada da lingua galega. CODOLGA (Corpus Documentale Latinum Gallaciae). CORGA (Corpus de Referencia do Galego Actual). ESGA (Tradutor automático español-galego). ARRECADA Servicio de Terminoloxía Galega (TERMIGAL) da Real Academia Galega (RAG) e do Centro Ramón Piñeiro (CIRP). COTOVIA (Conversor texto-voz). <i>Cadernos de fraseoloxía galega</i> 1,2,3,4,5,6,7,8 (formato PDF). <i>Fraseoloxía Eslava</i> . <i>As imaxes da lingua rusa</i> .	
Literatura	MedDB: Base de datos da Lírica profana galego-portuguesa. Dicionario de termos literarios (na rede as letras A-D). Informes de literatura (anos 1995-2001, formato ZIP). <i>A gaita gallega</i> . <i>A obra narrativa en galego de Manuel Lugrís Freire</i> . <i>Galicia moderna</i> . <i>Tapal</i> . <i>Aires d'a miña terra</i> (Bos Aires, 1908-1909). <i>Eco de Galicia</i> (A Habana, 1917-1936). <i>Tierra Gallega</i> (Montevideo, 1917-1918).	

PUBLICACIÓNS	EN LIBRO e / ou CD	
	Título	Nº publ.
LINGÜÍSTICA	<i>Repertorio bibliográfico da lingüística galega</i> . Francisco García Gondar (coord.).	11
	<i>Euromosaic. Producción e reprodución dos grupos lingüísticos minoritarios da UE</i> (edición en lingua galega). Peter Nelde, Miquel Strubell E Glyn Williams.	22
	<i>Marco Europeo Común de referencia para as linguas: aprendizaxe, ensino, avaliación</i> .	114
	<i>Bibliografía analítica da lingua galega (2004)</i> Francisco García Gondar (coord.).	144
Fraseoloxía	<i>Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía</i> .	30
	<i>Refraneiro galego da vaca</i> . Pedro Benavente Jareño e Xesús Ferro Ruibal.	6
	<i>As imaxes da lingua rusa. Ensaio histórico, etimolóxico e etnolingüístico sobre fraseoloxía</i> . Valerii Mokienko [trad. de Ekaterina Lossik].	52
	<i>Fraseoloxía eslava. Manual universitario para a especialidade de lingua e literatura rusas</i> . Valerii Mokienko [trad. de Ekaterina Guerbek].	53
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 1. Fraseoloxía do mar na mariña luguesa</i> . Paco Rivas.	54
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 2. Refraneiro galego</i> . Xesús Taboada Chivite.	55
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 3. Achegas a un dicionario de refráns galego-castelán, castelán-galego</i> . Mª do Rosario Soto Arias.	84
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 4. Estudos e recadávivas</i> . Varios.	85
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 5. Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral</i> . Francisco Vázquez Saco.	86
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 6</i> .	107
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 7</i> .	118

	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 8.</i>	129
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 9.</i>	145
	<i>Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral. Anexo 1, 2007 de Cadernos de fraseoloxía galega.</i> José Augusto Ventín Durán.	146
Terminoloxía (TERMIGAL: RAG / CIRP)	<i>Formulario notarial</i> (tamén en disquete). Victorino Gutiérrez Aller.	40
	<i>Regulamentos municipais I</i> (tamén en disquete). Xoaquín Monteagudo Romero.	41
	<i>Vocabulario multilingüe de organismos acuáticos.</i> Fernando Lahuerta Mouriño e Francisco X. Vázquez Álvarez.	63
	<i>Vocabulario multilingüe de acuicultura.</i> Fernando Lahuerta Mouriño, Francisco X. Vázquez Álvarez e Xosé L. Rodríguez Villanueva.	78
	<i>Dicionario galego da televisión.</i> Edith Pazó Fernández.	117
Lexicografía	<i>Dicionario Italiano-Galego.</i> Isabel González (coord.).	64
	<i>O libro das palabras (obra xornalística completa).</i> Constantino García. [Teresa Monteagudo Cabaleiro e María Carme García Arias (eds.)].	92
LITERATURA	<i>Lírica profana galego-portuguesa.</i> Mercedes Brea.	19
	<i>Cantigas do mar de Vigo.</i> Antonio Fernández Guadanes, Fernando Magna Abelleira, Ignacio Rodiño Caramés, María Rodríguez Castaño, Xosé Xabier Ron Fernández e María del Carmen Vázquez Pacho.	35
Literatura	<i>As Cantigas de Loor de Santa María.</i> Milagros Muíña, Fernando Magna Abelleira e M ^a Xesús BotanaVillar (equipo investigador).	106
e fontes	<i>Livro de Tristán e Libro de Merlin. Estudio, edición, notas e glosario.</i> Pilar Lorenzo Gradín e José António Souto Cabo (eds.).	72
medievais	<i>Tratado de Albeitaria.</i> José Luís Pensado Tomé (ed.).	105
	<i>Orixes da Materia de Bretaña (A Historia regum Britanniae e o pensamento europeo do século XII).</i> Santiago Gutiérrez García.	75
	<i>Estudios galegos en homenaxe ó profesor Giuseppe Tavani.</i> Elvira Fidalgo e Pilar Lorenzo Gradín (coord.).	4
	<i>Carolina Michaëlis e o Cancioneiro de Ajuda, boxe.</i> Mercedes Brea (coord.).	113
	<i>Cantigas de Santa María, proposta de explotación didáctica.</i> Elvira Fidalgo, Milagros Muíña.	116
	<i>Diccionario de termos literarios. A-D.</i> Equipo Glifo.	38
	<i>Diccionario de termos literarios. E-H.</i> Equipo Glifo.	81
	<i>Informe de literatura 1995.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.).	14
	<i>Informe de literatura 1996.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.).	25
	<i>Informe de literatura 1997</i> (tamén en CD-ROM, que contén este e os dous informes anteriores). Blanca-Ana Roig Rechou (coord.).	37
	<i>Informe de literatura 1998</i> (tamén en CD-ROM, que contén este e mailos tres informes anteriores). Blanca-Ana Roig Rechou (coord.).	48
	<i>Informe de literatura 1999</i> (tamén en CD-ROM, que contén este e mailos catro informes anteriores). Blanca-Ana Roig Rechou (coord.).	62
	<i>Informe de literatura 1995-2000</i> (tamén en CD-ROM), Blanca-Ana Roig Rechou (coord.).	73
	<i>Informe de literatura 1995-2001</i> (tamén en CD-ROM), Blanca-Ana Roig Rechou (coord.).	79
	<i>Informe de literatura 1995-2002</i> (tamén en CD-ROM), Blanca-Ana Roig Rechou (coord.).	93
	<i>Informe de literatura 2003</i> (en CD-ROM), Blanca-Ana Roig Rechou (coord.).	109
	<i>Informe de literatura 2004</i> (en CD-ROM), Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) (en proceso de edición).	119
	<i>Actas das I Xornadas das Letras Galegas en Lisboa.</i> Luís Alonso Girgado (coord.).	39

	<i>Poética da novela de autoformación. O Bildungsroman galego no contexto narrativo hispánico.</i> M ^a de los Ángeles Rodríguez Fontela.	18
	<i>Terra, mar e lume. Poesía de Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croacia, Eslovenia, Macedonia, Montenegro e Serbia.</i> Úrsula Heinze de Lorenzo (Introducción, selección e traducción).	15
	<i>Antoloxía do conto neozelandés.</i> María Fe González Fernández (ed.). [Véxanse tamén os Recursos en liña e mailo Caderno Ramón Piñeiro (VI)].	58
Facsímiles	<i>A gaita gallega (A Habana 1885-1889).</i> [Luís Alonso Girgado (ed.)] / 2ª ed.: 2006.	51, 122
	<i>A saudade nos poetas gallegos.</i> Ramón Cabanillas Enriquez Ee Eladio Rodríguez González. [Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)].	65
	<i>Aires d'a miña terra</i> (Bos Aires 1908-1909). [Carmen Fariña Miranda (ed.)].	97
	<i>Airíños d'a miña terra</i> (A Habana, 1909). [María Cuquejo (ed.)].	112
	<i>Alba. Hojas de poesía. Follas de poesía</i> (A Coruña, 1948 - Vigo 1956). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	8
	<i>Alma Gallega</i> (Montevideo, 1919-1967). [Luís Alonso Girgado, María Vilarinho Suárez (eds.)].	126
	<i>Arazua</i> (Montevideo, 1929-1930) / <i>Raza Celta</i> (Montevideo, 1934-1935). [Luís Alonso Girgado, María Vilarinho Suárez (eds.)].	125
	<i>Aturuxo. Revista de poesía e crítica</i> (Ferrol 1952-1960). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	2
	<i>Aturuxos.</i> Ramón Armada Teixeiro. [Luís Alonso Girgado (ed.)].	77
	<i>Centro gallego</i> (Montevideo, anos 1917-1918, números 1-13). [Luís Alonso Girgado, María Cuquejo (eds.)].	109
	<i>Cristal</i> (Pontevedra 1932-1933). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	29
	<i>Cultura Gallega</i> (A Habana 1936-1940). (Edición dos anos 1936-1937). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	45
	<i>Doutrina e ritual da moi nobre orde galega do Sancto Graal.</i> Vicente Risco. [Afonso Vázquez-Monxardín Fernández (ed.)].	31
	<i>Eco de Galicia.</i> (A Habana 1917-1936). [María Lojo Abeijón (ed.)].	96
	<i>Eufonía</i> (Bos Aires 1958-1959). [Luís Alonso, María Cuquejo, Manuel Quintáns (eds.)].	111
	<i>Galicia</i> (Montevideo, número 151, 1929). [María Cuquejo (ed.)].	114
	<i>Galicia Moderna. Semanario de Intereses Generales</i> (A Habana 1885-1890). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	76
	<i>Galicia Nueva</i> (Montevideo, 1918). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	124
	<i>Galiza.</i> (Mondoñedo 1930-1933). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	42
	<i>Gelmírez. Hojas de otoño a primavera</i> (Santiago de Compostela 1945-1946). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	12
	<i>La Alborada</i> (A Habana 1912). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	43
	<i>La Noche. Suplemento del Sábado</i> (Santiago de Compostela 1949-1950). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	20
	<i>La Primera Luz.</i> Manuel Martínez Murguía. [Vicente Peña Saavedra e Manuel Fernández González (eds.)].	60
	<i>La Tierra Gallega</i> (A Habana 1894-1896). [Luís Alonso Girgado (ed.)]	80
	<i>La Tierra Gallega</i> (A Habana 1915). [Luís Alonso Girgado (ed.)]	44
	<i>Mundo gallego. Revista de Galicia en América. Bos Aires 1951-1952</i> [Luís Alonso Girgado (ed.)].	142
	<i>Nós. Páxinas gallegas do diario da Cruña 'El Noroeste'.</i> [Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)].	69
	<i>Plumas e Letras en 'La Noche'</i> (1946-1949). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	13

	<i>Posío</i> (Ourense 1945-1946). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	9
	<i>Posío, Arte y Letras</i> (Ourense 1951-1954). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	17
	<i>Resol</i> (Galicia 1932-1936). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	28
	<i>Tapal</i> . [Carmen Fariña Miranda (ed.)].	88
	<i>Tierra Gallega: Seminario regional ilustrado</i> (Montevideo, 1917-1918). [Carmen Fariña Miranda (ed.)].	110
	<i>Universitarios. Revista de la F.U.E.</i> (Santiago de Compostela 1932-1933). [Luís Alonso Girgado (ed.)].	123
	<i>Galicia. Revista semanal ilustrada</i> . A Habana (1902-1930) (con cd) [Luís Alonso Girgado (ed.)].	138
	<i>Prensa galega en Arxentina</i> (1907-1963) (cd) [Luís Alonso Girgado (ed.)].	139
	<i>Suevia. (Bos Aires 1913. Revista gallega regionalista) (Bos Aires, 1916. Revista gallega)</i> [Luís Alonso Girgado (ed.)].	140
Narrativa e poesía recuperada	<i>A cruz de salgueiro</i> . Xesús Rodríguez López. [Manuel González e María González (eds.)].	23
	<i>A obra narrativa en galego</i> . Manuel Lugo Freire. [Modesto Hermida García e Xabier Campos Villar (eds.)]. / 2ª edic.: 2006.	57, 121
	<i>Alira de Elfe, A Reina Loba e outros relatos</i> . Manuel Lois Vázquez. [Manuel López Vázquez (ed.)].	26
	<i>As noites no fogar e outros textos</i> . Ángel Vázquez Taboada. [Anxo Tarrío Varela e Alexandra Cabaleiro Carro (eds.)].	70
	<i>Baixo do alpendre e outros relatos</i> . M. P. Amor Meilán. [Mª Teresa Araujo García (ed.)].	27
	<i>Escolma</i> . Manuel Martínez Murguía. [Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)].	61
	<i>Escolma</i> . Eladio Rodríguez González. [Constantino García, Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.)].	68
	<i>Folla Bricia. Poesía galega Completa</i> . Xosé Crecente Vega. [Ricardo Polín (ed.)].	82
	<i>Gallegada e outros textos en prosa</i> de Valentín Lamas Carvajal. [Rafael Adán Rodríguez (ed.)].	102
	<i>Narradores ocasionais do século XIX (Relato breve)</i> . [Modesto Hermida (coord.)].	101
	<i>O vento segrel</i> . Augusto Mª Casas. [Luís Alonso Girgado e Carmen Fariña Miranda (ed.)].	83
	<i>Obra galega</i> . Xulio Sigüenza. [Luís Alonso Girgado e Josefa Beloso Gómez (eds.)].	59
	<i>Obra narrativa en galego</i> . Aurelio Ribalta y Copete. [Mª Eulalia Agrelo Costas (ed.)].	56
	<i>Obra narrativa en galego</i> . Heraclio Pérez Placer. [Isabel Soto López (ed.)].	34
	<i>Obra narrativa en galego</i> . Uxío Carré Aldao. [Modesto Hermida García e Mario Romero Triñanes (eds.)].	66
	<i>Paja brava de El Viejo Pancho e outras obras</i> . José A. y Trelles. [Gustavo San Román (ed.)].	32
	<i>Relatos e outras prosas</i> . Roque Pesqueira Crespo. [Mª Teresa Araújo García (ed.)].	71
	<i>Salayos e outros poemas</i> . Manuel Núñez González. [Amelia Rodríguez Esteves (ed.)].	36
	<i>Sulco e vento</i> . Álvaro de las Casas.	95
	<i>Obra galega</i> . Xosé Otero Espasandín. [María Cuquejo Enríquez (ed.)].	128
	<i>Obra narrativa en galego</i> . Amador Montenegro Saavedra .	141

Filosofía e ensaio	<i>A filosofía krausista en Galicia.</i> Ramón López Vázquez.	3
	<i>Diálogos na néboa: Alvaro Cunqueiro e Ramón Piñeiro na xénese da literatura galega de posguerra.</i> Manuel Forcadela (Manuel Fernández Álvarez).	120
	<i>Ética xeral.</i> Ramón del Prado. Ramón López Vázquez.	49
	<i>Fundamentos antropolóxicos da obra de Castelao.</i> Anxo González Fernández.	46
	<i>Castelao humorista.</i> Siro López.	16
	<i>Hamlet e a realidade cunqueirana.</i> Anxo González Fernández.	10
	<i>Historia do pensamento antropolóxico en Galicia.</i> Alfredo Iglesias Diéguez.	50
	<i>O Padre Feixoo, escolástico.</i> Ramón López Vázquez.	7
	<i>O pensamento rexeneracionista de Eloy Luís André. Do europeísmo ó galeguismo,</i> Ramón López Vázquez.	21
	<i>Sobre Humor de Cervantes no Quixote.</i> Siro López.	127
	<i>Suma da lóxica.</i> Guillermo De Ockham. [Xosé Calviño Pueyo (trad.)].	47
	<i>Ramón Piñeiro: sobre a saudade e outros temas.</i> Luís Rey Núñez.	94
	<i>Roberto Nóvoa Santos. (Nova interpretación antropolóxica).</i> Ramón López Vázquez.	99
	<i>Celestino Fernández de la Vega. Pensador do novo galeguismo.</i> Ramón López Vázquez.	143
Cine	<i>Filmografía galega. Longametraxes de ficción.</i> Ángel Luís Hueso Montón e José Mª Folgar de la Calle (coords.).	33
	<i>Filmografía galega. Curtametraxes.</i> Ángel Luís Hueso Montón e José Mª Folgar de la Calle (coords.).	74
Ramón Piñeiro	<i>Lembranza de Ramón Piñeiro. Catro discursos.</i> VV. AA.	1
c	<i>Ramón Piñeiro</i> (video-libro). Carlos Casares Mouriño.	24
Cadernos	<i>Conversa con Ramón Piñeiro.</i> Manuel Rico Vereá.	87
Ramón Piñeiro	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (I).</i> Ramón Piñeiro: dúas lecturas. Anxo González Fernández e Ramón López Vázquez.	89
	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (II).</i> Ramón Piñeiro: cronobiografía e cartas. Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro.	90
	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (III).</i> Bibliografía e hemerografía de Ramón Piñeiro: unha contribución. Luís Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Teresa Monteagudo Cabaleiro.	91
	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (IV).</i> Ideas sobre a lingua galega na obra de Manuel Murguía. José Ángel García López.	98
	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (V).</i> Cartas de Ramón Piñeiro a Ricardo Carballo Calero. Luís Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Carmen Fariña Miranda (eds.).	100
	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (VI).</i> Idacio Lémico: <i>Chronica</i> (379 – 469). Xoán Bernárdez Villar .	103
	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (VII).</i> Antón e Ramón Villar Ponte. <i>Unha irmandade alén do sangue.</i> Emilio Xosé Insua López.	104
	Véxase apartado de Filosofía e Ensaio.	
Outros	<i>Epistolario galego de Miguel de Unamuno.</i> Alexandre Rodríguez Guerra.	67
	<i>Guía de alimentación.</i> Pedro Benavente Jareño.	5

